AltunOq

بۇلاق

بۇلاق

(ئۇيغۇر كىلاسسىك ئەدەبىياتى ۋە خەلق ئېغىز ئەدەبىياتى مەجمۇئەسى)

(ئومۇمى 14 - سان)

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى

1984 - يىل ئۈرۈمچى

مۇندەرىجە

«نەسرى مىرزا مۇھەممەد ھۆسەيىن بەگ» دىن .... موللا سىدىق يەركەندى
نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇقەييۇم خوجا 18

«دىۋان ھىكمەت» .... ئەخمەت يەسەۋى
نەشرگە تەييارلىغۇچى: نىجات مۇخلىس 92

چاھار دەرۋىش .... ئابدۇرېھىم نىزارى
نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئىسرائىل يۈسۈپ 194

غەزەل ۋە مەسنىۋىلەر .... مۇھەممەت سادىق قەشقەرى
نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئا. مەمتىمىن 267

خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىدىن

بوزكۆرپەش ۋە قاراساچ ئايىم (خەلق داستانى) ....
نەشرگە تەييارلىغۇچى: شېرىپ مۇسا 1

ئۇيغۇر خەلق ماقال - تەمسىللىرىدىن ....
توپلىغۇچىلار: مەتسەيدى ھېلىمشا، روزاخۇن خېلىل 281

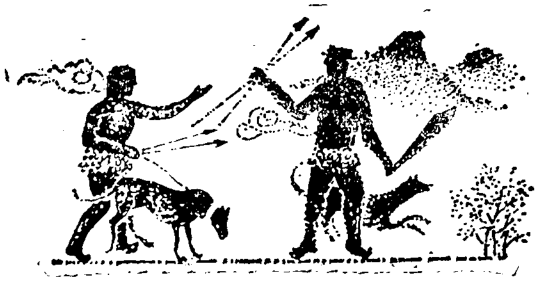

ئەلقىسسە: لوپنۇر كۆلى بويىدىكى «ئابدال» دىگەن يۇرتتا سۇياغىل ئاتلىق بىر كىشى ياشايتتى. ئۇ بايمۇ ئەمەس، كەمبەغەلمۇ ئەمەس ئىدى، ھېچكىمگە بېقىنماي ئۆز ئالدىغا تىرىكچىلىك قىلاتتى. ئۇنىڭ بوز كۆرپەش ئاتلىق تىنكەندەك يالغۇز بىرلا ئوغلى بار ئىدى. ئۇ قەددى - قامەتى كېلىشكەن بىر پالۋان يىگىت ئىدى. چېلىش، ئوق - يا ئېتىش ۋە قىلىچۋازلىقتا ئەرلەرنىڭ پىرى يىگىتلەرنىڭ شىرى ئىدى. ئۇنىڭ ھەم گەپ ئۇقىدىغان، ھەم سۆز قىلالايدىغان بىر ئېتى بىلەن يەنە بىر تورغىيى بار ئىدى. بۇلار بوزكۆرپەشكە بەكمۇ ۋاپادار ئىدى. شۇڭا ئۇلار «ۋاپادار ئات»، «ۋاپادار تورغاي» دەپ نام ئالغان ئىدى. بوزكۆرپەش ئۇلاردىن پەقەت ئايرىلالمايتتى. يىلدىن - يىل ئۆتۈپ، كۈنلەرنىڭ بىرىدە، بوزكۆرپەشنىڭ ئاتا - ئانىسى كېسەل بولۇپ، كەينى - كەينىدىن ئالەمدىن ئۆتتى، ئۇنىڭ بۇ يۇرتتا ئەل - ئاغىنىلىرىدىن باشقا بىرەر يېقىن تۇققىنىمۇ قالمىغان ئىدى. شۇڭا بوزكۆرپەشنىڭ كۆڭلىدە ياقا يۇرتلارغا بېرىپ ئايلىنىپ كېلىش ھەۋىسى تۇغۇلدى. ئۇ، دوست-ئاغىنىلىرىنىڭ توسۇشىغا قارىماي، تۇغۇلغان يۇرتى ۋە دوستلىرى بىلەن خوشلىشىپ سەپەرگە ئاتلاندى. سەپەردە يول يۈرۈپ، يول يۈرگەندىمۇ مول يۈرۈپ، ئادەم ئايىغى باسمىغان چۆل - باياۋانلارنى كېزىپ، قۇم دۆڭلىرىدىن ھالقىپ ئۆتۈپ، "يېڭىسۇ"① دىگەن يۇرتقا كەلدى.

ئەلقىسسە: يېڭىسۇ دىگەن يۇرتتا سۇلۇباي ئاتلىق بىر باي كىشى بار ئىدى. ئۇنىڭ ئات - كالىسى، قوي - ئۆچكىسى، مال - دۇنياسى ھېساپسىز كۆپ ئىدى. نۇرغۇنلىغان كىشىلەرنى قەرزگە بوغۇپ، قاقتى - سوقتى قىلىپ، ئۇلارنى ئۆزىگە چاكار قىلىۋالغان ئىدى. ئۇنىڭ يەنە خۇي - پەيلى قاۋان توڭگۇزدىنمۇ يامان، تۈلكىدىنمۇ ھىلىگەر باياغىل ئاتلىق بىر ئوغلى بار ئىدى. ۋاقتى - سائىتى كەلگەندە، ئۇنىڭ قولىدىن ھەرقانداق يامانلىق كېلەتتى، خۇلقى - مىجەزى، ھىلىگەرلىگى دەل ئاتىسىنىڭ ئۆزى ئىدى. ئۇنىڭ يەنە قاراساچ ئىسىملىك بىر قىزى بولۇپ، ئۇ ۋاپادار، ئاقكۆڭۈل قىز ئىدى. بۇ يۇرتتىكى كىچىك - چوڭ، پىششىق - توڭ ھەممىسى ئۇنى

① يېڭىسۇ — لوپنۇر بىلەن چارقىلىق ناھىيىسى چېگرىسىدىكى جاي ئىسمى.

AltunOq

قەدىرلەپ ۋە ھۆرمەتلەپ «قاراساچ ئايىم» دەپ ئاتايتتى. بۇ قىزنىڭ گۈزەللىگى توغرىسىدا ئەل ئاغزىدا مۇنداق سوتۇق① قوشاق تارقالغان ئىدى:

ئالتۇن ئوخشاش گۈل مەڭزىنىڭ سىياقى،
قاش - كىرپىگى نەم يەرلەرنىڭ قىياقى.
تولۇن ئايدەك تۈن كېچىنى يارۇتقان
قاراساچ ئايىم بۇ ئالەمنىڭ چىراقى.

بۇ يۇرتتىكى يىگىتلەرنىڭ ھەممىسى دىگۈدەك ئۇنىڭغا كۆز سالاتتى، ئەتراپىدا پەرۋانىدەك ئايلىناتتى، ئۇنىڭ ئىشقىدا يۈرەكلىرى گۈلخاندەك ياناتتى، كېچىلىرى تولغىنىپ ياتالمايتتى. لېكىن قىز بۇ كەمگىچە ھىچكىمگە كۆڭۈل بەرمىگەن ئىدى.

كۈنلەرنىڭ بىرىدە بوزكۆرپەش سۇلۇبايىنىڭ ئىشىگى ئالدىدىن ئۆتۈپ قالدى. بۇ چاغدا باي ئىشىك ئالدىدا يارانلىرى بىلەن گەپلىشىپ ئولتۇراتتى. بوزكۆرپەش ئاتتىن چۈشۈپ ئۇلارغا ئېگىلىپ سالام بەردى. باي ۋە ئۇنىڭ يارانلىرى سالامنى ئىلىك ئالدى. لېكىن سۇلۇباي بۇ يىگىتنىڭ بۇ يۇرتلۇق ئەمەسلىگىنى بىر قاراشتىلا بىلىۋالدى. ئۇنىڭ كىملىگىنى بىلمەكچى بولۇپ، بېيىت تاشلىدى:

ھوي يىگىت، كەلدىڭ قەيەردىن،
ئازغان تۇرنىدەك يەككە.
ئۆز يۇرتۇڭدىن ئايرىلغۇدەك
قالدىڭ سەن نىمە دەرتكە؟

بوزكۆرپەشمۇ بېيىت بىلەن جاۋاپ- بەردى:

كەلدىم ئابدالدىن بۇ يەرگە،
يۇرت ئارىلاپ كۆرەي دەپ.
ئۆز خىلىمدا دوست تاپسام،
ئويناپ - كۈلۈپ يۈرەي دەپ.

دەرت دىگەننى بىلمەيمەن،
كىشىگە دەرت سالمايمەن.
دەرت سالماقچى بولغاننى،
كۆرسەم تىرىك قويمايمەن.

سۇلۇباي:

ئاتا - ئاناڭ بارمۇ سېنىڭ،
ئەسلى زاتىڭ كىم بولۇر؟
نىمە ئوقەت قىلىسەن،
سېنى ئېنىق كىم بىلۇر؟

بوزكۆرپەش:

ئاتا - ئانام يوق مېنىڭ،
قاناتسىز يېتىم قۇشمەن.
يامان ئىشتىن نېرى مەن،
ئىشلەپ چىشلىسەم خوشمەن.

— ئوبدان بالدەك قىلىسەن، — دىدى خوشال ھالدا سۇلۇباي، — مەن ساڭا ئاتا بولۇپ بېشىڭنى سىلاي، بۇ يەرگە كۆنۈپ قالساڭ، قېشىمدا تۇرۇپ قالارسەن، كۆنمەي كەتكۈدەك كەلسە، ئىززەت - ھۆرمىتىڭنى قىلىپ يولغا سالارمەن.

جىنىنىڭ قەستى شاپتۇلدا دىگەنىدەك، سۇلۇبايىنىڭ غەرىزى بوزكۆرپەشنى ئالداپ - سىلاپ ئۆزىگە چاكار قىلىۋېلىش ئىدى. بايىنىڭ يارانلىرىمۇ سۆز قىستۇرۇپ: باي ئاكام دىگەنىدەك بولسۇن، شۇنداق قىلىڭ! — دەپ سالا قىلىشتى. بوزكۆرپەش ئويلىنىپ قالدى. بىر قانچە زامان تۇرۇپ باقمادىمەن، دىگەن خىيال بىلەن بۇ يەردە تۇرۇپ

① سوتۇق / اوپنۇر شۇسىدە شېئىرنىڭ كۆپلىتى «سوتۇق» دەپ ئاتىلىدۇ.

قىلىشقا رازى بولدى. ئۇنىڭغا باي چاكارلار قوراسىدىن بىر هوجرا ئاجرىتىپ بەردى.

بوزكۆرپەش ئۆزىنىڭ ئىشلەمچانلىغى، زېرەك ۋە ئەقىللىقلىغى بىلەن بۇ يۇرت خەلقىغە ياراپ قالدى. ئۇ ئۆزى بىلەن بىللە ئىشلەيدىغان تەڭ دېمەتلىك ياشلار بىلەن ئاسانلا چىقىشىپ كەتتى، ئۇلارنىڭ ئىچىدە كاتتا يۈز - ئابروي تېپىشقا باشلىدى. بۇنى كۆرگەن باياغىلىنىڭ ئىچى تارلىغى كېلىپ، ئوغىسى قاينايتتى. بوزكۆرپەشنى ئېزىغىغا بېسىپ، چاينىاپ پۈركۈۋەتكىسى كېلەتتى.

ئەلقىسسە: بىر كۈنى بوزكۆرپەش ۋاپادار تورغىيىنى ئويناپ، ۋاپادار ئىتىنى سۇغارغىلى ئۆگەن دەرياسىنىڭ بويىغا كەلدى. ئۇ ئىتىنى سۇغارغاچ، تۈرۈل - تۈرۈل دولقۇنلىنىپ ئېقىۋاتقان دەريا سۈيىگە قاراپ ئۆز يۇرتىنى، دوست - ئاغىنىلىرىنى سېغىنىپ تۇرغىنىدا، ئارقا تەرىپىدىن بىر توپ قىزلارنىڭ قاقانلاپ كۈلگەن ئاۋازى ئاڭلاندى. بوزكۆرپەش ئارقىسىغا بۇرۇلۇپ قارىغان ئىدى، قاراساچ ئايىم ۋە ئۇنىڭ دوستلىرىنىڭ ئۆز تەرىپىگە قاراپ كېلىۋاتقانلىقىنى كۆردى. ئۇلار بۇ يەرگە نىمىشقا كېلىدىغاندۇ؟ دەپ ئويلىدى ئۇ.

هايال ئۆتمەي ئۇنىڭ يېنىغا يېتىپ كەلگەن قاراساچ ئايىم تارتىنمايلا گەپ باشلىدى:

— بوزكۆرپەش ئاكا، نىمە قىلىۋاتىسىز؟

— ئات سۇغۇرۇپ ...

— هە ... هە ... — قىز يەنە بىر نەرسە دىمەكچى ئىدى، لېكىن تارتىنىپ قالدى. بۇنى سەزگەن بوزكۆرپەش:

— ماڭا نىمە گېپىڭىز بار ئىدى، ئېيتىۋېرىڭ! — دىدى.

— مېنى كېمىگە سېلىپ ئوينىتىپ قويامسىز؟.

— ماقۇل.

قاراساچ ئايىم خوش بولۇپ، قىزلاردىن بىرىنى بوزكۆرپەشنىڭ ئىتىنى تۇتۇپ تۇرۇشقا بۇيرۇدى. ئۆزى دەريا ياقىسىدا باغلاغلىق تۇرغان كېمىگە چۈشتى. بوزكۆرپەش كېمىنى يېشىپ، ئىتتىرىۋېتىپ، ئارقىدىن ئۆزى بىر سەكرەپلا چىقىۋالدى، كېمە قورقۇنچلۇق هالدا ئىغاڭلاپ كەتتى، قىز قورققىنىدىن چىقىراپ تاشلىدى. بوزكۆرپەش قىزغا تەسەللى بېرىپ: قورقماڭ! — دىدى. ئۇنىڭ كۆزلىرى قىزنىڭ جەرەنىنىڭكىدەك چىرايلىق، تۇم قارا كۆزلىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قالدى. ئىككى كۆز ئارىسىدا چاقماق چاقنىغاندەك نۇر چاقنىدى. بوزكۆرپەشنىڭ يۈرىگى نىمە ئۈچۈندۇر «جىغ» قىلىپ، پۈتۈن ۋۇجۇدىنى ئىسسىق بىر ئوت قاپلىغاندەك بولدى، نەپىسى قىسىلىپ، بۇرۇن تۆشۈكلىرى كېرىلدى. ئۆزىنىڭ نىمە بولغانلىغىنى بىلەلمەي، ئىچىمدىن يالقۇن چىقىۋاتامدۇ نىمە، دەپ ئويلىدى. ئۇ چېچىلغان خىياللىرىنى يىغىپ، قاراساچ ئايىمنى كېمە بىلەن بولدى دىگىچە ئوينىتىپ ئاندىن ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىپ كېتىپ قالدى.

شۇنىڭدىن باشلاپ قاراساچ ئايىممۇ كېچە - كۈندۈز بوزكۆرپەشنى ئويلايدىغان، سېغىنىدىغان بولۇپ قالدى، ئۇنىڭسىز ياشىيالمايدىغانلىغىغا كۆزى يەتتى. ئۇنىڭ كۆڭلى بوزكۆرپەشكە چۈشۈپ قالغان ئىدى. بوزكۆرپەش قاراساچ ئايىمنى سېغىنسا مۇنداق دەپ قوشاق ئېيتاتتى:

قاراساچ ئايىم، ئاهۇ كۆزۈڭدە قاراپ،
شۇ كۈنلەردە هالىمنى قىلدىڭ خاراپ.

ئوت بولۇپ ئىشقىڭدا مەن كۆيمەكتىمەن،
كۆرۈپ باق، يۈرەك ـ باغرىم بولدى كاۋاپ.

ئاناڭ سېنى پەرىزاتتەك تۇغۇپتۇ،
تەقدىر ئاللا مېنى ساڭا بۇيرۇپتۇ.
ئىككى ئېغىز گېپىم بار، ئېيتىپ ئالاي،
خالىغا چىق، يارىڭ كۈتۈپ تۇرۇپتۇ.

بوزكۆرپەش ئوت ـ كۆيەككە چىدىيالمىدى، كېچىلىرى ئاھ ئۇرۇپ، تولغىنىپ ياتالمىدى. ئاخىر بولماي ئەقلى ـ ھۇشىنى يىغىپ، قاراساچ ئايىمغا بولغان مۇھەببىتىنى ئىزھار قىلىپ، نامە يازدى ۋە ئۇنى ۋاپادار تورغىيىدىن ئەۋەتتى.

ئەلقىسسە: شۇ كۈنلەردە قاراساچ ئايىمغىمۇ بوزكۆرپەشنىڭ ئوت ـ كۆيۈگى چۈشكەن ئىدى. بىچارە قىز بوزكۆرپەشنىڭ دەردىدە قىيىنلاتتى، كۈننى تۈنگە ـ تۈننى كۈنگە ئۇلاپ، بىدار ئۆتەتتى، گېلىدىن تاماق تۇرماق سۇمۇ ئۆتمەي، ئورۇقلاپ ھالىدىن كەتكەن ئىدى. ئۇنىڭ ئۆز دەردىنى ئاغالاپ① ئېيتقان قوشاقلىرى:

ئۆگەن دەريا بويىنى
گۈل تېرىپ گۈلشەن ئېتەي.
تەنگە چۈشتى ئوت ـ كۆيۈك،
ئەمدى مەن قانداغ ئېتەي؟
كېلىپ ھالىمنى سورا،
كەلگەن پۈتلىرىڭ كېتەي②.

سەن يادىمغا يەتكەندە،
ماڭغان يولۇمدىن ئازىپ،
كۆيگىنىمنى بىلمەسەڭ،
ئەۋەتەي خەتكە يازىپ.

شۈنچە كەڭرى ئالەمدە
يۈرمە باغرىمنى ئەزىپ.

ئىگىز تاغدا سايرايدۇ،
چىل بىلەن كەكلىك، ئۇلا.
شۇ كۈنلەردە ئىچىمدە
دەردلىرىم ساچتىن تولا.
ئاقكۆكۈل سۆيگەن يارىم،
دەردىمگە بولغىل دورا.

قاراساچ ئايىم قوشاق ئېيتىپ ئىچىنى بىرئاز بوشاتتى، ھارغىنلىق يېتىپ، تۈگۈلۈككە قاراپ ياتتى. توساتتىن تۈڭلۈك بېشىدا بىر بوز تورغاي پەيدا بولۇپ قالدى. قاراساچ ئايىم بوز تورغايغا بېيىت تاشلىدى:

نەدىن كەلدىڭ بوز تورغاي،
سايرىساڭچۇ مەن تىڭشاي.
يارىمنىڭ خەۋىرىنى
يەتكۈزگىل، يۈرەك تىنغاي.

بوز تورغاي چۇ ـ چۇلاپ سوزۇپ بىر قېتىم سايرىدى. كەينىدىنلا زۇۋانغا كېلىپ، قاراساچ ئايىمغا قاراپ دىدى:

تۈڭلۈككە يېقىن كېلىڭ،
نامە ئەكەلدىم سىزگە.
ئىگەمنىڭ كۆڭلى تىنسۇن،
تېز ئۇچۇر بېرىڭ بىزگە.

قاراساچ ئايىم خوشاللىغىدىن ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ، تۈڭلۈكنىڭ ئۇدۇلىغا كەلدى. بوز تورغاي ئۇنىڭغا تۇمارچىلاپ قاتلانغان بىر پارچە نامەنى تاشلاپ بەردى.

① ئاغالاپ ــ ئىزھار قىلىپ مەنىسىدە.
② كەلگەن پۈتلىرىڭ كېتەي ــ مېنىڭ كەلگەن پۈتۈڭنىڭ سادىغىسى بولۇپ كېتەي دىگەن مەنىدە.

قاراساچ ئايىم نامەنى قولىغا ئېلىپ ئېچىپ قاراپ، ئۇنىڭ بوزكۆرپەشتىن كەلگەنلىگىنى بىلدى. كۆزلىرىگە ئىسسىق ياش ئېلىپ، نامەنى لەۋلىرىگە تەككۈزۈپ، باغرىغا تاڭدى، ئۇنىڭ جېنىغا جان قوشۇلغاندەك، كۆڭلىگە راھەت-پاراغەت قويۇلغاندەك بولدى. ئىككىمىزنىڭ كۆڭلىنىڭ بىر يەردىن چىققىنىنى! — دىدى ئۆز-ئۆزىگە. ئۆزىنى شۇنچە بەختلىك ھىس قىلىپ، قولىغا قەغەز-قەلەم ئېلىپ، جاۋاپ نامە يېزىشقا كىرىشتى. نامەنى تۇمارچىلاپ قاتلاپ، بوز تورغايغا بەردى. تورغاي نامىنى ئېلىپ، پەرۋاز ئەيلەپ، بوزكۆرپەش تەرەپكە قاراپ ئۇچۇپ كەتتى.

ئەلقىسسە: بوزكۆرپەش قاراساچ ئايىمدىن كەلگەن نامىنى ئوقۇپ، خوشاللىغىنى باسالماي تۇرغاندا، سۇلۇبايىنىڭ چاكارلىرىدىن بىرسى كىرىپ كەلدى ۋە باياغىلنىڭ چاقىرغانلىغىنى خەۋەر قىلدى. بوزكۆرپەش نىمە ئىش ئىكەنلىگىنى بىلەلمەي، باياغىلنىڭ ئۆيىگە باردى. ئۆيدە باياغىل كۆرۈنمەيتتى، ئۇنىڭ پاتما ئاتلىق خوتۇنى يالغۇز ئىدى. بۇ خوتۇن خىقىراپ سۆزلىگەنلىگى ئۈچۈن مەھەللىدىكىلەر ئۇنىڭ ئېتىنى ئاتىماي «خىقىراق خوتۇن» دەپ ئاتىشاتتى. بۇ خوتۇن ھەققىدە يۇرت ئىچىدە مۇنداق بىر سوتۇق تارقىلىپ يۈرەتتى:

يۈزى قارا، بۇرنى ئىلمەك، پاخماق ساچ،
سار مادادەك ئولتۇرىدۇ كۆزى ئاچ.
گەپ قىلىدۇ گويا ئىتتەك خىقىراپ،
يالغۇز ئۇچراپ قالسا ئۇندىن يىراق قاچ.

بۇ ئايال بوزكۆرپەشنى كۆرۈش بىلەن گۇلقەقەلىرى ئېچىلىپ، پۇتى يەرگە تەگمەي قالدى. دەرھال داستىخانىنى نازۇ-نېمەتلەرگە تولدۇرۇپ، ئالاھىدە ئىلتىپات كۆرسىتىشكە باشلىدى. بوزكۆرپەش بۇ ئىشنىڭ سىرىنى بىلەلمەي ھەيران ئىدى. ئۇ كۆڭلىدە، بۇ خوتۇن قاراساچ ئايىم بىلەن بولغان مۇھەببىتىمىزنى ئۇققان ئوخشايدۇ، دەپ ئويلىدى. ئۇنىڭ بۇ ئىلتىپاتلىرىنىڭ تېگىدە قانداق ھىيلە-نەيرەڭ بارلىغىنى كىم بىلسۇن؟ خىقىراق خوتۇن بوزكۆرپەشكە يېقىنلىشىپ، ھېچ بىر ئۇيالماستىن بەد قىلىقلارنى قىلغىلى تۇردى. ئۆزىنىڭ بۇ يىگىتكە كۆڭلى چۈشۈپ قالغانلىغىنى ئىزھار قىلدى. بوزكۆرپەش ئۇنىڭ بۇ ھاياسىزلىغىدىن شۇنچىلىك يىرگىنىپ، تەنلىرى شۈركەنگەن بولسىمۇ، لېكىن چاندۇرماي:

— سىز مېنىڭ كەلگۈسى يەڭگەم بولىسىز. مېنىڭ قاراساچ ئايىم بىلەن ئېلىشماقچى، تېگىشمەكچى بولۇپ يۈرگەنلىگىمدىن خەۋىرىڭىز يوقمۇ؟ سىز خاپا بولماي، بۇ پەيلىڭىزدىن يېنىڭ! — دەپ نەسىھەت قىلدى ۋە ئۇچقاندەك تېزلىكتە ئۆيىدىن چىقىپ كەتتى.

بوز كۆرپەشنىڭ بۇ قىلىغىغا خىقىراق خوتۇننىڭ ئۆلگۈدەك ئاچچىقى كەلدى، كۆڭلى تاشقا ئۇرۇلغان ئەينەكتەك چۇل-چۇل بولۇپ كەتتى. خەپ... بوزكۆرپەش، ساڭا كۆرسىتىدىغاننى كۆرسەتمىسەم، ئادەم بولماي كېتەي! دەپ قەسەم ئىچىپ، يېڭى ھىيلە-مىكىرلەرنى ئويلاشقا باشلىدى.

ئەلقىسسە: خىقىراق خوتۇن قەيىن ناتىسى سۇلۇبايىنىڭ قېشىغا كېلىپ، ئاقىنى قارا قىلىپ چېقىشقا باشلىدى:

— دادا، قىزىڭىز بىلەن بوزكۆرپەش ئوتتۇرىسىدا بولۇۋاتقان ئىشلارنى ئۇقامسىز؟ — دەپ سورىدى. بۇنىڭدىن ھاڭ-تاڭ قالغان سۇلۇباي سورۇشتۇرۇشقا باشلىدى:

— ھە، نىمە ئىشلار بوپتۇ؟

— تېخىچە ئۇقمىدىڭىزما؟ ئۇلار ئاشىق-مەشۇق ئىكەن، بوزكۆرپەش سۇلۇبايغا ئەلچى كىرگۈزىمەن، قىزىمنى بەرمەيمەن دېسە، ئۆلتۈرۈۋېتىپ ئالىمەن، دەپ يۈرگىدەكمىش، — دېدى.

بۇ گەپلەر سۇلۇبايغا بېشىغا توقماق ئۇرغاندەك بىلىندى، غەزىۋى ئۆرلەپ، تىترەپ كەتتى.

خىقىراق خوتۇن بۇنىڭ بىلەنلا توختاپ قالمىدى. ئاخشىمى باياغىل بىلەن بىر ئورۇندا يېتىۋېتىپ، ئۇنىڭ قۇلىغىغا پىچىرلىدى:

— سەن بولساڭ مېنىڭ كەت خۇدا ئېرىم، سېنىڭدىن بىر نەرسىنى يوشۇرسام خۇدا راۋا كۆرمەيدۇ، كۆڭلۈممۇ ئۇنىمايدۇ. بۈگۈن چۈشتە ھىلىقى پالاندى گادايى بوزكۆرپەش سېنىڭ يوقلۇغۇڭنى بىلىپ، يامان نىيەت بىلەن ئۆيىمىزگە كەلگەن ئىكەن. دەككىسىنى تازا بېرىپ ھەيدەپ چىقاردىم. سەن ئەرغۇ؟ ئۇنىڭ ئەدىۋىنى بېرىپ، زوخۇلىسىنى ئېلىپ قويمىساڭ، مەن رازى ئەمەس ...

بۇ گەپلەرنى ئاڭلاپ باياغىل غەزىۋىنى باسالماي، ئورنىدىن سەكرەپ تۇرۇپ كەتتى. دەرھال بېرىپ بوزكۆرپەش بىلەن ئېلىشماقچى بولدى.

— ئەخمەق ئىكەنسەن، — دېدى خىقىراق خوتۇن، — كۈن بۈگۈنلىمىدى؟ ھاردۇغىڭنى ئېلىپ، ۋاقتى-سائىتى كەلگەندە، بىر ئىشقا بانا قىلىپ ئوبدان جايلىمامسەن!

باياغىل خىقىراق خوتۇننىڭ گەپلىرىگە كۆنمىدى، خىقىراق خوتۇنمۇ بوش كەلمەي، نۇرغۇن سۆزلەرنى قىلىپ، ئۇنىڭ ئاچچىغىنى باستى. لېكىن كۆڭلىدە ئوتنى بۇنچىلىك تېز ياققانلىغىغا خوش بولۇپ، كۆڭلى ئارام تاپقاندەك بولدى.

ئەلقىسسە: ئەتىسى ئەتىگەنلىگى سۇلۇباي باياغىلنى يېنىغا چاقىرتتى. ئىككىسى يالغۇز ئولتۇرۇشۇپ، بوزكۆرپەش ھەققىدە ئاڭلىغانلىرىنى بىر بىرىگە يەتكۈزۈشتى، ھەر ئىككىسىنىڭ قۇيقا چاچلىرى تىك بولدى، يارىدار قاۋاندەك كۆزلىرىگە قان تولدى. بوزكۆرپەشنى قانداق جازالاش ھەققىدە ئويلىنىشنى سۇلۇباي مۇنداق دېدى:

— باياغىل، سەن ئالدى بىلەن يىگىتلىرىڭنى يىغىپ چېلىش ئۆتكۈز. بىر ئامال قىلىپ، بوزكۆرپەشنى مەيدانغا چۈشۈرۈپ، ئۇنىڭ بىلەن ئۆزەڭ يەكمۇ-يەك تۇتۇش قىلىپ، ئۇنىڭ قانچىلىك كۈچى بارلىغىنى چاغلاپ باق، كۈچۈڭ يەتكۈدەك بولسا، شۇ مەيداندىلا جايلىۋېتەرسەن؛ كۈچۈڭ يەتمىگۈدەك بولسا، يوشۇرۇنۇپ ئۆلتۈرىدىغان جايغا ئېتىپلا جەھەننەمگە ئۇزىتارسەن.

باياغىل ئاتىسىنىڭ مەسلىھەتى بويىچە شۇ كۈنى بىر چاكىرى ئارقىلىق خەۋەر قىلدۇرۇپ، يېقىن ئەتراپتىكى ئىشەنچىلىك يىگىتلىرىنى مەھەللە سىرتىدىكى ئاق قۇملۇق باغرىغا يىغدى. بوزكۆرپەشنىمۇ چاقىرتىپ كېلىپ ئۇنىڭغا مۇنداق دېدى:

— ھوي بوزكۆرپەش! بەكمۇ زېرىكىپ كەتتىم، شۇڭا بۈگۈن يىگىتلەرنى چېلىش مەيدانىغا يىغدىم. ئاڭلىسام يۇتۇڭدا داڭلىق پالۋان ئىكەنسەن، سەنمۇ بۈگۈن مەيدانغا چۈشۈپ كارامىتىڭنى كۆرسەتسەڭ!

بوزكۆرپەش بۇ ئىشنىڭ تېگى-تەكتىگە يېتەلمەي تېڭىرقاپ قالدى. باياغىل ئۇنى زاڭلىق قىلىشقا باشلىدى:

— بوزكۆرپەش، سەن ئوغۇل بالىمۇ، پالۋان نامىڭ يالغان ئىكەندە، بولمىسا توخۇ يۈرەكلىك قىلىپ كۆمسەم پىشارمۇ، ياقسام پىشارمۇ، دەپ تۇرۇپ قالماس ئىدىڭ.

بۇ گەپتىن بوزكۆرپەشنىڭ راسا

ئاچچىغى كەلدى. ئاچچىغىنى ئىچىگە يۇتۇپ زەردە بىلەن مۇنداق دىدى:

— باياغىل، مەن مەيدانغا چۈشسەم سىنىڭ كۆڭلۈڭ ئىمىن تاپامدۇ؟

باياغىل بۇ گەپنى ئاڭلاپ ياسىمىلىق بىلەن كۈلدى.

چېلىش باشلاندى. بوزكۆرپەش مەيدانغا چۈشتى. لېكىن باياغىل شۇنچە تاللاپ چۈشۈرگەن بولسىمۇ، يىگىتلىرىنىڭ ھېچقايسىسى بوزكۆرپەشكە تەڭ كېلەلمىدى. بۇنىڭدىن باياغىلنىڭ ئوغىسى قايناپ، يىزىلىنۇدەك بولۇپ كەتتى. بوز كۆرپەشنىڭ دىۋۇدەك كۈچى بولسىمۇ، شۇنچە كۆپ كىشى بىلەن چېلىشقاندىن كېيىن ئەمدى ھارغاندۇ. ئۆزەم مەيدانغا چۈشۈپ، بېشىمدىن ھالقىتىپ يەرگە شۇنداق ئۇرايكى، ئۇستىخانلىرى كۈكۈم تالغان بولۇپ كەتسۇن، ئەلجامائەت ھەممىنى تونۇپ قويسۇن! دەپ ئويلىدى-دە، ئۆزى مەيدانغا سەكرەپ چۈشتى. شۇ چاغدا بوزكۆرپەش قاراساچ ئايىمنى ئەسلەپ كۆڭلىدە سۆيۈندى، پۈتۈن ۋۇجۇدى كۈچ-قۇدرەتكە تولدى. لېكىن ئۇنىڭ ھۆرمەتى ئالدىدا ئاكىسى بىلەن بەل تۇتۇشۇشنى ھاياسىزلىق بىلىپ، باياغىلغا قاراپ بىر سۆز دىدى:

ھوي باياغىل، باياغىل،
ئاداشتىڭمۇ ئەقلىڭدىن؟
سەن مېنىڭ ئاكامدۇرسەن،
يانغىل شەيتان پەيلىڭدىن.
كۆڭلۈڭمۇ ئېچىلغاندۇر،
يىغىشتۇرغىل مەيدانىنى.
بۇندىن بۆلەك ئىشقا سال،
تەسەددۇق قىلاي جانىنى.

باياغىل ئۇنىڭغا قاراپ دىدى:

ھۇي، تېگى پەس، بوزكۆرپەش،
ئاداشىپسەن ئەقلىڭدىن.
جۆيلىمەگىل ساراڭدەك،
ئاكا تاپ ئۆز خىلىڭدىن.

كۆڭلۈم تاغى ئاچىلمادى،
يىغمايمەن بۇ مەيداننى.
سەن بىلەن بىر ئېلىشىپ،
شۇندا تاپاي ئارامنى!

بوز كۆرپەش باياغىلنىڭ «ئاكا تاپ ئۆزخىلىڭدىن» دىگەن سۆزىدىن بەك خىرلۇق ھىس قىلدى. بۇ خىرلۇقنى يۇيۇش ئۈچۈن، ئۇنىڭ بىلەن بىر ئېلىشىپ، ئۆزىنى تونۇتۇپ قويۇشقا مەجبۇر بولدى. باياغىل بوز كۆرپەشنىڭ ئالدىدا ھاكاۋۇرلۇق بىلەن ئالچاڭشىپ، يەمگە ئېتىلغان يىرتقۇچتەك ئېتىلدى. بوزكۆرپەش ئۆزىنىڭ بېلىنى باياغىلنىڭ تۇتۇۋېلىشىغا يول قويدى. باياغىل بارلىق كۈچىنى، پەنتىنى ئىشقا سالسىمۇ، بوزكۆرپەشنى ئورنىدىن مىدىرتالمىدى، ئۇ گويا قومۇلۇقتا ئۆسكەن باراقسان توغراقتەك مەزمۇت تۇراتتى. ئالدىنقى مەيداندا بوزكۆرپەشتىن يېڭىلىپ قاتاردىن چىققان يۇندىخور يىگىتلەر باياغىلنى كۈشكۈشلەپ: «باياغىل ماۋۇ يەرگە تۈكۈرۈپ قويدۇم، كاللاڭدىن ھالقىتىپ شۇ يەرگە ئات!» دەپ چۇقان سېلىشاتتى. باياغىل شۇنداق قىلماقچى بولۇپ تىركاڭشىدى. لېكىن بوزكۆرپەشنى جايىدىن مىدىرلىتالمىدى. ئەمدى ھۇجۇم قىلىش نۆۋىتى بوزكۆرپەشكە كەلگەن ئىدى. بوزكۆرپەش يۇندىخىرلارنىڭ دىگىنى بويىچە باياغىلنى شۇلار كۆرسەتكەن يەرگە ئاستاغىنا ئاتتى. بۇ ئەلەمدىن يېرىلغۇدەك بولغان باياغىل تېخىمۇ جىلى بولۇپ، كەيپى تۇتۇندەك تارقاپ، «يىقىلغان چېلىشقا

تويماپتۇ» دىگەندەك: بۇ ھېساپ ئەمەس، پۈتلىشىپ كەتتىم، — دەپ ۋاقىرىدى. ئۇ بوزكۆرپەشنىڭ بىخارامان تۇرغان پۇرسىتىدىن پايدىلىنىپ، ئۇنىڭغا غالجىر ئىتتەك ئۆزىنى ئۇرغان ئىدى، بوزكۆرپەش چەبدەسلىك بىلەن ئۆزىنى يانغا ئېلىۋالدى، باياغىل دۈغىنى ياندۇرالماي، يەرگە دۈم چۈشتى، ئاغزى-بۇرنىغا قۇم تىقىلدى، رەسۋاچىلىق ئۈستىگە رەسۋاچىلىق بولدى. ئۇ ئاچچىغىغا پايلىماي، ئاغزىنى بۇزۇپ تىل-ھاقارەت قىلىشقا باشلىدى:

— گوي، خۇمسا! ئوغۇل بالا بولساڭ، ئۆزەڭنى نىمىشقا ئەپقاچىسەن؟ نوچا بولساڭ كەلمەمسەن قېنى!

كۆزلىرىگە قان تولغان باياغىل تېخىمۇ ۋەھشىلىشىپ دىۋەيلەپ كەلدى. بوزكۆرپەش «نىمە قىلارسىن قېنى» دەپ جىم تۇردى. ئايىغانى بىلمىگەن باياغىل بوزكۆرپەشكە يەنە ئېتىلدى. بوزكۆرپەش ئەتراپتىكىلەرگە ئاگلىتىپ:

— باياتىن ئاتىقىنىم ھېساپ بولمىسا، ئەمدى ئاتقىنىمنى كۆر! — دىدى-دە، باياغىلنى ئىگىز كۆتىرىپ، كىچىك بالىنى پىقىراتقاندەك پىقىرىتىپ، بېشىدىن ھالقىتىپ يەرگە شۇنداق ئۇردىكى، باياغىل «غىق...» قىلىپ، قۇۋلىغىنىچە قۇمغا پېتىپ كەتتى. ئەتراپتىكىلەر بۇنى كۆرۈپ قورققىنىدىن، بۆكلىرىنىڭ چۈشۈپ قېلىشىغا قارىماي، بەدەر قېچىپ كېتىشتى. بوزكۆرپەش غالىبانە ھالدا:

— سېنىڭدىن باشقا ئادەم بولسا، رەھىم قىلمايتتىم، خەير، سىڭلىڭ قارا ساچنىڭ يۈزى ئۈچۈن سېنى تارتىپ قوياي! — دەپ ئۇنى قۇملۇق توپىدىن تارتىپ ئالدى، كىيىم-كېچەكلىرىنى قېقىشتۇرۇپ تازىلاپ قويدى. باياغىل بوزكۆرپەشنىڭ كۈچىگە تەن بېرىپ، نائىلاج تۈلكىلىك بىلەن ھىجىيىپ، خوشامەت قىلىشقا باشلىدى:

— مەن ئۇقماپتىمەن، كە... چۈرسىلە، يۈرسىلە... مەن سىلىنى...

بوزكۆرپەش باياغىلنىڭ سۆزىگە قۇلاق سالماي، ئۆز يولىغا راۋان بولۇپ، ھوجرىسىغا قايتتى.

ئەلقىسسە: ئارىدىن نەچچە كۈن ئۆتتى، باياغىل دادىسى بىلەن باش قاتۇرۇپ يېڭى ھىلە ئويلاپ تاپتى. بىر كۈنى ئەتىگەنلىگى باياغىل بوزكۆرپەشنىڭ قېشىغا كەلدى. ئۇ يۈۋاش، مۇلايىم قىياپەتتە كۈچۈكلىنىپ:

— ئۆتكەندە سىلىگە ھۆرمەتسىزلىك قىلىپ قويۇپتىمەن، كۆڭۈللىرىگە ئالمىسىلا... سىلىنى بىر ئىشقا تەكلىپ قىلىپ كېلىۋىدىم، — دىدى.

— ئېيتسىلا، نىمە ئىش ئىدى؟ — دەپ سورىدى بوزكۆرپەش.

— ئاتام يېڭى ئوۋ گۆشى سېغىنىپ قاپتۇ. بىللە ئوۋ ئوۋلاپ كەلسەكمىكىن دىۋىدىم، — دىدى باياغىل.

بوزكۆرپەشمۇ ئوۋغا بېرىشنى سېغىنىپ يۈرگەن ئىدى. شۇڭا ئۇ: بولىدۇ، بارايلى! — دەپ جاۋاپ بەردى.

بوزكۆرپەش بىلەن باياغىل ئۇزۇق-تالقان راسلاپ، قىلىچ-ئوق-يالىرىنى ئېسىشىپ، سەپەرگە ئاتلاندى. ئاسماننى قارا بۇلۇتلار قاپلىغان ئىدى. ئۇلار ئورمانلىققا كىرگەندە باياغىل بوزكۆرپەشكە مۇنداق دىدى:

— سەن مېڭىپ تۇر، مەن تەرەت سۇندۇرۇۋېلىپ، ئارقاڭدىن يېتىپ باراي!

بوزكۆرپەش ۋاپادار ئېتىنى يۈرۈتۈپ، ئالدىغا ئۆتۈپ كەتتى. ئۇ خېلى كۆپ يول باسقاندىن كېيىن، ئارقىسىغا قاراپ باقتى، لېكىن باياغىلنىڭ قارىسى كۆرۈنمەيتتى. بوزكۆرپەش ئويلىنىپ قالدى: «باياغىلغا نىمە بولغاندۇر؟ نىمىشقا شۇ چاققىچە يېتىپ كەلمەيدىغاندۇ،

مۇشۇ يەردە بىردەم ساقـلاپ تۇراي.» ئۇ ئاشۇنداق خىياللار بىلەن ئاتتىن چۈشـۈپ، ئېتىنى غىشا قومۇشلۇقـقا قويۇۋەتتى، ئـۆزى بىر تۈپ قېرى توغراقنىڭ سايىسىگە كېلىپ ئولتۇردى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىغا قاراساچ ئايىمنىڭ مېھرى - شەپقـەت يېغىپ تۇرىـدىـغان ئانار يۈزلىرى، بۇلاقـتەك ئويناپ تۇرغان خـۇمار كۆزلىرى كېلىشكە باشلىدى، قەلبىنى سېغىنىش ھىسسىياتى چۇلغىدى، ئۇنى ئەسلەپ قوشاق ئېيتىشقا باشلىدى:

خۇدايىم قانات بەرسە،
ھـاۋانى يېرىپ ئۇچـسام؛
يار قاشىغە تېز بارىپ،
تېچ - ئامانلىق سوراشسام.
ئۆگەن دەريا سۈيىدە
كېمىگە سەپ ئويناتسام.

قوڭغۇراق ئاسىپ قويدۇم،
ئاق سەركەنىڭ بوينىغا،
قاراپ - قاراپ تويمايمەن
يارىم تۇرغان ھويلىغا؛
ئۆزەمنى ئاتقۇم كېلۇر
ئاق مامۇقتەك قوينىغا.

چۆلدىمۇ زېرىكمەيمەن،
ئامرىغىم سېنى ئويلاپ.
بۇ قوشاقنى توقۇدۇم
ئۆگەن دەرياني بويلاپ.
ئالۇرمەن سېنى قاچان
ئەلنىڭ ئالدىدا تويلاپ.

بۇغداينىڭ ئاراسىغا
ئارپا ئارىلىشىپ كەتكەن.
ئالتۇن بىلەن كۈمۈشنى
سىرلاپ يۇغۇرۇپ ئەتكەن.

سېنىڭ بىلەن مېنىڭدەك
كىم مۇرادىغا يەتكەن؟

بوزكۆرپـەش باياغىلنى خېلى ئۇزاق ساقلىدى، لېكىن ئۇ نىمە ئـۈچۈنـدۇر يـېتىپ كېلەلمىدى. «بىرەر پالاكەتـكە يولۇقـتىمۇ-نىمە؟» دىگەن خىياللار بوزكۆپەشنى بىئارام قىلىشـقا باشلىدى. شۇڭـا ئۇ ئارقىسىغا قايـتىپ ئىزلەپ ماڭـدى. خېلى يـول يـۈرۈپ، يولنىڭ بويىدا بۈك باراقسان ئۆسۈپ تۇرغان يۇلـغۇنـلۇقنىڭ ئۇدۇلىغا كېلىپ تـوختىدى. يۇلغۇنلۇق ئىچىدىن بىر دانە ئوق - يا ئوقى ئۇچۇپ چىقىپ، بوزكۆپەشنىڭ يوتىسىغا كېلىپ سانچىلدى. بوزكـۆرپەش قىلىچىنى يالىڭـاچـلاپ، ۋاپادار ئېتىنى دىۋىتىپ، يۇلـغۇنـلۇق ئىچىگە باستۇرۇپ كىردى. بۇ يەردە قورققـىنىدىن چىرايىدا قان قالمىغان. غال - غال تىترەپ تۇرغان باياغىلنى كۆردى.

—خەپ، نامەرت! — دىدى بوزكۆرپەش ئاچچىغىنى ئىچىگە يۇتۇپ،— سېنىڭدىن باشقا ئادەم بولـسا، مالۇن پـۇتنىڭ① قىيمىسىدەك چانىۋېتەتتىم، خەير، سىـڭـلىـڭ قاراساچـنىڭ يـۈزى ئـۈچـۈن ساڭا چېقىلماي، ئىت جېنىڭ ئامان قالسۇن!

بوزكۆپەش ئوقنى يوتىسىدىن تىكەننى تارتىپ چىقارغاندەك يۇلۇپ ئېلىپ، باياغىلنىڭ ئالدىغا پېقىرىتىپ ئاتتى - دە، ئارقىسىغا بۇرۇ-لۇپ ماڭدى. ۋاپادار ئات تىلغا كىرىپ، بوز-كۆرپەشكە مۇنداق دىدى:

— بوزكۆرپەش، ساڭـا تەگـكەن ئوق زەھەرگە چىلانـغان. يەرگە چۈش، ئوق تەككـەن يـېرىڭـنى شوراپ زەھـرىـنى چىقىرىۋېتەي!

— باياغىلدەك ئۈششۈك چىۋىننىڭ ئوقى قانچىلىك نىمىتى؟ —دىدى بوزكۆرپەش مەنـ

① مالۇن پۇت — لوپنۇر شىۋىسىدە مانتا دىگەن سۆز.

ستمەي، — غەم يەمە، ھېچقىسى يوق.

ۋاپادار ئات يالـۋۇردى، بوزكۆرپەش پىسەنت قىلمىدى. ئارىدىن بىرئاش پىشىم ۋاقىت ئۆتە-ئۆتمەيلا، ئوق تەككەن جاينىڭ ئەتلىرى سېسىپ، جاراھەت ئورنى چىننىڭ ئاغزىدەك يوغىنىدى. بوزكۆرپەش ۋاپادار ئېتىنىڭ سۆزىنى ئاڭلىمىغىنىغا پۇشايمان قىلدى. بويى قىزىپ، ئىسسىتمىسى ئۆرلەپ، زەھەرنىڭ تەسىرىدىن پۈتۈن بەدىنى چايان چاققاندەك ئېچىشىپ ئاغرىپ، ھالسىزلىنىشقا باشلىدى. ئۇ ئاتنىڭ ئۈستىدە ئاران ئولتۇرۇپ، مۇنداق دېدى:

— مېنى ۋىتىرەككە ئېلىپ بار!

«ۋىتىرەك» دەپ ئاتالغان بۇ دەرەخ ئابدال بىلەن يېگىت ۋە ئارىلىقىدا بولۇپ، بۇ يەردىن ئىككى تەرەپكە تەڭ نەزەر سالغىلى بولاتتى. ۋاپادار ئات ئۇنى خۇددى شىرغىغا① سالغاندەك تەۋرەتمەي سىلىق ئېلىپ مېڭىپ، ۋىتىرەككە يەتكۈزدى. بوزكۆرپەش ۋىتىرەككە قاراپ مۇنۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ھاي ... ۋىتىرەك، ۋىتىرەك،
ياپراغىڭدىن سال تۆشەك.
مەن ياتىپ ئارام ئالاي،
بولغىل ھەمدەم، يار-يۆلەك.

ۋىتىرەك ئۆزلۈكىدىن تەۋرىنىپ جۇلغىغاندەك يەرگە غازاڭ تاشلىدى. غازاڭلار بىر يەرگە ئۈستى-ئۈستىگە توپلىنىپ، بىرئادەم ياتقۇدەك تۆشەك تەييار بولدى. ۋاپادار ئات ئاستا يەرگە ياتتى، بوزكۆپەش ئاتنىڭ يايلىنى تۇتۇپ، ئۆزىنى «تۆشەك» ئۈستىگە تاشلىدى.

ۋاپادار ئات مۇنداق دېدى:

— مېنىڭ تىزگىنىمنى قايرىپ قوي.

بۇ يەردىن ئۈچ ئايلىق يولدا زەھەر قايتۇرۇپ، جاراھەتنى ساقايتىدىغان دورا بار، مەن ئۈچ كۈندە ئېلىپ كېلەي.

— ماقۇل، تېز بارغىن! — دېدى بوزكۆرپەش.

ۋاپادار ئات ئۈچقاندەك چېپىپ يولغا راۋان بولدى. بوزكۆپەشنىڭ يېنىدا ئۇنىڭغا ھەمرا بولۇپ ۋاپادار تورغىيىلا قالغان ئىدى. بوزكۆپەش تۆشەكتە يېتىپ، مېھرىبانى قاراساچ ئايىمنى ئەسلىدى. ئۆزىنىڭ ھالىدىن ئۇنى خەۋەردار قىلغۇسى كەلدى. ئۇ ئاغرىقتا چىداشلىق بېرىپ، ئۆز يارىغا نامە يېزىشقا باشلىدى:

مەن ھالىمنى بايان ئەيلەپ،
نامە يازدىم ساڭا يارىم.
نامەم بارىپ تەككەن ھامان
ياشلەرىڭ بولماسۇن تارىم.

ئاكاڭ ئۇۋغا چىقايلى دەپ،
كەلسە ئاڭا «ھە» دەپتىمەن.
يۈرىگىگە يوشۇرۇنغان
شۇم نىيەتنى بىلمەپتىمەن.

ئارا يولدا قەستلەپ قاتىل
ئاتتى ماڭا زەھەرلىك ئوق.
سەن كورگەندەك تاشىپ تۇرغان
كۈچ-مادارىم تەنىمدە يوق.

ھالىم مېنىڭ شۇنچە زەبۇن،
سېنى قايتا كۆرەرمەنمۇ؟
ئۈچ پاختىدەك قوللەرىڭنى
يۈزلەرىمگە سۈرەرمەنمۇ؟

ئۆگەن دەريا بويلارىدا
بىرگە ئوييناپ يۈرەرمەنمۇ؟

① شىرغا — كېمە ل توشۇيدىغان يەرلىك نوسۇلكا.

يۈرەك - باغرىم قانغىدەك بىر
چىلىك قۇچاغلاپ سۆيەرمەنمۇ؟

كۆرۈشمىسەك بۇ ئالەمدە
قالما يارىم، ئاخىر دەرتتە.
كۆرۈشەرمىز ئاخىر بىركۈن
ئۇ ئالەمدە — قىيامەتتە.

بوزكۆرپەش نامىنى تۇمارچىلاپ قاتلاپ، ۋاپادار تورغىيىدىن قاراساچ ئايىمغا ئەۋەتتى.

ئەلقىسسە: باياغىل بولغان ۋەقەنى يىپ - يىڭنىسىغىچە دادىسى سۇلۇبايغا ئېيتىپ بەردى. سۇلۇباي: «نىمە ئۇچۇن بىر يولىلا ئۆلتۈرۈۋەتمىدىڭ» دەپ كايىدى. كېيىن زەھەرلىك ئوقنىڭ كارامىتىنى ئويلاپ، بەرىبىر ئۆلىدۇ، دىگەننى كۆڭلىدىن كەچۈردى - دە، خاتىرجەم بولدى.

كۈن كەچ كىردى. باياغىل، بوزكۆرپەش تورغىيى ئارقىلىق سىڭلىمغا خەۋەر يەتكۈزۈپ قالمىسۇن، دەپ ئەنسىرەپ، قاراساچ ئايىمنى ئانىسىغا ھەمرا بولۇپ بىللە يېتىشقا بۇيرۇپ، ئۇنىڭ ھوجرىسىدا خىقىراق خۇتۇننى ياتقۇزۇپ قويىدى.

قارا ساچ ئايىم ئەھۋالنى ئۇقمىغاچقا، بوزكۆرپەشنىڭ قايتىپ كەلمىگەنلىگىدىن ئەنسىرەيتتى، كۆڭلىنى بىر يامان ئەنسىزلىك چۇلغىۋالغان ئىدى.

تۈن قاراڭغۇ كېچە. ھەممە كىشى ئۇيقۇغا غەرق بولغان ئىدى. پەقەت قاراساچ ئايىم بىلەن خىقىراق خوتۇنلا ئۇيقۇسىز ئىدى. خىقىراق خوتۇن ئاي نۇرى چۈشۈپ تۇرغان تۈڭلۈككە پات - پات قارايتتى. تۈن نىسپى بولاي دىگەندە تۈڭلۈكتە «چۇ... چۇ... چۇ...» دىگەن تورغاي ئاۋازى ئاڭلاندى. ئارقىدىن تورغاي ئۆيگە ئىچىگە قاراپ مۇنۇ بېيىتنى ئېيتتى:

قاراساچ ئايىم، ئۇيقۇڭنى ئاچ،
ئۇخلايدىغان ۋاخ ئەمەس.
نامە ئالىپ كەلدىم ساڭا،
تۇر ئورنۇڭدىن، تۇرغىن دەس.

نامەنى تېز ئاچىپ كۆرگىل،
سۆيۈپ ئۇنى، كۆزگە سۈرگىل.
يارىڭ قالدى قىيىن ھالدا،
مېنىڭ بىلەن تېز يۈرگىل.

خىقىراق خوتۇن پەم بىلەن ئورنىدىن دەس تۇرۇپ، تورغاينى تۇتۇۋالدى، خوشاللىغىدىن يۈرەگى يېرىلغۇدەك بولدى. تورغاينى ئېلىپ، ئۆز ھوجرىسىغا باردى - دە، باياغىلنى ئويغىتىپ، خەتنى بەردى. ئۇلار خەتنى ئېچىپ ئوقۇغاندىن كېيىن، غەزەپلىرى تاشتى. تورغايدىن بوزكۆرپەشنىڭ نەدىلىگىنى سورىغان ئىدى، تورغاي ئېيتىپ بەرمىدى. «ئېيتىپ بەرسەڭ، سېنى ئازات قىلىمىز» دەپ ئالداپ باقتى. تورغاي ئالدانمىدى. ئاخىرى تورغاينى مۇجۇپ باقتى، پەيلىرنى يۇلۇشتى، لېكىن بىر ئېغىزمۇ جاۋاپ ئالالمىدى. خىقىراق خوتۇن ئېرىگە، ئوتقا قاقلاپ باقايلى، شۇندا ئېيتىپ بېرەر، دەپ ئەقىل كۆرسەتتى. باياغىل ماقۇل بولۇپ، گۇلخان يېقىپ، تورغاينى ئوتقا قاقلاپ قىينىدى. تورغاي پۇچۇلىنىپ، كاۋاپ بولۇپ، جېنى ھەلقۇمىغا كەلگەندە ئۆز ئىگىسىنى ئەسلەپ: «بوزكۆرپەش... تىرەك» دەپ سالدى - دە، چىقىراپ جان ئۈزدى. بۇنى ئاڭلاپ ئەر - خوتۇن ئىككىسى «بوزكۆرپەش تىرەك دىگەن جايدا ئوخشايدۇ» دەپ پەرەز قىلىپ، تاڭ ئېتىش بىلەن تەڭ بۇ خەۋەرنى ئاتىسىغا يەتكۈزدى.

— دادا، دادا! — دىدى ئۇ ھاسىراپ، — بوزكۆرپەش تىرەك دىگەن جايدا بىرگە قارشى ئادەم توپلاۋېتىپتۇ. پات يېقىندا

باستۇرۇپ كېلىپ، كۆلىمىزنى كۆككە سورماقچىكەن.

ئۇنىڭ توقۇپ چىققان بۇ سۆزىدىن سۇلۇباي چۆچۈپ كەتتى.

ــ قانداق قىلىمىز، ئۇ كېلىپ قالسا ... ــ دىدى ئۇ ئەندىشە ئىچىدە.

ــ ئۇ قوزغىلىپ كېلىپ بولغىچە، بىر بېرىپ ئۇجۇقتۇرۇۋەتسەك بولمامدۇ؟ ــ دىدى باياغىل ئاتىسىغا.

بۇ مەسلىھەت سۇلۇبايغا ياردى ۋە ئوغلىغا دەرھال ئادەم يىغىشنى تاپشۇردى.

باياغىل يالاقچىلىرىنى يىغدى. ئاتا ـ بالا ئۇلارغا باش بولۇپ سەپەرگە ئاتلاندى. بۇ سەپەرنىڭ سىرىنى ئاتا ـ بالىدىن باشقا ھېچكىم بىلمەيتتى.

ئەلقىسسە: قاراساچ ئايىمنىڭ كۆڭلى بىر قىسما بولۇپ، ئانىسىدىن سورىدى:

ــ ئانا، ئاتاملار نەگە ماڭدى؟

ــ ۋاي تاڭەي، قىزىم مەنمۇ بىلەلمىدىم، ــ دىدى ئانىسى.

ــ بۇلارنىڭ سەپىرىدە بىر شۇملۇق بارمىكىن دەيمەن.

ــ بالام، ئاتىغىمۇ يامان ئويدا بولغۇلۇقمۇ؟ ــ دىدى ئانىسى، ــ مۇندىن كېيىن ئۇنداق ئويدا بولما، يامان بولىدۇ.

قارا ساچ ئايىم ئانىسىغا قايتا گەپ قىلمىدى. كۆڭلى دەككە ـ دۈككىدە بولۇپ، ئارام ئېلىش ئۈچۈن ئۆز ھوجرىسىغا قايتتى. ئۇ تەكيىگە يۆلىنىپ، تۈگۈلۈككە قاراپ ئولتۇردى. ۋاپادار تورغاي ھازىرلا ئۇنىڭغا بىرەر خەۋەر ئېلىپ كېلىدىغاندەك تۇيۇلاتتى. ئۇ كۆزلىرىگە ياش ئېلىپ، قوشاق ئېيتىشقا باشلىدى:

قاقىلداشقان قارغىلار،
يارىم سالام دىدىمۇ؟
چوڭ يولنى چالىپ باقاي، ①
ئوۋدىن يانىپ كەلدىمۇ؟
تاشلاپ ئەتتى يوقلىماي،
يا كۆڭلىنى بۆلدىمۇ؟

راس بۆلمىسە كۆڭلىنى
بۇ كەمگىچە كېلەردى.
ئامان ـ ئېسەن بولسا ئۇ،
ماڭا ئۈچۈر بېرەردى.
بېرىپ ئېيتاي كىمگە مەن
ئىچىدىكى بۇ دەرتنى؟

قاراساچ ئايىم يەنە بىئارام بولۇپ تالاغا چىقتى. ھويلىدا خىقىراق خوتۇن پاتىمانىڭ تاز ئىنىسىغا ئۇچرىشىپ قالدى.

ــ ھوي تاز، ــ دىدى قاراساچ ئايىم، ــ سەندىن بىر نەرسىنى سورايمەن، راستىنى ئېيتىپ بەرسەڭ، ساڭا سۆيۈنچە بېرىمەن.

ــ سورىسىلا خانقىز، ــ دىدى تاز سۆيۈنچىنى ئاڭلاپ، ئاغزى قۇلىغىغا يېتىپ.

ــ ئاتاملار نەگە كەتتى، بىلەمسەن؟

تاز بىردەم ئويلىنىۋېلىپ، ئاندىن مۇنداق دىدى:

ــ ۋىتىرەككە بارىدىكەن دەپ ئاڭلىغاندەك قىلدىم.

ــ نىمىشقا بارىدىكەن، ئۇقتۇڭمۇ؟

ــ پاتىماخان ئاچام سوقۇشقا بارىدۇ، دىگەندەك قىلدى.

ــ كىم بىلەن سوقۇشىدىكەن؟

ــ بوزكۆرپە بىلەن، ــ دىدى تاز ئىككى يېنىغا قاراپ. بۇ گەپنى ئاڭلاپ، قاراساچ ئايىمنىڭ يۈرىگىگە خەنجەر ئۇرۇلغاندەك بولدى. لېكىن ھېچ نەرسە بولمىغاندەك، چاندۇرماي:

ــ مانا سۆيۈنچەڭنى ئال! ــ دەپ ئۇ-

① يول چالىپ ــ يولدىن ئىز ئىزلەش.

نىڭغا بىر تىللا تاشلاپ بەردى. تازنىڭ ئاغزى قۇلىغىغا يېتىپ، ئۇنىڭغا نەچچە پۇكۇلۇپ تازىم قىلدى.

قاراساچ ئايىم ئىشنىڭ يامانغا تارتىپ كېتىۋاتقانلىقىنى چۈشەندى، كاللىسىدا ھەر خىل خىياللار چۆگىلەشكە باشلىدى. «بوزكۆرپەش بۇلارغا بوزەك بولىدىغان ئەر ئەمەس. شۇنداق بولسىمۇ بۇ ھىلىگەرلەرنى سەل چاغلاشقا بولمايدۇ، قانداق قىلىش كېرەك؟» دەپ ئويلىدى ئۇ.

بۇ مەھەللىدە كىچىكىدىن تارتىپ سۇلۇباينىڭ خىزمىتىنى قىلىپ، قېرىپ مۈكچەيگەن، قاراساچ ئايىمنى كۆتىرىپ يۈرۈپ چوڭ قىلغان بىر مۇنەججىم، ئاقكۆڭۈل قۇتقا① بار ئىدى. قارا ساچ ئايىم ئۇنىڭ ئۆيىگە يول ئالدى.

قۇتقا قاراساچ ئايىمنى بەكمۇ ياخشى كۆرەتتى. بۈگۈن ئۇنىڭ تۇيۇقسىز كېلىپ قالغانلىقىدىن ھەيران بولدى.

— ئەسسالام قۇتقا!

— كەل غوزام!②

قاراساچ ئايىم ئۇنىڭ قېشىغا كېلىپ ئولتۇردى. قۇتقا ئۇنىڭ قوللىرىنى تۇتۇپ سۆيدى. لېكىن ئۇنىڭ جىددىيلەشكەن چىرايىغا قاراپ:

— بۈگۈن تۇيۇقسىز كېلىپ قاپسەنغۇ، قىزىم؟ — دىدى.

— قۇتقا، سېنىڭدىن بىر نەرسىنى سورىغىلى كەلدىم.

— ئاغا③، سورا، سورا! — دىدى قۇتقا.

— ياغىسىنى④ يېڭەلمىگەن ئادەم قانداق كېلىدۇ؟

— ياغىسىنى يېڭەلمىگەن ئادەم ئاتلىرىنى ئاستا ماڭدۇرۇپ، باشلىرى چۈشكەن ھالدا كېلىدۇ، — دەپ جاۋاپ بەردى قۇتقا.

— ياغىسىنى يەڭگەن ئادەمچۇ؟ — دەپ سورىدى قاراساچ ئايىم يەنە.

— ئاتلىرىنى بولۇشىغا چاپتۇرۇپ، قىقاس-چۇقان سېلىپ كېلىدۇ.

— رەھمەت قۇتقا، ئۆمرۈڭ ئۇزۇن بولسۇن! — دىدى قاراساچ ئايىم ئۇنىڭ بىلەن خوشلىشىپ.

قاراساچ ئايىم ئۆيىگە قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، ھېچكىمگە تۇيدۇرماي ئۆگزىسىگە چىقىپ، ئەتراپقا قاراشقا باشلىدى. يىراق بىر جايدىن چاڭ-توزاڭنىڭ قارىسى كۆرۈندى. قاراساچ ئايىم كۆزىنى ئۈزمەستىن شۇ تەرەپكە قاراپ تۇردى. ئارىدىن ئۇزاق ئۆتمەي، چاڭ-توزاڭ ئارىسىدىن بىر توپ ئاتلىقلار كۆرۈندى. بۇلار سۇلۇباي، باياغىل ۋە ئۇلارنىڭ چاپارمەنلىرى ئىدى. قاراساچ ئايىم ئۇلارنىڭ ئاتلىرىنى بولۇشىغا چاپتۇرۇپ، چۇقان-سۈرەن بىلەن كېلىۋاتقانلىقىنى كۆرۈپ، بىرەر يامانلىقنىڭ يۈز بەرگەنلىكىنى جەزىم قىلدى. نىمىلا بولمىسۇن، بۇلار بىلەن بىر سۆزلىشىپ باقاي، دىگەن قارارغا كەلدىدە، ئۆگزىدىن چۈشۈپ يول ئۈستىگە بېرىپ ساقلاپ تۇردى. توپنىڭ ئالدىدا سۇلۇباي بىلەن باياغىل ئات چاپتۇرۇپ كەلدى. قاراساچ ئايىم ئاتىسى سۇلۇباي مىنگەن ئاتنىڭ چۇلۋۇرىغا ئېسىلىپ توختاتتى ۋە ئۇنىڭدىن سورىدى:

ئاغزى-بۇرنۇڭ قاناپتۇ،
بۇغا باسىپ يىدىڭمۇ؟

① قۇتقا — لوپنۇر شىۋىسىدە موماي، قېرى ئايال دىگەن سۆز.
② غوزام — لوپنۇر شىۋىسىدە ياش ئوغۇل-قىزلارنى ئەركىلىتىپ ئاتاش.
③ ئاغا — ھۆرمەت سۆزى.
④ ياغى — دۈشمەن.

بۇغا گۆشى تاتلىق گۆش،
ماڭا ئالىپ كەلدىڭمۇ؟
ئالىپ كەلسەڭ بەرسىنا،
قىزدەك تۆشەك① سالسىنا؛
ياتقا زايادۇر دىسەڭ،
ئۆزەڭ ئالساڭ - ئالسىنا.

— قىزدىم، مەن ھىچ ئىش قىلغىنىم يوق، خۇدا ھەققى ئىتىمنى قويۇپ بەر! — دىدى سۇلۇباي يالۋۇرۇپ.

قاراساچ ئايىم ئاتىسىنىڭ ئىتىنىڭ چۇلۇۋۇرىنى قويۇپ بىرىپ، باياغىلىنىڭ ئىتىنىڭ چۇلۇۋۇرىغا ئىسىلدى ۋە يۇقۇرىدىكى قوشاقنى تەكرارلاپ سوردى. باياغىل جاۋاپ بىرىپ مۇنداق دىدى:

سور مالىمنى يىغدۇرۇپ،
ساڭا خىلنى تاپايمۇ؟
رومالىمنى يىغدۇرۇپ،
سەرخىلنى ياپايمۇ؟
ئۆز كۆرپىچە بولمىسا،
ئات كۆرپىچە تاپايمۇ؟

قاراساچ ئايىم مۇنداق دىدى:

سورمالىڭنى يىغدۇرساڭ،
بۇرالقى دەر ئەل سىنى.
رومالىڭنى يىغدۇرساڭ،
قەلەندەر دەر ئەل سىنى.
ئالتۇن پىچاق بىر يىگىت،
ئۆزى بىلەن يۈز يىگىت،
ئۆز بولمىسا كۆرپىچە
ئات كۆرپىسىدۇر نىمىچە.

باياغىل سىڭلىسىدىن داۋىسىنى ئىشىتىپ، قايتا گەپ قىلىشقا پىتىنالمىدى. قاراساچ ئايىمۇ ئۇلار بىلەن يەنە گەپلىشىشىنى خالىمىدى. شۇڭا ئاتىنىڭ چۇلۇۋۇرىنى قويۇۋەتتى.

ئەلقىسسە: قاراساچ ئايىم ۋىتىرەككە بىرىپ، بوزكۆرپەشنى ئىزلەش قارارىغا كەلدى. سۇلۇباي، باياغىللارنىڭ ئارام ئىلىۋاتقانلىغىدىن پايدىلىنىپ، بىر ئاتنى يىشىپ مىندى-دە، سەپەرگە ئاتلاندى. ئۇ ئاتلارنىڭ ئىزى بىلەن مىڭىپ، ئاداشمايلا ۋىتىرەككە يىتىپ كەلدى. تىرەكنىڭ شاخلىرىغا ئىسىپ قويۇلغان گۆشلەرنى كۆردى. «بوزكۆرپەش بۇغا ئۇۋلاپ، گۆشلىرىنى شاخقا ئىسىپ قويغان ئوخشىمامدۇ» دەپ ئويلىدى ئۇ. سىنچىلاپ ئوبدان بىر قارىۋىدى، ئىگىز بىر شاخقا ئىسسىپ قويۇلغان بوزكۆرپەشنىڭ كاللىسىنى كۆردى. بۇ ياۋۇزلۇقتىن بەدىنى جۇغۇلداپ، تەنلىرى شۈركەندى. ۋۇجۇدى ياپراقتەك تىترەپ، شۇنداق پەريات ئۇرۇپ يىغلىدىكى، ياشلىرى سەل بولۇپ ئىقىپ، ئۆگەن دەرياسىغا قوشۇلدى، ئۇنىڭ نالىسىدىن يەر-جاھان لەرزىگە كەلدى.

ئەسلى ئىش مۇنداق بولغان ئىدى: سۇلۇباي بىلەن باياغىل چاپارمەنلىرىنى ئىلىپ ۋىتىرەككە يىتىپ كەلگەندە، نىمجان بولغان بوزكۆرپەش بىھوش ياتاتتى، ئۇنىڭ بۇ زەبۇن ھالى ئۇلارنى خوش قىلدى. سۇلۇباي باياغىلغا «كاللىسىنى ئال!» دەپ بۇيرۇق قىلدى. باياغىل قورقۇپ، غال-غال تىترەپ يىقىن بارالمىدى.

— ھوي توخۇ يۈرەك! — دىدى غەزەپلەنگەن سۇلۇباي باياغىلغا كۆز ئالايتىپ، — ئۆلۈك يىلاندىنمۇ قورقامسەن؟ سەن قورقساڭ، ماڭا قاراپ تۇر!...

سۇلۇباي قاتىللىق قىلىچىنى يالىڭاچلاپ، بوزكۆرپەشنىڭ بوينىغا چاپتى. بۇ چاغدا ھاۋا

① تۆشەك — قىزنىڭ تويلۇغى.

تۇتۇلۇپ، چاقماق چېقىپ، ئاسمان كۆز ياشلىرىنى تۆكتى. سۇلۇباي بوزكۆرپەشنىڭ كاللىسىنى ئېلىش بىلەنلا قانائەتلىنىپ قالماي، ئۇنىڭ تەنلىرىنى قىلىچتا ماشادى. ① ياقاچىلىرىغا بۇيرۇپ، بوزكۆرپەشنىڭ پارچىلانغان تەنلىرىنى تېرەك شاخلىرىغا ئاستۇردى. بۇ ھالەتنى كۆزەتكەن قاراساچ ئايىم بۇقۇلداپ يىغلاپ، بىر سۆز دىدى:

شاختا تۇرغان گۆشلەرنى
بوغا گۆشى دەپتىمەن؛
بوزكۆرپەش ماڭا ئاتاپ،
ساقلىغاندۇر دەپتىمەن.
قاراسام، كۆرۈنمىسەڭ،
ئۇۋدا يۈرەر دەپتىمەن.
دۆڭگە چىقىپ قىچقىرسام،
قايتىپ كېلەر دەپتىمەن.

مېنى قالدۇرۇپ يالغۇز،
كېتىپسەن ئۇ ئالەمگە.
ماڭا كەلگەن دەرت - ئەلەم
كەلمىسۇن ھىچ ئادەمگە.
مارجان بولۇپ كۆز ياشىم
توشتى بۇگۈن تارىمغا.
ئاھ - دادلىرىم، پەريادىم
يەتسە ئىدى يارىمغا.
مەن ئەمدى قانداق قىلاي
مۇڭلار چۈشتى باشىمغا.
سېنى قەستلەپ ئۆلتۈرگەن
غەرق بولسۇن ياشىمغا.
يىتىم قالغان بوتىلاقتەك
بوزلايمەن ئۈن قويۇپ،
كىممۇ سىلار بېشىمنى
بۇ چۆلدە ھەمرا بولۇپ؟

خۇدا يەتسە ھالىمغا.
سېنى تىرىك قوياردى.
ئاتام بىلەن ئاكامنى
شۇ تېرەككە ئاساردى.
ئاھلىرىم، پەريادلىرىم
گۆلدۈرلەپ چاقىن چاقسۇن.
قاتىللارنىڭ تەختىگە
ياغ چاچىپ، ئوتلار ياقسۇن!

قاراساچ ئايىم يىغلاپ تۇرۇپ، تېرەكنىڭ شاخلىرىدىكى بوزكۆرپەشنىڭ تەن پارچىلىرىنى بىر - بىرلەپ يەرگە چۈشۈرۈپ ئاپپاق، پاكىز قۇم ئۈستىگە تىزدى، ئاندىن تاھارەت ئېلىپ، ئىككى رەكەت ناماز ئوقۇپ، خۇداغا مۇناجات قىلدى: "بىسمىللاھىرراھمانىررەھىم، يارىمنى ئۆز ئەكسىگە كەلتۈرگەيسەن!" ئۇ شۇ سۆزنى دەپ بوزكۆزپەشنى بىر ئايلىنىۋىدى، خۇدانىڭ ئىلتىپاتى بىلەن ئۇنىڭ پارچىلانغان تەنلىرى ئۆز جايىغا كەلدى. ئىككىنچى قېتىم يەنە بىر ئايلىنىۋىدى، بوز كۆرپەش ئۇخلاپ ياتقاندەك بىر ھالەتكە كەلدى. ئۈچىنچى قېتىم يەنە بىر ئايلانغان بولسا، بوزكۆرپەشكە جان كىرىشىمۇ مۇمكىن ئىدى، لېكىن قاراساچ ئايىم ئۇنداق قىلمىدى. ئۇ بوزكۆرپەشنىڭ جەسىدىگە قاراپ زار - زار يىغلاپ مۇنداق دىدى:

— ئەي مېنىڭ، بوز كۆرپەش ئامرىغىم! كۆزۈمنىڭ نۇرى، دىلىمنىڭ ھوزۇرى، سېنىڭ تىرىلىشىڭنى بەكمۇ خالايتتىم، سېنىڭ بىلەن بىللە ھايات كەچۈرسەم، شۇنچە بەختلىك بولغان بولاتتىم. لېكىن سەن تىرىلسەڭ، يەنە ئاتام بىلەن ئاكام ساڭا زۇلۇم سالىدۇ، ئىككىمىزنىڭ قوشۇلۇشىغا ھەرگىزمۇ يول قويمايدۇ. مەن سېنىڭ يەنە ئازاپ چېكىشىڭنى خالىمايمەن، سەن تىنىچ ئارام ئال، سېنىڭ يېنىڭغا مەنىلا باراي! بۇ دۇنيادا تىرىك تۇرۇپ قوشۇلالمىغان بولساق، ئۇ دۇنيادا روھىمىز قوشۇلسۇن!

① ماشاش — پارچىلاش.

قاراساچ ئايىم ۋىتىرەكىنىڭ تۈۋىگە قولى بىلەن ئىككى ئادەم پاتقىدەك گۆر كولىدى. ئاۋال ئۇنىڭ ئىچىگە بوزكۆرپەشنى قويدى، ئۇنىڭ بېشىدا ئولتۇرۇپ، زار-زار يىغلاپ بۇ بېيىتنى ئوقۇدى:

ۋىتىرەكنىڭ تۈۋىگە
قولۇمدا يەرلىك ئويۇپ،
قانداقمۇ چىدالايمەن
سېنى مەن يالغۇز قويۇپ.
يانىڭدا ياتاي دەيمەن
مەڭگۈلۈك ھەمرا بولۇپ.
مەيلىمگە قويۇشمىدى
كەتتىم بۇ دۇنيادىن تويۇپ.
خەنجەرگە سانچىلمەن
مەنمۇ زوھرا①دەك بولۇپ.
ئۇ ئالەمدە خۇدايىم
قويار بىزلەرنى قوشۇپ.

قاراساچ ئايىم گۆرنىڭ ئاغزىدىن قايتىپ چىقىپ، يىگىسۇ تەرەپكە قارىدى، تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتى، يارۇ-دوستلىرى يادىغا چۈشۈپ، مۇنۇ بېيىتنى ئوقۇپ ئۇلار بىلەن خوشلاشتى:

سەندىن مەڭگۈ ئايرىلدىم
ئانا يۇرتۇم ياخشى قال.
بىز كۆرگەن دەردنى كۆرمە،
يارۇ-دوستۇم ياخشى قال.
بىللە ئويناپ بىللە ئۆسكەن
ئەھلى قەۋملەر ياخشى قال.
بىللە يىغلاپ، بىللە كۈلگەن
ئاچا-سىڭىللەر ياخشى قال.

شۇ چاغدا ۋاپادار ئات زەھەر قايتۇ-رىدىغان دورىنى ئاغزىغا چىشلەپ، ئۇچقاندەك چېپىپ كەلدى. ئۇ بوزكۆرپەشنىڭ ئالەمدىن ئۆتكەنلىگىنى كۆرۈپ، چىقىراپ كىشنىدى، ئاسمانغا قاراپ چاپچىپ، تۇياقلىرىدا يەرنى ئويۇۋەتتى.

— ئەي ۋاپادار ئات! — دېدى قاراساچ ئايىم ئاتىنىڭ يايلىنى سىلاپ، — بىزگە كېلىدىغان كەلگۈلۈك شۇ ئىكەن، قانداق قىلىمىز، كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما!

شۇندىن كېيىن قاراساچ ئايىم ئاتىنىڭ ئىگەر-جابدۇغىنى ئالدى، يۈگەندىن بوشىتىپ، مۇنداق دېدى:

-- بۇ دۇنيادا سەن بولساڭمۇ ئەركىن-ئازادە ياشا! خەير-خوش!

قاراساچ ئايىم بوز كۆرپەشنىڭ خەنجىرىنى ئېلىپ گۆرگە كىردى. خەنجەرنىڭ سېپىنى بوز كۆرپەشكە، تىغىنى ئۆزىگە قارىتىپ توغ-رىلىغاندىن كېيىن، پۈتۈن كۈچى بىلەن بوزكۆرپەشنى چىڭ قۇچاقلىدى، خەنجەر ئۇنىڭ يۈرىگىگە يېنىك سانچىلىپ، جان ئۈزدى...

ئاشىق-مەشۇقلارنىڭ روھى ئۇ ئالەمدە تېپىشىپ، مۇراد-مەقسەتلىرىگە يەتتى، ۋاپادار ئات تۇپراق بېشىدا ياش تۆكۈپ قالدى.

ئەلقىسسە: سۇلۇباي بىلەن باياغىل قارا-ساچ ئايىمنى ئىزلەپ، ۋىتىرەككە كەلدى. ئۇلار ئىككى ئاشىق-مەشۇقنىڭ گۆر ئىچىدە مەڭگۈ ئۇيقۇغا كەتكەنلىگىنى كۆردى. قاراساچ ئايىمنىڭ ئۆلۈمى سۇلۇبايغا قاتتىق تەسىر قىلىپ، داڭقېتىپ تۇرۇپ قالدى. مىڭ تەستە ھوش-كاللىسىنى يىغىپ، قاراساچ ئايىمنىڭ جەسىدىنى ئېلىپ كەتمەكچى بولۇپ، ئورنىدىن قوزغالغان ئىدى، مېڭىسىگە بىرسى توقماق بىلەن ئۇرغاندەك، كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ، ئۆزىنى تۇتالماي ئالدىغا دۈم

① زوھرا — «تاھىر-زوھرە» دىكى زوھرە.

يىقىلدى. باياغىل ئاتىسىنىڭ بېشىنى يۆلەپ قۇچىقىغا ئالدى. قارىسا، بىردەمنىڭ ئىچىدىلا سولۇبايىنىڭ كۆزلىرى چەكچىيىپ، ئاغزى ئۇتۇك تەرەپكە قىڭغىر كېتىپتۇ. ئۇنىڭ چىرايى شۇنداق قورقۇنچلۇق ئىدىكى، ئادەمنى يىرگەندۇرۇپ، جاۋغايلىرىدىن يىلمىسىمان شۆلگەي ئاقاتتى. باياغىل ئاتىسىنىڭ بۇ ھالىنى كۆرۈپ، ۋەھىمە ئىچىدە: "ئاتا! ئاتا!" دەپ چاقىردى. بايىدىن زۇۋان چىقمايتتى، چالا بوغۇزلانغان كالىدەك خىقىرايتتى، پۇتلىرى بېشىغا تاياق تەككەن يىلاننىڭ قۇيرۇغىدەك پولاڭشىپ تۇراتتى. باياغىلنى تېخىمۇ قورقۇنچ بېسىشقا باشلىدى، گېلىنى غايىپتىن بىر قول كېلىپ سىققاندەك، دېمى سىقىلىپ، كۆز ئالدى قاراڭغۇلىشىپ، يەر-جاھان چۆگىلەشكە باشلىدى. ئۇ بۇ دەھشەتلىك ھالەتتىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن كۆزىنى يۇمۇۋالغان ئىدى. ئۇنىڭ كۆز ئالدىدا قاراساچ ئايىم پەيدا بولۇپ، غەزەپ بىلەن ئۇنىڭغا ئالايدى، ئارقىدىنلا قىلىچ تۇتقان بوزكۆرپەش ئۇنىڭغا قاراپ دىۋەيلەپ كەلدى. باياغىل قورقىنىدىن "ۋاي-جان!" دەپ تۇۋلىدى-دە، دادىسىنى تاشلاپ جاڭگالغا قاراپ قاچتى.

رىۋايەت قىلىنىشىچە، سولۇباي شۇ يىقىلغىنىچە، ئورنىدىن تۇرالماي ئۆلگەن ئىكەن. كېيىن يۇرت خەلقى ۋەتىرەككە يىغىلىپ، بوزكۆرپەش بىلەن قاراساچ ئايىمنى دەرەخ تۈۋىدىكى ھىلىقى گۆرگە دەپنە قىلىشىپتۇ، سولۇبايىنىڭ ئۆلۈكىنى جاڭگالغا تاشلىۋەتكەن ئىكەن، ئۇ قاغا-قۇزغۇنلارغا يەم بولۇپتۇ. باياغىل بولسا، ئەقلىدىن ئېزىپ، بىردەم سۆزلەيدىغان، بىردەم كۈلىدىغان، كىيىملىرىنى يىرتىپ جۇل-جۇل قىلىۋېتىدىغان ساراڭغا ئايلىنىپ، ئالەمدىن ئۆتكەنمىش. يەنە بىر رىۋايەتتە ئېيتىلىشىچە ھەر كۈنى كېچىسى ئاپپاق ئايدىڭدا، بوزكۆرپەش بىلەن قاراساچ ئايىمنىڭ روھى ۋەتىرەكنىڭ سايىسى ئاستىغا جەم بولۇپ تاڭ ئاتقىچە مۇڭدىشىپ ئولتۇرىدىكەن. بوزكۆرپەش كېچە جىمجىتلىقنى بۇزۇپ، راۋابىنى جاراڭلاتسا، قاراساچ ئايىم ئاپپاق يىپەك رومالغا ئورىلىپ، كېپىنەكتەك ئۇسسۇل ئويناپ ناخشا ئېيتارمىش.

ئېيتىپ بەرگۈچىلەر: ئىسلام ھېلىم
بەختىم نىياز
رەتلىگۈچى: شىرىپ مۇسا

«نەسرى مىرزا مۇھەممەد ھۈسەيىن بەگ» دىن

ئىسكەندەرنامە

موللا سىدىق يەركەندى

(بېشى 11 - ساندا)

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئابدۇقەييۇم خوجا

ھېكمەت ئىسكەندەرنىڭ ئارىستوتىدىن سوئالى ئول بابداكىم، يىگىتلىكدە تەبئى نەۋجۇۋان ئىبادەتدىن مۇنفەرىددۇر ۋە قارىلىقدا داغى تەئەققۇلدىن قاسىر ۋە ھەكىمنىڭ پىرانە رايى بىلە شاھ جۇۋان بەختىغە يول كۆرگۈزگەنى

ئىسكەندەر بۇ نۇكتە سورۇپ، ئارىستوتىغە دېدىكىم، يىگىتلىك چاغىدا ھەر ئىشنى ئەنجامىغا يەتكۈزمەك ئاساندۇر، نەۋجەھىدىن يامان ئىشلارغە كۆڭلىنى بېرىپ، تەقۋا ئىشلاردىن قاچادۇر، يىگىتلىكنىڭ نۆبىتى قالمىغاندا، ھەر ئىشدا نە ئۈچۈن لەززەتى كەم بولادۇر، يىگىتلەرنىڭ لەززەتى ھەر ئىشدا پەيدا بولۇپ، قېرىلارنىڭ لەززەتى بىلەن قۇۋۋەتى قالمايدۇر، مۇنىڭ ۋەجھىنى بايان قىلغىل. ئارىستو دېدى: كىچىكلىك ھالىدا ئىدراك ئازدۇركىم، ئانىڭ تەبئى ئەقىل خىرەددىن كىچىك يىراقدۇركىم، ھەمىشە سەھۋى بىلە خاتاغە تەقەززا قىلغۇسىدۇر. ئەقلىنىڭ يوقلۇقىدىن نەفسى دامىغە مۇپتىلا بولۇپ، ھاۋا ۋە ھەۋەسىغە مايىلدۇر. كىچىكلىك ھالى ئۆتكەندىن كېيىن، يىگىتلىك ھالىدا خىرەد نۇرى ئانىڭ دىماغىنى رۇشەن قىلغاندا، ئىككى ھالەت باردۇر، بىرى ئەقىل، يەنە بىرى نەفسى. ئەگەر ئەقىل قۇۋۋەت تاپىپ، ياخشى ئىشلارغە كۆڭلىنى بەرسە، ئالەم ئەھلىنىڭ ئارزۇسى كېلىپ، خەلايىق ئىچرە مۇمتاز بولغۇسىدۇر. ۋەگەر ئەقلىدىن نەفس غالىپ كەلسە، زورۇرەتدىن نەفسكە تابى بولۇپ، ھەر نەچۈك ھاۋا ۋە ھەۋەسىغە ئەمىر قىلسە، چارەسى يوقكىم، ئانى قىلماغۇنچە پەست بولغاي. نەفسنىڭ خاھىشى ھەمىشە خاتا ۋە مەئسىيەت قىلماغدادۇر. يەنە كىمەرسەئى روھانىيەت مەدەد بولسە، ئانىڭ كۆڭلىنى ئەقىل شەمئىدىن رۇشەن بولۇپ مۇنەۋۋەر قىلۇر. ھەر ئىشغە كۆڭلىنى بەرسە، ئانىڭ ئىستىئمالىدىن ئول كىشى شۇنىڭدىن بولۇر. يىگىتلىك ھالىدا قايسى ئىشغە كۆڭلىنى بەرسە، قېرىلىق ۋاقتىدا شول ئىش ئانىڭدىن زوھۇر تاپار.

ئىسكەندەرنىڭ كۆڭۈل زۇلفى جادۇدىن خالى ھىندۇغە مەيىل ئەتكەندەك كەشمىردىن
ھىندۇستانغە ئەزىمەت قىلغانى ۋە رايى ھىندى جامائەت ئەھلى تەئمىن ۋە گورۇھى
ھىكمەت ئايىنىنى مۇشخەئ قىلىپ، ئۇلار پادىشاھدىن قول يارۇغىن تىلەگەندەك
دەرخۋاست قىلىپ قوبۇل تۇشكەنى. ۋە راھى ئىسكەندەر ساھىپ رايىنى
ھىندۇ سارى باشلاپ، پىشەئى نىگاردا قىشلاپ كۆرگۈزگەنى ۋە ئول
پىشەنىڭ تۈرت ھەددى ۋەسفىكىم بايان ئۆزىگە ھەد تەئرىف
بىلمەكىنىڭ رۇبئى مەسكۇندە ئانداق يەر تاپىلماس

ئەھلى تارىخلار بۇ تارىخقە ئانداغ رەقەم چەكتىكىم، ئىسكەندەر مەسلەھەت بىلەن
فىرۇز شاھغە كەشمىرنى بېرىپ، تەخت - تاج بىرلەن سەرەفراز ئەيلەپ، باجۇ - خىراجىنى
مۇئەييەن قىلىپ، ئۆز شەھرىگە پادىشاھ قىلىپ قويىدى. ئاندىن كېيىن لەشكەرىغە يول
خىراجىنى بېرىپ، فىرۇز شاھغە دىدىكىم، ھىچ ئىشىغە مايىل بولماي فات - فۇرسەت
ھىندۇستان تەرەفىگە ئارقەمىزدىن يېتىپ كەلگەيسەن، دەپ ئىسكەندەر ھىندۇستان تەرەفىگە
يۈردى. لەشكەرىغە ئاشۇپ تۇشۇپ يۈرگەندە، ئانىڭ گەرد غۇبارى فەلەككە يېتەر ئېردى.
مەنزىل بى مەنزىل يوللارنىڭ ھەر تەرەفىغە سىر ھىساپ سالىپ، ھەر مەنزىلىغە تۇشسە ھەر
تەرەفدىن يۇرتلارنى ئالىپ تابىئ قىلۇر ئېردى، يامانلاردىن يۇرتلارنى ئالىپ، ياخشىلارغە بېرۇر
ئېردى. سەركەشلىك قىلادۇرغانلارنى پەست ئەيلەپ ناتەۋان قىلۇر ئېردى. ھىندۇستانغە
بارغۇنچە دەشتلەرنى ئەدەل ئىھساندىن باغ ۋە بوستان ئەيلەپ ئاباد قىلدى. بۇ خەبەر
ھىندۇستان پادىشاھىغە يەتتىكىم ئول پادىشاھنىڭ ئاتى رايى ھىندى دەر ئېردىلەر. خەبەر
بۇدۇركىم، ئىسكەندەر كەشمىرغە كەلگەندە بۇ تەرىقەدە ئەفسۇنگەرلەرنى ئاجىز قىلىپ،
تىلىسىملارنى ئاچىپ، كەشمىرنى تەدبىر بىلە ئالغانىنى بىرىن - بىرىن ئاڭلاپ، كۆڭلىدە ھىچ
شەك قالماي بىلدىكىم، خىلاف يوقدۇركىم، جەڭ قىلماق مۇمكىن ئەمەسدۇر، دەپ ھەددىسىز
پىشكەشلەرنى تەييار قىلىپ، ئىسكەندەر جانابىغە تارتماقىغە توقۇز توقۇز ماتائلارنى مۇھەييا
قىلىپ قويىدى. ئول فىللارنى سەرەنجام قىلدىكىم، ئۇلاردىن زىمىن زامان تىترەر ئېردى.
ئۇلاردىن ھەم توقۇز توقۇز. بىر رىۋايەتدە ئوتتۇز توققۇز بار ئېردى. ھەربىرىنىڭ جىسمى
تاغدەك، كۈچى بىلەن تاغلارنى كۆل قىلۇر ئېردىلەر. ھەر بىرىنىڭ ئىككى تەرەفدىن ئىككى
ئەلەم بار ئېردى. ھەر بىرىنىڭ جىسمى فەلەكدىن نىشان بېرىپ خارتۇمى ھەم كوھكىشاندەك
بەلكى كارنايدەك سالاپەتدە ئەژدەرھا كۆرۈنۈر ئېردى. ھەر فىلغە ئۆز خارتۇمى گويا تاغقە
ئەژدەرھا چىرماشكان ئېردى. ئول خارتۇم بىلەن چىنارغە ئۇرسا، مۇناردەك يىقتۇر ئېردى.
بۇ يەڭلىغ فىللارنىڭ ھەر بىرىغە يەتتە قىسىم ياپۇغلەرنى ياپىپ ئېردىكىم، زەركار قىلىپ،
جاۋاھىرات بىلەن مۇكەللەل ۋە مۇرەسسەئ قىلغان ئېردى. يەنە ھەر فىلغە بىر زىبا فىلبانىنى
مىندۇرۇپ، ھەربىرى ھۆسۈن جامالدا بىنەزەر كېلىپ، ھەربىرىغە بىر تەخت قويۇپ، ھەر
تەختنىڭ ئىچىدە توققۇز ھىندى غۇلاملارنى ئولتۇرغۇزۇپ، مەلاھەت ئىچرە ھەربىرى كۆز مەر -
دۇمىدەك شەۋخى شەڭ كىلىپ بارچەسىنىڭ لىباسى سېرىق يا قىزىل ماتائلارنى كىيدۇرۇپ،
فىللارنى ماڭدۇرۇر ئېردىلەر. يەتتە توققۇز تازى نىژاد ئاتلارنى ھەربىرى فىلدەك

نامايەن بولۇپ، ھەربىر توققۇزى ئۆزگە بىر رەڭدە كېلىپ، لاتەافەت ئىچرە ئۆزگە رەڭلەر بارابەر بولماس ئېردى. كۆرمەكدە ھەربىرى بىر پەرى ماناند لېكىن چوڭلۇقدا دىۋە پەيكەر كۆرۈنەر ئېردى. يۈگۈرمەكدە ھەربىرى بادى سابادەك تېز رەفتار ئېردىلەر كىم، ھەربىر توققۇزغە ئۆزگەچە رەڭدە ياپۇغىنى ياپىپ، بارچەسىگە ئالتۇندىن قوشقۇراغۇنى باغلاپ، ھەربىرىگە ھىندى زاد ماھىرۇيىنى مىندۇرۇپ، ھەربىرى زەررىن پۇش ۋە زەررىن كەمەر ئېردىلەركىم، ئاتىنى يۈگۈرتۇپ، نەيزەنىڭ ئۇچى بىلەن يەردىن ساۋۇتلارنى ئالىپ، قۇلاقلارىدا ھەر ـ بىرىنىڭ بەندەلىك ھەلقەسى ئالتۇندىن سالغان ئېردىلەر. نەزاكەت ئىچرە توققۇز قات ھۆللەلەرنى كىيىپ، ھەر بىرىنىڭ بەدەنى ئول ھۆللەلەردىن كۆرۈنۈر ئېردى. يەنە توققۇز توققۇز ئالتۇن قاچالەرنى سىراھىلەر بىلەن قۇياشدەك شۆئلە بېرىپ ماھىرۇيلەر بىر قولىدا سىراھى يەنە بىر قولىدا ئول ئالتۇن جاملاردىن تۇتۇپ تۇرار ئېردىلەر. يەنە ھەم توققۇز توققۇز تۇتىئى شەكەر شۇ كۈن شېرىن سۆخەنلەرنى ھەربىرىنىڭ بەدەنى زۇمرەددىن لەئلى گۈن مۇنقارىدىن سۆزلەپ، دۇربارلىقىنى قىلۇر ئېردىلەر، يەنە توققۇز توققۇز زىباجامال تاۋۇسلارنى لاتەفەتدە جەننەتدەك مەئشۇق يەكلىغ باشى ئۆزرە تاجلارنى قويۇپ، ئاشىقلەرنىڭ كۆڭلىنى سەيد قىلۇرلەر. يەنە نەچچەند خەرۋار ئۇد ۋە كافۇر مۇھەييا قىلىپ، پىشكەش قىلغايكىم، رۇھانلار تاماشاھىدا بىھۇش بولغاي. يەنە يۇرتنىڭ ئاكابىرلاردىن بارچەسى ئەھلى ھىكمەت دانالارنى ئەفلاتۇن ۋە ئارىستۇدەك يەنە ئەھلى رۇھدى تەقۋالاردىن بارچەسى سافا بابىدا قۇياش يەكلىغ كالام قىلغاندا، مەسىھ ئەنفاسىنى زاھىر قىلۇرلەر، مەزكۇر بولغان پىشكەشلەر بىلەن ئىسكەندەرنىڭ ئالدىغە چىقاردى. ئۆزرە ئېيتىپ، ئاجىزلىقىنى ئاشكارا قىلىپ دىدىكىم، مەن شاھى ئالەمنىڭ كەمتەرىن بەندەسىدۇرمەن. باشىم ئانىڭ خاكى دەرگاھىغە مايىلدۇر. خىيالىغە ھەرگىز ئۆتمەدىكىم شاھى ئالەم بىرلە جەڭ قىلغايمەن. ھەددىم ئەمەسكىم، مۇنداق خىيال كۆڭلۈمگە كەلگەي، ئۆزۈمنى ھىندى زاد بەندەسىدۇرمەن، دەپ بىلۇرمەن بەس. نېچۈك سەركەشلىك قىلۇرمەنكىم، ئۇلارنىڭ فەرمانىنى تۇتماغايمەن. يارلىغلارى يەتكەندە ئاجىزلىقىمدىن بىرلمەي، يىبەرگەن قاسىدلارىدىن نامەنى ئالىپ، ھۆرمەت بىلەن باشىمدا قويۇپ سەرئەفكەندەلىك قىلىپ ئېردىم، خىزمەتلارىغە بارماقىم لازىم بولۇپ ئېردى ۋە لېكىن، بارۇرغە مەھەل يارى بەرمەدى. فەرمانلارىغە ئابا قىلماي، بويۇن تولغاپ، نافەرمانبەردارلىق قىلمادىم. نامەلەرنى جان بىرلە قوبۇل ئەيلەپ، بىلگەنىنى ئول ئەلچى بايان قىلغان بولغاي، ئول ۋاقتىدا مەجرۇھ بولۇپ رەنجىغە قالغان ئېردىم، ئانىڭ ئۆزرىنى ئەلچىغە دەپ ئېردىم. ئەلھال ئەگەر شاھى ئالەم ئۆزرۈمنى قوبۇل ئەيلەپ، ئۇلۇغ كىشۋەرىمىغە تۇشۇپ، ئۇتۇن بىلە مېنى سەر بەلەند قىلىپ، خالايىق ئىچرە ئەزىز قىلسە، باشىم كۆككە يېتىپ، جانىمنىڭ بارىچە قۇللۇغىنى بەجا كەلتۇرۇرمەن. تەڭرى تەئالا شاھى ئالەمنىڭ قەھرىغە قويماغايكىم، ئانىڭدىن بىر جام زەھەر ئىچكەنىم ئۇبدانراقدۇر. ئەگەر گۇناھكارلىقىمنى زاھىر قىلسە، مەندەك قۇلنىڭ قوبۇلى يوقتۇركىم، ئانى مائقۇل تۇتماغايمەن. مېنى شاھى ئالەمنىڭ ئالدىدا گۇناكار بىلىپ، شافائەت قىلغىزلەر، دەپ شېرىن زۇبانلىق بىلەن ئەھلى ھىكمەتلەر ۋە زاھىدلار ۋە تەقۋدارلارنى پىشكەشلەر بىلەن ئىبەردى. بۇلار ھەم پىشكەش بىلە بارىپ، ئىسكەندەرنىڭ ئورداسىغا يەتتىلەر. ئەۋۋەل ئىسكەندەرنىڭ ئەركان دۆلەتلەرى ۋە ئەھلى ھىكمەتلەرى بىلەن رۇبەرۇ

بولۇپ، شاھ راھى ھىندىنىڭ پەيغامىنى زاھىر قىلىپ، بۇلار ھەم كەلگەنلەرنىڭ ھۆرمىتىنى ساقلاپ، ئىسكەندەرغە مەئلۇم قىلدىلەر. ئىسكەندەر ئانى ئاڭلاپ شاد بولۇپ، تەختىغە چىقىپ، راھى ھىندىنىڭ غەزەبىدىن ياندى. بۇ دانالارنىڭ كەلگەنىدىن خۇش بولۇپ، بۇ خەلقنى ئەزىز بىلگەچ، ھىندۇستاندىن ئالىپ كەلگەن پىشكەشنى بىر يارماقچە كۆرمەدى. لۇتف ۋە كەرەم بىلەن ئۇلارنى شاھانە توشۇن دىگەچ ئۇلار ھەم فەرمانى بىلەن توشتى. ئىسكەندەر ئۇلارنى توشۇرگەن زامان ئەھلى سەلاھ كۆرۈپ، تەۋفىق ئىلاھا تاپىپ، ئۆزىنى پەست قىلىپ ئەھلى ھىكمەت بىلگەچ، ئالدىلارىغە چىقىپ، بىر-بىرىگە ئىلتىپاتلارنى قىلىپ، ئۇلارنى خاسانى ھەق بىلىپ، تەختىغە چىقىپ ئولتۇرغالى ئىختىيار قىلمادى. ئۆزى تەكەللۇفسىز بىر يەردە ئولتۇرۇپ، ھەددىدىن زىيادە ئۇلارنىڭ ھۆرمەتىنى ساقلاپ، ھەربىرىگە ئۆزىنىڭ لايىقىدا يەر كۆرگۈزۈپ، ئولتۇرغۇزدى. تىلىنى ئۆزرى ئىپتىغالى ئاچىپ، هاردۇقىنى سوراپ، يولدا رەنج تارتىشلار، دەپ ئىلتىپات قىلدى. كەلگەن سالىھلەر دۇئا قىلىپ، شاھ رايىنىڭ تامام ئەرزىنى ئادا قىلدىلەر. ئىسكەندەر ھەم خىجالەت بولۇپ، مەشايىخ ۋە سالىھلەرغە سەرئەفكەندەلىك قىلىپ دىدىكىم، سىزلەر مۇنچەلىك ئىلتىماس قىلغانىدىن خاتىرەڭلەرنى خۇش قىلماق فەرزدۇر. پادىشاھىڭىزنىڭ گۇناھىنىڭ ئازلىقىدىن ئىنايەت قىلماقىغە سازاۋەردۇر. ئەگەرچە جۇرمى ئىسيانى بىسيار بولسە ھەم شىكەستەلىكنى كۆرۈپ، رەھىم-شەپقەتنى قىلۇر ئىردىم خۇسۇسەن سىزلەردەك مۇكەررەم خەلقلەر، ئەھلى ھىكمەتلەر كېلىپ، ئانىڭ قىلغانىغە شەفائەت قىلۇرسىزلەر. ئەفۇ قىلماقدىن ئۆزگە قىلماسمەن. گۇناھى ئاز يا تولا بولۇپ، سىياسەت تەرىقىدە خوپ بولسە ھەم بارچەلەرنىڭ گۇناھىدىن كېچىپ، ئاداۋەتىن ئىلكىمنى تارتتىم. بىزنىڭ ئىنايەتىمىزنى ئۆزگە مۇقەررەر بىلىپ، بارگاھىمىزگە قويۇپ كەلسۇن، ئانىڭ ئىشنى يۇرت بىلەن خوپلۇقىغە يەتكۈزۈپ، باشىغە تاجىنى قويۇپ، سەرافراز ئەيلەپ، تەختىنىڭ يۈزىنى كىشۋەر ئارا ئەيلەپ، شەۋكەتىنى فەلەككە يەتكۈزۈرمەن. يەنە سىزلەرنىڭ فەررۇخ جامالارىڭىزنى كۆرۈپ، سىزلەر بىلەن ئولتۇرۇپ، خاتىرەمنى خۇش قىلىپدۇرمەن. قەدەم رەنج قىلىپ، بۇيان كېلىپ مېنى خۇشدىل ئەيلەپ، بەھرەمەند ئەتتىڭىزلەر. سىزلەرنىڭ تارتقان رەنجلەرىڭىزغە ئۆز-رە ئەيتىپ، ئۆزۈمنى مىننەتدار قىلۇرمەن. يەنە قەدىمى رەسمى بۇدۇركىم، بىر شاھ كېلىپ، بىر شەھرىنى ئالسە، مال دۇنيانى خالايىقدىن تەلەپ قىلماسۇنكىم، ئەل ئانى بەرمەكدىن دىشۋارلىقغە قالۇرلەر. شاھ رايى كېلىپ خىزمەتىمىزغە يەتسە، كىشۋەرنىڭ باج-خىراج بەر-مەكنى قوبۇل قىلسە، يۇرت خەلقلەرىدىن ئىھتىياجىنى رەۋا قىلىپ، ئىككى يىللىق خىراجىنى مەئاف قىلدۇق. شاھى ئالەمنىڭ بۇ يەڭلىغ ئەلتافىدىن كەلگەن سالىھلەر لۇتف كەرەمىنى كۆرۈپ، خاكى راھى بولدىلەركىم، غايەتسىز خۇلقى، نىھايەتسىز ئىنئاملارىنى كۆرۈپ، ئانىڭ شۇكرانەسىنى ئەيتۇرغە لال بولۇپ، دۇئا قىلماقغە ئاشۇفتە ھال بولدىلەر. بىر يولى شادلىق يۈزلەنىپ، يېقىن بولۇپ ئىردىكىم، ھەر-بىرىنىڭ جانى تەنىدىن چىقغاي. بىر نەۋئ بىلەن ئۆ-زىنى توختاتىپ، دۇئاغە قول كۆتەرىپ دىدىلەركىم، تاكى فەلەك ئۆزرە خۇرشىد بەرقارار-دۇر. سېنىڭ تەختىڭ سىپەھرى ئۆزرە قارار تافىپ، تەكيە گاھىڭ قۇياش بولغاي. بەخت-تالئىيىڭ يۈزۈڭنى مىھرى تابان ئەيلەپ، كۆڭلۈڭنى ئايىنەئىگىتى نەما قىلغاي. جانابىڭ دەرگاھىغە كەلگەندە، قورقۇنچىدىن بەدھال ئىدۇككىم، سۆز ئەيتۇردا لال بولۇپ، سېنى ئۆزگە شاھلار-دەك بىلىپ ئىردۇك. ۋە لېكىن ئۇلار بارچەسى قارا تۇفراقدەك، سېنى تەڭرى تەئالا نۇرى

فـاك خەلق ئـەيـلەپـدۇر. سىنى شاھ ئىچرە ئانداغ ئافرىدە قىلىپدۇركىم، ئۆزگە خـەلقـلەر
ئىچرە شاھ ئافرىدە قىلىپدۇر. ۋۇجۇدۇڭدا ياخشى خۇلقىنى كۆرۈپ، كۆڭلۇمىز ئىچرە قورقۇنچىـ
مىز قالمىدى. جانابىڭدىن مۇنداغ خۇلقىنى كۆرۈپ ھەيرەتدە تەفەككۇر قىلغاچ ھـەيـرەتـىـغـە
ھەم ھەيرەت پەيدا بولدى. ئەۋسافلەرىڭ ئانداغ كۆرۈلدىكىم، بۇ نەۋئ ھىچ ئىنساندىن بولـ
ماغاي. تەڭرى تەئالا ۋۇجۇدۇڭنى مالائىك سۈفەت قىلىپدۇركىم، سەنسىز بىر دەم بۇ جاھان
بولماغاي. ئەگەر سىنى رايى ھىندى مۇنداغ بىلسە ئىدى، كېلىپ ھىندۇستاندىن پەرۋا قىلـ
ماس ئېردى. ئەگەر ئىجازەت بولسە، بارىپ ئەفۇ بىلەن لۇتفۇڭنى بايان ئەيلەي، ھەزىن خاـ
تىرىنى شاد قىلىپ، قۇللۇقۇڭغە ياۋۇق قىلىپ، خاكى پايەڭدىن كۆزلەرىنى مۇنەۋۋەر قىلسۇن.
ئىسكەندەر دىدى، مۇرادىڭلار نىچۈك بولسە، ماڭا ئاندىن ئۆزگە مۇراد هارامدۇر. ئول سالىھـ
لەر جامائەتى دۇئا قىلىپ، يەر ئۆپۈپ، يولغە كىردىلەر. شادىمان بولۇپ، راهى ھىندىنىڭ قاـ
شىغە يەتكەن زامان، ئانى ھەم خۇرسەند قىلىپ، بارچە ھالەتدىن ئاگاھلىق بېرىپ، ئىسكەنـ
دەر بارگاھىغە بارماقىنى ئىپادە بەردىلەر. رايى ھىند مۇنداغ خۇشخەبەرنى ئاڭلاپ، غـەملەرـ
دىن نجات تاپتىكىم، گويا ئۆلۈككە ئابى ھايات يېتىپدۇر. ئۇشۇل سالىھلەرنى ئالدىغە سالىپ،
ئىسكەندەر ئاستانىغە راۋان بولدى. يەنە ئىلگەركى تۆھپە ئەشيالاردىن زىيـادە ئۆزى بىلە
ئالدىكىم، ئانىڭ ۋەسفىنى تەقرىر قىلغالى بولماس. ئۇشۇل سالىھلەرنى ئۆزىگە ھادى قىلىپ،
ھىدايەت يولىغە كىردى. ئۇلار ھەم رەھبەرلىقنى قىلىپ، ئىسكەندەرنىڭ خۇرشىد مەسەللىك
لۇتفى ئېھسانىنى بايان ئەيـلەپ، ئانى زەررە يەڭلىغ ئۈمىدۋار قىلىپ، ئىسكەندەر دەرگـاھىـ
غە يەتتىلەر. دەرھال ئىسكەندەرغە خەبەر بەردىلەركىم، رايى ھىندى سالىھلەرغە ھەمراھ بوـ
لۇپ كېلىپدۇر. ئىسكەندەرنىڭ ھۆكمىدىن دانالەر ۋە ئۇلۇغلار مەجلىسنى ئارەستە قىلىپ، رايـى
ھىندىنى ئالىپ كىردىلەر. رايى ھىندىنىڭ بويىندا قىلىچ، بىر قولىدا كەفەن يەنە بىر قولىدا
ئۆلۈم جابدۇغىنى ئالىپ تۇتۇپ تۇرغاندا، ئىسكەندەر ئانى كـۆرگەچ مادارا بىلەن ئالـدۇرۇپ
دىدىكىم، مۇنچە گۇناھ قىلماپ ئېردىكىم مۇنداق خارلىق بىلە بارگاھىمغە كەلگـەي، ئەھـلى
ھىكمەتلەر ۋە سالىھلەر بىلەن كەلگەنى كۇفايە قىلۇر ئېردى، دىگەندە قىلىچ بىرلە كەفەننى
ئالىپ، ئېھتىرام بىلەن ئىسكەندەر قاشىغە ئالىپ كەلدىلەر. ئىسكەندەر ئىئـزار ۋە ئىكرام بىلە
ئىززەت بېرىپ، قۇچاغلاشىپ سەربەلەند قىلدى. رايى ھىندى ھەم ئىسكەندەرنىڭ ئاياغىنى ئۆـ
پۈپ، يۈزىنى يەرگە قويدى. ئىسكەندەر بىسيار ئىكرام بىلەن يوقارىراق تارتىـپ دۇيەم بارە
قۇچاغلاشىپ، رايى ھىندى مەرتەبە تاپتى. قۇچاغلاماقدىن كۆڭلى خۇش بولۇپ، كەلتـۈرـ
گەن پىشكەشلەرنى تارتىپ، ئىسكەندەر ھەم ئانى قوبۇل ئەيلەپ، شاھـانە قائىـدەسى بىلەن
يوقارى ئورۇن كۆرگۈزدى. ھەر نىچۈك ۋاھىمەلەرنى قورقۇنچ كۆڭلىدىن ئالىپ، خاتىرىنى ھەر
ئەندىشەدىن تىنچ قىلدى. يەنە ئول سالىھلەر بىلەن ئەھلى ھىكمەتلەرغە ھەم ئەۋۋەلقىـدەك
رىئايە قىلىپ، بىسيار ئىنئاملار ۋە ئېھسانلارنى قىلدى. تەكەللۇم بىلەن نەۋازىشلارنى ئەيلەپ،
تامامى ھىندى ئىلىنى سەيد قىلىپ، ۋەفا كەمەند بىلەن قەيد ئەيلەپ، يۇمشاقلىق بىلەن بەزـ
مىنى تۈزۈپ، ئۇزاق كالاملارنى بايان قىلىشتىلەر. رايى ھىندى ئىسكەندەرنىڭ بىقىياس لۇتفىـ
نى كۆرۈپ، ئىلتىماس ئەيلەدىكىم، شاھى گەردۇن پاناھ بۇكىشۆرگە جامالىدىن زىننەت بېـ
رىپ، بىر مۇنچە ئاي توختاپ، ھىندى مەملىكەتىنىڭ تۇفراغىنى رۇشەن قىلغاي. بۇ كىشۆرـ
دە بىسيار غارايىپلار ۋە ئاجايىپلار باردۇر. يەنە مۇرغىزارلاردا تۇرفە قۇشلار ۋە ۋەھـشـىلەر

ئۇل مۇرغىزارلاردە باردۇركىم، فەراغەت بىلەن ئاندا نەچچە كۈن سەير تاماشاھ قىلغالى
بىسيار خوپلۇق باردۇر. يەنە قىش چاغى ھەم يەقىنلاشىپدۇر. قىش كۈنلەردە قىلغۇلۇق ئىش-
لارى بادە ئىچمەك ۋە ئەيشى ۋە نىشات قىلماقدىن ئۆزگە يوقدۇر. خۇسۇسەن ھىندۇستاننىڭ
قىشى خەلقىنىڭ تەبىئىغە نورۇز ۋەقتىنىڭ ئىشىنى قىلۇركىم، بۇلۇتدىن يام-
غۇر ياغىپ، دەرەختلەردىن گۈللەر ئاچىلىپ، خۇش ھاۋاسىنىڭ تەرا ـــ ھۇتىدىن ئىسىغ ـ ساۋۇ
قى گەرد غۇبارى بولماس. قۇياش ھەمەلە ۋەقتىغە تەھۋىل قىلغاندا، ھەرتەرەف ئەزم قىلسە-
لەر يۇرۇش قىلغالى بولۇر. لەشكەر تارتماقنىڭ ۋەقتى ھەم ئۇلدۇر. ھەر كىشى ئۇل ۋەقتىدا
بىر تەرەف كېتەي دىسە، ئاڭا يول بولسۇن دىسە بولۇر. ئىسكەندەرنىڭ كۆڭلىگە بۇ نۇكتە،
ئۇيساپ قالغان كىشىگە سۇ خۇش كەلگەندەك خۇش بولۇپ، ئەرزىنى قوبۇل ئەيلەپ، خۇر-
سەند بولۇپ دىدىكىم، قايسى تەرەفكە ئىختىيار قىلساق بىز ھەم بۇ قىش ئاندا قوشىمىزنى
تۈشۈرۈرمىز. رايى ھىندى دىدى: ھىندۇستاننىڭ پايتەختى دىھلى شەھرى باردۇركىم، ئۇردانىڭ
تۈشماقى ئاندا مۇناسىپراقدۇر. ئىسكەندەر دىدىكىم، سىپاھلەر شەھەر ئىچرە سىغماس. لازىمدۇر-
كىم، پىشەلەردە ئارامگاھ قىلغايلەر، ۋەگەر سىغىنسا ھەم مۇناسىپ ئەمەس. ئانىڭ ئۈچۈنكىم،
رەئىييەتلەرگە ئاندىن ھەرەج يېتەر. بىر كىشى بىزدىن ئىلگىرى بارىپ، ئۇل شەھەردىن تاش -
قارى يەرنى كۆرۈپ قويسۇن. يىراقراق بولسە ھەم ھىچ قۇسۇرى يوقدۇركىم، شەھەر خەلقى
غەمگە قالمىغايلەر. يەنە رايى ھىندى ئىلتىماس ئەيلەپ دىدىكىم، ئەگەر شاھى كىشۋەر كۈ-
شاي ھۆكۈم قىلسە، ئۆزۈم بارىپ قۇچلاپ بار ئىشنىڭ سەرەنجامىنى قىلىپ، شاھى جاھان
فەناھىغە بىر ئارامگاھ كۆرۈپ قويارمەن. ئەگەر مۇنداغ بولماسە كۆڭلۈم قارار تاپماي، ھەر
نەفەس ماڭا ئىزتىراپ پەيدا بولغۇسىدۇر. ئىسكەندەر بۇ سۆزدىن شاد بولۇپ، مەرھەمەت
ئەيلەپ، تەخت بىلەن تاجنى بەردى. يەنە خۇش فۇتارباد سابادەك ئاتغە مۇرەسسەھكار
ئىگەر توقۇمى بىلەن گەۋھەرلەر بىلەن ئارەستە قىلغان زىن پۇش بىلەن مىندۇرۇپ، ھىندى
تەرەفىگە ئۇزاتىپ، ئۆزى ھەم ئۇل تەرەفكە ئەزم ئەيلەپ تۇردى. ۋەقتىكى شاھ رايى ھىن-
دى ئۇل كىشۋەرگە يېتىپ، كىشۋەر خەلقىغە خۇش خەبەر يەتكۇردى. يۇرت خەلقى ھەم
دۇشمەنىدىن ئامان تاپقاننى بىلىپ، ھەممەسىنىڭ كۆڭلى خۇش بولۇپ، ئىسكەندەرنىڭ لۇتف
ئىھسان قىلغاننى بىلىپ، بەھد دۇئالەرنى قىلدىلار. رايى ھىندى ئەلنى خۇش قىلىپ، ئىسكەن-
دەرنىڭ جابدۇقىغە بېلىنى باغلاپ، بىرنىگار ئاتلىق پىشەدە ھەدنھايەتسىز شىكار بار ئېردىكىم،
ئارام باغىدىن نىشان بېرىپ، خىرەد ئانىڭدىن لال بولۇپ، ھەيران بولۇر ئېردى. ئەتىرنەس-
مى ئۇل پىشەدىن كېلىپ، تىيرە تۇفراغىنى ئەنبەر شەمىم قىلىپ، سەندەل بىلە ئەنبۇس ھەم
ئاندا بار ئېردىكىم، ئانىڭ نەسىمى دىماغىنى خۇشبۇي قىلىپ، تامام پىشەنى مۇئەتتەر قىلۇر
ئېردى. دەرەختلەرىنىڭ ھەر بىرى باشنى كۆككە يەتكۇرۇپ، يافراغلار ئىچرە بۇ قۇياش پىنھان
بولۇپ كۆرۈنمەس ئېردى. چىنارلارى ھەم ئۆزگە رەڭ بېرىپ، يافراغلارى پەنجەئى ئافتاپ-
دەك تابان ئېردى. جۆزى بۇيان دەرەختلەرى فەلەككە يېتىپ، ھەر بىر جۆزى ئادەمنىڭ
باشى ۋە يۇزىگە ئوخشە ئاسىلىپ قالغان ئېردى. ھەر دەرەختكىم جۆز بۇيا تەرەفىگە مايىل
بولغان ئىرسە، ئانىڭ شاخلارىدىن دارچىنى بولۇر ئېردى. زەيتۇن دەرەختلەرى ھەم فەلەككە
مۇتتەسىل بولۇپ ئېردىكىم، چەرخ زەيتۇنى ئانىڭدىن خىجىل بولۇر ئېردى. ھەر نىچۇك دە-
رەختنىڭ باشى كۆككە يەتكەن بولسە، ئاڭا تەك شاخى چىرماشىپ، ئۇزۇم خۇشەسى فەلەك

تەكىدىن ھۆكەرلەرنى كۆرسەتۇرلەر، ئۇشۇل تەككىم، شاخ ئۆزرە بەند بولۇپدۇر. گويا سەدرە شاخىغە كەمەند سالىپدۇر. خەزان فەسلىدە سارغارغان يافراقلارى تۈشكەندە، فەلەكىدىن ھەر تەرەف يۈزمىڭ يۇلدۇزلاردەك كۆرۈنۇر ئەردى. بۇ دەرەختلەرنىڭ شاخلارىدا قۇشلار ھەر قىسىمدىن نەسرى تەيىردەك ئۇچۇپ سەير ۋە پەرۋاز قىلۇر ئېردىلەر. ئانىڭدىن بىر سۇرۇك تۇتىلەر دىلكەش نەۋالەرنى چېكىپ، ھەر تەرەفدىن ھاۋا تۇتۇپ، شاخلار ئۆزرە قونار ئېردىلەركىم، ھەر بىرىنىڭ جىسمى ياشىل گۈلبۇن ئۆزرە مۇنقارى قىزىل گۈلدەك نامايان بولۇپ، قىزىل، ياشىل ھەر تەرەفدىن كۆچەر ئېردىلەر. يەنە قارا قۇچقاچ مەسەللىك شارك دىگەن قۇشلار ھەر تەرەفدىن گۇيا بولۇپ، ھىندى تىلىدا شىرىن سۇخەن بىلەن تەكەللۇم قىلىپ، ئەتلەس لىباسىنى كىيىپ، بۆرك ئورنىغە تاۋۇسدىن كىيەر ئېردىلەر. يەنە زىبا جامال تاۋۇسلارى خىرام ئەيلەگەندە، فەلەك خەيلىدىن مىسالىنى كۆرگۈزۇپ، ھەر تەرەفدىن مەست ناز جىلۋەلەرنى بېرىپ، بويۇنلارىنى سىراھىدەك كۆرسەتىپ، لاجۇۋەرد بىلە زەر ھۆللەلەردىن نىشان بېرۇر ئېردى. تەزرۇ بىلە دۇرراج ھەم خىرام قىلىپ، ھۇش نەقدىنى ئەلىدىن تاراج قىلىپ، سەرۋىلە تەرەفىگە يۈرۈپ، ئۆزىنى ئالتۇندىن گۈل دەستەدەك كۆرسەتۇر ئېردىلەر. شۇبۇ پېشەنىڭ شىمال ھەددىدە، سىندى دەرياسى، جەنۇپ ھەددىدە ھىندۇستان شەھرى باردۇركىم، ئول دەريادا بىر سائەتدە يۈز كېمە ھەر تەرەف يۈرۈپ تۇرادۇر. يەنە مەشرق ھەددىدە بىرنىستان بار ئېردىكىم، ئانىڭ ۋەسفىدە تىل ئاجىزدۇر. يول ئىچرە شەكەر قەند سۇيى شەربەت بولۇپ، بالچىق بىلە لايلەرنىڭ ئورنىدا شەكەر ئېردى. يەنە مەغرىپ ھەددىدە ئېگىز تاغ باردۇركىم، ئانىڭ تۆرت فەسلى ياز فەسلىدەك خۇشبۇي، گۈللەرى كەم بولماس ئېردىكىم، ھەسەل ھەرىلەرى گۈللەرنىڭ شىرەسىنى ئالىپ، تاغ ئىچىنى ئەسەلدىن توشقارغاندۇركىم، ھەر تاشىنىڭ تۈبىدىن ئەسەلى ئاقىن سۇدەك ئاقار ئېردى. ئول تاغ ئىچرە يۈزمىڭ ۋەھشى جانۇۋارلاردىن قۇلان، بۇغى-مارالىلار شىكار قىلماق ئۈچۈن بارچەسىنىڭ ئاياغىدا شەكەردىن بەند سالغان ئېردى. ئول پېشەنىڭ ئەترافىدا، ئۆزگە دەررەندە ھايۋاناتلاردىن بىھەد ۋە بىھىساپ ئۇۋلاماغلىق ئۈچۈن بار ئېردى. بۇ پېشەنىڭ غايەتسىز يېرى ئوچۇق ئېردىكىم نىھايەتسىز گۈللەر بىلەن سەبزەزارلىق ئىچرە ئىسكەندەرنى شاھ فۇرخەندەراي تۈشۈردى. سىپاھ لەشكەرى ھەم ئول سەبزەزاردا تۈشۈپ، فەلەك بارگاھىدەك بارگاھى ئالى تىكتىلەر. ئىسكەندەر ئول يەرنى كۆرۈپ، خوشلۇقىدىن ھەر تەرەفكە ئىھتىيات بىلەن يۈرۈپ، بەسارەتلىك كۆزى بىلەن ھەر تەرەف نەزەر سالىپ، ئانىڭ ۋەسفىدە ھەيران قالدى. شەھرى ھەم ۋەسفىدىن تاشقارى خوپلۇق بابىدا ھەر تەرەف باقىپ، كۆزلەر خىرە بولۇر ئېردى. لىكىن، ئىسكەندەرغە رايى ئانچىناپ قۇللۇقنى ئايان قىلىپ بەجا كەلتۇردىكىم، ئانى شەرھى قىلغالى بايان قىلماق قاسىردۇر. ئىسكەندەر بارچە ئىشلاردىن توختاپ، قىشنى ئول يەردە ئىشرەت بىلەن مەشغۇللۇق قىلاي، دەپ جامى مەينى نۇش ئەتكەلى تۇردى.

ساقىنامە:

كەتتۇر ساقى ئول ساغەرى زەرنىگار،
كى مەي لەئلىدىن بولدى گۆھەر نىگار.
چۇ دەشتى نىگار ئىچرە قىلدىم مەقام،
كىرەكدۇر ماڭا زەر نىگار ئەمدى جام.
مۇغەننى تۈزەت نەغمەئى رىختە،
ئانى قىل ئۆزۈك بىرلە ئامىختە.

كى بىرسەبىز شىرنىن يەنا ھىندى ئارا، كى بىر مۇلك ھىند ئولدى نامىڭ يەنا.
مېنىڭ روزىگارىمنى قىلدى قارا. نەچچە كۆرسە مۇلكىدە ھىندۇ سوۋاد،
ناۋايى نىلەر قىلدى جامىڭ يەنا، ئۇنۇتقاي كۆررۈنگەن زامان بۇ سەۋاد.

ئول تاجىرى ھىكايەتىكىم، سۇد سەۋداسىدىن ئۇلۇق زىيان باشىغە كەلدى ۋە جىگەر گۇشەسى فىراقىدىن جىگەر پۇركالەلەرى يۇزىن مۇنەققەش ۋە بىلىدەكى ئۆلۇملۇكنى خالاس قىلۇر ئۇچۇن بەردى ۋە قۇتۇلغان ئۆلۇملۇك ئانىڭ جىگەر گۇشەسى بەلكى نەقدى ئېردى

ئەددىم مۇلكىدە بىر سودەگەر بار ئېردىكىم، سودا ئىچرە بىسيار دانا ئېردى. بىر فەرزەندى بار ئېردىكىم، ئالەمدە ئانىڭ مانەند يوق ئېردى. ئانىڭ ئادەتى ھەر ئون كۈن بىر شەھەردە مەنزىل تۇتار ئېردى. بىر كېچە سودا ئۇچۇن يولغا كىرىپ، سودانىڭ تەدبىرىنى قىلىپ، دەشتلەرنىڭ ۋە دەريالارنىڭ سۆزلەرىنى قىلىپ يۇرۇردە، قاراقچىلار كېلىپ، بۇ سودەگەرنى ئۇردى. سوداگەرلەر ئۆلۇم خەۋفىدىن ھەر-بىرى بىر تەرەفكە قاچىپ كەتتىلەر. بۇ سودەگەر ھەم جانىنى قۇتقارىپ قاچقاندا، ئوغلىنى ئۆزى بىلەن تاپمادى. جىگەر گۇشەسىنى تاپماسلىقىدىن غەم زىدە بولۇپ، جىگەردىن ئاھلەرنى چېكىپ، بۇ غەمدىن يۇرەكى پارە بولۇپ دىدىكىم، ئاۋارە بولماقدىن ئۆزگە چارەم يوقدۇر، قۇيۇندەك ھەر تەرەف ئۆزۈمنى ئۇرغۇمەدۇر. مۇرادىم بەيتۇلھەرەم تەرەفىگە بارسام، باياباندلاردا سەرگەردان بولغانىمدىن خالاس بولۇرمەن. قاراقچىلار بۇلارنى ئۇرغاندا، مىڭ تىللا ئەشرەفى بىلىدە مەھكەم قىلىپ، يول خىراجىغە لازىم قىلۇرمەن، دەپ ئوغلىنى ئىزدەگەلى قەددەم قويدى. يۇرەك قانىنى كۆزلەرىدىن ئاقىزىپ، يوللارنى كېزىپ، فەرزەندىنى تەلەپ قىلىپ، يۇرۇپ، بىر كىشۋەرغە داخىل بولدى. جىگەر قانىنى يۇتۇپ، ئول شەھەر يىتىشى ھامان، بىر جامائەنى كۆردىكىم، ئۇلارنىڭ ئىلكىدە بىر كىشى ئەسىر تۇشۇپ، قان ئىچرە غەرق بولۇپ، باشىغە بىر جاللاد قىلىچ تۇتۇپ تۇرادۇر. بائىس ئولدۇركىم، ئادەمنى ئۆلتۇردۇك، دەپ تۆھمەت قىلۇرلەر، مۇنىڭ قانىنى مىڭ ئالتۇنغا بېرۇرمىز ۋە لىكىن ھېچكىم چىقماس ئېردى. بۇ سودەگەر كۆرۇپ، ئۆزىنىڭ ئوغلى ئىكەنىنى تانۇماي، بېلىدىن ئالتۇننى ئالىپ بەردى. ئانى قۇتقارىپ ئالغاندىن كېيىن كۆرسەكىم، ئۆزىنىڭ ئوغلى دۇركىم، قاندا غەرق بولۇپ، رەنگى مۇتەغەييىر بولغان ئېردى. ۋەقتىكى جىگەرنىڭ ياراسى پۇتكەندىن كىيىن دىدىكىم، ئەي، جىگەرىمنىڭ پارەسى، ئەھۋالىڭنى بايان قىلغىل. ئوغلى دىدى، ئول كېچە بولغان ۋاقىئە بۇ كىم، مەن قاراقچىلارنىڭ ئىلكىدە مۇپتىلا بولغاندا، دۇشمەنلەر قەتلىمغە قەسد قىلدىلەر. كىيىن باشىمدىن كېچىپ ئەھد ئىتتىلەركىم، بۇ بىزنىڭ بۇرادىرىمىزدۇر، مۇنى ئۆلتۇرمەيلى، دىدىلەر. مەن ئول سەبەبدىن ئۇلارغە تابىئ بولۇپ ئېردىم، بۇگۇن ئۇلار بۇ كىشۋەرغە كېلىپ، بۇ جامائە بىلەن ئۇرۇشتىلەر. بىر فەقىر كىشىنى شاھادەتغە يەتكۇزدىلەر ۋە جامائە مېنى ئۆلگەن كىشىنىڭ بەدىلىدە ئەسىر قىلىپ ئالدىلەر. بۇ ھالەتنى ھاكىمغە مەئلۇم قىلىپ، مېنى خۇن باھاسى ئۇچۇن قانلىققە تاپشۇردىلەر. ئۆمرۇم قۇياشى زاۋال تاپقان چاغدا، سەن كېلىپ، ئىلكىڭدەكى ئالتۇننى بېرىپ، جانىمنى ساتىپ ئالدىڭ. خالايىق بۇ ئەھۋالدىن خەبەر تاپقاچ، ئول يۇرتنىڭ شاھىغە خەبەر بەردى-

لەر. شاھ ھەم ئاڭلاپ، بۇ سودەگەرنىڭ جەۋان مەردلىكىدىن ئاگاھ بولۇپ، يەنە ئۇل سودەگەرغە بۇرۇنقىدىن زىيادەرەك نەقدىنەلەرنى بېرىپ، ئوغلىغە ھەم يۈزمىڭ ئىلتىپاتلەرنى قىلدى. كەرەم يامغۇرى قايدا ياغسە، ئاخىر ئۇل يەردە گۇللەر ئاچىلغۇسىدۇر

ھكمەت ئىسكەندەرنىڭ ئارىستۇدىن سوئالى ئۇل بابداكىم، بىر ئەمەلغە كىم بىر جەزادۇر. ئۇل ئەمەل تۇخۇمىغە بىر - بىرىدىن سەزادۇر ۋە جەۋاپ مەھسۇلىنى كۆتەرمەك

يەنە ئىسكەندەر ئارىستۇدىن سورىدىكىم، ئەي ھكىم دانا، ماڭا زاھىر قىلغىلكىم، ھەر ئىشنىڭ بىر خاسيەتى باردۇركىم، ئەگەر بىر كىمەر سەدىن يامان ئىش كەلسە، يامانلىقدىن ئۆزگە ئاڭا ئامانلىق يوقدۇر. ۋەگەر ياخشىلىق كەلسە، ئانىڭ جازاسى ياخشىلىق ۋە ئىقبال يۈزلەنۇر. مۇنداغ زۇھۇر تاپغانىنىڭ سىررىنى خاتىرىمغە يەتكۇرگىل. ئارىستۇ دىدى، تەڭرى تەئالا بۇ جاھان ئىچرە ھەرنىمەرسەنى كى خەلق قىلىپدۇر. ئاڭا خاسيەت بەردىكىم، ئۇل خاسيەت ئىچرە بىر ھەقىقەت باردۇر. ئەگەر بىر ئىش قىلغان كىشىنىڭ ئۇل ھەقىقەت بىلمەككە قابىل بولماسە، ئۇل ئىشنىڭ زوھۇر تاپماقچى ئەبىس بولۇر. بەشر خەيلىنىڭ جاھىللەرى ھەر ئىشنى قىلماقغە خاھىش قىلۇرلەر، ئەگەر بىر ئىشدا نەفئ بولماسا، ئۇل ئىشنى قىلغالى ئۇناماس. تىغىل يا دىۋانە ئانى قىلۇر. مەنفەئەتسىز ئىشلارنىڭ زاھىر بولماقى مۇمكىن ئەمەسدۇر. ۋە لىكىن ئاقىللار بىر ئىشنى تەفەككۇر قىلماي قىلماس. ھەر قاچان فىكىر تەئەمۇل بىلەن ئاقىللار بىر ئىشنى قىلسە، ئەجەپ ئېرمەسكىم، تەڭرى تەئالا ئۇل ئىشدىن مەنفەئەت بەرسە كېرەك. كۆرمەكدە خاھى ياخشى بولسۇن، خاھى يامان ئانىڭ ئۇچۇنكىم، بارچە ئافەرىش بىر - بىرىگە لازىم ۋە مەلزۇمدۇر. ھەر قايداغ ئىشنى سەزاۋەر ئەمەس دىمەسۇنكىم، بىر زەررەنىڭ ھەركەت قىلغانى بىكار ئەمەسدۇر. ئانىڭ ئۇچۇنكىم، ھەر زات يا سوفات يا ئەفئالكى سابىت بولۇپدۇر. ئانىڭ زىمنىدا بىر خاسيەت باردۇركىم، ئۇل خاسيەتدە بىر ھەقىقەت باردۇر. ۋە لىكىن ۋەقتىكى تەڭرى تەئالا خەلقنىڭ ئەفئالىنى ئافرىدە قىلغاندا، ئانىڭ ھەقىقەتىنى خالايىقنىڭ كۆزىدىن مەخفى قىلىپدۇر. ئاڭا ئوخشەكىم دىھقان زىرائەت گاھىغە ئۇرۇغىنى ساچىپ، ئورار چاغىدا، بۇغداينىڭ ئورنىغە ئارفەنى ئورماس، ئەگەر ئارفە ساچىسا، بۇغداي ئورۇماس. كىمەرسەئى قىزىل مۇرچنى ئېكسە، ئاندىن ئاچىغىنى تاپار. ۋەگەر نېشكەرنى ئېكسە، شەكەرنى ئالۇر. ھەر ئىشنىڭ ياخشىسى ۋە يامانى باردۇركىم، ۋەگەر ياخشى قىلىقىنى زاھىر قىلسە، ياخشىلىقدىن بەھرە تاپار، ئەگەر يامانلىقنى قىلسە، يامانلىق كۆرەر. ئەگەر بۇ قائىدە بىلەن ئىشلار مۇختەلىف بولسە، ئادالەت تەرىقىدىن ئۆزگە ياخشى - يامانىنىڭ ئارىسىدادۇر، دەپ بۇ نۇكتەئى شافىنىئارىستۇ بايان قىلدى. ئىسكەندەرغە ھەم بۇ سۆز كىفايە قىلدى.

ئىسكەندەرنىڭ قۇياش تۇن زۇلمەتى زىكباۋدىن چىقىپ، كۆن ساسى نىمرۇزغە كىر-
گەندەك ھىندۇستان سەۋادىدىن چىقىپ، چىن كىشۋەرىغە كىرگەنى ۋە خاقانى
چىن ئانىڭ قۇياشدەك كەرەمخۇيلۇق بىلەن تىغى جاھانگىرلىك تارتىپ كىلە-
دۇرغانىن ئىشتىپ، مەقابىلەسىدە زەررەدەك بىھىساپ چېرىك يىغىپ، ئاگا
موۋافەقەتقە ئەلچى يىبەرىپ، ناموۋافىق جاۋاپ تاپقانى. ئول
جەھەتىدىن ھىساپلىق چېرىكى زەررە خەيلىدەك قوزغالىپ،
ئۆزى تەدبىر ئىشىن زەررە قويماغانى

ئول ناقىل نۇكتە سەنج نۇكتە نەقلدە كۆپ رەنجىلەرنى تارتىپ، بۇ يەڭلىغ دىدىكىم،
ۋەقتىكى ئىسكەندەر ئول تۇرفە مۇرغىزار ئىچرە قىش كۈنى ئارام ئالىپ، ئۆزى ھىندۇغە
كىشۋەر ئارالىق قىلىپ، مەجلىس ئارا بولدى. گاھى شەھەر ئىچرە ھاممام ئۇچۇن ئىمارەت-
لەردە بادەنۇش بولۇپ، رايىنىڭ قەسرىغە كىرىپ، تەرەف بىلەن مەي ئىچمەكنى ئاغاز
قىلۇر ئىردى. گاھى پىشەلەر ئىچرە شىكار ئەيلەپ، شىكار ئىچرە مەينى ئىختىيار قىلىپ،
يولبارسلارنى ئۆلتۈرۈپ، فىللار ۋە كەركىدلەر ۋە كەركىدانلارنى سەيد قىلۇر ئىردى. گاھى
دەرياغا كىرىپ، بەزم ئەيلەپ، كېمەلەردە ئولتۇرۇپ، بالىقلەرغە تور سالىپ، تاماشاھ قىلۇر
ئىردى. گاھى نىستان ئىچرە ماكان تۇتۇپ، يولبارسدەك بۇغى بىلەن مارالىلارنى تۇتۇپ،
مەي بىلە نىشكەرنى كىرەك قىلۇر ئىردى. گاھى قۇياشدەك ئەرۇج قىلىپ، ئەسەل تاغىغە
چىقىپ، مەي بىلە خۇشھال بولۇپ، ئەسەلنى لازىم قىلۇر ئىردى. گاھى شاھانە قائىدەسى
بىلەن خىرگاھلەر ئىچرە جورگ تۈزۈپ، نەغمە ۋە سورۇد بىلەن بارگاھىغە ھەشەم بىرىپ،
سىراپەردەلەردە مەي ئىچىپ ئولتۇرۇر ئىردى. گاھى ئالىملار بىلەن ئولتۇرۇپ، ھەر ئىلىم-
دىن كىتاپلەرنى كەلتۈرۈپ، دەقىق بەھىسلەرنىڭ ھەقىقەتىغە يىتىپ، مەجھۇلنى مەئلۇم قىلۇر
ئىردى. بۇ يەڭلىغ كېچە ۋە كۈندۈز باھار فەسلىغىچە قىشنى چىقارىپ، ئافتاپ جاھان تاب
شەرق بۇرجىغە تەھۋىل ئەيلەپ، ئالەمنى رۇشەن ئەيلەدى. يەنە ئىسكەندەر خۇرشىد زەرەخ-
شاندەك جاھان مۈلكىنى فەتىھ قىلماقىغە چەمەندەك بەزمىنى يىغىپ، خىتاي بىلە چىنىغە
ئەزم قىلماقنى جەزم قىلدى. يەنە لەشكەر دەرياسىغە جۇش تۈشۈپ، جەڭ كوسىنى كۆتەرىپ،
ھىندۇستان مەملىكىدىن چىقارمىز، دەپ ئول كوسنى چالىپ، ئول مەملىكەتنىڭ گەردۇ كۈشە-
سى قالماي ھەممەسىنى فەرمانبەردار قىلىپ، چىن شەھرىگە يۈرۈپ، ئەلەمنى چەكتى، ۋەقتىكى
ھىندۇستاندىن چىقىپ، چىن كىشۋەرىنى ئارامگاھ قىلۇرمىز، دەپ بارۇردا يولنىڭ ھەر تەرە-
فىدەكى شەھەرلەرنى ئالىپ، ئۇلۇغ شاھلارغا لەشكەر يىبەرمەكى ئىھتىياج يوق ئىردىكىم،
بىر نەۋئ بىلەن شاھلەر يالبارىپ، نامە بىلەن كېلىپ، پىشكەشلەرنى تارتىپ، ئىسكەندەرنى
كۆرۈپ، خاك دەرگاھىنى تەكيەگاھ قىلۇر ئىردىلەر. ئىسكەندەر ھەم شاھلارغە ئىنايەت
قىلىپ، توختاماي ئىلگىرى يۈرۈپ، يول تاماسىنى قىلىپ، تا چىن سەرھەددىنىڭ جايىغە
يەتتى. خاقان ھەم بىلىپ ئىردىكىم، ئىسكەندەر ھىندۇستاندىن سەلدەك چىقىپ، چىن تەرە-
فىگە مەيىل قىلدى. ئەدەددىن فۇزۇن لەشكەرنى يىغىپ، ياراغ-جابدۇغىنى راستلاپ تۇرار-
مىز، لىكىن، دۈشمەنلىقنى ئاشكارە قىلماي، خۇسۇمەت ئىشنى ئىختىيار قىلماي، ئەلچىدىن

سىلىق سۆزلەرنى يىبەرىپ، ياراشماق تەرىقىنى قوبۇل قىلىپ، سۇلھى قىلماقدىن ئاراغە سۆز
سالۇرمىز. ئەگەر بۇ سۆزنى قوبۇل تۇتسا، دوستلۇق تەرىقى بىلەن مەئاش قىلىپ ئۆزاتارمىز.
ئەگەر بۇ ئىشىمىزنى مۇناسىپ كۆرمەسە، ساۋۇق تۆمۈرنى ئۇرغان بىلە يۇمشاماس، ئۆزۈمىزنى
ئاجىز تۇتماي، چىرىك تارتىپ، جەڭ تەرىقىنى تۈزەرمىز، دەپ تەدبىر بىلە مەسلەھەتلەشىپ،
ئىسكەندەرنىڭ ئەھۋالىنى سىناغالى دانا بىر ئەلچىنى يىبەردىكىم، ئەلچىگەرلىك ئىلمىدا
دانىشمەند ئېردى. مەخفى سۆزلەرنى ئول قاسىدغە تۇتتۇرۇپ، ۋەقتىكى قاسىد ئىسكەندەرنىڭ
دەرگاھىغە يېتىپ، ئانىڭ ئەندازەسىز ھەشەمەتىغە نەزەر سالىپ، لەشكەرىنى كۆردىكىم، يۈز
يىل قىياس بىلەن ئانىڭ ھەددى نىھايەتىنى تاپماس. يەنە ئوردىسىنى كۆردىكىم، بۇ فەلەك
چەترى ئانىڭ كەمتەرىن خىرگاھىدۇر. يەنە ئانىڭ سەرەنجامىنى كۆرۈپ، ھۇشىدىن كىتىپ،
پات ھۇشىغە كەلمەدى. ئول دەرگاھنىڭ ئۆزىنى توفراق قىلىپ تاشلادى. ئول دەرگاھنىڭ
خادەملەرى بۇ ئىشنى كۆرۈپ، كەلگەننى ئىسكەندەرغە ئەرز قىلدىلەر. ئىسكەندەرنىڭ فەرمانى
بىلەن قاسىدنى كەلتۈردىلەر. قاسىد ھەم دانالىقىدىن يىلدام يۈرۈپ، تۇفراقىغە يۈزىنى قويۇپ،
تەختنىڭ ئالدىدا جاي بەردىلەر. ئىسكەندەر ئۆزىنى ھەر تەرەف مەشغۇل قىلدى، تاكى
ئانىڭ كۆڭلىدە ئىزتىراپ تەسكىن تاپغاي. ئىسكەندەر ئۆزاقراق توختاپ دىدىكىم، ئەمدى
ئەرزىڭنى بايان قىلغىل. قاسىد ھەم كۆپ دۇئالەر قىلىپ، خاقانىڭ يىبەرگەن پەيغامىنى
بۇ تەرىقە بايان قىلدىكىم، ئەي شاھى نامۇر، بۇ كىشۋەر تەرەفىگە ئەزم قىلغانىڭ، خۇرشىد
جاھان تاب چەرخى ئەخزەرغە چىقىپ، ئالەمنى مۇنەۋۋەر قىلغۇسىدۇر. بۇ مەئنىغە بائىس
نىدۇركىم، بۇيان كەلمەكنىڭ ئەزمى قايسى خىيالدا كېلىپدۇرسەن؟ ئەگەر دوستلۇق ھەسيەتىـ
دىن كەلگەن بولساڭ، دوستلۇقدا مۇنداغ ئىشنى ھېچكىم قىلماسكىم، سەندەك ئۇلۇغ پادشاھ
لەشكەرىنى تارتىپ، بىزنىڭ يۇرتۇمىزنى ئالىپ، ئۆزىگە جىلۋەگاھ قىلغاي. ئەگەر دۈشمەنلىك
قىلغالى كەلگەن بولساڭ، بىزدىن نىچۈك دۈشمەنلىكنى كۆرۈپ، بىزگە ئاداۋەت قىلۇرسەن.
يەنە بىزگە يىرىك سۆز بىلەن يىبەرگەن قاسىدىڭنى ئۆزرە ئەيتىپ، سالامەت ئۆزاتىپ ئېردۈك.
ئاندا دەپ ئېردىڭكىم، چىن مەملىكەتىنىڭ خىراجىنى ئالىپ كەلسۇنكىم، شاھ دارا بۇ
ئالەمدىن كېتىپ، تەخت ـ تاجى ماڭا قالىپدۇر. ئاندا مەن دەپ ئېردىم، ئەگەر دارا بۇ
ئالەم غەددارىدىن كەتكەن بولسە، سەن بۇ دەھىردىن ۋەفا قائىدەسىنى كۆرگىل ۋە
لېكىن ئانىڭ بىرلە مېنىڭ ئاراسىدا مادارا بىلەن سالاھلىق ئىشىمىز بار ئېردى.
ئانداغ ئەمەس ئېردىكىم، ماڭا غالىپ كېلىپ، خىراجىغە تالىپ بولغاي ئېردى.
ئەگەر سەن ھەم ئانداغ سۈلۈك قىلغىلكىم، پادشاھانە بىر ـ بىرى بىلەن ئىككىمىز جەڭ
ئەسبابىنى تۈزۈپ، شىددەت ئايۋانىنى ئېگىز قىلىپ ئاداۋەت قىلماسمىز. ۋەگەر بۇ ئىشقە
رىزا بەرمەسەڭ، مۇقەررەر بولغان ئىش ئالدىمغە كەلسە كۆرەرمەن، دەپ ئەيتىپ ئىبەرىپ
ئېردىم، ئەمدى ھەم سۆزۈم بۇدۇر. ئۆزۈڭ دىگىلكىم، بۇ سۆزدىن ئۆزگە سۆز بارمۇ ئېردى؟
بۇ سۆزدىن ئىنكار قىلماسمەن، مۇندىن بۆلەك سۆزۈم ھەم يوقدۇر. ئەلھال سۇلھ بىلەن
يانساڭ، مېنىڭ ھەم سۇلھ بىلەن نەچەند سۆزلەرىم باردۇر. ۋەگەر ئاداۋەت ئىشىدا گۇفتەگۇ
ئەيلەپ، ماجرا تۈزسەڭ، مېنىڭ ھەم بۇ ئىشدا جەڭ ئەسبابىدىن كەملىكىم يوقدۇر. چىرىكىمـ
نىڭ، ياراغلارىمنىڭ ھەددى ئىمكانى يوقدۇر. ئەھلى ئايال ئۈچۈن ۋە يۇرت ئۈچۈن تاكى

جانبار جەڭ قىلىشىدىن كىشى ئاجىز كەلمەس. ۋە لېكىن، ئىككى پادىشاھ ئاداۋەتىنى زاھىر قىلغاندا، مەئلۇم ئېمەسكىم، قايسى زەفەر تاپىپ، يەنە بىرىگە شىكەست بەرگەي، بۇ ھەرف كىشىنىڭ پىشانەسىدە خەت قىلىپ قويغان ئەمەسدۇر. كىمەرسەئى جەڭ ۋە جىدەلدىن قانچە يىراق بولسە، شاھلەر قائىدەسىدە شۇنچە يىراقدۇر، دەپ قاسىد بۇ سۆزلەرنى ئەيتىپ، جاۋابىغە كۆزنى يەرگە تىكىپ ئولتۇردى. ئىسكەندەر ئول پەيغامىدىن تەبەسسۇم قىلىپ، گۆھەر فەشان تەكەللۇم بىلەن دىدىكىم، شاھلىق ۋە جاھانداىلىق رەسىم - قائىدەسىدە مېنىڭ بىرلە خاقانى چىن ئۆزىنى بارابەر تۇتسە، تەئيىن بىلگىلكىم، بۇ غەلەتدۇر، ھەركىمەرسەگە ئافرىدە كار جاھان ۋە فەرۋەردىگار ئالەمى ياندىن ئاگاھلىق بەرسە، شاھلىق بۇ جاھاندارلىقنى ئول بىلۇر. ئەگەر شاھغە يۇرتلەر بىلەن ئىئتىبار بولسە، مېنىڭ كىشۋەرىم ئانداغ ئىككى داراچە باردۇر. ۋەگەر شجائەت ئىئتىبار بولسە، ئانىڭ ھالىدىن ئاگاھلاغان بولغايسەن. جەڭ قىلماقغە راغىپ بولغاندا، مېنىڭ شەۋكەتىم ئانىڭ شەۋكەتىدىن كەم ئېردى، بەلكى ئۇنىنىڭ بىرى ئېردى. ئانداغ ئەنى ئاجىز قىلىپ ئېردىمكىم، خالايىق كۆرمەگەن بولغاي. ئاخىر ھالدا ھەم تەڭرى تەئالا نۇسرەت ماڭا بەردى. ئەگەر شۇبۇ سۆزۈم مۇسەللەم تۇتسە، نالايىق سۆزلەرنى ئۆتۈنۈپ، ئۆزىنى بۇيرۇغۇمىغە كىرىپ كېلىپ، ئاجىزلىقىنىڭ ئەرزىنى شافائەتخاھ قىلسۇن. بى قەدرى ئىمكان رىئايەتلەرنى قىلىپ، سەرەفرازلارنىڭ قاتارىدا قىلۇرمەن. ۋەگەر مۇنى مۇسەللەم تۇتماسە، جەڭ كۈنى كۆرگۈزۈرمەن. راستلىق بىلەن بۇ سۆزلەرنى بايان قىلدىم. مېنىڭ رەسمىم راست سۆزلەمەكلىكدۇر. سۆزۈمنى بايان قىلىپ بولدۇم، خاقانغا بارىپ ئەيتغىل. سەن بارغۇنچە ئەزم ئەيلەپ، ئاھىستە - ئاھىستە كەلگۈمدۇر، يىلدام راست جاۋابىنى كەلتۈرگىل. جاۋاپ بەرمەكلىك راستلارنىڭ ئىشىدۇر. ئەگەر ئەمرىمدىن بويىنۇمنى تولغاساڭ، كۆرەرمىزكىم، بۇ فەلەك شۆئبەدە باز نە ئويۇنلارنى ئوينار. ۋەقتىكى قاسىد بۇ يەڭلىغ سۆزلەرنى ئىشتىپ، ئاشۇفتە ھال بولۇپ، يولغە كىردى. مۇنداغ دەردغە داۋا تاپماي، ئۆز خانىنىڭ دەرگاھىغە يۈز قويدى. خاقانىنىڭ خىتابىغە ئىسكەندەرنىڭ جاۋابىنى ئىچۆككىم مەجلىسدە ئوقۇپ ئېردى، باشدىن - ئاياغىچە بايان قىلدى. خاقان ئىسكەندەرنىڭ شجائەتىنى گۇمان قىلغاندىن زىيادەرەك بىلىپ دىدىكىم، ئەگەر قاشىغە بارسا، مۇنداغ جاۋابىنى بېرەدۇر، دەپ مەردانە ئاداۋەتكە بېلىنى باغلاپ، ئىسكەندەرنىڭ كېلەدۇرغان ۋەقتىنى چاغلاپ، خىتاي مۈلكىدىن چېرىكنى يىغىپ، ئول چېرىك ئاتا يۇرتىدىن ئېردى. سىپاھلارنىڭ ئەدەدى يۇلدۇزلارنىڭ ئەدىدىدىن زىيادە بەلكى تۇفراق قۇمىدىن ئارتۇق ئېردى. توققۇز يۈزمىڭ تىيراندازلەردىن بار ئېردىكىم، دۈشمەن ئىچرە يامغۇر ياققاندەك ئاسماندىن ئوقلارنى ياغدۇرۇر ئېردىلەر. ئۆزگە سىپاھلارنىڭ ھىسابى يوق ئېردىكىم، بارچەسىنىڭ لىباسى زەربەفت ئۇلۇغ ماتائلاردىن ھەممەسى ساۋۇت كىيىپ، ناۋەك ئەنداز شەمشەر باز ئېردىلەر. ئاتلانغاندا، ھەربىرى بىر گۆلدەستە بولۇر ئېردى. بۇ يەڭلىغ سىپاھلەر ياساپ، چىن شەھرىدىن ئىسكەندەرنىڭ ئوترۇسىغە چىقىپ، ئابا قىلماي، لەشكەرىنى تەرتىپ بىرلە ئارەستە قىلىپ، چۆرەسىدە خەندەق قازدۇرۇپ، رىئايەتلەرنى قىلىپ، جەڭنىڭ قائىدەسىنى تۈزدى. لېكىن، خەندەقنىڭ ئۇزۇنلۇغى ئونبەش ياغاچلىق دەۋرەسى بولۇپ ئېردى. ئىچىدە مەھكەم قورغان ھەم قىلىپ ئېردىكىم، ئانىڭ تاش دەۋرەسى ئىككى قاتار ئارابە قويۇپ،

ھەر ئارابەنىڭ تۆپەسىدە ياغاچلارنى بەركىتىپ، بىر - بىرىگە بەند قىلىپ، ئارقەسىدە تىيىر ئەندازلارنى ۋە مىلتىقچىلارنى ئولتۇرغۇزۇپ، يەنە خەندەقنىڭ ئالدىدا قالىن مۇندۇنى تىكىپ، قورغاننى بۇ سۇفەتلىك بەركىتىپ، ئۆزى لەشكەرنىڭ سەردارلارى بىلەن ئاندا كىردى.

ئەلقىسسە، ئىسكەندەر چىن تەرەفىگە ئەزم ئەيلەپ، خاقان ئۆزى بەركىتكەن قورغاننى يىراقدىن كۆرۈپ، دەشت ئىچرە لەشكەرنى ياساپ، ئانداغ ئارەستە قىلدىكىم، تەئرىفىغە راست كەلمەس، لىكىن لەشكەرنىڭ تولالىقىنىڭ قانچە دىسە، شۇنچە بار ئىردى. ھەممەسىنى لۇتفلار بىلەن مال بىرىپ، كۆڭلىنى خۇش قىلدى. زىنەت بىلەن مەھكەم بولۇپ، بىر سۇرەن سالدىلەركىم، فەلەك تاقىغە زىلزىلە تۈشتى. ئىسكەندەرنىڭ شىددەت بىلەن كەلگەنى يەنە سۇرەن سالغانىدىن خاقانىنىڭ كۆڭلى ۋەھىمناك بولۇپ كۆردىكىم، ئىسكەندەر لەشكەرى بىلەن ئەجەپ شجائەتلىكدۇرلەر. كەچ بولغاندا ئىككى تەرەفنىڭ لەشكەرى زوررۇرەتدىن ھەر بىرى ئۆز جايىدا ئارام ئالدىلەر. ئىككى لەشكەر جەڭ قىلماقنى زاھىر قىلماق ئۈچۈن، ھەر تەرەفدىن تەلايەگە چىقتىلەر. يەزىكچىلەرى ھەم بىر - بىرىنىڭ ئارقەسىدىن كەم بولمادىلەر. ئىسكەندەر مۇنداغ خىيال قىلدىكىم، تاڭ ئاتقاندا، لەشكەرغە ئارايىش بىرىپ، ئىمكاننىڭ بارىچە ياساپ، توختاماي دۈشمەن تەرەفىگە يۈرۈپ، كارساز ئەيلەپ، قىيامەت كۈننى ئاشكارا ئەيلەگەي.

ئىسكەندەرنىڭ بۇ مەسلەھەتىنى ئەھلى ھىكمەتلەر ئاڭلاپ كىلىپ، ئىسكەندەرغە مەنئى قىلدىلەر. دىدىلەركىم، تاڭلا ئۆگۈنلۈككە ھايال قىلماق كىرەككىم، جەڭ ئىشىغە نەھس يۇلدۇزلەرى تولۇئ قىلىپ، ئۇلارنىڭ نەزەرگاھى بۇ ئۈچ كۈن ئىچرە بىز بولۇرمىز مۇناسىپ ئولدۇركىم، شاھى ئالەم ئولتۇرۇپ، نەھس يولدۇزلارى ئۆتۈپ كەتكەي. ئۆزلەرنىڭ ئىقباللارى تولۇئ قىلىپ، بۇ ئىشدا نىھايەتسىز ئىقبال يۈزلەنگۇسىدۇر. بۇ سۆزۈمىزدە ئەگەر خىلاف بولسە، ئۈچۈنچى كۈنى شاھ ئالەم جەڭ ئىشنى ئارەستە قىلسە، ئۈمىد ئولكىم، دۈشمەنلەرغە شىكەست بىرىپ، خاقانىنىڭ شەۋكەتىنى قارا تۇفراق بىلە پەست قىلغاي، دىگەنىدىن كىيىن ئىسكەندەر ئول سۆز بىلەن شۇك ئولتۇرۇپ، ئاداۋەت شۇئلەسى ھاۋا تۇتمادى. خاقانىنىڭ لەشكەرىغە ھەددىدىن ئارتۇق ئىزتىراپ پەيدا بولۇپ قالدىكىم، خىتاينىڭ سىپاھلارى، ئىسكەندەرنىڭ لەشكەرنىڭ شەۋكەتىنى كۆرۈپ، ھەممەسىنىڭ ئاراسىدا قورقۇنچدىن ئاشۇف پەيدا بولدى. خاقان قانچە لەشكەرىغە قۇۋۋەت بەرسە، ئۇلارنىڭ ۋەھىمەسى تۈزەلمەي زىيادە بولۇپ كىلۇر ئىردى. ئىش بۇ يەرگە يەتتىكىم، جەڭ قىلماقدىن توختاپ، سۆزنى زاھىر قىلماق ئۈچۈن ئارادە كىشىلەرنى قويدىلەركىم، ئىسكەندەر دىلاۋەرلىكدە كامكار كىلىپ، يۈرەكلىكدە ھەم شىر غەرراندەك جاھانگىرلىكنى ھەۋەس ئەيلەپ، دىگەن ئىشنى قولىغە ئالادۇر. بۈگۈن ئىختىيار قىلسە، ھەر قايان يۈرۈپ، كۆڭلىدەكى غەرەزىنى قولىغە كەلتۈرۈپ بىرۇرمىز. قايسى مەملىكەت تەرەفىگە چىرىكنى تارتاي دىسە، ئانىڭ بويىنىغە ئول كەمەند بەند بولغۇسىدۇر. ئول كۈنكى دارا بىلەن سوقۇش قىلىپ ئىردى، ئاندا تەدبىر بىلەن جەڭ قىلىپ، ئانىڭ ئىقبالىغە شىكەست بىرىپ ئىردى. بىزنىڭ لەشكەرىمىزنىڭ جاھ ۋە ھەشەمى بىلەن شەۋكەتى دارانىڭ ئونىنىڭ بىرىچە يوقدۇر. يەنە ئولكى ئىسكەندەر ساھىب قىران ۋە فەھلىۋاندۇر. مۇنىڭدەك كىشى بىلەن ئاداۋەتىغە كوشىش قىلماق ھىسابىغە راست كەلمەس.

ئانىڭ بىرلە جەڭ قىلماقنىڭ لايىقى قىلماق بىھۇدەدۇر، دەپ ئانچە ئۇلۇغلارنى شافائەتخۋاھ ئەيلەپ يىبەردىلەركىم، خاقان ئىسكەندەرغە ئىتائەت قىلغاي. ئانىڭ ئۈچۈنكىم، خاقان ئىسكەندەرنىڭ ئالدىدا زەئىپدۇر. ھېچ بابدا ئاڭا ھەرىف بولالماس. كىمەرسە ئانىڭ بىرلە ئۇرۇش دەئۋاسىنى قىلسە، ئانىڭ قىلىچىدىن ئامان تاپماس. ھەركىم ئاقىل بولسە، ئۆز قەسدىنى ھەرگىز قىلماس. فەرمانىنى تۇتۇپ، خىراج بەرمەكنى قوبۇل ئەيلەپ، تەخت - تاجىنى ئىسكەندەرغە مۇسەللىم تۇتغاي. مەلمۇ ھەم نىمە ئىشلارنى قىلغان بىرلە جازاسىنى تارتتى. ئوغلى فىرۇز شاھ ئىتائەت قىلغان ۋەجھىدىن تەخت - تاجىنى تاپىپ، ئىتىبارلىق بولدى. رايى ھىندى ھەم ئاجىزلىقنى زاھىر قىلغاچ، بۇ ئەسىردە كىشۋەر ئارا بولۇپدۇر. ئەگەر خاقان ھەم قاشىغە بارسە، خىزمەتىنى قىلسە، تاج - تەختىنى بەرقارار قويۇپ ھەم يۇرت ئىشىنىڭ ھەممەسىنى قولىغە ئالۇر. بۇ ئىشدىن ئۆزگە نەرسە ۋۇجود تاپسە، پۇشايمانلىق سۇد بەرمەس، دەپ ھەربىر جامائە فىرقە بولۇپ، بۇ سۆزنى ھەر يەردە گۇفتىگۇ قىلۇر ئېردىلەر. بىر كىمەرسە خاقانىڭ مەھرەمى خاسلەرىدىن خاقانى غەيرىدىن خالى كۆرگەندە ئولتۇرۇپ زار - زار يىغلاپ دېدىكىم، خالايىققە ئەجەپ بىر ئىش تۇشۇبدۇركىم، ھېچكىم ئول غەمدىن خالى ئەمەس، دەپ ئىشتكەنىنى ئالىپ قالماي ھەممەسىنى بايان قىلدى. ئاندىن كېيىن خاقانغە دېدى: ئەي شاھى جاھان، نىمەرسەئى نىكى ماڭا تەھقىق بولۇپ ئېردى. ھەممەسىنى سىزنىڭ خىزمەتىڭىزغە مەئلۇم قىلدىم. ئەمدى ئۆزىڭىز مۇنىڭ فىكرىنى قىلغىل. خاقان ھەم بىردەم ئەندىشە قىلىپ بىلدىكىم، بۇ كىشىنىڭ سۆزىنىڭ ھەممەسى راستدۇر، دەپ ئۆز ھالىنىڭ ئىشىغە مەشغۇل بولدى. ئۆزگە خەلق ھەم بۇ كىشىنىڭ دېگەنىنى راست بىلىپ دېدىلەركىم، چىنى ئاياق بىلەن رۇمنىڭ سەنگى خارەسى رۇبەرۇ بولغاندا، چىنى ئاياق ئول تاشقە قاچان تەڭ بولۇر. ھەرقانچە تەفەككۇر بىلەن قىياس قىلىپ باقساق بىلۇرمىزكىم، ئىسكەندەرنىڭ شەۋكەتىدىن خاقان شىكەست تاپغۇسىدۇر. ئەگەر ئەھلى چىن ئىسكەندەر بىلەن ئاداۋەتىنى ئاشكارە قىلسە، ئۆز ئاياغىغە تاش بىلە ئۇرادۇر. بۇ ئىشدا خاقانغە غەم پەيدا بولۇپ، تاڭ ئاتقۇنچە ئۇيقاسى كەلمەدى. سەھەر ۋاقتىدا. بىر راست مەسلەھەتنى تاپىپ، غايىپدىن بىر نىقابىنى ئالىپ، كۆڭلىگە ئەقلى ئەندىشەسى پەيدا بولۇپ، ئول مەھرەمخاسىنى كەلتۈرۈپ دېدىكىم، بارگاھىمىنىڭ چۆرەسىدەكى خالايىقنى قوغلاپ، سىراپەردەلەردىن ئۆتۈپ، بۇ ئىشكىمگە كىرىپ ئولتۇرغىل. لېكىن، خالايىققە دېگىلكىم، بۇگۈن خاقان قاشىغە ھېچ كىمەرسە كىرمەسۇنكىم، كۆرۈنۈش يوقدۇر، دەپ بۇگۈن ئاقشامغىچە بۇ ئىشكىمنى ساقلاغىل. بىر مەسلەھەتىم باردۇر، ھېچكىمگە بۇ سىررىمنى ئەيتماغىل. ھېچ كىشى مېنىڭ تەرەفىمدىن ئەندىشە قىلماسۇن. ئەگەر كىلەدۇرغان كېچە شۇبۇ مەھەلدە يانىپ كەلسەم، بارچە مۇشكۇل ئىشلارىم ئاسان بولۇپ، مۇرادىم ھاسىل بولغۇسىدۇر. ئەگەر كەلمەسەم، ئۆز ياراغىڭنى قىلىپ، ئالدىڭغە ھەرنە كەلسە كۆرەرمەن ۋە لېكىن بىر كېچە - كۈندۈز مۇندا ئولتۇرۇپ، ئىشىكىمنى ساقلاپ، سىررىمنى ئاشكارە قىلماغىل ۋە لېكىن بۇ ئىشنىڭ سۇرەتىنى مەندىن سورماغىل. ئول مەھرەم خاس ھەم خاقانىڭ سۆزىنى قوبۇل تۇتۇپ، ئاندا كىرىپ، نوكەھبان بولۇپ تۇردى. خاقان ھەم شاھانە لىباسلارنى سالىپ، ئەلچىلەر لىباسىنى ئەگنىگە ئالىپ تۇردى.

قەمەرى ساباھىس - سەرئىس - سەيىر قىياش بىرلە قىران قىلغان خاقان ئىسكەندەرگە رىسالەت ئۈچۈن مەقارىن ئۇل مەقارىنەتدىن مەقابىلەغە بارغاچ قەمەردەك نۇرۇ - سەفادىن تولغانى

بۇ تارىخنىڭ دانالەرى ئانداغ دىدىلەركىم، خاقان ئۇل مەھرەمخاسىغە فەرمان قىلىپ، سىراپەردەنىڭ يانىغە بىر ئات كەلتۈرگىل، ئۇل مەھرەمى خاس ھەم بىر ئاتنى تەييار قىلىپ، سىراپەردەنىڭ يانىغە كەلتۈردى. خاقان ھەم چىقىپ ئاتلانغاندا، مەھرەمخاسنى بۇ ئەسرارغە ئىمىن قىلىپ ئولتۇرغۇزۇپ، قاراڭغۇدا سىپاھلاردىن چىقىپ، قورغاننىڭ دەرۋازەسىغە ئۆزىنى ئالدى. دەربازەبانلەرگە بىر دەستەك بېرىپ، خاقان مېنى ئىشقا بۇيۇرۇپدۇر، دەپ مېنى بۇ دەرۋازەنىڭ تاشىغە چىقارىپ بېرىڭلار، بۇلار ھەم دەستەكنى كۆرۈپ، مەئقۇل بولغۇدەك سۆزنى ئاڭلاپ، قورغاندىن چىقارىپ بەردىلەر. خاقان ھەم يىلدام يۇرۇپ، بارغۇنچە كۆڭلىگە يۇزمىڭ خىياللارنى كەلتۈرۈپ، كۆڭلىنى پايمال قىلۇر ئېردى. سۇبھى دەمىدە بولۇپ، قوياش تولۇغ قىلغان چاغدا، خاقان قاسىد سۇرەتىدە ئىسكەندەرنىڭ لەشكەرىغە كىرىپ، ئاستانىغە تۈشتى. دەرھال بۇ ۋاقىئەنى ئىسكەندەرغە ئەرز ئېيتتىلەركىم، بىر ھومايۇن جامال بىر قاسىد كېلىپدۇركىم باشدىن ئاياقىچە ئەقل ھۇشدىن مەركەب بولغان بەشەرنىڭ سۇرەتىدە سۇرۇش غەيىپ ئوخشايدۇر، ئىسكەندەر ئاڭلاپ دىدىكىم، ئانى ھۆرمەت بىلەن ئالىپ كېلىپ، تەختىمنىڭ ئالدىدا مەقام راستلاڭلاركىم، بۇ كېچە بىر غەرىپ تۈش كۆرۈپدۇرمەن، ئەگەر ئانىڭ تەئبىرى شۇبۇ بولسە، ئەجەپ ئەمەسدۇر. تۈشۈمدە قۇياشدەك بولۇپدۇرمەنكىم، رۇشەنلىقىم ھەم قۇياشچە بار ئېردى. يەنە بىر قۇياش ھەم پەيدا بولۇپ كېلىپ، باشىنى ئالدىمدا قويار ئېردىكىم، مۇنداغ ئىككى قۇياشنى ھېچكىم تۈشدە ھەم كۆرمەس. يەنە ئەھلى ھىكمەتلەر ھەم فەلەك سىرىدىن يازغان ئەھكامىدا كۆرۈپ دەپ ئېردىلەركىم، بۇ ئىككى كۈننىڭ ئىچىدە نادىر ئىشلەر زاھىر بولادۇر. ئۇلارنىڭ بىرى بۇدۇركىم، كەلگەن قاسىدنى ئىچكەرى كەلتۈرۈڭلار. بارىپ ئۇل قاسىدنى ئىچكەرى كىرگۈزدىلەر. ئۇل قاسىد يىراقدىن ئوچۇق چىراي بىلەن شىرىن زۇبانلىق تىلىنى ئاچىپ، كەلىمات دۇررە جەۋاھىرلەرىنى ساچىپ، قاسىدانە رەسمىنى بەجا كەلتۈرۈپ كىردى. ئىسكەندەر بۇ قاسىدنىڭ ياخشى ئەۋسافلارىنى كۆرۈپ، لۇتف ۋە ئىكرامىدىن قاسىد بىلەن قۇچاغلاشتىلەر. قاسىدغە تالئى يار بولۇپ، بىشارەت بەرگەچ، ئىسكەندەردىن ئولتۇر دەپ ئىشارەت تاپتى. قاسىد ھەم ئولتۇرۇپ ئارام ئالغاندىن كېيىن، ئىسكەندەر دىدىكىم، ھەر نېچۈك سۆزۈڭ بولسە، ئەسرارىڭنى بىزگە ئىزھار ئەيلەپ، ھەمراز قىلغىل. قاسىد تەئەننى دىدىكىم، ئەي شاھى جاھانپاناھ، ھەرنېچۈك ھۆكمۈڭنى جان ئۇستىگە قوبۇل تۇتۇپ، غايىبانە ۋە ھازىرانە ئانىڭ تەھتىدە تۇرۇپدۇرمىز ۋە لېكىن خاقانى چىن تەدبىر بىلەن ماڭا نەچچە شەرىف سۆزلەرىنى دەپدۇركىم، ھەركىم ئانى ئىشتىەككە لايىق ئەمەسدۇر. بۇ ئەنجۇمەن ھەر تەرەف تارقاغاندا، قاسىد بىلەن ئىسكەندەر بولسە، غەيرىدىن كىشى بولماسا، شول ھالدا شاھ ئالەمنىڭ ھەر نېچۈك سوئالىغە جاۋاپ نۇكتەلەرىنى سۇرەرمەن. يەنە خاقان دەپ ئېردىكىم، ئەگەر بۇ نەۋئ خىلۋەت مۇيەسسەر بولسەكىم، ئىسكەندەر بولسە، سەندىن ئۆزگە كىشى بولماسا، ھەر نېچۈك مېنىڭ ئىلتىماسلارىمنى ئىزھار

قىلغىل. ئەگەر بۇ نەۋبە بولماسا تۇرماي قوپۇپ يانغىل. ۋە ئەگەر سىنى بەندە قىلسەلەر، ئاندا ھەرگىز دەم ئۇرماغايسەن، مۇبادا سەندىن فاسات ئەھلى بەد گۇمانلىقنى قىلسەلەر، شول ھالدا باغلارىڭغە ئىشكەل سالىپ، قوللارىڭنى كەمەند بىرلە بەركىتىپ، ئىسكەندەر قىلىچنى ئالدىدا قويۇپ، سەندىن سوئال سورسە، دىگەن سۆزۈمنى راستلىق بىلەن ئادا قىلغىل. خاقان تەئكىد قىلىپ دەپ ئېردى. ئەگەر مەندىن ئەندىشەلىك بولساڭلار، مىنى دىگەنىمدەك قىلىڭلار. قاسىد بۇ سۆزنى دىگەچ، ئىسكەندەر تەئەججۇپ قىلىپ دىدىكىم، ھەممىڭلار ھەر تەرەف كېتىڭلار، مۇنى بەند قىلماقغە ئېھتىياج يوقدۇر. ئانداغ قائدە ئىمەسكىم، ھۇد - ھۇد شۇڭقارغە كاج سالغاي، دىگەچ ئەھلى ھىكمەتلەر خۇسۇسەن، ئارستۇنىڭ ئىلتىماسى بىلەن قاسىدنىڭ ئاياغىنى بەركىتىپ، قولىنى ھەم باغلاپ، ئىسكەندەرنىڭ ئالدىغە ھەم قىلىچنى كەلتۇرۇپ، بارچەسى بىرىن - بىرىن ئاياغىنى تاشقارى قويدىلەر. ئەغيارلەردىن خالى قالغاندا، ئىسكەندەر يەنە مەخفى ئەسرارلارنى سورىدى. قاسىد ئەيتتىكىم، ئەي شاھى پاك راي، مىنى قاسىد دىمەگىلكىم، خاقانى چىن دەرگاھىڭغە كېلىپ، بوسۇغاڭنىڭ تۇفراغىنى تۇتىيا ئەيلەپ، دەرگەھى نىشىنلىقنى قوبۇل قىلىپ كېلىپدۇر. كۆرگىلكىم، قولۇمدا قىلىچ، كۆڭلۇمدە ئاداۋەت يوقدۇركىم، ئاياغلارىم بىلەن ئىلكلەرىمنى بەند ئەيلەپ، ئۆزۈمنى ئالدىڭدا ئاجىز ۋە بىچارە قىلىپدۇرمەن. بۇ ئىشقە نەچچە ۋاقىئە مۇنداغ كەلمەكىدە نەچەند زەرۇرەت ئىشلارىم باردۇر. بۇ ئالەمنىڭ كەجرەفتارلىقنى ئىسكەندەر ھەيران بولۇپ دىدىكىم، ئەي خاقانى چىن، سەن چىن مەملىكىتىنىڭ خانى بولساڭ، شاھلار مۇنداغ خاتا ئىشلارنى قىلۇرمۇ؟ دۇشمەنىڭغە ئەسىر بولۇپ، مۇنداغ ئۆزىنى باغلاپ بەرمەس. ئۆز ئاياغى بىلەن كېلىپ، بەندىغە تۇشۇپ، يەنە فەراغەت بىلە سۆزلەرنى ئەيتۇرسەن. ئالدىراماي سۆزلەرىڭنى ئادا قىلغىل. بۇرۇن سوئالغا جاۋاپ بەرگىل. خاقانى چىن تەئەممۇل ئەيلەپ دىدىكىم، ئەي دەھر مۇلكىنىڭ مەسەندنىشىنى، باشىمغە بىر مۇشكۇل ئىش تۇشۇپ ئېردى، ئانىڭ ئىلاجىنى قىلماق ئۇچۇن كېلىپدۇرمەن. مىنىڭ يەنە ساڭا ئىئتىمادىم بار ئېردىكىم، خىرەدمەند ۋە رۇشەن زەمىر جۇۋانمەرد ۋە ساھىپ ھىممەت ۋە بەھلىۋاندۇرسەن. ئاجىزلارنى ئۆلتۇرمەك سىنىڭ قاشىڭدا ئاردۇر. ئول كىمەرسەئى كىم ساڭا خىلاف قىلىپ، لەشكەرلەرنى تارتىپ، جەڭ ئىشىنى ھازىر ئەيلەپ، ئۆزىنى دىگەن چاغدا، لۇتفلەر ۋە كەرەملەرنى قىلىپ، ھۆرمەتلىك قىلىپدۇرمەن. مەندىن مۇنداغ ئىش ۋاقىئ بولمادىكىم، قورقۇپ ۋەھم قىلغايمەن، خۇسۇسەن ئەۋساف ھەمىدەلەرىڭنى بىلىپ، ئۇلۇغ ئىشلەرىڭغە ئىئتىماد قىلىپ، ئۆزۈمنى مۇنداغ زارۇ - ئاجىز قىلىپ، تەختىڭنىڭ ئالدىغە خار چۇشۇپدۇر. ئەرز - ئەھۋالىمنى بايان قىلىپ ئەسرانە سۆزلەرنى قىلۇرمەن. ھېچ سۇرەت بىلە تاپالمادىكىم، كەلگەنىمدىن ساڭا كۇدۇرەت پەيدا بولغاي. ئۇمىدىم باردۇركىم، لۇتف بىلە دىلجۇيلۇقۇمنى قىلۇرسەن. بۇ سۆزلەرنى دىگەچ بىغايەت دىلپەسەند جاۋاپنى تاپتى. ئىسكەندەر ئافەرىن ئەيلەپ دىدىكىم: ئەي كامىياپ، بۇ ئىشنىڭ بىسيار راست ۋە خوپ بولۇپدۇر. يەنە ھەر نىچۇك سۆزۈڭ بولسە، ئىزھار ئەيلەپ، خەفا پەردەسىدىن ئايان قىلغىلكىم، بۇ ھال بىلە سىنى كۆرمەك، بۇ سۇرەت بىلەن سۆز سورماقنى راۋا كۆرمەسمەن. خاقانى چىن دۇئا بىلەن دىدىكىم: ئەي جاھاندار بۇ كەلمەكىمدىن غەرەز بۇ ئېردىكىم، جانابىڭغە رۇبەرۇ ئولتۇرۇپ، سۆزلەرىمنى ياشۇرماي قاشىڭدا دىگەيمەن. سۆز بۇدۇر، ۋەقتىكى جانابىڭدىن قاسىد كەلگەن چاغدا دەپ ئېردىكىم، خىراج

بەرمەكنى قوبۇل قىلىپ، ئۆزۈڭ ھەم كەلگىل. مەن قوبۇل تۇتـماي، جاۋابىمـدىن ئەگەرچـە ئۇل قاسىد پەرىشان بولغان بولسەمۇ، ئەمدى ئانىڭ ئۆزرىنى ئەيتغالى كېلىپـدۇرمەن. ئەگەر نامۇناسىپ سۆزلەرنى دىگەن بولسام، گۇناكار بولۇپ، سىياسەت قىلۇرغە سازاۋەر بولۇپدۇرمەن. ئۆزۈمنىڭ گۇناھىمنى بىلىپ، ئالدىڭـغە كـېلىپدۇرمەن. ئەگەر باشىمغـە قىلىچىڭـنى سۇرسەڭ، قانىم ساڭا فىدادۇر. ئەگەر ئەفۇ ئەيلەپ، خـوش قىلـساڭ، لۇتـف خـۇلـقـۇڭـدىن ئـەجەپ ئەمەسدۇر. ئىسكەندەر خاقانغە دىدى، ئەي شاھى كامىياپ ساڭا ئەيتىپ يىبەرگەن جاۋابىڭ بسيار مەئقۇل ۋە دوستانە بار ئېردىكىم، ھەر خـيش ۋە بىگانە پـسەند قىلغۇدەك ئېردى ۋە لېكىن مەن بۇ ئىشلار ئۈچۈن قانـچە تەدبـىر قىلىپ ئېردىم، باشىمداقـى جاھانـگىرلىك خىيالى مېنى قويماي، جاھان مۈلكىنى ئاچماقنى جەزم ئەيـلەپ، بۇ كىشۋەر تەرەفـىگە ھەم ئەزم ئەيلەپ كېلىپدۇرمەن. غەرەز، ھەر كىم ئۆز دۈشمەنىغە غالىپ بولسە، مۇنـداغ باھانە-لارغە بسيار تالىپ دۇر. بولماسا سېنىڭ تەرەفىڭدىن ئۆتـكەن سۆزلەر يوق ئېردى. ئەگەر ھەر نىمە ئۆتكەن بولسە، بىزنىڭ تەرەفـىمىزدىن ئۆتۈپدۇر. ئۇل سۆزلەردە خىلاف ئۆتـكەن بولسە، ئەمدى خاتىرەمىزنىڭ ساپلىقىنى بىلىپ، ياخشىلاشـتۇق. ئانـدىن كـيىن خاقان دۇئا قىلىپ، سۆزنى ئۆز مۇرادى تەرەفىگە باشلاپ دىـدىـكىم، ئالەم ئەھـلى ساڭـا مۇتىئ بولۇپ، جاھانگىرلىق مۇسەللەم بولغاي. كىشۋەرلەرنى ئاچماقغە قەدەم ئۇرۇپ، ئانىڭ فەتـھى زەفە-رنى ئەلەمسىز تاپمادىڭ. ئانى ئالماقنىڭ تەدبىرىدە، قانچە قىلۇقال قىلىپ، كۆڭلۈڭـگە ھەر زامان يۈز خىياللارنى كەلتۈرۈپدۇرسەن. ئۆزۈڭ مەللۇ چاغلىق كىشىنى بىلۇرسەنـكىم، ئانـىڭ ۋەرزىشى بىزنىڭ بىرلە ئەفسۇن ئېردى. ئالىڭدا قانچە ئاداۋەت قىلىپ، سەركەشلىك قىلدى. تەشۋىش بىلە ئانىڭ يۇرتىنى ئالىپ، سەن ئانى ئاداۋەت تىغى بىلەن قەتلى لازىم ئېردى، ئاڭا نەزەر سالماي، ئوغـلىغە تەخت - تاجىنى ئاتا قىلىپ، لۇتفۇڭـدىن ئاگـاھ قىلىپ، ئاتا مۈلـكىدە شاھ قىلىپـدۇرسەن. ئاندىن كـيىن دۆلەت بۇيان ئەزم ئەيـلەگەچ فەتـھ نۇسرەت بىلەن كېلىپدۇرسەن. مېنى دۈشمەن خىيال قىلۇر ئېردىڭ. مۇنـداغ ئۆزۈمـنى ساڭا پايـمال قىلىپدۇرمەن. خىيالىمغە بۇ نەۋئ ئىش يۈزلەنىپ ئىنائەت قىلدىمكىم، ھېچ كىمەرسە قىلماغان بولغاي، تەڭرى تەئالا سىنى ئانداغ بەلەند ئەتتىكىم، مەندەك سەلتەنەتلىكلەر ئالدىڭدا بەي-ئەت بولۇپدۇر. ئەمدى ئىلتىماس ئۇلدۇركىم، ئېھسان بىلە بىر ئىش تـلەرمەنكى، ئۇل ئىشدىن مېنىڭ ھەر مۈشكۈل ئىشلارىم بولغاي. ئىسكەندەر خاقانـىنىڭ مۇنداغ شىكەستىلىكنـى بىلـگەچ دىدىكىم، كۆڭلۈڭنى تىنىچ تۇتقىلكىم، ئىككى ئالەمـدە سەن ئاتا، مەن ئوغۇل بولۇپ، خىز-مەتىڭدە تەقسىر قىلماي، ئۆز تەختـىدە سـېنى ئولـتۇرغۇزۇپ، فەرزەنـددەك پايـى - بۇسلوق ئادا قىلىپ، گۇيا ماڭا فلقۇس تىرىلىپدۇر. سېنى مەسەندىمدا ماكان بېرىپ، ئالدىڭدا قىلـ-چىڭنى چاپارمەن. ئەگەر مۇنداغ قوبۇل قىلماساڭ، كۆڭلۈڭ نە يەڭلىغ خۇش بولسە، مېنى ئاندىن ئاگاھ قىلغىل كىم، بىقەدەر ئىمكان كۇشىش بىلە ئانداغ قىلـغۇمـدۇر. خاقان مۇنى ئاڭلاپ، ھەددىدىن فۇزۇن شاد بولۇپ، دۆلەتخاھلىق قىلىپ، دۇئالار بىلەن يۈزمىڭ ئافرىنـ-لار دەپ، كۆزلەرىدىن ياشنى توسيالماي، لەشكەرانە ئادا قىلىپ، باشىنى ئاياغىغـە قويۇپ دىدىكىم، ئەي شەھىنشاھ گەردۇن سەرىر، تەختىڭنە بۇ فەلەكنىڭ ئۈچى بارابەر بولالماغاي، جاھان ئەھلىغە شاھىنشاھ بولۇپ، پەھلىۋانلىقىڭ ئالەم ئۈزرە قارار تاپىپ، پايدار بولـغاي. مەندەك خانلار، خاقانلارنىڭ ھەممەسى ئالىڭدا بەندە فەرمان بولغايلەر. مۇنداغ پاك تېنە-

تىلىڭ بىرلە ھەممەڭنى تەڭرى تەئالا ساڭا ئاتا قىلىپدۇركىم، خولقى ئېھسان بىلە شاھلى-
غىڭ ئالدىدا، جاھان مۈلكى ئازدۇر دىمەسمەنكىم، ئىككى ئالەم ساڭا لايىقدۇر. بەلكى
ئانىڭدەك ئون بولسە ھەم تەخى ئازدۇر. بۇ لۇتف ئېھسان نىكى ماڭا قىلىپسەن، ئانىڭ
شۈكرىنى ئادا قىلماقىغە ئاجىز بولۇپ، دۇررە بار كالامىڭنى ئىشتمەككە ھەۋسىلىم يوقتۇر.
لىكىن، ئاشنالىق سۆزلەرى بىلەن ئارادا ئاتا ئوغۇللۇق نىسبەتىنى ئىپادە بەردىڭ. گۇمانىم
يوق ئېردىكىم، مۇنداغ ھۆرمەت بىلەن مېنى ئالى مەقام قىلغايسەن. ئەگەر مەندەك ناتاۋانگە
ئاتالىق نىسبەتىنى بەرسەڭ ۋە لىكىن بۇ سۆز ماڭا خەتادۇر. شەرافەتلىك گۆھەردەك زاتىڭ-
نىڭ ئاتاسى سەدەف بولماغاي، ئەگەرچە مۇنداغ ئېھسانغە لايىق ئەمەسمەن ۋە لىكىن ئۆزۈڭ
دۇرر بىلە سەدەفغە نىسبەت بېرىپسەن. مۇندىن ئۆزگە بايان قىلغان سۆزلەرىڭدىن چاغلىق
سۆزلەرنى ئەلگە ئايان قىلغىل. بۇ رازنى فاش قىلاي. مېنىڭ كەلگەنىمدىن ھەم كىشىگە
دىمەي، قاسىدانى ماڭا ئىلتىفات ئەيلەپ، بۈگۈن مېنى ئاقشامغىچە ئاسراپ ئۇزاتقىل. ئەلگە
دىگىلىكىم، بۇ كەلگەن قاسىد خاقان بىلە ياراشادۇرغان سۆزىنى دىدى، مەن ھەم قوبول
قىلدىم، دەپ كەچ بولغاندا، مېنى ياندۇرغىل. تاڭ ئاتقاندا، بىر قاسىدنى يانىمغە يىبەرگىل-
كىم، باشىمغە شەرافەتلىك سايەسىنى سالغاي. مېنى ئۆز دەرگاھىڭغە تەلەپ قىلغىل. مەن
ھەم ھۆكمۈڭنى مەھكەم تۇتۇپ، دەرگاھىڭغە كېلۇرمەن. كۆرۈشكەن چاغدا، خالايىق كۆرگۈ-
دەك تەئزىممنى ساقلاغىل. شاھانە بىر - بىرىمىزگە ھۆرمەت بەجا كەلتۈرۈپ، ھۆرمەتىمنى
ئەلبەتتە ساقلاغىل، تا مىلىڭ يىلغىچە ئانى ئۇنۇتماغايمەن. ئانىڭ ئۈچۈنكىم، ئابا ۋە ئەجە-
دادىم خان بولۇپ كەلگەن ھالا بۇ چىن مەملىكەتى پەيدا بولغاندىن بۇيۇزى ئاتامىزدىن-ئاتامىزغە
مىراس قالىپ، بارچەسىغە خاقانلىق تېگىپ، خان بولۇپ كېلىپدۇرلەر. بۇلارنىڭ روھانىيەت
ناموسىنى ساقلاپ، مېنى يەر ئۆپكەلى سالماغىلكىم، تا خاقانلىقىم شەۋكەتى سۇنماغاي. ئولۇس
ئىچرە ئىززىتىمنى قىلىپ، ئاتام دەپ سەرەفراز قىلغىل. يەنە يىبەرگەن نامەڭدە، خىراجىنى
بەرسۇن، دەپ يارلىق قىلىپ ئېردىڭ، بۇ تەكلىفنى ھەم ماڭا قىلماغىلكىم، مۇنداغ سۆزنى
كۆزۈڭگە ئىلماغىل. خىراج ئىزدەمەكدىن غەرەز مال، زەررە جوۋاھرات بولسە، مېنىڭ خەزى-
نەلەرىم ھەددى غايەتسىز باردۇر. سەندەك ئوغۇل ماڭا مۇيەسسەر بولسە، مەخزەنلەرنى ئاس-
راغالى قاچان كۆڭلۈم بولغاي، لەشكەرىڭگە ئانداغ گەنجلەرنى تۆكەرمەنكىم، ئانى ئالماقدىن
ئاجىز بولغايلار. بۇ يەڭىلىغ مەرھەمەت قىلساڭ، باغ قەسرىمغە كېلىپ مېھمان بولغىلكىم،
پادىشاھانە تەربىيەتلەرنى تۈزۈپ، مەجلىس ئارالىق قىلۇرمەن. نەچچە ۋەقتغەچە خاھىش
قىلساڭ، بۇ كىشۋەردە مەقام تۇتقىل. يانار ۋاقتىڭ يېقىن بولغاندا، قائىدە بىرلە ئۇزاتىپ،
نەچچە مەنزىلغەچە خىزمەتىڭدە بولۇپ، بۇيرۇغان يەردىن خەيرباد قىلىپ، خوشلاشىپ
يانۇرمىز ۋە لىكىن، ئۆزۈم ئەلچى بولۇپ چىققانىمنى پىنھان تۇتۇپ، كىشىگە زاھىر قىلماغىل.
ئىسكەندەر دىدى، مەن پىنھان قىلۇرمەن. ئەگەر ئۆزۈڭ زاھىر قىلساڭ، ئاندا نىچۈك بولۇر؟
خاقان دىدى، مەندىن بۇ ئىش زاھىر بولماس. چۈنانچە بىزنىڭ رەسىمىمىزدە لوتو جەنلا
مەي يو يەئنى تىۋە كۆردۈڭمۇ - يوق، دىگەن بولۇر. ئىسكەندەر ئانىڭ سۆزىنى بىسيار مەق-
قۇل تۇتۇپ، ۋەئدەسىغە ۋاپا قىلغالى ئۆزىنى مەھكەم تۇتتى. ئەلنى ھازىر قىلىپ دىدىكىم،
يايابانىنى كېزىپ كەلگەن ئەلچىنىڭ قوللارىدىن ئاياغلارىدىن بەندلەرىنى ئالىپ قويۇڭلار.
ياخشى سۆزلەرنى ئالىپ كېلىپ، خاقان بىلە مېنى سۈلھ قىلىپ، ئاراداقى نىزائىنى دەفئى

قىلدى. ئەلچىگەرلىق تەرىقىدە كامىلدۇر. ئىسكەندەرنىڭ ھۆكمى بىلە لىباسلارنى كەيدۇرۇپ، بىر مۇنچە نەقدىنەنى ھەم بىرىپ، ئىسكەندەر قاشىغە ئالىپ كەلدىلەر. ئىسكەندەر ئەلچىگە دىدى، بۇگۇن ئاخشامغىچە خۇرسەند بولۇپ، تىنىچ مۇندا تۇرغىل. جاھان قاراڭغۇ بولغاندا، يولغە كىرگىل. ئەلچى دۇئا ئەيلەپ، مېھمانخانەگە خىرام ئەيلەدى. ئاخشامغىچە مېھمانخانەدە خۇش بولۇپ، يۈزىدىن نىقاپنى ئاچماي ئولتۇردى. كەچ بولۇپ، ئاي تولۇئ قىلىپ، گەردۇن ئۈزرە چىققاندا، ئەلچى ھەم قەمەردەك سەير قىلىپ ئاتلانىپ، ئۆز مەنزىلىغە ئۆزىنى دەر-ھال يەتكۈردى. ئول مەھرەمى خاس خاقاننىڭ جامالىغە ئىنتىزار بولۇپ ئىردى. ئاتىنى ئاڭا تاپشۇرۇپ، پەردەئى خاسغە كىرىپ، تەخت ئۈزرە ئاسۇدەلىق بىلەن ئولتۇردى. ئاذ-داغ بىر ئىشنى قىلدىكىم، ھېچكىم قىلماغان بولغاي. ئەرتەسى ئافتاپ تولۇئ قىلغاندا، ئىس-كەندەر تەخت ئۈزرە مەقام تۇتۇپ، سىپاھلارنىڭ ھەممەسىغە فەرمان قىلدىكىم، قاشىمغە كىر-سۇن، دەپ ھازىر بولسۇن. لەشكەرى ھەم كىرىپ، مەسەندگاھىغە يۈزلەندىلەر. ئىسكەندەر تەئەننى بىلەن بىر سۇخەندان دانىشمەند توكچىنى ھازىر قىلىپ دىدىكىم، خاقان قاشىغە بىرىپ، مەندىن دۇئا ۋە سالام دىگەچ پەيغامىمنى يەتكۈرگىل كىم، ئاداۋەت ئەسبابلارىنى تاشلاپ، سۇلھ ۋە مۇھەببەت ئىشكلەرىنى ئاچىپ، بۇيان قوپۇپ كەلگىلكىم، بىز ھەرگىزگىنە ئاداۋەتدىن مۇسەففادۇرمىز، بىغايەت جامالىڭغە مۇشتاقدۇرمىز. بۇگۇن يۇرتۇڭغە كىلىپ، مېھمان بولۇپدۇرمىز. خۇاھ ياخشى خۇاھ يامان بولساقمۇ بۇگۇن كەلگىل. يىقىندۇركىم، بۇ سۆزنى قوبۇل ئەيلەپ، بىزدەك نىياز ئەھلى تەرەفىگە چىققايسەن، دەپ مەقسەدىنى تامام قىلىپ، ئول سۇخەندان يول ماڭغالى قەدەم قويدى. ۋەقتىكى خاقاننىڭ لەشكەرىغە يىقىن بولۇپ، كالام-دىن دەرئەفشانلىق قىلغاندا، خاقاننىڭ لەشكەرى ئانىڭ قاسىدلىقىنى بىلدىلەر. خاقان ئاڭ-لاپ ئانى بارگاھ ئىچرە چىرلادى. قاسىد ھەم كىرىپ، مەسەند ئۈزرە ئولتۇردى. خاقان بارچە سىپاھلارىنى يىغىپ، سۇخەنۋەر قاسىددىن سۆردىلەركىم، بۇ كەلمەكدىن مەقسۇدۇڭنى بايان قىلغىل. ئول سۇخەنۋەر ھەم ئىسكەندەردىن ئاڭلاغاندەك ھەممەسىنى خاقانغە بايان قىلدى. خاقان ئىسكەندەرنىڭ پەيغامىنى ئىشتىپ، فەراھەت تاپىپ، بىسيار ئەيىش تەرەبىنى زاھىر ئەيلەپ، سۇخەنۋار بىلەن ئىلفەت ئولدى. ئاندىن كىيىن دىدىكىم، ئىسكەندەر ئاداۋەت يۈزىدىن بىزگە سۆز يىبەرۇر ئىردى، بىزگە ئاداۋەت قىلغاچ كىلىپ، بىزگە ھەم لەشكەر تارتماق زۆرۇر بولۇپ ئىردى. ئەلھال ھىلى يۇمشاق سۆزلەرنى ئەيتىپ يىبەرىپدۇر. مەئلۇم بولدىكىم، بىزگە سادىق دىل بىلەن خاھىش قىلادۇر. ئەمدى ئانىڭ بىرلە بىزنىڭ گىنە ئاداۋەتىمىز قالماپدۇر. ئەگەر كۆڭلۈك راست بولسە، سېنىڭ بىرلەن چىقىپ، ئىسكەندەر قاشىغە راۋان بولۇرمىز. سۇخەنۋەر دىدىكىم، مېنىڭ سۆزۈم گويا ئىسكەندەرنىڭ سۆزىدۇر. ئەگەر مۇنداغ بولماسا، بۇ سۆزلەرنى دىمەككە ھەددىم يوقدۇر. بۇ سۆز بىلەن خاقان خەندە قىلىپ، دەرھال ئىسكەندەر قاشىغە بارغالى ئاتلاندى. چىن لەشكەرى ھەددىدىن ئەفزۇن شاد بولۇپ، ھەممەسى قورقۇنچىدىن ئامان تاپتىلەر. گورۇھ-گورۇھ ئولۇسلار خاقاننىڭ ئارقاسى-دىن ئاتلاندىلەر. خالايىقنىڭ تولالىقدىن يەر يۈزى تار كىلىپ، يولغە سىغماغاندا، خاقاننىڭ ھۆكمى بىلەن يانىپ ئۆز جايىغە باردىلەر. ۋە لىكىن گۇلرۇي چىنلاردىن يۈز كىشى يەنە خىتايى زادەلەردىن مىڭ كىشىنى ئۆزىگە ھەمراھ قىلىپ، ئاتىنى سۈردى. بارىپ ئىسكەندەر-نىڭ لەشكەرى تۈشكەن ھەددىغىچە يەتكەندە، ئىسكەندەر تەرەفىدىن ھەم شاھلار ۋە دانالار

شاھانە زىننەت بىلەن خاقاننىڭ ئىستىقباللارىغا چىقىپ، ئۇل زامانىنىڭ رەسمىچە كۆرۈشۈپ، بىر بىر ئارقا چىقىشىپ فەۋج فەۋج ھەرلەھزەمەۋج دەريادەك كېلىپ، خاقان بىلەن مۇۋاسا قىلىشىپ، ئىسكەندەرنىڭ ئاستانىغا يېقىن كېلىپ، دەرھال خاقان ئاتىدىن تۈشۈپ يۈگۈردى. ئارقەسىدىن بەندە ۋە ئازادىلەر شاھ ـ شەھزادەلەر يۈگۈرۈپ خىرگاھ تاناپلارىنىڭ ئۈچىغا يەتتىلەر. ئىسكەندەر ھەم ئاق ئۆيدىن خىرام ئەيلەپ چىقتى. ئىككى تەرەفدىن ئىككى شاھ قوللارىنى ئاچىپ، قۇياش بىلەن ئاي فەرران قىلغاندەك كۆرۈشۈپ، ئاتا ـ ئوغۇلدەك قۇچاغلاشىپ كۆرۈشتىلەر. فەلەك ھەم مۇنداغ ئىككى پادىشاھنىڭ قىران بولماقىنى كۆرگەن بولغاي. ئىسكەندەر يانىپ، ئۆز تەختىغە ئەزم قىلدى. بىر قولى بىلەن خاقاننىڭ قولىنى تۇتۇپ، شاھ تەختىنىڭ يولىنى كۆرگۈزدى. خاقان خىجالەت بولۇپ، ئۆزىنى كېيىن تارتقاچ، ئىسكەندەر تارتىپ يوققارى چىقارىپ، ئاياغىنى تەخت ئۈزرە يەتكۈرۈپ، ئەۋۋەل خاقاننى ئولتۇرغۇزۇپ، ئاندىن كېيىن ئۆزى ئولتۇردى. قىلغان ۋەئدەسىغە ۋافا ئەيلەپ ئانىڭ بىرلە ھەم كۇفايە قىلماي، يۇمشاق سۆزلەر بىلەن سۆزلەپ، مۇشفىقانە دەمبەدەم ياخشى سۆزلەرنى ئاراغە سالىپ، ئوغۇللۇق ئاتالىق سۆزنى ئاراغە سالدىلەر. ئىلكىنى تۇتۇپ، بۇرۇن قىلغان ۋەئدەلەرنى خىلاف قىلماي زوھۇرغە كەلتۇردى. ئاندىن كېيىن ئىسكەندەرنىڭ سۆزلەرى ئەمەلگە كەلگەچ باكاۋۇل كېلىپ دەستۇرخۇانلارنى سالىپ، شاھانە خۇانلەرنى نانلارى بىلەن رەڭگا رەڭ تائاملارنى قويۇپ، ئانى يىگەندە لەھز ـ لەھز ئادەمنىڭ تەبئى ئاچىلىپ، يوق تائاملارنى ھازىر قىلدى. ئىسكەندەر تەمتاق بىلەن دىدىكىم، خاقان ئاتالانىپ بىسيار ياخشىراقدۇركىم، چىن خەلقى مۇلاقاتىمىزنى مۇھەببەت تەرىقى بىلەن بىلسە، خوپراق بولۇر. خاقان بۇ سۆزدىن ھەددىدىن فۇزۇن شاد بولۇپ، ئىسكەندەرغە سانالار ئوقۇپ، رۇخسەت ئالدى. ئىسكەندەر ئانى چىن تەرەفىگە ئۇزاتىپ، ئۆزى گۈلگۈن جامنى ئىچكەلى تۇردى.

ساقىنامە:

ئاياقچى تولا ئەيلە چىنى ئاياق،
ئېرۇر بىزگە سۆزلۈك چىن ئىشتىياق.
لەبا ـ لەب تۇت ئانى كى مەن سىپاراي،
داغى لەھزە ـ لەھزە ئۆزۈمدىن باراي.
مۇغەننى كەلۇ سەۋتى تۈركانە ساز،
مۇقامى نەۋا يوقسە تۈركى ھىجاز.

ناۋاينىڭ ئەشئارىدىن مېھرىيەت،
مېنىڭ ھەسپى ھالىم تاپىپ تەرك ئەت.
ناۋايى تۇتۇپ، فال ۋە بۇ ئاتى ئاچ،
ئوقۇردا دۇرۇ لەئلى ئالەمغە ساچ.
مۇغەننىغە ھەم ئەيلە ئەلئىلىم ئانى،
كى قىلسۇن سەرۋى ئىچرە تەقسىم ئانى.

ئەردەشىر ھىكايەتىكىم، قەۋى دۇشمەن دەفئىنى قىلىچ بىرلە قىلۇردىن ئاجىز بولدى. راي زەررىن ۋە تىغ زەبان بىرلە ئول مۇشكۇل قەفىغە سەرەنجام بەردى. تەۋايىف پادىشاھلارىدىن ئەردەشىر پادىشاھ، ئاقىل ۋە دانا ئېردى. ئەردۇۋان شاھ بىرلە مۇخالىفەت بولۇپ، ئىككى تەرەفدىن لەشكەرى جەڭ قىلماق ئۈچۈن سەف ـ سەفلەرنى ئارەستە قىلىپ ئېردىلەر لېكىن، ئەردۇۋان غالىب كېلىپ ئەردەشىر تەۋاناسى يوقلۇقدىن ئاجىز تاپار. ئەردەشىرنىڭ غەيرىتىدىن لەشكەرى ياتالماس، ئىلگەرى ھەم يورۇيالماس ئېردىلەر. ئۆزى فىكىر

ۋە تەئەممۇل قىلۇر ئېردىكىم شايىد بىر مەسلەھەت بىلەن راست بىر ئىش تاپىپ، يۇرتۇم بىرلە خاراپ بولماغاي ئېردىم، دەپ مەسلەھەت تاپىپ، ئەردۇۋانغە ئەلچى يىبەرىپ ئېردى. ئول ئەردۇۋان ئەردەشىرنىڭ ئاجىزلىقىنى ئاڭلاپ، ئۆزرىنى قوبۇل تۇتمادى. ئەلغەرەز ئەردەشىرنىڭ لەشكەرىدە بىر كىشى بار ئېردىكىم، ئانىڭ ئىشى ھەممىشە ئەردەشىرنىڭ قىلغان ئىشىنى خەت قىلىپ يىبەرۇر ئېردى. ئەردەشىردىن خەت قىلغۇچىدىن قانچە خەبەر بەرسە، ھەرگىز ئانىڭدىن كۆڭلىگە ئېغىر كەلمەس ئېردى. ئەردۇۋان بىر كۈنى چۈلۈك يولغە يېقىن كېلىپ، ئەردەشىرنىڭ كۆڭلىگە تەرەددۇد پەيدا بولماي، خىيالىغە بىر ئىش پەيدا بولۇپ، ئەركان ۋە دۆلەت ئۇلۇغلارىنى تەلەپ قىلىپ، بارچەسىنى خىلۋەت يەرگە ئالىپ كىرىپ، دەرھال بۇ ماجرانى بۇنياد قىلىپ دىدىكىم، سىزلەر ئەردۇۋانىڭ شەۋكەتىدىن پەرۋا تۇتۇپ قورقۇپ، بىر تەرەفكە كەتمەكلەركىم، ھەق سۇبھانە ۋە تەئالادىن ماڭا ئىنايەت يېتىپدۇركىم، بىنىھايەت شادلىقىم باردۇر، ئانى سىزلەرگە دەرمەن، زىنھار كىشىگە ئاشكارە قىلماڭلار. بۇلار ھەممەسى ئەھد قىلدىلەركىم، بىز ھېچكىمگە دىمەسمىز. ئاندىن كېيىن ئەردەشىر خوشلۇق بىلەن دىدىكىم، ماڭا ئەردۇۋانىڭ خاس پەھلىۋانلارىدىن ۋە ئۇلۇغلارىدىن نەچچە كىشى خەت قىلىپ بەردىكىم، ئەردۇۋاندىن بىسيار زۇلۇم بىدادلىق يېتىپ، بىز ھەم ئانىڭ ئازاردە بولۇپدۇرمىز. چىنانچە سىزلەر ھەم ئاڭلاغان بولغايسىزلەر. بىز نەچەند پەھلىۋان بىر بولۇپ، ئەھد قىلىشىپ، يىبەرگەن خەتىمىزنىڭ مەزمۇنى بۇدۇر. ئىنشا ئاللا تاڭلا لەشكەر چىقىپ، سەفنى تۈزگەندە، ئەردۇۋان ھەر يەردە بولسە، بىز نەچچە پەھلىۋان ئانىڭ باشىنى كېسىپ، جازاسىنى بېرىپ، باشىنى ساڭا يەتكۈزۈرمىز، دەپ بۇ سۆز تەقسىرىنى ئاڭلاپ، ئەردەشىرنىڭ لەشكەرى خۇش بولۇپ، جەڭگە يۈرەكلىك بولدىلەر. خەت قىلىپ يىبەرگەن كىشى بۇ ۋاقئەنى ئاڭلاپ، يەنە خەت پىتىپ، ئەردۇۋانغە يىبەردى. ئەردۇۋان بۇ ۋاقئەنى ئاڭلاغاچ ئىچىگە خەۋف پەيدا بولۇپ، جەڭ قىلغالى ياكى بۇ خەلقنى دەفئى ئەتكەلى مەسلەھەت تاپالماي، ھىممەت سۇست بولۇپ، ياراشقالى كىشى قويۇپ، مەست بولۇپ ياندى. ئەردەشىر تۈزلۈكىدىن بۇ نەۋئ راست يولنى تاپىپ، مۇنداغ ئىقبالغە كامياپ بولدى.

ھىكمەت ئىسكەندەرنىڭ ئارستۇدىن سوئالى ئول بابدا كىم، ساۋاپغە راي مۇجىبىپ ئەسابەت بولغاي ۋە خاتاغە جەھت ئەينى ۋۇجۇپ ئىشتىمەك

يەنە ئىسكەندەرنىڭ تەبئىنىڭ پاكلىكىدىن ئارستۇ ھىكمىدىن سورىدىكىم، بارچە ئادەملەرنىڭ ئافرىنىشى يەكسان بولسە، بائىس نىدۇركىم، بەئزەلەرنىڭ رايى ھەق تەرەفىگە مايىلدۇر. بەزىلەرنىڭ خاتا تەرەفىگە رايى تەقەززا قىلادۇر، يەنە بىر كىمەرسەنىڭ رايى ھەق تەرەفىگە مايىل بولۇپ، بى سۇبھە پاكدۇر ۋە لېكىن گاھى خاتاغە مۇپتىلا بولۇر لازىم ئېردىكىم، ھەق ئىشى بار يەردە خاتا ئىشى بولماسا، خاتا ئىشى بار يەردە ھەق ئىشى بولماسا ئېردى. ھىكىم ئارستۇ دىدىكىم، ئادەملەر خەلق بولماقدا بىردۇرلەر ۋە لىكىن دانالىقدا ۋە پانالىقدا يەكسان ئەمەسدۇرلەر. ھەق سۇبھانە ۋە تەئالانىڭ سۇفاتلەرى ئەدەددىن ئەفزۇن كېلىپدۇر. ئادەملەرنىڭ ھەر بىرى سۇفەتىغە مۇزھەر كېلىپدۇر بەس. لازىمدۇركىم، ھەر بىرى ئەمەلى جىدا جودا بولغاي. ئانىڭ ئۈچۈنكىم، سۇفەت ئىلاھىنىڭ ئىككى سۇفەتى بىر سۇفەتدەك كەلمەيدۇر. تەڭ ئەمەسكىم، بىرى فەھىم خىرەدلىك

يەنە بىرى فەھىم خىرەدسىز بولغاي. خىرەدلىك ئادەمنىڭ فەھمى راست بولسە، لىكىن گاھ-گاھ تەرەفىگە فەھمى يۈرگۈسىدۇر. ئانىڭ ئۈچۈنكىم، ھەمىشە بىر ھالدا بولماس. ھەر زامان ئۆزگەچە بىر ھالغە يۈزلەنۈرلەر. ئەگەر ھەرقانچە ئانىڭ ئەقىل خىرەد راست ھەم غەيىپ ئىلمىنى بىلمەس، تاكى ۋاقئ بولادۇرغان ئىشنى ھەم بىلمەس. ئەقىل خىرەددىن غەيىپ ئىلمى يىراق بولسەمۇ بى خىرەددىن ياخشىراقدۇر. يەنە بىر كىمەرسەنىڭ ئەقلى راست بولسە، ئانىڭدىن ئاجايىپ ئىشلار زۇھۇر تاپاركىم، تەڭرى تەئالانىڭ فەرمانىنى تۇتۇپ، ئەمەس ئىشلاردىن ئۆزىنى توختاتۇر. يەنە ساھىپكامال ئادىملارنىڭ رايى گايى خاتا كەتكەنىنىڭ بائىسى بۇدۇركىم، تەڭرى تەئالانىڭ كامالىغە دەلىل بولغاي، باكامال ۋە بى زاۋال ئولدۇر.

خاقاننىڭ ئىسكەندەر ئۈچۈن زىيافەت ئەسبابىن تۈزگەنى ۋە ئانى چىنغە ئىلتۈرگە ئىلتىماس كۆرگۈزگەنى ۋە ئول شاھانە بەزم ۋە ئايىن ۋەسفىدا خامەئى نادىرە نىگار دۇرئەفشانلىق قىلماقى ۋە ئول تۆھفەنەۋا دۇر تەرتىبى تەئرىفىدا تەبئى بەلاغەت شىئار گۆھەر فاشلىق كۆرگۈزمەكى ۋە پىشكەشلەرى تەئرادىدا توققۇز فەلەك ئەۋراقىن خامەغە رەقەم زەر قىلماق ۋە رەقەم دىلكەشلەرى شەرھىدە سەككىز بىھىشت رىيازىن ئەقىل كۆزىگە رەۋ قىلماق

بۇ دىباچەغە نەققاش چىن بۇ يەڭلىغ نەقشلەرنى يازدىكىم، خاقانى چىن شەھرىغە يانىپ، ئاداۋەتنى مۇھەببەتغە بەدەل ئەيلەپ، ئەلنىڭ كۆڭلىدىن غەم-غۇسسەلەرنى چىقارىپ، ئەيش تەرەپغە مەشغۇل بولدىلەر. خاقان ئۆزى شەھرىغە كىرىپ دۆلەت ۋە ھەشەمەت بىلە ئوردا-سىغە تۈشكەن زامان ئەركان دۆلەت ئۇلۇغلەرنى تەلەپ قىلىپ، ئىلتىفات ئەيلەپ، ھەر بىرىنى ئۆز ئورنىدا ئولتۇرسۇن دەپ فەرمان قىلدى. ئۇلۇغلەرغە باقىپ دىدىكىم، ئىسكەندەر فەلەك ئىھتىشام پادىشاھدۇركىم، ئالەم يۈزىنى مۇسەخخەر قىلىپ، جاھان پادىشاھلارىنى ئۆزىگە بەندە قىلىپ، زەبەردەستلەرنى سەر ئۇفكەندە ئەيلەپ، فەلەككە كەمەند سالىپ، بەندە قىلغانلارنى ھەم ئۆزىنىڭ كەمەندىغە ئەسىر قىلدى. بىزگە گۇمان يوق ئىردىكىم، مۇنداغ ھەشەم بىلەن لۇتف ئەيلەپ، مېھرىبان بولغاي. كېلىپ مېنىڭ بىرلە قەتىل ئىشنى تاشلاپ، كۆڭلىنى ساف قىلغاي. ئىمكانىنىڭ بارىچە ھۆرمەتىمنى ساقلاپ، تەخت ئۈستىدە ماڭا ئورۇن بەرگەي. يەنە مېنى ئاتالىققە قوبۇل ئەيلەپ، ئۆزى ماڭا ئوغۇل بولۇپ، شەفقىم بولغاي. بىلۈرمۇسىزلەر، ئەگەر جەڭ قىلسە، لەشكەرىمدىن گەردنى كۆككە چىقارۇر ئىردى. لۇتف ۋە كەرەمنى ئانداغ ئاشكارا قىلدىكىم، ئىھسان تەرىقىنى بەجا كەلتۈردى. يىغىلغان لەشكەرىنىڭ بارچەسى ئازاد گەردەسىدۇرمەن. ھەم ئانىڭ لۇتفلارىدىن شەرمەندەدۇرمەن. ئەگەرچە مېنى ئاتا دىسە ۋە لىكىن مەن بەندەسىدۇرمەن. ئاڭا دىلپەزىر خىزمەت قىلماقدىن ئۆزگە چارەمىز يوقدۇر. بۇ ئىشنىڭ ئىسلاھىغە فىكىر قىلىپ جاۋابىمنى بېرىڭلار. خاقان بۇ سۆزنى دىگەچ ھەممەسى دۇئاغە تىل ئاچىپ دىدىلەركىم، بايان قىلغان فەرمانىڭغە بارچەمىز لەشكەرى بىلەن ئىتتىفاق قىلىپ، فەرمانىڭغە تابئىدۇرمىز. كەلگەن مېھمان جاھان خەلقى شاھدۇركىم، ئانىڭ ئالدىدا ھەممەمىزنىڭ جانى فىدا بولغاي. ئەگەر ھەرقانچە

ئەئزاز ئىكرام قائىدەسىنى بەجا كەلتۈرسەك تەخى ئازدۇر. ئۆزۈڭ چىن مەملىكەتى بىلەن سىپاھلەرغە ھەر نىمە دىسەڭ، مىننەتدار بولۇپ، فەرمانىڭنى غەنىمەت بىلۇرلەر. تاپقان خەزىنە ۋە دەفىنەلەرنى ئايامای بىرۇرلەر. ھەممەتىڭنى قانچە بەلەند قىلساڭ، بىزنىڭ ھىممەتىمىز ھەم بەلەند بولغۇسىدۇر. قاچان ئافتاپدەك ئىككى پادىشاھ بىر-بىرىگە مۇھەببەتدىن قىران قىلسەلەر، بىزدەك زەررەلەر ھەم شۆك ياتماس ۋە لېكىن مۇنچە ئىش بىلۇرمىزكىم، ئەگەر يۈز گەنج ۋە مەخزەن خىراج قىلساڭ، ئانى زىيادە خىراج قىلدى دىگەلى بولماس. ئانىڭ ئۈچۈنكىم، سەندەك خاقانغە ئىسكەندەردەك مېھمان بولسە، يۈز گەنج ھۇنۇز ئازدۇر. بۇ سۆزلەرنى ئەرز ئەتكەندە، خاقان شاد بولۇپ دىدىكىم، ئىسكەندەرنىڭ شانۇ-شەۋكەتىغە نەزەر سالىپ يۇرت خەلقىمىزغە فەرزدۇركىم، ئانىڭ لەشكەرىغە بىر يىللىق مۇۋاجىبنى بەرگەي، مەن ھەم ئىسكەندەرغە بىر يىللىق خىراجىنى ئۆز مەخزەنىمدىن بەرگەيمەن، دەپ بۇ سۆزنى ئاراغە سالغاندا، ھەممەسى جان دىل بىرلەن قوبۇل قىلدىلەر. باچەسى بىر-بىرىگە مەدەد ئەيلەپ، سەرەنجامىغە جەدى-جەھدى قىلىپ، نەچچە كۈن ئىچىدە بارچە خىراجىنى تەييار قىلىپ، نەقدىنەلەردىن دەريادەك ئاقتىلەر. بۇ يەگلىغ پىشكەشلەرنى مۇھەييا قىلدىلەركىم، دەۋران كۆزى ھەيران قالدى. ئانىڭدىن مىڭ ئات سەرەنجام قىلدىلەركىم، ھەر بىرى يۈگۈرمەكدە بولۇتدەك، كىيىكلەر ۋە قۇلانلەر يەتەلمەي بەلكى بادى-سابا ھەم ئۇلارنىڭ گەردىغە يەتمەس ئېردى. سەكرەتمەكدە بەرقدەك ھەممەسى ئالتۇن بىلەن غەرق بولغان ئېردىكىم، ئىگەر-توقۇملارى ھەم جابدۇغى بىلەن تاقالارىغىچە ئالتۇندىن ئېردى. بارچەسىنىڭ يۈپۈغى تەھتىلادىن مەرۋارىد بىلەن لەئلى پارەلەردىن كۆز قويۇپ توقۇغان ئېردى. يەنە مىڭ تۆۋەنى ئارەستە قىلدىلەركىم، ھەر-بىرىنىڭ بەدەنى پىلدەك بەلكى تاغدەك، مالائىك سۈفەتلىك كىشىگە ئازار بەرمەي، بارچەسى يىلدامىلىقدا فەلەكدەك كېلىپ، ھەر تۆۋەنىڭ يۈپۈغى چىن مەتاھلاردىن جاۋاھىرلەر بىلەن زىننەت بېرىپ، ئەبرەشىمدىن پوپۈكلەرنى باغلاپ، دۇررە، لەئلى، ھەقىق فىرۇزەلەردىن مۇنچاقىنى سالغان ئېردى. يەنە مىڭ قەچىرنى راست قىلدىلەركىم، بارچەسى يەلدىن يىلدام خەرج گەردۇندەك يۈرۈشى بار ئېردى. ھەممەسىنىڭ ئىگەر-توقۇمى، ئالتۇندىن خىتاي ماتائلاردىن تەييار قىلغان ئېردىكىم، قائىدەدىن تاشقارى يوق ئېردى. يەنە ھەر-بىر ئات ۋە تۆۋە ۋە قەچىرلار بىلەن بىر كىشىنى تەئيىن قىلىپ بەرگەن ئېردىكىم، تا بۇلارغە خىزمەت قىلغاي. يەنە توققۇزمىڭ ئىگىن راستلاغان ئېردىكىم، ھەر-بىرى بىر گۈلشەندەك گۈلزارلىق، بارچەسى قىممەت باھا ئېردىلەر. يەنە قاش تاشىدىن بىرمىڭ تاباق-قاچا ئېردىكىم، ھەر-بىرى لاتافەت ئىچرە بى نەزەر ئېردىلەر. ۋە يەنە بىرمىڭ چىنى-قاچالاردىن بار ئېردىكىم، ھەر-بىرى بىر تولۇنئايدەك ئېردى. يەنە بىرمىڭ كەنىزەك ماھرۇيلەردىن بار ئېردىكىم، ھەر بىرى بىر سۇنبۇل موي، گۈلرۇخ سىنان، مۇژگان، نەرگىس چەشم، پىستە دەھان ئېردىكىم غەمزەلەرى بىلە شوخلۇق قىلىپ، لىباس ئىچرە مۇزەييەن بولۇپ، ئەلنىڭ كۆڭلىنى ئوۋلار ئېردى ۋە لېكىن بۇ پىشكەشلەر ئىچرە ئىككى تەئەججۇپ تۆھفە نىمەرسە بار ئېردىكىم، ئانداغ نەچچە بۇ ئالەمغە كەلمەگەن بولغاي. بىرى جامى-جەمشىددەك بىر ئايىنە بار ئېردىكىم، سەفا ئىچرە قۇياش ئايىنەسىدەك تابان ئېردى. ئاڭا فەلەك مېھرى ئايىن ئات قويغان ئېردىكىم ۋە لېكىن خەلق ئىچرە

«ئانيەئى چىن» دەپ مەشھۇر ئىردى. ئۇل ئاينەئىنىڭ ئىككى يۈزىنى بىرى ئايـدەك، يـەنـە بىرى كۈندەك رۇشەن ئىردىكىم، ھەرگىز تىيرە بولماس ئىردى. ھـۆكـمالەر ئانـى تـەيـيـار قىلغاندا ئىككى سۈفەت بىلەن ياساپ ئىردىلەر. بىر يۈزىنىڭ سۈفەتى بۇ ئىردىـكـىـم، شـاھ سوراغىنى سورغان چاغدا، ئىككى دەئۋاگەر بىر ـ بىرىگە دەئۋا قىلسـە، گـۇۋاھـغـە ھـاجـەت بولماس ئىردىكىم، ئانداغكىم ئىككەلەسى ئۇل ئاينەغە نەزەر سالىپ، ئاينەنى ئالدىدا تـۇتـۇپ، شاھى ئۇل ئاينەگە قارالاغاندا راست سۆزلەگەن كىشىنىڭ يۈزى كۆرۈنۈپ، يالغان سۆزلەگەن كىشىنىڭ يۈزى كۆرۈنمەس ئىردى. يەنە بىر يۈزىنىڭ سۈفەتى بۇ ئىردىـكـىـم، شـاھ بـەزم ئىچرە بادە نۇش بولغاندا، بەزم ئەھلى تاماشاھ ئۈچـۈن ئايـىـنـەنىڭ ئۇل يـۈزىـگـە نـەزەر قىلسەلەر، ھەركىم تىنچلىق بىرلە مەي ئىچسە، ئانىڭ يۈزى بىسيار زىبالـىـق بىلەن كۆرۈنۈر ئىردى. يەنە ھەركىمەرسە بەدمەست ئەنسىزلىك بىلەن مەي ئىچسە، ئانىڭ يۈزى بۇزۇقلۇق بىلەن كۆرۈنۈر ئىردى. ئانى بۇ تەرىقە تاماشاھ قىلغانلار ئۆزىـنىڭ ھالىـغـە ئـىلاجـىـنـى قىلۇر ئىردىـلەر. يەنە بىر كەنىزەك بار ئىردىكىم، جـاھـانـغـە ئوت سـالـىـپ، جـانـلارنـى كۆيدۈرۈر ئىردى. ئۇل ئىككى تۆھپەنىڭ بىرى بۇدۇر. چىنانچە ئانىڭ سۈفەتى بۇ ئەبـيـاتـلاردە مەستۇردۇر. ئەبيات بۇدۇر:

يەنە تەبئەتى بىل جاھان ئافەتى،
جاھان، ئافەتى يوقكى جان ئافەتى.
خىتايى ھەسەب بەلكى چىنى نىژاد،
جامالىغە ھۆرۈ ـ پەرى خانى زاد،
ئىككى بەندە ھىنىغە ھۆرۈ ـ پەرى،
ۋە لىكىن قاچىپ ھەر ـ بىرى بىر سەرى.
خىتا مۈلكىدە زۈلف غەۋغا سالىپ،
كۆزى چىندە ھەردەم ئەلالا سالىپ.
ئىككى چىن زۈلفى نە مۇشكىن تاناپ،
ئاڭا چىن ئىچىدە سەبەپ مۇشكى ناپ.
قاراقاشى مۇشكىن ھىلالى كىبى،
ھىلال ئاندىن ئاشىنتە ھالى كىبى.
ئانى چەرخ ئەيلەردە مۇشكىن ھىلال،
تامىپ نۇقتەئى كىم بولۇپ ئاتى خال.
ئۇزارى ئۇزە ئىككى قىيغاچ كۆز،
ئولۇس قانىنى ئىچكەلى ئاچ كۆز.
كى ئۇل ئەجلى ئەيلەپ ئانى زەئىپ،

ئۇزالىپ ياتىپ، خەستەلەردەك نەئىپ.
قۇياشدەك ئاچادۇر رۇخسار ئولۇپ،
ئاغىز نۇقتەسىدىن نەمۇدار ئولۇپ.
چۇ پۇركار ئۇچى دەۋرىن ئەيلەپ كىشان،
پەدىد ئولغۇچە نۇقتە تاپماي نىشان،
زەنەخ دەۋرى لىكىن يانا نىم دۇرۇر،
كى ئاندىن بار دەۋر ئەھلىغە جور،
زۇقىن جاھى ئۇل دەۋرنىڭ تەفتەسى،
تۈشۈپ جاھ ئارا ئەھلى دەۋران بەسى.
قەدى ئىشق بىرلە خىرامەندە سەرۋ،
خىرامەندە سەرۋ خىرامەندە تەزەرۋ.
چۇناز ئۇل تۈزۈ ئاشكار ئەيلەبان،
بەسى بازۇ شاھىن شىكار ئەيلابان،
باشدىن ـ ئاياغ ئىشۋە ۋە خوبلوق،
ئاياقدىن ـ باشى نازۇ ـ مەھبۇبلۇق.
كىبى بارچەدىن تۈرفە بو ماجرا،
كى ھەمە بەزم ئارا جۇستى ھەم رەزم ئارا.

ۋەقتىـكى بەزم تەرەپ بولسە، ئانىڭ ئۇششاق سۆز ئەلھـانـى ئالـەمـنى كـۆيـدۈرۈپ، نەۋالارى بىلەن خالايىقنى بىھال ئىتىپ، نەغمەسىدىن خىرەد ۋە ئەقلى لال بولۇر ئـىـردى. نەغمە چالغاندا، ناتىۋان ئاشىقلارنىڭ جان رىشتەسى ئۈزۈلۈپ، ئۈنى بىلەن بىربەت نـەۋاسـى جۇش ئۇرغاندا، بىرى ئۆلتۈرۈر يەنە بىرى تىرگۈزۈر ئىردى. يەنە مۇبارىزلىقدا، ھەر قاچان جەڭ مەيدانىغە كىرسە، مەيدانىغە كىرگەن باھادۇرلارنىڭ جانىغە قەسـد قىلـىـپ، ھەرتـەرەف

جەۋلان بېرىپ، زامانە ئەھلىنىڭ جانىنى ئوۋلار ئىكەندۇر، ئەگەر غەنىمى گەردۇندەك كۈچلۈك بولسە، فەند بىلەن بوينىغە كەمەند سالىپ، قىلىچنى تاشقە سالسە، ئول تاش شىكاف بولۇپ قىلىچقە غىلاف بولۇر ئىردى. ئوقى ھەم سەۋتلەردىن ئۆتۈپ، قاتتىغ تاشدىن ھەم ئۆتەر ئىردى. نەيزەنى قولىغە ئالغاندا، ئەژدەرلەرغە ئىزتىراب تۈشۈپ پىچۇتابىغە قالۇر ئىردىلەر.

ئەلقىسسە، خاقان بۇ تۆھفەلەرنى ئىسكەندەر ئۈچۈن پىشكەشلەرنى تەييار قىلىپ، بىر ئەجەپ ئالى بەزمنى ئارەستە قىلىپ مەجلىس ئارا بولدىكىم، ئەقىل ئاندا قىياس تاپماس ئىردى. ئاندىن كېيىن ئۇلۇغ ئادەم ئاكابىرلەرنى ئىسكەندەرنىڭ ھوزۇرىغە يىبەردىكىم، ئىلتىماس بىلەن تەكلىف قىلىپ باشلاپ ئالىپ كېلىڭلار، ئۇلار ھەم ئىسكەندەرنىڭ ئالدىغە بارىپ، يەر ئۆپۈپ، خاقاننىڭ ئەرزىنى بايان ئەتتىلەر. ئول ھەم قوبۇل ئەيلەپ، دەرھال ئاتلانىپ، شەھەر تەرەفىگە راۋان بولدى. خاقان ئۆز ئورداسىدىن بىر ياغاچلىق يولغىچە، يوللاردە ۋە سەھرالاردە چىن ماتائلاردىن پاياندا سالىپ، ھەر ئون قەدەمدە دۇررە لەئلى جاۋاھىرلارنى باشىدىن ئۆرۈپ، نىسار ئەيلەپ، يوللاردە قانچە ئىپارلارنى تۆكۈپ، خالايىق ئول ئىپاردىن بۇيى مۇئەتتەر بويۇرگەچ فەلەك كۆزى تىرە بولدى. بۇ ھەشەمەت بىلەن ئىسكەندەر چىن شەھرىنە كىرىپ، ئانداغ شەھرىنى كۆرۈپ، ئول شەھەرنىڭ ھەققىدە بۇ چەرخ كوھون لەم يەكۇن ئاتىنى ئوقۇر ئىردى. ئاندا غ ھويلىلەر ۋە باغلار نەزەرىدىن ئۆتتىكىم، ئانىڭ ئۇچى ۋە قاراغى مەئلۇم بولماس ئىردى. ئانىڭ تاملارى دۇرر دىۋارلارى ھۆللەرى بىلەن تەسەۋۋىرلەرنى قىلىپ، ئاندا غ مۆزەييەن قىلغان ئىردىكىم، ھەمچاقچان ئادىملارنىڭ كۆزى ئاندا غ نىمەلەرنى كۆرمەي، كۆڭلى ھەم خىيالىغە كەلتۈرمەگەن بولغاي. ئىسكەندەرغە ئانى كۆرۈپ شادلىق يۈزلەنىپ، خاقاننىڭ دەرگاھ بىساتىغە قەدەمى يەتتى. ئول دەرگاھدىن ئىچكەرى كىرىپ يۈرگەچ، ھەرتەرەفدىن ئۆزگىچە بىر ئالەمنى كۆرۈپ، تاماشاھ قىلىپ، چەرخى ئەخزەردەك خۇش ھاۋا باغ نامايان بولدىكىم، ئانىڭ ھەر بىر گۈللەي ئەختەردەك تابان ئىردى. كىلىپ كۆردىكىم، ئانىڭ تاملارى سەككىز تەرەپلىك دەرەختلەرى ئەدەددىن فۇزۇن ئالتۇندىن بوياپ، ياپراقلارى زۇمرەددىن ئىردىكىم، شاخلارى فەلەككە تەقەززا قىلۇر ئىردى. مېۋەلەرى دۇررە مارجاندىن ئىردى. ئول دەرەختنىڭ تۈبىدە چەمەن بىنەفشەزارلىق ئىردىكىم، ئول بىنەفشە ئۆز قەددىنى خەم ئەيلەپ، قىلىنلىقدا نىلدا بوياغان چادىر شەبچە بار ئىردى. ئۆزگە خۇشبۇي بۇيى گۈللەرنىڭ ئەددىنى تاپالماي فەرھى بەخش مۇئەتتەرلىقىغە ھەم ھەددى يوق ئىردى. سەبزەزار بىلەن لالە، لالە نەقشىدىن گىلەمنى سالىپ، ئول گىلەم ئۈززە سۈجۈكلەردىن كۈمۈش تۆكۈلگەن ئىردى. بۇ گۈلزارلىق باغ ئىچرە بىر ئالى ئىمارەت بار ئىردىكىم، ئول ئىمارەتنىڭ پايەسى فەلەك قەسرىدىن بەلەندراق، راۋاقىغە بولۇت سايەسى تۈشمەس، تاملارى ياغىندىن نەم كۆرمەس، تاقلارى ھەم چاقىندىن شۆئلە كۆرمەس ئىردى. بۇ ئىمارەت باغى بىلەن بۇرچلەرى بىلەن راۋاقلارى بىلەن باشدىن ئاياقىغىچە ھەممەسى ئالتۇندىن رەڭ بېرىپ، بىساتلارى ھەم چىنى خىشتلاردىن مۇسەممەن ئەيلەپ، باغىغە جىپس قىلغان ئىردىكىم، فەرشى چىنى خىشتىدىن، ھاشىيەسى كاشى خىشتدىن مۇنەققەش ئەيلەپ، ھەممەسى سابا ئىچرە ئايىنە چىندەك ھۇسەففا قىلغان ئىردى. ئول ئىمارەتنىڭ ئىچى زەنگەردىن زەرنىگار ئەيلەپ، بارچە ئىشىكلەرى ۋە پەنجىرەلەرى گۆھەردىن مۇرەتتەپ، ئەيلەپ مۆزەييەن قىلغان ئىردى. مۇنى بىنا قىلغان نەققاشلارنىڭ بارچەسى نەقش يازغالى ساھىپ كامال ئىردىلەركىم، نەقشلەرنىڭ تولاسى مانى رەقەم

چېكىپ، نەقش قىلىپ، تۆرت تامىنى سۈرەتلەرنى قىلىپ، ھەربىرىنى نەقشى چىندەك ئۆز جايىدا سۈرەتكە كەلتۈرۈپ، بىھىشت بىرىندەك زىبا قىلغان ئىردى. بۇ قەسىر ئىچرە ھۆرمەتلىك تەختلەرنى زىننەت بىلەن ياساپ، ئىسكەندەر ئاندا مىھمان بولماق ئۈچۈن مەقام تۇتقاي. ئىسكەندەر ھەم ئول ئالى تەخت ئۈزرە ماكان تۇتۇپ، خاقان بىلە ئاتا-ئوغۇلدەك ئولتۇردىلەر نىشات بەزمىنى تۈزۈپ، بارچە ئەلگە فەرمان بولدىكىم، ھەر بىرى ئۆز ئورنىنى ئارامگاھ قىلغايلەر. ئۇلۇغلار يۇقارى جاي تۇتۇپ، سىپاھدارلار ئۇلاردىن تۆبەن ئولتۇردىلەر. ئەھلى ھىكمەت دانالەر ھەم شاھلارغە يېقىن ئولتۇرۇپ، ئەفلاتۇن، ئارستۇ، فەرقىيۇنوس بۇ ئۈچ دانالەر ئىككى شاھنىڭ يانىدا مەجلىس ئارا بولۇپ، خاقان بىھىشت ئاسا قەسرىدىنى بى قۇسۇر ئەيلەپ، شارابەن تەھۇرەن مۇھەييا ئەيلەپ، نىئمەتلەردىن باغلارنى خۇش قىلىپ، بىر-بىرىنىڭ كۆڭلى چىنى-قەدەھلەر بىلەن بادەغە مايىل بولدىلەر. دەرھال بىر چىنزادە شوخلۇق بىلەن قوپۇپ تۇردىكىم مالاھەت ئىچرە بىھىشت ھۆرلەرىنىڭ رەشكى ئىردى. ئۆزى بۇرۇن ياقۇت ئەھمەر سۈيىدىن ئىچىپ، ئاندىن كېيىن ئىسكەندەرغە كەۋسەر سۈيى تۇتقاندەك تۇتتى. ئول ھەم دەرھال خاقان بىلەن تەكلىغلەشىپ ئىچتى. ۋەقتىكى نىشات بىلەن ئۈچ-تۆرت دەۋر ئۆتكەندە، ئەلنىڭ كۆڭلىگە ئۆزگە بىر ئەھۋال زاھىر بولۇپ، دوستىنىڭ دىماغىغە قەدەئ شور سالىپ، ھىجاب بىرلە ھايا ئارادىن كۆتەرىلىپ، بىپەرۋا بولدىلەر. مۇترىپلەر ھەر تەرەف نەۋالەرنى تۈزۈپ، ناۋاسازلىق رەسمىنى كۆرگۈزدىلەر مەھچەبىن ساقىلار جىلۋە بېرىپ، خۇشبۇي زۇلفلاردىن موشكى چىن ساچىپ ھۇش ئەھلىغە گۇفتگۇي پەيدا بولۇپ، مەي ئالغانىدىن ھايۇ-ھۇي قىلدىلەر. ئىككى شاھ بىر-بىرىگە نىياز بىلەن تەكەللۇم قىلىپ، دىلناۋازلىق قىلىپ، بىرى يەنە بىرىنىڭ ئاغزىغە قۇلاغىنى تۇتۇپ، ئول بىرى يەنە بىرىنىڭ ئاياغىنى ئۆپەر ئىردى. بۇ چىن مەملىكەتىنى ئاڭا سەدىقە قىلسە، ئول ھەم تامام يەر يۈزىنى مۇڭا نىسار قىلۇر ئىردى. ئىككى شاھ بىر-بىرىگە ئىختىساس قىلدىلەركىم، مۇنداغ رەسمى بۇدەمەغەچە خوسۇسىيەت تاپماغان ئىردى. ئولۇسلار بادە ئىچكەندىن خىتاي خانىدەك بولۇپ، ھەر بىرى فەلەك خۇانىدەك خونلاردە گىزەك قويۇپ، بەزمىنى قىزىتىپ، جاھاننى زىننەت بىلەن بەھرەمەند قىلدىلەر. تائام يېمەككە مايىل بولۇپ، گىزەكلەرنى ئالىپ، ئاشنى تارتتىلەركىم، يەر يۈزى ئول نىئمەتلەرگە خان بولۇپ، يۈزرەڭدە نىئمەتلەرنى قويۇپ، ئاش بىلەن توققۇزمىڭ ئات ئۈچاسى يەنە قىزىي ئۈچاسىنىڭ ھەددى ھىسابى يوق ئىردىكىم، يۈزمىڭدىن ئارتۇغراق ئىردى. بۇ يەكلىغ تائامدىن خاسئام ئالەم خەلقى بەھرە ئالىپ بولغاندىن كېيىن خاقان چىن تەختىدىن تۈشۈپ تاۋازۇئ بىلەن قوپۇپ تۇردى. ئىسكەندەر ھەم تەخت ئۈزرە قوپۇپ ئۆزرەلەرنى بىر-بىرىگە قىلىشىپ تۇرغاندا، ئەركان دۆلەت ئۇلۇغلار، ئىسكەندەر ئالدىغە پىشكەشلەرنى تارتىپ، ھىسابىنى پىتىپ تۇتتىلەر. خاقان ئول ھالدا يۈكۈنۈپ، ھەربىر پىشكەشلەردىن توققۇز توققۇز ئالىپ كەلدىلەر. ئىسكەندەر ھەم يۈكۈنۈپ، ئول تۆھپەلەرنى كۆرۈپ، خاقانغە ھەددىدىن فۇزۇن ئافەرىنلار ۋە تەھسىنلەر قىلدى. مەزكۇر بولغان تۆھفەلەرنى خەيل خەيل ئۆتكەرگەن ھالدا ئىككى نەمەگە رىغبەت قىلدى. بىرى ئول خىتايزادە چىنى نىژادمەھرۇيغە يەنە بىرى ئائىنەئى چىنغە خاقان ئانى كۆرۈپ، دەرھال قوپۇپ بىر ئىلكىدە ئائىنەئى چىننى يەنە بىر ئىلكىدە ماھرۇي چىنى ئالىپ ئىسكەندەرنىڭ نەزەرىدىن ئۆتكەزدى. دەرھال ئىسكەندەر بىلەن تەخت ئۈزرە ئولتۇرۇپ، ئائىنە چىننىڭ ۋەسفىنى ئايان قىلىپ، ئىسكەندەر ئائىنەنى كۆرۈپ، ھەر زامان ئاڭا مەشغۇللۇق قىلىپ،

خۇش بولۇپ، ئەھلى ھىكمەتلەرگە ھەم كۆرسەتىپ، ئانىڭ بابىدا بىسيار سۆزلەرنى سۆردىلەر. لېكىن قولىدىن تۇشىەي ئانى كۆرۈپ، ئول زامان ماھرۇي چىرايلىقنى ياد قىلمادى. گاھى ئانىڭ نەچچە قىسىم خاسىيەتىغە مۇلاھىزە قىلىپ، گاھى ـ گاھ تىلسىمىنىڭ فىكرىدە بولۇپ كۆن كەچ قىلدى. ۋەقتىكى قۇياش كۆزگۈسى ئالەم كۆزىدىن نىھان بولۇپ، جاھان خەلقى قاراڭغۇلۇق رەنگىغە قالغاندا، ئىسكەندەر قەدەھ ئىچمەكنى تەرك قىلدىكىم، ئۇلۇغ شاھلارغە مەست بولماغلىق موزەممەتىغە مۇپتىلا بولغاندۇر. ئىسكەندەر ئانى فەھم قىلىپ، ئۆز ئورداسىغە ئىختىيار ئەيلەپ ئاتلاندى. خاقان ھەم ھەمراھ بولغالى، ئاتادەك مۇھاپىزەت قىلغالى قوپتى. ئىسكەندەرنى ئۆز ئورداسىغە يەتكۈزۈپ، تەۋازۇئ بىلەن يەر ئۆپۈپ، ئۆز شەھەرىغە ئاتىنى سۈرۈپ ياندى. بىر سائەت سۆھبەتىغە مەشغۇل بولۇپ، خاقانىنىڭ قىلغان زىيافەت بەزمىغە ئىسكەندەر تەھسىن قىلىپ، سۆزلەرنى سورار ئېردىلەر.

زىيافەت باغىنىڭ ساقىنامەه:

كىتۇر ساقى ئول كۆزگۈنى رۇبەرۇي،
كى كافۇر تەبئ ئولغاي مۇشكى بۇي.
دىماغىمدا چىن مۇلكى سەۋداسىدۇر،
بۇ يەكلىغ مەي ئانىڭ ماداراسىدۇر،
مۇغەننى ئۇلۇغ بىر نەۋاسىنى تۈز،
نى چەكۈۋە بەربەت سەداسىنى تۈز.
مەنى بىر نەۋا بىرلە خۇشھال قىل،
جاھان فىكرىدىن فارىغۇلبال قىل.
ناۋايى ئىچىپ مەي، ئىشتىكىل سۆرۈ،
كى بەس بى ۋافادۇر سىپەھرى گۇ.

كى خاقانغە گەرچە جەفا قىلمادى،
ئىسكەندەرغە داغى ۋەفا قىلمادى.
بۇ سىدىقىغە ھەم تۇت ئانىڭدىن نەۋا،
بۇ ئالەم ئىشىدۇر ھەممە بىۋافا.
جاھان شاھلارىغە ۋەفا قىلمادى،
ئىسكەندەرغە، خاقانغە ھەم قىلمادى.
كىتۇرگىل پەياپەي كى بىخۇد بولاي،
كى بىخۇدلۇقدىن ئىسكەندەر بولاي.
مۇغەننى ناۋاچىكىپ چۇ خاقانى چىن،
نە رۇمى قالۇر، ھىندۇ، ماچىن، چىن.

زىيافەت باغىنىڭ سەرۋىدەك ئازادەلەرى بابداكىم، غۇنچەدەك خىزمەت كەمرىن چۇست باغلاپ، گۈلدەك ئوچۇق يۈز بىلە خان كەرەملەرى دايىم ئاچۇق دۇرۇر

بۇ توززاغ ئەگەر قۇمرى بولسۇن ئەگەر بولبۇلكىم، ھەر بىرى ئۆز يۇر ھالىدە كۆرە ئول خاندىن ناۋا تاپارلەر. ئۇلار ئەفرات ئىشتىلاسىدىن مۇئەررا دۇرلەر، مۇفرىت ئىشتىھاسىدىن مۇبەررا نەخۇشدۇر ئول كىمەرسەكىم، ئانىڭ ئىشى ھەممىشە ساخاۋەتدىن ئۆزگە بولماي، جاھانىڭ يارۇقىدىن ھەم پەرۋا تۇتماي، ئالەم ئىچرە ئۆزنى مېھمان بىلىپ، ئالەم ئەھلىنى ھەم مېھمان بىلۇركىم، ھەرنىچۇك ئادەملەر مېھمان بولۇپ كەلسە، جانۇ ـ دىل بىلەن ئانىڭ كۆڭلىنى خۇش قىلىپ، توينۇزماغۇنچە رۇزەسىنى ئاچماس. ھەزرىتى ئىبراھىم خەلىلۇللادەك ساخاۋەت خۋانىنى ئاچىپ، ئايدەك نانلارنى سىندۇرۇپ، ھەرنىچۇك لەزىز تائاملارنى مېھمانىنىز زەھەردەك بىلىپ، مېھمان بىلەن قۇرۇق ناننى بېھىشت نىئمەتىدىن زىيادەرەك بىلۇر. مېھمانى كۆرگەن ھالدا، ھەددىسىز لۇتفلارنى قىلىپ، ئوچۇق چىراي بىلەن خۇلقى ـ ئېھسانى بەجا كەلتۈرۈپ، قىزىل گۈلدەك ئاچىلىپ، گۈلدەك خونلەرنى ئالدىدا قويۇپ، مېھمان ئول خونغە قولىنى نانغە سۇرسە، ئۆز جانىغە مىننەت قويۇپ، قوپۇپ تۇرار. تاكى ئانى تويغازماغۇنچە ئۆزى يېمەي، خونىدىن قولىنى ئالماغۇنچە ئۆز قولىنى ھەرگىز قويماس. ئەگەر مېھمان شاھ يا گاداھ بولسە، ھالىغە باقىپ مېھماندارچىلىق تەرىقەسىنى ئادا قىلۇركىم،

شاھنىڭ ئالدىدا مۇكەللىف تائاملارنى قويۇپ، گاداغە قۇرۇق ناننى قويماس، ئەگەرچە بۇشاھ، يەنە بىرى گاداھ بولسە، تەڭرى تەئالانىڭ ئالدىدا ئىككىسى تەڭدۇر ۋە بەندەسىدۇر، لىكىن بەئزى ئەزىزلەرنىڭ تولاسى باردۇر، كۆرمەكدە پاراكەندە ھال لىباسىغە ھەم زىننەت بەرمەي، كۆڭۈل مۇلكىنىڭ شاھىدۇركىم، نىھانى رازلەرنىڭ ۋاقىفى بولۇپ، ئانىڭ ھىممەتىنىڭ ئالدىدا چەرخ ئەئلا پەستدۇر، ئەگەر شاھ ئانىڭ ھالىدىن ئاگـاھ بولسە، بـاشىنى ئانىڭ ئايـاغـىدە پايمال ئەتكەيلەر، كىمەرسەنى تەڭرى تائالا ئەھلى ھىممەت قىلسە، ساخاۋەتلىك ئافىرىدە قىلسە، ئانى ھىچكىم ھاقارەت كۆزى بىلەن قارالـەر مۇبەس. ئەۋۋەلى بۇكىم، ھەر قاچـان ئەھلى رازلەر ساخاۋەت خۋاننى ئاچىپ، مىھماندوست بولسە، ئانى ھاقارەت بىلەن بىلمەگەيكىم، ئەۋامنىناسنىڭ سۇرەتىدە نىھان بولۇپ، خالايىقنىڭ كۆزىدىن يىراقدۇرلەر، لـىكـىن كۆرمەكدە نادانلەرنىڭ سۇرەتىدە كۆرۇنۇرلەر، كىمەرسەئـى بـىـنـا كـۆزى بىرلە ھەرتـەرەف نـەزەر سالىپ، بارچەلەرنى، ياخشىنى بىلىپ، ئەھـلى ساخاۋەتلەرنىڭ يـۈزى قۇياشـدەك كۆرۈنۇركىم، بۇ جاھان ئايۋانى ئۇلەرنىڭ نۇرىدىن رۇشەندۇر. خۋاھى قەسرى زەررىن بولسا يا بۇزۇق جاي بولسە، پەرتەۋىدىن ئىككىلاسىنى بارابەر نۇرانە قىلۇر. ئەمـما بەزلى قىلماقـلىق ئىشى نەچچە قىسمى باردۇركىم، بەزل قىلغۇچىلار بىلگەيلەر. بىرى ئولكىم، دۇنيادار مىھمانلارغە ھەددىدىن زىيادە ئىسراپ قىلىپ، ئىززەت تاپماق ئۇچۇن شۆھرەت تاپاي، دەپ بىر مىھمانغە ئون قوي، گىزەكلەر بىلەن خونلارنى تارتىپ ئالدىدا قويغاندا، ئول كىشى يىمەكدىن ئاجىز بولۇر. يىدۇرمەك ئۇچۇن قول بىلەن كۆز بىلە قانچە تەكلىپ قىلىپ، ئول تائامغە تەئرىپ قىلىپ، ئالدىغە قوياركىم، ھەممەسىنى شۇبۇ يالغۇز كىشى يىگەي بەس. ئىنساپ قىلغىلكىم، بۇ ئىش نىچۇك بولغاي. ئۆيۈك شەيخ لوقماننىڭ مازارى بولماسا، سەن ھەم شەيخ مازار بولماساڭ، تەڭرى تەئالانىڭ مالىنى بىجا ئىسراپ قىلىپ، ئەھلى جۇنۇندەك زايىئ قىلۇرسەن. ئەگەرچە ھەق تەئالا: «كۇللۇ ۋە ئەشرەبۇ» دىگەن بولسە، ۋە لىكىن «ۋە لاتۇسرەفۇ» ھەم دەپدۇر. بەس، بۇ مىھمان ساڭا نىچۇك يامانلىق قىلىپدۇركىم، يالبارىپ ئاڭا زەھەر يىدۇرۇرسەن. بەلكى ھەر بىر لوقما ئاڭا زەھەر بولۇپ، ھەرگىز نىجاتلىق تاپماس. مۇنداق زىيـافەت قىلـماغلىق گوياكى شۇملۇقدۇركىم، ئەھلى خىرەدنىڭ ئالدىدا بىسـيار ياماندۇر. يەنە بىرى بۇدۇركىم، ئەگەر مىھمان كەلسە، بىر لوقمەنى ئاڭا بەرمەكنى يامان كۆرۈپ، ئىشتىھاسى كەلگۇچە ئىچى كۆيۈپ ھالىدىن كەتكۇنچە راۋا كۆرمەسسەنكىم، ئاڭا بىر لوقمە بىرىپ خۇش قىلغايسەن. بەلكى بىخىللىقنىڭ ئىنتىھاسى يوقدۇركىم، ئانداغ كىشىنى مەھرۇم ياندۇرۇرسەن. بۇ قىسىم بىخىللىقنىڭ بىجا سەرف قىلغۇچىدىن چەندان زىيادە يامانراقدۇر. بەزل قىلماقنىڭ قائىدەسى بۇدۇركىم، مىھمان خاھى ياخشى بولسۇن، خاھى يامان بولسۇن ئەۋۋەل ئانى لۇتف بىلەن خۇشھال قىلغىل. ئاندىن كىيىن بىسيار ئىسراپ قىلماغىل، بىسيار قاتتىغ ھەم قىلماغىل. مىھماننىڭ لايىقىدا! ھەر نىمە ساڭا مۇيەسسەر بولسە، ئوچۇق چىراي بىلەن ئانىڭ ئالدىغە كەلتۈرگىل ۋە لىكىن ئانىڭدىن ھىچنىمە تەمەئ تۇتما بەس، كەلگىل ۋە ئىززەتىنى قىلغىلكىم، بۇ بارەدىن ھەدىس ۋارىد بولۇپدۇر: «قالەن نەبىيۇ ئەلەيھىسسەلام ئەكرەمۇززەيفە ۋەئەن كانە كافىرەن» مەئنىسى بۇدۇركىم، ئىكرام قىلىڭلار مىھمانغە، ئەگەرچە كافىر ھەم بولسە. مىھمانغە ھەم ئەۋسەت ھال قائىدەسى بىلەن پىش كەلمەكلىك ئۇلادۇر. «قالەن نەبىيۇ ئەلەيھىسسەلام خەيرۇلئومۇرى ئەۋسەتۇھا» مەئنىسى ئول بولۇركىم، ھەر ئىشنىڭ ئوتتۇرا ھالى ياخشىراقدۇر. بۇ يەڭلىغ زىيافەت قىلماقلىقنى ھەر كىم قائىدە تۈزسە، ئاڭا يۈز ئافىرىن

ۋە تەھسىنلەر بولغۇسىدۇر. مۇنداغ كىشى بۇ ئەلەمدە يوقدۇر. ئەگەر بولسا، دانا ۋە ئالىم-
كىم، ئانداغ كىشى خاسان ھەقدىندۇر.

بەھرام گور ھىكايەتىكىم

ئۈچ ئالاجوق ئىلىگە مېھمان بولدى. ئىككىسى ئەفرات تەئزىيەت كۆرگۈزۈپ ۋە مەئاسىپ مەتئۇن ۋە بىرسى ئادالەت تەرىقىدىن قارۇن بولدى نەقلدۇركىم، بەھرام گور پادىشاھ بىر كۈنى سەيد قىلماق ئۈچۈن ئاتلانىپ چىقىپ، بىر قۇلانىڭ ئارقاسىدىن يۈگۈرۈپ، لەشكەرىدىن يىراق تۈشۈپ بىر يەرگە يەتتى كىم، ئاندا ئانچە ئۆيلۈك ئالاجوقلەردىن بار ئېردى. شاھ بەھرام يالغۇز يول يۈرۈپ، خەلقدىن يىراق قالغاچ ھەددى نىھايەتسىز ئاچ قالىپ، تائامغە مۇھتاج بولدى. ئول يەردە بىر دەرەخت بار ئېردىكىم، ئانىڭ سايەسىدە تۈشۈپ، ئول ئالاجوقلەرغە دىدىكىم، بىز بۈدەم سىزلەرگە مېھمان بولۇپدۇرمىز. مەئزەر بىلەن مېنى مېھمان قىلىڭلار، تائاندىن بەھرە تاپغايمەن. ئول ئالاجوقلەردىن ئاندا ئۈچ ئۆيلۈكدىن ئۆزگەسى يوق ئېردى. بىرسى ھەددىدىن ئەفزۇن دۇن ھىممەت بخىل ئېردىكىم، شاھنىڭ ئانداغ ئېھتىياجىغا ئىلتىفات قىلمادى. يەنە بىرىنىڭ خۇيى ھەددىدىن زىيادە ئىسراف قىلىپ زايىئ قىلۇر ئېردىكىم، نەچچە قوينى ئۆلتۈرۈپ شاھغە زىيافەت بەردى، لېكىن ئېشى پىشقۇنچە شاھنىڭ دىماغىغە ئاچلىغى دۇد سالىپ، تاڭلاغىچە ئاش پىشماي سۇد بەرمەس ئېردى لېكىن ئول ئۈچىنىڭ بىرى دانالاردىن ئېردى. ئاڭا دانالىغى رەھبەر بولۇپ، شاھنى ئۆيىگە كەلتۈرۈپ، دەرھال نان بىلەن بىر ئاياق قېتىق ئالدىدا قويۇپ تەكلىپ قىلدى. شاھ بەھرام ئارام ئالغۇنچە ماھازىرنى يەپ، ئاچلىق ئازابىنى دەفئ ئەيلەپ راھەت تاپتى. بىر فۇرسەتدىن كېيىن ماھازىر قويغان كىشىگە ھەددى ھىسابدىن تاشقارى خەزىنەلەر بىلەن سەرەفراز قىلدى. دۇن ھىممەت بخىلغە ئەندازەسىز ئەدەپىنى بېرىپ قويدى. بەجا سەرف قىلغان كىشىنىڭ بىسيار ئەيىپلەر قىلىپ، زايىئ قىلغان قويلارنىڭ، ئاشلارنىڭ باھاسىنى، بۇ ئۈچ كىشىنىڭ ھالىتىنى كۆرگىلكىم، قانچە پەرق باردۇر. بەھرامنىڭ ئادالەت تەرىقى ھەم كۆرمەكلەردىندۇر.

ھىكمەت ئىسكەندەرنىڭ ئارستۇدىن سوئالى ئول بابداكىم، زىيافەت خانىنى نى نەۋئ ئاچماق ياخشى دۇرۇر ۋە مەرائات سۇفرەسىن نى نەۋئ ياياق مۇستەھسەن كۆرۈنۈر ۋە دانانىڭ ئول بابدا نۇكتە سۆرگەنى ۋە ھىكمەت مائىدەسىدىن ئىسكەندەرگە فايدە يەتكۈزگەنى

يەنە ئىسكەندەر ئارستۇدىن سورىدىكىم، ئەي دانىش ئەھلىنىڭ پىشۋاسى، زىيافەت قىلماقنىڭ راست تەرىقىنى بايان قىلغىلكىم، ھىكمەت قائىدەسىدىن تاشقارى بولماغايكىم ۋە زىيادەسى ھەم بولماغايكىم، بۇ بابدا بارچە ئەل مەزھەبلەر بىسيار جەد - جەھدى قىلىپدۇرلەر. ئاخىرلىئۆمرى مۇنى ئىختىيار قىلدىلەركىم، ھەركىمگە ئىكرام قىلغالى ئارستۇ دۇئا قىلىپ، بۇ نەۋئ سۆز ئادا قىلدىكىم، مېھمانغە ھەرنىمەرسەگە ئېھتىياجى بولسە، خاھى ئاش خاھى ئۆزگە ئەشياھدىن دەرھال ئۆز ئەندازەسىدا ھەممەسىنى خۇانغە ئالىپ، مېھماننىڭ ئالدىدا ھازىر قىلىپ قويغاي، ئاز ھەم بولماغاي، تولا ھەم بولماغاي. ئىسكەندەر دىدى، بۇ ئىش بىسيار ئاساندۇر ۋە لېكىن شاھنىڭ شەۋكەتىغە بىسيار نۇقسان بائىسدۇرۇر. ئارستۇ تەئەممۇل بىلەن نۇكتە بايان قىلدىكىم، تەڭرى تەئالا جانابىڭنى بەلەند ئەيلەپ، خالايىق مەتىئ قىلغاي. بىل-

AltunOq

گىلىكىم، خالايىقنىڭ رىزقىغە شاھلار زامىن بولۇپدۇرلەر. خۋاھى ئاز خۋاھى ئارتۇق بەرسە، ئىختىيار ئۇلاردەدۇر. ۋەگەر خالايىقنىڭ رىزقىغە زىيان قىلسە كىم، ئۆز شەۋكىتىمنى زىيادە قىلاي، دەپ ھەرەج قىلسە، بۇ گۇمان فاسىددۇر. ياكى خالايىق تەقسىم بولغان رىزقىنى زىيادە قىلاي دىسە ھەم ئىسراف بولۇر كىم، بىجاھ بىلەن ئۆزنى ئەزەمەتلىك قىلغانى ياخشى خىيال ئەمەسكىم، مىڭ دەردەنىڭ جايىدا ئىككى مىڭ دەرەم خەرەج قىلماقدىن ھۆرمەتنى زىيادە قىلسا، ئۆز ئۇلۇغلۇقىغە شىكەستە بىرىپ، پەست قىلغانىدۇر بەس، لازىمدۇركىم، شاھلار ئۆزنى ئالى دەرەجات قىلاي دىسە، فۇقرا، رەئىيەتلەرغە ئىھسان كۆڭلىنى ئۇلارنىڭ مەنپەئەت ئىشىغە بىرىپ، زۇلۇم قىلماي، ئادالەت بىلە ئۇلارنىڭ ھالىغە رەھىم قىلسە، ئۇلارنىڭ رىز-قىنى زىيادە قىلماقنىڭ سەبەبى بۇدۇر. زىيافەت قىلماقنىڭ راست تەرىقى بۇدۇركىم، كىمەر-سە ئەقىل خىرەددىن بەھىر تاپسە، ئانىڭ ئەمەلى مۇندىن ئۆزگە بولماس، دەپ سۆزنى تامام قىلدي. ئىسكەندەر ھەم شاد بولۇپ قوبۇل ئەيلەدى.

ئىسكەندەرنىڭ ھۆكما ئىشتىياقى بىلە خاكى راز پىنھانى سىينۇ ئالەم سىرى نىھانى سىيىن زاھىر ۋە پەيدا ۋە رۇشەن ۋە ھۇۋەيدا قىلۇرغە سىتىرلاب ۋە خۇرشىد تاب ۋە مۇ-رات مىھرى سۇفات تەسنىف قىلغانى ۋە بۇ ئىككى تۆھپە مىھرى مىسالدىن خاتىرجەم ئېتىپ يەنە ئىككى مەھۋەش مىھرى جامال ۋىسالىغە رىغبەت قىلغانى ۋە ئول بابدا سۆز ياراغىن ۋە سۇرۇر تەمتراقىنى مۇھەييا قىلىپ، سپەھرى بەرىن ۋە مەلەك ئەيۋانىنى رۇشەنىڭ مىز تۇتقانى ۋە مىھرى ناز پەرتەۋىدىن يورۇتغانى

چىن نەققىشىنىڭ نەققاشلارى بۇ نەققىشنى ئانداغ يازدىكىم، خاقان ئىسكەندەرغە تابىئ بولۇپ، ھەۋەس قىلدىكىم، ئىسكەندەر بۇ قىش چىن شەھرىدە مەقام تۇتۇپ، ئارام بىلەن جامى مەينى نۇش ئەيلەپ ئولتۇرغاي، دەپ ئىلتىماس قىلدى. ئىسكەندەر ھەم ئانىڭ ئىلتى-ماسىنى قوبۇل ئەيلەپ، كۆڭلىنى خۇش تۇتۇپ، چىن كىشۋەرىنى قىشلاق قىلىپ تۇرۇپ قالدى. گاھى خاقان بىلەن ھەمنەپەس بولۇپ، گاھى شىكارغە چىقىپ، چىن كىيىكلەرىنى سەيد قىلۇر ئىردى. گاھى سۇرۇد بىلەن نەزمە تۈزۈپ، بادە ئىچىپ نەشاتىنى كۆرگۈزۈر ئىردى. گاھى ھىكمەت ئەھلى بىلەن كىتاپ كۆرۈپ، ئىلمى ھىكمەتدە ئۇستادلار بىلەن ھىكمەت ئىلمىنى مۇتالىئە قىلۇر ئىردى. يەنە خاقان تۇتقان ئايىنەئى چىنە بىلەن كۆڭلىنى خۇش قىلىپ، ئو-زىدىن يىراق قىلماي، تەخت ئۈززە ئولتۇرۇپ، دادىخاھىنى سورادا ئول ئايىنەنى، چىنەنى دادىخاھلەرغە رۇبەرۇ تۇتۇپ، راست سۆزلەگەن كىشىنىڭ يۈزى رۇشەن كۆرۈنۈر ئىردى، يال-غان سۆزلەگەن كىشىنىڭ يۈزى كۆرۈنمەس ئىردى، ئەگەر كۆرۈنسە قارا كۆرۈنۈر ئىردى. ئىسكەندەرنى بۇ ھالەت ھەيران قىلىپ، ئول دانا ھۆكمالەر ھەم ھەيران بولۇر ئىردى. يەنە بەزم شاھانەنى تۈزگەندە يەنە ھەم ئول ئايىنەئى چىننى ئاراغە سالىپ تاماشاھ قىلۇر ئىردىلەركىم، ئەگەر ياخشى نىيەتلىك كىشى مەي ئىچىپ، مەست بولسە، ئول كىشىنىڭ يۈزى ئول ئايىنەدە يۈز دەرىجە چىرايلىق كۆرۈنۈر ئىردى ۋە ئەگەر بەدنىيەتدە كىشى مەي ئىچىپ، مەست بولغانىدا، ئانىڭ يۈزى ئول ئايىنەدە، ئۆزۈن ياكى ياپپاڭ ياكى چوڭ ياكى كىچىك كۆرۈنۈپ، شەرمسار بولۇر ئىردى. ئىسكەندەر ئانى كۆرۈپ، ئول ئايىنەئى چىنىغە ئانداغ شەيدا بولدىكىم، تەقرىرغە راست كەلمەس ھەيرەت بىلەن ئول ئايىنەنىڭ ئىشىغە قانچە پىكىر قىياس قىلسە، شۇنچە ھەيرەتى ئارتار ئىردىكىم، بۇ بىر تىلسىمدۇر كىم، ئەھلى ھىكمەتلەر

مۇنى بىلىپ ياساغاندۇر، بورازىغە ۋاقىپ بولمادى. ئاندىن كېيىن دېدىكىم، مۇنى تەڭرى تەئالا ھىكمەت بىلەن بەھرەۋەر قىلسە، يەنە نەچچە يۈز ھۆكمالەر خىزمەتىدە بولسەكىم، ھەممەسى دانالاردىن بولسە، ئۇلۇغ ئىشلاردا ھەربىرى دانادۇرلەر. يەنە ئەفلاك ئەسرارىنىڭ مۇشكۇل ئىشلارىغە مەھرەمدۇرلەر. نە ۋەجىدىن مەن ھەم ئەھلى ھىكمەت بىلەن بىر ئىشنى قىلمايەن، لازىمدۇركىم، ھىممەت بىلەن تەئەممۇل قىلىپ، بىر تىلسىمنى پەيدا قىلىپ زوھۇرىغە كەلتۈرسەم، تا بۇ ئايىنەئى چىنىدىن ئارتۇق بولغاي، دەپ ئەھلى ھىكمەتلەرنى كەلتۈرۈپ، شۇ بۇ ئىش ئۈچۈن مەسلەھەت قىلىشتىلەر. ھۆكمالەر دۇئا قىلىپ دېدىلەركىم، ئەي شاھى گەردۇن شۆكۇھ، قاچان بۇيرۇساڭ بۇ يەڭلىغ بىر تىلسىمنى سۈرەتىغە كەلتۈرۈگلار بىز فەرمانىڭنى بەجا كەلتۈرۈپ، تەئەممۇل بىلەن ئىتتىپاق ئەيلەپ، ئول تىلسىمنى قىلۇرمىزكىم، بۇ ئايىنەئى چىنىدىن ياخشىراق بولغاي. ئەھلى ھىكمەتلەر ئىككى جامائەت بولۇپ ئىككى ئىشقە مۇقىيد بولدىلەر. ئەفلاتون سىقرات، ھورمۇس بىلىناس باشلىغىن ئىككى يۈز كىشى بىر تەرەف، ئارستۇ، بەقرات، ئەرشەمەند باشلىغىن ئىككى يۈز كىشى بىر تەرەف جەمئى تۆرت يۈز ھۆكما كېچە-كۈندۈز مۇنىڭ ئۈچۈن مەسلەھەت قىلۇر. ئىسكەندەر ھەم بۇ بارەدىن ھۆكمالەرغە بەھرە بېرۈر ئېردى. ئول ئىككى جامائە رىيازەت بىلە قىياس قىلىپ، بىر جامائە يەر بىلە بۇ ئالەمنىڭ ھەقىقەتىنى بىلىپ، ھەرنىمەنىڭ تەبىئىنى ئاڭلاماقىغە بىر ئىش زاھىر قىلماق ئۈچۈن فۇلاددىن مۇدەۋۋەر بىر ئايىنەنى جىسمىغە كەلتۈرۈپ نەمۇدار ئەتتىلەر. يەنە بىر جامائە ئاسمانلار بىلە يۇلدۇزلارنىڭ ھەقىقەتىنى تاپىپ، ئۇلارنىڭ تەبىئىنى ئاڭلاغاچ، ھەر بىرىنىڭ خاسىيەتىنى بىلىپ، مىس بىلە خۇلەدىن مۇدەۋۋەر بىر ئۇستۇرلابىنى تەسنىف قىلدىلەر. ئىسكەندەر ھەم ئىككى تەرەفغە مەدەت بېرىپ، گاھى ئۇلارنىڭ ئىشىنى قوبۇل ئەيلەپ، گاھى رەد قىلۇر ئېردى. گاھى ئىسكەندەر ھەم ھۆكمالەردىن ئىفادە ئالىپ، گاھى ئۇلار ھەم ئىسكەندەردىن ئىفادە تاپار ئېردىلەر.

ئەلقىسسە، ئەھلى ھىكمەتلەر ئول قاشىدا ئىككى تەرەف ھەيئەتىنى زاھىر قىلدىلەركىم بىرى ئۇستۇرلاب، يەنە بىرى ئايىنە ئېردى، ئالەم خەلقىنى ئانىڭدىن ياخشىلىققە يەتكۈزدىلەر. ئۇستۇرلابىدىن فەلەكىيات ئىشلارىنىڭ مۇشكۇللەرى ئاسان بولماقىنىڭ ھەقىقەتى مەئلۇم بولۇپ، فەلەكنىڭ ئۇزۇنلۇقى ۋە توغراسى ۋە ئۆزگە ئەھۋالات ھەم كۆرگەن كىشىگە مەئلۇم بولۇر ئېردى. مۇنى ئۇستۇرلاب مەخپى سەما ئات قويدىلەر. يەنە بىرى بىر ئايىنە ياساغان ئېردىكىم، نەزەر سالغان كىشىگە جاھان مۈلكىنىڭ ھەقىقەتى ئول ئايىنەدە نامايان بولۇپ، بارچە ئىشلارى ئايان بولۇر ئېردى. مۇنى «ئايىنە گىتى نامە» ئات قويدىلەر. ۋەقتىكى ئافتاپ ھەمەل بۇرجىغە تەھۋىل قىلىپ، قىش كۈنلەرى قالماغاندا، ئىسكەندەر تەخت ئۈزرە مەسنەد نىشىن بولۇپ، خاقان بىلە بەزمنى تۈزۈپ، بارگاھ ئىچرە نىئمەتلەرنى فاراۋان ئەيلەپ، پادىشاھانە سورۇن تۈزگەندە، ھۆكمالەر ئىككى خەمائە بولۇپ كىردىلەر. بارچەسى دانالىقدا بى نەزىر ئېردىلەر. ئىسكەندەر بارچەسىنىڭ ھۆرمەتىنى ساقلاپ، خاس تەختىنىڭ ئالدىدا جاي بېرىپ، بارچەسى ئولتۇردىلەر. خالايىقلەر ھۆكمالەردىن زىننەت تاپىپ شاھ بولدىلەر. بىردەم ئولتۇرۇپ، ھەممەسى باشنى تۆبەن سالىپ ئولتۇرغاندا، خادىملار ئۇستۇرلاب بىرلە ئايىنەنى كەلتۈرۈپ، ھەرقايسى قىلغان ئەمەلىنى ئەرز قىلىپ، ئۆز ئەھۋالىنى زاھىر ئەتتىلەر. بىر جامائەدىن ئەفلاك ئىشى ئايان بولۇپ، توققۇز فەلەكنىڭ ھەقىقەتىدىن ئاگاھ قىلىپ، يەنە بىر جامائەدىن يەر يۈزىنىڭ ئىشى، يەتتە ئىقلىمنىڭ ھەقىقەتى مەئلۇم بولۇر ئېردى. خاقانغە

بۇ ئىككى هال مەئلۇم بولۇپ، هەيرەتدىن لال بوادى. ئىسكەندەرغە مەدهىلەرنى ئەيتىپ
دىدىكىم، شاها سەندەك پادىشاهنى بۇ چەرخى گەردۇن كۆرمەگەن بولغايكىم، سەنسىز تاجى-
تەختنىڭ كىرەگى يوقدۇر. مۇلازىملەرىڭ هەم بسيار دانادۇرلەر. ئۇلۇغ ئىشلەردە ساڭا
مۇۋافىق دۇرلەر، ئالەم ئەهلى سەندەك ئەمەسدۇركىم، بۇ ئالەمدىن ئاتىڭ ئۆچمەگەي، هىكمەت
ئەهلى بۇ ئىشغە رەنج چېكىپ، سەندىن بسيارمال بىلە گەنجلەرنى تاپتىلەر، دەپ خاقانى
چىن هەم هەددىدىن فۇزۇن گۆهەرلەر بىلەن دۇررلەرنى ئول ئەهلى كامال هۆكمالەرغە بېرىپ ئۇ-
لار هەم غەنى بوادىلەر. ۋەقتىكى ئىسكەندەرغە بۇ ئىككى تەرەف ئىشى مۇيەسسەر بوادى.
نەشات بىرلە ئىشرەتكە مايىل بولۇپ، ئەقدى نىكاه ئەيلەمەك ئۈچۈن سوقراتغە فەرمان قىل-
دىكىم، ئۇستۇرلابدىن نىكاهىمنى تاپغىل. سوقرات ئۇستۇرلابنى قولغە ئالىپ، ياخشى نەزەر
قىلغان چاغدا، فەلەك گەردىشىنىڭ ئەسبابىدىن ئانداغ تاپتىكىم، ئىككى ئاي ئۇرۇج تۇتۇپ،
ئىسكەندەرنىڭ ئىقبال قۇياشى ئۇلارغە پەرتەۋ سالىپ، تەرەب بىرلە ئىككىلەسىنى نىكاهىغە
ئالىپ هەمخانە قىلغاي. بىرى دارانىڭ قىزى رۇشەڭ بولغايكىم، دارا ۋەسىيەت قىلغان ئىېر-
دىكىم، ئىسكەندەرغە جۇپتى بولغاي. يەنە بىرى شاه مەللۇنىڭ قىزى مېهرىناز بولغايكىم،
ئىسكەندەر هەم ئانىڭسىز خاتىرى فەرىشان ئىېردى. ئۇستۇرلابدىن بۇ ۋاقئەنى تاپقاچ، ئىس-
كەندەر ئۇلۇغ مەئرىكەنى تۈزۈپ، خالايىققە نىئمەتلەرنى بېرىپ، رۇشەڭدىن شەبىستاننى يو-
رۇتقاي، يەنە مېهرىنازنىڭ مۇلاقاتىدىن كۆڭلى ئارام تاپقاي، دەپ بۇ يەڭلىغ مەسلەهەت
كۆرسەتتىلەركىم، هەركىم بۇ جاهاندا تەخت - تاجىنىڭ ساهىبى بولسە، ئاڭا بىر فەرزەندى
بولماي چارەسى يوقتۇركىم، بۇ ئالەمدىن چىقاردا، ئۆز ئورنىدا ۋەلى ئەهد قىلغاي. قۇياش
هەم غەرۇپ بولغاندا، ئاينە قايىم مەقام قىلادۇر. دەرەخ هەم ئۆز ئورنىدىن ئىنتىقال قىلۇر
چاغدا، ئەگەر ئانىڭ جايىدا نەۋرەس نىهال بولسە، ئاقىبەت باغنىڭ زىننىتى بولۇپ، مىۋە-
سىدىن خالايىققە مەنپەئەت هاسىل بولۇپ، سايە بەرگۇسىدۇر. بۇ تەرىقە بىلەن داناڭلەر ئىت-
تىپاق قىلغاندا، ئىسكەندەر دىدىكىم، بۇ ئىشنىڭ سەرەنجامىغە مەشغۇل بولۇڭلار. ئانىڭ ئەم-
رى بىلەن ئەركان دۆلەت ئۇلۇغلار سەرەنجامىغە مەشغۇل بولۇپ، نەچچە كۈندە بارچەسىنى
مۇهەييا ئەيلەپ، چىن كىشۋەرىنى جەننەت ئاسا قىلىپ، ئانداغ زىننەت بەردىلەركىم، بۇ
چەرخى كەرران يۈز يىل هىساپ قىلسە، يۈزدىن بىردگە يېتەلمەي، مىڭدىن بىرىنى شەرهى
قىلالماغاي. غەرەز هەر سۇفەتلىك ئەسبابلارنى تەييار قىلىپ، ئۆي ئىشلارنى سەرەنجام
ئەيلەپ، نەچچە ئۇلۇغ بىلە تويىنىڭ جابدۇغىنى ئىبەردىلەر. ئىشرەت بىلە ئەيشىنىڭ دادىنى
بېرىپ، خۇش ۋەقتلىققە مەشغۇل بوادىلەر. ئەمما باهار فەسلىدە گۇل ئۇرۇسىغە زىننەت
بېرىپ، بۇلبۇللارنى زار ئەيلەپ، گۇل ئاچىلغان كۈنلەردە توي بولۇپ، شەهەر بىلەن كوچا
ۋە بازارلەرنى گۇلشەندەك قىلدىلەر.

ساقىنامە:

ئاياقچى كىتۇر جامنى لەببەلىپ،
كى توي ئولدەم ئەيىيام ئەيشى تەرەپ.
كى بۇ سۆز ئىېرۇر ئالەم ئەفرۇز هەم،
خوسۇسەن ئىېرۇر فەسل نەۋرۇز هەم.
مۇغەننى چېكىپ چەڭ ئورنىدا چەڭ.
نەۋا چەڭگى هاي هاي ئولەڭ، هاي ئولەڭ.

دىسەڭ سەن جان قولداشىم يارى - يار،
مەن ئەيتايكى مۇڭلۇغ باشىم يارى - يار.
ناۋايى كى سەرمەنزىلىڭ چىندۇر،
سورۇدۇڭ داغى سۆز ئارا چەنگدۇر.
ئايا ئالغۇڭ نەچچە يارى - يار ئولغۇسى،
مېنىڭ يىغلاردىم زارۇ - زار ئولغۇسى.

بۇلبۇل ھىكايەتىكىم، ئانىڭ گۇلباغىدىن زاغ ياڭقىپ بالاغەت ئەھلىغە كېچە ھىندۇ ھەرزەغە دىگەندەك تەئنە قىلدى ۋە ئانىڭ فەسىد جاۋابىدىن ئۆزگە بۇ سۆزنى بىلدى

ئىشتتىمكىم، گۇل ئاچىلغاندا بىر باغ ئىچرە بۇلبۇلنىڭ فىغانى زىيادە بولغاچ، بىر قارغە ئانى ئەيىپ بىلىپ، تەئنەغە تىل ئاچىپ بۇلبۇلغە دىدىكىم، ئەي بەھۇدە گۇي دىۋانە، ھەر يىلدا مۇنداغ فىغان چەكمەكنىڭ بائىسى نەدۇر؟ چەمەنغە كىرەر چاغدا غەملىك ھالدا خامۇش بولۇپ كىرەرسەن، مۇنچە جوش-خۇرۇشنى قايدىن تاپارسەن؟ بۇ ئىشدا چەمەن قۇشلارىدىن ئۇيياتمايسەن. بۇلبۇل قارغاغە دىدى: ئەي بىخەبەر ئىشقدىن ئاگاھ ئەمەسسەن، مېنىڭ بۇ كۆيمەكىمدىن ھەرگىز ۋۇقۇف تاپماسسەن. چەمەنغە كىرەردە گۇلنىڭ يوقلۇغ چاغىدا فىغان چەكسەم، روزىگارىم سەندەك قارا بولغۇسىدۇر ۋە ئاللا كېچە ۋە كۈندۈز گۇل ئىشقىنىڭ دەردى-غەمى مەندىن كەم ئەمەس. باھار نەسىمى ئەسكەندە گۇل ئاچىلىپ، ئۆزىگە جىلۋە بېرىپ نافەئى چىندەك جىسمىنى خۇشبۇي ئەيلەپ ھۆسنىنىڭ زىيادەلىكىدىن بۇلبۇلنىڭ فىغان چەكمەكى ئاندۇر. چەمەندىن گۇل كەتكەندە ناجىنس بىلەن مۇنداكىم بىلەن ھەمنەشىن بولاي، سەندەك خۇدنەمانىڭ ھاياتلىقغە گۇل بۇيىدىن خەلەل يىتەدۇر، بەس. مېنىڭ ھالەتىمدىن قاچان ئاگاھ بولۇرسەن، سېنىڭ بىلەن ھەر سۆھبەت بولماغانىم ياخشىراقدۇر. ۋەقتىكى بۇلبۇل ئىشقىنىڭ دەردىنى بۇ يەڭلىغ بايان قىلغاچ، قارغە جاۋابىدىن ئەفسۇردە ھال بولۇپ، جاۋابىنى تاپالماي قارارىپ قالدى، بۇلبۇل ھەم خامۇش بولدى.

ھىكمەت ئىسكەندەرنىڭ ئارستۇدىن سوئالى

ئول بابداكىم ئانسار مەيىل تەبئى باھار گۇللەرىگە مەيدىن بولا ئالغاي، ۋە ئانىڭ ھىكمەت باھارىدىن جاۋاپ رەسمىن يەتكۈرگەنى ئول دارايى گەردۇن مەھەل يەئنى ئىسكەندەر ئارستۇدىن سورىدىكىم، فەلەكياتنىڭ مۇشكۇل ئىشلارى ئالدىڭدا ئاساندۇر. بايان قىلغىلكىم، ئىنسان جىنسى بىسيار شەرىفدۇر. ھەرقاچان باھار فەسلى يەتسە، بارچەسى شاد خۇررەم بولۇپ، ھاۋا كەسىپ قىلماق ئۇچۇن غۇنچەدەك بولغان كۆڭلىنى ئول فەسلدە ئاچىلدۇرۇپ، خۇش بولۇرلەر. مۇنچە تەرەب بىلە خۇش بولماقنىڭ سەبەبى نىدۇر، ئارستۇ دىدىكى، بۇ مەئنەدە ھۆكمالەر بىسيار سۆزلەرنى دەپدۇرلەركىم، بارى جانابىڭ ئالدىدا مەئلۇمدۇر. ئادەمنىڭ تەبىئەتى گۇاغە مايىل بولسە، ئەجەپ ئەمەسدۇر. ئەگەر مۇنىڭ ئەسلىنى بىلمەكنى ھەۋەس قىلساڭ، بايان قىلۇرمەن. ئانداغكىم، بۇ ئالەمدە تەبىئەلەرنى تۆرت قىسمى ئەئتىبار قىلدىلەر. بىرى، ئىسسىغ يەنە بىرى سوۋۇق يەنە بىرى ھۆل يەنە بىرنى قۇرۇق ئىسسىغ يەنە بىرنى قۇرۇق ساۋۇق دەپ، ھۆكمالەر ئات قويدىلەر. شۇبۇ تۆرت تەبئى مۇۋافىق تۆرت فەسل كېلىپدۇرلەر. بۇلاردىن بىرى باھار فەسلى كېلىپدۇركىم، ئانىڭ تەبئى ھۆل ئىسسىغدۇر. بۇ فەسلى ھاياتلىق تەبئى دۇركىم، جانى بار مەخلۇقات ئانى تىلەرلەر. يەنە قالغان ئۈچ فەسلغە ئۈچ تەبئى سۇفەت بولۇپدۇركىم، ئۇلارنى سەفرا ۋە سەۋدا ۋە بەلغەم دەرلەر ۋە لىكىن بۇ ئۈچ تەبئىنىڭ روھغە دەخلى باردۇر. بۇ مەئنىدىن باھار فەسلى دىلپەزىردۇر، ھەركىم باھار فەسلىغە تالىپدۇركىم،

ئاڭا مايىل بولماقدىن ئۆزگە چارەسى يوقدۇر. باھار فەسلىدىن بۇ رۇھغە پەرۋەردىش يەتسە، خۇاھش، قىلماي، ئاڭا مايىل بولۇر. ۋەقتىكى، ئارستۇدىن بۇ يەڭلىغ ئاڭلادى.

ئىسكەندەرنىڭ جىسمى دە تازە روھ پەيدا بولۇپ، خوش بولدى، ئىسكەندەرنىڭ ئول ئىككى تازە دەرد يوقكى ئىككى باھار تازە پەرۋەر ۋەسلىدىن كام تاپقانى ۋە مىھرىنازنىڭ نازىدىن بىتاقەت بولۇپ، گۈل فەسلىدە ئانىڭ گۈلدەك جامالىدىن بەھرە ئالغانى ۋە ئانىڭ رۇشەڭ رەشكىدىن كىم، مەھبوب شىۋەسى دورۇر. شەمئىدەك سىركەشلىك قىلىپ ھەرب زىبانلىق بىلەن شەبىستان ئازلىغىن قىلغانى. ئىسكەندەرنىڭ ئول خىلۋەت ۋىسالىدىن چىقىپ، چىن مۈلكىدىن مەغرۇپ دىيارىغە ئەزم ئەتكەنى ۋە ئول دىيار غەرايىبىدىن ئەجەبغە قالغانى

ئول تارىخدان بۇ تارىخنىڭ سۈرەتىنى ئانداغ زاھىر ئەتتىكىم، ئىسكەندەرنىڭ چىن شەھرىدە ئىككى زىبا ئەروسىنى ئەقدىغە كەلتۈردىكىم، بىرىنىڭ ئاتى رۇشەڭ، يەنە بىرىنىڭ مىھرىناز ئېردى. ئىسكەندەر شاھلىق بىلە يىگىتلىك باھاردا ھىكمەت ئىلمىدە ھەم دانا ئېردى. شۇبۇ ئۇلۇغلۇق بىلەن بىلۇر ئېردىكىم، بۇ ئالەمدە ھەر قانچە شاھ بولۇپ ئۆتسە، ئاقىبەت تۇپراققە كىرىپ، ئارام ئالغۇسىدۇر. ھىچكىم بۇ ئالەمدە ئانىڭ ۋافاسىنى تاپماي، شاھلىقنىڭ ھەم بەقاسىنى تاپماپدۇر. كىمەرسەگە بۇ ھالەت يۈزلەنسە، ئەيشى-ئىشرەتكە ئىچۈك مەشغۇل بولغاي. بۇ ئەھۋالنى بىلىپ، نەچچە كۈن تەرەبنىڭ كەيفىيەتىدىن مەست بولۇپ، شەبىستان ئىچرە ئىككى سەرۋەقەد ئەرۇس بىلەن كام ھاسىل قىلماق ئۈچۈن ئارام تەلەپ بولدى. ئول رۇشەڭ شەبىستانىدا مەجلىس ئارا بولۇپ، بارچە مەھرەملەرىغە سەردار بولۇپ، ئىسكەندەر بىلەن بىر يەردە ئولتۇرۇر ئېردى ۋە لېكىن مىھرىناز مەرتەبە پەست كېلىپ تەختىنىڭ يانىدا ئورۇن تاپىپ ئېردى. گاھى ئىسكەندەرنىڭ فەرمانىنى تۇتۇپ خىزمەت قىلۇر ئېردى. گاھى غەمزە بىلە ئىسكەندەرنىڭ ئىچىگە ئوت سالۇر ئېردى. لېكىن رۇشەڭ بىسيار رەشك قىلىپ، ھەمىشە يىغلار ئېردى. ئىسكەندەر ئول رەشك ھەددىنى بىلىپ، ھەددىسىز رىئايەت تەرىقىنى بەجا كەلتۈرۈپ، ئەيش ۋە نىشاتىنى ئانىڭ بىلەن قىلىپ، مىھرىناز بىلەن ئاز قىلۇر ئېردى. مىھرىنازنىڭ ناتەۋان كۆڭلى بۇ ئىشدىن مەلۇل بولۇپ، خاتىرى بىقەرار بولۇر ئېردى. لېكىن ئىسكەندەرنى تالاش قىلماققە ھەددى ۋە قۇدرەتى يوق ئېردىكىم، ئول شاھ دارانىڭ كۆز گۆھەرى ئېردى ۋە لېكىن مىھرىنازنىڭ مىھرۇ-مۇھەببەتى ئىسكەندەرنىڭ جانىدا ئانداغ مەخفى ئاسراغان ئېردىكىم، مىھرىناز ھەم بىلمەس ئېردى. ئىسكەندەرنىڭ خاراپ بولغان غەملىك جانىدا، ئانىڭ ئىشقىنىڭ ئىزتىراپى بار ئېردى. رۇشەڭ بىلە ئىككى كۈن ھەمسۆھبەت بولۇپ، مىھرىناز بىلەن بىركۈن خىلۋەت قىلۇر ئېردى. بۇ ئەندىشەدىن مىھرىنازنىڭ كۆڭلى رەنجۇدە بولۇپ، نازۇك بەدەنى مەجرۇھ بولغان ئېردىكىم، ئىسكەندەرنىڭ ئازەردەلىق ئەدىن خىجىل بولۇپ، خىجىللىق تارتار ئېردى. بىركۈن ئانىڭ نۆبىتى يېتىپ، شەبىستانىدا خىلۋەت بولغاندا، ئىسكەندەر ئانىڭ ھەردەمغە مەيىل قىلىپ، جامالىنى كۆرۈپ دىدىكىم، قانچە كېچە-كۈندۈز مىھرىڭنى ئولۇسىدىن

ياشۇرۇپ، نىھانى ئىشقىڭدىن جانىمغا ئىش يېتىپ ئۆرتەنۈرمەن. بۈگۈن رازنىھانىنى ئاشكارا ئەتكۈمدۇر. بەزمىنى تۈزۈپ، فاراغەت بىلەن بادە ئىچمەكنى ئىختىيار قىلدى. بادە پەيمالىقنى ئاشكارا ئەيلەدىكىم، مېھرىناز ھەم مەجلىس ئارالىقنى زاھىر ئەتكەي ۋە ئىككى مېھرىنازنىڭ كۆڭلى مەخفى غەمدىن چېكىلگەن ئىردى. تەكەللۇف بىلەن مەجلىس ئارا بولۇپ، ئىشنى زاھىرانە مادارا بىلەن ئادا قىلغاندا، ئىسكەندەرنىڭ ئانى بىلىپ، قانچە جۇستجۇ قىلسە، ئانىڭدىن خۇشخۇيلۇق بىلەن كالام زاھىر بولماس ئىردى. مۇنىڭدىن قانچە ئەجزۇ ۋە شىكەستىلىك زاھىر بولسە، ئانىڭدىن ناز قائىدەسى ئاشكارا بولۇپ، ھەددىدىن فۇزۇن سەركەشلىكنى ئىسكەندەر بىلىپ مۇشەۋۋەش بولدى. يەنە بىلدىكىم، مۇنىڭ تاقەتى قالماي، مەجنۇن ئىچرە رەسۋايى-ئالەم بولۇپ، ئىشق ئەمردىن ئەقىل فەھمى قالماپدۇر. ئەمدى ئىلىپ دانىشدىن مەدەت تىلەپ، ھېكمەت بىلە مۇڭا يارلىق يەتكۈرۈرمەن، دەپ تەئەننە بىلەن دىدىكىم، ئەي مېھرىنازنىن، بىزگە مۇنچە ئاداۋەت ئايان قىلماقدىن سەبەب نىدۇر؟ ئالدىڭدا قانچە ئاجىزلىق قىلسام، شۇنچە دۈشمەنلىك قىلۇرسەن، نىچۈك گۇناھ مەندەك خاكساردىن زاھىر بولۇپدۇر، دەپ ئاشىقانە نەچەند بېيىتلەرنى ئوقۇدى. ئەبيات بۇدۇر:

ۋافاسىز جافاكار ئەي نازنىن،
نىدىن بىزگە قىلدىڭ ئايان مۇنچەكىن.
نەدۇر ئەجزۇم ئالىدا بۇ سەنلىغلىڭ،
ئاڭاكىم ئىرۇر دوست دۈشمەنلىغلىڭ.
نەجۇرم ئەتتىڭ ئېركىن مېنى خاكسار،
نىدىن كىم قىلۇرسەن كۆڭۈلنى فىگار.
نەخەسكىم ئوتۇڭدىن كۆيەر لاغ-لاغ،
نەھاجەت يەنە قۇيماق ئول ئوتغە ياغ.

جەبىنىكىم ئېرۇر شەھدىڭە پايى بەند،
تاپانچە بىلەن ئاڭا نەدۇر كەزەند.
ۋافا ئەيلەگىلكىم، جافاكار يامان،
بۇ زۇلم ئەيلەمەككە سەزاۋەر يامان.
چۈمەن ئىشق ئارا ئۆلگۈم — ئۆلتۈرمەگىل،
تىلىڭغەكى تىغى جەفا سۇرمەگىل.
نىيازىمغە باق ئەسرۇ ناز ئەيلەمە،
تەئەددى كۆپ، لۇتف ئاز ئەيلەمە.

ئىسكەندەر بۇ يەڭلىغ ئۆزرە كۆرگۈزۈپ، مادارا قىلغاچ، مېھرىناز كىنايە بىلەن، شىرىن سۆزلەر بىلەن شەكەررىزلىق قىلىپ، نەچەند بېيىتلەرنى بۇ ھەم تەقرىر ئەيلەدى. ئەبيات بۇدۇر:

كىشەھ ئەيشىنى ھەق مەدام ئەيلەسۇن،
ئىشىن دىلبەرى بىلە كام ئەيلەسۇن.
ئانىڭ لايىقى كەلدى، دارا قىزى،
كى كۆز رۇشەن ئەيلەر ئاياغى ئىزى.

كەنىزى كىم، ئول بولسە ھىندۇ نىژاد،
نە ھىندۇ نىژاد ئېيىت كەشمىرى زاد
نە لايىقكى ئانى ئىنىس ئەيلەگەي،
تەكەللۇف يۈزىدىن جىلىس ئەيلەگەي.

ئىسكەندەر بۇ كىنايەنى ئاڭلاپ دىدىكى، ئەي جانىنىڭ ئافەتى، كىنايە تىردىقىنى بىردەم ئۇنۇتغىل، رەھىم ئەيلەپ، بىدادلىقنى تاشلاغىل، ماڭا رۇشەڭنىڭ تەئەننىنى تولا قىلماغىل. مېنى مەئزۇر تۇتساڭ، كۆڭلۈمنى خۇش تۇتۇپ، ئولتۇرغىلكىم، ئانىڭ ھۆرمەتىنى

ساقلاماق ۋاجىپدۇر. ئانىڭ مەرتەبەسى بىسيار ئەلادۇركىم، بەئىمن تاجىنىڭ گۆھەرى كەيقۇباد سپەھرىنىڭ ئەختەرىدۇر. مەھرىناز مۇنى ئاڭلاغاچ فىكر ئەيلەپ، شىرىن زىبانلىق بىلەن دىدىكىم، ئەي يەتتە كىشۋەرنىڭ شاھىنشاھى، بۇ سۆزنىڭ مۇھەببەتقە دەخلى يوق-دۇركىم، ئىشق ئىچرە شاھلىقنىڭ ئىئتىبارى يوقدۇر، دەپ يەنە ھەم كىنايە بىلەن نەچەند ئەبياتنى ئوقۇدى. ئەبيات بۇدۇر:

نەسىپ بىرلە بولسە، ئاڭا شاھلىق،
ھەسب بىلە يەتمىش ماڭا ماھلىق.
ئانىڭ تاجى كىشۋەرىگە بولسە خىراج،
مېنىڭ ئالىمە قويار ئەھلى تاج.
ئاڭا فەخرى نىسبەتدە جەمشىددىن،
ماڭا ئارھۆسنى ئىچرە خۇرشىددىن.
ئاڭا مۇلۇك ئەگەر بولسە، فەرمان پەزىر،
ماڭا زار ئېرۇر يۈز تۇمەن مۇلكى گىر.
ئەگەر ئول خرەد بىرلە ئەفسانەدۇر،
ماڭا يۈز خرەدمەند دىۋانەدۇر.
گەر ئولسە، ئافاق ئېلىگە ئەزىز،
سالۇرمەن ئافاق ئارا رۇستەخىز.
ئاڭاگەر ئېرۇر پىشەجان ئۆرتەمەك،
ماڭا شىۋە بولمىش جاھان ئۆرتەمەك.
گەر ئول غەمزەدىن ئوقنى پەرران قىلۇر،
مېنىڭ كىرپىگىم تىيرى باران قىلۇر.
گەر ئول قەتل ئىشىگە قىلۇر ئېھتىمام،
مېنىڭ تىغى ئىشقىم قىلۇر قەتلى ئام.
ئاڭاگەر فەسۇن ئەيلەمەك ۋىردى ئېرۇر،
ماڭا بارچە كەشمىرى شاگىردى ئېرۇر.
ئاڭا غەمزە بولسە، جاھان ساھرى،
ماڭا بولدى كوسالە يۈز ساھرى.
ئانىڭ شەرتى ئېرۇر ھەممىشە ئام ئارا،
مېنىڭ قوزغالانمىدۇر ئىسلام ئارا.
گەر ئول خەلقنى قەتل ئىتەر دەمبەدەم،
ماڭا كەلدى تىرگۈزمەك ئانى ھەم.
ئانىڭ قىلسە، زۇلفى يىلاننى فۇسۇن.
فۇسۇنۇم قىلۇر ئەژدىھانى زەبۇن.
ئانىڭ زۇلفىگەر چەكسە، ئىمانى رەكىن،
مېنىڭ تارى لەئلىم چىكەر جان رەكىن.

قاچان سۇنبۇلۇم ئۇرسە، گۈل ئۈزرە تاپ،
ياپار يۈزگە خۇرشىد ئاندىن نىقاپ.
قاشىم يايىنى ھەركىم ئەيلەر خىيال،
ئۇياتدىن كۆزىگە كۆرۇنمەس ھىلال.
ئېرۇر كىرپىگىم ئوقىغە جان ھەدەف،
نىشانە ئاتارغە مەگەر چەكتى سەف.
كۆزۈمگە قاچانكىم بىۋاۇر ئۇيقۇ كام،
بولۇر ئالەم ئەھلىغە ئۇيقۇ ھارام،
يۈزۈمدەك ..... ھالىم سۆزى،
دىگىل گۈل ئۈزە تۈشتى بۇلبۇل كۆزى.
چېكىلگەچ ئۇزارىم قارارىغەنىل،
ئېرۇر تەقۋى ئەقلى كۆزىگەنىل.
كىيىكدەك كى زۇلفۇم ئارا تاب دۇر،
كۆڭۈللەرنى تارىتارغە قەلابدۇر.
لەبى لەئلىكىم جەۋھەرى جان ئېرۇر،
سۇ ئول لەئلى ئارا ئاب ھەيۋان ئېرۇر.
تىشىم رەشتەسىن چالەئى نابى دەي،
دېمە چالەكىم دۇررە سىرابى دەي.
يوق ئاغزىم بولۇپ، جەۋھەرى بىبەقا،
نەبىدا ۋۇجود ئاڭانە بەھا.
ئىككى لەئلىم ئەتكەچ تەكەللۇم پەيدىد،
قىلىپ ئاغزىمە ئەل تەۋەھھۇم پەيدىد.
ئانى خەلق يوق يەردە ئەيلەپ گۇمان،
ئەگەر بولسە ھەم ئول ھامان يوق ھامان.
يۈزۈم دادىمە سىمدىن ئەنقەبى،
كى ئاي ئىچرە خۇرشىدۋەش كەۋكەبى،
نەكەۋكەبكى نۇرى ئانىڭ بىگەران،
قۇياش بىرلە ھۆسن ئىچرە ئەيلەپ فەران.
لەبىم پىشەسى جان فەزانىدەلىق،
كۆزۈم شىۋەسى دىلرابانىدەلىق.

دىمە روھى قەددىم كۆرۈپ لال ئولۇپ،
كىرۇھىل ئەمىن داغى بىھال ئولۇپ.
خىرايىم قىلىپ رەۋزەئى سەرۋى قات،
ئاڭا ماجرا قىلدى ئابىھايات.
جامالىم قۇياشىنى سالىپ تابغە،
تېنىم سەمى تىنتراتمە سىرابغە.

سىلىم تارىن ئولكىم خىيال ئەيلەبان،
هامانە خىيالى مەھال ئەيلەبان.
جامالىم بەشەر ئىچرە غەۋغا سالىپ،
مالا ئىكگە ھۆسنۇم ئەلالا سالىپ.
قۇياش قوزغالىپ ھۆسنۇم ئاشۇبىدىن،
فەلەك سۇست مىھرىم لەكەد كۇبىدىن.

لېكىن مۇنچە ئەفسانە ئوقۇماقدىن سۇد بەرمەس، شاھى ئالەمغە مېنىڭ شەھدىم ئاچ-چىغ كېلىپدۇر. دانىشمەندلەر دەپتۇركىم، بەختىنىڭ ئازى ياخشىراقدۇر. ھۆسنى جامالىنىڭ تولالىقىدىن مەن بۇ شىكايەتنى شاھى ئالەمدىن قىلماسمەن، ئۆز بەختىمدىن قىلۇرمەن. چىنانچە شىرىننىڭ لەبى لەئلى بۇ ئالەمغە ئانداغ شورش سالدىكىم، ئانىڭ ئىشقى خىسرۇنى شەيدا قىلىپ، كالامىغە جانىنى فىدا ئەيلەپ، كۆڭلىدە جاي بېرىپ، ھامايىل سۇفەت ئانى قوينىغە ئالىپ، ئۆز ئىلكىنى ئانىڭ بوينىغە ھامايىل قىلۇر ئېردى. ھەرقايىسى ئۆز بەختىدىن كۆرگۈچىدۇر، دەپ ئەرزى-ئەھۋالىنى بايان ئەيلەگەچ، ئىسكەندەر ئانىڭ بۇ يەڭلىغ ئۆزرە خۋانلىقىدىن بۇ خىلۋەتدە ئاڭا شەيدا بولۇپ، نەچچە كۈن پەردە ئىچرە ئىشرەت قىلىپ، ئەيشغە مەشغۇل بولدى. مەفھۇم بولمادىكىم، ئول پەردەدە نىچۈك زارلەر ئۆتتى. ۋەقتىكى ئاشىقغە ۋىسال مۇيەسسەر بولسە، ئانىڭ ئىشقىدا ئەۋۋەلقى ھالى قالماس. ئىسكەندەر نەچچە كۈن بۇ تەرىقە بىلەن ئۆتكەرگەندە يېقىن بىلدىكىم، ئۆمرۇم بىھۇدە زايە بولغۇسىدۇر، دەپ، ئەقىل ھىكمەتنى پىشە قىلىپ، خىرەد تەختىنى ئارامگاھ ئەيلەپ، ئۆز ھالىغە كەلدى. لېكىن جاھان مۇلكىنى قولىغە ئالىپ، تابىئە قىلغاندا، مەغرىپ زېمىننى ئالماي قالغان ئېردى. شۇنىڭ قەسدىدە سىپاھلەرغە نىئمەت بىلەن ئىھسانلارنى بېرىپ، مۇۋاجىبلەرنى مالامال قىلدى. ئانىڭدىن كۆڭلىنى تىندۇرۇپ، لەشكەرىغە يۈرۈش ھۆكمىنى جارلادى. ھەر پادىشاھنىڭ خەلقى ئاباد بولسە، ئاڭا دۇشمەندىن ھەرگىز ۋەھمى بولماس. ئەگەر ئۆزىنىڭ خەلقى خۇش بولماسا، دۇشمەنگە قويماي، ئۆز خەلقى ئانى بەرھەم بەرگۈسىدۇر. خەلقىنىڭ مەتلۇبى شاھدىن ساخاۋەت بىلە ياخشىلىق كۆرگەي، سىياسەت قىلماق ھەم ئۆز ئورنىدا ياخشىدۇر.

ئەلقىسسە، ئىسكەندەر ئانداغ شاھىنشاھ جاھاندار ئېردىكىم، شاھلىقىنىڭ قائىدەسى، ئانىڭدا بار ئېردى. لەشكەرىنى ئىھسان شاد قىلغاندىن كېيىن، خاقان بىلە خەيرىبادلىقنى زاھىر قىلىپ، مۇلكى چىن بىلە خىتاي شەھرىنى ئاڭا تاپشۇرۇپ، مېنىڭ ئاتام دەپ چىن مۇلكىدىن تاشقارى لەشكەرىنى سۈرۈپ، مەغرىپ زېمىن تەرەفىگە يۈزلەندى. خاقان ھەم ھەمراھ بولماقنى ھەۋەس قىلىپ، ئىلتىماس قىلغاندا، ئىسكەندەرغە ئىلتىماس قوبۇل بولماي ئىززاز ۋە ئىكرام بىلەن نەچەند نىھانى رازلەرنى ئەيتىپ ياندۇردى. ئۆزى ھىندۇستان ھەددىنىڭ جەنۇپ تەرەفىگە يول سالىپ، ھىندۇستاننى ئوڭ قولىغە ئالىپ، رايى ھىندۇغە بىسيار ھۆرمەت بىلەن رۇخسەت بەردى. رايى ھىندى ھەم ھىندى مۇلكىغە يۈزلەندى. ئىسكەندەر مەغرىپ زېمىن تەرىفىگە ئاتىنى سۈرۈپ يۈردى. لەشكەرى ھەم بارچە ئافەتلەردىن سالامەتلىك بىلەن كەجرات مۇلكىنىڭ بەندىدىن ئۆتۈپ، دەريايى شورنىڭ كەنارەسىگە

يتىپ، نەچچە كۈن ئاندا ماكان تۇتۇپ، ئۇل تەرەفدەكى بارچە كىمەلەرنى ئۇردا ئالدىغە
هازىر قىلىپ قويدىلەر. ئىسكەندەر گاهى كىمە ئىچرە مەقام ئەيلەپ، گاهى جەزىرىلەر بىلە
خىرام قىلىپ، ئەزم قىلغان يەرگە لەشكەرىنى سەيئى قىلىپ يەتكۈردى. لۇتفى ئىلاهى ئاڭا
مەدەتكار بولۇپ، مەغرىپ زەمىنىغە داخىل بولدى. بۇ ئىقلىمنى هەم فەتھ قىلىپ، دۆلەت
رەخشى مىنىپ، بىسيار ئۇلۇغ شەهەرلەرنى مۇسەخخەر ئەيلەپ، تامام شەهەرلەرنىڭ شاهلارى
ئاراغە شافائەتخاهلەرنى سالىپ، خىراج بەرمەكنى قوبۇل ئەيلەپ، فەرمان بەردار بولدىلەر. ئىسكەنـ
دەر ئۇل ئىقلىمنى قولىغە ئالىپ، تامام مەقسەدىنى ئادا قىلىپ ياندى. ئۇلۇغ تاغلار بىلەن
ئۇچۇق دەشتلەرنى كېزىپ، هىچ يەردە توختاماي، مەنزىل ـ بىمەنزىل يۈرۈپ، رۇم شەهرىنى
نەزەرىگە كەلتۈرۈپ، ماكانلارنى كېزەر ئېردى ۋە لكىن بۇ ئىقلىمدا بىسيار ئاجايىپ ۋە
غەرايىپ نەرسەلەرنى كۆرۈپ، تەبئى ئاڭا مايىل بولۇپ، رۇم شەهرىنىڭ ئەزمىغە مانئ بولۇر
ئېردى. ئۇل چۆمۈلەدىن بىر يەر بار ئېردىكىم، ئۇل يەرنىڭ بىپايانىغە يىتىشكەندە، كۆردى ـ
لەركىم، ئۇل بايابانىنى ئىتتەك جانۇۋارلەر سۈرەتى چۆمەلىدەك باردۇركىم، هەر بىرى يولبا ـ
رىسدەك هەددىن فۇزۇن هەرتەرەفدىن هەملە قىلىپ كېلەدۇر. ئەگەر ئۇلار ئىچرە هەركىم
ئاتىنى سۈرسە، چۆمەلىلەر كېلىپ ئالىپ كېتەر ئېردى. ئۇلار هەملە قىلغاندا، هەر قانچە
مۇبارىزلەرنى يەردىن تېرىپ ئالىپ يانار ئېردى. ئىسكەندەر بۇ يەردىن ئۆتمەسدە جار
بېرىپ قويدىكىم، هىچكىم چۆمۈلىلەر تەرەفىگە ئاتىنى سۈرمەسۇن، دەپ. ئۇل يەرنىڭ ئادە ـ
لەرنى يىغىپ، بۇ مەئنەدە بىسيار قىلۇ ـ قال قىلىپ سوئال سوردى. ئۇل ئادەملەر جاۋاپ
بەردىكىم، بۇ ئانداغ يىردۇركىم، ئانى تەسەۋۋۇر قىلغان كىشىنىڭ جانىغە لەرزە پەيدا
بولادۇر. لىكىن بۇ باياباننىڭ توغراسى بىر ياغاچلىق يول باردۇركىم، ئاندا بۇ چۆمۈلىلەر
ماكان تۇتۇپ، ئالەمغە شور سالۇرلەر. بۇلەردىن نەرى بىر ۋادى باردۇركىم، باغى ئەرەمدىن
هەم خوپراق. ئاندا بىر گۇرۇھ خەلق جاي تۇتۇپ، بىز ئۇلاردىن هەمىشە نالاندۇرمىز.
جاهان ئۇزرە هەربىرى بىر ئەژدەرهادەك بولۇر، هەر قايسىنىڭ جىسمى بىر پارچە تاغ
يەڭلىغ، ئانىڭ بىرىغە يۈز گۇرۇھ رۇبەرۇ بولالماس ئېردى. يەنە ئۇلارنىڭ قۇۋۋەتىنىڭ
ئالدىدا بۇ يولبارسدەك جانۇۋارلار بىر چۆمۈلەچە يوقدۇر. يەنە ئۇلارنىڭ تىلىنى هەم ئاڭ ـ
لاغالى بولمايدۇر. ئەگەر سۆزلەسە هەم دەشنامدىن بۆلەك سۆز دىمەسلەر. ئۇلاردىن نەرى
ئۇن كۈنچۈلۈك يول بارسە، بىر ۋادى نامايان بولۇركىم، ئىككى تەرەفدىن ئىككى تاغ
ئاندا هوۋەيدادۇر، هەر بىرى فەلەككە يىتىپدۇر. بىر تاغ قىزىل ئالتۇندىن، قۇياشدەك
رۇشەنلىكىدىن ئادەملەرنىڭ كۆزى خىرە بولۇر ئېردى. يەنە بىر تاغ كۈمۈشدىن، ئايدەك
ئانىڭ نۇرى تابان ئېردى. هەربىر پارە تاشنىڭ باهاسى مەئلۇم بولماس لىكىن بۇ خەلق ـ
لەر ئۇل خەزىنەلەرگە ئەژدەرهانىڭ ئۇرىىدا نۆكھبانىدۇرلەر. يەنە خەلقنىڭ ئەجەپ تۇرفە
ئادەتى باردۇركىم، هەر ئۇن كۈنلىك ئۇيقۇ ئۇيقۇلايدۇركىم جەمئى تەرەددۇددىن ئاسۇدە
بولۇرلەر. ئۇن كۈن ئۆتكەندىن كىيىن، ئۆز هالىغە كېلىپ، يەنە ئۇن كۈنگىچە ئۇيغاقلىقنى
تاپىپ ئالىپ، يەنە ئۇن كۈنگىچە ئۇيقۇلاپ قالۇرلەر. ئەگەر كىمەرسە بۇلارنىڭ ئۇيقۇ چاغىنى
تاپسە، ئۈمىددۇركىم، ئۇلارغە شىكەست بەرگەي ۋە لىكىن بۇلەر هەر خەۋف ـ خەتەردىن
قورقمايدۇلەركىم، بۇ چۆمۈلە خەبەر بېرىپ، نوكھبانلىق قىلۇرلەر. بۇ خەلق ئۇل خەزىنەلەر ـ

غە ئاگاھلىق قىلۇرلەر. ۋەقتىكى ئىسكەندەر بۇ ئىشدىن ئاگاھ بولۇپ، تەڭرى تەئالادىن مەدەت تىلەپ، يېتىشكەن يەردە تۇشۇپ، ھۆكمالەرنىڭ جانابىغە يىغىلدى. ئانىڭ ئۇچۇنكىم، بۇ ئىشىغە نازارە قىلىپ، ئەندىشەسىغە بىر ئىلاج قىلغايلەر ۋە لېكىن ئۇل ئاجايىپ ئىش-لارغە كۆڭۈل قويۇپ، فىكىر قىلسە، تەڭرى تەئالا ئانىڭ زەئىفى ئادەملەرنىڭ ئەقلى لال بولۇر ئېردى. بۇ ئىشنىڭ ئىلاجىنى ھەم ھىكمەت بىلەن قىلالماي، ھۆكمالەر ئاجىز بولۇپ، ھەيرەتدە قالدى.

ساقىنامە

كېتۇر ساقى ئۇل روھى سەرمايەسىن،
كى مەئدۇم ئەيتار ئەقىل پىرايەسىن.
كى قۇل تۇتمادى ئەقلى ھىكمەت ماڭا،
ۋەلى قەسد جان ئەتتى ھەيرەت ماڭا.
مۇغەننى غەرىبانە ئۇل چەك ھەزىن،
كى مەنزىل كىم بولدى مەغرىب زەمىن.

ساچاي باشىڭ ئۇزرە زەررە مەغرۇبى،
قۇياش يەرگە مەغرۇبدا ساچقان كەبى.
ناۋايى چۇن غۇربەتدە سەن شادى بول،
ۋەتەن يادىدىن ئانچە ئازادە بول.
ئەگەر شەرق-غەرب ئۇلسە، مەنزىل ساڭا،
نە غەم، كام ئەگەر يار بولسە ساڭا.

ئۇل بالىقلەر ھىكايەتىكىم، سۇ ئىستەپ مۇھىت گىردابىغە ئەزم قىلدىلەر. نەھەڭ فەنا تۇھمەسى بولغان زامان سۇدىن ئايرىلغانلارىن بىلادىلەر. ھىكمەت دەرياسىنىڭ غەۋۋاسى مەسەللىك بىرنۇكتە ماڭا دىدىكىم، بىر دەريادا بالىقلەر گۇرۇھى بار ئېردىكىم، سۇ تاپماق ئۇچۇن ھەمىشە تەشنا بولۇپ، يۇرۇر ئېردىلەر. سۇنىڭ ئارزۇسىدا سەرگەردان بولۇپ دەرئېر-دىلەركىم، سۇنىڭ رەنگى ۋە تەمى نىچۇك ئېركەن، يۇرۇش-تۇرۇشنى كۆرمەككە بىسيار تالىپدۇرمىزلەر، دەپ ھەممەلەرىنىڭ جىسمى بۇ ھەسرەت ئوتىدىن داغ بولۇپ، سۇدىن ھېچ نىشانە تاپماس ئېردىلەر. بىر بالىغ دەرد سۆز بىلەن دىدىكىم، پالان گىردابدا بىر نەھەڭ كۆھەنسال باردۇر. ئۇمىددۇركىم، سۇدىن ئۇل نىشانە بېرىپ، مۇشكۇل ئىشىمىزنى ئاسان قىلغاي، دەپ بارچەسى سۇنىڭ ئارزۇسىدا ئانىڭ تەرفىگە كارۋان بولدى. سەيئى تامان بىرلەن ئۇل گىردابىغە يېقىن بولدى. ھەممەسى چۆرەسىگە يېتىشكەچ چەرخ گەردانىدەك ئۇل گىرداپنى كۆرۈپ ھەيرەتدە قالدى. ھەربىر گىرداپنىڭ تىكلىگىدىن ھەر تەرەف تۇشۇپ، بىر-بىرىدىن جۇدا بولۇپ قورقۇپ، تال ياپراقدەك تىترەپ قالدى. شول ھالەتدە دەريا چايقالدى. ئۇل نەھەڭ ھەم پەيدا بولۇپ، بىر-بىرىدىن جۇدا بولغان بالىقلەرنى يۇتۇپ، قۇرساقىدا يىغدى. ئۇل بالىقلەر نەھەڭنىڭ قۇرساقىغە كىرگەندىن كېيىن بىلدىلەركىم، ئۆمە-رۇمىز تامام سۇ ئىچرە ئۆتۈپ ئىكەن، نادامەت قىلغان بىلەن سۇد بەرمەي مەئدە ئوتىدا گەداز بولدىلەر. بىلگىلكىم، ھەر ئىنساندا بىر گەنج پىنھانى باردۇركىم، ئانىڭ تەبئى ئۇل گەنج تاپماقدا نادانىدۇر. ئۇل گەنجكى ئىنساننىڭ زېمىنىدا باردۇر. ئىنساننىڭ ئالدىدا پىنھان ئەمەس، ئەمما جاھالەتدىن ئانىڭ ئىشى ئەنجامىغە يەتمەيدۇر. ھەسەد دانا ۋە گىردابىدا ماكان قىلسە، فەنا نەھەڭگى ئانى تۆئمە قىلغۇسىدۇر. يەنە بىر ئاجايىپ ئىشلار ئۆز ۋۇجۇدىدا مۇھەييادۇر، پۇشايمانلىق سۇد بەرمەسدىن ئىلگىرى ئۆزىنى بىلىپ، تەلەپ يولىغە قەدەم قويغاي.

ھىكمەت ئىسكەندەرنىڭ ئارستۇدىن سوئالى

ئۇل بابدا كىم، چۇن ئىنساندۇركى مەقسۇد ھەقىقى ئىدراكىدىن مۇئەررادۇرۇر، سايرھايۋاناتدىن مۇستەغنەدۇر. يەنە ئىسكەندەر ئارستۇدىن سورىدىكىم، ئىنسان جەمئى مەخلۇقاتدىن شەرەف ۋە ئەئلادۇركىم، ھەق سۇبھانە تەئالانىڭ ئەسرارلارى ئانىڭ زاتىدا پىنھاندۇر. ئول نۇرىدىن ئانىڭ كۆزىدىن رۇشەن بولماي، ئۆز ۋۇجۇدىنىڭ خەزىنەسىدىن ئۆزى ۋاقىف بولمايدۇر. نى جەھەتدىن ئىلىم ئەيغاندا ئۆزگە ھايۋانات بىلەن ئانىڭ فەرقىنى قىلۇلەر. ئارستۇ دىدى، ئىنسان ھەر نەمەرسەنى دەرەك قىلسە، ئانىڭ ھەقىقەتىگە يىتەدۇر، ئول ۋەجىدىن ئۆزگە ھايۋاندىن ئەشرەفدۇر، ئۆزگە ھايۋانات بۇ ئىشدىن بىخەبەردۇرلەر. ئىسكەندەر دىدىكىم، ھەر نەمەكى ئەسالى مەقسۇددۇر ئىنسانىنىڭ فىكرىدە نىھان بولسە، ئىنسانغە ئانىڭدىن سۇد بولماس. ئارستۇ دىدى، ئەگەرچە ئانىڭ ۋۇجۇدىدا نىھان بولسە، نىھان بولغان جەھەتدىن ئەئلادۇر ۋە لىكىن ئۆزىنىڭ بىلەسلىكىنى بىلسە، مەقسۇدى دەرەگىنى قىلماي، ئاڭلاغاندۇر. سۆزىن بىلمەسە، ئانى ھەم ئۆز مەخلۇقدىن ئەفزەل بىلۇر، تەلەپ رەنجىنىڭ شىددەتى تارتماق، ئول ئىنسانىنىڭ شەۋكەتىدۇركىم، ئانىڭدىن دۇررە نايابدەك بولغۇسىدۇر.

ئىسكەندەرنىڭ مۇرخەيلىن شىكار ئەتكەلى سىپاھىن تۈزەتكەنى. ئول گۇرۇھ دىۋسار دىۋانەۋار ئېتىپ ئانىڭ سىپاھى ئالىدا تۇرۇر.

تۈزئەتكەنلەر ئۇلەردىن بىرسەف شىكىن ئاراسىغە سۇرۇپ، ئىسكەندەر سىپاھى سەفدەرلەرىن ئاجىز ئەتكەنى ۋە ئول غەزالەئى چىنى سۇرەتىدە مەيدانغە كىرىپ، ئەژدەرھا شىكارلىق قىلغانى ۋە ئىسكەندەر غەزال چىنىغە ئاھۇيى ھەرەم قىلىپ، ئانىڭ سەددىنى لۇتفى بىرلە ياناسەيىد ئەتكەلى ۋە بارىپ ئول سەيىدلەر بىلە مەجلىس دۇشكەنى

ئول تارىخدان تارىخنى بۇ نەۋئ كاغەز سەفھەسىدە يازدىكىم، ۋەقتىكى ئىسكەندەرنىڭ لەشكەرى چۇمەللەرنىڭ جايىغە مەركەپلەرىنى سۇرۇپ، ئاندا يەتكەندە، ئىسكەندەرنىڭ فەرمانى بىلە تۇشۇرۇپ، ئارام ئالغاندىن كىيىن ئەھلى ھىكمەت بىلەن مەسلەھەت قىلىپ، ئۇلەرنىڭ ئىلاجىنى قىلماققە ئانداغ مۇقەررەر قىلدىلەركىم، لەشكەرىمىزنىڭ ھىسابى ھەددىدىن فۇزۇن، دىلاۋەرلەرنىڭ ئەدەدى ھەم بىشۇماردۇر دەپ، لەشكەرىنى نەچچە دابقۇر سەف ئارالىق قىلىپ، ئول چۇۋلىلەر دەشتىگە يىلدام يۈرۈپ، ئۇلەرنى شىكار ئەيلەگەيلەر. چۇمۇلە خەيلى ھەر قايداغ تولا بولۇر، يولبارسدەك كۈچىنى كۆرسەتسە، ئاخىر شىر - شىر خەيلى بولۇر، چۇمەلە — چۇمەللەر خەيلى بولۇر، ئول بابدا لەشكەرنىڭ تولالىقىدىن، چۇمەللەر ھەرتەرەف تارقاپ كەتتى. ئىسكەندەر لەشكەرى بىلەن ئول دىۋەۋەش گۇرۇھى تەرەفىگە يۈرمەككە ئىختىيار قىلىپ، مەسلەھەت كۆردىلەر. تا تەڭرى تەئالا فەتىھ ۋە زەفەر بەرگەي. شول يەردە كېچە بولۇپ جاھان قاراڭغۇ بولغاچ، ئول دەشت ئىچرە قورقماي قوندىلەر ۋە لىكىن ئۇلەردىن بىرمۇنچە ئېھتىيات قىلدىلاركىم،

مۇبادا چۇبۇلغان چۇمۇلىلەر بىزنى ئۇيقۇلۇق تاپىپ، شىكار ئەيلەگەي. ۋەقتىكى سۇبھى دەم بولۇپ، ئافتاپ تولۇق قالغاندا، ئىسكەندەر سىپاھلارنى يىغىپ، سەفلەرنى تۈزۈپ، قىقاس سالغۇچىلارغا ئەيتىپ، لەشكەرىغە فەرياد تۇشۇپ ئافاق ئىچرە ئانداغ شور ۋە غەۋغا سالدىلەركىم، ئول دىۋەۋەش گۇرۇھىغە دەھشەت پەيدا بولۇپ، يىلدام بىلدىلەركىم، بۇ كۈن قىيامەت زاھىر بولۇپدۇر، دەپ مۇنىڭ سىررىنى ئاڭلاماقىغە ئۇلەر تەرەفىگە يۈگۈرۈپ كەلدىلەر. كۆردىلەركىم، ئول چۇمۇلىلەر دەشتىدىن چىقىپ، مۇنداغ ۋەھشەتناك بايابانىدىن ئۆتۈپ، بۇ ھەددىسىز لەشكەر مۇندا كېلىپدۇركىم، تولالىقىدىن يەر يۈزى كۆرۈنمەي، بۇ ئالەمنىڭ تاغلارى ۋە تۈزلەرنى ئالىپدۇر. يەنە بۇلەرنىڭ شور غەۋغاسى جاھانغە شور سالىپدۇر. ئول لەشكەرنىڭ سەفلەرى ھەرتەرەفدىن نەمۇدار بولۇپ تۇرادۇر. ئۇلار ھەم سەف تۈزۈپ، ئارەستە بولۇپ تۇردىلەركىم، بارچەسى دىۋپەيكەر ۋە غول ۋەش كېلىپ، كەركىدانداك كۈچلۈق، كۆرمەككە فىل تەنىدەك ۋە لېكىن ھەر بىرى ھەيئەتى ئەھرىمەن يەڭلىغ ئېردىلەر. يەنە كۆك كۆز، سېرىق ساقال بارچەلەرىنىڭ ماڭلايىدىن مۈنگۈز چىققان ئېردى. كىيەدۇرغان لىباسى قۇلانلەر ۋە كىيىكلەر ۋە ئۆزگە ھايۋانلارنىڭ تېرەسىدىن ئېردى. غىزاسى ھەم ھايۋاننىڭ گۆشتىدىن ئېردى. ھەربىرىنىڭ قولىدا ئاغىر تۈبرۈكدەك بىر ياغاچ باردۇركىم، تۆمۈر بىرلە ئىلمەكنى ئانىڭ ئۇچىغە بەركىتىپدۇر. شۇبۇ ھەر پەيدىن ئۆزگە جەڭ قىلغالى يەنە بىر ھەر پەنى بىلمەس ئېردىلەر. بۇ ھەيئەت بىلەن يەسالنى تۈزۈپ، مىڭ كىشى ئىسكەندەرنىڭ لەشكەرىغە رۇبەرۇ بولدىلەر. ئۇلەردىن بىرى ئاداۋەت مەيدانىغە كىرىپ، ئۆز رەسمىدە سۆز ئەيتىپ، قان توككەلى مۇبارىزنى تىلەر ئېردى. بۇياندىن ھەم بىر خاراتەن كوھى ئەفكەن مەيدانىغە كىردى. لېكىن ئىسكەندەرنىڭ ئالدىدا تولا يەرلەردە دۇشمەنلەردىن گەردىنى چىقارىپ، كۆككە يەتكۈرگەن ئېردى. ئەمما مۇنىڭ جىسمىنىڭ ئەندازەسى ھەممە مەيدانغە كىرگەن ھەرىپچە بار ئېردى ۋە لېكىن مۇنىڭ ئاۋازەسى ئانىڭدىن ئارتۇغراق ئېردى، ئۆزى فىل پەيكەرىدەك، مىنەدۇرغان مەركەبى كەركىدان ئېردى. مۇبارىزلەر ئاراسىدا لەقەبىنى رەئد دەر ئېردىلەر. ھەمىشە تاشلار ئىچرە ماكان تۇتار ئېردى. شىرى غىرراندەك مەيدانغە كىرگەندە ھەرىپى ھەم ئانىڭ تەرىفىگە مايىل بولۇپ، بىر بىرىگە يېتىشكەن زامان بارچە تاغدەك جەڭ ئىشىغە تۇرۇشتىلەر. بىر بىرىگە ھەددىدىن فۇزۇن زەربلەرنى ئۇرۇپ، ھۇنەر بىلەن زەربلەرنى رەد قىلىپ يۈردىلەر. ئاقىبەت ئول ۋەھشى زادە دىۋەۋەش مۇنىڭ تەرىفىگە ئىلمەكلىك تۈبرۈكنى سالىپ، ئىلمەك مەھكەم بولغاچ مەركەبىدىن تارتىپ ئالىپ، ئىككى قولنى ئارقەسىغە باغلاپ، ئاتىنى ھەم دەرھال ئىلمەك بىلەن تۇتۇپ ئالىپ، ئۆز خەيلىغە تاپشۇرۇپ، يەنە بىر مۇبارىز تىلەپ، نەئرە ئۇردى. يەنە مۇندىن بىر يۈرەكلىك مۇبارىز مەيدانغە كىردىكىم، بىلىگە قىلىچ باغلاپ، قەبا يەڭلىغ مەركەبىغە مىنىپ، گۇياكى بىر تاغ ئۈزرە بىر ئەژدەرھا مىنىپدۇر. ئانىڭ لەقەبى مۇبارىزلار ئاراسىدا قەئئەرا دەپ ئېردىلەر. مەشرق زېمىنىنىڭ قىرۋان يېرىدە تۇغۇلغان ئېردى. ئول ۋەھشى ئەھرەمەننى كۆرگەچ ئاتىنى سۈرۈپ، رۇبەرۇ بولغاندا، ئول ۋەھشى ئانچە كۆزگە ئىلماي، ئاداۋەت ئوتى ئۆرلەپ، گاھى ئول ئاتقە تېگمىش

قىلىپ بۇ يانىپ، گاھى بۇ قوغلاپ ئۇل يانىپ، گاھى رۇبەرۇ ھەملەلەر قىلىشىپ بىر - بىرىنىڭ زەربىنى رەد قىلۇر ئېردى. ئاخىرى ئۇل ۋەھشى زادە ئانىڭ دادىنى بېرىپ، تابىنى ئالدى. ئىگنىگە ئىلمەكنى سالىپ، ئاتىدىن تارتىپ ئالىپ، قارا تۇپراقغە چالىپ، دەرھال رۇست باغلاپ، خەيلىغە يىبەرىپ، دەرھال يەنە بىر مۇبارىز تىلەدى. يەنە بىر مۇبارىز مۇندىن كوشىش بىلە كىرگەچ ئۇل ئىككىسىدەك ئەسىر قىلدى. يەنە بىرى ھەم مەيدانغە كىرگەچ ئانى ھەم بەند قىلدى. ئەلغەرەز ئون ئۈچ نامدار مۇبارىزلارنى كىرىبتار ئەيلەپ، يەنە نەچەند پەھلىۋانلارنى يەتكەن زامان ئەسىر بولدىلەر. ھەر نىچۇك مۇبارىز ئانىڭ ئالدىدا ئاجىز بولۇر ئېردى. ئۇل دىۋەۋەش مەيداندا مۇبارىز دەپ قىچقارغاندا، ئەلنىڭ كۆڭلىدە خەۋف پەيدا بولۇپ، مەيدانغە كىرەلمەس ئېردى. بۇ ئىشىدىن ئىسكەندەرنىڭ كۆڭلىگە ئىزتىراپ زاھىر بولۇپ، ئۇل مۇددەئىنىڭ قەۋىلىقىدىن مۇبارىزلەرغە ھۆكۈم قىلالماس ئېردى. ئۇل ۋەھشى دىۋەۋەش بۇيان باقىپ تۇرۇپ، ھەر نىچۇك بىھۇدە سۆزلەرنى دەپ تۇرار ئېردى. ئىسكەندەر بۇ ئىشدا ناموسدىن غۇسسەلەرنى يەر ئېردىكىم، بۇ شۇملاردىن بىرى مەيدانغە كىرىپ، مۇنچە ئىشلارنى قىلسە، مۇبادا بارچەسى ھۇجۇم قىلىپ كەلسە، ئاندا نىچۇك قىلغايمىز. گاھى كۆڭلىدە ۋەھشەت پەيدا قىلىپ، ئۆزىنى توختاتىپ، يۈزمىڭ خىيال كۆڭلىگە يېتىپ، تەكەللۇف بىلەن تەبەسسۇم قىلۇر ئېردىلەر ۋە لېكىن ئۇل دىۋەۋەش يانماي شور غەۋغا پەست قىلماس ئېردى. بىناگاھ ئوشۇر ھالدا بىر چابۇك سۇۋارىشتاپ ئەيلەپ، چىنى نىقابىنى ئارەزىغە يېپىپ، قۇياشدەك كۆك تۆمۆردە غەرق بولۇپ سىپەھرى ئۆزرە ماھى تاباندەك، يەر ئۆزرە سىماپ مەسەللىك ئاتىغە چىنى يوپۇغىنى يېپىپ، ئۆزى شور ئاتغە مىنىپ، قولدا پىچان كەمەندىنى ئالىپ شەققەئى چىنىنى دوبۇلغەسىدە قويۇپ، ئاتىنى يۈگۈرتۈپ، خۇنرىزلىق تەرىقىنى كۆرگۈزۈپ، ئىسكەندەرنىڭ ئالدىغە كېلىپ، يۈزىنى يەردە قويۇپ ئەرىز نىيازنى بەجا كەلتۈرۈپ، يانىپ ئۇل ۋەھشى دىۋەزادىغە يۈزلەندى. لېكىن ئانى ئىسكەندەر باشلىغىن خەيلى سىپاھلاردىن ھېچكىم تانۇماي مەخفى ھەممەلەرى ئانىڭ ئۈچۈن غەم يەپ، ئاھلەرنى قىلدىلەركىم، بۇ نەۋئ زىبا يىگىت ۋەھشىنىڭ ئالدىدا ئاجىز بولۇپ دەپ، دەرىغلەرنى قىلدىلەر ۋە لېكىن ئۇل يىگىت مۇددەئىي بىلە ئانداغ جەۋلان قىلدىكىم، رەخشى چەرخ گەردانغە گەرد چىقارىپ، شىتاپ ئەيلەپ، ئەھرەمەننىڭ جىسمىغە ئىزتىراپ سالىپ، ئۆزىنى ئانىڭ قولىلابىدىن ئاسراپ، بىرى بىرىگە چەرخى دەۋۋاردەك فەرىپلەرنى كۆرسەتىپ، فۇركاردەك چۆرۈلۈپ، گاھ شۇك بولۇپ، ئۇل مۇددەئى بۇ يىگىتنىڭ چابۇكلىكىدىن فەج مۇردە بولۇپ، مۇزتەر بولغاندا، بۇ يىگىت پىچان كەمەندىنى ئانداغ تاشلىدىكىم، بويىنى بىلە بىر قولىنى رۇست باغلاپ، دەرھال ئىسكەندەر تەرىفىگە سۆدرەپ تىينىنى ناتەۋان ئەيلەپ، تۇپراق ئىچرە سالىپ، ئاتىنىڭ ئاياغىدا پايمال قىلىپ، شىر غەررانىدەك ئاتىدىن تۈشۈپ، شەھ ئالدىغە كەلتۈرۈپ، تىيىر تۇفراقدىن چىقارىپ بەرىكتىپ، تەئزىمات بەجا كەلتۈرۈپ تۇتتى. ئىسكەندەر بۇ ئىشدىن خۇش بولۇپ، ئۇل غۇسسەدىن كۆڭلىنى پاك ئەيلەپ، دەرھال مەئىرىكدىن يانىپ، ئۆز جايىدا تۈشۈپ، لەشكەرىنى بەرىكتىپ، گەرد غۇبارىدىن

ئىلىك يۈزنى يۇپ، مەجلىس ئەھلى بىلەن بەزمىنى تۈزۈپ، دىۋەۋەشىنى تۇتقان زىبا
يىگىتنى تەلەپ قىلدى. ئۇل يىگىت ئىشكىدىن كىرگەچ، مەجلىس ئەھلى ئاڭا مەدھى -
سانالەرنى ئەيتىپ، مۇبارەك بادلىق قىلدىلەر. ئىسكەندەر ھەم بويىننى قۇچاغلاشىپ
ئۇل يىگىت ھەم ئىسكەندەرنىڭ ئاياغىنى ئۆپۈپ، يۈزنى يەردە قويۇپ، ئىسكەندەر
ھەم ھەددىدىن ئەفزۇن ئىنايەت بىلەن باشىدىن جەۋاھىرلەرنى نىسار ئەيلەپ، لۇتفى
كەرەملەرنى ئاشكارا قىلىپ دىدىكىم، ئەي نىقاپدار دۇشمەننى ئەسىر قىلغۇچى، ۋەھشىنى
شىكار ئەيلەگۈچى ئۆزۈڭنى ئاشكارا قىلغىلكىم، شەۋقىڭدىن ناتەۋان بولۇپدۇرمەن. ئۇل
ھەم جامالىدىن نىقابىنى ئالغاندا، گويا يەر ئاستىدىن ئافتاپ تەلئەت تولۇن قىلىپدۇر.
ئىسكەندەر كۆرۈپ تانۇدىكىم، ئوشۇل چىنى نىژاد شەخى ختاي نەھاد چابۇك دىۋەزادە -
دۇركىم، خاقان ئانى ئىسكەندەرغە بىسيار تەئرىف بىلەن ئايىنە بىلەن تۇتۇپ ئىبەردىكىم،
ھۆسنى ئىچرە خۇرشىد تابانداك، خۇش ئاۋاز تەئرىفلىقىدا نەزەرى يەنە جەڭ مەيدانىغە
كىرگەندە گىنە جۇلەرنى بەندىغە تارتادۇر. ئىسكەندەرغە بۇ سۇفەت خۇش كەلمەي،
ئاڭا ئىلتىپات قىلماس ئىبەردى ۋە لېكىن ھۆسنى جامال قىلغان تەئرىفىدىن ھەددىدىن
زىيادە ئارتۇق ئىبەردى ۋە لېكىن جەڭ مەيدانىدا، كىرىپ قىلغان ئىشنى كىشى بىلمەس
ئېردى. بۇ ھەم بىر مەھەلنى ئىستەر ئېردىكىم، بۇ يەردە جەڭ بولغاندا، ئىسكەندەرنىڭ
ئالدىدا جاننى نىسار ئەيلەپ، ھۈنەرنى ئاشكارە قىلغاي. بۇ كۈن كۆردىكىم، دۆلەت
ئىشقىغە خەلەل يەتىپدۇر. ئۆزنى مەيدانغە سالىپ، جەۋلان بىلەن دۇشمەننى ئەسىر
ئەتتى. ۋەقتىكى، ئىسكەندەر بىلدىكىم، خاقان تۇزتقان ئۇل خۇرشىددەك چىنەنىژاد پەرى
پەيكەردۇركىم، ئاڭا تەڭرى تەئالا بۇ نەۋئ سۇفەت بىرىپدۇر، دەپ شۈكرى ئىلاھا
بەجا كەلتۈرۈپ، ئاڭا ئافرىنلەر قىلىپ دىدىلەركىم، جامالىغە نىقابىنى ياپسۇنكىم، كەچ
بولغاندا، قۇياش تولۇن قىلمايدۇر. تۇرماي شەبىستانىمىغە خىرام ئەيلەسۇن. ئۇل ھەم
شەمئى شەبىستانەدەك ئۆزنىڭ خاس جايىغە كىردى. ئىسكەندەر مەجلىسنى ئارەستە ئەيلەپ،
مەي بىلەن نەغمە ئەسبابىنى مۇھەييا ئەيلەپ، كاۋۇسنىڭ رەسىم - قائىدەسىنى تۈزۈپ،
تەرەپ بىلە كۆڭلىنىڭ كامىلنى ھاسىل قىلىپ، جامى مەينى نۇش ئەيلەدى. ۋەقتىكى
جامى مەيدىن دىماغى قىزىپ، تەرەپ بىلە بادە ئاياغى باشىغە چىقىپ، مەجلىس ئىچرە
ئۇل ۋەھشى دىۋەۋەشىنى تەلەپ قىلدىكىم، ئانىڭدىن سۆز سوراغاي. دەرھال ئانى
كەلتۈرۈپ كۆردىلەركىم، مۇندىاغ چىمەننىڭ شەكلى ھېچكىمدە بولماغاي، ئەئزالەرنى
مەھكەم باغلاپ، زار بولغاننى كۆرۈپ، ئەئزاسىدىن غۇللەرنى زەنجىرلەرنى ئالىپ، كۆڭلىنى
تىنچ قىلىپ، ھۆرمەت بىلەن تەختنىڭ ئوتراسىدا مەقام بەردىلەر. ئۇل بىسيار تائاملارنى
كەلتۈرۈپ، غەمزا بىرلەن شاد ئەيلەدىلەر. يەنە ھەم جامى مەي چىلغۇەگە كەلتۈرۈپ،
ئانى مەيدىن سەرخۇش قىلىپ، ئاياقچى ئىككى دەۋر مەي تۇتۇپ، ئىسكەندەرنىڭ
ئىلتىفاتىدىن كۆڭلىنى خۇش قىلدى. يەنە ھەم گىريانى قەدەھ چىنە
تۇتتىكىم، جانىغە يۈزمىڭ خۇرسەندلىك يەتكۈردى. ئىسكەندەر ھەر ئىلتىفات قىلغاندا،
قوپۇپ ئانىڭ ئالدىدا باشنى قويار ئېردى. ئىسكەندەر ھەم نەۋازىشلارنى قىلىپ، ئىلتىفات
كەمەندىنى بويىنىغە سالدى. ئۇل ھەم نۇش قىلىپ، بى ئىختىيار بولۇپ، يەر ئۆپۈپ،
بۇ كالامنى ئاشكارا قىلدىكىم، مەن بىر ۋەھشىدۇرمەن، ئانامدىن ئانالارىم ۋەھشى

كېلىپدۇر، ئانداغ تىلىم يوقدۇركىم، دەدىي سەناھىڭنى لايىقىڭدا ئادا قىلغايمەن ۋە لېكىن بىر سۆزۈم باردۇر، ئەگەر ئانى بايان ئەيلەگىل دىسەڭ، بايان قىلۇرمەن. ئىسكەندەر دىدى، ھەر نىچۇك كالامىڭ بىرلە مۇرادىڭ بولسە، ۋەھشەت تارتماي دىگىل. ئول ۋەھشى جامى مەينى تولا نۆش ئەيلەگەچ دىدىكىم، سەندىن ماڭا بىسيار نەۋازىشلار يېتىپ ۋە لىكىن قولۇمدىن مۇنچە ئىش كىلۇركىم، ئالدىڭدا ئۆلگۈنچە خىزمەتىڭدە بولۇرمەن. جانابىڭدىن بىردەم ئايرىلماي، خىلاف ئىشنى قىلماسمەن. بىلگىلكىم، مەن بۇ خەلقىنىڭ خانىدۇرمەن. كىچە ۋە كۈندۈز ئۇلارغە نوكھىبانلىق قىلىپ ئاسرارمەن. لەشكەرىڭنى چۆلۈللەردىن زىيادە كۆرۈپ دىدىكىم، قەۋمىمغە ۋە خەيلىمغە يولىماسۇن دەپ، ئۇلارنى ئاياپ، ئۆزۈم مەيدانغە كىرىپ، ئانداغ ئىشلارنى قىلىپدۇرمەنكىم، ئۆزۈڭ كۆرگەن بولغايسەن. ئەمدى ماڭا سائادەت ئىشى ھاسىل بولۇپ، جانابىڭغە ئەسىر بولۇپدۇرمەن. سىياسەت قىلىچىنى ماڭا سۇرمەي، مۇنچە ئىنايەت كەرەملەرنى قىلىپدۇرسەن. ئەگەر ئىجازەت بەرسەڭ، بارىپ پات - فۇرسەتدە يانىپ كەلگۈمدۇر. ئانىڭ ئۈچۈنكىم، قەۋمىم ۋە خەيلىمدا مېنىڭ ئۈچۈن ماتەم ۋاقئە بولغاندۇر. سېنىڭ دۆلەتىڭ بارىنى شاد ئېتىپ، غەم ۋە غۇسسەدىن ئازاد قىلغايمەن. ئىسكەندەر ھەم ئاڭا ئىشارەت بىلەن بارۇرغە بىشارەت بەردى. ئول ھەم يەر ئۆپۈپ، ئۆزىنى پەست ئەيلەپ، شىر غەررانىدەك يەردىن قوپۇپ يۈرۈپ كەتتى. ئۇلۇغ - ئۇششاقلار ئىسكەندەرنىڭ بۇ ئىشىنى كۆرۈپ، ھەر - بىرىنىڭ كۆڭلىگە بىر ئىش يېتىپ ۋە لىكىن ھېچكىم سۆز دىگەلى ھەد تاپمادى. ئەھلى ھىكمەتلەر ھەم بۇ ئىشدىن تەئەججۇپ قىلدىلەر ۋە لىكىن ئىسكەندەر ئول ئەندىشەدىن پەرۋا قىلماي شاد ۋە خۇشال ئېردىكىم، نەچەند ئىقبال ھەر نىچۈك بىشارەت بەرسە، ئانى قىلۇر ئېردى ۋە لېكىن ھەركىمگە ئۆز ئىشىدىن بىر گۇمان پەيدا بولۇپ ئېردى. ئىشىك ئەھلىغە شورى شەئىب تۈشكەن زامان ئول ۋەھشى دىۋەۋەش كىرىپ كەلدى. ئەسىر قىلغان پەھلىۋانلارنى ھەم ئۆزى بىلە بارىنى كەلتۈرۈپ، ئىسكەندەرنىڭ ئالدىدا پېشكەش قىلىپ، ئىككى قۇلاقىنى تۇتۇپ، يۈزىنى يەردە قويۇپ، ئۆزىنى قۇللارنىڭ ئاراسىدا قىلىپ تۇردى. ئىسكەندەر بۇ قىسسەدىن ھەددىدىن ئارتۇق شاد بولۇپ، ئاڭا لۇتفىلەر بىلەن ئىلتىفاتلارنى ئاشكارا قىلىپ، ئەسىر بولۇپ خالاسلىق تاپقانلەرنى خاس بەزمىغە ئالدى. ئۇلەر تەرەفىگە لۇتفىلىق بىلەن قارالاغاندا كۆردىكىم، بىرى بەرق بەر بەرى ئېردى. ئىنايەت قىلىپ، ھەممەلەرى بىلەن قۇچاقلاشىپ، ئىستەشىپ ۋىسالىغە مۇشەررەف بولدىلەر. بارچەسى ۋەسلىدىن ئاشۇفتە ھال بولۇپ، ئول ئاخشام مەيخانلىق قىلىپ، مەست بولۇپ ئۇيقۇلاپ قالدى.

ساقىنامە:

ئاياقچى بۇدەم تۇت ماڭا بىر ئاياغ،
كى ھىجراندىن ئولدى مۇشەۋۋەش فىراغ.
زامانە بولۇپ دەفئ قايغۇ ماڭا،
مەگەر سائەتى كەلگەي ئۇيقۇ ماڭا.
مۇغەننى سۇرۇدى ۋىسال ئەيلە ساز،
كى ھىجراندا كۆپ تاپتى جانىم گەداز.

ئانىڭدەك كى ئول قەۋم تاپتى ۋىسال،
ماڭا ھەم نەسىپ ئەيلەگەي زۇل جەلال.
ناۋايى ۋىسال ئادەمى كامىدۇر،
ھاياتى ئەبەد ۋەسل ئەييامىدۇر.
قاچان ۋىسال تاپساڭ نەسىپ ئۇرمادىم،
ئەگەر بىردەم ئۆلسۇنكىم تۇت مەفتەنىم.

مەجنۇن ھىكايەتىكىم، فىراق ئاغىرلىقىدىن ئۆزىنى تاغدىن تاشلاماق تىلەدى ۋە لەيلى نامەسى ئىلىك ۋە قاسىدى كەمەردىن تۇتۇپ تاشلاماقغە قويمادى

ئەفسانەدۇركىم، مەجنۇن سۆزگەداز بىلەن نەچچە ۋەقت لەيلىدىن يىراق تۇشۇپ، ئانىڭ دەرد فىراقىدىن تېنىنى سىزغۇرۇپ، مۇھەببەت ئوتىنىڭ شۆئلەسى غەم يەپ، جاندىن كەچكەي ئېردىكىم، بۇ كۈن نەجد تاغىغە چىقىپ، ئۆز ھالىغە بۇ نەۋئ ئىلاج كۆردىكىم، ئۆزىنى ئول تاغدىن تۆبەن تاشلاغاي، ئانىڭ ئۈچۈنكىم ھىجرە ئىچرە تاقەتى قالماي، لەيلىدىن يىراق بولغانىنى دىشۋار بىلىپ، مەجنۇنلۇقنى باشلاغايكىم، ئۆلگەنىنى ھىجىر بىدادىدىن ياخشىراق بىلىپ، جۇنۇنى غالىب بولۇپ، تاغ ئۈستىدە كېلىپ، ئۆزىنى سەرنەگۈن قىلىپ، ئول تاغدىن تاشلايدۇرغان ھالدا بىر قاسىد كېلىپ لەيلى پۈتۈپ يىبەرگەن نامەنى مەجنۇنغە بەردى. ئول نامەنى كۆرۈپ، ئول قىزىغان سۆزگەدازى ساۋۇپ قالىپ مەھۋى بولۇپ، ئول تاغنى ھەم ئۆزىنى ئۇنۇتتى. ئول نامە ئاڭا تۇمار بولۇپ، ئۆلۈمدىن قۇتقاردى. نەچچە يىل ئانىڭ بىرلە خۇرسەند بولۇپ، كۆڭلىنى خۇش قىلۇر ئېردى. نامە بىرلە ئۆلۈمدىن نىجات تاپسە، ۋىسال بىلە ھاياتى ئەبەد ھاسىل قىلسە ئەجەپ ئېمەسدۇر.

ھىكمەت ئىسكەندەرنىڭ ئارستۇدىن سوئالى

ئول بابداكىم، يالغۇزلۇق مۇجىب جەمئىيەتدۇر ۋە جامائەت مۇجىب تەفرىقە بەس نىدىن ھىجرى تەرەددۇددۇرۇر ۋە ۋەسلى مەھبۇب يەنە ئىسكەندەر دانا ئارستۇدىن سوئال قىلدىكىم، ئەي ھىكىم جەمئىيەت غەۋغاسىنى ئەھلى خىرەدلەر مەنئى قىلۇرلەر. بەئزى ئاقىللار نە ئۈچۈن جەمئىيەتنى خۇاھىش قىلۇرلەركىم، جەمئىيەتغە مەشغۇل بولماقنى تەفرىقە پەيدا بولماقنىڭ بائىسى بىلۇرلەر مۇنداغ بولغاندىن ياخشىراق ئولدۇركىم، تەبئى ئەھلىدىن يىراقلىقنى ئىختىيار قىلغاي، ئەھلى ھۇشلەر ھەممىشە ھىجرانغە تالىب بولۇپدۇرلەر. مەئلۇم ئەمەسكىم نى ۋەجھىدىن ئادەمنىڭ تەبئى ۋەسلغە راغىبدۇر. ئارستۇ تەئەممۇل بىلەن ئىسكەندەرغە بۇ نەۋئ نۇكتەدانلىق قىلدىكىم، ئەگەر ئاقىللار ئەقل بىلەن جەمئىيەتنى مەنئى قىلسەلەر ئىشق ئىچرە ئەقل ئاشىقنىڭ دۇشمەندۇركىم، ئىشق قايسى ئىشنى مەقبۇل تۇتسە، ئاڭا ئەقلنىڭ مەنئى قىلماقى سۇد بەرمەس. خالايىققە ھەر ئىشدا ئەقل خىرەد قانچە رەھنەمالىق قىلسە ۋە لېكىن ئىشقدىن ئاشۇق پەيدا بولسە، خىرەد ئەھلى خەيلى ئاندا پايمال بولغۇسدۇر. يەنە ئەھلى دانىشلار بىلۇرلەركىم، ئىنسانغە جاندىن ئەزىز نىمە يوقدۇر ۋە لېكىن ئىشق زەمرەسىدا جانانىنى ئۆز جاندىن ئارتۇقراق كۆرەرلەر. ئەگەرچە جانسىز بولماق ئۆلۈمدىن بولسە ۋە لېكىن جانانسىز بولماق ئۆلۈمدىن يامانراقدۇر. بەدەندىن كىمەرسەنىڭ جانى جۇدا بولغان چاغدا، ئەلبەتتە تەبئىغە مۇشەققەت بولغۇسدۇر. كىمەرسەنى جاندىن ئەزىزراق بىلسە، تەڭ ئېمەسكىم، ئۆز جاندىن ئانى مەھبۇبراق بىلگەي دەپ، ئىسكەندەرغە جاۋاپنى بەردى. ئىسكەندەر ھەم بۇ نۇكتەدىن ئارستۇنىڭ جانىغە ئافەرىنلەر دىدى.

ئىسكەندەرنىڭ مەغرىپ دىيارى فەتھىدىن سوڭرە رۇم دىيارىغە ئەزم ئەتكەندە يەجۇج زۇلمىدىن قىرۋان نەۋاھەسى خەلقىنىڭ تەزەللۇم قىلغانى ۋە ئانىڭ ئول بەلا زەھمىتىنەسىنى بىر كىتكەلى سەدتەرھى سالغانى

بەس مەھەندۇۋۇش مىئمارلەر ۋە ھەندەسە ئايىن سەنگكارلەر شەھابگىردار رەخنە بىر-لەسەد ئورنىغە رەڭ تۆكمەك ۋە ئەتتارى خىيال ئۇستادلەر ۋە زۇھەل ئاسار ھەددادلاركەج ئورنىغە يۈردى. روھى مەھلۇلىدا ھەك يىرىگە فۇلاد مەقسۇل قۇيۇپ سەد ئۇچىن فەلەك تاقىغە يەتكۈرگەنلەرى.

ئول ئۇستاد رەقەم سەنج بۇ نەۋئ كاغىز فەۋرىغە سىياھدىن مۇشكنى يازدىكىم، ۋەق-تىكى ئىسكەندەر مەغرب زىمىنىنىڭ بارچەسىنى ئالىپ، ئو شۇل بول ئەجىب دىۋەۋەش گورۇ-ھىنىڭ ئەسىر بولغان خانىغە ئىسكەندەرنىڭ لۇتفى دەستىگىر بولۇپ، ئول ھەم ئىستائەت قىلىپ، ئىسكەندەرنىڭ قۇللۇقىنى خەلقى بىلەن قوبۇل ئەيلەپ، فەرمان بەردار بولدىلار. ئاندىن كېيىن ئىسكەندەر دىدىكىم، ئول چۈمۈللەرنى ھالاك قىلماقغە لەشكەر ئاتلانىپ، چىر-كەنى تۈزۈپ، ئانداغ غەۋغا سالسۇنكىم، ئول دەشتدە چۈمۈلە جىنسىدىن بىرى ھەم قالماغاي ھەم ئول ۋەھشى دىۋەۋەشلەر دىدىلەركىم، ئەي شاھى گەردۇن ئاساس ئۇلار بولماي بىز-نىڭ جايىمىز ئىمىن ئەمەسكىم، نوكھبانىمىزدۇرلەر. قۇلاق سالغىلكىم، ئاجايىپ ئىشلار بىزدە بار-دۇر، ئون كېچە-كۈندۈز ئۇيقۇلاماي، ھەرتەرەف بارىپ كېلۇرمىز ۋە ھەر ئىشنى قىلۇرمىز. يەنە ئون كېچە-كۈندۈز ئانداغ ئۇيقۇغە بارۇرمىزكىم، ھەرنىمەدىن بىخەبەر بولۇرمىز. ئول چۈمۈللەر ئۇيقۇغە بارۇر چاغىمىزدا، بىزگە قورغان بولادۇرلەر، خالايىقدىن ھېچ كىمەر-سەنى ئوڭ-سول تەرەپدىن بىزگە يېقىن كەلتۈرمەيدۇر.

ئىسكەندەر بۇ ۋاقىئەنى ئاڭلاپ، بارماس بولدى. چۈمۈللەرنىڭ قەتلدىن ئۆتتى. يەنە ئىسكەندەر ئالتۇن-كۈمۈشنىڭ ئىككى تاغىنى كۆرمەككە ئىختىيار قىلغاندا، ۋەھشى قەۋم دۇئا ئەيلەپ دىدىكىم بۇ مۇددىئانى قويغىل، ئاندا بارماق مۇمكىن ئەمەسدۇر. بۇ يەردىن ئول ئىككى تاغقەچە ئون كۈنچۈلۈك يول باردۇركىم، بىز ئانىڭ بار يېرىنى بىلۇرمىز. لې-كىن كۆرمەك بىلەن ئاندا مۇرادىنى تاپماي يانارمىز. ئۇلۇغلارىمىز ھەم ئۇشبۇ ھەسرەت بىلەن ئۆتتۈپدۇرلەر، يولىدا خەتەرلەرى باردۇركىم، بارغان كىشىگە زەرەرلەرى بولادۇر. يەتتە كۈنچۈلۈك يولىدا سۇ تاپىلماي، ئۆلگەن گىياھلارى ھەم زەھەردۇر، ئىسىغ يەلى ئانداغ يېتە-دۇركىم، يۈز جاندىن بىرى ھەم قالمايدۇر. ئانى بادى سەھۇم دەرلەر، يەنە قالغان ئۈچ كۈن-چۈلۈك يول باردۇركىم، ئول دەشتدە يىلانلارنىڭ ھەددى-نىھايەتىنى تەڭرى تەئالادىن ئۆزگە بىلمەس، بارچەسى ئىككى تاغنىڭ ئالتۇن-كۈمۈچىنى ساقلايدۇر، بۇ يىلانلارنى كەف-چە دەفئى ۋە جەئفەرى دەرلەر، يەنە ئاندا بىرقىسىم يىلان باردۇركىم، ھەرنىچۈك ئادەمىنىڭ كۆزى ئول يىلانىغە تۈشسە، شول زامان ئول ئادەم ھالاك بولادۇر، مۇنداغ بالالاردىن ئۆتمەك مەھالدۇر، دەپ بۇ سۆزنى قىلغاندا، ئىسكەندەر ئول تەرەفكە بارماقنى تەرك قىلدى.

يەنە دىدىكىم، ئول تەرەفكە بارماقدىن مۇرادىمىز تاماشاھ قىلماق ئېردى، ئالتۇن-كۈمۈش مۇراد ئەمەس ئېردى، ئەگەر ئانىڭ يولى تاماشاھ قىلغالى خەتەرلىك بولسە، ئانى تەرك قىلماغلىق ئۇلادۇر دەپ تاماشاسىدىن توختاپ، بۇ خەلقغە ئىلتىفاتلىق بولۇپ، بارچەسىغە

كەرەم بىلە ئىنايەتلەرنى قىلىپ، ئۆز ماكانىغە ياندۇردى. لېكىن نەچچە كىشى مۇلازىم قىلىپ، ئۆز ئاسراپ، مۇھابەت ۋە ھەشەمەت ئۈچۈن ئىشكىدە ساقلادى.

ئەلقىسسە، ئىسكەندەر مەغرىب زىمىننى ئاباد قىلىپ، يەنە شىمال تەرىپىگە ئەزىم ئەيلەپ، دەريالار ۋە تاغلار ۋە دەشتلەرنى كېزىپ، رۇم شەھرىگە كەلگەي. ئەمما ئول چىنى زاد پەرىۋەشكىم مەيداندا يولبارسلارنى يىقىتۇر ئېردى. ئىسكەندەرنىڭ كۆڭلىگە ھەم شەۋقىنى سالىپ، زۇلفىنىڭ تەۋقىنى ئانىڭ بويىنىغە چىگىپ مەھبۇبىنىڭ بولۇپ ئېردى. ئانىڭ بىلە جۇرئە نۇش بولۇپ، ئۆز مۇلكىگە خۇشھال بولۇپ بارۇر ئېردى. گۆزەرگاھى روس دىيارى بىلە فەرەڭ دىيارى ئېردىكىم، ھېچيەردە توختاماي، مەغرىب زىمىن بىلە شىمال تەرىپىنىڭ ئوتراسىدىن ئۆتەر چاغدا بىر جامائەت فاراكەندە بولغان ئادەملار كېلىپ، ئىسكەندەرغە داد دەپ، زۇلۇم ۋە بىدادلىقنى نالەلەر چېكىپ، مەئلۇم قىلدىلاركىم، شاھا جاھاندار بولۇپ، قەدرىڭ چەرخى گەرداندىن ئۆتۈپدۇر. جاھان مۇلكىنى، بۇ ئالەم ئەھلىنى ئەدل بىلەن ئاباد ئەيلەپ، شاد قىلىپدۇرسەن. دىيارىكى ئەدلىڭ ئاڭا يەتمەي، ئانىڭ خەلقىنى شاد قىلماپسەن. بۇ دىيار بىلەن بىز نەچچە زار بولغان بىچارەلەردۇرمىز. ئىسكەندەر ئۇلارنى تەرەھھۇم بىلە سوراپ دېدىكىم، بۇ كىشۋەر نى ۋەجىدىن خاراپ بولۇپ ئىكەن، ئەلگە نە ئىشدىن ئىزتىراپ تۇشۇپدۇر؟ ئول بىچارەلەر دېدىكىم، بۇ يۇرتنىڭ بىر ھەددى قىرۋان سەرھەددىدۇركىم، ئول يۇرت مەغرىبىغە يېقىندۇر، بۇ يەرنىڭ ۋە مەغرىبنىڭ ئاراسىدا بىر تاغ ھاسىل بولۇپدۇر، تۇرادۇركىم، ئول تاغنىڭ ئول يۈزىدە ئاپەتلەر باردۇر، ئول ئاپەتدىن نارى زۇلماتدۇر. خەبەر بەرگۈچى يەنە دېدىكىم. زۇلماتنىڭ بىر ئۇچى بۇ يەرقەچە يېتىپدۇر. يەنە بۇ تاغنىڭ ۋە زۇلماتنىڭ ئاراسىدە بىر دەشت باردۇركىم، ھەرقايداغ راھبەر ئول تەرەفكە راھبەر بولماسكىم، جەھەننەمنىڭ دەشتىدۇر، يەئجۇج خەلقىغە قارار گاھ بولۇپدۇر، ئول يەئجۇجلەر بىزگە بالا بولۇپ، ئانىڭدىن ھەرتەرەف فاراكەندە بولۇپ قاچارمىز. تەڭرى تەئالا ئۇلارنى قەھرىدىن خەلق ئېتىپدۇر. بىسيار شەھەرلەر ئۇلەردىن زۇلۇم كۆرۈپ، ۋەيران بولۇپدۇر. ئۇلەرنىڭ ئىشلارىدىن ئەقلى لال بولۇپ ۋەسفىغە، كەلمەس. تولالىقىنىڭ ھەددى يوقتۇركىم، ئەدەدغە كەلمەس. ھەرقايسىنىڭ ساچى بىلەن قەددى ياپىلىپ دۇركىم، بەدەنلەرىنىڭ قەددى بىر غەرىش، بەدەنلەرىنىڭ قەددى ئون غۇلاچ، ئول ساچىنى بەدەنلەرىگە لىباس قىلىپدۇر. ھەربىرىنىڭ ئىككى قۇلاقى يەرگە يېتىپ، نەجىس بەدەننى قۇلاقلەرى بىلەن ياپىپ، قوللارى غولنىڭ قوللارىدەك، تىرناقلارى دىۋەنىڭ تىرناقىدەك يامان، يۈزلەرىنىڭ رەڭگى سېرىغ كېلىپ، ئول يۈزىنىڭ تۈكى قىزىل، كۆزلەرى مايمۇننىڭ كۆزىدەك، بۇرۇنلارىنىڭ ئىچىنى تىلى بىرلەن ئېرتىپ، ئاندىن لەززەت ئالىپ، خۇرسەند بولۇرلەر. تۇنگۇزدەك ئاغزىدىن ئىككى تىشىنى چىقارىپ، ئانىڭ بىرلەن يەرلەرنى قازىپ، قازغان يەرلەردىن قىيامەتغىچە گىياھ ئۈنمەس، ئەگەر سۆزلەسە، يامان دەشنام بىلەن كالام قىلۇرلەر، لېكىن بارچەسىنىڭ ئاغزى ئىككىنىڭ ئۇچىدا باردۇر. تىشلەرىنىڭ ۋە ئەركەكلەرىنىڭ ئەمچەكلەرى يەرغىچە سانگۇلاپ تۇرادۇر. ئول تاغنىڭ ئىككى يۈزى ئانداغ سىلىق كېلىپدۇركىم، ھېچنىمە ئاڭا ئىلىنمەس، ھېچنىمە ئاندىن ئۆتمەسكىم، ئول تاغدىن بۇيان كىشى ئۆتكەي، يا مۇندىن ئۇيان ئۆتكەي. كوھى قاپىغە مۇتتەسىلدۇركىم، قاپ تاغىغە ئېتەك بولۇپ، مەئجۇجلەرغە ئاندا ماكان بولۇپدۇر.

ئوشۇل تاغنىڭ بۇ ياندىن بىرشكاف زاھىر بولۇپدۇركىم، يەئجۇجلەر ئول شكافدىن چىقىپ،
يىلدا ئىككى مەرتەبە چۇمۇلىلەرنىڭ خەيلىدەك كېلىپ، بىزنىڭ شەھەرىمىزنى، دەشت - باياباز -
لارىمىزنى بەرھەم بېرىپ، ئىمكانىسىز زۇلۇم تەئەددى قىلۇرلەر. كېلۇر چاغىنى بىلىپ جۇدايى
ۋەتەن بولۇپ، قاچماقنى ئىختىيار قىلۇرمىز، تاغلار ۋە ۋادىلاردە ئاۋۋارە بولۇپ يۈرۈرمىز،
تاپقان نەرسەنى ئالىپ، كىشۋەرىمىزنى ۋەيران قىلىپ، ئادىملارنى يەپ، چاھار پايلارىمىزنى
سۈرۈپ، يىمەك ئۈچۈن زەخىرە قىلىپ، زۇلمىدىن بارچەمىز يوق بولدۇق دەپ، شاھىنە قىلغان
ئەرزىمىز بۇدۇر. ئىسكەندەر دىدىكى، ئول گورۇھ قاچان سىزلەرنىڭ تەرىفىگە كېلۇرلەر، سىز -
لەرگە نىچۈك مەئلۇم بولادۇركىم، كەلەسىدىن ئىلگىرى قاچىپ كېتەرسىزلەر ۋە بىچارەلەر
دىدىكىم، تاغنىڭ ئول ياندا ھۇجۇم قىلىپ، بۇ تەرەفىنە يۈرگەندە، ئانىڭ گەردىغۇبارى
فەلەككە يېتىپ، ئاشكارا بولغاندا، ھەر تەرەف كېتەرمىز. ئىسكەندەر دىدىكىم، ئول ئىش قا -
چان بولۇر؟ ئۇلار ئەيدى، بىر نەچچە ۋاقىت ئۆتۈپ كېلەدۇرغان چاغى يىتەدۇر. ئىسكەندەر
مۇنى ئىشتكەچ، ئانىڭ ئىلاجىنە ھەۋەس قىلدى. ئۆزى ئول يەردە ئارامگاھ قىلماقغە مەھ -
كەم بىر يەرنى تاپىپ قويدى. بىچارەلەر دىدىكىم، جىنابىدا بىر ئىش ۋاقىئە بولماغاي،
ئەگەر بىزنىڭ راھەتىمىز بولماسەمۇ، خالايىقنىڭ زەرەرىنى ھەم خاھلامايمىز، شاھى ئالەم
مۇندا ماكان قىلماسۇنكىم، ئۇلارنى جاھان ئەھلىدەك بىلمەگەيلەر. بىناگاھ ئول خەۋفنىڭ
بىرى يەتسە، لەشكەرىنىڭ يۈزى يا مىڭى ئانىڭ ئالدىدا ھىچدۇر. بۇ كىشۋەر ئۇلاردىن ۋەي -
ران بولۇپ، خالايىقنىڭ قانىغە تەشنادۇرلەر. ئىسكەندەر دىدى، بىزگە قايغۇ قىلماڭلەر ۋە
لىكىن سىزلەر بۇ كىشۋەردە تۇرماي، نەرسە - كېرەكلەرىڭلەرنى يىلدام توشۇپ، ھىچنىمە قوي -
ماي ئالىپ كېتىڭلار. تەڭرى تەئالاغە تەۋەككۇل قىلىپ، بۇلارنىڭ فىكرىنى قىلۇرمەن. ئۇ -
لارھەم يۇرتىنى تاشلاپ كۆچۈپ چىقتىلەر ۋە لىكىن ئىسكەندەر كۆچمەي، فەرمان قىلدىكىم،
ھەرفەرىقە ئۆزىنىڭ تۇشىدا چام سالىپ قازسۇنكىم، بىغايەت چوڭقۇر بولغاي. لەشكەرى ھەم
فەرماننى تۇتۇپ، ئانداغ يەنە كىشىلەرنىڭ فەرەڭ، روس، شام، رۇمىنىڭ ۋە ئۆزگە تەرەپكە
يىبەرىپ، بارچە نازۈك خىيال ئۇستادلارنى، سەنگى تاراش، ياغاچچى - خەرراد، مىسكەر،
تۆمۈرچى ۋە ئۆزگە ھەرقىسىم ئۇستادلارنى سەرەنجام بىلەن نەچچە يۈزمىڭ تىۋەلەرغە سەرەن -
جامىنى يۈكلەپ، بارچەسى جەددى - جەھەد بىلەن مۇندا ئالىپ كەلسۇنلەر. ئىسكەندەرنىڭ
ئىلتىفاتى بىلەن ھەممەسىنى تەييار قىلىپ، كۆڭۈل خاھلىغاندەك كېرەكلىك ئۇستادلار بىلەن
مۇھەييا بولدى. ئىسكەندەر ئۆزى ئاتلانىپ، ئول تاغنىڭ ئېتەكىغىچە چىقىپ، ئىككى يۈز
سەنگى تاراشلەرنى ئول تاغنىڭ ئېتەكىدىن تاش تاختەلەرنى كەسكەلى قويۇپ، ئۇلار ھەم
كېسىپ تەييار قىلۇرلەر. سەد باغلاغالى تامام سەرەنجام ۋە ئەسبابلارنى يىغدىكىم، ئانى تە -
سەۋۋۇر قىلغالى بولماس. ھەممەسى تەييار بولغاندا، بىر تىيرە گەردغۇبار ئاشكارا بولدىكىم،
ئالەم قاراڭغۇ بولۇپ بىلدىلەركىم، يەئجۇجنىڭ كەلگەنىنىڭ نىشانەسىدۇر. تامام خالايىقنى
يىغىشتۇرۇپ، ئول خەندەكنىڭ ئىچىگە سولاپ، يەنە تامام ئۇلاغلار ۋە جاندارلارنى ھەم ئاندا
مۇھاپىزەت ئۈچۈن سولاپ قويدىلەر لىكىن بەش مىڭ ئىشەنچلىك مۇبارىزلارنى يەئجۇجلەر -
نىڭ ئارقەسىدا پىنھان قويۇپ تاكى يەئجۇجلەرنى شىكار ئەيلەپ، فەيسەل بەرگەيلەر. بۇلار
ئىچرە ئول ۋەھشى دىۋەۋەش بار ئېردىكىم، خەندەك ئەھلىنى مەز بۇت ساقلاغالى قويۇپ

ئېردى. بۇ هالەتدە يەئجۇج خەيالغە ئانداغ ئۇردىلەركىم، قىلىچ ئاستىدا تولاسىنى هالاك
قىلدى. يەئجۇج بۇلارنىڭ غالىپلىقىنى بىلىپ، دەريايى شورغە مەۋج پەيدا بولغانىدەك هەمە-
مەسى تۇش-تۇشدىن قاچىپ كەتمەي، بۇلارغە يۈزلەنىپ ئانداغ جەڭ بولدىلەركىم، بۇلار-
نى هەم تولا خەلقلەرنى هالاك ئەيلەپ يەپ كېتەر ئېردىلەر. ئاخشامغىچە جەڭ قىلىپ،
تولا سىپاهلارنى هالاك قىلدىلەر. بۇلارهەم ئۆزنى خەندەك ئىچىگە ئالىپ، يەئجۇجلەر قوغلاپ
خەندەككە يەتكەندە، دىۋەۋەشلەر ئايرىلىپ، يەئجۇجنىڭ ئالدىغە چىقىپ، فەرب بېرىپ، جەڭ
قىلماقنى تەرك ئەيلەپ، يەئجۇجلەر هەم تاغلار ۋە سەهرالارغە ياندىلەر. تاڭ ئاتقۇنچە
غەۋغا سالىپ، تەلبەئىت مەسەللىك ئاغزىدىن شالى ئاقىپ، ئىت تۈكىدىن هەم زىيادەرەك ئېز-
دىلەر. ئىسكەندەرنىڭ ئالدىدا سىپاهلار هازىر بولۇپ، غايىپ بولغانلارغە مۇسىبەت تۇتۇپ،
بىسيار دىشۋار ئاشفىتە قالدىلەر. لېكىن پۇشايمانلىق هېچ ئىسىغ بەرمەدى. كۈشىش قىلماقغە
هېچ يول تاپالماي، زۇرۇرەتدىن دىدىلەركىم، بىر نەچچە كۈن تەهەممۇل قىلىپ، قىلادۇر-
غان ئىشنى ئالدىراماي شايدكى قىلۇرمىز. شۇم يەئجۇجلەر مۇندا تۆئمە تاپالماي، ئۆز ماكا-
نىغە يانىپ كەتمەككە كەلگەن يول بىلەن كەتكەيلەر. ئاندىن كېيىن بىر ئىشغە ئىلاج قى-
لالمايمىز. ئەمما بۇلار دىگەندەك يەمەك ئۈچۈن يەئجۇجلەر ئاجىز كېلىپ، بارچەسى كەلگەن
يولغە يانىپ، دەررە ئىچرە سىغماي، هەر تەرەفدىن كىرىپ كەتتىلەر. بۇلارغە يۈزلەنگەن ئاۋۋە-
رەلىقنى ئۇنۇتۇپ، تەهەممۇل بىلەن ئىسكەندەر دانالارنى ئۆزىگە هەمراه قىلىپ، كېڭەشىپ
ئاتلاندىلەر. دانا ئۇستادلار هەم بىللە يۈرۈپ، بارچەسى ئول دەررە تەرەفىگە ماڭدىلەر.
ئول دەررەگە يەتكەندە كۆردىلەركىم، ئىككى تەرەپدە ئىككى تاغ باردۇركىم، ئەل دىگەندەك ناما-
يان بولۇپ تۇرادۇرلەر. ئىككى تاغنىڭ ئاراسىدىن تار يېرىنى تاپىپ كۆردىلەركىم، ئارغامچىلار
بىلەن هەر تەرەفدىن چاغلاپ، تار يەرىنى ئون مىڭ گەز چاغلاشتىلەر. مۇنەججىملەر ياخشى
سائەتنى تاپىپ، ئىسكەندەرغە مەئلۇم قىلدىلەر. ئىسكەندەر دەرهال ئاتلانىپ فەرمان قىلىپ،
سەرەنجام قىلغان ئەسبابلارنى تۆكتىلەر. ئىسكەندەر هەم تۈشۈپ، ياخشى سائەت تاپىپ سەد-
نىڭ ئەۋۋەلىنى قويۇپ بەردى. مىڭ يەردە دۇكان راستلاپ، كۆرۈكلەرنى مۇهەندىس ئۇس-
تادلار فۇسۇنسازلىق بىلەن ئىشلارنى تۈزۈپ، بارچە ئۇستادلار كەجنىڭ ئورنىدا هەفتەجۇش
ئېرىتىپ يەرگە قۇيۇپ هەفتە جۇشنىڭ ئۇستىگە ياساغان تاشلارنى قويۇپ، مانىدەك ئۇستاد-
لار قويغان هەفتە جۇش بىلەن تاشلارنى ئۆز جايىغە كەلتۈرۈپ قويار ئېردى. يەنە ئانىڭ
ئۈستىدە هەفتە جۇش بىلەن تاشلارنى قويۇپ ئېردىلەر، ئول يەرنىڭ ئۇزۇنلۇقى ئونمىنىڭ
گەز، توغراسى بەشيۈزگەز، بۇ ئىشنىڭ تۆپەسىدە نەچچەمىڭ تۆمۈرچى ۋە گىلكار ۋە ئۆزگە
ئۇستادلار بار ئېردىكىم هەفتە جۇش بىلەن ياساغان سەدنى ئانداغ مەهكەم ئەتتىلەركىم،
بىر قىل پاتقۇنچە شكاف قويمادىلەر. يەنە ئۆزگە مەردىكارلەرنىڭ هەددى-هىسابى يوقدۇر-
كىم، قىياسغە راست كەلمەس. بۇ جاهان خەلقى ئالتە ئايغىچە كېچە ۋە كۈندۈز ئىشلەپ
سۈرەتنە كەلتۈرۈپ، يەنە نەچچە مىڭ سەنئەتكار ئۇستادلارنىڭ دانالارى ئىهتىمام ئەيلەپ،
سەددى ئىسكەندەرنى ئەنجادغە كەلتۈردىلەر. ئەهلى تارىخلارنىڭ قولى بىلەن ئول سەدنىڭ
بۇ تەرەفدىن تۆپەسىگە چىققالى ئىككى زىنەپاي ياسادىلەر يەنە تۆدۈردىن بۇرجلارنى قويۇپ
ۋە كەگرەلەرنى ئېتىپ مەهكەم ئورناتتىلەر. يەنە ئىككى تەرەفدىن ئىككى جاي ياسادىلاركىم
نۆكھبانلەر ئۈچۈن ماكان قىلىپ، سەنگ باران قىلماق ئۈچۈن تاشلارنى ئاندا تۈشۈپ،

نەچچە يۈز كىشىنى ئۇل سەدنى موھافىزەت قىلماق ئۈچۈن تەئيىن قىلىپ قويدىلەر، ۋەقتىكى تەييار بولدى خۇدائى ئالەمىيانغە ئىسكەندەر سەجدەئى شۈكرانە بەجا كەلتۈرۈپ، بۇ ھالەتدە يەئجۇجلەر دەشت ـ ۋادىلارغە رۇستە خىز سالىپ، ئۆز ۋاقتىدا كىلىپ كۆردىلەركىم، ئاندا بىر سەد پەيدا بولۇپدۇر. تىشىلەر ۋە تىرناغلەر بىلەن قانچە جەددى ـ جەھەد قىلىپ، سۇست بولۇپ ھالىدىن كەتتىلەر. ئىسكەندەرنىڭ ئەمرى بىلەن ئىسكەندەرنىڭ لەشكەرى ئۇلارنىڭ باشىغە تاش ياغدۇرۇپ، ئۇلار تاشدەك يەرگە تۈشۈپ، قانچە غەۋغاسى فەلەككە يىتىپ، ئىسىغ بەرمەي، ھالاك بولماقدىن قالغانلەر ئەندىشەلىك بولۇپ، سۇد تاپالماي ياندىلەر. خۇدانىڭ بەندەلەرىغە قىلغان زۇلۇملارنىڭ ئەۋزىنى فەلەكدىن كۆردىلەر. كىمەرسە كىمەرسەگە قىلسە، ئاسماندىن ئەگەر تاش ئەجىپ ئەمەسدۇر، نەچچە قاتلا ئۇل يەئجۇجلەر مۇنداغ كوشمالنى تاپقاندا، ئۇل تەرەف باقماقنى خىيال قىلمادىلەر. بۇ قائىدە بىلەن ئىسكەندەر يەئجۇجنىڭ دەفئى ئۈچۈن سەد قىلىپ، خاتىرنى جەمئ ئەيلەپ، سپاھلار بىلەن ئەسلى ۋەتەننى ياد ئەيلەپ خىرام قىلدى. نەچچە كۈن باياباںلار ۋە دەشتلەرنى كىزىپ يەنە ھەم رۇم تەختىنى مەنزىلگاھ قىلدى.

ساقىنامە:

كىتۇرساقى ئۇل جام تەۋۋى شىكەن، / قىلىپ فەھم ئۇل ئاھەڭنىڭ رەنگىنى،
كى كۆڭلۈمگە تۈشمىش ھاۋايى ۋەتەن. / يانا تەرك ئىتەي سىر ئاھەڭگىنى.
تىلەرمەن كىزىپ رەبئ ئەتلالنى، / ناۋايى ۋەتەن مەنزىل ساڭا،
دىسەم رەنج غۇربەت داغى ھالىنى، / بۇ مەنزىلدىن ئامانە ھاسىل ساڭا.
مۇغەننى چۇتاپتىم مەقامىمدا كام، / كى ھەركىمگە بار ئىردى يارى قەرىن،
تۈزەت كام ئىلە سەن داغى بىرمەقام. / بولۇپدۇر ئەدەم سارى غۇربەت كەزىن.

ئۇل كەبۇتەر ھىكايەتىكىم، پادىشاھنىڭ قەسرى زەرنىگار جەننەتىدىن قۇتۇلدى. ۋە ئۇل ۋەيرانەدىن پەراغەت كۇنجى تاپىلدى

بىر ئەفسانە ئىشتىمكىم، نامە بىركە بۇتەربىر ئاشىقنىڭ نامەسىنى مەئشۇقىغە يەتكۈزۈرمەن دەپ ھاۋا تۇتۇپ، غۇلاچلاپ ئۇچار ھالدا، بىر پادىشاھنىڭ قەيدىغە تۈشۈپ، قاناتلارىغە نەقىس يىتىپ، فەلەك گەردىشىدىن زۇلۇم تەككەچ، نەچچە يىلغىچە خانەكور ئەيلەپ بەند قىلغان ئىردى. ئەگەرچە بەند قىلغان جايى جەننەت ئاسا بولسەمۇ ئانىڭ نەزەرىدە زىنداندىن ئارتۇقراق ئىردى. بىر كۈنى ئۇل يەردىن خالاس بولۇپ قاچىپ، خۇرسەند بولۇپ، ھاۋا تۇتۇپ، ھەر تەرەف نەزەر سالىپ، ئۆزىنىڭ دىيارىنى كۆرگەچ سەئى بىلەن نەچچە كۇنچۇلۇك يولنى باسىپ بىردەمدە يىتىپ كەلدى. دەۋران زۇلمىنىڭ ئىنقىلابىدىن ئۆزىنىڭ ئۆيىنى كۆردىكىم، ۋەيران بولغان ئىردى. ئانى تاپالماي ۋە لىكىن ئۇچاردىن ھەم قاناتلارىنى ياپماس ئىردى. خالايىق ئاڭا دام قويۇپ، دان ساچىپ تۇتۇپ ئالارمىز، دەپ قانچە سەئى قىلدىلەر، بۇلارغە ھىچ ئىلتىفات قىلماي، قانات ئۇرۇپ، ئۆز تامىنى ئىزدەپ، ئېھتىيات بىلەن

نەچچە دەۋر قلىپ، ئۆزىنىڭ بۇزۇلۇپ قالغان تامىدا ئولتۇرۇپ شاد بولدى. ئەگەر ئۆزىنىڭ
ئۇلفەت ئالغانى بۇزۇق ۋەيران بولسە، شاھىنىڭ ئالتۇن قەسرىسىدىن ئۇلاراقدۇر. ھەقىقەت
نەزەرى بىلەن باقساڭ، قۇش مۇرەسسەئ قەفەسىدىن يەتكەن ئاشيانىسى خۇشراقدۇر.

ھىكمەت ئىسكەندەرنىڭ ئارستۇدىن سوئالى ئول بابداكىم، تەبىئىيەت ۋەتەنىدە
ئام ۋە مەئلوف ۋە مەسكەندە ئارام جەھەتى نە بولغاي ۋە ئانىڭ جاۋابى

يەنە ئىسكەندەر ئارستۇدىن سورىدىكىم، ئىشرەت فەزارى زىننەتلىك ئىمارەتنى ئادىمى-
نىڭ تەبىيىتى خۇش قىلىپ رەغبەت قىلغاي ئىردى لېكىن نەچچە بۇ ئىشىدا تەفەككۇر
قىلىپ باقسام ئادىملار مۇنداغ ئىشنى خوشلاماي، ئاڭا راغىپ ئىمەسدۇر. ئەگەر ئۆزىنىڭ
زىنداندەك بۇزۇق كۇلبەسى بولسە، نەزەرىدە باغ رىزۋانچە باردۇر. بۇ ئىشنىڭ مۇنداغ بول-
ماقىنىڭ ھىكمەت تەرىقىن بايان ئەيلەگىل. ئارستۇ دىدى، بۇ بابدا ھەرتەرىقە گۇفتىگۇ بىسيار
قىلدىلەر ۋە لېكىن ھىكمەت ئەھلىنىڭ مۇددەقىقلەرى بۇ بابدا موتتەفىق بولۇپدۇر. دىدىلەر-
كىم، ئادىملارنىڭ تەبىئى بىر نەرسەگە ئادەت قىلسە، ئانى تاپقاندا شاد بولغۇسىدۇر. ئاڭا
ئوخشە گەدالەرنى ئادەت بولغان كۇنجى ۋەيرانەنى تەلەپ قىلۇرلەر ھەم مۇئتاد قەسىر ۋە
ئايۋانلارغە راغىپدۇرلەر، بۇ ئىش تەكەللۇف بولماس. ھەركىمەرسەنىڭ تەبىئىغە بىر نىمەرسە
ئادەت بولسە، ئول ئادەتنىڭ زىيادەلىقىدىن ئادەت ئەينى تەبىئى بولۇر. مۇئەييەندۇركىم،
ھەركىمەرسەنى ئۆز تەبىئى ئۆزىگە تارتقاي. مۇنداغ بولماق ئىختىيارى ئەمەس، بەلكى، تەڭرى
تەئالانىڭ قىسمەتىدۇر. ھەرقايىداغ كىشى بىر يەرنى خاھلاپ تەبىئى بىلەن ئاندا ئۇلفەت
ئالغان بولسە، ئۇلفەتىنىڭ مىقدارىچە ئول يەرگە مەشغۇل بولۇر، دەپ جاۋاپ بەردى. ئىس-
كەندەر ھەم ئاڭلاپ خۇش بولدى.

ئىسكەندەرنىڭ قۇياشدەك جاھانگىرلىكىدىن سۇڭرە دەريا دىيارى فەتھ ئۇچۇن ئارزۇ
كېمەسىگە كىرىپ، ھەۋەس باربانىن تارقاتقانى ۋە ھۆكما ئىتتىپاقى بىلە رۇم دەر-
ياسى ھەلەمىدە ئالەم مۇلكىنىڭ ماھىر تۇججارلەرنى يىغىپ كېمە تەربىيەتىغە
ئەمر قىلغانى ۋە ئۇچ مىڭ ھىلال قەۋس مانەند قۇرۇۋالغاندىن سۇڭرە
مەھجور ئاساتىر بىرلەن ئۇلارغە قاتتىغ يادىن چىققان ئوقدەك راۋان
لىق بەرمەكلەرى ۋە ئانىڭ ئول سەفىنەلەردە مەۋج خۇتۇتىدىن
تۇججار فەتھ نامەسىن ئوقۇغانى

بۇ بەھرىنىڭ گۆھەر فەشان غەۋۋاسى سۆز گۆھەرىدىن مۇنداغ نىشان بەردىكىم، ئىس-
كەندەر تامام ئالەمنى ئالىپ يەنە رۇم شەھرىنى قارارگاھ ئەيلەپ، نەچچە كۈن ئۆز ۋەتەنىدە
شاد بولۇپ بىقەدەر ئىمكان نىشاتلارنى ئەيلەپ، ئافتاپدەك يۈزىدىن شەرەف بۇرچى يەڭلىغ
ئۆز يۇرتىنى مۇنەۋۋەر ئەيلەدى. ھەر تەرەفنىڭ خەلقى ئەيش تاپىپ، ئىشرەت قىلدىلەر ۋە
لېكىن رۇم خەلقى ئۆزگەچە شاد بولۇپ، بىر - بىرىگە مۇباھات قىلۇر ئەردىلەر. ئىسكەندەر

نەچچە ۋەقت دىلئارام بىلەن جامى مەينى نۇش ئەيلەپ، خاتىرىغە يەتكۇرۇر ئەردىكىم، ئۇل
خالىق پەرۋەردىگاردىن تەۋفىق رەفىق بولۇپ، جاھانگىرلىك ئىھتىمامىنى ئەزم ئەيلەپ، جاھاننى
ئالدىم، ئالەمنىڭ ئاجايىپلارىنى مەخپى يا ئاشكارا ۋە ھەر غارايىپ جانۋارلەرنى يانە باتى
ۋە كانى ھەر قىسىم سۇرەتلەرنى تەڭرى تەئالا كۆرسەتىپ، بارچەسىنىڭ تاماشاسىنى قىلىپدۇر-
مەن، يەر يۈزىدە ۋۇجۇد تاپقان نەرسەلەر نەزىرىمدىن ئۆتتى ۋە لېكىن دەريايى سەيرىنى
قىلماي، ئانىڭ ئىچىدەكى ئاجايىپلارىنى تاماشاھ قىلمادىم دەرلەركىم، دەريانىڭ كەنارەلەرىدە
ۋە جەزىرەلەردە بىسيار ئاجايىپ ۋە غارايىپلار باردۇر. دەريايى موھىت ئىچرە بىھەد ۋە بىھد-
ساپ مەخلۇقاتنىڭ تاماشاسى باردۇر كىم، ئانىڭ ھەقىقەتىنى ئەقىل فەھم قىلماس. خۇدايى
ئالەميات بۇ ئالەمنى ماڭا مۇسەخخەر ئەيلەپ، بارچە ئىشنىغە ماڭا قۇدرەت بېرىپدۇر. ئەگەر
ئانىڭدىن ئاگاھ بولماسام، ئۆزگەلەرنىڭ مېنىڭ بىلە فەرقى بولماس. لازىمدۇركىم، بۇ يەر
ئۇزرە قۇرۇقلۇقنىڭ دەريانىڭ ئەھۋالاتىدىن ئاگاھ بولغايمەن. ئەگەر بەخت دەۋلەتىم يارد-
ۋەرلىك قىلسە، يۈرۈپ بارچەلەردىن ئاگاھلىق تاپقايمەن، قۇرۇقلۇقنى خىزىر بىلەن يۈرۈپ،
تاماشاھ قىلدىم، ئەمدى ئىلياس بىلەن سۇغە قەدەم قويغايمەن، دىگەندە ئانىڭ
كۆڭلىگە بۇ ھەۋەس پەيدا بولۇپ، ھەرگىز ئانىڭدىن بۇ ھەۋەس كەم بولماي،
بۇ ئەندىشەدىن دىماغىغە جۇنۇن يۈزلەندى. ئانى بىلىپ دانىشمەندلەرنى تەلەپ
قىلىپ، ئۆزگە ئۇلۇغلارنى ھەم ئالىپ كېلىپ، بەزم ئارەستە قىلىپ، كۆڭلىدىكى ئىشنى
ئاشكارا ئەيلەپ، بار-يوقىنى ئايان ئەيلەدى. ئەھلى بەزملەر دىدىكىم، كۆڭلى دەريايى
سەيرىنى ھەۋەس قىلادۇر. ئانىڭ مەنئىغە سۆز سۇرگەندە، مەئقۇل جاۋابى بىلەن رەد قىلدى-
كىم، ئاقىللار ئاجىز بولۇپ، رىزا بەرمەكدىن ئۆزگە ھىچ تەدبىر تاپمادىلەر. بارچەسى مەقبۇل
تۇتۇپ، دۇئا ئەيلەپ دىدىلەركىم، تەڭرى-تەئالا كۆڭلۈڭگە بۇ مۇددىئانى سالدى، ئۈمىد
ئۇلكى ئۇل زات بىنىياز لۇتف ئەيلەپ، بۇ ئەزمىڭىغە سېنى كامكار قىلغاي، دەپ ھەممە خاس-
ئاملار ئىسكەندەرنىڭ ئەمرىنى قوبۇل قىلىپ، ئىسكەندەرنىڭ كۆڭلى بۇلاردىن خۇش بولۇپ،
دەرھال ھۆكۈم قىلدىكىم، ئۇستادلار كېمەنى يونارغە مايىل بولۇپ، لازىملىق سەرەنجامىنى
ئالىپ، ئون ئۈچمىڭ كېمەنى تەييار قىلغايلەر، ئانىڭدىن مىڭ كېمەنى ئىسكەندەر بىلەن
خاسلەر ئۈچۈن بولغاي. يەنە مىڭ كېمەنى ئەركان دۆلەتلەر ئۈچۈن، سەككىز يۈز كېمە باھا-
دۇر مۇبارىزلەر ئۈچۈن، ئىككى يۈز كېمە بازار قىلماق ئۈچۈن، مىڭ كېمەنى خاسلەر ئۈچۈن
فەرمان قىلىپ ئېردى لېكىن ئانىڭدىن يۈز كېمە چوڭ جاھازە بولسۇنكىم، ھەربىرى بىر شە-
ھەردەك تەرتىپ تاپسۇنكىم، ھەركىشىنىڭ ھاجەتى ئاندا راۋا بولغايكىم، مەھەللەلەر ۋە كوچە-
لەر ۋە چاھار سۇلار ۋە بازارلار ۋە ھويلىلار ۋە سارايلار ۋە مەدرەسەلەر ۋە مەسچىدلەر
ئاندا بولغاي. يەنە ئۈچ يۈز كېمە بولسۇنكىم، ھەر-بىرىدە مىڭ سپاھى ئاتى ۋە سەرەنجا-
مى بىلەن ئاندا ماكان تۇتقايلەركىم، سەككىز يىلغىچىلىك كېرەكلىك ياراغى بىلەن بولغايلەر.
يەنە ئىككى يۈز كېمە ئۇلاغلەر ئۈچۈن بولسۇنكىم، شايەدكى بىر كەنارەگە چىققاندا، لازىم
بولغاي، يەنە يۈز زورق بولسۇنكىم، ھەربىرى سۇ ئۇزرە بادى سابادىن يىلدام يۈرگەي
بولغاي، يەنە ئىككى مىڭ كېمە تەييار بولسۇنكىم، زىبۇ-زىننەت بىلەن تەرتىپ بېرىپ،
ھەشەم ئۈچۈن بولغاي، دەپ فەرمان قىلغاندا، ئالەم ئەھلى قوبۇل تۇتۇپ، نەچچە مىڭ
نەججار ياغاچچى، خاررادلەر بىنەزىر ئۇستادلەر ئىش تۇتۇپ، ياغاچ كەسكەلى تۇردىلەر.

ھەرتەرەفدىن سەرەنجام كېلىپ، ئۇستادلار ئارام ئالماي قىلغالى تۇردىلەر. بۇ ئىشنى قىلىنان
كىشىلەرنىڭ مەنزىلى رۇم دەرياسىنىڭ كەنارەسىدە بولدى. ئۇن بەشىنىڭ كامىل ئۇستادلەردىن
يەنە ھەم شۇنچە شاگىردلەردىن ھەم مەغدۇرىنىڭ بارىچە سەيئى ئېتىپ كېچە ۋە كۈندۈز
ئىشلەدىلەر. يەنە ئۈچ مىڭ كىشى تۆپەسىدە تۇرۇپ سەئيى بىلەن بولدىلەر. ئول كەنارەدە
ئانداغ شور سالدىكىم، گويا كى رۇم دەرياسىغە جۇش تۈشۈپدۇر. بۇ يەگىلىغ ئون يىلغىچە
ئىشلەپ، ئۈچ مىڭ كېمە دەرياغە كىردى. ئەۋۋەل تەئيىن تاپقاندەك، ھەركىم ئۆز كېمەسىدە
ئورۇن تۇتۇپ، نەچچە يىللىق يول ئەسباپىنى سالىپ، ھەركىم خاھلاغان نەرسەنى كېمەگە
ئالىپ دىگەندەك كېمەلەرنى ئارەستە قىلدىلەر، ئىسكەندەر دەريا مەسەللىك بەلىكى چەرخ
مۇئەللا مەسەللىك ھەركەت تاپىپ، مەملىكەت ئەھلى بىلەن خەيرباد قىلىپ، نەۋازىش بىرلە
خالايىقنى شاد قىلدى. ھەرەم ئەھلىلەرى بىلەن ۋىدائلاشىپ ئاتلاندى. توختاماي بادىپايەنى
سۇرۇپ، رۇم دەرياسىنىڭ كەنارەسىگە يەتكەندە، جىلاۋىنى تارتىپ تۇردى. شول ھالىدا ئەھلى
ھىكمەتلەر ئۇستۇرلابىنى ئالىپ، ياخشى سائەت ئۈچۈن توختادىلەر. ئىسكەندەر خالايىققە باقىپ
دىدىكىم، ئەي خالايىق خىزمەتىمنى قىلىپسىزلەر، بۈگۈن سىزلەرنىڭ يىراقلىغىدىن كۆپ مالال
بولۇپدۇرمەن. ئەگەرچە سىزلەردىن يىراق بولسام، ۋە لېكىن بارچەلەرىڭىزدىن ھەددىدىن
فۇزۇن سىزلەردىن رازىدۇرمەن، تەقدىر ئىلاھىدىن ماڭا مۇنداغ سەفەر تۈشۈپدۇر، ھەرنىچۈك
سۆزدەپ ئېردىم، قۇلاق تۇتۇپ قىلىڭلار. ئەگەر ئاخىرەت ئۈچۈن، يا دۇنيا ئۈچۈن، يا يۇرت ئۈچۈن
ھەربىرىڭىزنى تەئيىن قىلىپدۇرمەن، ئول ئىشدىن تاشقارى چىقماڭلار، مېنىڭ سۆزۈمنى كۆڭلۈڭ-
لاردا ساقلاپ، ياخشىلىق بىلەن سالامەت بولۇڭلار، گاھى بىزنى دۇئا بىلەن ياد قىلىپ،
شوبۇ خىزمەت بىلەن بولۇڭلار. ئىسكەندەر بۇ سۆزنى دىگەچ، جەمئى خالايىقلار فىغانلارنى
فەلەككە چېكىپ، يۈزلەرىگە كۆز ياشدىن دەريالار ئاقىتىپ، دۇئا خەيىر قىلىپ دىدىلەركىم،
ھەريەردە بولساڭ سالامەت بولۇپ، نىشات بىلەن قايان بارساڭ، تەڭرى تەئالانىڭ پاناھىدا
بولغايسەن، مۇندىن ئۆزگە ياخشى - يامان دىگەلى ھەددىمىز بولماس، يىراقلىقىڭدىن غەم
يىمەكدىن بۆلەك ئىشىمىز بولماس، تاكى جانىمىز بار قىلغان ئەمرىڭدىن بەقەدەر ئىمكان
چىقماسمىز، بىزدىن دۇئادىن ئۆزگە كەلمەس، دىگەندە ياخشى سائەت تەيلۇئ قىلدى. ئىسكەن-
دەر ئۇستۇرلابغە نەزەر سالغاچ، دەرھال ئۆزىنى كېمەگە ئالىپ، ئارامگاھ قىلدى. قۇياش
ھوت بۇرجىغە تەھەييۇل قىلغاندا، بولۇتدىن يامغۇر ياغقاندەك خالايىقنىڭ كۆزىدىن ياش
تۆكۈلدى. ۋەقتىكى ئىسكەندەر كېمەگە كىردى. ئارقاسىدىن تامام لەشكەرى خىرام ئەيلەپ،
ئون ئۈچمىڭ كېمەگە كىرىپ، لازىملىق نەرسە - كېرەكلەرنى سالدىلەر. كېمەلەر تولۇپ بولغان-
دىن كېيىن كېمەچىلارغە ھۆكۈم بولۇپ، دەريادا كېمەلەرنى سۈرۈپ، دەريايى مۇھىت
جەنىبىشىغە كىرىپ، ئانداغ سۇ ئۈزرە ئۇلۇغ شەھەر نامايان بولدىكىم، زىمىن زامان كۆرمەگەن
بولغاي. بۇ سۇفەت بىلەن شاھ ئىسكەندەر يۈرگەندە، دەريا كۆكسى چاك بولۇپ، پارە - پارە
بولۇر ئېردى. بۇ نەۋئ مىھمان دەريايى مۇھىتغە كىرىپ، دەريايى مۇھىت ھەم مىھماندارچىلىق
قىلماق ئۈچۈن بىر تەرەفدىن سەدەفلەرنى يىغىپ، بارچە دەريالارنى ئاشكارا قىلىپ، بارچە-
سىنى مىھمانغە نىسار قىلغالى ئىسكەندەرنىڭ باشىدىن فىدا ئەيلەپ ساچتى. كىمەرسەنىڭ
مۇنداغ مىھمانى بولسە، جانىنى ھەم فىدا قىلسە ئازدۇر.

ساقىنامە:

ئاياقچى كىتۇر جامى مەيدۇر مىسال،
كىبەھر ئىچرەدۇر شاھى دەريا نەۋال.
ماڭا تۇتكى چۇن نوش ئەيلەي تەرەب،
كى دەريا كەبى بولماسام خەشكى لەب.
مۇغەننى تەرانە تۇزەت رىختە،
ھەزىن كۆڭۈلگە لەئىنى ئامىختە.

كى ئەشكىمنى تۆككەي ئەشك نابدەك،
بويۇرغاي ماڭا چەرخ گىردابدەك.
ناۋايى تەلەپ قىل تەرىقى فەنا،
كى سۇ ئۇزرەدۇر دەھىر ئۆيىگە بەنا.
كۆڭۈلنى بۇ ئۆي بىلە شاد ئەيلەمە،
ھۇباب ئۆيىگە ئىئتماد ئەيلەمە.

ئىسكەندەرنىڭ سىركمادىن دەريايى بارىيار ۋەسفىن سوئال ئەتكەنى ۋە سۇقراتنىڭ
گىريەئى ئەرىز دەۋرىدە سوڭگى نەۋئ ئىھات قىلغانىن شەرئى قىلغانى ۋە موھىت
ئەترافىدا يەتتە ئەخزەر دەرياكىم، يەتتە چەرخ خىزرادەك شور ئەڭگىز
بەلكى خۇنرىزدۇر تەقسىم ئەتكەنى، ئون ئىككى مىلك جەزايىركىم
خالداتدىن دۇرمۇنقەسىم قىلغانى ۋە بەھرى ئابشەرھىدىن ئەلگە
تەھەييىرات سالىپ ۋە ئەنۋار ماجراسىدىن بەھرىدەك
سايىلنى خەشكى لەبلىقىدىن سىراپ قىلغانى

ئىسكەندەر دەرياغە كىرگەن كۈنى، ئەھلىنى يىغىپ، مەجمەئ تۈزۈپ، بارچەلەرىغە دىلجۇيلۇق قىلىپ، دەريانىڭ كەيپىيەتىنى بايان قىلغىلاركىم، دەريايى موھىت يەر ئۈزرە نە تەرىقە باردۇر. ئەھلى ھىكمەتلەر دىدىلەركىم، سۇقرات بايان قىلسۇن، ئەھلى ھىكمەتلەرنىڭ ئۇستادىدۇركىم، كۆڭلىدە ھىكمەتدىن ئۆزگە يوقدۇر. ئىسكەندەر ئانىڭدىن سۆز سوراپ، ئىلتىماس قىلغاندا، سۇقرات مۇنداغ جاۋاپ بەردىكىم، يەر يۈزىنىڭ ھەيئەتى مەددۇرانى ئول قادىر دانا قۇدرەتى بىلەن بىر نىمەدە بەند قىلغاندۇر، لىكىن ئول بەند سۇ ئىچىدە پىنھاندۇر، ئۈچۈق يىرىنى جاھان دەرلەركىم، ئاباد يەرلەرى، تاغلار ۋە دەشتلەرى باردۇر. ئانى رۇبئى مەسكۇن دەرلەر ۋە لىكىن ئانىڭ چۆرەسىنى سۇ ئىھاتە قىلىپ يەتتە ئىقلىم ئاندادۇر، ئول ھەم ھەممەسى ئۈچۈق ئەمەسكىم، ھەر تەرەفدىن سۇ كىرىپدۇر. ئول مۇھىتكىم فەلەك مۇتتەسىل كىلىپدۇر. ئانىڭدىن يەتتە دەريا رۇبئى مەسكۇنغە ھەرتەرەفدىن كىرىپ، ئاباد يەرلەر ۋە تاغلار ۋە دەشتلەرغە دەخلى باردۇر. يەنە ئون ئالتە دەريا باردۇركىم، ئانى بەھرات دەرلەر. ھەر-بىرىنىڭ ئۆزگىچە بىر ئاتى باردۇر. يەنە ھەم يۈزدىن ئارتۇغراق دەريالار باردۇركىم، خالايىق ئۇلاردىن مەنفەئەت ئالۇرلەر. تۆرتى مەشھۇردۇر، گەھكى دەرياسى، ھىرات دەرياسى، فرات دەرياسى، نىل دەرياسى بۇ تۆرت دەريادىن ئالەم ئابارلىقغە يىتىپ، خالايىق خۇرسەندۇرلەر ۋە لىكىن بۇ دەريالارنىڭ مەنفەئى بۇلاقدۇر. ئول يەتتە دەرياكى ئۇلاردىن شەھەرلەر ۋە جەزىرەلەر ئاباد بولۇپدۇر. ھەممەسى دەريايى مۇھىتدىن ئايرىلۇر. بىرى رۇم فەرەڭ دەرياسىدۇركىم، ئالتە يۈز شەھەر بىلەن جەزىرەلەر ئانىڭدىن ئاباد بولۇپدۇر. ئىككىنچى دەريانى مەغرىپ دەرياسى دەرلەركىم، مەشرىق بىلە شىمالنىڭ ئارالىقى ئاباد يەرلەر، بىرىنىڭ جەزىرە مەشھۇردۇر. ئۈچۈنچى دەرياسى زەنگى بىلە ھەبەش دەرياسىدۇركىم، مىڭ ئۈچيۈز

جەزىرىلەر باردۇركىم، ھەددىدىن فۇزۇن ھاسىللىقدۇر. تۆرتۈنچى دەرياسى، دەريايى ھىندۇ دەرلەركىم، ئانىڭ ئىككى مىڭ ئۈچ يۈز ھاسىللىق جەزىرەلەرى باردۇركىم، ئانىڭ شاخچەسى قۇلزۇم بىلە ئۇممان كېلىپدۇرلەر. بەشىنچى چىن دەرياسىدۇركىم، ئانىڭ يەتتە يۈز ئۈچ جەزىرەسى باردۇركىم، ھەممەسى ئابادۇر. ئالتىنچى دۇۋاڭ دەرياسىدۇركىم، ئانىڭ ئىككى مىڭ جەزىرەسى باردۇركىم، تۈمەنىڭ كىمەلەر بىلەن خەلقى جەزىرەلەرنى ئاباد قىلۇرلەر. يەتتىنچى مەشرىق دەرياسىدۇركىم، ئانىڭ ئون ئىككى مىڭ جەزىرەسى ھەددىدىن فۇزۇن زىيادە ئابادۇركىم، ئون ئالتە بەھرات بۇ دەريا بىلەن باردۇر. مۇنداغ ھاسىللىق جەزىرەلەر ئۆزگە يەردە يوقدۇر. بۇ دەريالاردىن ئەدەدسىز جەزىرەلەر ۋە شەھەرلەر ئاباد بولۇپدۇركىم، غايەتسىز غارايىپ ئىشلار زۇھۇر تاپىپدۇر. بۇلارنىڭ مەنبەئى دەريايى مۇھىت دۇركىم، ئانىڭ ئاۋازەسى بۇ جاھاندا باردۇر ۋە لېكىن ئانىڭ ئىچىگە فەلەك تۈششە غەرق بولۇپ كۆرۈنمەس ۋە لېكىن ئانداغ ئۇلۇغ جانىۋارلارنى تەڭرى تەئالا خەلق قىلىپ، سۈرەتغە كەلتۈرۈپدۇركىم، ئەھلى خىرەدلەر تەكەللۇم بىلەن ئول جانىۋارلارنىڭ سۈفەتىنى بايان قىلماسلەر. بۇ دەريالارنىڭ سۈفەتىنى مەجمەل مەخرەجى ۋە مەدخەلى بىلەن بايان ئەيلەدىم. كىمەرسەئى ئانىڭدىن تەپسىلىنى ئارزۇ قىلسە، جۇستجۇي بىلەن سەيىر قىلغاندا، تەھقىق قىلۇر. ئىسكەندەر مۇنى ئاڭلاپ، سۇقراتغە ھەددىسىز ئافىرىنلەر قىلىپ، ھىممەتى غالىب بولۇپ، بۇرۇن يەتتە دەرياغە سەيىر قىلىپ، ئاندىن كېيىن دەريايى مۇھىتغە كېلىپ تاماشاھ قىلماقچىدۇر. ئاگاھ بولغىلكىم، ئادىمىنىڭ بەلەند ھىممەتلىگى، ھەۋەسى، جاھان تاماشاسى كۆڭلىدە بولسەكىم، غەپلەت باتسىدۇر. ئۆلۈم يەتكەندە ئانىڭ دىماغىغە دۇد سالىپ، تەمەننا ئوتىنى ياققان بىلەسۇد بەرمەس.

مەشرىقدا گەنج تاپقان كىشى ھىكايەتى

مەغرىب گەنج نامەسىنى ئوقۇپ، مېھرىدەك باشىدىن قەدەم قىلىپ مەغرىبغە باردى ۋە ئول زەر مەغرىبى تاپقاچ مېھرىدەك ئوت ياقتى. بىر كىمەرسە مەشرىقدا بىر گەنج تاپتىكىم، تامام جاۋاھىراتلاردىن ئېردى. ئول گەنجىنىڭ ئىشىكىگە پۈتۈكلۈك ئەردىكىم، ھەركىمەرسە بۇ گەنجنى تاپىپ، مەغرىب دەريايىغە بارسە فالان يەردە مۇندىن ئۇلۇغراق يەنە بىر گەنج باردۇركىم، ئانى ھەم تاپىپ ئالغاي. ئول خام تەمەئ ئانى ئوقۇغاچ ھىممەت كەمەرىنى باغلاپ، مەغرىب تەرەفىگە يۈردى. نەچچە يىل دەشت-بايابانلار ۋە دەريالارنى كېزىپ، يۈز مىڭ بالالەرنى باشىغە ئالىپ، ئىزدەگەن يەرگە يېتىپ، ئول گەنجىنى تاپقان چاغدا، باشىغە ئەجەل يېتىپ، بۇ ئالەمدىن ئۆتتى. يا بۇ گەنجدىن بەھرە ئالماي يا ئول گەنجدىن بەھرە ئالماي مۇشەققەت چېكىپ، جاندىن كەچتى. بىلگىل ۋە ئاگاھ بولغىل، شاھلىق ئول ئەمەسكىم، يۇرتلارنى ئالىپ، سەھرەبەرلەرنى مۇسەخخەرە قىلىپ، شاد بولغاي، بەلكى شاھ ئولدۇركىم، ھەق يولىغە كىرىپ، ھەقنى تاپقاي. كىمەرسە ئانىڭ ئەمرىغە فەرمان بەردار بولسە، خىرەدمەندلەردىن ۋە ئەھلى ھىكمەتلەردىن ئولۇر.

ھكمەت ئىسكەندەرنىڭ سوئالى سۇقراتدىن ئول بابداكىم، گەردغە ئەرزنى تەمام ھەۋاھات قىلماقغا ھكمەتى نەبولغاي ۋە ئانىڭ جاۋابى

ئىسكەندەر سۇقراتدىن سورىدىكىم، ئەي جاھاندىن ئۈزۈلگەن ئازادمەرد، بايان قىلغىلكىم، تامام ئالەمنى دەريايى ئىھات قىلىپدۇر، نى ۋەجھەدىن يەر يۈزنى تۇتماي، رۇبئى مەسكۇنغە دەخلى بەرمەي، ئاز كىلىپدۇر؟ خالايىققە لازىملىقدىن زىيادە يەر يۈزىدە يوقدۇر، دەريايى مۇھىتدىن يەتتە دەريا جۇدا بولۇپ، يەر-يۈزنى تۇتماغاندىن ھكمەت نەدۇر؟ سۇقرات دۇئا قىلىپ دىدىكىم، ئەي شاھ دەريا نەزىر، بەئزىلەر دەرلەركىم، يەر يۈزنىڭ ئىگىز ۋە چۇقۇر يەرلەرى يەنە ھكمەت ئەھلىنىڭ قولى بىلەن يەرنىڭ ئەسلى يۇمالاق كىلىپدۇرلەركىم، ياسى ئەمەس، ئول سەبەبدىن سۇ بۇ يەرگە مايىل بولادۇر، ئەگەر ياغىندىن سەل كەلسە، چۇقۇر يەرلەرگە مايىل بولۇپ، ھەرگىز بەلەند يەرلەرگە چىقمايدۇ، بۇ جەھەتدىن دەريايى مۇھىتنىڭ سۇيى يەر يۈزنى ئالمايدۇر، بەئزى ئەھلى ھكمەتلەر دەرلەركىم، مۇندا ھكمەت ئىلاھى باردۇر، يەرنى مۇھىت ئىچرە ئانداغ ساقلادىلەركىم، ئەكسنى ئاينە ئىچرە ساقلاغاندەك، ھەق سۇبھانە ۋە تەئالانىڭ قۇدرەتىدە ھەر ئىش ئاساندۇر ۋە لىكىن غەرەز ئافەرىدەنىشدىن ئىنسان كىلىپدۇركىم، يەر يۈزىنى ئىنسانغە قۇدرەت بىلەن جىلۋەگاھ قىلىپدۇر، بۇ مەئنىدىن يەر يۈزىگە سۇدىن دەخلى يوقدۇر، مۇنى بىلگىلكىم، ئەزەل ھەكىمنىڭ ھكمەتىغە ھىچ يەردىن خەلەل يەتمەسدە، بۇ ئىشلارغە ئەقىل ھەيراندۇر، ئەھلى خىرەدلەرغە ھەم سۆز دىمەككە ھەد يوقتۇر، دىگەندە ئىسكەندەرغە بۇ سۆز دىلپەزىر كىلىپ، ئافەرىن دەپ خامۇش بولدى.

ئىسكەندەر يەتتە دەريا بىلەن ئون ئىككى مىڭ جەزايىرنى فەتھى ئەتكەندىن سۇڭرەكىم، بىر قاتلا مۇھىت دەۋرەسىن پۇركار سۇپەت ئۆيرۈلۈپ ئىردى، مۇھىت نۇقتە گاھىغە ئەزم قىلغانى ۋە ئول يەردە ياغاچ مۇراكىبىنىڭ يەلدىن ھەركەتى ۋە سوز دەشتىنىڭ سەماۋى ھەيئەتى ۋە كولاكدىن ئول دەشت ئاراكۆپ ئارغىدال نەمۇدارى ۋە سايىبدىن ئول يول ئارا سەڭگى رىزە ئاسارى ۋە ئىسكەندەرنىڭ مۇھىت مەركەزىغە يەتكەنى ۋە چەرخى رۇلابى ئانى ئايلاندۇرۇپ ئىسكەندەرىيەغە ئەزم ئەتكەنى

ۋەقتىكى سۇقرات بۇ يەڭلىغ بايان قىلغاندا، ئىسكەندەر دەريانىڭ كەيپىيەتى بۇ نەۋئ ئاڭلاپ، سەفەر قىلماققە نىيەت قىلىپ، تەييار بولدى. سۇقراتغە دىدى، ساڭا بىردىن ئىلتىماس بۇدۇركىم، سۆزۈڭدىن مۇنداغ ئىفادە ئالىپدۇرمىز، ئەمدى بۇ سەيرىمىزغە ھەم پىشۋايىمىز بولغايسەن. بارچە سپاھلەر ۋە مەللاھلەر تابىئىڭ بولۇپ، ئۇلار بىلەن قايان باشلاساڭ، بارچەمىز پەيرەۋى بولۇپ، ئارقاڭدىن يۈرۈرمىز. سۇقرات ھەم قوبۇل ئەيلەپ يول باشلادى. بارچە خالايىق ئاڭا پەيرەۋى قىلدىلەر لىكىن ئاڭا لازىم بولدىكىم، كىمەچىلەر بىلەن ھەر ئىشدا ئىھتىيات ئەيلەپ، تابىئەلەرى ئانىڭ ئەمرىنى تۇتقاي. ئول ھەم ئىلياسنىڭ ئەمرىنى

تۇتۇپ، كېمەلەرنى سۇرۇپ، دەرياغە كەلدىلەر. ئىسكەندەر لەشكەرى بىلەن سەيئى قىلىپ، جەزىرەلەرنى ئالغالى يۈز قويدى. خۇاھىش قىلغان جەزىرەلەرنى ئالىپ، غەرىب ئىشلارنى كۆرەر ئېردى. لىكىن نەچچە كېمەلەرنى سۇنىڭ كەنارەسى بىلەن يۈرمەككە تەئيىن قىلدى. نەچچە كېمەنى ئەھلى ھىكمەتلەرغە تەئيىن قىلىپ، كېچە ۋە كۈندۈز يۈرسۇنكىم، سۇ ئىچرە دەريانىڭ چۆرەسىنى ئارغامچىلارنى تۇتۇپ يولىنى چاغلاغاي، كەنارەسىدا ھەم يول يۈرۈپ، تاغلارنى ۋە بايابانلارنى كېزىپ، يولنى چاغلاغايلار لىكىن دەريا ئىچرە يوللارنى بۇ تەرىقە بىرلەن چاغلاشقالى تۇردىلەركىم، ئاندا‌غكىم بىر كېمەنىڭ ئىچىدە ئون ئىككى مىڭ قارى ئاغرامچىنى بىركتىپ، لەنگەر سالىپ توختاتتىلەر. ئاغراەچىنىڭ يەنە بىر ئۇچىنى يەنە بىر كېمەگە بىركتىپ، نارى ئالىپ يۈردىلەر. ئانىڭ شەرتىنى بەجا كەلتۈرۈپ، ئاغرامچى تامام بولغاندا، بۇ كېمە توختاتىپ لەنگەر سالىپ تۇردىلەر. ئارقادەكى كېمەنى سۇرۇپ، ئول كېمەدىن ئۆتۈپ تۇتقاندا، يەنە بىر كېمەنى سۆرەر ئېردىلەر. بۇ يەگىلىغ ھىسابدانلەر ئانىڭ ھىسابىنى ئاڭلاشىپ، دەريانىڭ يولىنىڭ يىراق ۋە يېقىنلىقىنى چاغلاشتىلەر. يەنە بىر نەچچە ھىسابدانلار دەريانىڭ توغراسىغە ئاغرامچىلارنى قويۇپ، ھىساپلاشىپ، دەريانىڭ چۆرەسىنىڭ يولىنى تەھقىق قىلىپ دەريا يۈزىنىڭ مىقدارىنى ھەم چاغلاشتىلەر. ئىسكەندەر جەزىرەلەرنى ئالىپ، مۇسەخخەر قىلغۇنچە، ھىساپدانلار دەريانىڭ ئۇزۇن-قىسقەلىقىنى، كەنارەسىنىڭ مىقدارىنى چاغلاپ، خەتغە ئالىپ، پۈتۈن قويار ئېردىلەر. ئول خەتنى ئىسكەندەرغە كۆرسەتىپ، رۇمدىن ئالىپ كەلگەن كەبۇتەرنىڭ ئاياغىغە بەركتىپ، قويا بېرىپ، ئول كەبۇتەر ھەۋا ئالىپ رۇم تەرەفىگە پەرۋاز قىلىپ، رۇم ئەھلىغە خەبەر يەتكۈرۈر ئېردى. بۇ يەگىلىغ يەتتە دەريانى كېزىپ، جەزىرەلەر بىلەن ئاجايىپ ۋە غارايىپلارنى كۆرۈپ، ئون ئىككى جەزىرەلەرنى ئۆزىگە مۇسەخخەر قىلىپ، ئېھتىمام بىرلەن نۇسرەت تاپتى. ئاغرامچىلارنىڭ ئۇزۇنلۇقى ۋە قىسقەلىقىنى بىلىپ، بارچە نەرسەلەرنىڭ يامانلىقىنى ۋە ياخشىلىقىنى مەئلۇم قىلىپ، ئاگاھ بولدى. بۇ يەتتە دەريانى ئۆزىگە مۇسەخخەر قىلىپ، بىر دەۋر قىلغاندىن كېيىن بۇ ماجرانى كىتابەت قىلىپ، كەبۇتەردىن يەنە ھەم رۇم ئەھلىغە يىبەردىلەر. فەرەڭ دەريانىڭ بىر جەزىرەسىدە مەنزىل تۇتتىلەر. بۇ چاقىچە دەريا ئىچرە ئون ئىككى يىل تامام بولۇپ ئېردى. ئون جەزىرەدە ماكان تۇتقاندا، لەشكەرنىڭ كۆڭلى خۇش بولۇپ، گۇمان قىلدىلاركىم، سەفەر قىلماقدىن خالاسلىق تاپىپ بۇ جەزىرە بىزگە ۋەتەن بولغۇسىدۇر لىكىن ئىسكەندەر سۇقرائىنى كەلتۈرۈپ سورىدىكىم، بۇ يەتتە دەريانىڭ خەت قىلىپ قويغان ھىساپ كاغەزلەرنى كۆرەرمىز، ئول كاغەزدىن بىر كېمە تولغان ئېردى، بۇلار ۋەھىمە قىلدىلاركىم، كاغەزگە نەم ئۆتۈپ بۇزۇلغان بولسە، نىچۈك جاۋاپ بېرۈرمىز، دېگەندە ساندۇقلارنى ئاچىپ كۆرسەلەر، ھەممەسى نەمدىن سالامەت قالغان ئېردى. ئىسكەندەرنىڭ ئەمرى بىلەن نەچچە ئەھلى قەلەملەر ھىساپ ئەيلەپ، ئانىڭ ئەدەدىنى چىقارىپ، راست قىلىپ، ئىسكەندەرنىڭ كۆڭلىگە رۇشەن ئېيتىپ، ئىسكەندەر ھەم ھىساپنى ئاڭلاپ، دەريا يۈزىنىڭ يوللارنى بىلىپ، قىياس بىلەن ئۇزۇنلۇقى ۋە توغراسىنى چاغلاپ، نەچچە گەز، نەچچە غېرىش ئېركەنىنى زەرب ۋە قىسمەت بىلەن تاپتى. دەريايي مۇھىت كىم، يەتتە دەريالار ئانىڭدىن پەيدا بولۇپدۇر. ئول دەريايي مۇھىتنى بەھرى ئەئزەم دەرلەر. ئىسكەندەر ئول دەريانىڭ قائىدەسىنى بىلىپ، ئانىڭ چۆرەسىنى توققۇز يىل يەتتە ئاي، كېچە ۋە كۈندۈز سەفەر قىلسە، تامام قىلغالى بولۇر. يەنە ئانىڭ ئوتراسى

بىلەن بۇ باشىدىن يەنە بىر باشىغىچە يۈرسە، ئۈچ يىل نەچچە ئايغىچە يەتكەلى بولۇر. شەك يوق-
كىم، ئانىڭ ئوتراسىغە سەفەرقىلماقنى ئىختىيار قىلدى. تامام دانالار ۋە ئۇلۇغلار، ئۇشىشاق-
لارنى يىغىپ، سۆز باشلادىكىم، بىز تەمەننادى خامىنىڭ هاۋاسى پەيدا بولۇپدۇركىم، ئانى
هەۋەس دەرلەر. هەقىقەتدە هەۋەس ئەمەس تەڭرى تەئالانىڭ تەقدىرىدۇر. تەدبىر بىلە ئانىڭ
چارەسىنى قىلالماي ئۇلۇسىنىڭ مالالىغە سەبەپ بولدۇم، بۇ خەلق هەم بىسيار مۇشەققەت
تارتتىلەر، بىلۇرمەنكىم، بۇ يەردە سەفەردىن ئاجىز كېلىپدۇرلەر. ئەگەر سەفەرقىلماقغە بۇلار-
نىڭ رەغبەتى بولماسە، هەق بۇلارنىڭ جانىبىدىندۇر. لېكىن ماڭا بۇ تەمەننا هەرگىز كەم
بولمايدۇر. ئون ئۈچ يىل جەزىرەلەر بىلە يەتتە دەريانىڭ تاماشاسىنى قىلدىم. بۇ سەيردىن
مەقسۇدۇم مۇهىت ئېردى. بۇ دەمغەچە دەريالار ئىچرە يۈرۈپ، جەزىرەلەرنى مۇسەخخەر ئەي-
لەپ، خاتىرەمدە مۇددىئا بۇدۇركىم، دەريايى مۇهىت نىڭ مەركەزىنى كۆرسەم، يەئنى ئوترا-
سىنى كۆرسەم، ئەگەر تەۋفىق ئىلاهى يار بولسە، تۆرت يىل كېمەدە بولۇپ، ئىككى يىل بارى-
شىمىز ئىككى يىل كېلىشىمىز بولغاي، ئەگەر بەخت دولەت ماڭا يار بولسە، بۇ سەفەر قىل-
ماقدا هىچ ئىختىيارىم بولماس، بىلۇرمەنكىم، هىچ كىرسە مۇنداغ دەريانىڭ سەيرىنى قىل-
غان ئەمەس، بۇ خەلقنىڭ كوڭلىگە كەلمەسۇنكىم، هەممەسى مېنىڭ بىرلە يۈرگەي، ئۆلۈم
خوۋفىنى بىلىپ، نىچۈك تەكلىف قىلغايمەن، هەممەسى ئۆز ۋەتەنىغە يانىپ، بىزدىن رىزا
بولۇڭلار، دىگەندە خالايىق هۇجۇم ئەيلەپ، فىغان چەكتىلەركىم، شاها بۇگورۇه نىچۈك گۇناه
قىلىپدۇركىم، بۇلارنىڭ قۇللۇقىدىن بولۇپدۇر سەن. بىز قۇلۇڭنى ئادا قىلماقدا شەرمەندەدۇرمىز.
خۇاهى ياخشى، خۇاهى يامان بولساق، ساڭا بەندەدۇرمىز. بارچەمىزنىڭ مۇرادى هەمىشە
ئاياغىڭدا بولغاي ئېردۈك. ئەگەر جانىمىزغە ئەجەل يېتىپ، بۇ تەنىمىز دەرگاهىڭدا تۇفراق
بولغاي ئېردى. بىزدىن نىچۈك خاتايى ئۆتتىكىم، بارچەمىزنى رەد قىلۇرسەن. هەر قايان
بارساق نى ئىختىيار قىلساڭ، بىز هەم بارۇرمىز. دەھردە ئارام ئالساڭ، بىز هەم ئاندا تۇرامىز.
تىرىكلىكىمىز سېنىڭ بىرلە بولۇپدۇر، سەندىن يىراق بولغۇنچە ئۆلۈم ياخشىراقدۇر. ئىسكەندەر
بۇ خەلقنىڭ راستلىقىنى چاغلاپ، هەممەسىگە دىلجۇيلۇقنى مەسلەهەت كۆرۈپ، ئىنايەتلەرنى
قىلىپ دىدىكىم، ئىشىڭلارغە تەڭرى تەئالا راۋاج بېرىپ، زاهىر ۋە باتىن مۇرادىڭلارنى بەرگەي.
بۇ سۆزدىن مېنىڭ ئەرزىم بۇئېردىكىم، مۇنداغ مۇشەققەتلىك سەفەردە ئۇلۇسىنىڭ كۆڭلى
مېنىڭ بىرلە نىچۈكدۇر، ئەمدى سىدقى ئىخلاسىڭلار مەئلۇم بولۇپ، كۆڭلۈمدىن ۋەهى - ئەندى-
شە كۆتەرىلدى، بۇ ئىخلاس بىلە تەڭرى تەئالا سىزلەرگە يار بولۇپ، هاۋا دىسات ئالىمدىن
سالامەت ساقلاغاي، دىگەنلەرىدە بارچەسى شاد بولۇپ، ئىسكەندەرغە دۇئالار ئەيلەپ، راستلىق
تەرىقىنى ئادا قىلدىلەر. ئىسكەندەر تەئەممۇل بىلەن مۇناسىپ تەخەييۇل ئەيلەپ، ئىككى مىڭ
كېمە خەلقىنى جۇدا قىلىپ دىدىكىم، هەق تەئالا سىزلەرگە يار بولغاي، دەپ بارچەسىنى
لۇتف بىلە شاد ئەيلەپ، ۋەتەن تەرەفىگە ياندۇردى. دىدىكىم، رۇم مۇلكىغە بارىپ، سالامەت-
لىكىمدىن خەبەر بېرىپ ئىتىڭلاركىم، يەتتە دەريانىڭ زەخىرە ۋە دەفىنەلەرىنى ئالىپ، ئون
ئىككى مىڭ جەزىرەلەرنىڭ خەلقىنى مۇسەخخەر ئەيلەپدۇر، مۇنداغ كۇشادەلىقنى تەقدىرئىلاهى
بىلەن تاپىپدۇر، ئەمدى دەريايى مۇهىتنىڭ ئوتراسىغە قەسد قىلىپ كىرمەكنى ئىختىيار قىلىپ-
دۇر، ئانىڭ غەرەزى يۇرتلارنى، جەزىرەلەرنى ئالماقدا ئەمەس ئېردى، ئاز ئەل بىلەن مۇهىت-
نىڭ ئوتراسىغە تاماشا ئۈچۈن قەسدى بار ئېردى، بۇ جەهەتدىن بىزنى ياندۇردى، دەڭلار.

بۇ تەرىتە بىلەن ئۇلارنى ئۇزاتتى. يەتتە يۈزكىمە بىلەن ئۆزى ئاندا تۇرۇپ بۇلارغە دىدىكىم، مۇندىن كەتمەي تۆرت يىلغىچە ئىنتىزارلىقىمنى تارتىڭلار، رۇمدىن داۋالارنى ۋە مەتائلارنى كەلتۇرۇپ قويىۇڭلاركىم، باش ئاغرىلغىنى ۋە زەئىپلىقىنى دەفئى قىلغاي، ئەگەر دىگەن ۋەقتغىچە يانىپ كەلسەم، ئول داۋالار ۋە مەتائلار بىلەن قۇۋۋەت تاپىپ، تەربىيەت ئالۇرمىز، ئاندىن كىيىن فەراغەت بىلەن رۇم تەرەفىگە بارۇرمىز ئەگەر بۇ فەلەك غەددار ئۆزگەچە ئويۇن ئويناسە، مىنى بۇ دەريادا غەرق ئەيلەپ، نەھەڭلەرغە تۆئمە بولغۇمدۇر. ۋەئدە قىلغان ۋەقىتغىچە بىر نەچچە مەھەل ئۆتسە، مەندىن ئۈمىد ئۈزۈپ، دۇئادا يادقىلىپ، رىزا بولۇپ يانىڭلار، دەپ ئۈچ يۈز كىمەنى ئايرىپ، ئەھلى ھىكمەتلەرنى ئۆزىگە ھەمراھ قىلىپ، مەدارا بىلەن ئۇلارغە ئىھتىمام قىلدىلەر. لازىملىق نەرسە - كىرەكلەرنى ئول كىمەغە سالدى. ئەھلى ھىكمەتلەردىن نەچچە مىڭ كىشى بىر كۆڭۈللۈك بولۇپ، بارچەسى كىمە ئىلمىدە مۇللاھدەك ھەربىرى دەريا غەۋۋاسلاردىن ئىردىلەر. ئىسكەندەرنىڭ خىزمەتىغە ھەددىدىن فۇزۇن دىلپەزىر ئىردىلەركىم، ئۇلار بولماي ئىسكەندەر ھىچ ئىشغە قەدەم قويالماس ئىردى. ھەممەسى دىل جانى بىلەن كىمەگە كىرىپ كەتتىلەر. ئۆزگەلەر جەزىرەدە زار - زار يىغلاپ قالدىلەر. ئىسكەندەر باشلىق ھەممەلەرى كىچە ۋە كۈندۈز ئارام ئالماي، يىمەكدىن ۋە ئۇيقۇدىن ئوبدان نەتىنجە كۆرمەي، تاغلار ۋە سەھرالاردىن جۇدا بولۇپ، سۇدىن ئۆزگە نىمەر سەنى كۆرمەدىلەر. سۇنىڭ كەنارەسى بىلەن ئاسماننىڭ كەنارەسىنى مۇتتەسىل كۆرۈپ گۇمان قىلدىلاركىم، ئاسماندا ماكان تۇتۇپدۇرمىز، ئافتاپ ھەم سۇدىن پەيدا بولۇپ يەنە سۇغە كىرەر ئىردى. سۇنىڭ ئىچىگە كىرگەندە، كىرىپ تىبگىدىن مەشرىق تەرەفىگە يۈرگەندە، گەۋھەردەك كۆرۈنۇر ئىردىكىم، گويا كى پانۇس ئىچرە شەمئى كۆرۈنۈپ تۇرادۇر. يەنە ئافتاپ سۇ ئىچىگە كىرگەندە، يۈزتۈمەن جانۇۋارلارنىڭ سۈرەتى زاھىر بولۇپ، بۇقىسىم رەڭ، نەقىشلەر بىلەن ھەرجىنس نەمۇدار بولۇر ئىردى. ئانىڭ ئۇچۇنكىم، يۈز تۈمەنىمىڭ جانۇۋارلارنىڭ كۆزلەرى شەبىچىراغدەك دەريانى رۇشەن قىلۇر ئىردى. شول جانۇۋارلار خىل - خىل بولۇپ گۇرۇھ - گۇرۇھ، تۈشى - تۈشى دىن كىمەلەرغە ھەملە قىلىپ، قارالاپ تۇرغاندا، كۆزلەرىنىڭ شۇئلەلەرى كىمەلەرگە تيگىپ كۆيەرمىكىن دەپ، ۋەھمە قىلۇر ئىردىلەر ۋە لىكىن كۆيمەكدىن سۇ مانىئ بولۇر ئىردى. ئانداغ ھەيبەتناك شەكلى بىلەن ھەملە قىلۇر ئىردىكىم، ئول ھەيبەتلىكدىن ئەلنىڭ يۈرەك - باغرى سۇ بولۇر ئىردى. بۇ گۇرۇھ بىر تەرەف كەتسە، يەنە بىر گۇرۇھ سۇغە مەۋج سالىپ، پەيدا بولۇر ئىردى. كىمە خەلقى خەۋفلۇق دەريادا يۈزمىڭ ئافەتغە قالدىلەر. ئەئنىڭ ئاغزىغە ئافتاپ چىققۇنچە يۈزمىڭ مەرتەبە كىرىپ چىقار ئىردى. يەنە ئافتاپ تولۇئ قىلغاندا، ئول جانۇۋارلار نەزەردىن ناپەيدا بولۇر ئىردى. سۇنىڭ ھەركىتىدىن ئانداغ گىردابلەر پەيدا بولۇر ئىردىكىم، يولنىڭ ئالامەتلەرى كىمەدە بولۇپ، ھەر نىچۇك جان ئاندا سەرگەردانچىلىقغە مۇپتىلا بولۇر ئىردى. مۇسافىرلارنىڭ يولىدا بۇ نەۋئ گىردابلار بولسە، ئول مۇسافىرنىڭ ھالى تەباھ بولغۇسىدۇر. كىمە تال يافراغىدەك ئول گىردابلارنىڭ چۆرەسىگە دەۋرى قىلىپ، بىرىدىن قۇتۇلۇپ يەنە بىرىگە مۇپتىلا بولۇر ئىردى. گاھى خالاس بولسە، شامال چىقىپ، دەرياغە مەۋج سالغاندا، سۇ مەۋجى فەلەككە يىتىپ، دەريانىڭ سۇيى تاغلاردەك كۆلاكلارنى پەي دەر پەي پەيدا قىلىپ، ئالەمغە قوزغۇلان سالۇر ئىردى. گاھى ئول كۆلاك سۇنىڭ تۈبىگە كىرىپ، قىيامەت كۈننى ئاشكارا قىلۇر ئىردى. شامال چىققاندا،

AltunOq

دەريا جانۇۋارلارى بالىق كەشىغەلەردەك سۇ تۈبىدىن كۆرۈنۈر ئېردى. شول ھالدا ئىسكەندەرنىڭ كېمەلەرى گاھى فەلەك شۇر بىلە ھۇتغە يېتىپ، گاھى تەھتىسسەرادىكى سۇر بىلە ھۇتغە يېتەر ئېردى. كېمە ئەھلى گاھى ئۆلۈپ گاھى تىرىلىپ، ئول سۇ بىلەن جانىدىن ئىلكىنى يۇپ، گاھى ئول مەۋجلەر پەس بولغاندا، كېمەلەر بىرى مەشرىق، بىرى مەغرىبتىن ياغاچ ئاتلاردەك چاپىشىپ كېلىپ، بىسيار دەرد ئەلەم بىلەن تاپىشىپ، كۆزلەرىدىن ئەشك تۆكۈپ، دەرياغە كۆز گۆھەرلەرنى نىسار قىلۇر ئېردىلەر. بۇ تەرىقە بىلەن گاھى يىلدام گاھى ئاھستە بارۇر ئېردىلەر. بىر يىل توققۇز ئايدا دەريانىڭ مەركەزىغە يەئنى ئوتراسىغە يەتتىلەر.

بىناگاھ، ئىسكەندەرغە سۇرۇش غەيبتىن بۇ مۇژدە يەتتىكىم: «ئەي ئادەمزات، بىھۇدە كۇش، ئوشۇل يەرگە يەتتىڭ كىم، ئانى ھاسىل قىلماق ئۈچۈن نەچچە يىل خىرام ئەيلەپ، رەنج - مۇشەققەت تارتتىڭ»، دەپ نىدا كەلگەندە، ئىسكەندەرنىڭ كۆڭلىگە بۇ ۋاقىئە ئايان بولۇپ، ئىلياس بىلە سۇقراتنى تەلەپ قىلدى. ئۇلار ھەم بۇ ئىشنى مەئلۇم قىلىپ، ئىسكەندەرغە بايان قىلغالى كېلۇر ئېردىلەر. ھەممەلەرى بۇ شۇبھە دەفئى بولغانىنى، بىلىپ، ئىسكەندەر باشلىغىن خۇرسەندە بولدىلەر. كېمەلەرنى توختاتىپ، لەنگەرلەر سالىپ، بادبانلەرنى ئالدىلەر. ئىسكەندەر ئەلگە دىدىكىم، سىزلەر شاد بولۇپ مۇندا يۇرۇڭلار، مەن بۇ بارچىڭىزلەر بىلەن خەير باد قىلىپ، دەريانىڭ قەھرىگە تۈشەرمەن، بۇ سائەت تەمەننا قىلغان مۇرادىمنى تاماشاھ قىلغۇمدۇر. ئەمما مۇندا بۇ رىۋايەتغە نەچچە ئىختىلافى باردۇر ۋە لېكىن ئەمىر خىرەد مۇنداغ رەۋايەت قىلۇركىم، بىر شىشەنى ساندۇق يەڭلىغ مۇھەييا ئەيلەپ، ئول ساندۇقغە ئىسكەندەر كىرىپ، باشىنى داۋالەر بىلەن بېركىتىپ، تەدبىر بىلەن ئاغرام-چىنىڭ بىر ئۈچىنى ئول ساندۇقغە بەند قىلىپ، يەنە بىر ئۈچىنى ھۆكمالەر تۇتۇپ، ئاللاھ تەئالاغە تەۋەككۇل قىلىپ، ھەر ئەندىشەنى كۆڭلىدىن چىقارىپ، ئول ساندۇقنى دەرياغە سالدىلەر. نەچچە ئايغىچە دەريانىڭ قەھرىدە يۇرۇپ، دەريانىڭ تامام ئەھۋالىنى تاماشاھ قىلىپ، ھەرنىمەنى كۆرۈپ، يۈز كۈندىن زىيادەرەك ئۆتكەندىن كېيىن ئول شىشەنىڭ ئاغرامچىسىنى تارتىپ، ساندۇقنى چىقارىپ ئالدىلەر ۋە لېكىن بۇ رەۋايەت مەھالدۇر. مۇنداغ ۋۇقۇئغە كەلمەك خىرەد ئېھتىمال تاپماپدۇر. يەنە بىر رەۋايەت ھەم باردۇركىم، راۋىلارنىڭ ئالدىدا ئول پىسەندىدۇر. ماڭا ھەم ئول رىۋايەت دىلپەزىر كېلىپدۇركىم، ئانى بايان قىلماي بولماس. ئەھلى تارىخنىڭ رىۋايىتى بىلەن ئىسكەندەرنى ھەم نەنى ھەم ۋەلى دەرلەر. خەبەردە ۋاقىئە بۇدۇركىم، ۋەقتىكى ئىسكەندەر مۇھىتغە كىردى. ھەددىدىن ئەفزۇن رىيازەتلەرنى چېكىپ، تەسپىيەدىل ھاسىل قىلىپ، خاتىرنى ماسەۋا رۇشەن ئەيلەپ، سەير ۋە سۇلۇكنى تامام قىلغاچ باتەن ئىشى ھەم ئەتمامىغە يەتكەچ، ۋىلايەت مەقامىدا ئۆزىنى تاپىپ، نەبۇۋۋەت چىراغى ھەم كۆزىنى يارۇتتى. ئول شۇئلەئى ۋىلايەت ۋە لەمئەئى نەبۇۋۋەتتىن كۆزى نۇرلۇق بولۇپ، ھەر قايان باقسە، بار - يوقنى كۆرۈپ، بارچە مەخپى ئەسرارلار ئاڭا ئاشكارە بولدى. يەنە دەرياداقى ھەر نەرسەلەرنى مۇئەييەن كۆرۈپ، مۇشاھىدە قىلدى. قۇرۇقدا ھەر جانۇۋارلاردىن يا بەشەردىن باردۇر بارچەسى ئاڭا كۆرۈندى ۋە لېكىن ئول دەريادا ھەيكەل ۋە تۇرپەئى سۇرەتلىك جانۇۋارلارنى كۆردىكىم، ئەگەر بىرى ئالەمغە تۈشسە، ئالەم ئەھلى ئانى كۆرگەچ ھالاك بولغۇسىدۇر. ئەگەر ھەر بالىقلار يىلدام يۇرسە، بىر ئايغىچە ئانىڭ جىسمى ئۆتۈپ، بىر يەردىن تامام بولماس ئېردى. يەنە نەھەڭلەرنى كۆردىكىم، ئول بالىقلەر ئۇلارغە غىزا بولۇرلەر. نەھەڭلەر ۋە كەشىغـ

لەرنىڭ ھەم چوڭلۇقى ئانداغ ئېردىكىم، تەقرىرغە راست كەلمەس. ئىسكەندەرغە ھەر نىمەرسەئى تەمەننا قىلۇر ئېردى. ھەممەسى مەئلۇم بولۇپ، بەلكى يۈزئانچە غارايىپلارنى تاماشاھ قىلدى. نەبۇۋەت رەمۇزلارىغە ئاگاھ بولغاچ بەررۇ ۋە بەھرىنىڭ شاھى بولۇپ، ئۈمىد تۈتماغان نىمەرسەنىڭ ئىقبالىغە يەتتى ۋە ئەھۋالدىن خەلققە خەبەر بەرگەچ، بارچەسى ئول ئىقبال يۈزلەنگەندىن ئاگاھ بولۇپ، ئانى شاھغە زەفەر بىلىپ، يەنە ۋەلى ۋە پەيغەمبەر ۋە ھەكىم دانا دۇر دەپ بىلدىلەر.

ئەلقىسسە، غەرەز تامام بولغاندىن كېيىن، شادىمان بولۇپ، يانماق ئۈچۈن كېمەلەرنى بىردەم توختاتماي، ئانداغ سۈرئەت بىلەن يۈردىكىم، چەرخى گەردۈن ھەم يۈرمەس. ئىككى يىلچىلىق يولنى بىر يىلدا يۈرۈپ، قويۇپ بارغان خەلقىغە ئۆزنى يەتكۈردى. ئول خەلقنىڭ بارچەسى ئانىڭ ۋەسلىدىن بەھرىمەن بولدىلەر. بىر كۈن ئول مەنزىلدە مەقام تۈتۈپ، ئەرتەسى يۈرگەلى ئېھتىمام قىلىپ، بىر يەرگە يەتتىلەركىم، دەريالارنىڭ سەفەرىدىن خالاس بولۇپ، سائادەت بىلەن بىر قۇرۇغلۇقنىڭ كەنارەسىغە يەتتىلەركىم، ئاندا قۇرۇغلۇق سەفەرىنى ئىختىيار قىلدىلەر لېكىن ئىسكەندەر ئۆز جىسمىنى بىتاپ كۆرۈپ، مىزاجىدا سالامەتلىكنى تاپماي، خىيالىغە كەلدىكىم، بۇ فانى جاھاندىن ئالەم بەقاغە كەتمەك كېرەك، خالايىقنى ئۆز دىنىغە دەئۋەت قىلىپ، مەملەكەت زەپتىنىڭ قائىدەسىنى تۈزدى، لېكىن زورۇر ئىشى بۇ ئېردىكىم، ئەۋۋەل تەۋايىپ شاھلارىغە بەرھەم بېرىپ ئۇلاردىن كۆڭلىنى تىندۇرۇپ، مۇسەخخەر قىلدى. ئول شاھلەر يەتتە يۈز يىلغىچە ھۆكۈمەتلىك سۈرۈپ، ئول يۇرتلارنى تۈزگەن ئېردىلەركىم، ئۇلار فەرمان بەردار ئېردىلەر. ئىسكەندەر زەئىپلىق جىسمى بىلەن كېچە ۋە كۈندۈز ئارام ئالماي يۈرۈپ، ھېچيەردە توختاماي، ھاۋانىڭ ئىسسىغلىقىدىن يەر قىزىپ، قۇياش ھارارەتىنىڭ غالىپلىقىدىن مىزاجىدا ھال قالماي، يۈرمەكنىڭ ئىلاجىنى تاپمادى. جىسمىنىڭ بىتاپلىقىدىن مىزاجىغە ئىزتىراپ تۈشۈپ، قىززىپ قالغان قۇملۇققە تۈشتى. تا ئۆزنى يەلپۈدۈرغاي لېكىن زەئىپنىڭ غالىپلىقىدىن تۇرالماي، بىر ساۋۇتنى كىشى ئاچىپ يەرگە سالىپ بەردى. شول ساۋۇتنىڭ ئۈزەسىدە ئىسكەندەرنى ئولتۇرغۇزدى، بەلكى ئۇزالىپ ياتتىلەر. يەنە بىر كىشىنىڭ ئالتۇن كارلىق قالقانى بار ئېردى. ئانىڭ بىلەن ئىسكەندەرغە سايە سالدى. ئىسكەندەر كۆرۈپ دىدىكىم، يەر تۆمۈردىن، ئاسمان ئالتۇندىن بولۇپدۇر. كۆڭلىگە يەتتىكىم، ئىلگىرى تالىئ ئەھكامىدا ئوقۇپ ئېردىكىم، ھاياتلىق تۈگەر ھالدا، يەر تۆمۈردىن ئاسمان ئالتۇندىن بولغۇسىدۇر. بۇ ئىككى ۋاقئەنى كۆرۈپ، كۆزىدىن ياشنى تۆكۈپ، قايغۇ بىلەن جانىدىن ئۈمىد ئۈزۈپ، يىقىن بىلدىكىم، ئىش ئۆزگىچە بولۇپدۇر.

ساقىنامە:

كىتۇر ساقى ئول بادە ۋۇقۇي نىزائ،
تولا تۇت ماڭا ساغەرى ئەلۋىدائ.
دەمى مۇفتەنىم ئاڭلا مەيخانەنى،
كى تولدۇرغۇسى چەرخى پەيمانەنى.
مۇغەننى چېكىپ نەغمە، قىل بىزنى شاد.
كېرەك بولسە، ئول نەغمەئى خەيرباد.

ئەگەر مۇڭلۇغ ئىستەر ئىسەڭ ئاندا ئېيت،
ناۋايىنىڭ ئاشۇفتە نەزمىدىن ئېيت.
ناۋايى تاپىپ ساقىئى ماھۋەش،
يانىدا ئانىڭ مۇترەبى نەغمەكەش.
بولۇپ مەست ياد ئەتمە ئاگاھلىق،
ئەگەر ئىستەر ئېرسەڭ دەمى شاھلىق.

ئەجەل بەزمى ساقىلارىنىڭ ھاياسىزلىقىداكىم، ئۆمۈر ساغەرىغە ئەجەل زەھەرى قۇياردا غافىل بىلە ئاگاھ ئارا تافاۋۇت كۆرمەسلەر ۋە ئۆمۈر باغى ساقىلەرى ۋەپاسىزلىقىداكىم، ھايات شاخىن ئەجەل تىغى بىلە قەتئ ئېتەر، شاھ بىلەن گاداھ ئارا فەرق بەرمەسلەر ۋە ئالەم خاكىدىن ئىتەكىنى سىلكىمەگە ئىشغار ۋە بۇ دەر تۆئەمەئى ھەلاكىدىن ئىلىك تارتارغە ئىرشاد ئى كۆڭۈل بۇ جاھانىنىڭ بىبە قالغىنى بىلىپ ئانىڭدىن ۋافا كېلۇر دەپ تەمەئ تۇتماغىلكىم، بىر ئۇلۇغراق كېسەكدۇر، ئانىڭدىن ئېتەكىڭنى يىراق تۇتغىل، ئانى تۆرت ھەسسە قىلىپ، ئۈچ ھەسسەسى دەريايى مۇھىتدا بىر ھەسسەسى دەريادىن تاشقارى قىلىپدۇر، بۇ بىر ھەسسەنى رەبئى مەسكۇن دەرلەر. ئەمدى لازىمدۇركىم، سۇ ئىچىدەكى بالچىقدىن ئېتەكىڭنى تارتقىل، تائالۇدە بولماغاي. سۇ تاشىداكىنىڭ گەردىدىن يىراق تۇرغىل، تاكۆڭلۈڭنى غۇبار ئالۇدە قىلماغاي، بۇ بالچىق بىلەن تۇفراقدىن يىلدام قاچغىل، ئاندا پاتقانلارنىڭ قۇتۇلماقى مۇمكىن ئەمەسدۇر. شاھ بەھرام ھەم پاتىپ، قىيامەتغىچە ئانىڭدىن چىقالماس كى خىسرۇ ھەم نىھان بولغاندا، ھىچكىم ئانى تاپماپ ئېردى. ھەر شاھكى جاھان كىشۋەرىنى ئالىپ، كانلەر ۋە دەريالارىنىڭ گەنجلارىغە تەسەررۇف قىلدى. ئانى ھەم بۇ جاھان دەردناك ئەيلەپ، بەرگەنىنى ئالىپ ھالاك قىلدى. ئىسكەندەردەك شەھەنشاھىكىم ۋەلى ۋە پەيغەمبەر ئېردى. قايسى ئىشغە ئىلكىنى سۇنسە، ئانى ئالماي قويمادى. ھەر ئىقلىمغە سىپاھلەرنى چېكسە مۇسەخخەر ئەيلەپ، دۇشمەن خەيلىنىڭ كۆككە چىقارىپ، مۇرادىنى تاپار ئېردى. بۇ ئىشلارنى قىلىپ يەنە ھەم ئانداغ ئىشلارنى قىلدىكىم، كىيومەرسنىڭ زامانىدىن تا بۇدەمغىچە ئۆزگە شاھلەرغە بولمايدۇرغان ئىشلار ئاڭا مۇيەسسەر بولۇر ئېردى. ئول ئىشلارنىڭ بىرى يەتتە ئىقلىمنى تابئ ئەيلەپ، رەبئى مەسكۇن ئۇزرە رەخشىنى سۈرۈپ سەراپەردە شەۋكىتىنى يايىپ، يەتتە ئەرزەدە نەۋ بەتىنى چالدۇردى. يەنە شىكار ئەزمىنى ئەيلەپ، يەتتە دەريانى ئالىپ، كانلارنى ۋە گەنجلەرنى تاپىپ، ئون ئىككى مىلك جەزىرەلەرنى مۇسەخخەر قىلدى. يەنە يەئجۇج ۋە مەئجۇجنىڭ ئالدىغە سەددىبىنا قىلدىكىم، ئانىڭ شەرھىغە خىرەدلەر ئاجىزدۇر. يەنە ئۇستۇرلاب بىلە ئايىنەئى گىتى نەمانى تۈزدىكىم، ئانىڭدىن ئەفلاكلەر ھەقىقەتى تەھتىسسەراغىچە مەئلۇم بولۇر ئېردى. يەنە ئىلىم تەھسىل قىلىپ، جاھان مۈلكىدە بىسيار ئاچالماس تىلسىملارنى زۇھۇرغە كەلتۈردى. يەنە دانا ھۆكمالارنى ئۆزگە يىقىن دوست قىلدىكىم، بارچەسىنىڭ ئالدىدا ئەفلاك ئىشلارىنىڭ مۇشكۈللەرى ئاسان بولۇر ئېردىلەر. جاھان ئىچرە بۇ نەۋئ شاھلىق تاپىپ، ئىلمى دانىشدا ۋىلايەت ۋە نەبۇۋەتتە ھەم قۇۋۋەتى بار ئېردى. مۇنداغ ئىشلار ھىچ قايداغ ئادەمغە مەۋجۇد بولماغان ئېردى. ئاڭا ھەم بۇ جاھان بىبەقا ۋەفا قىلماي، جافا ئەيلەپ، ئەجەل ئۇيىقۇسى بىلە ئاجىز قىلىپ، تىيرە تۇفراق ئۇزرە نازۇك تېنىنى تاشلادى. يەنە بۇ چەرخى غەددار ئانى ۋەتەنىدىن، ئاناسى ۋە فەرزەندلەرىدىن جۇدا ئەيلەپ، دەشتلەر ۋە دەريالەرنى كېزدىپ، يانىشدا كۆڭلىگە ئىشتىياق پەيدا بولۇپ، جۇدا بولغان قاياشلارىنىڭ مالاقاتى ئۈچۈن ئۈمىد بىلەن يىلدام كېلىپ، يىقىنلاشىپ، مۇرادى ھاسىل بولۇر چاغدا، ئۆلۈم ئوتى جانىغە تاپ سالىپ، جان قەسدىدە گىنەخاھ دۇشمەندەك قىززىق قۇم ئۇزرە بالىق يەڭلىغ تاشلادى. باشىدا مۇنىس مەھرەمى ۋە مۇشپىق ھەمدەمى يوق ئېردى. دەشت ئۇزرە ناتەۋان ئەيلەپ، خەستە جانىنى ئالۇرغە زار قىلىپ، داۋا قىلالماي، يۈز تۈمەن دەرد بىلەن قەتلى قىلدى. بۇ ئىشقە ئەقل ھەيران بولۇپ، ئالەم ئەھلىغە ئىبرەت بولغاي، دەپ ھەر كىشىكىم جاھان ئىشىغە ھەۋەس قىلسە، ئول كىشىگە ئۆلگۈنچە بۇ ئەفسانە تەنبىھ ئۈچۈن كۇفايە قىلۇر.

لوقمان ھېكايەتلىرى، جاھان مۇتەئەللۇقاتىدىن گەنجىدەك بىر بۇزۇقنى ئىختىيار ئەتتى ۋە ملك يىلدىن سوڭرە سپەھرى ئەزدىھاسىدىن ئاڭا ھەم ئەسىب يەتتى

نەقلدۇركىم، لوقـمان ھېكىم بۇ جاھانـدا بىرگەنج ۋەيرانە ئىچرە ماكان تۇتۇپ، ئىسسىغ ۋە ساۋۇقلۇقىدىن رەنجلەرنى تارتىپ، ئانىڭ جىسمىغە ئول بۇزۇق ۋەيرانە پانا بولماس ئېردى. ياشى مىڭغە يەتكۈنچە بىركىمەرسە ئانىڭ ھالىنى كۆرۈپ، ھەيرەت يۈزىدىن سوردىكىم ئەي ھېكىم، مۇنداغ دانالىغىڭدىن يەر يۈزىنى مۇنەۋۋەر ئەيلەپسەن، نە ئۈچۈن جاھان ئەيشى بىلەن ئىشىڭ يوقتۇر؟ ياخشى مەنزىلدە ۋەتەن تۇتماي، بۇ ۋەيرانىدا ماكان تۇتۇپسەن. ئول دانا جۇۋاپ بەردىكىم، بۇ ۋەيرانىدا نەچچە ۋەقتنىڭ بۇ يۈزى چۈغزى مەسەللىك ئۆمرۈمنى ئۆتـكەردىپ، خىرەد ئىشلەرىمنى دەفئ ئەيلەپ، بۇ ئالەمغە مايىل بولماي، تائول ھەم مېنى غەمغە قويماغاي، بۇ ئالەمدىن كېتەر چاغىدا بۇ بۇزۇق ۋەيرانىنى ھەم مەندىن ئالغۇسىدۇر، ئەدەم تەرەفىگە قەدەم قويادا، بۇ ۋەيرانە كۆلبەم ماڭا ئارتۇقدۇر. ھەركىمەرسەكى بۇ جاھاندىن ئۆزىنى يىراق تۇتسە، ئانىڭ رەنج ۋە مۇشەققەتىدىن ئاسانلىق بىلەن خالاس بولغۇسىدۇر.

بىر مەسايىل سوئال لوقمان

ئول بابداكىم، مۇنـچە ئىلمگە بائىـسكىم، ئەركىن ۋە بىزگە ئانـدىن خەبەر بەرگىن ۋە ئانىڭ جەھل ئەھلىغە ئىشارەتى ۋە ئەكسىن تۇتار بىشارەتى يەنە ھەم لوقمان ھەكىمدىن بىركىمەرسە سوردىكىم، ئەي ھېكىم دانا، ئەسرىڭدا ئانداغ كىشى يوقـدۇركىم، دانالىغىڭچە ئانىڭدا دانىش بولغاي. بەس بۇ ھېكمەت ئىلمىنى كىمدىن تەئلىم ئالىپدۇرسەن؟ لوقـمان بۇ تەرىقەدە جۇۋاپ بەردىكىم، مەن دانىش ئەھلىنىڭ خىزمەتىدە بۇ ئىلمى ـ ھېكمەتنى ئۆرگەنمەدىم. بۇ ئىلمى ـ دانىشىمغە بارچە جاھىللار ئۇستاد بولۇپدۇر. جاھىللار ھەرنىچۈك يامان ئىشنى قىلسە، مەن ئانىڭ ئەكسىنى قىلىپ، يامانـدىن قاچىپ، ئامان تاپىپدۇر مەن. جاھان ئەھلىنىڭ قائىدەسى جەھل بولۇپدۇر، ھەركىمەرسە ئانىڭ ئەكسىنى قىلسە، ئول كىشى ئىلىم ـ ھېكمەتلەرىنىڭ زەمرەسىغە داخىل بولغۇسىدۇر. دانالار جاھان تەركىنى ئۇلا ۋە ئەفزەل بىلىپ، تەركى جاھان بولدىلەر. كىمەرسە مۇنداغ گەنجدىن بەھرىگەر بولۇپ، ئۆز ماكانىنى ۋەيران قىلسە، سائادەتنىڭ ئەسرىدۇر. جاھان تەرك قىلماق شادلىقنىڭ بائىسدۇركىم زاھىر خاراپلىقدىن باتەن ئابادلىقى پەيدا بولغۇسىدۇر.

(1) ھېكايىنىڭ ئاخىرىدا بىر نەچچە ۋاراق كەم. شۇڭا ئاپتونوم رايونلۇق تارىخىي موزېيىدا ساقلىنىۋاتقان، ھىجرىيە 1292 - يىلى كۆچۈرۈلگەن يەنە بىر قولىيازما نۇسخىدىن كەم ۋاراقلىرىنىڭ تېكىستى تولۇقلاندى. بۇ قولىيازمىنىڭ تىلى ھازىرقى ئۇيغۇر تىلىغا ئاساسەن ئوخشايدۇ. شۇڭا كۆچۈرۈلگەن قولىيازما نۇسخىغا سېلىشتۇرغاندا تىلى ۋە مەزمۇنى جەھەتتە خېلى پەرقلەرنىڭ بولۇشى ئېنىق.

ئەلقىسسە، ئىسكەندەر بىلدىكى، ئۆمرى ئاخىرىغە يېتىپدۇر. جاھـانـنى تەرك قـىلادۇرغان ۋەقت بولۇپدۇر. ئاناسىنى ياد قىلىپ، جانىغە ئوتلار تۇتاشتى. كۆزىنى ئاچىپ خەلقىغە قارادى. كاتىپنى ئالدىغە چىرلادى ۋە مېھرىبان ئاناسىغە نامە يېبەرگەي، ۋەسىيەتلەر قـىلـغاي. كاتىپ ئىسكەندەرنىڭ سـۆزلەرـنى پـىتـشكە تۇتتى. بۇ نامە دۇرۇر دۇردانەدىـن: «ھەق

سۇبهانە ۋە تەئالاغە هەمدۇ - ساناكى، ئاڭا ئىپتىدا ۋە ئىنتىها يوقدۇر. هەممىگە نەسىبە
باغشلاغۇچى ۋە خالايىقنى ياراتقۇچى دۇرۇر، بەدەنگە جان جەۋهەرىنى ساچقۇچى ۋە يەنە
ئاخىر ئۆزى بەرگەننى ئالغۇچى ئول ئاللاھ دۇرۇر. هەممە پادشاهلاردىن ئەزىز قىلغان
جاهان پادشاهلىرىنى ئانىڭ ئالدىدا زەبۇن قىلغۇچى هەم ئول ئاللاھ دۇرۇر. ئول كىشىنىڭ
بەدەنىگە ئاغرىق يىبەردى، باياباندا خارۇ - زار قىلدى. ئانىڭ قازاسى يەتكەندە، پادىشاھ
ۋە ئۇلۇغلۇق هىچ كار قىلماس، ئانىڭ هەر بىر قازاسىدا هىكمەت باردۇركى، هىچ ئاقىلنىڭ
ئەقلى ئاڭا يەتمەس. ئاناسىغە يىبەرگەن بۇ نامەدۇر: ئەجەل ئىلكىدە تۇزۇغان، ئۆلۈم
شامالىدىن قۇرۇغان مېهرىبان مۇشفىق ئانامغە، تىنىمنىڭ جانى سەن دۇرۇرسەن، ۋۇجۇدۇمە-
نىڭ قىممەت كانى سەن دۇرۇرسەن ۋە مەن بىچارەدىن سۆز بۇ كىم، سىنىڭ جۇدالىغىڭى-
نى تولا ئىستەدىم، سەندىن يىراقلىق بىلەن مېهنەتىڭنى ئىستەدىم، باشىمغە بىهۇدە سەۋدالەر
تۈشۈپ، ئالەمنى ئاچماقنى هۈنەر بىلىپدۇرمەن، ئەمما هەممە قىلغان خىياللارىم خام ئىكەن.
ئەي دەرىغا، كېرەك ئېردىكى، ئەقلىمغە كەلگەچ ساڭا ئوغۇللۇق قىلىپ، كىچە ۋە كۈندۈز
قۇللۇق قىلغاي ئېردىم، ساڭا قۇللۇق قىلغانىمنى پادشاهلىق بىلگەي ئېردىم ئەمما ئول
دەۋلەت كۈنلەرى كەتتى. ئەمدى ئۆزۈمنى ئۆزۈم ئۆلتۈرگەن بىلەن هىچ هەددى يوقدۇر.
ئەي مېهرىبان ئانام ئەگەرچە مەن سىنىڭ ئەمرىڭنى ۋە هۆكمۈڭنى تۇتمادىم، ئەلبەتتە سەن
بۇ ئىلتىماسىمنى قوللىغايسەن. ۋەقتىكى بۇ نامەم ساڭا يەتسە، ساڭا قىيامەت قايىم بولغاي
ۋە تىرىكچىلىك ئاچچىغ، ئۆلۈم تاتلىق بىلىنگەي. ئەي مۇشفىق ئانام ۋەقتىكى سەن جاهان
ئەهلىنىڭ ئاقىلى ۋە داناسىدۇرۇرسەن، كىرەككى كەلگەن قازاغە رىزا بەرگەيسەن ۋە
كۆڭلۈڭنى مەندىن ئۈزۈپ، خۇدايى تەئالاغە باغلاغايسەن. يۈزۈڭنى فىراقىمدىن كاج ئۇرما-
غايسەن ۋە كافۇردەك ساچلارىڭنى يولماغايسەن ۋە مېنىڭ غەممىمدىن نالە ۋە زارلىغ
قىلىپ، جاهاننى قاراڭغۇ كۆرمەگەيسەن، ئاپتاپدەك ئىچىڭنى كۆيدۇرمەگەيسەن، ياقاڭنى چاك
قىلماغايسەن، سارىغ يۈزۈڭگە ئاق ساچىڭنى يايماغايسەن. ئەي جانىمدىن ئارتۇق ئانام،
ئەگەر فىراقىمدا بۇ ئىشكە سەبىر قىلۇرغە تاقەتىڭ قالماسە، ئۇلۇغ مەجلىس قىلىپ،
خاسۇ ئامنى جەمئى قىلغىل، بىهىساپ رەڭگا - رەڭ تائاملار راست قىلغىل، ئۇلۇغ - كىچىك
ئەشرەفلەر، رەئىيەلەرنى چىرلاتقىل، شەهەر خەلقىنى ئورداڭغە يىغىپ، قاشىڭدا ئولتۇرغۇزغىل،
هەممە خەلق جەمئى بولغاندىن كېيىن، فەرمانلاغىل تا خەلققە ئاش تارتقايلار. ئاش
تارتقاندىن كېيىن، مۇنادى قىلغۇچىغە پەرمانلاغىلكى، بۇ تائامدىن ئانداغ كىشى يىسۇنلەر-
كى، ئول كىشىنىڭ هىچ كىشىسى ئۆلمەگەن بولغاي، دەپ بۇ سۆزنى ئەيتقاچ دەستۇرخانىڭغە
قاراغىلكى، هىچ كىشى قول سۇنارمۇ. ئەگەر بىر كىشى قول سونسە، سەن هەم مەنىڭ
ماتەمىمدە غەمكىن بولغىل، ئەگەر بىرەر كىشى قول سۇنماسە، بىلگىلكى، بۇ ئالەمدە كىشىسى
ئۆلمەگەن كىشى يوق ئىكەن، ۋەقتىكى ئۆزۈڭنى هەم ئالەم ئەهلىغە ئوخشاش بىلگىل،
ئەگەرچە سەن ئۇلۇغ دۇرۇرسەن ئەمما سەن ئۇلارغە ئوخشاش خۇدانىڭ بەندەسى دۇرۇر-
سەن، بەندەغە پەرمان تۇتماقلىق، ئىگىسىگە بەندەلىك قىلماقلىق لازىم دۇرۇر، خۇدايى-
تەئالانىڭ رازىلىقىغە رازى بولغىل ۋە قازاسىغە رىزا بەرگىل، ئەي مېهرىبان ئانام، ئەگەر
مەن خاهى ياخشى خاهى يامان بولاي، ئۆمرۈم ئامان بەرمەي كەتتىم، پۇشايمانلىقىمنىڭ
هەددى يوقدۇر، ساڭا ئۆمرى مەسلىهەت بەرسە، خۇدايى تەئالادىن غافىل بولماقنى

راۋا كۆرمەگەيسەن، ۋەقتىكى ياخشى ۋاقىتلاردا تائەتدە بولغانىڭدا، بۇ ئۆتكەن غەرىبىڭنى ياد قىلىپ، دۇئابىرلە روھىنى شاد قىلغايسەن»، دەپ سۆزلەرىنى تامام قىلىپ، نامەنى پەيىك قولىغە بەردى. ئايدەك كېچە ۋە كۈندۈز ياتماي يۈرۈپ، ئاناسىغە يەتكۈرگىل ۋە خەلىققە ئەيدىكى، بۇ دەمدە ئۆمرۈم ئاپتابى ئەجەل بۇلۇتىنىڭ ئاستىغە كىردى ۋە باشىم ئۈزە تولا ئىزتىراپ قىلىپ، قاتتىغ ماتەم تۇتۇپ، ئالەمنى خاراپ قىلماغايسىزلەر ۋە مېنى تابۇتىغە سالىپ يۈرگەيسىزلەر، جەددى-جەھەد قىلىپ، ئىسكەندەرىيەغە ئالىپ بار-غايسىزلەر، تىرىك ئىكەنىمدە ئول يەر ماكانىم ئېردى، ئۆلگەندە ھەم ئول يەرگە كۆمگەي-سىزلەر ۋە لېكىن مېنى قويغاندا، ئەلبەتتە بىر قولۇمنى تابۇتىمدىن چىقارىپ قويغايسىز، تا خەلق ئانى كۆرۈپ ئىبرەت ئالغايلەركى، ئول ئىلىك كى جاننى ئالدى، ھەممە دەريالەرنى كېزىپ، لەئلى گۆھەرلەرنى ئالدى، چۇن ئەجەل كەلدى ھېچ نىمە ۋەپا قىلماي، قولى خالى قالدى، ئاقىل كىرەككى مۇندىن جاھاننىڭ بىۋاپالىغىنى بىلىپ، قولىنى جاھاندىن تارتقاي»— ئىسكەندەر سۆزىنى بۇ يەرگە يەتكۈردى، كۆزلىرىنى فانى ئالەمدىن يۇمدى، باقى ئالەمغە رەھلەت قىلدى، خالايىق ئىچىدە قىيامەت-قايىم بولدى. نالە-زار، فەرياد-فىغان-لەرىنى فەلەككە يەتكۈردىلەر، تابۇتلارىنى مەھافەغە سالدىلەر. جەددۇ جەھەد بىلە راۋان بولدى. ئاندىن ئىلگەرى پەيىك ئىسكەندەرنىڭ نامەسىنى ئاناسىغە يەتكۈردى. ئاناسى ئول ۋاقىئەنى ئاڭلاپ، ھۇشى باشىدىن كەتتى. رۇستەم زالدىن ئايرىلغاندەك بولدى. كۆكسىنى چاك-چاك قىلىپ، نالە-زار قىلدى ۋە ئوغلىنىڭ نامەسىنى كۆرۈپ، مەھزۇن جانىغە تەسەللى بەردى ۋە ئۆزىنى ساقلايالماي، زەھەر ئىچكەندەك دەرت ئوتىدىن ئۇستىخانلارى كۆيگەندەك بولۇر ئېردى. ئالەم كۆزىگە قاراڭغۇ كۆرۈنۈپ يەنە سەبرى قىلۇر ئېردى. ئوشبۇ ھالدا دەشت سەھرانى قارار ئېتىپ، ئىسكەندەرنىڭ گەردلەرى يېتىپ كەلدى. ئىسكەندەرنىڭ تابۇتلارىنى كۆتەرىپ، ھەر قەدەمدە جانلارىنى نىسار قىلۇر ئېردى. ئاناسى بۇ خەبەرنى ئېشىتىپ، ئوتلۇق ئاھىدىن جاھاننى ئۆرتەپ، قولىغە ھاسا تۇتۇپ، بەلىنى باغلاپ، يولىغە كەلدى. ئاھىستە-ئاھىستە يۈرۈپ، فەلەكنى ئۆرتەپ، يىغلا-يىغلا بارۇر ئېردى. سىپاھلەر ئاڭا بۇ قارا كۈن تۈشكەنىنى كۆردىلەر. بۇ ھالەتدە ئانى كۆرۈپ فەرياد-فىغان ۋە نالە-زار قىلدى. چۇن ئوغلىنىڭ تابۇتىنى يىراقدىن كۆردى، زار-زار يىغلاپ ئەيدىكى، ئەي ئەزىزىم، مېھمانىم خۇش كەلدىڭىز، ئوشبۇ قېرىغان كېنىزەك ساڭا قۇربان بولسۇن، بۇ بىۋاپا دۇنياكى ساڭا لايىق ئەمەس ئېردى، بىزنى غېرىپلىق يېرىدە تاشلاپ، ئۆزۈڭ بېھىشت بوستانىنى يۈرۈتغالى باردىڭ، ساڭا بۇ ئىش خۇشاللىق بولدى، سېنىڭ خۇشاللىقىڭغە بىزنىڭ رىزا بولماقىمىز زەرۇر ئېردى ۋە لېكىن بۇ ستەمگار فەلەكدىن مۇنداغ زۇلۇم يەتتى، سەندىن ئىلگەرى ئاخىرەتىغە يۈرۈپ كەتكەي ئېردىم، ساڭا جەننەت ئىچرە ئورۇن سالغاي ئېردىم، ئەي دەرىغا، بۇ فەلەكدىن ئەجەپ كۈنلەر كۆرۈندى، ئاپتاپ ئولتۇرغاچ، چىراغ زال قالدى، ئەي دەرىغا بۇ ئىشنى تۈشۈمدە كۆرسەم، شولزامان زەھرىم چاك بولۇپ ئۆلگەي ئېردىم، ئەمما قازادىن بۇ ئىش جانىمغە كەلدى، فىراق دەرياسىدا غەملىك تېنىم غەرق بولدى، ئاق ساچلارىمنى يايىپ سالىپ، تابۇتىڭدىن ئۆزۈمنى ئەرتكەي ئېردىم، گاھى ئۆزۈمدىن كېتىپ، گاھى ئۆزۈمگە كېلىپ، كۆزۈمنى ئويۇپ ئالىپ، زەئىفراندەك يۈزۈمدىن قىزىل گۈل ئاچىلغاندەك قانلار ئاقىزغاي ئېردىم، ياقامنى

چاك قىلماقتا رۇخسەت بەرسەڭ ئېردى، قارا كىگىزنى تېشىپ بوينۇمغا ساپ كېيگەي ئېردىم، زەئىپ جانىمنى تابۇتۇڭ ئالدىدا پىدا قىلىپ، غەملىك تېنىمنى بەدەننىڭ ئۈستىگە سالغاي ئېردىم، بۇ پەلەكنىڭ زۇلمىدىن قۇتۇلۇپ، سەن بارغان يەرگە مەن ھەم بارىپ، قوشۇلغاي ئېردىم ۋە لېكىن ماڭا بۇ دەرد ئانداغ مۇشكۇل دەرد جان تۇرۇر، ساڭا كۆڭلۈكچە ماتەم تۇتالمادىم، جانىمنى بېرىپ، سېنىڭ ئارقاڭدىن يېتەلمەدىم، ئەي جانىم ئوغلۇم ئانچە ئىشلارنى مەندىن تىلەپسەن، ئول سۆزۈڭنى ۋە تىلەگەنلەرىڭنى قوبۇل قىلماق ماڭا زۆرۈر ئېردى، ئەگەرچە دەردىمنى ئىچىمگە يۇتۇپ، تولا ئازاپلار تارتتىم ۋە لېكىن سېنىڭ ھۆكمۈڭنى تۇتماقلىققا ماڭا ھەد يوقدۇر، دەپ ئەيدىكى، ئەي دەرىغا تېنىمنىڭ گۆھەرى قايان كەتتى ۋە جانىمنىڭ پارەسى ئىسكەندەر قايان كەتتى، دەپ زار - زار يىغلادى. ئوشبۇ يوسۇندا چەندان سۆزلەر ئەيتىپ يىغلادىكى، خالايىق ئىچىدە قىيامەت قايىم بولدى، زار - زار يىغلاشىپ كېلۇر ئېردى، تا ئىسكەندەرىيەگە يەتتى. ئىسكەندەرنى دەفنى قىلدىلەر. تىيرە تۇفراقنىڭ باغرىن چاك قىلىپ، ئىسكەندەردەك ئافتاپ تۇفراق ئاستىندا يۇشۇرۇندىلەر. ئىسكەندەرنىڭ نۇرانە تەنلەرىنى تىيرە تۇفراققا كۆمۈپ، ئانىڭ مازارىنى يۈز تۈمەن ياسادىق بىلە ياسادىلەر. نەچچە كۈن فىغان ۋە خۇرۇش قىلدى. ئاخىرى ھەممەلەرى كۆڭۈللەرىنى تىندۇرۇپ، كۆڭۈللەرىدەكى بىھۇدە سۆزنى سىندۇرۇپ، ھەممەلەرى خۇدايى تەئالانىڭ فەرمانىغا قانىئ بولۇپ، قازاغە رىزا بېرىپ، سەبرىنى خۇي قىلدىلەر. ئەمما ئىسكەندەر ئالەمدىن ئۆتۈپ، ئاناسىغا ئالەم قاراڭغۇ كۆرۈندى. ئەمما ئوغلىنىڭ قىلغان ھەممە ۋەسىيەتلەرىغە ئەمەل قىلىپ، ئانداغ ئىشلارنى قىلدىكى، جاھان ئەھلىدىن ھېچ كىشى قىلالماغان بولغاي. ئانىڭ ئول ئىشىدىن ئەھلى دىللار خەبەردار بولۇپ، يۈز مىڭ ئافەرىنلەر قىلدى. ھەممە ئانىڭ ماتەمىنى سوراغالى كەلدىلەر. يەتتە ھۆكمالاركى ھەر بىرى دانىشمەنلىكتە دەريا ئېردىلەر. ئۇلارنى كەلەدۇر، دەپ ئاڭلاپ، بانۇ جاھان دەرھال ئۇلارغە كۆرۈنۈش بەردى. يەتتە ھۆكما ئىسكەندەرىيەغە كەلگەچ يەنە جاھان تەھەررۇككە تۈشتى. ھۆكمالارنى كۆرۈپ، بانۇ جاھان بارىنى بىر - بىر ئولتۇرغۇرۇپ، ئاندىن ئۆزى ئولتۇردى. ئەفلاتۇن ھەكىم باش كۆتۈرۈپ ئەيدىكى: بانۇ جاھان ھەممەدىن ئاگاھراقدۇرۇركى، ئاقىللارغە پادىشاھ دۇرۇر، ئاڭا بىر سەبرى قىل دەپ، نەسىھەت قىلماققا ئانىڭ ھاجەتى يوقدۇر ۋە لېكىن بىر دۇئادىن ئۆزگە چارە يوقدۇركى، گەۋھەر چۆمسە دەرياغە تىرىكلىك بولسۇن، ئافتاپ ئولتۇرسە ئاسمانغە سابىتلىق بولسۇن. بۈگۈن بانۇ جاھانى ئالەم، يىگانەئى زامان تۇرۇر بەلكى شىرمەرد جاھان تۇرۇركى، شۇنداق ئوغۇلدىن ئايرىلدى. قازاغە رىزا بەرمەكدىن ئۆزگە ئىش قىلمادى، ئۈمىد ئولدۇركى خۇدايى تەئالا بۇ دەردىنىڭ مۇژدىنى بەرگەي، دىدى. ئەفلاتۇن ھەكىم سۆزنى تۈگەتكەچ، سۇقرات ھېكىم سوز باشلادى: يەتتە ئىقلىم پادىشاھى سەندۇرۇرسەن، ئاقىللىقتا بارابەرىڭ يوقدۇر، ئەگەر پادىشاھ سەندىن غالىب بولسە، ساڭا خۇدايى تەئالا يار بولسۇن، ئاقىللەر نەسىھەت - نى قوبۇل قىلۇرلەر، بى ئەقىللەر نەسىھەتتىن نەسىبە ئالالماس، قازاغە رىزا بەرمەسە، بىئەقىللەر. ئاياغىغە تىكەن سانچىلسە، ئاھىنى قەلەككە تارتارلەر ۋە لېكىن ئاقىللەر ھەرنىمەكى خۇدايى تەئالادىن كەلسە، ئاڭا قانىئ بولۇرلەر، ئەي بانۇ جاھان، سېنىڭ بۇ ھۆسنۈڭ ئىنتىھايى كەمال تۇرۇر، ھەق تەئالا بۇ دانىشمەنىغە زاۋال بەرمەسۇن، دىدى. سۇقرات

ھېكىم خامۇش بولغاچ، پىلىناس ھەكىم دۇئا ـ سەنا ئوقۇپ ئەيدىلەركى: يەتتە فەلەك
تۆرت ئۇنسۇردىن سېنىڭدەك قىز پەيدا بولغانى يوقدۇر، ھەممە خەلايىقغە مەلۇمدۇركى،
فىراقنىڭ دەردۇ ـ داغى ناھايىتى مۇشكۇل تۇرۇر، بۇ دەردغە تولا فەرياد ـ فىغان قىلسە،
قازاغە رىزا بەرمەگەنى تۇرۇر، يامانلىقدىن رىزالىق نەقەدى قولدىن كېتەر، ئىككىنچى
ماتەمدە سەبىر قىلماقنىڭ ساۋابىدىن مەھرۇم قالۇر، سېنىڭ ئەقلىڭغە بۇ ئىش تەھقىق
دۇر...... پىلىناس سۆزنى ئادا قىلغاچ بەقرات ھەكىم ئاغاز قىلدىكى، ئەي غۇسسە شەربە ـ
تىن ئىچمەكلىكدە، ھەكىملىقنىڭ كۆھنقابى، ھەممە بەرداشلىقنىڭ ۋەسفى سېنىڭ زاتىڭدا
باردۇر، خۇدايى تەئالا بۇ سەبرىڭنى تەخمۇ ھەم زىيادە قىلسۇن ۋە بىلگىلكى، ھەر
نىمە تەبرەر نىھايەتىغە يەتكەچ توختاماي قالماس، شۇنداقكى، كۆي ھەم چەۋگاندىن
يىلدام تەبرەر، ئاخىرىغە يەتكەچ يەردە توختار، بۇ فەلەك دەۋۋار ھەم كۆيىغە ئوخشە
تەبرەر، مۇنىڭغە ھەم بىر كۆن قارار بولغۇسىدۇر، ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن تا بۇ دەمغىچە
ئادەم ئەھلىنى كۆرگىلكى، ئول كىشىلەرگە ئەقىل يار بولسە، بۇ ئىشلەرنىڭ فىكرىنى
قىلۇر...... دىدى. چۈن بەقرات كالامنى تۈگەتتى ھورمۇس ھەكىم دۇئا قىلدىلەركى ئەيدى:
ئەي گۈلدىن ئايرىلغان باغ ۋە نۇرىدىن ئايرىلغان چىراغ، ئۆزۈڭ بىلۇرسەن ۋەقتىكى،
گۈلىستاندا گۈل ئاچىلسا، ئاچىلغان گۈلدىن باغىبان كۆڭلىنى ئۈزەر، چىراغ ھەم قانچە
رۇشەن بولسە، ئاخىر ئۆچەر، ۋەقتىكى، بۇ ئالەمنىڭ خاسىيەتى مۇنداغ دۇرۇر، ئەلبەتتە
ھەر نىچۈك جەمئىيەت بولسە، ئاخىر فاراكەندە بولۇر بەس، بۇ ئىشكە ئىزتراپ قىلماقنىڭ
ھەددى يوقتۇر، ساڭا ۋەقتىكى، ھەق تەئالا مۇنداغ دانالىقنى بىرىپدۇر، ساڭا پەندى ـ
نەسىھەت ھاجەت ئىرمەس. ھورمۇس كەلامنى تۈگەتتى. فەرفەرنۇس ھەكىم سۆز باشلادى،
ئەيدىكى، ئەي ئەزىز سەن بىر دەريا دۇرۇرسەنكى، گەۋھەرىڭ كېتىپدۇر ۋە لىكىن خۇدايى
تەئالا قايسى دەريانى ياراتىپدۇر گەۋھەرى كەتمەگەي ۋە قايسى كاندۇركى، ئانىڭ باغرى
چاك بولماغاي، ئۆزۈڭ ھەم خوپ بىلۇرسەن، مۇڭا شۈكرى ۋاجىپ دۇرۇر. چۈن فەرفەرنۇس
ھەكىم سۆزنى تامامىغە يەتكۈردى. ئارستۇ ھېكىم زار ـ زار يىغلاپ ئەيدىكى: ئەي بانۇ
جاھان، مېنىڭ ساڭا كۆپ سۆزلەرىم باردۇر ۋە لىكىن مەن نەسىھەتنى قوبۇل قىلالماسمەن،
مېنىڭ ھوشۇمنى سەۋدا ئەسىر قىلىپدۇر. مەن ئەيتۇر ئىردىمكى، سېنىڭ غەمىڭنى سوراغاي ـ
مىز ۋە بەلەند ھىممەتىڭنى سوراغايمىز، نىچۈك قىلايكى، سورارغە تىلىم لال بولۇپدۇر،
خاتىرىم ئاشىفتە ھال تۇرۇر، بۇ غەمدە خۇدايى تەئالا بانۇ جاھانغە مەدەت قىلىپ تۇرۇر،
بارچەمىز ئاندىن سەبەق ئالماق كېرەك، بىزلەرچە ھەم ئىزتراب قىلمادى، ئەيتادۇرغان
سۆزلەرنى ئەيتمادى، ھەق سۇبھانە ۋە تەئالا بۇ دۆلەتنى زىيادە قىلسۇن، دىدى. چۈن
ھۆكمالەر بانۇنىڭ غەمنى سوردى ۋە دىماغىغە ھۇش كەلتۈردى ۋە ياخشى سۆزلەر بىلە
جاراھەتىغە مەرھەم قويدى. بانۇ جاھان ھۇشىغە كېلىپ، ئولارغە تولا ئۆزرە ئەيتىپ، گەنجلەر
تۆكتى. ئەيدىكى، ئەي دانىشمەنلەر بۇ ماتەم مەندىن سىزلەرگە تولاراق دۇرۇر ۋە ئىسكەندەرنىڭ
غەمى سىزلەردە كۆپرەك دۇرۇر، نىمە ئۈچۈنكى ئانىڭ كامىللىقى سىزلەرگە مەئلۇم ئىردى، سەفەر
ئىچرە ئانىڭ يارى سىزلەر ئىردىڭىزلەر، ھەر نىچۈك خەتەرلەردە غەمخارى
ئىردىڭىزلەر، ئەگەرچە پادىشاھ بولغان بىلەن سىزلەرنىڭ كۆڭلۈڭىزلەر خالىغانچە ھەمرا ـ
ھىڭىزلەر ئىردى، ۋەقتىكى مۇنداغ يارىڭىزلەر كەتتى، غەمكىن ماتەمزادە بولدىڭىزلەر، سىزلەرنىڭ ھەر

بىرىڭىزلەر ئاڭا ئىككى جاھاندىن ئارتۇقراق ئېردىڭىزلەر، ھەق تەئالا بۇ غەمگىزلەرنى دەفئى قىلغاي، بۇ قاتىغ ماتەمگىزلەرنى ئارادىن كۆتەرگەي، ئەگەرچە بىز ئىسكەندەردىن ئايرىلدۇق، بىر - بىرىمىزگە ھەمدەرد ئولتۇرۇرىبىز، ئەي دانىشمەنلەر مەن بۇ ئىش بولغان-دىن بويۇزى كىشى بىلەن سۆزلەشكەنىم يوق ئېردى، ئەيتىپ ئېردىكى، تاكى ئۆمرۇم بويى سۆزۈمنى تاشلاپ، ئاغزىمغە خامۇشلۇق موھرىنى قويغايمەن، ۋەقتىكى، سۆزلەرىڭىزلەردىن ھەمدەردلىقىمىز ئاشكارە بولدى، ياخشى ھەمدەردغە خامۇشلۇق ياخشى تېپەسدۇر، مەنى بى ئىختىيار سۆزگە سالدىڭىزلەركى، ھەمدەرد بولغاندا ئىختىيار قالماس ئىكەن، دېدى.

ھۆكمالەر ئەيتۇر، ئىسكەندەر ھەم ئالەمغە پادشاھ ئېردى بەلكى خۇدايى تەئالانىڭ سايەسى ئېردى، ئالەم ئەھلىغە دانىشلىغى بار ئېردى ۋە ئەقىل - ئىدرەككە تولغان ئېردى ھەم ئالىم ھەم ھەكىم ئېردى ۋە ياخشى راي تەدبىرلىق ئېردى، شۇنچە دانىشى بىلە يەنە خەلقدىن تەدبىر سورار ئېردى ۋە دانىشمەنلەرنىڭ پەندى - نەسىھەتىنى ئۇممەت تۇتۇپ ئىشتۇر ئېردى. ھەر كۈن دانىشمەنلەرگە قاراپ، ئۇلاردىن كۆڭۈل قوبۇل قىلىنۇدەك ئىشلارنى تاپۇر ئېردى، ياخشى سۆزلەرنى ئۇلاردىن ئىشتۇر ئېردى، ھۆكما ۋە دانىشمەنلەر قىلغان ئىشلارنى قىلۇر ئېردى. ئارستۇ ئەيتۇركى بىلىڭلاركى، ئالەم ۋافاسىزدۇر، ھەر نىمەكى ئالەمدە باردۇر. بەقاسى يوق تۇرۇر بەس، مەئلۇمدۇركى، ھەر نىمەنىڭ سابىتلىقى يوقدۇر، ئاڭا كۆڭۈل باغلاماقنىڭ خوپلۇغى يوقدۇر، چۈنكى ھەق سۇبھانە ۋەتەئالا ھەمىشە باقى تۇرۇر، ئاڭا كۆڭۈل باغلاپ، ئاندىن ئۆزگەسىگە ئىئتىماد قىلىنۇلۇق ئەمەس، پادشاھلاركى، ھەق تەئالانىڭ ئاللىدا بەندە ۋە ھەقىردۇرلەر، ئەلگە ھەم رەھىم قىلسە، خۇدايى تەئالا ھەم ئول پادشاھغە مەرھەمەت قىلۇر، ھەممە خالايىقكى پادشاھغە بەندە-ۋار تۇرۇرلەر، پادشاھلەردىن ھەم قۇدرەتلىك قادىرى باردۇر، ئەگەر زەئىپغە قۇۋۋەتلىك كىشى ئەگەر لاتافەت قىلسە ۋە غەزەپ قىلسە، قادىرى پەرۋەردىگاردىن ھەم ئانى تەلەپ قىلماق كېرەك، شۇنداقكى ھەر كىشىنىڭ مۆھرىنىڭ ئىچىدە نىمە خەت پىتىسە، ۋاراقىغە باسقاندا ئول خەت پەيدا بولغۇسىدۇر، پادشاھ كېرەككى، ئۆزىگە راۋا كۆرمىگەن نىمەنى خەلق ھەم راۋا كۆرمىگەي. ئەفلاتۇن ئەيتۇر، ھەق تەئەلا پادشانى خەلقدىن بى نىياز قىلىپ، شەۋكەتلىك قىلىپدۇر، ئەگەر پادشاھ خۇدايى تەئالاغە فەرمانبەردارلىق قىلماسە، ئانىڭ مۇشكۇلى نىچۇك ئاچىلۇر. پادشالار سىپاھنىڭ كۆڭلىنى لۇتف بىلە خۇش قىلغاي ۋە رەئىيەلەرنى ئەدل بىرلە ئاباد قىلغاي، ۋەقتىكى مۇنداق بولسە، پادشالىقى روناق تاپىپ، سابىت بولۇر. رەئىيەلەر پادشاھنىڭ ئەدلىدىن فەراغەتدە بولسەلەر، پادشالارنىڭ ھەم مەقسۇدى ھاسىل بولۇر، ئەگەر رەئىيەلەر فاراكەندە بولسە، سەلتەنەت دەرەختىنىڭ يىلتىزى يۇلۇنۇر ... ... (1)

---

(1) ھىجرىيە 1292 - يىلى كۆچۈرۈلگەن قولىيازما نۇسخىدىن ئېلىنغان قىسمى مۇشۇ يەردە تۈگىدى.

....

دونيانىڭ تەلەبىدىن قولۇڭنى يىغقىل، ئەگەرگەنجلەرنى تىلەرسەن،
خەلقنىڭ ئەيىبىدىن كۆزۈڭنى يۇمغىل، تا ئەيىپلەرىڭنى مۇشاھىدە قىلۇرسەن.
بادىيەلەرنىڭ رەنجىنى ئىختىيار قىلغىل تا كەئبەغە يېتەرسەن،
نائەھلى دوستدىن ئۈزۈلگىل، تائەھلى دوستنى تاپارسەن.

ئۆزۈڭنىڭ سىررىنى كىشىگە دىمەگىل، تائـەسىرارگەنجـىنى تاپارسەن.
كـىـمەرسەنىـڭ زىيانىـنى تىلەمەگىل، ئەگەر سۇد تىلەرسەن.
كىشى بىرلە بولغىل، تا كىشىسىز قالماغايسەن.
بىخۇد بولغىل، تا ھەق بىرلە بولۇرسىـەن.
ياخشىلارنىڭ سۆھبىتىنى ئىختىيار قىلغىل، تا ياخشىلىقىقا يىتەرسەن.
ئاجىزلىقىڭىزغە ئىقرار قىلغىل، تا ئارماندە بولماسەن.
ھەممەدىن بىگانە بولغىل، ئەگەر ھەقنىڭ يىگانەلىكىنى تىلەرسەن.
رەھبەرسىز يۈرمەگىل، تا يولنى يۈتۈرمەسـەن.
بەدخۇيلار بىلەن ئەدەپ بىرلە بولغىل، تا زىيان تارتماغايسەن.
خامۇش بولغىل، تا ئىمىن بولۇرسەن.
ئىشىڭنى پىنھان تۇتغىل، تا باھالىغ بولۇرسەن.

لۇقمان ئەلەيھىسسالامنىڭ ۋەسىيەتنامەكىم، يۈز ئاتمىش بىر ۋەسـىيەتنـامە خەلـقـقـە نافئىدۇر. خالەدىمكىم، بۇ كىتاپنى ئانـىڭ بىلە خەتمـى قىلـغايـەن، تا خـۇدايـى تەئـالا ھەممەلەرغە خەيرىيەت ۋە ھەسانات تۆۋفىق كارامەت قىلىپ، ئـۆزىـنىڭ رىزالـىق تەلەبـىغە ھىرىس قىلغاي.

تەممەتىل كىتاب بى ئەۋنىل فەييازىل ۋەھھاب
ۋە ئىلەيھىل مەرجىئۇ ۋەلـەـە ئاف ①
تارىخىقە بىر مىڭ ئىككى يۈز يەتمىش سەككىز
ئۈۋي يىلى رەبىئەل ئەۋۋەلنىڭ ئون بىرى
دۇشەنبە كۈنى ئەتمامىغە يەتكەن.

لۇغەت

ئا

ئاسا	سۆزگە قوشۇلۇپ كېلىپ، راھەت، تىچلاندۇرغۇچى، كەبـى، ئوخشاش دىگەن مەنىلەرنى بىرىدۇ. دىل ئاسا — كۆڭۈل راھىتى
ئاساتىر	ئەپسانە، رىۋايەت، تىلىسىم
ئامىختە	1) ئارىلاشما 2) قوشۇلغان، بىرلەشكەن

① «تەممەتىل كىتاب بى ئەۋنىل فەييازىل ۋەھھاب ۋە ئىلەيھىل مەرجىئۇ ۋەلەئاف»—ھەممە ئىشلارنى كەچۈرگۈچى ئاللاھنىڭ فەيزىلىك ياردەمى بىلەن كىتاپ تۈگىدى.

پ

پەرران	ئۇچقۇر، ئۇچقان
پەيرەۋ	ئەگەشكۈچى، ئىزىدىن ماڭغۇچى
پەيك	خەۋەرچى، ئەلچى
پىستەدەھان	لەۋلىرى، گىلاستەك (شېئىرىيەتتە)

ت

تەئەققۇل	پىكىر قىلىش، ئويلاش
تەئەننى	ئاستىلىق، بىرەر ئىشتا ئاستا ۋە ئېغىرلىق بىلەن ھەر-كەت قىلىش
تەسكىن	ھەركەتسىزلىنىش، توختاش
تەھۋىل	1) ئۆزگەرتىش، ئاسترونومىيىدە قۇياشنىڭ بىر تەرەپتىن يەنە بىر تەرەپكە ئۆتۈشى
تەفرىقە	ئاجرىلىش، ئاجرىتىش
تەزەرۋ	قىرغاۋۇل
تەقرىر	قارار قىلىش، مەقسىدىنى ئاغزاكى بىلدۈرۈش

ج

جانىب	تەرەپ، جەھەت
	جانىبىنى تۇتماق — تەرىپىنى ئالماق
جەلىس	ھەمسۆھبەت
جۇيەندە	قىدىرغۇچى، ئىزلىگۈچى، تەلەپ قىلغۇچى
جۇرم	گۇناھ، جىنايەت

خ

خەرۋار	1) ئېغىرلىق ئۆلچىمى (300 كىلوغا تەڭ) 2) ناھايىتى كۆپ، ئىنتايىن
خۇسۇمەت	1) دۈشمەنلىك، ئۆچمەنلىك
	2) ماجرا، تالاش-تارتىش
خۇتۇت	خەتلەر
خوي	تەر

د

دىباچە	1) كىتاپنىڭ نەقشلەر بىلەن بېزەلگەن بىرىنچى سەھىپىسى 2) كىرىش سۆز، مۇقەددىمە.
دىلپەزىر	كۆڭۈلگە ياقىقۇچى، يېقىملىق
دىۋسار	دىۋىگە ئوخشاش، دىۋە شەكىللىك
دەررەندە	يىرتقۇچ، يىرتقۇچ ھايۋان
دۇلاب	قۇدۇقتىن سۇ چىقىرىدىغان چاق
دۇرراج	چىللاش

ز

زاغ	قاغا
زىنى پۇش	ئات يوپۇقى
زەمىر	1) دىل، يۈرەك 2) ئوي-پىكىر، مەزمۇن
زەخىرە	زاپاس نەرسىلەر، ئېھتىيات ئۈچۈن ساقلانغان نەرسىلەر

س

سەۋاد	1) قاراڭغۇلۇق، قارا نەرسە 2) خەت، 3) نىشان 4) شەھەر
سەھۋى	1) خاتالىق، يېڭىلىش 2) ئۇنۇتۇش
سەۋت	1) قامچا 2) ئاۋاز، شاۋقۇن 3) ئاھاڭ، كوي
سىرا پەردە	خان-پادىشالارنىڭ مەخسۇس چېدىرى، ئىچكى ئوردا
سەئىيى	توغرا، ساغلام

ش

شۇئبەدە باز	ھىلىگەر، كۆز باغلىغۇچى
شىكەن	1) سۇنۇق، پۈكۈلگەن 2) سۆز بىرىكمىلىرىدە سۇندۇرغۇچى مەنىسىدە كېلىدۇ. م: پۇت شىكەن — پۇت سۇندۇرغۇچى

غ

غەددار	1) ئالدامچى، خىيانەتچى 2) زالىم

ھ

ھىجاپ	1) پەردە 2) ئۇيات، خىجىللىق
ھەملە	ئىنتىلىش، ھۇجۇم
ھەدداد	تۆمۈرچى
ھەفتە جوش	قۇيما، يەتتە خىل مېتال ئارىلاشمىسى

ف

فارىغۇلبال	خاتىرجەم
فاسىد	بۇزۇق

ق

«قەمەرى سەباھىس سەرئىس سەير»	تاڭدىكى ئاينىڭ تېز سەير قىلىشى
قاسىر	قىسقا، كالتە؛ كۈچسىز، ئاجىز
قەۋس	1) يا، كامان، كامالەك 2) ئاسماننىڭ ئون ئىككى بۆلە-گىدىن توققۇزىنچىسى
قەللاپ	ئالىمەك

ك

«كۇللۇ ۋە ئەشرەبۇ ۋەلا تۇسرەفۇ»	يەڭلار ۋە ئىچىڭلار لېكىن ئىسراپ قىلماڭلار
كامكار	قۇدرەتلىك، ھاكىم
كارساز	ئىش بېجىرگۈچى، ئىشنى جايىغا يەتكۈزگۈچى
كۇس	1) دۇمباق، 2) سىلكىنمەك، تەۋرىمەك
كۇدۇرەت	دىل غەشلىك، غەم-غۇسسە
كۇھەنسال	ياشانغان، قېرى، ئۇلۇغ
كۇنج	بۇرجەك، بۇلۇڭ

گ

گەداز	1) كۆيمەك 2) تەشۋىش، ئەندىشە قىلماق
گەران	1) ئېغىر 2) ئىسسىل، قىممەتلىك

گىر	سۆز بىرىكمىسىدە ئىگەللەش، قولغا كىرگۈزۈش مەنىسىدە كېلىدۇ.
گىريە	يىغلىماق، ياش تۆكمەك
گىتى نەما	«جاھاننەما» (ئەينەك)نى كۆرسىتىدۇ.
گۈلباڭ	خۇش ئاۋاز، بۇلبۇلنىڭ ئاۋازى

ل

كەلەد	تەپمەك، ئەزمەك
لاجۇۋەرد	1) توق كۆك رەڭلىك تاش 2) كۆك رەڭ

م

مەئاف	ئەپۇ قىلىنغان
مەئدۇم	يوق، يوقالغان
مەسەندنىشىن	ئەمەلدار
مۇزتەر	مەجبۇر بولغان، ھەيرەتدە قالغان
مۇبارىز	يەككمۇ ـ يەككە جەڭ قىلغۇچى
مۇفرىت	ھەددىدىن تاشقىرى
مۇستەھسەن	ماقۇللانغان؛ چىرايلىق، گۈزەل
مۇشتاق	ياسالغان، باشقا بىر سۆزدىن ياسالغان
مۇددەقىق	تەتقىق قىلغۇچى
مۇتەئەللۇقات	تەئەللۇق نەرسىلەر

ن

ناب	تازا، تىنىق، ساپ
ناۋەك ئەنداز	ئوق ئاتقۇچى
نەۋال	1) ئىنئام، ھەدىيە 2) نىسىۋە
نەھس	مارس پىلانىتىسىنى كۆرسىتىدۇ.
نىژاد	نەسىل ـ نەسەپ، كېلىپ چىقىش

ر

رىياز	باغلار
رۇكىن	1) تۈرۈك 2) ھۇل

رەمز	1) ئىما ـ ئىشارەت، يوشۇرۇن بەلگە
رەئد	قىقەدىمقى سوقۇشلاردا دۈشمەنگە ئوت ئاتىدىغان بىر خىل قورال

ئە

ئەبەس	پايدىسىز، ئورۇنسىز
ئەنھار	دەريا، ئېقىن، قانال
ئەفرات	1) چېكىدىن ئاشقان 2) ئىسراپ
ئەفسۇردە	مۇزلىغان، قېتىپ قالغان؛ جانسىز
ئەفرۇز	سۆز بىرىكمىلىرىدە يورۇتقۇچى، قىزدۇرغۇچى مەنىسىدە كېلىدۇ.

ئې

ئېھتىشام	ھەشەمەت، سۆلەت

ئۇ

ئۇستۇرلاب	قۇياش ۋە يۇلتۇزلارنىڭ ئېگىزلىكىنى ئۆلچەيدىغان ئەسۋاپ

ئەخمەت يەسەۋى

نەشرگە تەييارلىغۇچى: نىجات مۇخلىس

نەشرگە تەييارلىغۇچىدىن:

ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى مىراسلىرىنىڭ ناھايىتى زور سالمىقىنى «چىغاتاي تىلى» دەۋرى ئەسەرلىرى تەشكىل قىلىدۇ. بىز ئۇيغۇر كلاسسىك ئەدەبىياتى مىراسلىرىنى قۇتقۇزۇش، رەتلەش ۋە نەشر قىلىش ئىشىنى ياخشى ئىشلەپ، بۇ مىراسلارنى ئەۋلادلىرىمىزغا تولۇق ۋە مۇكەممەل ھالدا قالدۇرۇشنى مىللەت ۋە ۋىجدان ئالدىدا ئۆتەشكە تېگىشلىك بۇرچىمىز دەپ ھېسابلايمىز. چىغاتاي تىلى دەۋرى مىراسلىرى توغرىسىدا سۆز ئاچقاندا، بۇ تىلنىڭ ئاساسچىلىرىدىن بىرى بولغان مەشھۇر ئۇيغۇر شائىرى ئەخمەت يەسەۋى ۋە ئۇنىڭ «دىۋان ھىكمەت» ناملىق ئەسىرى ئۈستىدە توختالماي ئۆتۈپ كېتىش مۇمكىن ئەمەس.

ئەخمەت يەسەۋى ھەققىدە توختىلىشتىن ئاۋۋال ئىسلامىيەت ئەقىدىلىرى، ئىسلامدىكى مەزھەپلەر ۋە ئەخمەت يەسەۋى ۋەكىللىك قىلغان تەسەۋۋۇپچىلىق ئېقىمى ھەققىدە قىسقىچە توختىلىشقا توغرا كېلىدۇ.

ئىسلام ئاتالغۇلىرىدىكى فىقھە شەرىئەت — ئىسلام قانۇنى ياكى دىنىي قانۇن دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. بۇ مۇسۇلمانلارنىڭ دىنىي، سىياسى، ئىجتىمائىي، ئائىلىۋى ۋە شەخسى تۇرمۇشلىرىغا ئائىت قانۇن - نىزاملارنىڭ ئومۇمى ئاتىلىشى بولۇپ ھېسابلىنىدۇ.

شەرىئەتنىڭ مەزمۇنى — ئېتىقات، ئەدەپ، ئىبادەت، مۇئامىلەت، ئۇقۇبەت دېگەن تىپلارغا بۆلۈنىدۇ. بۇ نىزاملار — مەشرۇ، غەيرۇل مەشرۇ (قانۇنلۇق، قانۇنسىز) دەپ ئىككىگە بۆلۈنىدۇ. شەرىئەت قانۇنى نەچچە ئەسىر ئىچىدە تۈزۈلۈپ بولغان ۋە پەيدىن - پەي مۇكەممەللەشكەن بۇ قانۇن ئېتىقات ۋە رەسىم - يوسۇننى خەلق ئىشلار قانۇنى، جازا قانۇنى ۋە دۆلەت قانۇنى بىلەن بىرلەشتۈرۈپ، ئۇلارنى مۇسۇلمانلارنىڭ دىنىي ۋەزىپىسىگە ئايلاندۇرغان.

ئىسلام دىنىدىكى ھەرقايسى مەزھەپلەرنىڭ قانۇن تۈزۈش پرىنسىپى ۋە قانۇن ئاساسى توغرىسىدىكى كۆزقارىشى، ئۇلارنىڭ شەرىئەتنى شەرھلەشلىرى ئوخشاش بولمىغانلىقى ئۈچۈن، تۆرلۈك فىقھە ئىلمى ئېقىملىرى (مەزھەپلەر) شەكىللەنگەن. ئۇلار:

1. ھەنەفىيە ياكى ھەنەفى مەزھىبى (ئىمام ئەزەم مەزھىبى)
2. شافىيە ياكى شافىي مەزھىبى
3. مالىكىيە ياكى مالىك مەزھىبى
4. ھەنەبىلە ياكى ئەنبەل مەزھىبى

1. ھەنەفىيە مەزھىبى. بۇ مەزھەپنى ئىرانلىق سودىگەر ئەبۇ ھەنىفە (699 — 767) بەرپا قىلغان. بۇ سۈننى مەزھىبى ئىچىدىكى ئەڭ ئاساسلىق مەزھەپ بولۇپ، ھازىر ئېتىقاتتا ئىراق، تۈركىيە، تۇنىس، مىسىر، ئافغانىستان، پاكىستان، ھىندىستان، ئوتتۇرا ئازىيا قاتارلىق جايلاردا ئاساسلىق ئورۇندا تۇرىدۇ. جۇڭگودىكى مۇسۇلمانلارمۇ ئاساسەن مۇشۇ مەزھەپتە. بۇ مەزھەپ ئىلىم جەھەتتىن شەخسنىڭ پىكرىنى، شەخسنىڭ ھۆكمىنىڭ مۇھىملىقىنى تەكىتلەيدۇ، ئۇنىڭ قىياسىنى ئىشلىتىشىمۇ ناھايىتى جانلىق. شۇڭا، ئېتىقات دائىرىسى نىسبەتەن كەڭ بولغان.

2. شافىيە مەزھىبى، پەلەستىندە تۇغۇلغان مەككىلىك قۇرەيىش قەبىلىسىنىڭ ھاشىملار ئۇرۇغىدىن بولغان مۇھەممەت ئىبنى ئىدرىس شافىي (767 — 820) ھەرقايسى ئىلىم ئېقىملىرىدىن فىقھەنى ئۆگىنىپ، ھەنەفىيچىلەر بىلەن مالىكچىلارنىڭ ئالاھىدىلىكلىرىنى بىرلەشتۈرۈپ بۇ ئېقىمنى ياراتقان. بۇلار ئىسلامدا كېلىشتۈرگۈچىلەر (ئوتتۇرىدىكىلەر) دەپ قارىلىدۇ. بۇ مەزھەپ پىكىر جەھەتتىن قاتتىقراق كېلىدۇ. بۇ مەزھەپ مىسىر، سۇرىيە، ئىراق، پەلەستىن، ئەرەب يېرىم ئارىلىنىڭ جەنۇبىي قىسمى، شەرقىي ئافرىقا، شەرقىي جەنۇبىي ئاسىيا قاتارلىق جايلاردا ئۆز ئېتىقاتچىلىرىغا ئىگە، بىزدىمۇ بۇ ئېقىمنىڭ ئېتىقاتچىلىرى بار.

3. مالىكىيە مەزھىبى. بۇ مەزھەپنى مەدىنىلىك مالىك ئىبنى ئەنەس ئىجات قىلغان. بۇ مەزھەپتىكىلەرنىڭ قارىشىچە، مەدىنىلىكلەرنىڭ ئەنئەنىسى ۋە ئادىتى مۇھەممەت پەيغەمبەرنىڭ سۆز-ھەرىكەتلىرىنىڭ بىۋاستە تەسىرىگە ئۇچرىغان. شۇڭا ئۇلار، بۇ ئەنئەنە ۋە ئادەتلەرنى مەلۇم بىر شەخسنىڭ ئېيتىپ بەرگەن ھەدىسىدىنمۇ ئىشەنچلىك دەيدۇ. شۇڭا، شەرىئەت قانۇنلىرىنى تۈزگەندە، ئۇلار ئادەتتىكى پرىنسىپلاردىن تاشقىرى، مەدىنىلىكلەرنىڭ ئەنئەنىسى ۋە ئادىتىنىمۇ تولۇق ھېسابقا ئالىدۇ. ئۇلار، ئاساسەن، ھەدىسكە ئاساسلىنىدۇ. شۇڭا «ئەھلى ھەدىسلەر» دەپمۇ ئاتىلىدۇ. ئۇلار، ھەدىستە شەرھلەنمىگەن مەسىلىلەرنى ھەتتا مەدىنىنىڭ تۇرمۇش ئادىتى بىلەن زىت بولغان مەسىلىلەرنىمۇ مەدىنىلىكلەرنىڭ ئادىتى ۋە ئەنئەنىسى بويىچە بىر تەرەپ قىلىش كېرەك، دەپ قارايدۇ (بۇ قاراش مالىكنىڭ «مۇۋەتتە» ناملىق ئەسىرىدە ئوتتۇرىغا قويۇلغان). بۇ ئېقىم ماراكەش، ئالجىرىيە، تۇنىس، لىۋىيە، سۇدان، گاد، باش مىسىر، ئافرىقا قاتارلىق جايلارغا كەڭ تارقالغان.

4. ھەنبەل مەزھىبى، بۇ مەزھەپنى باغداتلىق ئەخمەت ئىبنى ھەنبەل ئىجات قىلغان. بۇ مەزھەپتىكىلەر قانۇن تۈزگەندە قۇرئاننىڭ خەت مەنىسىگە قاتتىق ئەمەل قىلىدۇ، ئەنئە-

ندە چلك تورىدو، هەدىستىن كۆپ نەقىل ئالىدو. قىياسنى ئاز ئىشلىتىدو، شەخسىنىڭ پىكرىنى (رايىنى هۆكمىنى) بولسا ئىنكار قىلىدو، باشقىلارنىڭ هەدىسلىرىدىن ئۆزلىرى توغرا دەپ هىساپلىغىنىنى قوبۇل قىلىدو، توغرا كۆرمىگىنىنى قوبۇل قىلمايدو. ئەخمەت تۈزگەن «مۇسناد» دىگەن هەدىسنى ئىسلام دۇنياسى ئىئتىراپ قىلىدو. بۇ هەدىس باشقا ئالتە هەدىستىن قالسىلا نوپۇزلۇق هەدىس دەپ قارىلىدو. ئادەتتە، بۇ مەزهەپ ئىسلامدىكى تۆت چوڭ مەزهەپنىڭ ئەڭ مۇتەئەسسىپى دەپ هىساپلىنىدو. شۇڭا بۇ مەزهەپتىكىلەر «كالام ئەنئەنىسىدە چىڭ تۇرغۇچىلار» دەپ نام ئالغان. ئۇلار قۇرئان بىلەن هەدىستىن باشقىغا ئىشەنمەيدو. بۇ مەزهەپ دەسلەپ سۇرىيە ۋە ئىراقتا تارقالغان، كېيىنچە سەئۇدى ئەرەبىستانغىمۇ تارقالغان. سەئۇدى ئەرەبىستاندىكى هازىرقى ۋاهابىلارمۇ مۇشۇ مەزهەپكە ئاساسلىنىپ شەكىللەنگەن.

ئىسلامىيەتتىكى تەسەۋۋۇپچىلىق ئىسلام دىنى مەيدانغا كېلىپ 2 ئەسىردىن كېيىن يەنى 9 ـ ئەسىرلەردە پەيدا بولغان. تەسەۋۋۇپچىلىق ئاللانىڭ سۈپەتلىرىنى ۋە كائىناتنىڭ مەۋجۇت بولۇشىنى يەككە مەۋجۇدىيەت چۈشەنچىسى بىلەن بايان قىلىدىغان مۇرەككەپ پەلسەپىۋى ئېقىمدىن ئىبارەت.

تەسەۋۋۇپچىلىق ئېقىمى مەزمۇنى ۋە شەكلى بويىچە ناهايىتى كۆپ تارماقلارغا بۆلۈنىدو. ئۇ شۇنچە كەڭ ۋە كۆپ تەرەپلىمە بىر ئېقىمكى، ئۇنىڭغا خالىغان ئۇقۇم ۋە دۇنيا قاراشنى كىرگۈزۈش مۇمكىن. تەسەۋۋۇپ پارچىلانمايدىغان بىر پۈتۈن تەلىمات ئەمەس، ئۇنىڭدا بىر بىرىگە قارىمۇ ـ قارشى پىكىر ئېقىملىرى ۋە مەزهەپلەرنىڭ كەسكىن كۈرىشىمۇ مەۋجۇت.

تەسەۋۋۇپچىلىق ئېقىمىنى ئىلمىي ساهەدىكىلەر «سوفىزىم» دەپمۇ ئاتايدو. «سوفىزىم» سۆزىنىڭ قايسى تىلدىن ئېلىنغانلىقى، مەنىسىنىڭ نىمە ئىكەنلىكىنى تەسەۋۋۇپ ئالىملىرى ئۆز ئەسەرلىرىدە هەر خىل ئىزاهلاپ كەلدى. بەزىلىرى بۇ سۆزنى ئەرەپچە «ساف» ياكى «سۇففە» سۆزىدىن كېلىپ چىققان. «سوف» سۆزى ئەرەپچە «يۇڭ» دىگەن مەنىنى بىلدۈرىدو، سوفىلار، ئىشانلار كۆپىنچە يۇڭ توقۇلمىدىن مەللە چاپان كىيىشىدو، شۇڭا ئۇلارنى «سوفى» ئاتىشىدو دەپ چۈشەندۈرسە، بەزىلىرى «سوف» سۆزى يۇنانچە «سوفىيا» (سوفۇس ـ هىكمەت) سۆزىدىن ئېلىنغان، ئۇ پەيلەسۇپدىكى «سوف» سۆزىنىڭ ئۆزى، چۈنكى پەيلاسۇف — هىكمەت سۆيگۈچى، «دانىشمەن هاكىم» دىگەن مەنىلەرگە ئىگە. مەۋجۇدىيەتنىڭ ئاساسى ئاللا، ئەڭ يۈكسەك بىلىم ئاللاغا خاس، هاكىملىق ئۇنىڭ ئەڭ گۈزەل سۈپەتلىرىدىن بىرى، دەپ چۈشەندۈرىدو.

دەسلەپكى چاغلاردا، تەسەۋۋۇپ ئىسلامىيەتتە تەركى دۇنيالىق (زاهىدلىق) ئادەملىرىنىڭ ئاددىلا تەرەققىياتىدىن ئىبارەت ئىدى.

تەسەۋۋۇپنىڭ ئىلاهىيەت كۆز قارىشى خۇدا هەققىدىكى بىر يۈرۈش خۇداگۆيلۈق نۇقتىئىنەزەردىن ئىبارەت بولدى. بۇ خىل ئىلاهىيەت كۆز قارىشى بويىچە، دۇنيا خۇدانىڭ بىر خىل ئىپادىلىنىشىدىن ئىبارەت بولىدو. تەسەۋۋۇپچىلار، كائىناتتىكى هەممە نەرسە ئىلاهنىڭ جۇغلانمىسىدىن باشقا نەرسە ئەمەس، خۇدا تەبىئەتتىكى هەممە هادىسىلەردە ۋە ماددىلاردا مەۋجۇت، دۇنياغا دۇنياۋى روھ سۈپىتىدە سىڭگەن خۇدا بىر بولغاندەك، دۇنيامۇ بىردۇر، ئادەممۇ خۇددى بارلىق تەبىئەت هادىسىلىرىگە ئوخشاش روهنىڭ بىر زەررىچىسى ـ

دۇر، ئۇ بىر كۆنى بولمىسا بىر كۆنى بەرىبىر شۇ دۇنياۋى روھقا پۈتۈنلەي سىڭىپ كېتىدۇ، ئەنە شۇنداق خۇداغا سىڭىپ كېتىش پەيتى بەخت-سائادەتنىڭ ئەڭ يۇقۇرى پەللىسى ھېساپلىنىدۇ؛ ھەر بىر ئادەم، ئەنە شۇنداق سىڭىپ كېتىش ئۈچۈن تىرىشىشى يەنى خۇدا بىلەن بىرلىشىپ كېتىشى لازىم، دەپ قارايدۇ. بۇ ھىندى ۋە يۇنان پەلسەپىسىدىن كىرگەن ۋەھدىتى ۋۇجۇت ئەقىدىسى ئىدى.

بۇنىڭدىن كۆرۈۋېلىش مۇمكىنكى، تەسەۋۋۇپ ئېقىمى ئەسلى ئىسلام ئەقىدىسىدىكى خۇدا بىر دېگەن چۈشەنچىنى خۇدا تەبىئەتتىكى ھەممە ھادىسىلەردە ۋە ماددىلاردا مەۋجۇت، دەپ كېڭەيتىپ، باشقا دىنلار ۋە باشقا ئەللەر پەلسەپىلىرىنىڭ كېرەكلىك قىسمىنى قوبۇل قىلىپ، دۇنيانى كەڭرەك ۋە ئەمەلىرەك مىقياستا چۈشەندۈرۈشكە، ئادەمنىڭ شەخسى پائالىيەتچانلىقىنى كەڭرەك ئىمكانىيەتكە ئىگە قىلىشقا ئۇرۇنغان. بۇ مەنىدە، تەسەۋۋۇپچىلىق ئەسلى ئىسلام ئەقىدىلىرىگە نىسبەتەن ئىسلاھاتچىلىق بولۇپ، ئۆز زامانىسىدا مۇئەييەن ئىلغارلىق ئەھمىيەتكە ئىگە بولغان ئىدى.

ئەمما، زامانلارنىڭ ئۆتۈشى بىلەن، تەسەۋۋۇپچىلىقنىڭ ئۆزىدىمۇ ھەر خىل مەزھەپلەر شاخ ئايرىپ چىقىپ، دۇنيانى ۋە ئىنسان پائالىيىتىنى چۈشەندۈرۈشنىڭ بارغانسېرى كېڭىيىشىگە ئەگىشىپ، ئىسلامىيەت دۇنياسىدا، بولۇپمۇ ئوتتۇرا ئاسىيادا بۇ ئېقىمنىڭ چاكىنا (ۋولگار) شەكلىمۇ كېلىپ چىقتى. ئوتتۇرا ئاسىيا ۋە قەشقەرىيەدىكى سوفى-ئىشانلارنىڭ ھەددىدىن ئاشقان تەلىماتلىرى ۋە چەك-چېگرىسىز پائالىيەتلىرى تەسەۋۋۇپچىلىقنى بارغانسېرى چاكىنىلاشتۇرۇپ، ئۇنى ئەسلى ئىسلام ئەقىدىلىرىگە نىسبەتەن چۈشكۈن، قالاق ۋە ئەكسىيەتچى بىر ئېقىمغا ئايلاندۇرۇۋەتتى.

كېيىنكى چاغلارغا كەلگەندە، تەسەۋۋۇپچىلىق تەركى دۇنيالىقنى ۋە مۇتەئەسسىپلىكنى تەرغىپ قىلىدىغان بولدى. يۇنان پەلسەپىسى ۋە قەدىمقى دىنلارنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىغان ئىسلام ئالىملىرى قۇرئاندىكى ئايەت ۋە ھەدىسلەرگە تەسەۋۋۇپلۇق يېڭى بىر نۇقتىئىنەزەر بىلەن قاراشقا باشلىدى. شۇنداق قىلىپ، تەسەۋۋۇپچىلىقتا قۇرئان ۋە ھەدىسلەرگە ئاساسلانغانلارنى «زاھىرىلەر»، قۇرئاندىكى ئايەت ۋە ھەدىسلەرگە يېڭى نۇقتىئىنەزەر بىلەن قارىغۇچىلارنى «باتىنىلەر» دەپ ئايرىيدىغان ئىككى مەزھەپ ئوتتۇرىغا چىقتى. «ھەقىقى تەسەۋۋۇپچىلار»— قۇرئان ئايەتلىرى ۋە ھەدىسلەرگە ئاساسلانغۇچىلار؛ «ساختا تەسەۋۋۇپچىلار»— قۇرئان ئايەتلىرى ۋە ھەدىسلەرگە «ساپ» چۈشەنچىلەرنى بەرگۈچىلەر بولۇپ، بۇلارنىڭ ئوتتۇرىسىدا كەسكىن كۈرەش داۋام قىلدى. تەسەۋۋۇپتىكى باتىنىي (ئىچكى، مەخپى مەنىدە) يولنى تاللىغان تەسەۋۋۇپچىلار قۇرئانغا كەڭ مەنە بەردى. باتىنىي يولنى تاللىغان تەسەۋۋۇپچىلارنىڭ ئىلاھىيەت كۆز قارىشى ئىسلامىيەتكە قارىمۇ-قارشى بولغان دىن ۋە دىنىي پەلسەپە ئېقىملىرىنىڭ يەنى بۇددىزىم ۋە يېڭى ئەپلاتونىزىمنىڭ تەسىرى ئاستىدا مەيدانغا كەلگەن ئىدى. ئىسلامىيەتنىڭ نېگىزىگە سىڭىپ كىرگەن يېڭى ئەپلاتونىزىم كۆز قاراشلىرى تەركى دۇنيالىق، زاھىدلىقنى تەرغىپ قىلىدىغان ئىلاھىيەتچىلىك نەزەرىيىسىنىڭ شەكىللىنىشىدە ھەل قىلغۇچ رول ئوينىدى. بۇ خىل تەسەۋۋۇپچىلار نۇرغۇن ئايەت ۋە ھەدىسلەرگە ئۆزلىرىنىڭ يېڭىچە نۇقتىئىنەزەرلىرىنى سىڭدۈردى.

قۇرئاندىكى ئايەتتە: ئىمان ئېيتقۇچىلارنىڭ ئاللاغا بولغان مۇھەببەتلىرى ئەڭ كۈچلۈك

مۇھەببەتتۇر، دېيىلگەن.

تەسەۋۋۇپچىلار مۇھەببەتنى دىللارنىڭ مايىللىقى ئاللا تەرەپكە، ئاللاغا مەنسۇپ ئىشلار تەرەپكە تەكەللۇپسىز مايىل بولۇش، ئاللاغا بويسۇنۇش، يەنى بويرۇققا بويسۇنۇش تەقدىر ئۆلچەملىرىگە رازى بولۇش، سۆيگىنىنى (ئاللانى دېمەكچى) ئىزلەش، مۇھەببەتنى قوزغايدىغان ئامىللاردىن قەلبىنى خالى قىلىش، تۈرلۈك ھەۋەسلەرگە ئورۇن بەرمەسلىك، شەخسى مەنپەئەتنى ئويلىماسلىق، شەخسى غەرەزدە بولماسلىق، دەپ ئىزاھلايدۇ.

تەسەۋۋۇپتا، خۇداغا ئەقىل - ئىدرەك بىلەن ئېتىقات قىلىش كۆڭۈلدە ئېتىقات قىلىشقا ئالماشتۇرۇلدى. سوفىلار بىر مۇسۇلمان ئۆزىنىڭ مۆمىن مۇسۇلمان ئىكەنلىكىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن ئورۇنلىشى زۆرۈر بولغان بارلىق ئىبادەت رەسمىيەتلىرىنى ئىنكار قىلىشى كېرەك، يەنى خۇدا بىلەن بىر بولۇپ كېتىش ئۈچۈن تىرىشىدىغان سوفىلار ئۈچۈن بارلىق دىنىي پەرزلەر ۋە مەسچىتلەرنىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى يوق، دەپ ھىساپلىدى.

ئىسلام دىنىدىكى تەسەۋۋۇپ سىستېمىسىدا تۈرلۈك مەزھەپ ۋە كۆز قاراشلار مەۋجۇت بولسىمۇ، ئومۇملاشتۇرۇپ ئېيتقاندا، بۇ ئېتىقات، ئاساسەن، تۆۋەندىكى بەش خىل نەزىرىيىنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ (تەسەۋۋۇپنىڭ تۈپ ئاساسى بولغان بۇ نەزىرىيەلەرنى ئەڭ ئاۋال مۇ- ھىددىن ئەرەبى ئوتتۇرىغا قويغان). بۇلار: يەككەن بارلىق نەزىرىيىسى، مەلۇم بولۇش نە- زىرىيىسى، شەيئىلەرنىڭ يارىتىلىشىدىن بۇرۇن ئۇلارنى تەگرى مۇقىملاشتۇرغان، دىگەن نەزىرىيە، ئىشق نەزىرىيىسى، ئىنسان ھەققىدىكى نەزىرىيىدىن ئىبارەت. تەسەۋۋۇپ ئىدىيىلىرى مەزمۇن جەھەتتىن باي. ئۇ ئۇزاق مۇددەتلىك تارىخىي جەرياندىن ئۆتكەچكە، تارىختا ئوينىغان رولىمۇ يۇقۇرىدا ئېيتقىنىمىزدەك ئوخشاش بولمىغان.

تەسەۋۋۇپ 9 - ئەسىردە ئىراندا بىر خىل پەلسەپە تەلىماتى سۈپىتىدە زېمىن تاپتى. كېيىن 11 — 12 - ئەسىرلەردە ئىران ئارقىلىق ئوتتۇرا ئاسىياغا ۋە رايونىمىزغا سىڭىپ كىرىپ، بۇ جايلاردا چوڭ تەسىر دائىرىسى پەيدا قىلدى.

تەسەۋۋۇپنىڭ دەسلەپكى ۋەكىلى ئىرانلىق مەشھۇر سوفى ھۇسەيىن ئىبنى مەنسۇر ھەللاج ئىدى. ئۇ مىلادى 922 - يىلى مۇسۇلمانلار سوتى تەرىپىدىن ئۆلتۈرۈلگەن.

ھەللاجنىڭ ئاساسىي تەلىماتى — «ئەنەلھەق» (مەنىسى «ھەق خۇدا مەندە كۆرۈلدى») دىن ئىبارەت بولۇپ، بۇ تەلىمات فانتىستىك تەلىماتقا يېقىن. ئومۇمەن، ھەللاج ئوبيېكتىپ ئىدىئالىزىم مەيدانىدا تۇردى. بىراق ھەللاجنىڭ ئوبيېكتىپ ئىدىئالىزىمى ماھىيەتتە ئۆز زامانە- سىدىكى فېئوداللىق رىئاللىقنى رەت قىلىش بولۇپ، ئۇ ئىسلام پەلسەپىسىگە قارىمۇ - قارشى ئىدى.

مۇسۇلمانلار سوتى مەنسۇر ھەللاجنى ۋەھشىلەرچە ئۆلتۈرۈش بىلەن ئۇنىڭ تەسىرىنى يوقىتالمىدى، ئەكسىچە، ئۇنىڭ تەسىرىنىڭ تېخىمۇ كۈچىيىشىگە سەۋەپ بولدى. ھەللاج تە- لىماتىنىڭ تەسىرى ئىراندىلا ئەمەس، بەلكى مۇسۇلمانلار شەرقىدە، جۈملىدىن ماۋرائۇننەھ- رىدە تېخىمۇ كەڭ يېيىلدى، كېيىنچە شىنجاڭنىڭ جەنۇبىي تەرەپلىرىگىمۇ كېڭەيدى. بۇ جايلاردا مەنسۇر ھەللاجنىڭ نامى جەبىر - زۇلۇمغا قارشى نارازىلىق بىلدۈرۈش ۋە غەزەپلە- نىشنىڭ سىمۋولى بولۇپ قالدى.

ۋ. بارتولد ئۆزىنىڭ «تۈركىستاندىكى مەدەنىي ھايات تارىخى» دىگەن ئەسىرىدە، تەسەۋ-

AltunOq

ۋۇپنىڭ ماۋرائۇننەھرگە تارقىلىشى 12 - ئەسىر مۇتەپەككۇرى يۇسۇپ ھەمەدانى مەكتىۋىدىن باشلانغانلىقىنى ئېيتىدۇ. ئۇ: يۇسۇپ ھەمەدانى مۇزدۇز ئىدى. ئۇ ئۆز دەۋرىدە بۇخارانى، كېيىنچە سەمەرقەنتنى قاراخانىلار ھۇجۇمىدىن قوغداشقا بىۋاستە قاتناشقان ئادەم، ئۇ ئۆز شاگىرتلىرىنى ئەمگەك قىلىشقا، ھۈنەر ئۆگىنىشكە، ھەربى ئىشلارنى ئۆگىنىشكە چاقىرغان، دەپ يازىدۇ. يۇسۇپ ھەمەدانىنىڭ تەلىماتى ئۆز دەۋرىدىكى ئىجتىمائى تەپەككۇرنىڭ راۋاجلىنىشىدا ئىلغار رول ئوينىغان. بۇ تەلىمات يۇسۇپ ھەمەدانىنىڭ شاگىرتى خوجا ئابدۇخالىق غىژدۇۋانىنىڭ نامى بىلەنمۇ باغلىنىدۇ.

بۇ ئېقىمنىڭ يەنە بىر مەكتىۋى يۇسۇپ ھەمەدانىنىڭ مۇرىدى خوجا ئەخمەت يەسەۋى ۋە ئۇنىڭ شاگىرتلىرى سۇلايمان باقىرغانىي ھەم سەلتى ئاتالەرنىڭ نامى بىلەن باغلانغان.

ئەخمەت يەسەۋى ئوتتۇرا ئاسىيالىق بولۇپ، 1086 - يىلى تۇغۇلۇپ 1166 - يىلى ۋاپات بولغان. ئۇ ئىبراھىم دىگەن شەيخنىڭ ئوغلى بولۇپ، ئارسلانبەگ ۋە يۇسۇپ ھەمەدانى دىگەن چوڭ سوفىلارنىڭ شاگىرتى ئىدى. 12 - ئەسىردە ئوتتۇرا ئاسىيادا سوفىزىمنىڭ ئەڭ چوڭ مۇتەپپەككۇرى بولغان يۇسۇپ ھەمەدانى تەلىماتىنىڭ ھاجى ئابدۇخالىق غىژدۇۋانى نامىدىكى بىر ئېقىمىدىن (بۇنى كېيىن مۇھەممەت باھائىددىن نەقشىۋەندى داۋاملاشتۇرغان) باشقا يەنە، توپ قاراشلىرى ئۇنىڭدىن زور تۈردە پەرقلىنىدىغان ئىككىنچى ئېقىمغا ھاجى ئەخمەت يەسەۋى باشلامچىلىق قىلغان. بۇ ئېقىم كېيىنچە «قادىرىيە» دەرۋىشلىك يولىغا ئاساس سالغان ئىدى.

ئەخمەت يەسەۋى سوفىلىقنى بۇخارادا ئۆگىنىپ، كېيىن تۈركىستانغا قايتقان. ئۇ ئۆزىنىڭ «دىۋان ھىكمەت» (پەلسەپىۋى شېئىرلار توپلىمى) ئەسىرىدە ئىسلام، كالام، سوپىلىق، دىخانلار، چارۋىچىلار، ھۈنەرۋەنلەر، تەرەققىيات، مەرىپەت ۋە ھەقىقەت قاتارلىق 10 مەسىلىنى دىنىي ئىدىئالىستىك ۋە روھىي پىسسىمستىك ئاساستا چۈشەندۈرۈپ، تەركى دۇنيالىقنى تەرغىپ قىلىدۇ. ئۇ پەقەت كەمبەغەللىك، تەقۋادارلىق ۋە قايغۇ - ئەلەم ئىچىدە ئۆتكەن سوفىلا ھەقىقى سوفى بولالايدۇ، دەپ يازىدۇ. ئۇ ئۆز تەلىماتىنى زالىم، پارىخور، ئەمەل تۇتقان سوفىلارغا قارشى تەرغىپ قىلغىنى ئۈچۈن ئۇنىڭ شېئىرىيىتى ئەينى ئەسىرلەردە دىخانلار، ھۈنەرۋەنلەر ۋە ئىسيانكار شائىرلار تەرىپىدىن قىزغىن قارشى ئېلىنغان.

ئەخمەت يەسەۋىنىڭ شېئىرىيىتى ئەينى دەۋردىكى فېئودال رىئاللىقنى سۆكۈش، پاش قىلىش، ئەيىپلەش يېقىدىن ئىلغار، تەركى دۇنيالىقنى تەرغىپ قىلىش يېقىدىن پاسسىپ، تىل يېقىدىن ئەينى دەۋرلەردىكى ئۇيغۇر شېئىرىيىتىنىڭ پۈتۈن بەدىئى ئۇتۇقلىرىنى ئۆزىدە مۇجەسسەملەشتۈرگەن گۈزەل ئۆرنەكتۇر. ئۇيغۇرلارنىڭ جاھانغا تونۇلغان مىراسى «قۇتادغۇ بىلىگ» قاراخانىلارنىڭ «خاقانىيە تىلى» ئاساسىنى تىكلىگەن بولسا، خوجا ئەخمەت يەسەۋىنىڭ 1145 - يىلى يېزىلغان ئەسىرى «دىۋان ھىكمەت» ۋە قەشقەرلىق چوڭ مۇدەررىس نەسىرىددىن ئىبنى بۇرھانىددىن رابغۇزىنىڭ 1310 - يىلى يېزىلغان «قىسسەسۇل ئەنبىيا» ناملىق رومانى چىغاتاي تىلىنىڭ ئاساسىنى تىكلىگەن. بۇ ئىككى ئەسەر زامانىسىدا ئۆيمۇ - ئۆي ئوقۇلىدىغان، ئەسىرى پۈتۈن ئوتتۇرا ئاسىيا رايونىغا كەڭ تارقالغان ئەدەبىي كىتاپلاردىن بولغان ئىدى. بۇ ئەسەرلەرنىڭ ئەسىرى ئارقىلىق ئۇيغۇر تىلىنىڭ ئورنى كۈندىن - كۈنگە

مۇستەھكەملەنگەن. ھەتتا ئۆزبېك خان (1312 — 1340) ۋە تۇغلۇق تۆمۈرخان (1347—1363)لار ئۇيغۇر تىلى بىلەن ئىمان ئېيتىپ مۇسۇلمان بولغان ئىدى.

ئەخمەت يەسەۋىنىڭ شېئىرىي تىلى جانلىق خەلق تىلىدۇر. ئەينى دەۋرلەردە كۆپلىگەن ئۇيغۇر ئەدىپلىرى ئۆز ئەسەرلىرىنى ئەرەپ، پارس تىللىرىدا يېزىپ، ئۆز ئانا تىلىنىڭ ئەدەبىي ئەنئەنىلىرىگە مەنسىتمەسلىك بىلەن قارىغان، ئۆز ئانا تىلىدا يېزىشقا ئۇرۇنغانلىرىمۇ ئەرەپ، پارس ئىبارىلىرىنى كۆپلەپ قوبۇل قىلىشتىن خالى بولالمىغان، بۇنىڭ بىلەن خەلقنىڭ ئىستىمالدىكى جانلىق تىلدىن زور دەرىجىدە چەتنىگەن، چالغۇتلاشقان بىر يازما ئەدەبىيات تىلىنى جارى قىلدۇرغان شارائىتتا، شائىرنىڭ ئۆز ئانا تىلىغا مۇراجەت قىلىشى، ئۆز تىلىنى ئانا تىلىنىڭ كەڭ ئىمكانىيەتلىك ئاساسىغا قۇرۇشى مىسلىسىز دەرىجىدە ئىنقىلاۋىلىق ۋە مىللەتپەرۋەرلىك بولغان ئىدى. ئەخمەت يەسەۋىنىڭ شېئىرىي تىل يارىتىشتىكى بۇ خىل پوزىتسىيىسى ۋە پىرىنسىپىنى قەدىرلەشكە ئەرزىيدۇ، شائىرنىڭ بۇ خىل پوزىتسىيىسى ۋە پىرىنسىپى بۈگۈنكى كۈندىمۇ چوڭقۇر رېئال ئەھمىيەتكە ئىگە. شۇنداق بولغانلىقى ئۈچۈن شائىرنىڭ ئەسەرلىرىنى بۈگۈنكى ئۇيغۇرلارمۇ لۇغەتسىز ۋە ئىزاھاتسىز ئوقۇپ چۈشىنەلەيدۇ.

پىروفېسسور ي. ئە. بىرتېلىس: خوجا ئەخمەت تۈرك تىللىرىدا يازغان ۋە ئىجات قىلغان، چۈنكى ئۇ بۇ ئەسەرلىرى بىلەن ساراي دائىرىلىرىگە ئەمەس، بەلكى خەلققە مۇراجەت قىلغان، دەپ يازغان ئىدى.

ئەخمەت يەسەۋىنىڭ شېئىرلىرى مەزمۇنەن خىلمۇ - خىل ۋە باي. ئۇ فېئودال رېئاللىقنى ئىنكار قىلىدۇ، زالىم فېئوداللار ۋە مۇتەئەسسىپ، چىرىك روھانىلاردىن غەزەپلىنىدۇ، مېھنەتكەش، مەزلۇم خەلق كۆپچىلىككە ھېسداشلىق قىلىدۇ. ئۇنىڭ ئىسلام تارىخىدىكى ئىسيانكار پەيلاسوپلارغا ھېسداشلىق قىلىشىمۇ ئالاھىدە دىققەتكە سازاۋەردۇر. شائىر 9 - ئەسىردە مۇسۇلمانلار سوتى تەرىپىدىن دارغا ئېسىپ ئۆلتۈرۈلگەن مەنسۇر ھەللاجنىڭ ئۆلۈمىنىڭ ناھەق بولغانلىقىدىن ھەسرەتلەنگەن:

ئايا دوستلار پاك ئىشقنى قولغە ئالدىم،
بۇ دۇنيانى دۈشمەن تۇتۇپ يۈردۈم مانا.
ياقام تۇتۇپ ھەزرەتىغە سىغىنىپ كەلدىم،
ئىشق بابىدا مەنسۇر سۈفەت بولدۇم مانا.

ئىشق يولىدا ئاشىق بولۇپ مەنسۇر ئۆتتى،
بىلىن باغلاپ ھەق ئىشقنى مەھكەم تۇتتى،
مالامەتلەر، ئاھانەتلەر كۆپ ئىشىتتى،
ئەي مۆئمىنلەر مەن ھەم مەنسۇر بولدۇم مانا.

ئاشىق مەنسۇر ئەنەلھەقنى تىلگە ئالدى،
جەبرائىل كېلىپ باشىڭ بەر دەپ يولغە سالدى،

جەبرائىل كېلىپ ئەنەلھەقنى بىرگە ئالدى،
دارگە ئاسىلىپ دىدارىنى كۆردۇم مانا.

....
....
....
....

ئەخمەت يەسەۋى مۇھەببەتنىڭ خۇداغا بولۇشىنى قايتا ـ قايتا تىلغا ئالىدۇ. لېكىن مۇـ ھەببەتنىڭ ئىنسانلارنىڭ ئارا بولۇشىنى چەتكە قاقمايدۇ:

ئىستەپ چىقتىم شامۇ ئىراقى،
تاپمادىم ھەرگىز يارنى سىياقى،
مۇشكۈل ئىكەندۇر ئانى يىراقى،
كۆيدۇردى دوستلار يارنى فىراقى.

بىر كۆرمىدىم مەن ئول پەيۋەستە قاشىنى،
كۆرۈڭ يارانلەر كۆزدە ياشىنى،
دايىم ئۇرارمەن كۆكسۈمگە تاشىنى،
كۆيدۇردى دوستلار يارنى فىراقى.

كۆرسەم بىناگاھ گۈلدەك يۈزىنى،
قەلەم قاشىنى، نەرگەس كۆزىنى،
خەتتە ئالۇرمەن ھەر بىر سۆزىنى،
كۆيدۇردى دوستلار يارنى فىراقى.

جانۇ دىلىمدىن ئارتۇق ئۇ يارىم،
بىلمەدى ھەرگىز نالەيۇ ـ زارىم،
كەتتى ئەنانىم ھەم ئىختىيارىم،
كۆيدۇردى دوستلار يارنى فىراقى.

بولغۇن تەسەددۇق جانۇ جاھانىم،
كۆرسەتسە يارنى ماڭا خۇدايىم،
يول ئىنتىزارى يىغلايدۇر دايىم،
كۆيدۇردى دوستلار يارنى فىراقى.

كۆرۈپ تۇرۇپتىمىزكى، بۇ يەردە گەپ مەھبۇپ — ئىنسان توغرىسىدا كېتىۋاتىدۇ.
مەن بۇ قېتىم «دىۋان ھېكمەت»نى قولۇمدا ساقلىنىۋاتقان ھىجرى 1299 - يىلى (مىلادى 1879 - يىلى) تۈركىيىنىڭ «ئوسمانىيە» مەتبەسىدە چاپى قىلىنغان نۇسخىغا ئاساسەن نەشرگە تەييارلىدىم.

× ×

ئايا دوستلار قۇلاق سالىڭ ئەيدۇغۇمگە،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.
مىراج ئۈزرە ھەق مۇستافا روھۇم كىردى،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

ھەق مۇستافا جەبرائىلدىن قىلدى سوئال،
بۇ نىچۈك رۇھ تەنغە كىرمەي تابتى كامال،
كۆزى ياشلىغ، ھەلقە باشلىغ، قەددى ھىلال،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

جەبرائىل ئەيدى ئۈممەت ئىشى سىزگە بەرھەق،
كۆككە چىقىپ مالائىكدىن ئالۇر سەبەق،
نالىشىگە نالە قىلۇر ھەفتىم تەبەق،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

فەرزەندىم دەپ ھەق مۇستافا قىلدى كالام،
ئاندىن سۇڭرە بار ئەرۋاھ قىلدى سالام،
رەھمەت دەريا تولۇپ تاش دەپ يەتتى پايام،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

رەھىم ئىچرە پەيدا بولدۇم ئىندا كەلدى،
زىكر ئەيت دىدى بەدەنلەردىم جەنبىش قىلدى،
فەرزەندىم دەپ ھەق مۇستافا ئۇلۇش بەردى،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

تۆرت يۈز يىلدىن كېيىن چىقىپ ئۈممەت بولغاي،
نەچە يىللار يۈرۈپ خەلققە يول كۆرگۈزگەي،
ئون تۆرت مىڭ مۇجتەھىدلەر خىزمەت قىلغاي،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

توققۇز ئايۇ توققۇز كۈندە يەرگە تۈشتۈم،
توققۇز سائەت تۇرالمىدىم كۆككە ئۇچتۇم،
ئەرشۇ كۇرسى پايەسىنى بارىپ قۇچتۇم،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

ئەرش ئۈستىدە ناماز ئوقۇپ تىزىم پۈكتۈم،
رازىم ئەيتىپ ھەققە باقىپ ياشىم تۆكتۈم،
يالغان ئاشىق، يالغان سوپى كۆردۈم سۆكتۈم،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

جاندىن كىچەي ھۇ ھۇ دىگەن بارى يالغان،
بۇ قىلتاقدىن سورماڭ سوئال يولدا قالغان،
ھەققنى تاپقان ئۆزى پىنھان سۆزى پىنھان،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

بىر ياشىمدا ئەرۋاھ ماڭا ئۇلۇش بەردى،
ئىككى ياشدا پەيغەمبەرلەر كېلىپ كۆردى،
ئۈچ ياشىمدا چىلتەن كېلىپ ھالىم سوردى،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

تۆرت ياشىمدە ھەق مۇستافا بەردى خىرما،
يول كۆرسەتتىم يولغە كىردى نەچە گۇمراھ،
قايدا بارسام خىزىر بابام ماڭا ھەمرا،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

بەش ياشىمدە بىلىم باغلاپ تائەت قىلدىم،
كېچە ـ كۈندۈز روزە تۇتۇپ ئادەت قىلدىم،
كېچە ـ كۈندۈز زىكرىن ئەيتىپ ئىبادەت قىلدىم،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

ئالتى ياشدا تۇرماي قاچتىم خالايىقدىن،
كۆككە چىقىپ دەرس ئۆرگەندىم مالائىكدىن،
دامىن كىسىپ ھەدىمە ئەھل ئەلايىقدىن،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

يەتتى ياشدا ئارسلان بابام ئىزلەپ تاپتى،
ھەرسىر كۆرۈپ پەردە بىرلە بۈكۈب ياپتى،

بىھەمدۇلىللا كۆردۇم دىدى ئىزدىم ئۆپتى،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

قابىز كېلىپ ئارسلان بابام جانىن ئالدى،
ھۆرلەر كېلىپ ھەرىر توندىن كىپەن قىلدى،
يەتمىش مىڭ لەب فەرىشتەلەر يىغىلىپ كەلدى،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

جىنازەسىن ئوقۇپ يەردىن كۆتەردىلەر،
بىر فۇرسەددە ئۈچماغ ئىچرە يەتكۈردىلەر،
روھىن ئالۇب ئەلەيىنىنگە كىرگۈزدىلەر،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

ئاللا ئاللا يەر ئاستىدا ۋەتەن قىلدى،
مۇنكىر نەكىر مەن رەببىك دەپ سوروغ سوردى،
ئارسلان بابام ئىسلامدىن بايان قىلدى،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

ئاقىل ئەرسەڭ ئىرانلارگە خىزمەت قىلغىل،
ئەمىر مەئەرۇف قىلغانلارنى ئىززەت قىلغىل،
نەھى مۇنكىر قىلغانلارنى لەئنەت قىلغىل،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

سەككىزدىدە سەككىز ياندىن يول ئاچىلدى،
ھىكمەت ئەيت دەپ باشلارىمغە نۇر ساچىلدى،
بىھەمدۇلىللا پىرى مۇغان مەي ئىچۈردى،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

پىرى مۇغان ھەق مۇستافا بى بىشەك بىلىڭ،
قايدا بارساڭ ۋەسفىن ئەيتىپ تەئزىم قىلىڭ،
دۇرۇد ئەيتىپ مۇستافاغە ئۈممەت بولۇڭ،
ئول سەبەبدىن ئاتمىش ئۈچدە كىردىم يەرگە.

توققۇززۇمدە تولغانمەدىم توغرى يولغە،
تەبەرۇك دەپ ئالىپ يۈردى قولدىن قولغە،

قۇۋانمادىم بۇ سۆزلارگە قاچتىم چۆلگە،
ئۇل سەبەبدىن ئاتمش ئۇچدە كىردىم يەرگە.

ئۇن ياشىڭدە ئوغلان بولدۇڭ قۇل خوجا ئەھمەت،
خوجالىككە بىنا قويۇپ قىلماي تائەت،
خوجامەن دەپ يولدا قالساڭ ۋاي نە ھەسرەت،
ئۇل سەبەبدىن ئاتمش ئۇچدە كىردىم يەرگە.

× ×

ھەر سەجدەم ندا كەلدى قۇلاقىمغە،
زىكر ئەيت دىدى زىكرىن ئەيتىپ يۈردۇم مانا.
ئىشقسىزلارنى كۆردۇم ئەرسە يولدە قالدى،
ئۇل سەبەبدىن ئىشق دۇكانىن قۇردۇم مانا.

ئۇن بىردە رەھمەت دەريا تولۇپ تاشتى،
ئاللا دىدىم شەيتان مەندىن يىراق قاچتى،
ھاۋايى ھەۋەس مەنمەنلىك تۇرماي كۆچتى،
ئۇن ئىككىمدە بۇ سىرلارنى كۆردۇم مانا.

ئۇن ئۇچۇمدە نەفس ھەۋانى قولغە ئالدىم،
نەفس باشغە يۈزمىڭ بالا قەرماپ سالدىم،
تەكەببۇرنى ئاياغ ئاستىن باسىپ ئالدىم،
ئۇن تۆرتۈمدە تۇفراق سۇفەت بولدۇم مانا.

ئۇن بەشىمدە ھۆرۈ غۇلمان قارشۇ كەلدى،
باشىن ئۇرۇپ قول قوشۇرۇپ تەئزىم قىلدى،
فىردەۋسى ئاتلغ جەننەتدىن مەھزىر كەلدى،
دىدار ئۇچۇن بارچەسىنى قويدۇم مانا.

ئۇن ئالتىمدە بارچە ئەرۋاھ ئۇلۇش بەردى،
ھەي ھەي سىزگە مۇبارەك دەپ ئادەم كەلدى،
فەرزەندىم دەپ بوينۇم قۇچۇپ كۆڭلۈم ئالدى،
ئۇن يەتتىمدە تۈركستاندە تۇردۇم مانا.

ئۇن سەككىزدە چىلتەن بىلە شاراپ ئىچتىم،
زىكرىن ئەيتىپ ھازىر تۇرۇپ كۆكسۈم تەشتىم،

روزى قىلدى جەننەت كىرىپ ھۆرلار قۇچتۇم،
ھەق مۇستافا جامالىنى كۆردۇم مانا.

ئۇن توققۇزدە يەتمىش مەقام زاھىر بولدى،
زىكرىنى ئەيتىپ ئىچۇ تاشىم تاھىر بولدى،
قايدە بارسام خىزىر بابام ھازىر بولدى،
غەۋسۇ ئىلياس مەي ئىچۇردى تويدۇم مانا.

ياشىم يەتتى يىگىرمىگە ئۆتدۇم مەقام،
بىھەمدۇلىللا پىر خىزمىتىن قىلدىم تەمام،
دۇنيادەكى قۇرۇت ـ قۇشلار قىلدى سەلام،
ئول سەبەبدىن ھەققە ياۋۇق بولدۇم مانا.

مۆئمىن ئىرمەس ھىكمەت ئىشتىپ يىغلامايدۇر،
ئىرانلارنى ئايتقان سۆزىن تىڭلامايدۇر،
ئايەت، ھەدىس گويا قۇرئان ئاڭلامايدۇر،
بول رىۋايەن ئەرش ئۈستىدە كۆردۇم مانا.

رىۋايەتنى كۆرۈپ ھەققە سۆزلەشتىم مەن،
يۈزمىڭ تۈرلۈك مالائىككە يۈزلەشتىم مەن،
ئول سەبەبدىن ھەقنى سۆزلەپ ئىزلەشتىم مەن،
جانۇ دىلىم ئاڭا فىدا قىلدىم مانا.

قۇل خوجا ئەھمەت ياشىڭ يەتتى يىگىرمە بىر،
نە قىلغايسەن گۇناھلارىڭ تاغدىن ئاغىر،
قىيامەت كۈن غەزەپ قىلسە رەببىم قادىر،
ئايا دوسلار نىچۈك جەۋاپ ئەيغۇم مانا.

× ×

خوش غايىبدىن نىدا كەلدى قۇلاغىمە،
ئول سەبەبدىن ھەققە سىغىنىپ كەلدىم مانا.
جۇملە بۈزرۈك يىغىلىپ ماڭا ئىنئام بەردى،
ئول سەبەبدىن ھەققە سىغىنىپ كەلدىم مانا.

مەن يىگىرمە ئىككى ياشدە فەنا بولدۇم،
مەرھەم بولۇپ چىن دەردلىككە دەۋا بولدۇم،

يالغان ئاشىق، چىن ئاشىققە گۇۋاھ بولدۇم،
ئول سەبەبدىن ھەققە سىغىنىپ كەلدىم مانا.

ئايا دوستلار ياشىم يەتتى يىگىرمە ئۈچ،
يالغان دەئۋا تائەتلەرىم بارچەسى پۇچ،
قىيامەت كۈن نەقىلغايمەن بەرەھنە لۇچ،
ئول سەبەبدىن ھەققە سىغىنىپ كەلدىم مانا.

مەن يىگىرمە تۆرتتە كىردىم ھەققە يىراق،
ئاخىرەتتە بارۇر بولسام بارمۇ يەراق،
ئۆلگەنىمدە يىغىلىپ ئۇرۇك يۈزمىڭ تەياق،
ئول سەبەبدىن ھەققە سىغىنىپ كەلدىم مانا.

جىنازەمنى ئارقاسىدىن تاشلار ئاتىڭ،
ئاياقىدىن تۇتۇپ سۆدراپ گۆرگە ئىلتىڭ،
ھەققە قۇللۇق قىلمىدىڭ دەپ يانچىپ تىشىڭ،
ئول سەبەبدىن ھەققە سىغىنىپ كەلدىم مانا.

يازۇق بىلەن ياشىم يەتتى يىگىرمە بەش،
سۇبھان ئىگەم زىكىر ئۆرگەتىپ كۆكسۇمنى تەش،
كۆكسۇمدىكى گىرىھلەرىم سەن ئۆزۈڭ يەش،
ئول سەبەبدىن ھەققە سىغىنىپ كەلدىم مانا.

مەن يىگىرمە ئالتى ياشدە سەۋدا قىلدىم،
مەنسۇر سۇفەت دىدار ئۈچۈن غەۋغا قىلدىم،
پىرسىز يۈرۈپ دەردۇ ھالەت پەيدا قىلدىم،
ئول سەبەبدىن ھەققە سىغىنىپ كەلدىم مانا.

مەن يىگىرمە يەتتى ياشدە پىرنى تاپتىم،
ھەرسىر كۆردۇم پەردە بىرلە يۇكۇپ يافتىم،
ئاستا نەسىن ئىستانىبان ئىزدىن ئۆپتۇم،
ئول سەبەبدىن ھەققە سىغىنىپ كەلدىم مانا.

مەن يىگىرمە سەككىز ياشدە ئاشىق بولدۇم،
جاندىن كىچىپ مىھنەت تارتىپ سادىق بولدۇم،
ئاندىن سۇڭرە دەرگاھىڭە لايىق بولدۇم،
ئول سەبەبدىن ھەققە سىغىنىپ كەلدىم مانا.

بىركەم ئوتتۇز ياشقە كىردىم هالىم خاراب،
ئىشق يولدە بولالمەدىم مىسال تاراب،
هالىم خاراب، باغرىم كەباب، كۆزۈم پۇرئاب،
ئول سەبەبدىن هەقغە سىغنىپ كەلدىم مانا.

ئوتتۇر ياشدە ئوتۇن قىلىپ كۆيدۇردىلەر،
جۇملە بۇزرۇك يىغىلىپ هەفنى سودۇردىلەر،
ئۇرۇپ سۆكۈپ دىنى ئەقىبن قويدۇردىلەر،
ئول سەبەبدىن هەقغە سىغنىپ كەلدىم مانا.

قۇل خوجا ئەهمەد دۇنيا قويساڭ ئىشىڭ بىتەر،
كۆكسۇڭداكى چىققان ئاهىڭ ئەرشغە يىتەر،
جان بىرەردە هەق مۇستافا قولۇڭ تۇتار،
ئول سەبەبدىن هەقغە سىغنىپ كەلدىم مانا.

× ×

يا ئىلاهىم هەمدىڭ بىرلە هىكمەت ئەيتىپ،
زاتى ئۇلۇغ خوجەم سىغنىپ كەلدىم ساڭا.
تۆبە قىلىپ گۇناهىمدىن قورقۇپ ياتىپ،
زاتى ئۇلۇغ خوجەم سىغنىپ كەلدىم ساڭا.

قىرىق بىرىمدە ئىخلاس قىلدىم يول تاپاي دىپ،
ئىرانلاردىن هەر سىر كۆرسەم مەن ياپاي دەپ،
پىرى مۇغان ئىزدىن ئالىپ مەن ئۇپاي دەپ،
زاتى ئۇلۇغ خوجەم سىغنىپ كەلدىم ساڭا.

قىرىق ئىككىمدە تالىپ بولۇپ يولغە كىردىم،
ئىخلاس بىرلە يالغۇز هەقغە كۆڭۈل بەردىم،
ئەرشۇ كۇرسى لوهدىن ئۆتۈپ قولۇم كەزدىم،
زاتى ئۇلۇغ خوجەم سىغنىپ كەلدىم ساڭا.

قىرىق ئۇچۇمدە هەقنى ئىزلەپ نالە قىلدىم،
كۆز ياشىنى ئاقۇزۇبان ژالە قىلدىم،
باياباڭلار كىزىپ ئۆزۈم ۋالە قىلدىم،
زاتى ئۇلۇغ خوجەم سىغنىپ كەلدىم ساڭا.

قىرىق تۆرتىمدە مۇھەببەتنى بازارىندە،
ياقام تۇتۇپ يىغلاپ يۈردۈم گۈلزارىندە،
مەنسۇر سۇفەت باشىم يېرىپ ئىشق دارىندە،
زاتى ئۇلۇغ خوجام سېغىنىپ كەلدىم ساڭا.

قىرىق بەشىمدە سەندىن ھاجەت تىلەپ كەلدىم،
تۆبە قىلدىم ھەر ئىش قىلدىم خاتا قىلدىم،
رەھمان ئىگەم رەھمىتىڭنى ئۇلۇغ بىلدىم،
زاتى ئۇلۇغ خوجام سېغىنىپ كەلدىم ساڭا.

قىرىق ئالتىمدە زەۋقى شەۋقىم تولۇپ تاشتى،
رەھمەتىدىن قەترە تامدى شەيتان قاچتى،
ھەقدىن ئىلھام رەفىق بولۇپ بابىن ئاچتى،
زاتى ئۇلۇغ خوجام سېغىنىپ كەلدىم ساڭا.

قىرىق يەتتىمدە يەتتى ياقدىن ئىلھام يەتتى،
ساقى بولۇپ جامى شەراپ خوجەم تۇتتى،
شەيتان بىلە نەفس ھەۋا ئۆزى كەتتى،
زاتى ئۇلۇغ خوجام سېغىنىپ كەلدىم ساڭا.

قىرىق سەككىزدە ئەزىز جاندىن بىزار بولدۇم،
گۇناھ دەردى كېسەل قىلدى بىمار بولدۇم،
ئول سەبەبدىن ھەقدىن قورقۇپ پىدا بولدۇم،
زاتى ئۇلۇغ خوجام سېغىنىپ كەلدىم ساڭا.

قىرىق توققۇزدە ئىشقىڭ تۈشتى كۆيۈپ ياندىم،
مەجنۇن سۇفەت خەيل خۇيشدىن قاچىپ تاندىم،
تۈرلۈك ـ تۈرلۈك بالا كەلدى بويۇن سۇندۇم،
زاتى ئۇلۇغ خوجام سېغىنىپ كەلدىم ساڭا.

ئەللىكىمدە ئەرمەن دىدىم فەئىلىم زەئىف،
قان تۆكمەدىم كۆزلەرىمدىن باغرىم ئېرىپ،
نەفسىم ئۈچۈن يۈرەر ئېردىم ئىتدەك كېزىپ،
زاتى ئۇلۇغ خوجام سېغىنىپ كەلدىم ساڭا.

قۇل خوجا ئەھمەد ئەر بولساڭ ئۆلگەن ياخشى،
قىزىل يۈزۈڭ قارا يەردە سۇلغان ياخشى،

تۇفراق سۇفەت يەر ئاستىدا بولغان ياخشى،
زاتى ئۇلۇغ خوجام سىغىنىپ كەلدىم ساڭا.

× ×

سۇبھى سادىق دۇشەنبە كۈن يەرگە كىردى،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.
ئاتمىش ئۈچدە سۈننەت دىدى ئىشىتىپ بىلدىم،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

يەر ئۈستىدە يارانلارىم ماتەم تۇتتى،
ئالەم ھەممە سۇلتانىم دەپ نەئرە تارتتى،
ھەقنى تاپقان چىن سوفىلار قانلار يۇتتى،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

ئەلۇىداڭ دەپ يەر ئاستىغە قەدەم قويدۇم،
يارۇق دۇنيا ھارام قىلىپ ھەقنى سۆيدۇم،
زىكرىن ئەيتىپ يالغۇز ئۆلۈپ، يالغۇز كۆيدۇم،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

تەھى ئوقۇپ تۈن كېچەلەر قايىم بولدۇم،
كېچە ناماز، كۈندۈزلەرى سايىم بولدۇم،
بۇ ھال بىرلە يەر ئاستىدە دايىم بولدۇم،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

ئاتمىش كېچە ئاتمىش كۈندۈز بىر يول تەئام،
تاڭ ئاتقۇنچە ناماز ئوقۇپ بىر يول سەلام،
ئاتمىش ئۈچدە بولدى ئۆمرۈم ئاخىر تەمام،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

ھەق مۇستافا روھى كېلىپ بولدى ئىمام،
جۇملە مۈلك يەر ئاستىدە بولدى غۇلام،
كۆپ يىغلادىم ھەق مۇستافا بەردى ئىنئام،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

مىئراج تۈنى نۇر دىدىم فەرزەند دىدى،
قولۇم تۇتۇپ ئۇممەتىم سەن ئۇممەت دىدى،

سۈننەتىمنى مەھكەم تۇتقىل دىلبەند دىدى،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

قىيامەتدە يول ئاداشساڭ يولغە سالاي،
مۇھەممەد دەپ تەشنە بولساڭ قولۇڭ ئالاي،
فەرزەندىم دەپ ئىلكىڭ تۇتۇپ جەننەت كىرەي،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

ئەي يارانلار سۆز ئىشتىپ شەۋقىم ئارتدى،
ئۈممەت دىدى ئىچى-تاشىم نۇرگە پاتدى،
پەرتەۋ سالىپ دىدارىنى ھەق كۆرسەتدى،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

دىدار كۆرۈپ روھۇم ئۇچۇن ئەرشغە قوندى،
مۇسا سۈفەت ۋۇجۇدلارىم كۆيۈپ ياندى،
مەجنۇن سۈفەت خەيل خۇيشدىن قاچىپ تاندى،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

يەر ئاستىدە خورلىغ تارتتىم كۆپ مۇشەققەت،
تۆشەك ياستۇق تاشدىن قىلىپ چېكىپ ھەسرەت،
ئەي يارانلار بۇ دۇنيادا يوق فاراغەت،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

تا مۇشەققەت تارتىمگۇنچە ۋەسلى قايدا،
خىزمەت قىلماي دەردى ھالەت بولماس پەيدا،
جان ۋە دىلنى تا قىلمەسەڭ ھەققە شەيدا،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

يەر ئاستىغە كىردىم ئەرسە بىخۇد بولدۇم،
كۆزۈم ئاچىپ مۇستافانى ھازىر كۆردۈم،
ئاسى جافى ئۈممەتلەرنى ھالىن سوردۇم،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

ئايا فەرزەند مەندىن سورساڭ قېنى ئۈممەت،
ئۈممەت دىدى كۆكسۈم تولە داغى ھەسرەت،

ئۇممەت ئۇچۇن كۆپ تارتەمەن ھەقدىن كۇلفەت،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

ئۇممەتلارىم يازۇقلارىم ھەر جۇمئە كەچ،
ئالىپ كەلگەي يا مۇھەممەد سەن مۇنى جەج،
تاكى يىغلاپ سەجدە ئەيلەي تەڭرىغە كەچ،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

ھەر جۇمئە كەچ ئۇممەتلارنى گۇناھىنى،
ئالىپ كەلگەي يا مۇھەممەد كۆرگىل (ئانى)،
ئۇممەتلارىڭ نىلەر قىلۇر ئەھمەد سىنى،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

مەن مۇلكىدىن شەرم ئالۇرمەن ئەي ئۇممەتىم،
يەراتقاندىن قوقماسمۇ سەن پەست ھىممەتىم،
كېچە ياتماي تائەت قىلساڭ خوش دۆلىتىم،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

يەر ئاستىغە كىردىم دوستلار بى ئىختىيار،
ئامىن دەڭلار ئال ئەسھاب ھەم چاھار يار،
ئۇممەتلەرنى جەرمىك كەچكىل پەرۋەردىگار،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

قۇل خوجا ئەھمەد مەن دەفتىرى سانى ئايتىم،
ئىككى ئالەم ئىشرەتلەرىن مەيگە ساتتىم،
ئۆلمەس بۇرۇن جان ئاچچىغىن زەھرىن تارتتىم،
مۇستافاغە ماتەم تۇتۇپ كىردىم مانا.

× ×

ئۇل قادىرىم قۇدرەت بىرلەن نەزر قىلدى،
خۇررەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.
غېرىب بەندەڭ بۇ دۇنيادىن سەفەر قىلدى،
مەھرەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

زاكىر بولۇپ شاكىر بولۇپ ھەقنى تاپتىم،
دۇنيا ئۇقبى هارام قىلىپ يەنجىپ تەفتىم،

شەيدا بولۇپ رەسۋا بولۇپ جاندىن ئۆتتۇم،
بىغەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

شۇملۇغۇمدىن تاغى تاشلار سۆكتى مېنى،
قەسىھ تىلدە سۆكۈپ ئەيدى تەھقدك قانى،
ئاشىق بولساك ئەۋەل بارىپ ھەقنى تانى،
مەرھەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

سىرنى بىزنى ھەق ياراتتى تائەت ئۈچۈن،
ئەي بۇ ئەئجەب ئىچمەك ـ يېمەك راھەت ئۈچۈن،
قالۇۋا بەلا دىدى روھۇم مىھنەت ئۈچۈن،
ئەدھەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

نەفسىم مەنى كۆپ يۈگۈرتتى ھەققە باقماي،
كېچە ـ كۈندۈز بىغەم يۈردۈم ياشىم ئاقماي،
ھەۋاي ھەۋەس مەنمەنلىنى ئوتقە ياقماي،
پۇر غەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

قۇلنى كۆرسەم قۇلى بولۇپ خىزمەت قىلسام،
تۇفراق سۈفەت يول ئۈستىدە يولى بولسام،
ئاشىقلارنى كۆيۈپ ئۆچكەن كۈلى بولسام،
ھەمدەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

جاندىن كەچىپ مىھنەت تارتتىم بەندەم دىدى،
قانلار يۇتۇپ ئاللاھ دىدىم رەھىم ئەيلەدى،
دەۋزەخ ئىچرە قالمىسۇن دەپ غېمىم يىدى،
خۇررەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

ياشىم يەتتى يەتمىش ئۈچكە بىر كۈنچە يوق،
ۋادەرىخا ھەقنى تاپماي كۆڭلۈم سۇنۇق،
يەر ئۈستىدە سۇلتان مەن دەپ بولدۇم ئۇلۇق،
شاكىر بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

شەيخ مەن دىبان دەئۋا قىلىپ چۆلدە قالدىم،
فىش دەستار پۈچەك پۇلغە ساتىپ ئالدىم،

نەفسىم مەنى ھەۋا قىلدى يولدە قالدىم،
بىدەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

باشىم تۇفراق ئۆزۈم تۇفراق جىسمىم تۇفراق،
ھەق ۋەسلىگە يېتەرمەن دەپ روھۇم مۇشتاق،
كۆيدۇم ياندىم بولالمىدىم ھەرگىز ئاپاق،
شەبنەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

پىرى مۇغان نەزەر قىلدى شەراپ ئىچتىم،
شەبلى يەڭلىغ سەمائ ئولۇپ جاندىن كەچتىم،
سەرمەست بولۇپ ئەل خەلقدىن تانىپ قاچتىم،
زەمزەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

قۇل خوجا ئەھمەد ناسۇ بولسەڭ ئۆزۈڭگە بول،
ئاشىق بولسەڭ جاندىن كېچىپ بىر يولى ئۆل،
نادانلارگە ئېسىز سۆزۈڭ قىلماس قوبۇل،
مەھكۇم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

× ×

ئايا دوستلار نادان بىرلەن ئۇلفەت بولۇپ،
باغرىم كۆيۈپ، جاندىن تويۇپ ئۆلدۈم مانا.
توغرى ئەيتسام ئېگرى يولغە بويىنى تولغار،
قانلار يۇتۇپ غەم زەھرىغە تويدۇم مانا.

نادان بىرلە ئۆتكەن ئۆمرىلىڭ نارى سەقەر،
نادان بارسە دەۋزەخ ئاندىن قىلغاي ھەزەر،
نادان بىرلە دەۋزەخ سارى قىلماڭ سەفەر،
نادان ئىچرە خازان يەڭلىغ سولدۇم مانا.

دۇئا قىلىڭ نادانلارنى يۈزىن كۆرمەي،
ھەقتەئالا رەفىق بولسە بىردەم تۇرماي،
بىمارى بولسە نادانلارنى ھالىن سورماي،
نادانلاردىن يۈزمىڭ جافا كۆردۈم مانا.

يەر ئاستىغە قاچىپ كىردىم نادانلاردىن،
ئىلكىم ئاچىپ دۇئا تىلەپ مەردانلاردىن،

غېرىب جانىم يۇز تەسەددۇق دانالاردىن،
دانا تاپماي يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

نادانلارنى دەندىن سورمە كۆكسۇم جەغە،
ھەقدىن قورقۇپ ماتەم قۇرسام كۇلەر قەھقە،
ئاغزى ئاچۇق نەفسى ئۇلۇق مىسال لەقە،
نادانلاردىن قورقۇپ ساڭا كەلدىم مانا.

تەمەئ قىلمە نادانلاردىن قەدرىڭ بىلمەس،
زۇلمەت ئىچرە يول ئاداشساڭ يولغە سالماس،
بوينۇڭ قىسسىپ زارى قىلساڭ قواۇڭ ئالماس،
نادانلارنى شەكۋە ئەيلەپ كەلدىم مانا.

ئەۋەل ئاخىر خوبلار كەتتى قالدىم يالغوز،
نادانلاردىن ئىشتمادىم بىر ياخشى سۆز،
دانا كەتتى، نادان قالدى يىدىم ئەفسۇس،
يولنى تاپماي ھەيران بولۇپ قالدىم مانا.

داغى ھىجران ئەزدى باغرىم قانى دەردمەند،
دانا تۇفراق نادانلارنى كۆكسى بەلەند،
ئايەت، ھەدىس بايان قىلسام قىلماس پسەند،
كۆكسۇم تىبشىڭ دەردى غەمگە تولدۇم مانا.

دەرد ھالەت تۇغيان قىلدى بارمۇ تەبىب،
ئەرزى ھالىم ساڭا ئەيتاي يالغۇز ھەبىب،
بارچە تالىپ ئۇلۇش ئالدى مەن بى نەسىب،
ئۇلۇش ئىستەب دۇتا بولۇپ كەلدىم مانا.

خانۇمانىڭ تەرك ئەيلابان ئۇلۇش ئالغىل،
ئەي بىخەبەر دۇنيا ئىشىن ئارقە سالغىل،
ئاللا سەخى لۇتفىن كۆرۇپ ھەيران قالغىل،
كۆرەرمەن دەپ فەنا بولۇپ كەلدىم مانا.

مەن دەفتىرى سانى ئەيدىم سىزگە يادگار،
ئەرۋاھىمدىن مەدەد تىلەپ ئوقۇڭ زىنھار،

دۇئا قىلاي ۋاسل قىلسۇن پەرۋەردىگار،
راھمان ئىگەم ئەرز ئىيتكالى كەلدىم مانا.

ھىكمەتىمدىن بەھرە ئالغان كۆزگە سۇرسۇن،
ئىخلاس بىرلەن كۆزگە سۇرتۇپ دىدار كۆرسۇن،
شەرتى ئولدۇر رىيازەتكە بويۇن سۇنسۇن،
جانلار چىكىپ جانانەنى كۆردۇم مانا.

دىدار ئۇچۇن گەدا بولدۇم ئامىن دەڭلار،
ئەي تالىبلار ھالىم كۆرۇپ غېمىم يەڭلار،
يولدە قالغان قۇل ئەھمەدگە يول بېرىڭلار،
يولنى ئىزلەپ گەدا بولۇپ كەلدىم مانا.

قۇل خوجا ئەھمەد گەدا بولساڭ ھەقغە بولغىل،
باشىڭ بىرلە يارانلارگە خىزمەت قىلغىل،
نەزر تاپساڭ ھەلقە قۇرۇپ سۆھبەت قىلغىل،
ھەلقە ئىچرە ئاگاھ بولۇپ تۇردۇم مانا،

× ×

ئايا دوستلار پاك ئىشقنى قولغە ئالدىم،
بۇ دۇنيانى دۇشمەن تۇتۇپ يۇردۇم مانا.
يەقام تۇتۇپ ھەزرەتىغە سىغنىپ كەلدىم،
ئىشق بابىدە مەنسۇر سۇفەت بولدۇم مانا.

ئىشق يولدە ئاشىق بولۇپ مەنسۇر ئۆتتى،
بىلىن باغلاپ ھەق ئىشقىنى مەھكەم تۇتتى،
مالامەتلەر ئاھانەتلەر كۆپ ئىشتتى،
ئەي مۆئمىنلەر مەن ھەم مەنسۇر بولدۇم مانا.

ئاشىق مەنسۇر ئەنەلھەقنى تىلگە ئالدى،
جىبرئىل كېلىپ باشىڭ بەر دەپ يولغە سالدى،
جىبرئىل كېلىپ ئەنەلھەقنى بىرگە ئالدى،
دارگە ئاسىلىپ دىدارىنى كۆردۇم مانا.

مەنسۇر كىلگەچ دارا ئىگىلىپ ئۆزى ئالدى،
باتىن كۆزى ئاچۇقلارى ھەيران قالدى،

پەرتەۋ سالىپ ئاللا ئۆزى نەزەر قىلدى،
ۋاشەۋقا دەپ دىدارىنى كۆردۇم مانا.

ئىدا كەلدى ئۇشۇل دارغە كۆپ بوغماغىل،
مەھكەم تۇرغىل ھەريان باقىپ سەن ئاغماغىل،
تاشقا ئەيدى ئەمرىم تۇتۇپ سەن تەگمەگىل،
لوۋھىلمەھفۇز تەھتەسىدە كۆردۇم مانا.

ئۈچ يۈز موللا يىغىلىپ پۈتتى كۆپ رىۋايەت،
شەرىئەتدۇر مەن ھەم بىتاي بىر رىۋايەت،
تەرىقەتدە ھەقىقەتدە ھەق ھىمايەت،
باشىم بىرىپ ھەق سىرىنى بىلدىم مانا.

ئەنەلھەقنىڭ مەئىنىسىنى بىلمەس نادان،
دانا كىرەك بۇ يوللاردە پاك مەردان،
ئاقىل قۇللار ھەق يادىنى ئەيدى جانان،
جاندىن كىچىپ جانانەنى سۆيدۇم مانا.

ئىما قىلدىم دانا بولسە مەئنى ئالسۇن،
قال ئىلمىدىن بىتىب ئەيدىم نىشان قالسۇن،
دۇررى گەۋھەر سۆزلەرىمنى ئىچگە سالسۇن،
ھالدىن ئەيتىپ ئاشىقلەرغە بەردىم مانا.

ئىسىز مەنسۇر خارلىق بىرلە بولدى ئادا،
بىر سۆز بىرلە يارانلەردىن بولدى جۇدا،
ھال دىلىن ھىچكىم بىلمەس تەڭرىم گۇۋاھ،
قانلار يۇتۇپ مەن ھەم گۇۋاھ بولدۇم مانا.

شاھ مەنسۇرنى ئەنەلھەق بىجا ئىمەس،
يولنى تاپقان بىرگە ئوخشاش گۇمراھ ئىمەس،
ھەر نا جىنسلەر بۇ سۆزلەردىن ئاگاھ ئىمەس،
ئاگاھ بولۇپ بوي خۇدا ئالدىم مانا.

بىر تۈن سەھەر غەرىب مەنسۇر كۆپ يىغلادى،
پەرتەۋ سالىپ ئاللا ئۆزى رەھىم ئەيلەدى،
ئاندىن سۇكرە چىلتەن باقىپ شاراپ بەردى،
دانالارغە بۇ سۆزلەرنى ئەيدىم مانا.

نادانلارگه ئىسىز سۆزۈم ھەيىف ھىكمەت،
ئادەم مەي بىلىن باغلار قانى ھىممەت،
دۇنيا ئۈچۈن بىر ـ بىرىغە قىلماس شەفقەت،
زالملەرگە ئەسىر بولۇپ ئۆلدۈم مانا.

زالملەردە ھەدنە بولغاي بىزدە گۇناھ،
دەرۋىشلەرنى ھەلقى مەردار ئۆتمەس دۇئا،
ئول سەبەبدىن پادىشا قىلۇر بىزگە جەفا،
ئايەت، ھەدىس مەئنىسىدىن ئەيدىم مانا.

زالىم ئەگەر جەفا قىلسە ئاللا دىگىل،
ئىلكىڭ ئاچىپ دۇئا ئەيلەپ بويۇن سۇنگىل،
ھەق دادىڭگە يەتمەس بولسە گىلە قىلگىل،
ھەقدىن ئىشتىپ بۇ سۆزلەرنى ئەيدىم مانا.

زالم ئەگەر زۇلۇم ئەيلەسە ماڭا يىغلا،
ياشىڭ ساچىپ ماڭا سىغىنىپ بىلىڭ باغلا،
ھارام شۇبھە تەرك ئەيتبان يۈرەك داغلا،
زالملەرگە يۈزمىڭ بالا بەردىم مانا.

زالملەرنى قۇربى ندۇر مەن ياراتقان،
ياراتقاننى مەئزۇر قىلماي سەن ئۇنۇتقان،
مەندىن كىچىپ زالملەرنى ئىلكىن تۇتقان،
زالملەرگە ئۆزۈم راۋاج ئەردىم مانا.

ساڭا جازا ياراتقانغە يالبارمىدىڭ،
ئاللا دىبان تۈنلەر تۇرۇپ ئىڭرانمىدىڭ،
ھەققەتدىن سۆزلەر ئەيتتىم ئىشتمادىڭ،
زالملەرنى ئىلكىن ئۇزۇن قىلدىم مانا.

ئەي بىخەبەر ھەققە كۆڭۈل بۇكۇتمادىڭ،
دۇنيا ھارام ئاندىن كۆڭۈل ساۋۇتمادىڭ،
نەفسىمدىن كىچىپ ئاللا سىرى تولغانمىدىڭ،
بۇ نەفس ئۈچۈن زارى ھەيران بولدۇم مانا.

زالملەرنى شەكۋەھ قىلمە زالم ئۆزۈڭ،
خۇيۇڭ رىيا تەئسىر قىلماس خەلققە سۆزۈڭ،

دۇنيا مالىن تولا بەردم تويماس كۆزۈك،
ھەرسلەرنى سۆھبەن ئىچرە سالدىم مانا.

لەئلى لەبى جەنبش قىلىپ ئەيدى سىنى،
جانى دىلىم ئۇممەتلەرىم كۆز روشنى،
ھەققە قۇللۇق ماڭا ئۇممەت بولغان قىنى،
چىن ئۇممەتنى سىنەسىغە قويدۇم مانا.

قۇل خوجا ئەھمەد ھەق سۆزنى سۆزلەپ ئۆتتى،
ئەينەلىيەقىن تەرىقەتدە بوزلاپ ئۆتتى،
ئىلىمەلىيەقىن شەرىئەتنى سۆزلەپ ئۆتتى،
ھەققۇلىيەقىن ھەقىقەتدىن ئەيدىم مانا.

× ×

تەئاللىلا ئاشىقلەرگە بەردى ئىشقىن،
شاكىر بولۇپ ئۆرتاپ يانىپ كۆيدۇم مانا.
ئىككى ئالەم كۆزلەرىمغە خەشخاش دانە،
كۆرۈنمەدى يالغۇز ھەقنى سۆيدۇم مانا.

جاندىن كەچىپ يالغۇز ھەقنى جانغە قوشتۇم،
ئاندىن سۇڭرە دەريا بولۇپ تولۇپ تاشتىم،
لاماكاننى سىر ئەيتىبان مەقام ئاشتىم،
دۇنيا ئەقبىن يۈز مىلڭ تەلاق قويدۇم مانا.

ھەق ئالدىدا ئەقىل كامىل دەم ئۇرالماس،
ئىشق شىددەتى تۇغيان قىلسە بىر دەم تۇرماس،
پەرۋانەدەك ئاخىر بولۇر ئۆزىدىن بىلمەس،
بۇ سىرلارنى جانانەدىن تويدۇم مانا.

تەرىقەتنى يوللارىنى ئىقبەسى كۆپ،
پاك ئىشقنى قولغە ئالماي بولماس يۈرۈپ،
دىدارىنى كۆرسە بولماس تۈن ـ كۈن ئويۈپ،
ھىچ ئۇخلاماي دىدارىنى كۆردۇم مانا.

تەرىقەتنى يولى قاتىغ تەرفە شاشتىم،
باشىم قاتتى پىر مۇغان سىرى قاچتىم،
پىر ئېتەكىن تۇتۇپ باتىن كۆزىن ئاچتىم،
رەسۋا بولۇپ يوللار كىزىپ يۈردۈم مانا.

تەرىقەتنى يوللارىدۇر قاتىغ ئەزاپ،
بۇ يوللاردە نەچە ئاشىق بولدى تەراپ،
ئىشق يولىغە هەر كىم كىرسە هالى خەراپ،
ئىرانلاردىن يوانى سوراپ يۈردۈم مانا.

تەرىقەتنى يوللارىدۇر تەرفە ئۇلۇغ،
روزى قىلغان بەندەسىغە بولغاي ياۋۇغ،
ئۇچقۇنىغە تاقەت قىلماس يەتتى تۇمۇغ،
ئەي يارانلار ئەزىز جاندىن تويدۇم مانا.

هەقىقەتنى مەئىنىسگە يەتكەن كىشى،
بىخود بولۇپ كۆيۈپ يانار ئىچى تاشى،
قانلار ئاقار كۆزلەردىن ئاققان ياشى،
كۆز ياشىمنى توهفە قىلىپ باردىم مانا.

شەرىئەتدۇر ئاشىقلارنى ئەفسانەسى،
ئارىق ئاشىق تەرىقەتنى دۇردانەسى،
قايدە بارسە جانانەسى، هەمخانەسى،
بۇ سىرلارنى ئەرش ئۈستىدە كۆردۈم مانا.

مۇهەببەتنى باغىن كەزمەي ئاشىق بولماس،
خارلىق زارلىق تارتماغۇنچە نەفسىڭ ئۆلمەس،
بىر قەترەغە قانىئ بولماي ئۇل دەر بولماس،
قانىئ بولۇپ خاس گەۋهەرىن ئالدىم مانا.

ئىشق ئوتىغە كۆيگەن ئاشىق رەڭگى ئۆچەر،
ئىقبى سىرى جدەل قىلىپ مۇندىن كۆچەر،
مۇندە بولغان گىرىهلارنى ئاندە ئاچار،
رەسۇل دۇنيا جەفە دىدى قويدۇم مانا.

هەقىقەتلىك ئاشىقلارنى رەڭگى سۇنۇق،
ئايىنەغە نەزەر قىلسە ئاندىن تونۇق،

ئۆزى ھەيران، كۆڭلى ۋەيران كۆزى ياشلۇق،
قۇدرەتىغە ھەيران بولۇپ قالدىم مانا.

ئاللا ئەيدى كۆپ يىغلاساڭ كۆرگۈڭ مېنى،
زارى قىلساڭ بەندەم دېبان ئەيغۇم سېنى،
جاندىن كەچىپ مېنى ئىستەر ئاشىق قېنى،
ئىلھام كەلدى چىن قۇلاقىغە ئالدىم مانا.

چىن كۆڭلدە كۆيگەنلەرگە دىدار ئەتا،
يالغان ئاشىق يولغە كىرسە ھەممە خەتا،
چىن ئاشىقنىڭ كۆزى ياشلىغ قەددى دۇتا،
دۇتا بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

ھەقىقەتلىغ چىن ئاشىقغە توھفە بەرگۈم،
روز مەھشەر نىچۈك سەن دەپ ھالىن سورغۇم،
شەفىئ بولۇپ شەفائەتنى ئۆزۈم قىلغۇم،
رەھمەتىڭدىن ئۈمىد تۇتۇپ كەلدىم مانا.

قۇل خوجا ئەھمەد ھەق يادىنى ئەيغىل مەدام،
ھەقدىن قورقۇپ تىنماي يىغلا ئەلەد داۋام،
ناماز قويۇپ روزە تۇتۇپ ھەر سۇبھى شام،
مۇنداغ قىلىپ مۇرادىمغە يەتتىم مانا.

× ×

رەھىم مەۋلۇم رەھمى بىرلە ياد ئەيلەسە،
نە يۈز بىرلە ھەزرىتىغە بارغۇم مانا.
تۆبە قىلىپ ئېگرى يولدىن راستىغە قايتىپ،
نە يۈز بىرلە ھەزرىتىغە بارغۇم مانا.

ھەق بەندەسىن نامەلەرىن قولغە بەرسە،
ھەق ئىلاھىم رەھمى بىرلە رەھمەت قىلسە،
پىر مۇغان ھادى بولۇپ يولغە سالسە،
نە يۈز بىرلە ھەزرىتىغە بارغۇم مانا.

بىر كۈن بولۇپ ئەجەل ۋەقتى ياۋۇق يەتسە،
سەڭا، مەڭا ئەسلى ۋەتەن ھۆكمىن ئەيتسە،

ئۆلمەي تۇرۇپ جان ئاچچىغىن زەھىردىن تارتسە،
نە يۈز بىرلە ھەزرىتىغە بارغۇم مانا.

سىرداش بولغان ھەمرەھلەرىنىڭ شاشىپ كەتتى،
جىدەل قىلىپ ئىقبەلەردىن ئاشىپ كەتتى،
چار زەرىپ ئۇرۇپ دەريالاردەك تاشىپ كەتتى،
نە يۈز بىرلە ھەزرىتىغە بارغۇم مانا.

•

ۋا ۋەيەلتا كىچە ـ كۈندۈز قىماي تائەت،
ھەق رەسۇل ئۈممەت ئۈچۈن يەمەي نىئمەت،
ئىچمىش يىمىش نىئمەتلەرى قايغۇ مىھنەت،
نە يۈز بىرلە ھەزرىتىغە بارغۇم مانا.

ھەق رەسۇل دۇنيا ئۈچۈن قايغۇرمىدى،
ئۈممەت تىلەپ ئۆزگە سۆزگە دەم ئۇرمىدى،
دۇنيا ئىچرە لەھزە ئارام ئۇل كۆرمىدى،
نە يۈز بىرلە ھەزرىتىغە بارغۇم مانا.

ۋادەرىخا مەھشەر كۈنى زاھىر بولسە،
تەڭرى ئۆزى قازى بولۇپ نازىر بولسە،
يامان ئىشىم قىلمىشلەرىم ھازىر بولسە،
نە يۈز بىرلە ھەزرىتىغە بارغۇم مانا.

كىچە ـ كۈندۈز تىنماي يىغلا قۇل خوجەئەھمەت،
دۇرۇد ئەيتىپ ھەق رەسۇلغە بولغىل ئۈممەت،
ھادى بولۇپ ئۈممەت دىسە خوش سەئادەت،
نە يۈز بىرلە ھەزرىتىغە بارغۇم مانا.

× ×

خۇداۋەندە مىنى سالغىل ئۆز يولۇڭگە،
نەفس ئىلكىدە ھارىپ ئەدا بولدۇم مانا.
فىسقۇ فۇجۇر تولۇپ تاشىپ ھەددىن ئاشتى،
غەرقاپ بولۇپ ئىسيان ئىچرە قالدىم مانا.

دۇنيا نىجىس تالىپ بولۇپ ئىتدەك يۈردىم،
ئىستەپ ئانى ئارقاسىدىن تۈن كۈن قوۋدىم،

ئەمرىن تۇتماي ھەق يولغە كۆزۇم يۇمدىم،
قايدە باراي ئايا دوستلار نىتكۇم مانا.

نەفس شەيتان ئەسىر قىلدى ئادەم ئوغلىن،
شىتىرلايىن باغلاپ ئالدى ئىككى قولىن،
نە مۇشكىلدۇر ئوك ۋە سولنى بىلمەي يولىن،
ۋادەرىخا ھەسرەت بىرلەن بارغۇم مانا.

يوق مىنىڭدەك شۇم ۋە بەلا ئالەم ئارا،
ھىچ بولمەدى مەندىن رىزا خالىق خۇدا،
ئەمدى بولدى ئاخىر مىنى يۈزۈم قارا،
ۋا ۋەيەلتا ئول نىگا بولدۇم مانا.

ئەتا قىلغان ئەزىز جاننى بىلمەدىم مەن،
زاھىر باتىن ھازىر سىغىنىپ تۇرمەدىم مەن،
قارا يۈزۈم دەرگاھىڭگە سۇرمەدىم مەن،
يارەببەنا ھەرنە قىلساڭ كەلدىم مانا.

تاقىتىم يوق ئەگەر باقسام گۇناھىمگە،
قىلاي تۆبە قاچىپ كەلدىم پەناھىڭگە،
رەھمەت بىرلەن نەزىر قىلغىل خوجە ئەھمەدگە،
ھەرنە قىلساڭ مەن بىناۋا كەلدىم مانا.

× ×

كۆڭۈل كۆزى يارۇتمايىن تائەت قىلسە،
دەرگاھىڭە مەقبۇل ئىماس بىلدىم مانا.
ھەقىقەتدە بۇ سۆزلەرنى پاك ئۇرگانىپ،
لاماكاندە ھەقدىن سەبەق ئالدىم مانا.

بىرۇ باردىم سەبەق بەردى پەردە ئاچىپ،
يەر ۋە كۆكرە تۇرالمادى شەيتان قاچىپ،
ئىشرەت قىلىپ ۋەھدەت مەيدىن تويا ئىچىپ،
لاماكاندە ھەقدىن سەبەق ئالدىم مانا.

مۇندە جەفا چەككەنلەرگە دىدارى تەخت،
روز مەھشەر ئەتا قىلغاي ھەم تەختۇ بەخت،

يارانقانده قىلغان ئۆزى ئاشىققه ئەھد،
لاماكانده ھەقدىن سەبەق ئالدىم مانا.

كۆزلەرىمدىن قانلار تۆكۈپ ياد ئېتمەدىم،
يۈزىمىڭ تۇرلۇك مېهنەت سالدىڭ داد ئېتمەدىم،
سەندىن قورقۇپ خەستە كۆڭلۈم شاد ئېتمەدىم،
لاماكانده ھەقدىن سەبەق ئالدىم مانا.

ئاللا دەردى ساتقۇن ئېرمەس ساتىپ ئالساڭ،
پىرى مۇغان خىزمەتىدە خاك بولمىساڭ،
ھەق يولىغە كىرىپ بولماس پاك بولمىساڭ،
لاماكانده ھەقدىن سەبەق ئالدىم مانا.

ئىشق پادىشاھ ئاشىق فەقىر دەم ئۇرالماس،
ھەقدىن رۇخسەت بولمىغۇنچە سۆزلايالماس،
ھەق پەندىنى ئالغان دۇنيا ئىزلايالماس،
لاماكانده ھەقدىن سەبەق ئالدىم مانا.

قۇل خوجە ئەھمەد يەتتى ياشدە سەبەق ئالدىم،
سەككىزىمدە دۇنيا ئىقبىن تەلاق قىلدىم،
توققۇزۇمدە خۇدايىمنى هازىر بىلدىم،
لاماكانده ھەقدىن سەبەق ئالدىم مانا.

× ×

رەھمەتىڭدىن نەۋمىد قىلما مەن غېرىبىنى،
ئارام ئالماي يىغلاپ دۇئا قىلاي ساڭا.
كېچەلەرى بىدار بولۇپ تاڭ ئاتقۇنچە،
يۇمماي كۆزنى يىغلاپ دۇئا قىلاي ساڭا.

دەرگاھىڭگە ئەمدى كېلىپ بىلىم باغلاپ،
جان كۆيدۈرۈپ يۈرەك باغرىم تۇتۇپ داغلاپ،
ياقام تۇتۇپ ئۆتكەن ئىشگە چەندان يىغلاپ،
ئىخلاس بىلەن يىغلاپ دۇئا قىلاي ساڭا.

كۆكۆل باغى سىز ئىكەندە بىلمەي يۈردۈم،
ئۆمۈر يۈكلى خەزان بولدى ئەمدى تويدۇم،
دۇنيا تاشلاپ دىن يولىغە قەدەم قويدۇم،
هەزار داستان يىغلاپ دۇئا قىلاي ساڭا.

بۇ يوللاردە جاننى ئاسراپ بولماس ئىرمىش،
جان ئاسراغان بۇ يوللارگە كىرمەس ئىرمىش،
سۇدۇ زىيان بولغاننى بىلمەس ئىرمىش،
بۇ هال بىرلەن يىغلاپ دۇئا قىلاي ساڭا.

قۇل خوجە ئەهمەد نەفس تاغىدىن چىقىپ ئاشتى،
فەنا فىللاه مەقامىغە ياۋۇقلاشتى،
يۈرەك باغرىم جۇش ئۇرۇبان قايناپ تاشتى،
بۇ هال بىرلەن يىغلاپ دۇئا قىلاي ساڭا.

× ×

«فەز كۇرۇللاهەن كەسىرەن» دەپ ئايەت كەلدى،
زىكرىن ئەيتىپ زارى قىلىپ يۈردۈم مانا.
دىدارىنى ئاشىقلارغە ۋەئدە قىلدى،
ئىشق يولىدە جانىم بىرىپ يۈردۈم مانا.

چىن ئاشىقنى ئاللا سۈيۈپ بەندەم دىدى،
ئارا يولدە قالمەسۇن دەپ غەمىم يىدى،
يالغانچىلار دىدارىمنى كۆرمەس دىدى،
ئىشق بابىدە مەهكۇم بولۇپ تۇردۇم مانا.

ئاقىل ئىرسەڭ گۆرۈستاندىن خەبەر ئالغىل،
مەن هەم شۇنداغ بولۇرمەن دەپ ئىبرەت ئالغىل،
مەۋتۇ قەبلە ئەنتەمۇتۇگە ئەمەل قىلغىل،
بۇ هەدىسنى فىكىر ئەيلەبان ئۆلدۈم مانا.

خەبەر بىرۇر «فەلىيەز هەكۇ قەلىلەن» دەپ،
يەنە ئەيتۇر «ۋەلىيەبكو كەسىرەن» دەپ،
بۇ ئايەتنى مەئنىسىگە ئەمەل قىل دەپ،
بۇ دۇنيادە هىچ كۈلمەيىن يۈردۈم مانا.

ئەمەلسىزلەر قەھقە كۈلۈر خۇررەم يۈرۈر،
فەرمانىغە بويۇن سۇنغان بىغەم يۈرۈر،
كېچە ـ كۈندۈز دىدەلارى پۇرنەم يۈرۈر،
كۆز ياشىمنى دەريا قىلىپ يۈردۈم مانا.

نەفسىدىن كېچىپ چىن ئاشىقلار ئاللا دىدى،
سەھەر تۇرۇپ چاھار زەربى ئۇرۇپ كۆزىن ئويدى،
رەھىم ئەيلابان ئاللا ئۆزى نەزەر سالدى،
ئاندىن سۈكرە دەريا بولۇپ تاشتىم مانا.

زالىم نەفسىم ھىچ قويمايىن ئوتغە سالدى،
ۋۇجۇدلارىم ئۆز ئۆزىدىن كۆيۈپ ياندى،
مۇشرىكلارنى ئىمانىنى شەيتان ئالدى،
ئەئۇزىبىللاھى بىسمىللاھى دەپ يۈردۈم مانا.

مۇنافىقلار دەۋزەخ ئىچرە كۆيۈپ يانغاي،
ئىمان ئىلتكەن خالىس بولۇپ يانىپ چىققاي،
ئىمانسىزلار ئەۋەل ـ ئاخىر كۆيۈپ يانغاي،
ئوغانىمدىن ئىمان تىلەپ يۈردۈم مانا.

نەفسىم مېنى ھەۋا قىلدى تۇرفە شاشتىم،
باشىم ئالىپ پىرى مۇغان سىرى قاچتىم،
قۇل خوجە ئەھمەد ئىقبەلەردىن يىلىپ ئاشتىم،
ئۇچقان قۇشدەك لاماكانغە ئاشتىم مانا.

× ×

ۋادەرىغا نىتۇك قىلغۇم غېرىبلىغدە،
غېرىبلىغدە غۇربەت ئىچرە قالدىم مانا.
خۇراسان ۋە شام ۋە ئىراق نىيەت قىلىپ،
غېرىبلىغ قەدرىنى بىلدىم مانا.

نە كەلسە كۆرمەك كېرەك ئول خۇدادىن،
يۇسۇفنى ئايرىدىلەر ئول كەنئاندىن،
تۇغغان يەرىم ئول مۇبارەك تۈركىستاندىن،
باغرىمغە تاشنى ئۇرۇپ كەلدىم مانا.

غۇربەت تەگدى مۇستافادەك ئىرانلەرغە،
ئوتۇزئۈچ ملك سەھابە ھەم يارانلەرغە،
ئەبۇبەكرى، ئۆمەر، ئوسمان، مۇرتىزاغە،
غۇربەت تەگدى ئالارگە ئەيغۇم مانا.

غۇربەت تەگسە پۇختە قىلۇر كۆپ خاملارنى،
دانا قىلۇر ھەم خاس قىلۇر كۆپ ئاملارنى،
كىيەر گەر تون تاپسە يىيۇر تائاملارنى،
ئانىڭ ئۈچۈن تۈركىستانغە كەلدىم مانا.

غېرىبلىغدە يۈز يىل تۇرسە ئېرۇر مىھمان،
تەخت بەخت بوستانلارى ئېرۇر زىندان،
غېرىبلىغدە قۇل بولدى ئول مۇھەممەد سۇلتان،
ئەي يارانلەر غۇربەت ئىچرە كۆيدۇم مانا.

غېرىبلىغدە ئارسلان بابام ئىزلەپ تاپتى،
ھەر سىر كۆرۈپ پەردە بىرلە بۇكۈپ ياپتى،
مۇھەممەدۇللا كۆردۇم دىدى ئىزدىم ئۆپتى،
ئۇشبۇ سىرنى كۆرۈپ ھەيران قالدىم مانا.

ئارزۇلۇقمەن قەرىنداشلىغ ۋىلايەتغە،
ئۇلۇغ بابام روزەسى ئاق تېربەتغە،
بابامنى روھى سالدى بۇ غۇربەتغە،
ھىچ بىلمەس مەن نىچۈك تەقسىر قىلدىم مانا.

قۇل خوجە ئەھمەد سۆزلەگەنى ھەقنى يادى،
ئىشتماغان دوستلارىغە قالسۇن پەندى،
غۇربەتلەنىپ ئۆز شەھرىغە قايتە ياندى،
تۈركىستاندە مازار بولۇپ قالدىم مانا.

× ×

ئول قادىرىم قۇدرەت بىلان نەزىر قىلدى،
خۇررەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.
غېرىب بەندەڭ بۇ دۇنيادىن كېزەر بولدى،
مەھرەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

زاكىر بولۇپ شاكىر بولۇپ ھەقنى تاپتىم،
شەيدا بولۇپ رەسۋا بولۇپ جاندىن ئۆتتۇم،
ئاندىن سۆكرە ۋەھدەت مەيدىن قەترە تاپتىم،
ھەمدەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

جاندىن كېچۇپ مېھنەت تارتتىم بەندەم دىدى،
دەۋزەخ ئىچرە قالمەسۇن دەپ غېمىم يىدى،
قانلەر يۇتۇپ ئاللا دىدىم رەھىم ئەيلەدى،
بىغەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

نەفسىم مەنى ھەۋا قىلدى ھارىپ قالدىم،
زىنخىل دىستار پۆچەك پۇلغە ساتىپ ئالدىم،
شەيخ مەن تىيۇ دەئۋا قىلىپ يولدا قالدىم،
بىغەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

ئاتىمىش ئۆچكە ياشىم يەتتى بىر كۆنچە يوق،
ۋادەرىخا ھەقنى تاپماي كۆڭلۆم سۇنۇق،
يەر ئۆستىدا سۇلتان مەن دەپ بولدۇم ئۇلۇغ،
پۇرغەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

پىرى مۇغان جۇرئەسىدىن قەترە تاپتىم،
ھۇھۇ تىيۇ ياشىم بىلەن تۆنلەر قاتتىم،
مۇھەممەدۇللا ھەق ۋەسلىغە ئاخىر يەتتىم،
شەبنەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

باشىم تۇفراق جىسمىم تۇفراق ئۆزۆم تۇفراق،
كۆيدىم ياندىم بولالمەدىم ھەرگىز ئاپاق،
ھەق ۋەسلىغە يېتەرمەن دەپ روھىم مۇشتاق،
زەمزەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

سىز ۋە بىزنى ھەق ياراتتى تائەت ئۆچۈن،
ئەي بۇ ئالجىپ يىمەك ـ ئىچمەك راھەت ئۆچۈن،
"قالۇۋا بەلا" دىدى روھلار مېھنەت ئۆچۈن،
ئەئلەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

مەن تەرەددۇ نەفسگە قىلدىم ھەقغە ياتماي،
ھەۋاي ھەۋەس مەنمەننى ئوتقە ياقماي،

كېچە ـ كۈندۈز بىغەم يۈردۈم ياشىم ئاقماي،
بىغەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

كىمنى كۆرسەم خىزمەت قىلىپ قۇلى بولدۇم،
تۇفراق سۈفەت يول ئۈستىدە يولى بولدۇم،
ئاشىقلارنى كۆيۈپ ئۆچكەن كۈلى بولدۇم،
مەرھەم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

قۇل خوجە ئەھمەد ناسىھ بولساڭ ئۆزۈڭگە بول،
ئاشىق بولساڭ جاندىن كېچىپ بىر يولى ئۆل،
نادانلەرغە ئېسىز سۆزىم قىلماس قوبۇل،
مەھكۇم بولۇپ يەر ئاستىغە كىردىم مانا.

× ×

ئاشىقلىقنى شىۋەسى گۇفتىگۈدۈر مىۋەسى،
ئىنايەتدۇر بارچەسى ئاشىقلارغە تەگدىيا.

ئىشقىدىن خەبەر بىلگەنلەر جانىن قۇربان قىلغانلار،
ئىشق مەقام خوش مەقام ئاشىقلارغە تەگدىيا.

لاماكاننى شەھرىنى كەزگەن ئاشىق بەھرىنى،
جاننى بىلگەن قەدرىنى ئۇشبۇ دەۋران سوردىيا.

ئاشىق بولساڭ دىدارغە قوشۇلمىغىل مۇردارغە،
ۋاسىل بولغىل دىدارغە دۇنيا قانى ئۆتدىيا.

ئىشقنى بىلگىل خوجە ئەھمەد جاندىن كەچتى مۇھەممەد،
تىلامەدى ھىچ راھەت جاننى قۇربان قىلدىيا.

× ×

رەھمىتىدىن ئۇلۇش بەردى مەۋلۇم سىزگە،
سىنى خاھلاپ ئىمان ئەتا قىلدى سەڭا.
ھەق مۇستافا رەسۇل ئېردى سەن ئۇممەتىم،
لۇتفى بىرلەن بېغىشلاسام قۇرئان سەڭا.

قۇرئان رەھمەت نۇرۇر سەڭا گەنج ھىكمەت،
قۇرئان بىرلەن روشەن بولدى بارى فۇرقەت،
ئۇممەت ئۇچۇن ئالىپ كەلدى روھۇل ھەمد،
فاقرەئ مەئەتتەسەر قۇرئان سەڭا.

قۇرئان يولدىن ئازمىشلارنى يولغە تارتار،
ئاۋاز بىرلەن ئوقۇسەلەر كۆڭۆل ئۆرتار،
قۇرئان بىرلەن بولساڭ ئىززەت ـ ھۆرمەت ئارتار،
قىلار ئېرمىش يۈزمىڭ ھۆرلەر خىزمەت سەڭا.

بۇ دۇنيادا ئوقۇر مەۋلۇم كەلامىنى،
ئىشتكەي سەن ئاندە يارنى سەلامىنى،
ئۇچماخ ئىچرە بەردى نىئمەت تەمامىنى
ھۆرى غىلمان قەسۇر بىرلەن ۋەلدان سەڭا.

قۇرئان بىرلەن قەيۇ تەندە تۇتقۇچى ئول،
مەئىسيەتنى نامەسنى يۇغۇچى ئول،
«خەيرەن يەرەھۇ شەررەئەن يەرەھۇ» سۇغۇرچى ئول،
قۇرئان ئۇلۇغ مۆئجىزەئى بۇرھان سەڭا.

قۇرئان ئۇلۇغ فەرمانىنى ئىچكە باغلا،
يانساڭ ئەگەر ئوتۇنغە قورقۇپ يىغلا،
ئول قورقۇنچى ئوقى بىرلەن ئىچىڭ داغلا،
ئىزىم قىلغاي ئۇچماخ يولى ئاسان سەڭا.

كەچتى ئۆمرىم قىشۇ يازى بولدى زۇۋال،
يازۇقۇم كۆپ يارلىقاغىل يا زۇلجالال،
قۇل خوجە ئەھمەد غەيرىلىغدە بولدىم مەلال،
ئارزۇ قىلۇر تۇتقان يېرىم تەركان سەڭا.

× ×

بى شەك بىلىڭ بۇ دۇنيا بارچە خەلقدىن ئۆتەرا،
ئىنانماغىل مالىڭە ئىلكىڭدىن ھەم كىتەرا.

ئاتا ـ ئانا قەرىنداش قايان كەتتى فىكىر قىل،
تۆرت ئاياقلىغ چۈيۈن ئات بىر كۈن سەڭا يېتەرا.

مىندۈرۈپ ھەم يەلدۈرۈپ ئېتسە ئۇشول گۆر ئۆيگە،
كىرىپ ئىلكى سورغۇچى سەندىن سوئال ئېتەرا.

دۇنيا ئۈچۈن غەم يېمە ھەقدىن ئۆزگەنى دېمە،
كىشى مالىنى يېمە سىرات ئۈزرە تۇتارا.

ئايا ئۇرۇغ قەرىنداش ھېچكىم بولمايدۇر يولداش،
مەردانە بول غېرىب باش ئۆمرۈڭ باددەك ئۆتەرا.

قۇل خوجە ئەھمەد تائەت قىل ئۆمرۈڭ بىلمام نەچە يىل،
ئەسلىڭ نەسلىڭ ئاب كۈل يەنە كۈلگە قايتارا.

× ×

مەلۇل بولدى بۇ كۆڭلۈم ئايا دوستلار،
تىڭلاڭىز رازنى سىزگە ئاچار بىزا.
ۋەفاسىز يالغانچى بۇ دۇنيادىن،
كۆڭۈل كېسىپ باقى سۆزنى ساچار بىزا.

ئوغان ئىزدىم ئۇشبۇ جانغە قىلسە فەرمان،
قىلچە بويۇن سۇنماي ئەڭا ندۇر دەرمان،
ئاخشام تۈشۈپ سەھەر بولسە كۆچەر كارۋان،
ئول كارۋاننى سوڭىنى ئالىپ كۆچەر بىزا.

بىردىن بۇرۇن بارچە كارۋان كۆچۈپ تۇرۇر،
مەئلۇم قىلسە نۆبەت بىزگە يېتىپ تۇرۇر،
مەلەكىل مۆۋت قەدەھ شەرابىن تۇتۇپ تۇرۇر،
نۆبەت كەلسە ئول شەربەتدىن ئىچەر بىزا.

ئېر ئول كىشى ئېرمەن دېسە بەر كۆڭۈللۈك،
ئېر ئول بولۇر ئىماننى قىلسە كۆزلۈك،
قىلدىن ئىنچكە قىلىچدىن ئۆتكۈر سىرات كۆپرۈك،
رەھىم مەۋلۇم ئولاي قىلسە كېچەر بىزا.

يېقىن تۇرۇر ئۇشبۇ ئۆلۈم ئېمەس يىراق،
ئېر ئۇل بولۇر ئاخىرەتكە قىلسە بىراق،
نەچە ياقسە ئاقىبەت ئۇل ئۆچەر چىراغ،
ئۇل چىراغدەك بىركۈن يانىپ ئۆچەر بىزا.

دىن يارۇغى شۆئلەئ ئۇرار ئاشىقلەردە،
نەچە ياقساڭ يانماس چىراغ بادە يەردە،
جانلەر چىقىپ تەنلەر تۇرار نىران گۆردە،
روھ بولۇبان بىلمام قەيان ئۇچار بىزا.

غافىلىغدە كەچتى ئۆمرۈم ئويناپ كۈلۈپ،
ئاھ ئۇرارمەن نادامەتدە ياشىم تۆكۈپ،
قۇل خوجە ئەھمەد بۇ ھەسرەتدە باغرى كۆيۈپ،
كۆز ياشىنى سىردىغ يۈزگە ساچار بىزا.

ھىكمەت سۇلتانۇل ئارفىين

بىسمىللادىن سۆز ئاچتى ھەمدۇسەنا ئەيدىيا،
ھەبىبەنى سۆيگەندىن ئالەم بىنا قىلدىيا.

مۇھەممەد دەپ ئات قويدى ئاخىر دەمدە بىلگۈردى،
مەغرۇپ بىرلەن مەشرىقغە دىن يولنى ئاچتىيا.

دۇنيا غېمىن يىمەدى ھەق يولنى قويمادى،
دايىم تۈنلەر ئويمادى مۇشەققەتلەر تارتتىيا.

كۈنلەردە روزە ئېردى تۈنلەردە بىدار ئېردى،
ئۈممەتكە غەمخۋار ئېردى قانلار يۈتەر ئېردىيا.

ئاچلىقغە قارار قىلغان ياتۇردىن غار قىلغان،
تۆرت ئۈممەتىن ياۋۇقلىغاي تەڭرى دوستى ئېردىيا.

بالاگە سەبىر ئەيلەگەن نەفسگە جەبرا ئەيلەگەن،
دۈشمەنگە ھەرب ئەيلەگەن تەڭرى ئۈچۈن دىدىيا.

ئۇ بالا نەبىگە سۈڭرە بالا ۋەلىگە،
ئاندىن سۈڭرە ئالەمگە سالغان ئېرەمىش دىدىيا.

دۇنيالىقدىن پەيغەمبەر تويغۇنچەسى يوق ئېردى،
ئىنجىق ئۇچ كۈن ئاچ ئېردى ناماز ئۆتەر ئېردىيا.

ئول كۈن ئايشە كەلدى ئالدىدە هازىر تۇردى،
رەسۇل نامازىن بولدى ئوڭ - سول سالام بەردىيا.

ئايشە تىلگە كەلدى يارەسۇل هەق دىدى،
هىچ نىمەرسە يوق دىدى روزە نەدۇر دىديا.

هەر پەيغەمبەر بىر يولدە ئوقەتلەرىنى كىچۈردى،
سىزگە نەدۇر بۇ هالەت مىهنەت چەكمە دىديا.

رەسۇل ئەيدى ئۇ زامان يا ئايشە كەل راۋان
جايىنامازىم كۆتەرىپ نەزر قىلغىل دىديا.

ئايشە لەبىك ئالدى جايىنامازىن كۆتەردى،
گۆهەر ياقۇتنى كۆردى ئەقلى هەيران قالدىيا.

ئەيدى خاتۇن قۇلاق سال دۇنيا كېرەك بولسە ئال،
قىلما مەنى كۆپ مالال دۇنيا ئۇچۇن دىديا.

ئايشە مۇزتەر بولدى رەسۇلگە ئەزرى قىلدى،
ئاياغىگە يىقىلدى رەسۇل ئاندىن چىقتىيا.

رەسۇل چىقىپ ئۆيىندىن ئۆتۈپ كوچە كويىندىن،
فاتىمەنى ئۆيىگە قەدەم باسىپ بارديا.

كۆردى فاتىمە ئاندە رەسۇل كېلۇر بۇ دەمدە،
قارشۇ چىقىپ ئالدىگە كەل مەرهابا دىديا.

رەسۇل ئەيدى يافەرزەند كۆزۈم نۇرى جىگەر بەند،
مىهمان بولان كەلدىم مەن كۈلبەڭىزگە دىديا.

فاتىمە ئەيدى راۋان جانىم ئاتام ئول زامان،
دۇنيا ئوقبا مىهرىبان خوش كەلدىڭىز دىديا.

هەزرەت ئۆيىگە كىردى فاتىمە قارشۇ تۇردى،
بىر بىرىگە رازىن ئەيدى هالىن ئىزهار قىلدىيا.

AltunOq

رەسۇل ئەيدى ئەي بوتام تەئام كەلتۈرگىن بۇ دەم
ئۆچ كۈن ئاچلىق بىرلە مەن تارتتىم ئەلەم دىدىيا.

فاتىمە سۆز باشلادى قانلىق كۆزىن ياشلادى،
ئۇياتىنى تاشلادى ئايا بابام دىدىيا.

بۈگۈن تۆرت كۈن بولۇبدۇر ئىچىم غەمگە تولۇبدۇر،
ئاچلىق هەددىن ئۆتۈبدۇر بىزلەرگە هەم دىدىيا.

رەسۇل كۆردى ئۆيدە ئوت ياقىلىق تونۇردە،
تاۋۇش كېلۇر قازاندە رەسۇل باقىپ كۆردىيا.

رەسۇل ئەيدى: ئەي بوتام نە پۇشۇرۇپ تۇرۇپسەن،
ئوت ياقىلىق كۆرارمەن ئوشول يەردە دىدىيا.

ئول خاتۇن قىيامەت تارتىپ ئاه نادامەت،
مەندىن سورساڭ ئالامەت ئېيتاي سىزگە دىدىيا.

هەسەن ـ هۈسەن ئۆتكۈرە يۈر قارنىم ئاچ دەپ يىغلا يۈر،
هەر دەم كۆڭلى بۇزۇلۇر بەندەگىزا دىدىيا.

ئۇلارنى كۆڭلى ئۈچۈن قازانگە ئوت ياقارمەن،
خاتىرىگە باقارمەن يۈپان سۈنلەر دىدىيا.

قارا سۈنى سالىپ مەن هەيرانلىقىغە قالىپ مەن،
ئۇلار ئۈچۈن هىچ چارە قىلا بىلمام دىدىيا.

رەسۇلنى ئىچى كۆيدى دەرهال ئورنىدىن تۇردى،
يىغلا يۇ تاشگە چىقتى يازۇ يىبان ئۇردىيا.

بايابانى قىدىرىپ خۇدايگە يالبارىپ،
نۇر دىدىم ئاچ قالىپ مۇڭلۇغ تۇرۇر دىدىيا.

مەككە دەشتىگە باردى بىر قويچىگە ئۇچرادى،
باربان سالام قىلدى قويچى ئىلىك ئالدىيا.

سوردى قويچى كىمدۇرسەن قايدىن مەند كەلدىڭ سەن،
نە يەلەردىن بولۇرسەن دىبان قويچى سوردىيا.

ئەيدى مەدىنەلىك مەن كىرا ئىشلەپ يۈرۈپ مەن،
ئايالىمگە ئىلتارمەن مۇزدەم ئالىپ دىدىيا.

قويچى ئەيدى ئەي يىگىت سەندىن سورى ماڭا ئەيت،
مەدىنەدە كۆردىڭمۇ مۇھەممەدنى دىدىيا.

ئەگەر سورارسەڭ مەندىن ئىشتىپ سۆزنى ئاندىن،
مۇھەممەدنى ئالدىدىن چىقىپ كەلدىم دىدىيا.

قويچى شولدەم سورەدى مۇھەممەد ئىززەتدەمۇ،
دۇشمەندىن كۆلفەتدە دۇرمۇ نە هال ئىرۇر دىدىيا.

رەسۇل ئەيدى ياخشىدۇر ئانى يارى موللادۇر،
فىكرى ئۇممەت غىمىدۇر كىچە ـ كۈندۈز دىدىيا.

قويچى ئەيدى نە ئىشتە يۈرۈرسەن بۇ رەۋىشدە،
يازىيبان كەزمىشدە نە كۆرۈرسەن دىدىيا.

رەسۇل ئەيدى هەر كىمنى ئىشى بولسە قىلۇرمەن،
مىھنەتىمنى ئىلىبان ئۇقات قىلغۇم دىدىيا.

قويچى رەسۇلگە باقتى كۆزلەرىنى ئايرىمدى،
رەسۇل ئەيدى سەن ماڭا كۆپ قارارسەن دىدىيا.

قويچى ئەيدى ئىر يىگىت هەرچەند ساڭا قارارمەن،
ئانداغ كىشى سەن ئىرمەس تەئەججۇب مەن دىدىيا.

رەسۇل ئەيدى: خوپ بىلدىڭ بۇ هالىمگە تاڭ قالدىڭ،
ئەۋەل ئاخىرنى ئىيتسام فايدە قىلماس دىدىيا.

قويچى ئەيدى ئەي جۇۋان ئول تۆپەگە بول راۋان،
شول تۆپەنى ئۈستىدە خىمىيە باردۇر دىدىيا.

ياپۇقلارى بەناتدىن ئىشكلەرى ئەتلەسدىن،
ئاندە ئالتۇن تەخت ئۇزرە بەرابەر باردۇر دىدىيا.

ئوشۇل سىنى ئىشلەتكەي مۇزد پۇلۇكنى بەرگەي،
نەچە كۇن ئوقات بولغاي ئەيالىگا دىدىيا.

رەسۇل ئەيدى ئوشۇل ئىر مۇسۇلمانمۇ يا كافىر،
بەيان قىل ئەي مۇسافىر بىلەي ئانى دىدىيا.

قويچى ئەيدى كافىردۇر يىراق يەردىن كېلىبدۇر،
مۇهەممەدكە بارماقغە ئىمان ئۇچۇن دىدىيا.

رۇم شەهرىنى شاهىدۇر ئاتى قەيسەر ئىر ئىرۇر،
شۇنچە تۇرغان ماللارىن نىسار قىلۇر دىدىيا.

رەسۇل ئولدەم يۇزلەندى ئوشۇل تۆپەگە چىقتى،
ئاستىدە خىمە كۆردى تۇشۇپ ئاندە باردىيا.

ئول خىمەگە تۇشتى تاشدىن سالام قىلدى،
قەيسەر سالام ئىشتىپ كاچ كۆڭلى راهەت تاپتىيا.

يەپار ئەيدى گۇكىرەدى سەهرا مەئتىر بولدى،
بىر قۇلىگە بۇيۇردى چىقىپ كۆرگىل دىدىيا.

خىزمەتكار چىقتى ئاندە كۆراركىم ياخشى بەندە،
كېلىپ تۇرۇبدۇر ئاندە ئىچكارىگە كىردىيا.

ئەيدى شەهانشاهىگە بىر يىگىتدۇر ئىشىكدە،
يا مۇهەممەد ئىرۇر بول يا سەهابە دىدىيا.

ئىچكارىگە ئۇندادى رەسۇل كىرىبان باردى،
تەختىدىن رەۋان تۇشتى تۆرگە تەكلىف قىلدىيا.

رەسۇل يۇقارى چىقتى قەيسەر خىزمەتدە تۇردى،
ئادەپ بىرلەن سۆز سوردى قايدىن كىلدىڭ دىدىيا.

رەسۇل ئەيدى: سوراسەڭ مەدىنەدىن كېلۇرمەن،
ئالەم كىزىپ يۈرۈپ مەن ئوقات ئۈچۈن دىديا.

مەدىنەنى ئىشتتى قەيسەر كۆڭلىيا تۈشتى،
مۇھەممەدنى سورادى بىلۇرمۇسەن دىديا.

مۇھەممەدنى بىلۇرمەن مېهربانلىق قىلۇر مەنى،
ياندە ئولتۇرۇرمەن دايىم مەدام دىديا.

قەيسەر كۆڭلى يارۇدى ئايا بۇرادەر دىدى،
مۇھەممەدگە سەن مەنى ئېلتارمۇسەن دىديا.

بىر تاباقدە ئون خورما ئالىپ ئالدىگە قويدى،
يىگىت مۇنى يە دىدى سۆزۈم كۆبدۇر دىديا.

رەسۇل بىسمىللا دىدى تاباقتە ئېلىك سۇندى،
بىر خورما قولىگە ئالىپ لوقمە قىلاي دىديا.

ئولدەم جىبرئىل كىلدى رەسۇل قولىنى تۇتتى،
ھەسەنۇ ھۇسەن ئاچ دىدى نىچۇك يەرسىز دىديا.

پەيغەمبەرگە قارادى قەيسەر كۆردى يىمەدى،
نىگە يىمەس سەن دىدى ئول تەئامنى دىديا.

رەسۇل ئەيدى: ئەي قەيسەر مەڭا رۇخسەت يوق تۇۋۇر،
مۇنى يىماك مانىئدۇر مەڭا بولدەم دىديا.

قەيسەر ئەيدى: سەن مەنى مۇھەممەدكە يەتكۈرسەڭ،
دۇنيالىقدىن مەن سەنى غەنى قىلاي دىديا.

رەسۇل ئەيدى: ئىشلەرمەن مۇزدەم ئالىپ بارۇرمەن،
ئەيالىمگە بارىبان قايتىپ كىلەي دىديا.

ئول قەيسەرنى مالىگە قۇدۇقدىن سۇ ئالۇرگە،
قىرىق تىيۈەنى يۇكىدىن ئارقان قىلغان ئېردىيا.

قىرىق كىشنى مەردىكار ئاڭا بۇيۇرۇر ئېردى،
ھىلە بىرلە قۇدۇقدىن ئانى تارتار ئېردىيا.

رەسۇل بىرلە بىر كەم قىرىق شول يەردە ھازىر ئېردى،
بىر كىشنى تەرەدۇد قىلۇر ئېرۇر ئېردىيا.

رەسۇل ئەيدى: ئەي قەيسەر قىرىق كىشنى ئىشنى،
قىلسە ئەگەر بىركىشى نە :ېرۇرسەن دىددىيا.

قەيسەر ئەيدى: سەن قىلساڭ قىرىق كىشنى ئىشنى،
سەڭا بىرەي شول زەمان قەبول قىلساڭ دىددىيا.

رەسۇل ئەيدى: سەن مەڭا ھەر قوغانى چىقارسام.
ئون خورمانى قەبۇل قىلساڭ تارتىپ بىراي دىددىيا.

قەيسەر ئانى ئاڭلادى جان بىرلەن بىراي دىدى،
رەسۇل ھەم قەرار قىلدى چەكە قوغان سالدىيا.

تۆرت قوغانى چىقاردى بەشىنچىدە ئۈزۈلدى،
ئانى قىلغان سەۋداسى قۇلاغىغە يەتتىيا.

قەيسەر ئانى كىم بىلدى غەزەب بەرگەن تىللدى،
قولۇڭدىن كەلمەس ئىشنى نىگە قىلدىڭ دىددىيا.

ئەيدى كىم پىدا بولۇر قوغانى كىم چىقارۇر،
مااللارىم ھەلاك بولۇر دىبان ھەيبەت قىلدىيا.

ئا چىقلانىپ مۇھەممەدنى سەلى تارتتى يۈزىگە،
يالىن ئۇچراپ كۆزىگە بىخۇد بولۇپ قالدىيا.

ئول كۈن ئافتاپ تۇتۇلدى زامىن زەمان قۇرۇلدى،
جۇملە جانۋار يىغلدى نۇھە زارى قىلدىيا.

ئەرشى كۇرسى ئىڭرادى ئاسمان بىقارار بولدى،
زامىن دەر لەرزە بولدى قەيسەرگە ئۇ قۇرئان دىددىيا.

Altun

فەرىشتەلەر يىغلىدى خۇدايىغە يالبارىدى،
بىزلەرگە فەرمان بولسە نابۇد قىلساق دىدىيا.

ئەيدى خۇدا ئول زەمان تىلك تۇرۇگلار جۇملە جان،
قۇدرىتىم بار بۇ زەمان كۆرگۆزايىن دىدىيا.

ئىبلىس ئەيدى ئوغلانىم بۆگۆن ئۆرتەندى جانىم،
مۇھەممەدنى كۆردۆگمۇ زەخمەت چەكەر دىدىيا.

ئىككى ئالەم ئېزۇر بىل ئانىڭ ئۆچۆن ياراتقان،
ئانداغ كىشى بۇ مىھنەت چەكمەك نەدۇر دىدىيا.

مەنى شەيتان ئەيلەدى باغرىنى قان ئەيلەدى،
ھەرنە ياخشى - يامانىنى ئۆزى قىلۇر دىدىيا.

كىلىك بىزلەر يىغلىپ تەفەررۇچلار بىرالۇك،
مۇھەممەدنى ھالىنى كۆرمەك كىراك دىدىيا.

بارچە مەلئۇن يىغلىپ تاماشاگە كەلدىلەر،
پەيغەمبەرنى دۇئاسىن سەن ئەگلاغىل دىدىيا.

پەيغەمبەر دىدى يارەب بارچەنى سەن يەرلاقاب،
ھەرنە ھاجەت قىلارسام رەۋا قىلغىل دىدىيا.

گەر مەنى بىلسە ئېردى مۇنداغ قىلمىغاي ئېردى،
نادانلارنى ئىشنى بەس كىچۆرگىل دىدىيا.

پەيغەمبەر ئاندىن ياندى كېلىپ مەدىنە كىردى،
قەيسەر ئورنىدىن تۇرۇي ھىچ كىمسە يوق دىدىيا.

ئۆيان - بۇيان يۆگۆردى ئول يىگىتنى سورادى،
ھىچ نىشانە قالمەدى ھەيران بولۇپ قالدىيا.

زەماندىن سوڭ بىر قۆلى يۆگۆرۆپ ئالدىغە باردى،
ئەي خوجە نە ئىش بولدى قارانغۇلۇق باستىيا.

قەيسەر ئەيدى ئشككە بر يگت كلدى ماڭا،
ئەڭا سياسەت قلدىم مۇنداغ بولدى ديديبا.

ئول قۇل ئەيدى ئەي خوجە شەرم هاياڭ يوقدىن،
مۇهەممەدكە بۇ ئشنى سەن قلپسەن ديديبا.

قەيسەر ئەيدى: نە بىلدىڭ ئول مۇهەممەد ئكەنىن،
بۇ ئەلامەت ئول ئېرنىڭ شەئىندەدۇر ديديبا.

قەيسەر تۇرۇي يغلادى ياقاسن پارە قلدى،
ئانى بلمەدىم ديدى جاهل ئېردىم ديديبا.

ئەيدى يەنە قۇلگە قالىپ مەن مۇشكىلگە،
قيامەتدە مەۋلگە شەرمەندە مەن ديديبا.

سنى ئازاد قلايمن ئۈز يولۇڭگە قويايمن،
بر سۈزۈم بار سەن ئانى قەبۇل قلسەڭ ديديبا.

غۇلام ئەيدى: ئەي قەيسەر جان برلەن قەبۇل قلاي،
هەر نە ديسەڭ مەن بلەي ئانداغ قلاي ديديبا.

قەيسەر ئەيدى: سەن مەنى باغلاپ ئېغل بوينۇمدىن،
ئارقامگە قل قولۇمنى سۈدراپ يۈرگىل ديديبا.

تاغدىن تاشقە سۈدراگىل خار ۋە خەسكە بۇلغىگىل،
يۈزۈم كۈزۈم قانلاغىل جازام ئولدۇر ديديبا.

قۇلى بۇيرۇغىن تۇتتى ئاياق يالاڭ يۈگۈرتتى،
مۇهەممەدكە نە ئەيتتى كۈرارمۇسەن ديديبا.

زارى قلىپ يغلادى ئچى ـ تاشن داغلادى،
ئاهۇ فەرياد ئەيلەدى ئول كۈن قەيسەر ديديبا.

نەچە كۈنلەر يول يۈردۈم زەنج مۇشەققەت چەكتىم،
بەرىنى يەاگە بەردىم ئەيدى ننەي ديديبا.

كۆككە يەتتى فىغانى لەبىگە يەتتى جانى،
كۆرۈپ مۇنى ھالىنى ئاناسى ھەم بىلدىيا.

كۆرەر ئوغلىنى يەرلدە بىر قۇلنى قولدە،
سۆدراپ يۈرۈر بۇ كويدە بويىندە قول ئىردىيا.

ئىچى كۆيۈپ يۈگۈردى ئوغلىن ئالدىغە كەلدى،
بۇ نىچۇك ھالدۇر دىدى مۇنداغ قىلدىڭ دىدىيا.

ئەيدى گۇناھ قىلىپ مەن ئۇزۇن غەمگە قالىپ مەن،
مۇھەممەدنى ئۇرۇپ مەن يازۇقلۇق مەن دىدىيا.

ئاناسى ھەم ئىڭرادى يەرۇ كۆكلەر تىترادى،
خۇدايگە يالباردى يا رەببەنا دىدىيا.

باشنى يالاڭ قىلدى خۇدايگە يالباردى،
ئوغلۇم گۇناھكار دىدى كەرىم قىلغىل دىدىيا.

مەنى ساچىم ئاقدىن سەن ئانى ھۆرمەتىدىن،
بەر لىغاغىل بىزلەرنى رەھىم قىلغىل دىدىيا.

قەيسەر ئەيدى: ئەي ئانا بۇ يىغلاماق نەرەۋا،
نەچە زارى ئەيلەسەڭ قەبۇل بولماس دىدىيا.

ئاناسى ئەيدى: ئوغلۇم بىر ئىكوۋلەن بارالىك،
مۇھەممەدكە ئەيالۇك خوشنۇد بولغاي دىدىيا.

قەيسەر ئەيدى: مەن ئاسى بىچىد ئىرۇر گۇناھىم،
يۈزۇم يوقتۇر بارۇرغە ئايا ئانا دىدىيا.

ئانا ئەيدى: قوپالىك ئوڭ قولۇڭنى كىسالىك،
خىزمەتىگە بارالىك رازى بولسۇن دىدىيا.

قەيسەر بۇ سۆزگە قوپتى بارماقىغە بەل باغلادى،
ئوڭ قولنى كەستۈرۈپ مەدىنەگە باردىيا.

باشى يالاڭ ئاناسى بويندە غول بالاسى،
كېلۈرلەر ئېكىلەسى مەدىنەگە يەتتىيا.

كۆرۈڭ جىبرئىل ئىمىن بىلە رەببىل ئالەمىن،
سىدرەتىل مەنتەھىدىن مۇھەممەدكە كەلدىيا.

ئەيدى جىبرئىل ئىمىن قەيسەر كەلەدۇر مەلۇل،
خۇدايىڭ قىلدى قەبۇل سەن قەبۇل قىل دىدىيا.

پەيغەمبەرنى قاشىگە كەلدىلەر نالە بىرلەن،
ئولتۇردى خىجالەتدە رەسۇل ئاڭا باقتىيا.

قانلىق قولىنى كۆردى جىگەرى كەباب ئوادى،
كەلىمەئ ئىمانى ئەرزە قىلغىل دىدىيا.

ئانا - ئوغۇل ئىكاۋى ئولدەم ئىمان كەلتۇردى،
پەيغەمبەر ھەم سوندى خوش كەلدىڭىز دىدىيا.

كەسكەن قولىن قولىگە رەسۇل قويۇپ جايىگە،
بولدى مەشغۇل دۇئاگە دەرھال سۆھبەت تاپتىيا.

ئالىپ كەلگەن قىماشىن رەسۇل ئالدىغە قويدى،
رەسۇل ئۈچۈن بارچەسىن تەسەددۇقلار دىدىيا.

پەيغەمبەرنى يەر سۆيگەن ئۈممەتلەردىن بولدى،
شەرئەت بىرلەن ئولدى ئىمان بىرلەن دىدىيا.

ھەركىم خۇدا يولدە قىلسە خەيرۇ ساخاۋەت،
ئاخىر كۆرگەي راھەتى زايىئە ئېمەس دىدىيا.

ئەي بەندەئ كەردىگار مەھزى ئۈممەت ئاتىڭ بار،
يوقتۇر ناماز نىيازىڭ ھەم ئىخلاسىڭ دىدىيا.

خالىس ئاسى قول ئېرۇر ئۆمرىن يەلگە كەچۈرۈر،
شافائەت قىلغايمۇ دەپ بۇ سۆزلەرنى ئەيدىيا.

قىسسەئى جابىر

كۇنلەردە بىر كۇن رەسۇل مەدىنەدە ئىدىيا،
مۇھاسىرە قىلغالى كافىر جەبىرىك قىلدىيا.

ئول كۇن ئەسھاب يىغىلدى ھەم مەشۋەرەت ئەيلەدى،
ھەرقايىسسى بىر سۆزنى ئورتاسىگە سالدىيا.

سۇلايمانى فارىس ئەيدىلەر مەندە باردۇر بىر سۆزى،
قەبۇل بولسە ئۇشبۇ سۆز مەن ئىيتايىن دىدىيا.

رەسۇل ئەيدى: بايان قىل بىز ھەم ئانى بىلالى،
مەئقۇل بولسە قىلالى ئۇشبۇ سۆزنى دىدىيا.

ئەيدى: بىزنى شەھەردە خەندەق قىلۇر تىكرادە،
دۇشمەن قالۇر ھەيراندە ئۆتا بىلمەس دىدىيا،

بارچە مۇنى خاھلادى قەلئە تاشىگە چىقتى،
سۇلايمان فارىس باشلەدى خەندەق يىيرىن دىدىيا.

ئەترافىنى ئەيلانىپ خەندەق قازىپ كىلدىلەر،
بىر يەردە بىر ئۇلۇغ تاش مەئلۇم بولۇپ تۇردىيا.

ھىلە بىرلە ئول تاشنى ھىچكىم ئالا بىلمەدى،
پەيغەمبەرنىڭ كۆزلەرى ئولدەم تاشغە تۇشتىيا.

پەيغەمبەر مىتىن ئالدى ئوادەم تاشغە بىر ئۇردى،
مەغرۇپ سىرى شەھەرنىڭ ئادەملەرى كۆردىيا.

يەنە بىر مىتىن ئۇردى مەشرىق سىرى يۈزلەندى،
مەشرىقدىكى ۋىلايەت بىر نەچە كۆرۈندىيا.

ئۇچۇنچى مىتىن سالدى رۇم تەرەفى يارۇدى،
رۇم خەلقىنى ئادەمى ئول ھالدە كۆرۇندىيا.

تۆرتۈنچىدە ھىندۇستان ھەم كۆرۈندىلەر ئەئيان،
خەلقى ئانىڭ بى گۇمان ئاندە مەئلۇم ئېردىيا.

پەيغەمبەرگە ئەيدىلەر ۋاقئەنى سوردىلەر،
بىر سىر كۆردۇك دىدىلەر ئۇل نىچۈكدۇر دىدىيا.

رەسۇل ئەيدى ئەسھابغە تۈرلىك بارلىك ئەترافغە،
يول ئاچىلۇر ئەسھابغە مەندىن سۈكرە دىدىيا.

رەسۇل ئۇل كۈنى تەيىرلادى بىلىن قىستۇرۇپ ئالدى،
ئىشىگە مۇقىد بولدى قازماق ئۇچۈن دىدىيا.

پەيغەمبەرنىڭ قارنىگە ئۇلكۈن تاش باغلىغ ئېردى،
ئىتەكىدىن جابىرنى تاشغە كۆزى تۈشتىيا.

جابىرنىڭ كۆزى تۈشتى يىغلاپ ئورنىدىن تۇردى،
ئۆيى سىرىغە يۈزلەندى خاتۇنغە ئەيدىيا.

جابىر ئەيدى: ئەي خاتۇن مەئلۇم بولۇركىن بۈگۈن،
پەيغەمبەرنىڭ قارنغە تاش باغلاغدۇر دىدىيا.

ئاچلىق بىرلە مۇپتەلا ئۇل رەسۇل باۋەفا،
تارتەدۇر دايىم جەفا ئۈممەت ئۈچۈن دىدىيا.

جابىر ئەيدى: زەئفە كاشكى بىزلەردە بولسە،
رەسۇلنى كەلتۈرۈبان مىھمان قىلساق دىدىيا.

زەئفەسى ئۇلزامان جابىرغە ئەيدى رەۋان،
مەن ئېيتايىن بۇ زەمان قۇلاق سالغىل دىدىيا.

ئوغلانلەرنى ئوغلاقى ئازغىنە ئۇن بار تەقى،
بۇ ئىكاۋنى مەن تەقى تەئام قىلاي دىدىيا.

سەن بارىپ تەكلىف ئېيتكىل يەنە سەن ماڭا يەتكىل،
مە ھازىر تەييار ئېيتكىل رەسۇل كەلسۈن دىدىيا.

جابىر بول سۆز قۇۋاندى رەسۇل ئالدىغە باردى،
بۇ سۆزلەرنى ئەيتىبان ئۇلدەم تەكلىف قىلدىيا.

رەسۇل ئەيدى: ئۆيۈڭدە نە تۈرلۈك تەئامىڭ بار،
جابىر ئەيدى: بىر ئوغلاق ئازغىنە ئۇن دىدىيا.

رەسۇل ئەيدى: يا جابىر سەن بارىپ ئۆيۈڭە كىر،
ئوغلاق ئېتىنى سالىپ مەھكەم قىلغىل دىدىيا.

ناننى تونۇرغە باغلا ئاغزىنى مەھكەم ئەيلە،
مەن بارغۇنچە ئىكاۋدىن ئاچمغاي سەن دىدىيا.

جابىر ئۆيىگە كىلدى مەھازىر تەييار قىلادى،
پەيغەمبەرنىڭ بۇيرۇغىن ئولدەم قىلىپ تۇردىيا.

ئېمدى ئىشىت قىسسەنى تەۋدە ـ تەۋدە غۇسسەنى،
ئول جابىرنى ئوغلىنى ئېيتاي سەڭا دىدىيا.

جابىرنىڭ ئىككى ئوغلى دۇنيالىغدە بار ئېردى،
ئول ئوغلاقنى ئىكاۋى ئوينار ئېردى دىدىيا.

ئوغلاقنى ئۆلتۈرگەندە ئۇلۇغى ھازىر ئېردى،
بىسمىل قىلغان يىرىنى كۆرۈپ تىزرۇر ئېردىيا.

بىر زاماندە كىچىگى كىلىپ ئوغلاقنى سوردى،
ئاتام ئۆلتۈردى دىبان ئۇلۇغ ئوغلى ئەيدىيا.

كىچىگى يەنە سوردى قانداغ قىلىپ ئۆلتۈردى،
ئۇلۇغى ئەيدى سەڭا كۆرگۈزەيىن دىدىيا.

بارىپ بىر پىچاقنى ئۆيىدىن ئالىپ چىقتى،
كىچىگىنى ياتقۇزۇپ ئاياغىنى بوغدىيا.

بوغزىغە پىچاق قويدى بوغزى قويدەك كىسىلدى،
ئاناسى خەبەر بىلدى ئوغلان تامغە قاچتىيا.

ئول ئوغلان تامدىن ئۇچتى يىقىلىپ بوينى سۇندى،
ئىكىلاسى تەڭ ئۆلدى ئانا باقىپ قالدىيا.

ئىكاۋىنى كەلتۈرۈپ بىر ئۆيىگە كىرگۈزدى،
ئۈستىگە بوريا سالىپ ئارىدىن ياشۇرۇپ قويدىيا.

زاھىرى كۆلكۈ بىرلەن باتىنى يىغا بىرلەن،
خىزمەت قىلىپ ئۇلارگە قانلار يۇتەر ئىردىيا.

بىر نەچە زەمان ئۆتتى رەسۇل ئۆيگە يەتتى،
تۆرت يۇز سەھابە بىرلەن يىغىلىشىپ باردىيا.

جابىرنىڭ بىر ھۇجرەسى ئون كىشى سىغماس ئىردى،
پەيغەمبەرنىڭ فەزلىدىن تۆرت يۇزكىشى سىغدىيا.

رەسۇل تونۇرغە كىلدى تونۇرنىڭ ئاغزىن ئاچتى،
بىسمىللا دەپ قول سۇنۇپ سەھابىغە تارتتىيا.

بىر - بىر سالدى ئالدىغە يەتتى خەلقنى بارىغە،
يەنە باقسە تونۇرغە ھىچ تۆگەتمەس ئىردىيا.

قازانغە كىلدى رەسۇل ئىتتى ئالدى بول فەسل،
ئىلگە تەئام يەنى ئول يەنە باقى قالدىيا.

رەسۇل كىلدى ئورنىغە قول سالدى تەئامغە،
فەرمان بولدى جىبرئىلغە رەسۇلغە بار دىدىيا.

جىبرئىل كىلدى ئولزامان رەسۇلغە بولدى رەۋان،
سالام ئەيدى ئول ئوغان يا مۇھەممەد دىدىيا.

يەنە بۇ سۆزنى ئاڭلا جانىڭ بىرلە سەن تىڭلا،
جابىرنىڭ ئوغلى بىرلە تەئام يىگىل دىدىيا.

بۇ ئوغلاقنى ئىگەسى جابىرنىڭ ئوغلىدىن،
ئىگەسى رازى بولماي ئىچۈك يەرسىز دىدىيا.

رەسۇل ئەيدى جابىرغە خەبەر بەرگىل ئوغلۇڭا،
كەلسۇن ئۇلار ئالدىمغە تەئام يىسۇن دىدىيا.

جابىر ئۆيىگە كىلدى زەئىفەسىگە ئەيدى،
ئوغلانلەرىڭنى بولدەم رەسۇل خەبەرلەر دىدىيا.

خاتۇن ئېرىگە ئەيدى سىزگە نە بولدى دىدى،
ئوغلانلەرىڭنى بولدەم يوقلاي سىزدۇر دىدىيا.

ئۇلار بىرلە رەسۇلنى تەئام يىسە خاتىرى،
مەلۇل بولغاي بىر يولى يىبەرسۇنلەر دىدىيا.

جابىر رەسۇلغە كىلدى ئۇزرەنى بىر - بىر ئەيدى،
خىزمەتىڭە ئوغلانلەر لايىق ئېرمەس دىدىيا.

رەسۇل يەنە تەئامغە قول ئۇزاتماق بولدىلەر،
جىبرئىل ئەيدى يىماغىل هارام تۇۋۇر دىدىيا.

رەسۇل ئەيدى جابىرغە كىلتۇر ئوغلانى ماڭا،
شادلىغ بولسۇن هەم سەڭا بىرگە يەيىنۇك دىدىيا.

جابىر كىلدى خاتۇنغە كىلتۇر ئوغلانى ماڭا،
ئېلتاي ئۇنى رەسۇلغە باقىپ تۇۋۇر دىدىيا.

ئولدەم خاتۇنى ئەيدى سىزگە نە بولدى دىدىيا،
رەسۇل مەلۇل بولماسۇن يىبەرسۇنلەر دىددىيا.

يەنە جابىر كىلىبان ئۇزرىن ئاندە ئەيتىبان،
ئوغلانلەر هازىر يوقتۇر مەلۇل بولماڭ دىدىيا.

يەنە جەبرائىل ئەيدى ئوغلاننى كىلتۇر دىدى،
هازىر قىلماي ئوغلاننى قول ئۇرەمغىل دىدىيا.

رەسۇل ئەيدى: يا جابىر ئەمدى هەرگىز بولمادى،
ئۇچ يول جەبرائىل ئەيدى هازىر قىلغىل دىدىيا.

يەنە جابىر كىلىبان زەئىفەسىگە ئەيدى،
ئەمدى بولمايدۇر ئانى ئېتمەك كېرەك دىدىيا.

خاتۇنى سۆز باشلەدى ئىككى كۆزىن ياشلەدى،
ئەمدى سەڭا مەن بۇ دەم بىر سۆز ئېيتاي دىدىيا.

بىر كىشگە بىر كىشى قويسە ئەگەر ئەمانەت،
يەنە ئالسە ئەمانەت مانىڭ مۇكىن دىدىيا.

ئەمانەت ئالغان كىشى سەبىر ئېتمەكى كېرەكمۇ،
يا يىغلاماق كېرەكمۇ بەندەلىكدە دىدىيا.

جابىر ئەيدى: ئەي خاتۇن ئول شەرىئەت ئىشدۇر،
سەبىر ئەيلەمەك كېرەكدۇر بەندەلىكدە دىدىيا.

ئانداغ بولسە بېرى كەل بۇ مەھفى سىرنى بىل،
سەن ھەم ئەەدى سەبىر قىل چارە يوقتۇر دىدىيا.

ئول بوريانى كۆتەردى ئوغلانلارنى كۆرگۈزدى،
قانغە بويالىپ ياتۇر جابىر ئانى كۆردىيا.

يىغلامايىن سەبىر ئېتتى رەسۇلغە بارىپ ئېيتتى،
بەندەلىكنى ئوغلانلار بىجا قىلمىش دىدىيا.

رەسۇل ئەيدى: كەلتۇرغىل بىز ھەم ئانى كۆرالى،
نە ۋاقئە بولغانىن ھىكمەت نەدۇر دىدىيا.

كەلتۇردىلەر ئوغلاننى رەسۇل ئانى كۆردىلەر،
مۇنداغ ھالدە بولغانىن كۆرۈپ ھەيران قالدىيا.

بۇ نە ھەسرەت يارانلەر بۇ نە مىھنەت يارانلەر،
بۇ نە كۇلفەت يارانلەر نىچۇك قىلغۇم دىدىيا.

يەنە جەبرائىل كىلدى يا مۇھەممەد دەپ ئەيدى،
تەڭرى سەڭا سۆز ئەيدى ئېيتاي سەڭا دىدىيا.

جابىرنى ئوغلى ئۇچۇن دۇئاغە قول كۆتەرگىل،
قۇدرىتىمنى سەن كۆرگىل نىچۇك قىلغۇم دىدىيا.

تىرىكنى ئۆلتۇرۇرمەن ئۆلۈكنى تىرگۈزۈرمەن،
ھەرنە قىلسام قىلۇرمەن قۇدرىتىم بار دىدىيا.

AltunOq

مۇھەممەد دۇئا قىلدى سەھابە ئامىن دىدى،
ئوغلانلەرى تىرىلىپ تۇرۇپ سالام بەردىيا.

ئول ھالەت تىرىلدىلەر ھەم ئويناپ كۈلۈشتىلەر،
ئەرۇ - خاتۇن قۇۋانىپ پەرۋانەدەك تۇردىيا.

ئاندىن سۆكرە قول سالىپ بارچە تەئام يىدىلەر،
ئۇلۇغ - كىچىك تويدىلەر بارچە دۇئا قىلدىلەر.

يەئنى ئەي مۇسۇلمانلار بۇ ئىبرەتدۇر دىدىلەر،
ياخشى پىشە قىلغانلار زايئە قالمىش دىدىيا.

جابىر كىم پەيغەمبەرنى جان بىرلەن مىھمان قىلدى،
ئۆلگەن ئوغلى تىرىلدى قۇدرەتىدىن دىدىيا.

ئىخلاس ئىلە ھەر كىشى قىلسە خەيرۇ ساخاۋەت،
ئىككى دۇنيا ياخشىلىق تاڭلا كۆرەر دىدىيا.

خالىس بۇ سۆز ئىپتادۇر بۇ سۆز يالغان ئىمەسدۇر،
خەلق ئالەم ئىچىندە بىر نشانە قالدىيا.

كۆرۈك قادىر قۇدرەتىن كۆرسۇن دىبان سۇنئەتىن،
مۇستافانى ئۇممەتىن مۇنداغ شەرىف قىلدىيا.

يوق ئىردۇك بار ئەيلەدى تەن ياراتتى جان بەردى.
قەترە سۇدىن بىزلەرنى مۇنداغ شەرىف قىلدىيا.

كۆزنى بەردى كۆرگەنى ئەقلنى بەردى بىلگەنى،
ھەق يادىنى ئەيغانى تىلنى يەنە بەردىيا.

قولنى بەردى تۇتقانى ئاياق بەردى يۈرگەنى،
نىئمەت بەردى يىگەنى شۇكرى قىلسۇن دىدىيا.

خۇدايىمنى بىلمەس سەن نىگە قۇللۇق قىلماس سەن،
ئاتا - ئاناڭ بارىسى قارا يەرگە كىردىيا.

تۇقغان ئادەم ئانادىن قۇرۇق قالماس ئۆلۈمدىن،
ئۇشبۇ يۈرگەن ئادەملەر ۋالله ئۆلەر دىدىيا.

سۆز مۇختەسەر قىلاي سۆز باشىگە بارالى،
يادكار قىلا كورەلى ئۆلمەس بۇرۇن دىدىيا.

بۇرۇن ئۆتكەن زەماندىن پەيغەمبەرلەر سوڭىدىن،
بىر ئەر قوپتى كۆفەدىن ئاتىن نەئمان قويدىيا.

ياراتتى ئول بىرۇ بار يارلاقاب ئىزىم جاپپار،
مەھبەرىد ئېردى ئۆزى ئاتى سابىت ئېردىيا.

ئارىغقە سۇغە باردى سۇغە تاھارەت قىلدى،
بىر قىزىل ئالمە ئاقىپ كىلۈر ئېردى دىدىيا.

سابىت ئالمەنى كۆردى سۇدىن ئالمەنى ئالدى،
يارىم ئالمە يەپ ئېردى كۆڭلىگە فىكىر تۈشتىيا.

نىگە يېدىم ئالمەنى تاپسام ئېردى ئىگەسىن،
بەرسەم ئېردى باھاسىن دىبان قورقۇپ تۇردىيا.

بەرمەيىن قولغە ئالدى چاھار باغلارنى قېدىردى،
چاھار باغدىن چاھار باغغە كىرەر ئېردى دىدىيا.

بىر چاھار باغ ئىچرە كىردى ئالمە قولىندە ئېردى،
كىرىپ چاھار باغدە تۇردى بىر ئەر قارشۇ كەلدىيا.

سالام بەردى بۇ يىگىت ئۇشبۇ كىشىنى كۆرگەچ،
قولۇڭداكى ئالمەڭىز بىزنىڭ ئالمە دىندىيا.

مۇنى ئەمدى ئالىپ سىز بىزدىن بى رۇخسەت يەپسىز،
ئاخىرەتدە جازاسىن خوپ بېرۈرسىز دىدىيا.

يىگىت ئەيدى تۇرۇپمەن سىزنى ئىستەپ كىلىپمەن،
ئاخىرەتدىن قورقۇپ مەن ھازىر بەرگۈم دىدىيا.

ئۇلدەم يىگىتنى كۆردى ئابدان ئىكەنىن بىلدى،
بىر قىزى هەم بار ئېردى ساهىپجامال ئېردىيا.

ئۇل ئېر ئەيدى سۆزۇم بار ئۆيۇمدە بىر قىزىم بار،
ئۇشبۇ قىزىمنى ئالساڭ رازى بولاي دىدىيا.

سۆزلاغالى تىلى يوق كۆرۇپ يۇرەر كۆزى يوق،
ئاياقى هەم قولى يوق قىزىم مۇنداغ دىدىيا.

بۇ قىزىمنى ئالماساڭ مەنى رىزا قىلمەسەڭ،
يارىم ئالمە جازاسىن سەندىن ئالغۇم دىدىيا.

ئالاي دىسە قىزنى ئالىپ نە قىلسۇن ئانى،
يارىم ئالمە يىگەندىن ئىلاج تابماس دىدىيا.

سۆزلەر سۆزى يوق بولسە كۆرار كۆزى يوق بولسە،
ئاياق قولى يوق بولسە ماڭا مۇشكۇل دىدىيا.

سۆزىن قوبۇل قىلمەسام بۇ قىزنى ئالمەسام،
ئاخىرەتدە جازاسىن نە قىلۇرمەن دىدىيا.

هەر نە بولسەم بولايىن بۇ قىزنى ئالايىن،
ئاخىرەت ئەزابىنى مۇندە تارتاي دىدىيا.

قوبۇل قىلدى قىزنى ئالماق بولدى قىزدنى،
ئاخىرەت ئەزابدىن قۇتۇلايىن دىدىيا.

خوشۋەقت بولدى ئاتاسى رازى بولدى ئاناسى،
تويلار قىلىپ نىكاهىن ئۇل زەمان ئالدىيا.

خاتۇنلەر يىغىلدىلەر ئۆيگە تۆشەك سالدىلەر،
قىزنى ئالىپ كىلدىلەر ئۇشبۇ يىگىت كۆردىيا.

كۆرگەچ ئانى سىسكەندى قاچىپ تاشقارى چىقتى،
ئۆزگە قىزنى كىلتۇرۇپ مازاق قىلۇر دىدىيا.

ئەيدى يىگىت نىتەرسىز بىزنى مازاق ئىتەرسىز،
بىزگە دىگەن قىزىڭىز بول ئىيمەسدۇر دىدىيا.

كۆزى ھەم يوق تىلى يوق ئاياقى ھەم قولى يوق،
مۇنداغ كىلۇر ھالى يوق بىلەرمۇسىز دىدىيا.

خاتۇنلەر كۆپ كىلدىلەر قەھقە ئۇرۇپ كۈلدىلەر،
ئۇشبۇ تۇۋۇر قىزىمىز بىزگە ئىنان دىدىيا.

ئاي دىسەڭىز يۈزى بار كۈن دىسەڭىز كۆزى بار،
ئايەت، ھەدىس سۆزى يا بىزگە ئىنان دىدىيا.

يىگىت كۆردى قىزنى تەيرىس كۆرۈي يۈزىنى،
يەلغانچىدۇر ئاتاسى قىزنى ئالمام دىدىيا.

كىلدى قىزنىڭ ئاتاسى يوقتۇر سۆزۈم خەتاسى،
ئاتا بىرلە ئاناسى كىلىپ ئەزرىن ئەيدىيا.

تىلى يوقتۇر دىگەنىم غەيبەت سۆزىن قىلمادى،
كۆزى يوقتۇر دىگەنىم نا مەھرەمنى كۆرمەدى.

قولى يوقتۇر دىگەنىم كىشى ھەققىن ئالمادى،
ئاياق بىرلە تاشقارى ھەرگىز چىقماس دىدىيا.

يىگىت مۇنى ئىشتتى سىرىن كۆڭلىگە تۇتتى،
بۇ سۆز يىگىت كۆڭلىگە ئولدەم مەئقۇل بولدىيا.

يىگىت قىزگە قوشۇلدى ئىپەك بولۇپ ئىشلدى،
كۆڭىللەرى قاتىبان ئولدەم ئارام تاپتىيا.

بىرنەچە كۈن ئۆتۈپدۇر قىز ھامىلە بولۇپدۇر،
ئىچىندەكى ھامىلە بىر ئېر ئوغۇل بولدىيا.

ئوغلانغە توي قىلدىلەر كۆپ خالايىق كىلدىلەر،
بۇ ئوغلاننى ئاتىنى نەئمان بواسۇن دىدىيا.

ئوغلان ئالتىگە كىردى ئېلىپ مەكتەپكە بەردى،
ھەر كۈن موللاگە بارىپ ئوقۇپ كىلۇر ئېردىيا.

بىر پادىشاھ بار ئېردى ئۇشبۇ شەھەردە ئېردى،
خانىم ئەيدى: پادىشاھ سەن جەھەننەمى دىدىيا.

پادىشا ئەيدى: نىتەرسەن سۆزنى بىلمەي ئەيتۇرسەن،
مەن جەھەننەمى بولسەم سەن تەلاق بول دىدىيا.

ئالىملارنى يىغدۇردى رەۋايەت بارمۇ دىدى،
ئۈچ كۈنگەچە تاپمەساڭ ئۆلەرسىزلەر دىدىيا.

بارچە ئالىم يىغىلدى كىتابىن بىر - بىر قىلدى،
رەۋايەتىن تاپمايىن يىغلاشۇرلەر دىدىيا.

نەئمان ئولدەم سورادى نىگە يىغلارسىز دىدى،
موللا ئەيدى: ئەي ئوغلان تىلك ئولتۇرغىل دىدىيا.

نەئمان قايتە سورادى نىگە يىغلارسىز دىدى،
ئۈچ كۈن بولدى بولۇبدۇرسىز يار دىدىيا.①

موللا ئەيدى: ئەي ئوغلان مۈشكىل تۈشتى بىل رەۋان،
پادىشاھغە بىر رەۋايەت تاپمايدۇرمىز دىدىيا.

خانغە خانىم ئەيتىپدۇر سەن جەھەننەمى دەپدۇر،
مەن جەھەننەمى بواسەم سەن تەلاق بول دىدىيا.

مۇنچە نىگە يىغلارسىز خانغە مەنى ئېلتارسىز،
ئۇشبۇ سۆزنى جاۋابىن مەن بېرەيىن دىدىيا.

موللا ئەيدى: بارايىن ئالىملارگە ئەيتايىن،
بۇ سۆزۈڭنى ئالىم خوش كۆرەرلەر دىدىيا.

موللا باردى ئالىمغە ئالىم كىلدى ئوغلانغە،
ئوغلان ئېمەسدۇر بىرگە دۆلەت بولغاي بىرگە دىدىيا.

① بۇ مىسرا ئەسلى كىتاپتا خاتا بېسىلغان بولسا كېرەك.

بۇ ئوغلاننى ئالدىلەر خانغە ئالىپ باردىلەر،
ئالىملارگە خان ئەيدى تاپتەڭىزمۇ دىدىيا.

ئەي پادىشاھىم تاپىپ مىز مۇندە ئالىپ كىلىپمىز،
ئۇشبۇ ئوغلان رەۋايەت مەن بىرەيىن دىدىيا.

پادىشاھ تەختىدە ئولتۇردى كىچىك ئوغلاننى كۆردى،
ئالتى ياشار ياش ئوغلان جەۋاب بەرمەس دىدىيا.

ئوغلان ئەيدى: ئەي سۇلتان تەختتىن تۈشىڭىز رەۋان،
تەخت ئۈستىدە ئولتۇرۇپ جەۋاب بەرگۈم دىدىيا.

تەختتە سىز ئولتۇرسەڭىز بىزدىن سوئال سورسەڭىز،
جەۋاب بەرسەك بىز مۇندە گۇناكارسىز دىدىيا.

پادىشا تەختتىن تۈشتى ئوغلان تەخت ئۈزرە مىندى،
سوئالگە ياراشۇر جەۋاب بەرگۈم دىدىيا.

پادىشاھ تەختتىن تۈشتى قولىن قوشۇرۇپ تۇردى،
سوردى ئاندىن سوئالىن سۆزنى تەمام قىلدىيا.

قورقۇمۇسىز تەڭرىدىن مۇنداغ يامان ئىشلاردىن،
قايتارمۇسىز زەررىدىن دىبان جەۋاب بەردىيا.

پادىشاھ ئەيدى: ئەي بوتام بار ئىردى مەنى ئانام،
ئۇ ئاتامنى ياشگىنە زەئىفى بار ئىردىيا.

بىر كىچە ئاڭا باردىم بارىپ ياندە تۇردۇم،
ئول كىچە مەن فەئلىمدىن قايتىپ ئىردىم دىدىيا.

ۋەننازى ئاتى ئوقۇدى مەئىنىسنى بىلدۇردى،
ھەفتىيەكى قولىغە ئالىپ ئانى كۆردىيا.

ۋەنەھىييەن نەفسە ئەنەلھەۋايى فەئىننەلجەننە تەھىيەلمەئۋا،
بۇ ئايەتنى مەئنىسىن خانغە ئەيتىپ بەردىيا.

سزگە جەھەننەم بولمەس خانم ھەم تەلاق بولمەس،
بۇ ئايەتنى مەئنسى مۇنداغ تۇرۇر دىدىيا.

کەرۋەھ ـ کەرۋەھ ئالىملار خان ياندە قازىلار،
ئۇلۇغ ـ کچىك خالايىق تاڭ ئاجايىپ قالدىيا.

ئۇشبۇ ئوغلان ئېر بولۇر ئەل ئىچىندە شىر بولۇر،
ئالتى ياشار ئوغلاننى ئەزەم بولسۇن دىدىيا.

رەۋايەتىن بىلدۇردى خەلقنى کۆڭلىن تىندۇردى،
ئىمام ئەزەم ئات قويدى ئۇشبۇ يەردە دىدىيا.

ئۆيگە کىشى باردى سۆيۈنچى بەرگىل دىدى،
ئالتى ياشار ئوغلۇڭىز ئەزەم بولدى دىدىيا.

ئەيدى ئولدەم ئاتاسى زەئىفەلەر ئاناسى،
يارىم ئالمە شۇملۇغى ئالتى ياشقە قويدىيا.

يارىم ئالمە يىمەسە ئاتا شۇملۇق قىلمەسە،
ئۈچ ياشىندە بۇ ئوغلۇم ئەزەم بولۇر دىدىيا.

دىنىمىزنى يارۇغى ئىماملارنى ئۇلۇغى،
مۆئمىنلەرنى مەزھەبى ئىمام ئەزەم بولدىيا.

بۇ ئىمامەلەر بولمەسە مۇنى بىزگە ئەيتمەسە،
يولنى بىلمەس مۆئمىنلەر قايان بارۇر دىدىيا.

مۇھەممەدکە ئۈممەت بول مەزھەپ ئەزەمگە بول،
ئۇشبۇ تۇرۇر ھەقلىق يول مۆئمىنلەر يول تاپتىيا.

ئاشىق بولسەڭ ئويۇمە نەفسىڭ يولغە کىرمە،
شەيتانىڭ تىرىك قىلمە نەفسىڭ ئۆلسۇن دىدىيا.

تەمام بولدى بۇ قىسسە کىتتى کۆڭلىدىن غۇسسە،
کۆڭلۈم ئىچىندە غۇسسە کۆزۈم گىريان دىدىيا.

نەزم قىلدىم مەن غېرىپ ئىرانلەرگە يالبارىپ،
ئىرانلەرنى رۇھىدىن ماڭا مەدەد بولدىيا.

بەسكە ئەزىزلار ئاتام يوقتۇر سۆزۈمدە خەتام،
بۇ قىسسە بولدى تەمام قۇل خوجەئەھمەد دىدىيا.

غەزەل ھىكمەت

شەرمەندىلىكلەر كۆپ ئىكەن نىگە ئول تۇغدۇڭ ئانا،
بارۇر يەرىمىز كۆن ئىكەن ئول نىگە بولدۇم مانا.

ھۇل قىيامەت بار ئىكەن ئاھ ۋە نادامەت بار ئىكەن
ئارمان ۋە ھەسرەت يار ئىكەن ئول نىگە بولدۇم مانا.

تۇغدۇڭ گۇناگە ياپۇشۇپ شەيىتان بىرلە سۆز تاپۇشۇپ،
تەئزىم قىلىپ قول قاۋۇشۇپ ئول نىگە بولدۇم مانا.

ھەرگىز خۇدانى بىلمەدىم قورقۇپ ئۆزۈمگە كېلمادىم،
دەرگاھىگە يالبارمادىم ئول نىگە بولدۇم مانا.

ئاھ نادامەت قىلمادىم خوبلارنى كۆزگە ئىلمادىم،
ئاخىر ئۆلەرىم بىلمادىم ئول نىگە بولدۇم مانا.

بولماس گۇناھىمنى ساناپ ئەستايەد شەيتان تونۇپ،
شەيتان نە دىسە مەن ئۇناپ ئول نىگە بولدۇم مانا.

يازۇقلارىمنى سانى يوق قورقماس كىشنى جانى يوق،
ھەم جانى يوق ئىمانى يوق ئول نىگە بولدۇم مانا.

قورقماي بۇ دۇنيا زەھرىن خۇفىم ئىگەمنى قەھرىدىن،
بىتمەي بۇ دۇنيا مېھرىدىن ئول نىگە بولدۇم مانا.

قىلماي بۇ نەفسىمدىن ھەزەر ئىتدەك يۈگۈردۈم دەربەدەر،
دۇنيادىن ئۆتتۇم بىخەبەر ئول نىگە بولدۇم مانا.

يەتسە ئەگەر ۋەقتىم مەنى ۋەيران بولۇر بەختىم مەنى،
تۇفراق ئېرۇر تەختىم مەنى ئول نىگە بولدۇم مانا.

ئالسە جانىمنى قىيناتىپ مېغزى سىرىمنى قىيناتىپ،
ئىكى كۆزۈمنى ئويناتىپ ئول نىگە بولدۇم مانا.

(   ) نى قاتىغ تۇرتسەلەر قىلمىشلارىمنى ئايتسەلەر،
(   ) لار تىلىمدىن تۇتسەلەر ئول نىگە بولدۇم مانا.

سۆزلەرگە بولمىسا ماجال سود ئېلاماس يىغقان بۇ مال،
جايىمدە ياتسام هال ماجال ئول نىگە بولدۇم مانا.

هالىمنى سورسەلەر ئېلىم سۆزلەرگە بولمىسا تىلىم،
ۋاۋەيلەسە فەرزەندلەرىم ئول نىگە بولدۇم مانا.

جانىمنى تەندىن ئۈزدۈرۈپ جاننى بۇ تەندىن بەزدۈرۈپ،
سانسىز گۆرستان كېزدۈرۈپ ئول نىگە بولدۇم مانا.

ياتسام جانىمدىن ئايرىلىپ هىچ دۇنماسام مەن قايرىلىپ،
كىلسە خالايىق يىغىلىپ ئول نىگە بولدۇم مانا.

غۇسال كىلىپ هەم يۇسەلەر ئۈچ كاسە سۇنى قۇيسەلەر،
ئىلتىپ جايىمگە قويسەلەر ئول نىگە بولدۇم مانا.

ئۈچ يۈز ئاتمىش تومۇرلارىم تۆرت قىرىق تۆرت سۆڭەكلەرىم،
(   ) قۇرۇپ قالىپلارىم ئول نىگە بولدۇم مانا.

باشىنى ئاياغ جۇلىغۇپ كىفەن يىغمىشلارىم قالدى ۋەتەن،
خەلقە قىلالمادىم سۇخەن ئول نىگە بولدۇم مانا.

جانسىز ئاتىگە مىندۈرۈپ قەۋم قارىنداش ئاه ئۇرۇپ،
ئەهل ئەيال فەرياد ئۇرۇپ ئول نىگە بولدۇم مانا.

باشىم ئاياغىمنى تۇتۇپ يۈرگەن يىرىمنى ئۇنۇتۇپ،
دىن دۇنيا كۆڭىل سۇۋتۇپ ئول نىگە بولدۇم مانا.

ئوقۇپ جىنازەم كۆتەرىپ يارانلارىم يىغلاپ بارىپ،
ماتەم تۇتۇپ كۆكسىن يارىپ ئول نىگە بولدۇم مانا.

ئۆلتىپ تەدگە قويسەلەر ئارقاغە باقماي قايتسەلەر،
سورۇق سوئالىم سورسەلەر ئول نىگە بولدۇم مانا.

قىلدىم گۈناھلار ماھ سال ئىلكىمدە يوقتۇر قال ھال،
ئاندە سورساڭ مىڭ سوئال ئول نىگە بولدۇم مانا.

كىرسە ساڭا ئىكى مالىك رەبىڭنى ئېتكىن كىم سىڭ،
سۆزلەرگە ئاغىز تىل قانى ئول نىگە بولدۇم مانا.

دىنىم رەسۇلۇم سورسەلەر يىغلىپ مالىكلار ئۇرسەلەر،
دەۋزەخ سىرىگە سۆرسەلەر ئول نىگە بولدۇم مانا.

ھىچ چىقمىسا مەندىن جاۋاپ قىلغاي يەتتە قاتىغ ئەزاپ،
ئەي كاشكى بولسام تاراپ ئول نىگە بولدۇم مانا.

جانىم تىنىم كۆيدۇرسەلەر گاھ تىرگۈزۈپ ئۆلتۈرسەلەر،
گۆلدەك يۈزۈم سۇلدۇرسەلەر ئول نىگە بولدۇم مانا.

مالىكلار كۆمەس تەرزىنى ھىچكىم ئىشتمەس ئەرزىنى،
ئوتكە باسارلار يۈزىنى ئول نىگە بولدۇم مانا.

ئۇرسە كۆتەرىپ كەرزىنى بەرگىن خۇدانى قەرزىنى،
ۋاجىپ سۈننەت فەرزىنى ئول نىگە بولدۇم مانا.

ئەمرىمنى ھەرگىز تۇتمادىڭ قويۇپ سەھەر قان يۇتمادىڭ،
بىردەم رىيازەت تارتمادىڭ ئول نىگە بولدۇم مانا.

تىلگە سەنا ئۆرگەتمادىڭ يازۇقلارىڭ بەركىتمادىڭ،
جان دىلىڭ قورقۇتمادىڭ ئول نىگە بولدۇم مانا.

ھەمدۇ ـ سەناسىن ئېتمادىڭ شەيتان لەئىندىن قايتمادىڭ،
مەنلىكنى تاشلاپ ئاتمادىڭ ئول نىگە بولدۇم مانا.

دۇنيادە يۈردۈڭ مەنمەنى قويۇپ خۇدايىڭنى قانى،
ئاخىر ياراتتى كىم سەنى ئول نىگە بولدۇم مانا.

تەئنە قىلۇرسەن بەندە سەن كۇفار ئىچىندە گەندە سەن،
يۈزى قارا شەرمەندە سەن ئۇل ندگە بولدۇم مانا.

قەدىم ئىلىق بولدى دۇتا ئىلكىم ئالىك يا مۇستافا،
مەھشەر كۈنى ھالىم تەبا ئۇل ندگە بولدۇم مانا.

قىلغان ئىشىم جۇرم گۇناھ ھالىم نە كەچكەي ئاھ ئاھ،
ئىلكىم ئاياغىمدۇر گۇۋاھ ئۇل ندگە بولدۇم مانا.

بارى گۇناھ تاغدىن ئاغىر سەن سەن بى نەزىر،
ئەي پادىشاھى بى ۋەيىز ئۇل ندگە بولدۇم مانا.

يالغانچى بەندە سەن ئۇيات يىغدىك جاھاندە قوي ۋە ئات،
ئاخىر تاپماك مۇ مامات ئۇل ندگە بولدۇم مانا.

ئىبيتسام قىيامەت قىسسە كۆپ قىلسام بايان بولمان يۈرۈپ،
قىلغىل ئىبادەت يەتكۈرۈپ ئۇل ندگە بولدۇم مانا.

ئەي ئەھمەدى مىسكىن غېرىپ يىغلا خۇداغە يالبارىپ،
كۆپ يىغلاساڭ قىلغاي ھەبىب ئۇل ندگە بولدۇم مانا.

× ×

كىلىك دوستلار ھىكمەتىمدىن ئۆلۈش ئالىك،
بىسمىللا دەپ بايان ئەيلەپ ئەيتتىم مانا.
جان دىلدەن ھەق يولىنى مەھكەم تۇتۇپ،
شەيتان لەئىن يوللارىنى قايتتىم مانا.

تەۋبە ئوقۇپ تەۋبە قىلدىم مەۋلۇم گۇۋاھ،
نەزەر قىلىپ ھەق دەردىمە بەردى دەۋا،
خانۇمان خانۇماندىن كەچسەم رەۋا،
جان نە بولغاي ئىمانىمدىن ئۆتتۈم مانا.

تا ئۆلگۈنچە مىھنەت تارتىپ بولاي ئادا،
ھەقىقەتلىق مەئشۇق ئۇچۇن جانىم فىدا،

پەرۋانە دېك ئەخكەر بولۇپ كۈلدەك فەنا،
ئىنشائ ئاللا ھەق نۇرىگە پاتتىم مانا.

ئەي يارانلار دەردىم پىرزور ھالىم زەبۇن،
جانىم كۆيگەن باغرىم كۆيگەن چىقماس دۇتۇن،
دەرگاھىگە كۆپ يىغلادىم باقتى بېھچۇن،
مۇھەممەدۇللا جان بەخشىشلىق تاپتىم مانا.

زاھىد بولۇپ بوي خۇدا ئاڭلامىدىم،
دۇنيا ئەقباي ئارقا سىرى سالمىدىم،
تەسبىھ ئالىپ ئىشق لەززەتىن بىلالمىدىم،
مەسجىد كىزىپ زاھىد سۇفەت قاتتىم مانا.

ئىشق شەرابىن ھەق ئىچۈردى تولۇپ تاشتىم،
مەجنۇن سۇفەت خەيىل خۇشدىن ئۇرۇپ قاشتىم،
ھەقدىن يۈز مىڭ جافا تېگدى قورقۇپ شاشتىم،
غۇنچە يەڭلىغ خۇن جىگەر يۇتتۇم مانا.

ئىشقىن ئالىپ پىر مۇغان سىرى باردىم،
ياشىم ساچىپ دەردىم ئەيتىپ كۆكسۇم ياردىم،
فەيىز فەتۇھ تولا بەردى سىرلار كۆردۇم،
ھەركۇن يۈز مىڭ سىرلار كۆرۇپ ياتتىم مانا.

مەيىھانەگە تا كىرگۈنچە ھىچ ئويمادىم،
تەسبىھ تەھلىلنى شەۋقى ئۇچۇن مەن سويمادىم،
سابىر بولگىن بەندەم دىدى مەن ئەغنەدىم،
جان ۋە دىلدە ھەق ئەمرىنى تۇتتۇم مانا.

مەن ئانادىن تۇغدۇم ئېرسە كۈلگەنىم يوق،
بۇ دۇنيانى ئىشرەتلەرىن بىلگەنىم يوق،
ئۆمرۈم ئىچرە ھەرگىز خوشنۇد بولگەنىم يوق،
ھەقدىن قورقۇپ يىغلاي يىغلاي ئۆتتۇم مانا.

دۇنيا ئەسلى ماتەمخانە كۈلمەك نىمە،
ئاقىل ئېرسەڭ ھەقدىن ئۆزگە سۆيمەك نىمە،

دەم غەنىمەت بۇ دۇنيانى غېمىن يەمە،
پىرى مۇغان خىزمەتىدە ئۇتتۇم مانا.

ئەيىز فۇتۇھ ئول هافىزۇ ئەگا زاكىر،
شەرتى ئولدۇر قانائەتلىك بولسە سابىر،
ئاللا ھەققى يالغانچى يوق خۇدا هازىر،
ھەقدىن ئىشتىپ بۇ سۆزلەرنى ئەيدىم مانا.

خاس بۇزرۇكنى ئاستانەسى پىرى مۇغان،
ئايەت ئىچرە خەبەر بەردى مەۋلۇم ئوغان،
زاھىد قايتىپ بارساڭ ئوتدە ھەققە تولغان،
ھەركۈن يۈز مىڭ ئاستانەنى ئۆپتۇم مانا.

قۇل خوجە ئەھمەد سەخىلارنى جايى جەننەت،
دەريا ـ دەريا ئىھسانى قىلسە قىلماس مىننەت،
تاغىنە بارسە ھەق ئىنئامى تاجى دەۋلەت،
ئىھسان ئۈچۈن يۈزمىڭ ئۆزۇم ساتتىم مانا.

× ×

ئارىف ئاشىق سۆھبەتىدىن بەھرە ئالغان،
خۇدايغە يېقىن بولدى بىلدىم مانا.
پىرى كامىل مۇكەممەلگە خىزمەت قىلغان،
ئىخلاس بىلەن سىرى ئەسرار ئالدىم مانا.

سىر ۋە ئەسرار ئالقانلارگە يۈز مىڭ ئىنئام،
خاس بەندەم دەپ ھەق يىبەرگەي يۈز مىڭ سالام،
مالائىكلەر ئالىپ كېلگەي يۈز مىڭ پايام،
هازىر تۇرۇپ ئەرش ئۈستىدە كۆردۈم مانا.

ئەرش ئۈستىدە ناماز ئوقۇپ سۆھبەت قىلدىم،
تۈن كېچەلەر باشىم بىرلە قايىم تۇردۇم،
مۇھەممەدۇللا مەئشۇقىمە ئۇلفەت بولدۇم،
موسا سۈفەت يۈز مىڭ سوئال سوردۇم مانا.

سوئالىمغە ھەقدىن كېلدى يۈز مىڭ جاۋاپ،
روز مەھشەر ئەئماللىگنى قىلمام ھىساپ،

كاتىپ بولۇپ ئوك قولىڭا بىراي كىتاپ،
ھەق كەل دىدى تەئزىم قىلىپ كىلدۇم مانا.

يولسىز ئىبردىم ئۇلۇغ بابام يولگە سالدى،
ئاندىن سۆگرە خاس بۇزرۇك قولۇم ئالدى،
خىزىر بابام ھازىر تۇرۇپ شەفقەت قىلدى،
شەفقەتىدىن خاسىيەتلەر كۆردۇم مانا.

خاسىيەتنى سىزگە ئىيتاي خەلق جاھان،
يا ئەبەدى دەپ ئاۋاز كىلدى ھەقدىن نىھان،
رەھمەت بىلەن ماڭا ياقتى ھەق مىھرۇ يان،
ئالەم كىزىپ ئىرانلاردىن سوردۇم مانا.

قەيۇ تالىپ ھىكمىتىمنى تۇتسە ئەزىز،
قايدە بارسە باشى ئەزىز سۆزى لەزىز،
ياخشى سۆزنى فەھىم ئىيتمەسلەر ھەر بى تەمىز،
ئول سەبەبدىن دانا ئىزلەپ يۈردۇم مانا.

مەن دەفتەرى سانى ئەيتتىم قەنى قۇلاق،
قان ياش تۆكۈپ يىغلاماسلار مەسل بۇلاق،
ئاشىق بولساڭ دۇنيا ئىقبىن قويگىن تالاق،
تالاق قويۇپ دىدارىنى كۆردۇم مانا.

ھەقىقەتدىن ھىكمەت ئىيتتىم بىلمەس كىشى،
يالغان ئاشىق ھىلە بىلەن پۈتمەس ئىشى،
چىن ئاشىقنى نۇرگە تولار ئىچۇ تاشى،
ھەقدىن ئىشتىپ بۇ سۆزلەرنى ئەيدىم مانا.

ھەقتەئالا ئاشىقلارغە بەردى ئىشقىن،
چىن تالىپكە ئاتا قىلدى زەۋقى شەۋقىن،
زاھىدلەرگە شەيتان بەردى رىيا دەلقىن،
سۆزلەر بىلەن رىيالىغنى ئۇردۇم مانا.

مەن رىيالىغ شەيخنى كۆرۈپ بىزار بولدۇم،
زەررە بۇي ماڭا تىگدى بىمار بولدۇم،

هەق يولدە سرمەست ئېردىم هۇشيار بولدۇم،
ئىچ قارنىمدە دۇشمەن تۇتۇپ يۇردۇم مانا.

مەن رىيالىغ شەيغنى كۆرۇپ تەپكۇم كىلۇر،
هەقدىن يۇز مىڭ بالا تىلەپ سەپكۇم كىلۇر،
شەمشەر ئالىپ باشلارىنى چاپگۇم كىلۇر،
قايدە بارىپ ئىشق دۇكانىن قۇردۇم مانا.

قۇل خوجە ئەهمەت تائەت قىلساڭ پىنهان قىلگىن،
لەب نامەهرەم دەم نا مەهرەم هازىر بولگىن،
بىلگە قەدەم نامەهرەمدۇر ئۆزۇڭ بىلگىن،
هەقدىن ئۆزگە تالىپلارنى (سوردۇم) مانا.

× ×

تىنماي ئاشىق هۇ دەرلەر خۇدايىغە يالبارىپ،
يۇرەر ئانى ئىشقدە كېچە ـ كۇندۇز سارغايىپ.

زار يىغلاتىپ ئاشىقنى ئىشق ئىلكىدە خۇدايىم،
ئىشق يولدە مالامەت ئاثار كۆرەر مۇناسىپ.

مەنسۇر بىر كۇن يىغلادى ئىرانلار رەهىم ئەيلادى،
چىلتەن شەربەت ئىچۇردى مەنسۇرغە مىهرىن سالىپ.

مەنسۇر ئەيتۇر ئەنەلهەق ئىرانلار ئىشى بەرهەق،
موللالار ئەيتۇر ناهەق كۆڭلىگە يامان ئالىپ.

ئەيتماگىل ئەنەلهەق دەپ كافىر بولدۇڭ مەنسۇر دەپ،
قۇرئان ئىچرە يولدىر دەپ ئۆلدىردىلەر كوبلاشىپ.

بىلمادىلەر موللالار ئەنەلهەقنى مەئنىسىن،
قال ئەهلىگە هال ئىلمىن هەق كۆرمەدى مۇناسىپ.

رەۋايەتلەر پۇتۇلدى هالىن ئانى بىلمادى،
مەنسۇردەك ئەۋلىيانى قويدىلەر دارغە ئاسىپ.

ئەفسانەدۇر شەرىئەت فەرزانەدۇر تەرىقەت،
دۇردانەدۇر ھەقىقەت ئاشىقلەرغە مۇناسىپ.

خەلق ئالەم يىغلدى مەنسۇر دەپ فەرياد قىلدى،
مەنسۇرنى يارانلەرى قالدى ئاندە يىغلاشىپ.

تەۋبە قىلغىل خوجە ئەھمەد بولگەي ھەقدىن ئىنايەت،
يۈز مىڭ ۋەلىلار ئۆتتى سىرنى سىرنى ئۇلاشىپ.

× ×

ھەق رەسۇلىنىڭ ئىلچىسى بابلار بابى ئارسلان باب،
تالىپلارنىڭ يولچىسى بابلار بابى ئارسلان باب.

پەيغەمبەرنىڭ ئەممنى ھەم بەندەلەر كەممنى،
خوش ساقلدى دىننى بابلار بابى ئارسلان باب.

ئىمان ئۇچۇن جان بەرگەن ئىسلام ئۇچۇن تىغ
مەۋلۇم رىزاسىن قولغان بابلار بابى ئارسلان باب.

غازىلارنى نەكىنى سەھابەلەر ھەلىمى،
خاس بەندەلەر كەممنى بابلار بابى ئارسلان باب.

ئىلمەلىيەقىن داناسى ئەينەلىيەقىن سەناسى،
ھەققۇلىيەقىن كوياسى بابلار بابى ئارسلان باب.

مەئرىفەتنىڭ بازارى مۇھەببەتنىڭ گۈلزارى،
ئاشىقلارنىڭ سەردارى بابلار بابى ئارسلان باب.

قابىل كۆرۈپ ھەق رەسۇل قىلدى خىزمەتدە قوبۇل،
بولدى ۋىسالىغە مەۋسۇل بابلار بابى ئارسلان باب.

بىر كۈن ئەيدى مۇستافا بەرگۈم ساڭا بىر خورما،
ياخشى ساقلاغىل بالا بابلار بابى ئارسلان باب.

مەندىن سۆكرە بىر ئوغلان تۇتقۇسدۇر بى گۇمان،
ئانى كۆرگىل ئولزامان بابلار بابى ئارسلان باب.

ئاتى ئانىڭ ئەھمەد ئول زانى ئانىڭ رەھمەت ئول،
خەلاسەئى ئۇممەت ئول بابلار بابى ئارسلان باب.

مەئادنى مەقدەر قىلدى ئەگا پەيغەمبەر،
مۇنداغ خەبەر بەردىلەر بابلار بابى ئارسلان باب.

ئارسلان ئەيدى: ئەي نەبى ئاخىر بولۇپ مەن قەرى،
ئول زامانغە يەتكەلى بابلار بابى ئارسلان باب.

بىننى دۇئا قىلدىلەر جۇملە ئامىن دىدىلەر،
شاد خۇررەم بولدىلەر بابلار بابى ئارسلان باب.

ئول تارىخدىن تۆرت يۈز يىل كەچتى يەتتە ئارتۇق يىل،
سورار ئىردى مۇتتەسىل بابلار بابى ئارسلان باب.

سەفەر قىلدى بۇ يانغە تا كىلدى تۇركستانغە،
سوراغ سالدى ھەر يانغە بابلار بابى ئارسلان باب.

تاپتى ئانى ياشدە مەكتەپخانە يولدە،
قىر تۇردى ئالدىدە بابلار بابى ئارسلان باب.

رەۋان ئىسلام قىلدىلەر ئوغلان ئىلىك ئالدىلەر،
بىر زەماننى تۇردىلەر بابلار بابى ئارسلان باب.

ئوغلان ئەيدى: ئەي بابا سىزنىڭ ئەمانەت قەنى،
ئىمىن قىلدىلەر سىزنى بابلار بابى ئارسلان باب.

ئارسلان ئەيدى: ئەي ۋەلى قايدىن بىلدىڭ سەن مۇنى،
ھىچكىم ساگا ئەيمادى بابلار بابى ئارسلان باب.

ئەيدى ماگا ھەق سۇبھان قىلدى بۇ سىرنى ئەيان،
تاڭلانىپ قالدى ھەيران بابلار بابى ئارسلان باب.

ئارسلان ئەيدى: ئەي ئوغلان ئاتلڭ كىمدۆر قىل ئەيان،
بىلەي سەنى بى گۆمان بابلار بابى ئارسلان باب.

ئەيدى: ئاتىم قۆل ئەھمەد پەيغەمبەرىم مۆھەممەد،
مەئبۆدۆمدۆر ئول ئەھەد بابلار بابى ئارسلان باب.

بۆ ئىشلارنى كىم كۆردى ئەمانەتنى يەتكۆردى،
ئىگەسىغە كىتۆردى بابلار بابى ئارسلان باب.

قاراپ قۆرئان ئالدىدا قەلئە قىبلە ئۆيىندە،
مەكتەھۆللاھى يولىندە بابلار بابى ئارسلان باب.

ئۆتەر ئىبر ئەيالى خادەمى ئامى ۋە هەم ئالىمى،
جۆملە ئۆنىڭ مەخدۆمى بابلار بابى ئارسلان باب.

ئوڭ يانىدە ماچىن باب سول يانىدە قارغە باب،
قاتىھەئى جۆملە باپ بابلار بابى ئارسلان باب.

شەمىس ئەھمەدى كىم بولغاي بۆ بابلاردىن دەم ئۆرغاي،
مەگەر ئانى قولداغاي بابلار بابى ئارسلان باب.

بەند

جان دىلدىن نە ئىتىنى گەر ئەيلەسە رۆخسەت،
مەهبۆب خۆدا ساهىپ ئول مىهر نە بۆۋۋەت،
مەۋجۆت تۆفەيلى ئانى هەفتاد دۆ مىللەت،
ئاسىلارىنە قىلسە قىيامەت كۆنى شەفئەت،
مىئراج تۆنى هەق ئاڭا بەردى مەي ۋەهدەت،
يۆز شۆكرى خۆدا بىزنى قىلىپدۆر ئاڭا ئۆممەت.

تەئرىفى ئىبەس بىرنەچە سۆز ئەيلەسەم ئىزهار،
هۆسنى ئىقلىمدە ئول تىبگى يوق ئارەزى گۆلزار،
زۆلف سىيەھ ۋە قامەت خوش لەئلى شىكەر بار،
جان نەقدە بىلەن نەئتىغە ئۆيقۆمدە خىرىردار،
مىئراج تۆنى هەق ئاڭا بەردى مەي ۋەهدەت،
يۆزمىڭ خۆدا بىزنى قىلىپدۆر ئاڭا ئۆممەت.

بىلگىل نه ئەجەپ قۇدرەت ۋەھاب خەلىلدۇر،
تا قىلغۇسى نەمدۇر ئوتى گۇلزار جەلىلدۇر،
ئول كۆنكى رەسۇل ئۇممەت ئۇچۇن ھەققىنە كەفىلدۇر،
گىسۇيى ئەزىزى يەتتى دەۋزەخقە قەتىلدۇر،
مىئراج تۈنى ھەق ئاڭا بەردى مەي ۋەھدەت،
يۈز شۈكرى خۇدا بىزنى قىلىپدۇر ئاڭا ئۇممەت.

بەردى خەبەر ئول كېچەكى جەبرائىل بۇرادەر،
ئاتلاندى ئەجەپ شىۋە بىلەن شاھى دىلاۋەر،
ئويناتتى بۇ توقۇز فەلەك ئۈستىدە تەكاۋەر،
ئارقاسىدە بولغايمۇ ئانىڭ تەڭ بەرابەر،
مىئراج تۈنى ھەق ئاڭا بەردى مەي ۋەھدەت،
يۈز شۈكرى خۇدا بىزنى قىلىپدۇر ئاڭا ئۇممەت.

ئولكى يارى ھەزرەت سىدىق سەفادۇر،
ئىككىنچى شەرىئەتدە ئۆمەر ئەدل ئەتادۇر،
ئۈچۈنچى يارى ھەزرەت ئوسمان ھەيادۇر،
تۆرتىنچى يارى ھەزرەت ئول شىر خۇدادۇر،
مىئراج تۈنى ھەق ئاڭا بەردى مەي ۋەھدەت،
يۈز شۈكرى خۇدا بىزنى قىلىپدۇر ئاڭا ئۇممەت.

ئوت سالدى ئوشول قۇدرەت جانىنە ئويىسى،
تاسەڭ .... دەھنانىنە ئويىسى،
ئەنجۇم قۇلاغىن ئاچتى فىغانىنە ئويىسى،
كەلتۈردى ۋە يادىنە سەناسىنى ئويىسى،
مىئراج تۈنى ھەق ئاڭا بەردى مەي ۋەھدەت،
يۈز شۈكرى خۇدا بىزنى قىلىپدۇر ئاڭا ئۇممەت.

× ×

ھەقتەئالا فەزلى بىرلەن فەرمان قىلدى،
ئىشتىپ ئۇقۇپ يەرگە كىردى قۇل خوجەئەھمەد.
ئاتمىش ئۈچدە سۈننەتلەرىن مەھكەم تۇتۇپ،
ئىشتىپ ئۇقۇپ يەرگە كىردى قۇل خوجەئەھمەد.

يەر ئۈستىدە ئۆلمەس بۇرۇن تىرىك ئۆلدۇم،
ئاتمىش ئۈچدە سۈننەت دىدى ئىشتىپ بىلدىم،

يەر ئاستدە جانىم بىلە قۇللۇق قىلدىم،
ئشتىپ ئۇقۇپ يەرگە كىردى قۇل خوجەئەھمەد.

ئىرانلاردىن فەيزۇ فۇتۇھ ئالالمادىم،
يۈز يىگىرمە بەشكە كىردىم بىلالمادىم،
ھەقتەئالا تائەتلەردىن قىلالمادىم،
ئشتىپ ئۇقۇپ يەرگە كىردى قۇل خوجەئەھمەد.

بولغاي مەنمۇ مۇھەممەدنى خاس ئۈممەتى،
ئۈممەت دىسە ئاسلارنى خوش دەۋلەتى،
بالدىن تاتلىغ ئىرۇر ماڭا بۇ مىھنەتى،
ئشتىپ ئۇقۇپ يەرگە كىردى قۇل خوجەئەھمەد.

بىزلەر ئۈچۈن جانلار چەكتى ئول مۇھەممەد،
ئۈممەت بولساڭ غەم يەمەسسەن يالغان ئۈممەت،
كىچە - كۈندۈز ھاسىللارىڭ ئەيشى - ئىشرەت،
ئشتىپ ئۇقۇپ يەرگە كىردى قۇل خوجەئەھمەد.

ئەللىك ياشدە نىدا كەلدى ئۆلمەك ئاسان،
شەرتى ئولدۇر سەندە بولسە نۇر ئىمان،
تاڭلا بارساڭ دىدارىغە قىلۇر مىھمان،
ئشتىپ ئۇقۇپ يەرگە كىردى قۇل خوجەئەھمەد.

ئەي مۆئمنلەر بۇ دۇنيانى پايانى يوق،
چىن ئۆلۈرسەن ھەرگىز مۇنى يالغانى يوق،
كىم بىلمىسە ۋاللە ئانى ئىمانى يوق،
ئشتىپ ئۇقۇپ يەرگە كىردى قۇل خوجەئەھمەد.

ئەسلىم تۇفراق نەسلىم تۇفراق بارچەدىن خار،
باسىپ ئۆتسەڭ مۇردار جىسمىم قىلغۇسى ئار،
كىم ئار ئىتسە شەيتان قەۋمى ھەۋاسى بار،
ئشتىپ ئۇقۇپ يەرگە كىردى قۇل خوجەئەھمەد.

چىن زاكىرغە خۇدا ئۆزى قىلدى رەھمەت،
تاڭلا بارسە جەننەت ئىچرە يايۇر خىلئەت،
روز مەھشەر دىدار كۆرۈپ سۇرگەي دەۋلەت،
ئشتىپ ئۇقۇپ يەرگە كىردى قۇل خوجەئەھمەد.

بەندە بولساڭ مىهنەت تارتقىل غافىل ئادەم،
ئاقىل ئېرسەڭ غەنىمەتدۇر ساڭا شولدەم،
ئامانەتدۇر ئەزىز جانىڭ يۇرمە بىنەم،
ئىشتىپ ئۇقۇپ يەرگە كىردى قۇل خوجەئەھمەد.

ئاتمىش ئۇچدە سۇننەت بولدى يەرگە كىرمەك،
رەسۇل ئۇچۇن ئىككى ئالەم بەرباد بەرمەك،
ئاشىقلارنى سۇنەتىدۇر تىرىك ئۆلمەك،
ئىشتىپ ئۇقۇپ يەرگە كىردى قۇل خوجەئەھمەد.

ئۇممەت بولساڭ ئىشتىپ جانىڭ بەرمەسمۇ سەن،
مۇستافاغە جانىڭ قۇربان قىلماسمۇ سەن،
جان نە بولغاي ئىمانىڭنى بەرمەسمۇ سەن،
ئىشتىپ ئۇقۇپ يەرگە كىردى قۇل خوجەئەھمەد.

قۇل خوجە ئەھمەد ئاتمىش ئۇچدە غايىپ بولدى،
ئەدەپ ساقلاپ مۇستافاغە نايىپ بولدى،
سۇلتان بولدى مىهنەت تارتىپ تايىپ بولدى،
ئىشتىپ ئۇقۇپ يەرگە كىردى قۇل خوجەئەھمەد.

× ×

قاھار ئاتلىغ قەھرىڭدىن قورقۇپ يىغلار خوجەئەھمەد،
راھمان ئاتلىغ رەھمىڭدىن ئۇمىد تۇتار خوجەئەھمەد،

گۇناھىم كۆپ ئىلاھىم كەچۇرگەيسەن گۇناھىم،
بارچە قۇللار ئىچىندە ئاسى قۇلدۇر خوجەئەھمەد.

مۇنافىقلار يۇرۇرلەر فىسقۇ فۇجۇر قىلۇرلەر،
هارام شۇبھەلەر قورقۇپ يىغلار خوجەئەھمەد.

تەرىقەتنى بىلمادىم ھەقىقەتنى كىرمادىم،
بىر بۇيرۇغىن تۇتمادىم ئۇزرى كۆپتۇر خوجەئەھمەد.

ئاخىر زامان بولغاندۇر پادىشاھ زالىم بولغاندۇر،
هارام شۇبھە تولغاندۇر ھەيران بولۇر خوجەئەھمەد.

شەرمەندە ئاسى قۇلمەن ئىشق يولدە بۇلبۇل مەن،
ئارسلان باباىگە قۇلمەن قۇلۇڭ بولۇر خوجەئەھمەد.

قۇل خوجەئەھمەد تائەت قىل يىغلاماقنى ئادەت قىل،
بالا كەلسە تاقەت قىل ھەقدىن بولۇر خوجەئەھمەد.

× ×

ئىشق يولدە فەنا بولاي ھەق بىرۇ بار،
ھەرنە قىلساڭ ئاشىق قىلگىل پەرۋەردىگار.
ئىلكىم ئاچىپ دۇئا قىلاي ئىزىم جاپپار،
ھەر نە قىلساڭ ئاشىق قىلگىل پەرۋەردىگار.

ئىشقى تەگسە كۆيدۇرگۇسى جان ۋە تەننى،
ئىشقى تەگسە ۋەيران قىلۇر ماۋمۇننى،
ئىشق بولمىسا تانىپ بولماس مەۋلۇمنى،
ھەر نە قىلساڭ ئاشىق قىلگىل پەرۋەردىگار.

ئىشق دەفتەرى سىغماس دوستلار دەرگاھىنە،
جۇملە ئاشىق يىغلىپ بارغاي بارگاھىنە،
يەتتى دەۋزەخ تاقەت قىلماس بىر ئاھىنە،
ھەر نە قىلساڭ ئاشىق قىلگىل پەرۋەردىگار.

خاس ئىشقىڭنى كۆرسات ماڭا شاكىر بولاي،
ئارە قويسە زىكرىڭدە ذاكىر بولاي،
ئايۇپ سۇفەت بالاسىنە سابىر بولاي،
ھەر نە قىلساڭ ئاشىق قىلگىل پەرۋەردىگار.

ئىشق دەردىنى تەلەپ قىلدىم دەرمانى يوق،
ئىشق يولدە جان بەرگەننى ئارمانى يوق،
بۇ يوللاردە جان بەرمىسە ئىمكانى يوق،
ھەر نە قىلساڭ ئاشىق قىلگىل پەرۋەردىگار.

قايدىن تاپاي ئىشقىڭ توشتى قارارىم يوق،
ئىشق سەناسىن تونى كۈنى قويارىم يوق،
دەرگاھىڭدىن ئۆزگە يەرگە بارارىم يوق،
ھەر نە قىلساڭ ئاشىق قىلگىل پەرۋەردىگار.

ئىشق بازارى ئۇلۇغ بازار سودا هارام،
ئاشقلارگە سەندىن ئۆزگە غەۋغا هارام،
ئىشق يولىغە كىرگەنلەرگە دۇنيا هارام،
هەر نە قىلساڭ ئاشىق قىلگىل پەرۋەردىگار.

ئاشقلقنى دەئۋا قىلىپ يۇرالمادىم،
نەفسدىن كېچىپ مەن ئەرىنى قىلالمادىم،
نادانلىقدە هەق ئەرىنى بىلالمادىم،
هەر نە قىلساڭ ئاشىق قىلگىل پەرۋەردىگار.

قۇل خوجەئەھمەد ئىشقدىن قاتىغ بالا بولماس،
مەرهەم سۇرمە ئىشق دەردىنە دەۋا بولماس،
كۆز ياشدىن ئۆزگە هىچكىم گۇۋاھ بولماس،
هەر نە قىلساڭ ئاشىق قىلگىل پەرۋەردىگار.

× ×

ئەۋلىيالار ئەيتقان ۋەئدە كەلدى بولغاي،
قىيامەتنى كۇنى ياۋۇق بولدى دوستلار.
ئاقللار بولغاننى بىلدى بولغاي،
خەلق ئېلدىن مىهرى شەفقەت كەتتى دوستلار.

ئۇلۇغ ـ كىچىك يارانلاردىن ئەدەپ كەتتى،
قىز ۋە زەيىف جۇۋانلاردىن هايا كەتتى،
ئەلهايائۇ مىنەلئىمان دەپ رەسۇل ئەيدى،
هاياسىز قەۋم ئاجايىپلار بولدى دوستلار.

مۇسۇلمان مۇسۇلماننى قىلدى قەتل،
ناهەق تۇتۇپ هەق ئىشلاردىن قىلدى باتىل،
مۇرىد پىرغە قىلمادىلەر يۇزۇ خاتىر،
ئەجەپ شۇملۇغ زامانەلەر بولدى دوستلار.

ئەهلى دۇنيا خەلقىمىزدە ساخاۋەت يوق،
پادشاھ ۋەزىرلەردە ئادالەت يوق،
دەرۋىشلەرنى دۇئاسىدە ئىجابەت يوق،
تۇرلۇك بالا خەلق ئۇستىنە ياغدى دوستلار.

ئاخىر زامان ئالىملارى زالىم بولدى،
خوش ئامەد ئىتكۈچىلەر ئالىم بولدى،
ھەقنى ئەيتقان دەرۋىشلەرگە غەنىم بولدى،
ئەجەپ شۇملۇغ زامانەلەر بولدى دوستلار.

قىيامەت كۈن ياۋۇق پىتى قالغانى يوق،
قۇل ئەھمەدنى ئەيتقان سۆزىن يالغانى يوق،
ئۆز ئۆزىڭە بىر نەسىھەت قىلغانى يوق،
نەسىھەتىن خەلققە ئەيتىپ كەتتى دوستلار.

× ×

مۇھەببەتنى جامىن ئىچكەن دىۋانەلەر،
قىيامەت كۈن ئوت ئاغزىدىن ساچار دوستلار.
قۇدرەت بىرلە ياراتىلغان يەتتى تۇمۇغ،
ئاشىقلارنى نەئرەسىدىن قاچار دوستلار.

دەۋزەخ يىغلاپ داد ئەيلەگەي خۇدايىغا،
تاقىتىم يوق ئاشىقلارنى بىر ئاھىغا،
قاچىپ بارغاي ھەقتەئالا پاناھىغا،
ئاشىقلارنى ياشى بىرلەن ئۇچار دوستلار.

ئاشىقلارى ئىشق دۇكانىن بارسە قۇرۇپ،
ئىنشائ ئاللا دەۋزەخ قاچقاي ئاندىن قورقۇپ،
ياشىن ساچىپ كۆكسىن ئاچىپ يۈزىن سۈرۈپ،
يەتتى ئاسمان تاقەت قىلماي كۆچەر دوستلار.

راھمان ئىگەم ساقى بولۇپ مەي ئىچۈرسە،
ئەھلى ئەيال خانۇماندىن پاك كىچۈرسە،
ۋۇجۇدۇمدە ئازازۇلنى ھەق قاچۇرسە،
جۇرم ئىسيان كىرەلاردىن ئاچار دوستلار.

ئىشق بابىنى ھەق يۈزىڭە ۋاھ ئەيلەسە،
خاس ئىشقىنى كۆڭىل ئىچرە چاھ ئەيلەسە،
لۇتف ئەيلەسە ئىككى ئالەم شاھ ئەيلەسە،
ئاشىقلارى ھەق سارىغە ئۇچار دوستلار.

سۇبھان ئىگەم بىر قەترە مەي قىلسا ئىنئام،
زىكىر سىرىنى ئايىتە ئايىتە قىلسام تامام،
ھۆر غۇلمان جۇملە مالىك ئاڭا غۇلام،
ئۇچماخ ئىچرە ھەرىر تونلار پىچار دوستلار.

ئاللادىبان گۆردىن قىرپسە ئالەم كۆيەر،
خاس بەندەم دەپ راھمان ئىگەم يالغۇز سۆيەر،
ياش ئورنىغە قانىن تۆكۈپ يۈزنى يۇيار،
ھەمدىن ئىتسە شەيتان لەئىن قاچار دوستلار.

مەن ئەيتمادىم ئاللا ئۆزى ۋەئدە قىلدى،
يولسىز ئىردىم لۇتفى ئەيلەبان يولغە سالدى،
غېرىپ بولۇپ نالە قىلدىم قولۇم ئالدى،
ئانداغ ئاشىق شەۋق شارابىن ئىچەر دوستلار.

قۇل خوجە ئەھمەد ئىشقسىزلارنى ئىشى دىشۋار،
تاڭلا بارسە ھەق كۆرساتمەس ئاڭا دىدار،
ئەرشى كۇرسى لەۋھى قولۇم ھەممە بىزار،
ئىشقسىزلەرگە دەۋزاخ بابىن ئاچار دوستلار.

× ×

كۆزۈم نەملىك دىلىم غەملىك جان ئالەملىك،
نىچۈك ئىلاج ئەيتارىمنى بىلمادىم دوستلار.
بۇ ھەسرەتدە نادامەتدە ياشىم ئاقىپ،
قايۇ تەرەف كىتەرىمنى بىلمادىم دوستلار.

تۈرلۈك ـ تۈرلۈك ئالامەتلەر بولدى پەيدا،
يۈراكىمدە جاراھەتلەر بولدى پەيدا،
بۇ دۇنيادە لەھزە فارىغ بولماق قايدا،
نىچۈك ئىلاج ئەيتارىمنى بىلمام دوستلار.

ئاللا ئۈچۈن فەرزەندلارىم يىتىم قىلسام،
جاندىن كىچىپ مالدىن كىچىپ غېرىپ بولسام،
باياباندە يالغۇز قازدەك نالە قىلسام،
نىچۈك ئىلاج ئەيتارىمنى بىلمام دوستلار.

خاس قۇللاردەك كېچەلەرى قۇلۇم بولسام،
مەردانلاردەك كۈندۈزلەرى سايىم بولسام،
كېچەلەرى ئارام ئالماي رەببىم دىسەم،
نىچۈك ئىلاج ئەيتارىمنى بىلمام دوستلار.

تەخھىم ئىسيان بىھىد ساچتىم تائىتىم ئاز،
ئۆتتى ئۆمرۈم غەفلەت بىلەن ھەم قىشۇ ياز،
ياقىن تۇرۇر جانىم قۇشى قىلسە پەرۋاز،
نىچۈك ئىلاج ئەيتارىمنى بىلمام دوستلار.

قۇل خوجەئەھەد خىزمەتىدە جان بەرمىسە،
دىھقان ئېرمەس كەتمان چاقىپ نان بەرمىسە،
كۆز ياشىدە گۈل غۇنچەسى نەم بولمىسە،
نىچۈك ئىلاج ئەيتارىمنى بىلمام دوستلار.

× ×

ئارىف ئاشق جان مۈلكىدە ئەلەم تارتسە،
ئون سەككىزمىڭ قامۇغ ئالەم غۇلغۇل بولۇر.
كۆڭىل قۇشى شەۋق قاناتىن توقۇپ ئۇچسە،
جۈملە ۋۇجۇد يادىن سايرار بۇلبۇل بولۇر.

مۇھەببەتنى مەيدانىغە ئۆزىن سالسە،
مەئرىفەتنى مەيدانىغە ئۆزىن ئۇرسە،
سىر شارابىن ئىچىپ ئاشق روھى قانسە،
مۇۋەددەت گۈلزارىدە خوش گۈل بولۇر.

ئىرانلار ھەق يادىدىن غافىل بولماس،
رىجالۇن لاتولھىھىم دەپ خالىقىنناس،
ئىران يولىن تۇتقان ھەرگىز يولدە قالماس،
ئول ھەزرەتدە سىر ئەسرارى مەقبۇل بولۇر.

ئەلەست ھەمرىن كىمگە بەرسە ئوشۇل ساقى،
بالا مەدام ئىچىپ ئىسرۇ مەنگۇ باقى،
تەنىن جانىن كۆيدۈرۈپ شەۋقى ئەھراقى،
ئىچىدىن كۆيەر ياقىلۇر ھەم كۆل بولۇر.

زاھىرىن ئاتى بىرلەن بىزەگەنلەر،
باتىنلارىن ئاتى بىرلەن تۈزەگەنلەر،
شەۋقى ئوتىنى ئىچ كۆڭلىگە كىزەرگەنلەر،
ماسىۋا بىرلەن قاچان مەشغۇل بولۇر.

تەرىقەتدۇر بۇ يول ئاتىن بىلسە دەرۋىش،
مەئرىفەتنى مەتائىدىن ئالسە دەرۋىش،
ئۆزگە يوللار باد ھەۋا سانسە دەرۋىش،
ھەقىقەتنى مەيدانىدە ئىر ئول بولۇر.

قاتىغلانىپ قۇل خوجە ئەھمەد يولغە كىرگىل،
قۇلنى كۆرسەڭ قۇلى بولۇپ مەئنى سورغىل،
يا ئىلاھىم روزى قىلسە مەئنى ئالغىل،
مەئنى سوراپ مەئنى ئالغان چىن بولۇر.

× ×

ئىشق سىرىنى بايان قىلسام ئاشىقلارگە،
تاقەت قىلماي باشىن ئالىپ كىتەر دوستلار.
تاغى تاشغە باشىن ئۇرۇپ بىخۇد بولۇپ،
ئەھل ئەيال خانۇمانىدىن ئۆتەر دوستلار.

ئىشق شىددىتى باشقە تۈشسە ئاشىق بىلەر،
بىگانەلەر تاشلار ئاتىپ ئاڭا كۈلەر،
دىۋانە دەپ باشىن يارىپ قانغە بويار،
شاكىر بولۇپ ھەمدۇ-سانا ئەيتار دوستلار.

ئىشقسىزلارنى ھەم جانى يوق ھەم ئىمانى،
رەسۇلللا سۆزىن ئەيدىم مەئنى كانى،
نەچە ئەيتسام ئىشتكۈچى بىلگەن قانى،
بىخەتەرگە ئەيتسام كۆڭلى قاتار دوستلار.

ئىشق گۆھەرى تۈبسىز دەريا ئىچرە پىنھان،
جاندىن كىچىپ گۆھەر ئالغان بولدى جانان،
بولھەۋەسلەر ئاشىق مەن دەپ يولدە قالغان،
دىنلارىنى پۇچەك پۇلغە ساتار دوستلار.

ئۇتقە كۆيدۇم جاندىن تويدۇم ھەيران بولدۇم،
بۇ ئىچۇك ئوت كۆيەەي يانماي بەريان بولدۇم،
مۇھەببەتنى ئاتىن ئىشتىپ گىريان بولدۇم،
كۆزى گىريان مۇرادىغە يەتەر دوستلار.

زار يىغلابان زار ئىڭراگىل رەھىي كەلسۇن،
يول ئاداشساڭ رەھىي كىلىپ يولغە سالسۇن،
ئامىن دەگلار پىرى مۇغان قولۇڭ ئالسۇن،
خىزمەت قىلغان مۇرادىغە يەتەر دوستلار.

زامانە ئاخىر بولدى خۇيۇڭ كەتتى،
رەسۇلىللا ۋەئدەلارى ياۋۇق يەتتى،
خاس قۇللارى ياخشى سۆزگە قۇلاق تۇتتى،
يامان قۇللار كۈندىن-كۈنگە بەتتەر دوستلار.

كۇللەيۋەمىن بەتتەر دىدى ھەق مۇستافا،
ئۇممەت بولساڭ قۇلاق سالگىل ئەھل ۋەفا،
ياخشىلارنى ئەجرىن بىرۇر بەدكە جازا،
قىيامەت كۈن جازالارىن تارتار دوستلار.

فاسىق فاجۇر ھەۋا قىلىپ يەرنى باسماس،
روزە ناماز قازا قىلىپ مىسۋاك ئاسماس،
رەسۇلىللا سۈننەتلارىن كۆزگە ئىلماس،
گۇناھلارى كۈندىن-كۈنگە ئارتار دوستلار.

دۇنيادارلار مالىن كۆرۈپ ھەۋا قىلۇر،
مەنمەنلىكدىن ئول دەئۋا خۇدا قىلۇر،
ئۆلەر ۋاقتىدا ئىماندىن جۇدا قىلۇر،
جان بىرەردە ھەسرەت بىرلەن كىتەر دوستلار.

قامۇغ دۇنيا يىغقانلارنى ۋالله كۆردۇم،
ئۆلەر ۋاقتىدا نە قىلغايسەن دەپ ھالىن سوردۇم،
شەيتان ئەيدى ئىمانىغە چەنگال ئۇردۇم،
جان چىقاردە يىغلاي-يىغلاي كىتەر دوستلار.

قۇل خوجەئەھمەد ئاشىق بولسەڭ جانىڭ كۆيسۇن،
سەدقىڭ بىرلەن ئاللا دىگىل تەكرى بىلسۇن،
دۇئا قىلغىل مۆئمىن قۇللار دۇنيا قويسۇن،
دۇنيا قويغان ئاخىرەتكە يەتەر دوستلار.

× ×

قايۇ يەردە ئەزىزلارنى جەمئى بولسە،
ئاشۇ يەردە هال ئىلمىنى ئەيغۇم كىلۇر.
ئۇلارنى سۆهبەتىنى خوشلاسام مەن،
ئۆزۈمنى ئۆزلەرىغە قاتقۇم كىلۇر.

خوش سوهبەتلىغ دەرۋىشلەرغە جانىم بەرسەم،
هەربىر باسقان ئىزلارنى كۆزگە سۇرسەم،
خىزمەت قىلىپ ياخشىلاردىن دۇئا ئالسام،
ئاندىن سۇكرە شەۋقى شاراپ تاتقۇم كىلۇر.

شەۋقى شارابىن ئىچىگە قىلۇر دۇنيا تالاق،
خىزىر بابام كىلىپ ئاڭا بىرۇر ساباق،
دۇنيا تىغىپ قىلىپ يۇرگىل يۇز مىڭ تالاق،
شۇنداق ئىرگە ئەزىز جانىم بەرگۇم كىلۇر.

ۋادەرىغا خوبلار هەممە يىغلاپ ئۆتتى،
ئاناسىدىن تۇغدى ئىرسە ماتەم تۇتتى،
كۆزۈم يۇمۇپ تاڭ ئاتقۇنچە ئۆمرۈم ئۆتتى،
بۇ دۇنيانى پۇچەك پۇلغە ساتقۇم كىلۇر.

تىلى بىرلە ئۇممەت مەن دەپ يالغان سۆزلەر،
كىشى مالىن ئالماق ئۇچۇن هەريان سۆزلەر،
هالالنى مۇندە تاشلاپ هارام كۆزلەر،
نادانلارغە بۇ سۆزلەرنى ئەيغۇم كىلۇر.

زامانە ئاخىر بولسە ئاقىل كەتكەي،
ئادەم ئوغلى بىر بىرىنى تۇتۇپ يىگەي،
دۇنيا ئۇچۇن ئىمان ئىسلام دىنىن ساتقاي،
ئاقىللارغە بۇ سۆزلەرنى ئەيغۇم كىلۇر.

مالائىكلار يىغىلىپ بىر كۈن سۆھبەت قۇردى،
رەقس سەمائى ئۇرماق ئۈچۈن يۈگۈرۈپ تۇردى،
مىئراج ئۈزرە ھەق مۇستافا مۇنى كۆردى،
ئەمدى مەن ھەم رەقس سەمائى ئۇرغۇم كىلۇر.

ھەق مۇستافا بىخۇد بولۇپ ئۆزدىن كەتتى،
جەبرائىل كىلىپ ھەق مۇستافا باشىن تۇتتى،
سۇبھان ئىگەم قۇدرەت بىلەن زىكىر ئۈرگەتتى،
ئۈممەت بولسام مەن ھەم زىكرىن ئەيغۇم كىلۇر.

ئاشىق بولساڭ كۆز ياشىڭنى ساچىپ يۈرگىل،
با يەزىددەك دۇنيا ئىقبىن تىغىپ يۈرگىل،
ئەدھەم سۇفەت تەخت ـ بەختىدىن كىچىپ يۈرگىل،
ھىممەت بەرسەڭ دۇنيا ئىقبىن تەپكۈم كىلۇر.

قۇل خوجەئەھمەد دۇنيا كۆرسەڭ زىنھار قاچقىل،
زىكرىن ئەيتىپ تەرىقەتنى يولىن ئاچقىل،
ئايەت، ھەدىس سۆزى بىرلە دۇنيا ساچقىل،
ئىرانلاردىن دۇر ۋە گەۋھەر ئالغۇم كىلۇر.

× ×

غىرىبلىغىدە غىرىب بولغان غىرىبلار،
غىرىبلار ھالىنى بىلگەن غىرىبلار.

سەبەب بىرلە يىراق يەرگە بارىبان،
قېرىنداش قەدرىنى بىلگەن غىرىبلار.

سۇساگەندە سۇگە مۇھتاج بولغان،
تىرىكدە زارخار ئۆلگەن غىرىبلار.

كىشى بىلمەس غىرىبلار ھالى نىدۇر،
مىكىر بىلگەي غىرىپ بولغان غىرىبلار.

غىرىبلىغ قاتىغ ئىشدۇر ئەي ئەزىزىم،
كىم ئول بى قەدىر ئۇلان مىسكىن غىرىبلار.

كەل ئەمدى ئەھمەد ئۆزۈڭگا باقغىل،
غېرىب سەن سەن غېرىپ مىسكىن غېرىبلار.

× ×

مۇھەممەدنى بىلىك زاتى ئەرەبدۇر،
تەرىقەتنى يولى گۈل ئەدەبدۇر.

ھەقىقەت بىلمىگەن ئادەم ئېشەكدۇر،
بىلىڭىز ھېچ نىمەگە ئوخشىماسدۇر.

بىلسەڭ بېھچۇن ئېرۇر ھەم بى جەكۇنە،
ۋە بى شۇبھە ئېرۇر ھەم بى نەمۇنە.

قەھرلانسە قىلۇر يەر بىرلە يەكسان،
بولادۇر زىلزىلە يەر بىرلە ئاسمان.

رەھىم قىلسە بىلىڭىز رەھمتى بار،
بېرۇر بولسە تۈگەنمەس نىمتى بار.

مۇھەممەدنى سۈفەت قىلسە كەمىنە،
ئاناسىنى ئاتى بىلگىل ئامىنە.

ئاتاسىنىڭ ئاتى ئابدۇللا ئىكەندۇر،
ئانادىن تۇغمايىن ئۆلگەن ئىكەندۇر.

مۇھەممەدنى باباسى ساقلاغاندۇر،
يالاڭاچ ئاچلارنى يوقلاغاندۇر.

باباسىن بىلسەڭىز ئابدۇللا تالىپ،
كۆڭۈلدە ساقلاغايسىز ياخشى بىلىپ.

باباسىنى ئاتاسى ئېردى ھاشىم،
ئىشتىكەندە ئاقادۇر كۆزدە ياشىم.

بىلىڭ تۆرتىنچىسىدۇر ئابدۇل ماناف،
ئۇلارنى بىلسە ھەركىم كۆڭلىدۇر ساف.

رەسۇلنى بىلسە ھەركىم تۈرت پۇشتىن،
قىيامەتدە كىرەر سەككىز بەھىشتىن.

باباسى يەتتى ياشىدە ئۆلۈپدۇر،
رەسۇلنى ئىمكىسىگە بىرىپدۇر.

ئەبۇ تالىپ ئەلىنى ئاتەسىدۇر،
قامۇغ ئەرابىلارنى كاتەسىدۇر.

ئەبۇ تالىپ بولادۇر ئىش باشىدە،
مۇھەممەد ئولتۇرۇر دايىم قاشىدە.

مۇھەممەدنى ياشى ئون يەتتى بولدى،
كى ئول ۋاقتىدا خەدىچە ئانى كۆردى.

مۇھەممەدنى بىلىڭ كىم مىسال شۇنقار،
خەدىچە ئانى كۆرۈپ بولادۇر زار.

خەدىچە كۆڭلىدە ئانى سۆيەدۇر،
مۇھەممەد ئىشقىدە ئىچى كۆيەدۇر.

كىچە - كۈندۈز تىلەر ئانى خۇدادىن،
بىلىڭىز ئاقىبەت تاپتى مۇرادىن.

كۆرۈڭىزلەر خۇدانى شىۋەسىنى،
مۇھەممەد باقىبان ئىكەن تىۋەسىنى.

خەدىچەغە رەسۇل چاكار بولۇپدۇر،
بۇ بائىس بىرلە بىل ئانى ئالىپدۇر.

خەدىچەنى خۇدا بەختىن ئاچىپدۇر،
رەسۇلنى باشىغە دۇرلەر ساچىپدۇر.

رەسۇلنى ياشلارى قىرىققە يىتىپدۇر،
كى ئاندىن سوڭ خۇدادىن ۋەھى ئىنىپدۇر.

كى ئاندىن سوڭ مۇھەممەد بولدى پادىشاھ،
رەسۇلنى كۆڭلىدە يار بولدى ئاللا.

مۇھەممەدنى ئىشىن ئاللا پۈتتۈردى،
خالايىق بارچەسى ئىمان كەلتۈردى.

رەسۇلنى باشدە بولدى ئەمامە،
كامال تاپتى ئوتتۇز ئۈچ مىڭ سەھابە.

رەسۇلغە بارچەسى خىزمەت قىلادۇر،
ئەدەپ بىرلەن يۈرۈپ ئىززەت قىلادۇر.

رەسۇل ئالدىغە بىر يىتىم كېلىپدۇر،
غېرىب مۇپتىلا مەن دەپ ئەيتىپدۇر.

رەھىم قىلدى رەسۇل ئانى ھالىغە،
تىلاغانىن ئاتى بەردى قولىغە.

رەسۇل ئەيدى ئاڭا مەن ھەم يىتىم مەن،
يىتىملىكدە غېرىبلىغدە يىتىپ مەن.

مۇھەممەد ئەيدىلەر: ھەركىم يىتىمدۇر،
بىلىڭلار ئول مىنى خاس ئۈممەتىمدۇر.

يىتىمنى كۆرسەڭىز ئاغرىتمەڭىزلەر،
غېرىبنى كۆرسەڭىز داغ ئەتمەڭىزلەر.

يىتىملار بۇ جاھاندە خار ئىكەندۇر،
غېرىبلارنى ئىشى دىشۋار ئىكەندۇر.

غېرىبلارنى ئىشى دائىم سۆلۈكدۇر،
تىرىك ئېرمەس غېرىب مىسال ئۆلۈكدۇر.

خۇدايىغە غېرىبلار بەلگۈلۈكدۇر،
غېرىبنى ئەرتە ئاخشام سورگۈلۈكدۇر.

سۇفەت قىلسام ئەلى شىر خۇدادۇر،
كى شەمشەر بىرلە كافىرنى قىرادۇر.

كافىرلارنى قىلۇر ئىمانغا دەئۋەت،
بىرا دۇر ھەر زامان ئىسلامغا قۇۋۋەت.

كى مۆئمىن بولغانىن ئالىپ كىلەدۇر،
قوبۇل قىلماغانىن چاپىپ كىلەدۇر.

كى شەمشەر قولغە ئالىپ مىنسە دۇلدۇل،
تۈشەدۇر قەۋم كافىرلارغە غۇلغۇل.

قولدەكى ياراغى زۇلفىقارى،
چاپۇشقاندە ئۇزالۇر قىرىق قارى.

ئەلىنى بار ئىبردى ئون سەككىز ئوغلى،
ئانى ھەر قايسىسىدۇر كاتتە توغلى.

ئەلى ئىسلام ئۇچۇن قانلار يۇتەدۇر،
كى ئىسلام تۇغىغە مەھكەم تۇتادۇر.

خوجەئەھمەد بىلە غىبرىبلىككە تۇشۇپدۇر،
رەسۇل ئەۋلادىغە سۆزلەر قاتىپدۇر.

× ×

مۇھەببەتسىز خالايىقدىن ھەر كىم قاچسە،
ئارىفلارنى سۆھبەتىدە جەۋلان قىلۇر.
ئۆرتەپ كۆلۈپ ئىشق يولدە ياشىن ساچسە،
سۇبھان ئىگەم ئەرش ئۈستىدە مىھمان قىلۇر.

بەندەم دىگەن كۆيگەنلەرنى سۆيۈپ ئاللا،
ھەق كۆرسەتكەي دىدارىنى ۋاللە باللا،
قايدە بارسە تەسبىھلارى شەيئۇللا،
ھەرنە تاپسە ھەق يولدە ئىھسان قىلۇر.

زاكىر بولۇپ زىكرىن ئەيتسە كەلگەي نىدا،
شەيتان لەئىن يەتمىش فەرسەڭ بولغاي جۇدا،
دەردى بولسە ھەق دەردىغە بەرگەي دەۋا،
ئانداغ قۇلنى ئۆزى ئىزلەپ جانان قىلۇر.

تۈن سەھەرلەر ھەق ئويغاتىپ قان يىغلاتار،
بىدار قىلىپ ئۆز ئىشقىغە بەل باغلاتار،
دەۋاسى يوق دەردنى بېرىپ زار ئىڭراتار،
مۇندە يىغلاپ ئاندە بارسە سۇلتان قىلۇر.

ھەققە ئاشىق بولغان قۇللار دايىم بىدار،
رىزۋان ئېمەس مەقسۇدلارى ئېرۇر دىدار،
ئەھل ئەيال خانۇماندىن بولۇر بىزار،
ئىسمائىلدەك ئەزىز جانىن قۇربان قىلۇر.

دىۋانەئى ژولدە ھەقنى تاپقان،
شەمشەر ھەق قولغە ئالىپ نەفسىنى چاپقان،
قايدە بارسە كۆزنى يۇمۇپ سىرنى تاپقان،
ئانداغ سىرنى تاپقان كىشى مەردان بولۇر.

شەيخ مەن تىيۇ باش كۆتەرىپ ھەققە رەقىپ،
مەنلىك قىلىپ سۇبھانىغە بولماس ھەبىب،
بىدار بولۇپ دەردسىزلارغا بولغاي تەبىب،
بۇ دۇنيانى مۆئمىنلارغا زىندان قىلۇر.

ئەي مۆئمىنلەر تائەت قىلىپ تايانماڭلار،
ئامانەتدۇر ئەزىز جانغا ئىنانماڭلار،
ھارام ھەرىش يىغمىش مالغە ئىنانماڭلار،
ماللارىڭنى قۇرىش ئاتلىغ يەلان قىلۇر.

بۇ دۇنياغە بىنا قويغان قارۇن قانى،
دەئۋا قىلغان فىرئون بىلە هامان قانى،
ۋامۇق - ئۆزرا، فەرھاد - شىرىن، مەجنۇن قانى،
قەھرى ئەيلەسە بىر لەھزەدە يەكسان قىلۇر.

ھىچ بىلدىڭمۇ ئادەم ئۆلماي قالغاندىنى،
بۇ دۇنيانى ۋەفاسىنى بىلگەنىنى،

AltunOq

دۇنيا تىلەپ بۇيى خۇدا ئالغاننى،
ئاللا دىسەك كۆز ياشىڭنى باران قىلۇر.

ئىشق دەردىغە دەۋا سورغان ھازىر تېلبە،
زاھىردە يوق باتىن ئىچرە قىلۇر جىلۋە،
مەغىز سىرىڭ باغرىڭ ئىچرە قىلۇر غەلبە،
ئىشق دەردىغە دەۋا قىلسە راھمان قىلۇر.

كىمنى كۆرسەڭ بۇ يوللاردە يالغان ئاشىق،
زاھىر سوفى باتىن ئىچرە ئېرمەس سادىق،
ئانىڭ ئۈچۈن مەئشۇقىغە بولماس لايىق،
يالغانچىنى روز مەھشەر سەرسان ئولۇر.

تەن سۆزلىمەس جان سۆزلىمەس ئىمان سۆزلەر،
جاندىن كەچكەن چىن ئاشىقلار ھەقنى كۆزلەر،
ئارىفلارغا خىزمەت قىلىپ يولىن تۈزلەر،
ئول ئاشىقنى خالايىققە سۇلتان قىلۇر.

ئاشىق بولساڭ كېچە ـ كۈندۈز ئىشق ئىستەگىل،
تائەت قىلغىل كېچە قوپۇپ ھېچ ياتماغىل،
ئاقىل بولساڭ نادانلارغە سىر ئەيتماغىل،
چىن دەرۋىشلار تائەتلارىن پەنھان قىلۇر.

ۋاي ئوشۇنداغ دەرۋىشلاردىن پاناھ بەرگىل،
ئول نادانغە ئۈلفەت قىلماي جانىم ئالگىل،
ئايا مەھبۇپ يولدا قالدىم يولغە سالگىل،
تەۋبەلىقنى خوجەم جايىن بوستان قىلۇر.

ئاشىق بولساڭ ئىشق يولىدە فەنا بولگىل،
دىدار ئىزلەپ ھەسرەتىدە ئادا بولگىل،
مەرھەم بولۇپ چىن دەردلىككە دەۋا بولگىل،
خەلق خوشىنى جان ئالۇردە ئاسان قىلۇر.

ئاشىقلارى ھەققە ياقىپ نەئرە تارتار،
مۇھەببەتنى دەرياسىغە چۆمۈپ پاتار،
گەرھەر ئالىپ مەئشۇقىغە زارىن ئايتار،
قەترە ياشى يەرگە تامسە ئىمان قىلۇر.

ئاشىقلارگە بەردى ئىشقىن كۆيدۇرغالى،
زىلەيخادەك قەددىن دۇتا قىلدۇرغالى،
رىيازەتدە رەڭى روىن سولدۇرغالى،
چىن ئاشىقنى رەڭى روىن شامان قىلۇر.

ئاشىقلارى ھەق قەھرىدىن قۇرقۇپ تىترار،
يەر ۋە كۆكدە مالائىكلار يىغلاپ تۇرار،
گاھى قىزىل گاھى سارىغ بولۇپ يۇرار،
نالە قىلىپ يەر ۋە كۆكنى لەرزان قىلۇر.

ئاشىقلارنى خاس مەشۇقى سەھەر خىزلار،
نىدا قىلغاي يا ئەبەدى دەپ باتىن كۆزلەر،
ئىشق شىددەتى تۇغيان قىلسە دەردى زورلار،
قايدە سەن دەپ يۇرەك باغرىن بەريان قىلۇر.

قايدەسەن دەپ قايدە سەن دەپ ئاشىق ئەيتار،
ئاشىقلاردە ئەدىيەھ بولغاي مەشۇق ئەيتار،
ئاغزى ئەيتماس تىلى ئەيتماس دىلى ئەيتار،
ئۇچ يۇز ئاتمىش تومۇرلارى لەرزان قىلۇر.

ئاشىقلارنى قىيامەت كۈن ھالىن سورغاي،
چىن ئاشىقنى كۆكسىن يارىپ داغىن كۆرگەي،
پاك ئاغزىدىن كۆفكى ئاقىپ تۇكرۇپ يۇرگەي،
كىمگە بەرسە پاك ئىشقنى ھەيران قىلۇر.

ئاشىقلارنى تەلەپلەرى جام شاراپ،
مەشۇقىغە يەتمەك ئۇچۇن باغرى كاباب،
روھلارىنى غىزاسىدۇر چەڭ رەباب،
ئاھى چىقسە يەتتى ئىقلىم ۋەيران قىلۇر.

قۇدرەت بىرلە ھەرنە قىلسە ئەرىكلىك ئۆزى،
قۇدرەتىدىن مەئلۇم تۇرۇر قىش ۋە يازى،
ئەي نا ئىنساف ئاللا بىلە قىلمە بازى،
قاھار ئىگەم جانلىغلارنى بىھجان قىلۇر.

يىغلاماقنى ھەر ئادەمغە بەرگەن قانى،
يىغلاماقلىغ ئاسان ئىمەس باغىر قانى،

كۆز ياشىنى رىيا قىلمە ھەقنى قانى،
ھەقتەئالا سۆيگەنلەرنى گىريان قىلۇر.

قۇل خوجەئەھمەد بەندە مەن دەپ ئۇرمىگىل لاف،
رىيا بىرلەن قىلغان تائەت بارچە كەززاف،
شەرىئەتدە تەرىقەتدە كارىڭ خىلاف،
ئاخىرەتدە كەززابلارنى ئەريان قىلۇر.

× ×

ھىكايەتدە بىلىڭ مۇنداغ كەلتۈردىلەر،
بابا چىن ئول سۇلتاننى يەتكۈردىلەر،
خۇراساندە تۆرت يۈز ياشنى ياشادىلەر،
يىگىرمە تۆرت ياغاچ ھەر كۈن ئۇچار دوستلار.

ئىشىتتى بابا ماچىن ئول زاماندە،
ئەھمەد ئاتلىغ بىر شەيخ چىقمىش تۈركىستاندە،
سۆھبەت قىلمىش قىز ۋە جۇۋان بىرلەن ئاندە،
مەنئى ئەيتغالى تۈركىستانغە كەلدى دوستلار.

كەلدى ئىرسە كۆردىلەر ئول ماشايىخنى،
سەن شەيخ مەن سەن ئازغۇرغۇچى خالايىقنى،
ئۇشول ئەيغان گۇمراھدۇرمەن بىلگىل مۇنى،
تەيۇ ھەزرەت ئاڭا جاۋاپ بەردى دوستلار.

ئەمىر ئەيتتىلەر ھەكىم خوجە سۇلايمانغە،
ئۇشول سوفى مۇھەممەدى دانىشمەنغە،
باغلاپ ئۇرۇڭ بەش يۈز قامچى ئول نادانغە،
بىر ستونغە مەھكەم باغلاپ قويدى دوستلار.

يۈز كىشى كەلسە تۇتا بىلمەس ئەيدى،
ئىككى كىشى تۇتۇپ ئانى ھەم باغلادى،
ئۇشول دەمدە بەش يۈز قامچى ساناپ ئۇردى،
نە ئاھ دىدى نە ۋاھ دىدى بىلىڭ دوستلار.

يالاڭاچۇ قىلىپ ئانى باغلاپ قويدى،
بەش يۈزدىن بىر قامچىنى ئارتۇق ئۇردى،

بىر قامچىدە زار يىغلابان فەرياد قىلدى،
ئاتا ئەھمەد يەشتۈرۈبان قويدى دوستلار.

ئۇشول دەمدە مۇرىدلارى قىلدى سوئال،
بەش يۈز قامچى ئۇغاندە يوق ھىچ قىلۇ ـ قال،
بىر قامچىنى ئۇردى ئېرسە بولدى بى ھال،
سىر نەدۇر دەپ ئەسھاب ئاندە سوردى دوستلار.

ئاتا ئەيدى: ئارقاسىدە دىۋە پەرى،
ئۇرناپ ئېردى بەش يۈز قامچى ئاڭا تەگدى،
دىۋە پەرى ئارقاسىدىن دەرھال كۆچتى،
بىر قامچىسى ئاڭا تەگدى بىلىڭ دوستلار.

بابا ماچىن ئۇلدەم ئەيدى ۋا ئەھمەدا،
كەلسەمۇ رەسۋا بولۇپ خەلقلەر ئارا،
ئۆلەر ئېردىم ئۇشبۇ ھالەت بىرلەن مانا،
زار يىغلا بان ئەرزى ھالىن ئەيتتى دوستلار.

ئاتانىڭ ئېرلىكىنى ئاندە بىلدى،
رىيازەتۇ تاتقۇزۇبان يول كۆرسەتتى،
ئاتا بىرلە ئۈچ يۈز مەرتىبە خىلۋەت كىردى،
مۇراد مەقسۇد پىردىن ئېرمىش بىلىڭ دوستلار.

مۇرىد بولماي ھەرگىز مۇراد تاپمادىلەر،
خىزمەت قىلماي ھەققە ۋاسىل بولمادىلەر،
زار يىغلابان كېچە دىدار بولمادىلەر،
زار يىغلاماي ھەق دىدارىن كۆرمەس دوستلار.

ياد ئەيتالۇك قۇل خوجەئەھمەد ئەۋلىيانى،
مۇرىدلارى بابا ماچىن ئۇل سۇلتاننى،
قىلاغايمۇ ئاسى يۇسۇف بىراۋىنى،
نەزم ئەيلەدىم بۇ ھىكايەت بىلىڭ دوستلار.

× ×

ئايا دوستلار تەۋەككۇلنى قىلىچىنى،
بەلگە باغلاپ يولغە قەدەم قويغۇم كىلۇر.

لاتەقنە تۇمەن رەھمەتدىن ئۇمىد تۇتۇپ،
ھەقىقەتنىڭ گۇلزارىغە كىرگۇم كېلۇر.

ئارىف ئاشىق بولسە كىرەر ئول مەيدانغە،
يالان قادىچى قىلىپ مىنەر ئول ئارسلانغە،
سىر سۆزىنى ئەيتسە بولماس ھەر نادانغە،
نادان قويۇپ دانالارغە ئەيغۇم كېلۇر.

ئارىف بولۇپ ئاشىق بولسە دانا كىتەر،
ئانداغ مۇرىد شەيخ ئۇچۇن جانىن ساتار،
ئانداغ قۇلغە تاڭمۇ ئاتار كۇنمۇ پاتار،
تۇنى كۇنى تىنماي زارى قىلغۇم كېلۇر.

نىشانەسى بۇدۇر ئانى يۇزى سارىغ،
ئانداغ كىشى بۇ دۇنيادىن بولۇر فارىغ،
ماسىۋادىن يىغىپ ئۆزىنى كۆڭلى يارۇغ،
مەئرىفەتنى رەختىن ئاڭا يايغۇم كېلۇر.

ئايا دوستلار تەرىقەتدە بازار كۆردۇم،
رەختىم يايىپ ئول بازاردە دۇكان كۆردۇم،
غافىل كۆڭلۇم ئويغانىبان بىدار بولدۇم،
ئۆزى بىلەن تۇن كۇن سودا قىلغۇم كېلۇر.

ئاشىق قۇللار ئۆزى بىرلە سودا قىلۇر،
جاھىل قۇللار مۆئمىن كۆڭلىن ئازار بىرۇر،
غافىللاردىن خۇدايى شەك بىزار ئېرۇر،
ھازىر بولۇپ ھەق زىكرىنى ئەيغۇم كېلۇر.

غافىل ئۆمرىن زايىئە كەچۇرۇر ھەرگىز تويماس،
ياقا تۇتۇپ غافىل ھەرگىز تەۋبە قىلماس،
فانى ئۆمرۇڭ مىلك پاشاسە باقى بولماس،
تەۋبە يەتۇ تەۋبە تونىن كىيگۇم كېلۇر.

قۇل خوجەئەھمەد كەچتى ئۆمرۇڭ غافىل تۇرمە،
نەفسىڭ سۆزىن سۆز قىلىبان ئاڭا كىرمە،
جەھد قىلغىل زىنھار تۆت كۇن غافىل يۇرمە،
ھازىر تۇرۇپ ھەق قۇللۇغىن قىلغۇم كېلۇر.

× ×

ھەقتەئالا پەرتەۋ سالدى بىخۇد بولدۇم،
ئەرشى ئەئلا لەۋھى قولۇم كۆرۈك دوستلار.
قالۇۋا بەلا دىگەن قۇللار رۇھنى كۆردى،
ھەقتەئالا قۇدرەتىنى كۆرۈك دوستلار.

بەندەلەرگە سەككىز بىھىشت ئەتا قىلدى،
بەندە بولغان بەندە قەددىن دۇتا قىلدى،
غافىل بولغان تەۋبە قىلماي خەتا قىلدى،
ھەق ئەمرىگە بويۇن سۇنۇپ تۇرۇك دوستلار.

بويۇن سۇندى ھەق ئەمرىگە خەلىلۇللا،
ئۇل ئوغلىنى قۇربان قىلىپ دىدى ئالا،
سەبرى قىلىپ ھەق سەناسىن دىدى ئاللا،
قۇدرەتىنى كۆرۈپ ئىبرەت ئالىڭ دوستلار.

فەرىشتەلەر زارى قىلىپ كۆپ يالباردى،
ئىسمائىلنى ئوتتىن تىلەپ ھەقدىن ئالدى
ئوغان تەكبىرىم دەرگاھىگە سەنا ئەيدى،
راھمان ئىگە رەھمەتىغە باقىڭ دوستلار.

قارا ئاتنى مىنمەگۈنچە قارار ئالماس،
قارا لاچىن قونماغۇنچە سىرنى كۆرمەس،
سىرنى كۆرگەن ئارىف قۇللار مۇندە تۇرماس،
جانىڭ قىيناپ جانىڭ قىيناپ كۆرۈك دوستلار.

دەۋلەت قۇشى شۇنقار بولۇپ كىمگە قونسە،
لاچىن بولۇپ ھەلقە كۆرسە ئۆزىـن ئۇرسە،
جاننى قۇشى پەرۋاز قىلىپ ھازىر تۇرسە،
لاچىن يەگلىغ ھەلقە ئىچرە ئۇرۇك دوستلار.

قارا لاچىن قايرىلىبان قانات قاقسە،
پىرى مۇغان نەزەر قىلىپ ئاگا باقسە،
ئاشىق ئولدۇر تەن ۋە جانىن ئوتقە ياقسە،
شۇنقار يەگلىغ قانات قاقىپ ئۇچۇك دوستلار.

شەيخ مەن دىگەن كۆپ ئادەمنى سانى يوقتۇر،
قارا لاچىن ئۇشلاماغان جانى يوقتۇر،
مىغزىن چاقىپ كۆرگەنلەرنىڭ دانى يوقتۇر،
شۇنقار لاچىن ئارقاسىدىن ئۇچۇك دوستلار.

ئايا دوستلار ئاخىر بولدى زامانەمىز،
ھىچ قالمادى بۇ دۇنيادە نىشانەمىز،
خەبەر بەردى ئەددۇۋا دەپ جانانەمىز،
ئاللا يادىن تىنماي ئەيتىپ يۈرۈك دوستلار.

روز ئەلەستۇ نەھنۇ قەسمەنا ئۈلۈش بەردى،
ئۈلۈش ئالغان بەندەلارى يەرغە كىردى،
شەمئىن كۆرسە پەرۋانەدەك ئۆزىن ئۇردى،
جاننى جانغە پەيۋەند قىلىپ يۈرۈك دوستلار.

ھەق رەسۇلنىڭ ئەيتقانى كەلدى بولغاي،
ئاخىر زامان نىشانەسى بولدى بولغاي،
فىسقۇ فاسات دۇنيا ئىچرە تولدى بولغاي،
تۈرلۈك - تۈرلۈك دەئۋا ئىشنى كۆرۈك دوستلار.

زەڭگار باسغان كۆڭلۈم روشەن بولغايمۇكىن،
ئۆلەر ۋاقتىدا قەلبىم جارى بولغايمۇكىن،
رىيازەتدە رەڭگى رويىم سۇلغايمۇكىن،
بەخت تالئ زەبۇن بولدى كۆرۈك دوستلار.

ئەمەل قىلماي ئالىم بەندە خەلققە ئەيغاي،
دۇنيا مالىن كۆرۈپ ئۆزى ھارىس بولغاي،
بىدئەت ئىشلار ئالەم ئارا تولا بولغاي،
قىيامەتنىڭ شىددەتىدىن قورقۇك دوستلار.

ياخشىلارغا خىزمەت قىلىپ دۇئا ئالساك،
كىچە-كۈندۈز دەرگاھىگە سەنا قىلساك.
ئىرانلاردىن فەيزى فۇتۇھ تولا ئالساك،
ھەلقە تاپساك ھەلقە ئىچرە كىرىك دوستلار.

ۋا ھەسرەتا ئىسىز ئۆمرۈم زايئە ئۆتتى،
تەۋبە قىلماي ئەجەل كىلىپ ياقام تۇتتى،

كىمگە ئەيتىپ كىمگە يىغلاي باشىم قاتتى،
ئۆتكەن ئارىپ ئىرانىنى سورۇك دوستلار.

ياخشىلارگە خىزمەت قىلىپ مىزا تاپتى،
خىزمەت قىلىپ ھەقدىن سۆزلەپ رىزا تاپتى،
جاندىن كىچىپ نەفسىن قىيناپ غىزا تاپتى،
ئانداغ ئىرلەر قايان كەتتى كۆرۈك دوستلار.

قەلاۋۇزسىز يولغا كىردىم ھەيران بولدۇم،
باشىم قاتتى ئەقلىم ئازدى سەرسان بولدۇم،
كۆيۈپ يانىپ ئىشق ئوتىغە بەريان بولدۇم،
كۆكسۈم يارىپ يۈرەك باغرىم تىلىك دوستلار.

غەۋۋاس بولماي جاندىن كەچمەي گەۋھەر ئالماس،
گەۋھەر ئالغان ئىرانلاردىن ھەرگىز قالماس،
ئارىف بولماي دۇنيا مىھرىن ئۆزدىن سالماس،
ئارىفلارنىڭ ئىزىن ئىزلەپ يۈرۈك دوستلار.

ھەق رەسۇلغە ئۇممەت بولغان دۇنيا سۆيمەس،
توشە ئاراپ كىچە-كۈندۈز ئارام تۇرماس،
ئاخىرەتنىڭ غىمىن قىلىپ ھەرگىز كۈلمەس،
فەنا بولۇپ دۇنيا مىھرىن سالىك دوستلار.

سىزدىن سوڭرە ماشايىخلار پەيدا بولغاي،
شەيتان لەئىن چۇن ئۇلاردىن ساباق ئالغاي،
زاھىر توزاپ دۇنيا ئىچرە مەن مەن دىگەي،
باتىنىدە ھىچ نىمە يوق كۆرۈك دوستلار.

مۇرىد كىرەك بايەزىددەك سەفا بولسۇن،
سەفا بولۇپ قىرىق يىل مەدام خىزمەت قىلسۇن،
ئاندىن سوڭرە سۇبھادەگە ئول ئولتۇرسۇن،
ئانداغ شەيخنىڭ ئېتەكىنى تۇتۇك دوستلار.

بەئزى شەيخلار مۇرىدلاردىن باشقۇرالماس،
سۆزلەرىنى خەلققە ئەيتىپ ئۆزى قىلماس،
تەكەببۇر مەنمەنلىكنى ئۆزدىن سالماس،
ئانداغ پىرنىڭ دەرگاھىدىن قاچىك دوستلار.

قۇل خوجەئەھمەد گۇمراھلارنىڭ گۇمراھى سەن،
يولدىن ئازغان مۇرشىدلارنىڭ ھەمراھى سەن،
بارچە بۇغداي ئېل تۇتماغان سامانى سەن،
ياخشىلارنىڭ ئىزىن ئىزلەپ يۈرۈك دوستلار.

× ×

بۇ دۇنيادا يارىتىلغان مەخلۇقلارغە،
ئەمدى بىلدىم تىرىكلىك بولماس ئېرمىش.
ئۆلۈمنىڭ شەربەتىدۇر ئاچىغ شەربەت،
جۇملە ئادەم ئىچمەي ئاندىن قالماس ئېرمىش.

ئەمەل قىلساڭ ئەي دوستلارىم ئازۇق ئالىپ،
ئەجەل كەلسە ئىسىغ قىلماس ساقال يۇلۇپ،
بۇ دۇنيانىڭ مۈلكى مالىن ھاسىل قىلىپ،
رىشۋە بەرسەڭ مەلەكىل موۋت ئالماس ئېرمىش.

كارۋان كوران كۆچەر بولسە ئازۇق ئالۇر،
ئازۇق سىزىن يولغە كىرگەن يولدا قالۇر،
سۇدۇد زىيان بولغانىنى ئاندە بىلۇر،
يۈكىن يۈكلەپ يولغە كىرگەن قالماس ئېرمىش.

يۈكىن يۈكلەپ يولغە كىرگەن مەردان بولۇر،
قەلاۋۇزسىز يولغە كىرگەن ھەيران بولۇر،
يول باشچىسى يولنى كۆرگەن كارۋان بولۇر،
يولنى كۆرمەي كارۋان قەدەم قويماس ئېرمىش.

ئەجەل كەلسە ئىسىغ قىلماس ساقال يۇلساڭ،
ئوڭ ۋە سوڭگە قاراتماس ئول پارە بەرسەڭ،
دۇنيا ئۈچۈن ئەزىز ئۆمرۈڭ ئادا قىلساڭ،
مەلەكىل موۋت كەلسە فۇرسەت قويماس ئېرمىش.

بۇ دۇنيادە پادىشاھ مەن دەپ كۆكسىن كەرگەن،
ھەم ئالدىدە كۇرسى قويۇپ خىمە ئۇرغان،
نەچە مىڭلار خىل ھەشەم چېرىك يىققان،
ئەجەل كەلسە بىرى ۋەفا قىلماس ئېرمىش.

نەچە مىڭلار چېرىك يىققان خانلار قانى،
بۇ ھىكمەتنى ھەر بىردىسى گەۋھەر كانى.
ۋەفاسى يوق بىۋەفادۇر دۇنيا قانى،
غافىل ئادەم كۆرۈپ ئىبرەت ئالماس ئېرمىش.

بۇ دۇنيادە يۈگرۈك ئاتكە مىنگۈچىلار،
ھەرب كۈنى مۇبارىزلىق قىلغۇچىلار،
ئالماس فولاد ئۆتكۈر قىلىچ چاپقۇچىلار،
ئەجەل كەلسە بەگ ۋە خاننى قويماس ئېرمىش.

بۇ دۇنيادە تەبىب مەن دەپ دەئۋا قىلغان،
دەئۋالارى باتىل ئېرۇر سۆزى يالغان،
خالا يىقلار ئىللەتىگە دارۇ قىلغان،
كىسەل بولسە دارۇسىنى بىلماس ئېرمىش.

بەندە نەچە ياش ياشاسە ئۆلماكى بار،
كۆرار كۆزگە بىر كۈن تۇفراق تولماغى بار،
بۇ دۇنيادە سەفەر قىلغان كىلماكى بار،
ئاخىرەتغە سەفەر قىلغان كىلماس ئېرمىش.

تىرىكلىكدە دىن نەۋبەتىن ياخشى ئۇرغىل،
ئاخىرەتنى ئەسبابىنى مۇندە قۇرغىل،
قۇل خوجەئەھمەد ئىمان ئۇزرە تايىپ بولغىل،
ئىمان بىرلەن بارغان قۇللار ئۆلمەس ئېرمىش.

× ×

ئىستەپ يۈردۈم شامۇ ئىراقى،
تاپمادىم ھەرگىز يارنى سىياقى،
مۇشكۈل ئىكەندۇر ئانى يىراقى،
كۆيدۈردى دوستلار يارنى فىراقى.

دايىم سەھەردە ئاھۇ فىغانىم،
چىقتى دىلىم چىقمادى جانىم،
قايدەدۇر مەنى ئول ساھىپ قىرانىم،
كۆيدۈردى دوستلار يارنى فىراقى.

Altunpay

جان دىلىمگە ئوتلارنى ياقتى،
كۆزدە بۇ ياشىم قاب بولۇپ ئاقتى،
رىشتەئى غېمىنى بوينۇمغە تاقتى،
كۆيدۈردى دوستلار يارنى فىراقى.

شامۇ سەھەرلار كۆپ ئاھ ئۇرارمەن،
يارنى سوراغىن قايدىن تاپارمەن،
ئوتلۇغ يۈرەككە سۇنى سېپەرمەن،
كۆيدۈردى دوستلار يارنى فىراقى.

كۆرسەم بىناگاھ گۈلدەك يۈزىنى،
قەلەم قاشىنى نەرگەس كۆزىنى،
خەتتە ئالۇرمەن ھەربىر سۆزىنى،
كۆيدۈردى دوستلار يارنى فىراقى.

بىر كۆرمەدىم مەن ئول پەيۋەستە قاشنى،
كۆرۈك يارانلەر كۆزدە ياشنى،
دايىم ئۇرارمەن كۆكسۈمگە تاشنى،
كۆيدۈردى دوستلار يارنى فىراقى.

جان جىگەرلەر ئۆرتەندى ئەي يار،
چۈنكى ئەزەلدە بولدى گىرىفتار.
كۆڭلۈم ھەمىشە ئىشقىدە ئەفكار،
كۆيدۈردى دوستلار يارنى فىراقى.

يار ۋە تەبىبىم قاشىمگە كەلمەس،
رەھمى كىلۇرىبان ھالىمنى سورماس،
دەردۇ دىلىمنى ھىچ كىشى بىلمەس،
كۆيدۈردى دوستلار يارنى فىراقى.

نالە قىلۇرمەن شامۇ سەھەرلەر،
ھىجرىڭدە كۆڭلۈم كۆپ زار يىغلار،
كويۇڭدا بولدۇم ئەىدى قەلەندەر،
كۆيدۈردى دوستلار يارنى فىراقى.

خۇمار بولدۇم ئەي ساقى مەي كاسەسىن بىرا كۆر،
كەتتى ماجالىم قالمادى كەل ئىلكىمنى ئالا كۆر،

بىر جۇرئە مەينى تېز تىكۇرا كۆر،
كۆيدۇردى دوستلار يارنى فىراقى.

جان دىلىمدىن ئارتۇق ئۇ ياردىم،
بىلمىدى ھەرگىز نالە-زارىم،
كەتتى ئەنانىم ھەم ئىختىيارىم،
كۆيدۇردى دوستلار يارنى فىراقى.

بولسۇن تەسەددۇق جان جاھانىم،
كۆرسەتسە يارنى ماڭا خۇدايىم،
يول ئىنتىزارى يىغلايدۇر دايىم،
كۆيدۇردى دوستلار يارنى فىراقى.

(داۋامى بار)

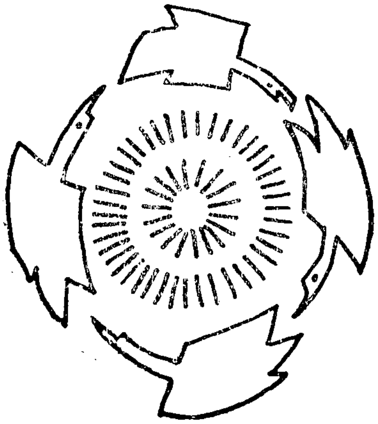

(داستان)

ئابدۇرېھىم نىزارى

نەشرگە تەييارلىغۇچى: ئىسرائىل يۈسۈپ

ئابدۇرېھىم نىزارىنىڭ ناۋايىنىڭ «خەمسە» سىدىن كېيىن مەيدانغا كەلگەن زور ھەجىملىك شېئىر داستانلار توپلىمى — «مۇھەببەت داستانلىرى» نىڭ بىر نۇسخىسى (نومۇرى: 009) ئاپتونوم رايونلۇق موزېيدا ساقلانماقتا. بۇ نۇسخا 50-يىللاردا خەلق قولىدىن يىغىۋېلىنغان بولۇپ، فورماتى 20×29 سانتىمېتىر، ھەر بىر بېتىگە 4 ئىستونغا ئايرىپ 68 مىسرادىن تىزىلغان، بەت سانى 450، ساقلىنىشى تولۇق ئەمەس، (مۆلچەرىمىزچە 256 بەت كەم. چۈنكى پۈتۈن داستاننى 48 مىڭ مىسرا ھىساپلىغاندا، بۇ نۇسخا 706 بەت بولغان بولسا، تولۇق بولغان بولاتتى.) ۋە بەتلىرى ئالمىشىپ كەتكەن. قارىغاندا، بۇ نۇسخا بۇزۇلۇشقا ئۇچراپ خېلى كۆپ ۋارىقى يوقالغان، قېپقالغان ۋاراقلىرى نامەلۇم بىر كىشى تەرىپىدىن تۆپلەپ قويۇلغان. گەرچە ئۇ كىشى تۆپلەشتە بەتلەرنى ئالماشتۇرۇپ قويغان بولسىمۇ، ئۇنىڭ ئىلمنى سۆيىدىغان، مەدىنىي مىراسلارنى تەقدىرلەيدىغان روھى تەقدىرلەشكە تېگىشلىكتۇر.

تالانتلىق شائىرىمىزنىڭ قىممەتلىك ئەسىرىنىڭ مۇزېيىمىزدىكى بۇ نۇسخىسىدا، «رابىئە-سەئدىن»، «لەيلى-مەجنۇن»، «فەرھاد-شىرىن»، «مەھزۇن-گۆلنىسا»، «ۋامىق-ئۇزرا»، «بەھرام-دىلئارام» قاتارلىق داستانلار تولۇق ساقلانغان. «چاھار-دەرۋىش» داستانىمۇ ئاساسەن تولۇق ساقلانغان (ئىككىنچى دەرۋىشنىڭ سەرگۈزەشتە بايانى بىلەن پادىشا ئازادە بەختىنىڭ خۇاجە سەگپەرەس سەرگۈزەشتى ھەققىدە دەرۋىشلەرگە قىلغان بايانىنىڭ بىر نەچچە بېتى كەم).

«چاھار دەرۋىش» 14-ئەسىردە ھىندىستاندا ياشىغان يازغۇچى ئەمىر خىسراۋ دېھلىۋى تەرىپىدىن پارس تىلىدا نەسرى ئۇسۇلدا يېزىلغان ئەسەر بولۇپ، كېيىن، خوتەندە تۈركى تىلىغا تەرجىمە قىلىنغان. تۈركى تىلىغا تەرجىمە قىلغۇچىنىڭ ئىسمى ۋە ئەسەرنىڭ تەرجىمە

قىلىنغان ۋاقتى بىزگە مەلۇم ئەمەس.

ئابدۇرېھىم نىزارى ئۆز كىتاۋىدا «چاھار دەرۋىش» داستانىغا خېلى كۆپ سەھىپە ئاجراتقان (مۇزېيدىكى نۇسخىنىڭ 210 نەچچە بېتىنى ئىگەللەيدۇ) ۋە خېلى كۆپ ۋاقتىنى ھەم ئەقلىي كۈچىنى سەرپ قىلغان. شائىر «چاھار دەرۋىش» ھېكايىسىنى نەزمىلەشتۈرۈشتە، ئۆزىنىڭ شېئىرىيەتتىكى قابىلىيىتىنى ۋە ماھارىتىنى ئىشقا سېلىپ، پۈتۈن ۋەقەلىكنى شېئىري تىل بىلەن جانلىق يورۇتۇپ بەرگەن. داستاننىڭ تىلى ساددا ۋە ھازىرقى تىلىمىزغا يېقىن، ئەسەر تىلىدە ئۇيغۇر تىلىنىڭ قەشقەر دىئالېكتى ئالاھىدە كۆزگە چېلىقىدۇ.

بۇ داستاننى نەشىرگە تەييارلاشتا، ترانسكرىپسىيىدە ئۇيغۇر تىلىنىڭ شۇ دەۋردىكى فونېتىك ئالاھىدىلىگى كۆزدە تۇتۇلدى ۋە داستاننىڭ ئىملاسىدىكى ئالاھىدىلىكلەرمۇ ئىمكان قەدەر ئەكس ئەتتۈرۈلدى. كاتىپ خاتا يېزىپ قويغان دەپ تونۇلغان بەزى سۆزلەرگە تۈزىتىش بېرىلدى. ئوقۇغۇلى بولمىغىدەك دەرىجىدە ئۆچۈپ كەتكەن قىسمەن سۆزلەرنىڭ ئورنىغا كۆپ چېكىت بېرىلدى. ئاخىرىدا بىر قىسىم سۆزلەرگە لۇغەت بېرىلدى.

ئول سۇلتان ئالىجاناب ۋە شەھەنشاھى كامىياب لايىقى ئىقبال ئىززەت ۋە فايىق ئىجلال ھۆرمەت ۋەدەدار نىكبەخت نافىزى فەرمان ساھىبى تەخت پادىشاھى ئازادە بەخت ۋاقىئاتىن تەقدىر ئەيلەمەك ۋە شاھ گۆرۋستانغە ھاجەت ئۈچۈن شەبرەۋلىك قىلغانىنى تەھرىر قىلماق، چەرخى بۇ قەلەمۇن گۇنا گونلىقىدىن ئول جافاكەشىدە ۋە ئەلەم رەسىدە ئاۋارەئى جاھان تۆرت مۇسافىر دەرۋىش-دىلىشلەر تۆرت تاق ئىچىندە قىلغان ھېكاياتى شىرىن ۋە باشىدىن ئۆتكەن رەۋاياتىنى شاھى جاھان ئول گۆرۋستاندا نىھان ئاڭلاغانىنى ئايان ئەتمەك

فەنا ئەھلىدىن بىر فەسانە قىلاي،
يوق ئېرسە يەنە بىر تەرانە قىلاي.
قىلىپ راۋيان سۆزنى ئانداغ خەبەر،
تىزىپ رىشتەغە ئەيلەدى مۇختەسەر.
بولۇپ خۇشەچىن خىرمەن سۆز ئارا،
يازىپ ئەيلەدىلەر ۋەرەقنى قارا.
كى بازار مەئىندە جەۋھەر شۇناس،
كى نۇر جەۋھەرىگە قىلىپدۇر قىياس.
سۇخەن ئەھلىنىڭ ئەھلى تەھقىقلارى،
ھىكايەت گۇزارۇ مۇدەققىقلارى،
بېرىپدۇر خەبەر تۇرفە ھالاتىدىن،
قىلىپ نەقلى ئۆتكەن ھىكاياتىدىن.
ئەجەب ۋاقىئەدۇر مۇھەببەت شىئار،
كى ئىشق ئەھلى قىلغاي ئاڭا جان نىسار.
ئايا ھۇشمەندان سالغىل قۇلاق،

بۇ سۆزدىن كەلۇر بۇيى دەردۇ فىراق.
قەدىم بار ئىدى پادىشاھى جاھان،
كى رۇم شەھرىدە ئول ئىدى ھۆكمىران
كى قۇستەنتىنە ئاڭا جايىگاھ،
بولۇپ ئېردى ئاندا ئۇلۇغ پادىشاھ.
قۇرۇپ شەئنى شەۋكەت بىلە ئانداتەخت،
كى ئول شاھنىڭ ئاتى ئازادە بەخت.
شەھەنشاھ ئانداغ ئېرۇر باشۇكۇھ،
خەزايىن ئاڭار بار ئىدى كۇھكۇھ.
كى دۇنيا ئىشىدىن ئىدى بى نىياز،
قىلىبان نىياز ئەھلىنى سەرەفراز.
ھەمىشە ئادالەتكە مايىل ئىدى،
جافاپىشە جانىغە قاتىل ئىدى.
كى لەشكەر ئاڭا بېھەدى بىگەران،
سىپاھىدىن ئانداغ تۇتۇلغان جاھان.

ئانىڭ ۋاقتىدا يوق ستەم پىشەلەر،
كى خالى ئىدى شىردىن بىشەلەر.
يەنە شام مەغرىب نەۋاھى ئىراق،
كى ئول شاھغە كۆرگۈزۈپ ئىتتىفاق.
كى بىر يۈز شەھەر ئېردى زىرىنگىن،
كى دەرگاھىغە بارچە سۈرتۈپ چەبىن.
بار ئېردى ئاڭا ئانچە خەيلى ھەشەم،
كى ئۆز ۋەقتىدا گۈييا جامى جەم.
ئېمەس ئېردى غافىل خۇدا يادىدىن،
كى تەسبىھى تەھلىلى ئەۋرادىدىن.
ھەمىشە خۇداغە قىلىپ① ئىلتىجا،
قىلۇر ئېردى ئول سۇبھىلاردا دۇئا.
كى تۇفراق ئارا چۈن قويۇپ باشىنى،
كى يىغلاپ خۇداغە تۆكۈپ ياشىنى.
كى ئاجىزلىقۇ ناتەۋانلىق بىلە،
تەزەررۇئ قىلىپ خەستە جانلىق بىلە.
تىلەر ئېردى ھەقدىن كى قابىل خەلەق،
مۇناجات ئەيلەپ شەھى باشەرەف.
كى فەرزەند سالىھ ماڭا قىل ئەتا،
داغى ئول پۇسەرگە مەنى قىل ئاتا.
كى مەندىن كېيىن بولسە ئورنۇمدا شاھ،
قۇرۇق قالماسا تەخت ئىلە بارگاھ.
كى ئول شاھى بىدار ئىدى بىركېچە،
ئىبادەت قىلۇر ئېردى ئول ئۆزگەچە.
كى فەرزەند سالىھ قىلىپ ئارزۇ،
سەھەرلەردە كۆز يولىدىن ئاقتى سۇ.
يەتىپ قىرىق ـ ئەللىك ئاراسىنى سال،
كى فەرزەند ئۈچۈن ئانچە ئېردى مەلال.
بۇ چاغە خۇدا بەرمەدى بىر ئوغۇل،
كى مەئيۇس ئولۇپ كۆڭلى بولدى مەلۇل.
كى بىر كۈن ئادا ئەيلەدى بامداد،
تەزەررۇئ بىلە ئەيلەدى ھەقنى ياد.
نەزەر سالدى ئايىنەكە ئولزامان،
كى ئول شىشەدە بولدى ئەكس ئايان.

قاراپ ئۆز جامالىغە ئول شەھرىيار،
ساقالىدا ئاقنى كۆرۈپ نەچە تار.
نەدامەت قىلىپ چەكتى ھەيرەتتە ئاھ،
دەرىخاكى ئۆمرۈم بولۇپدۇر تەباھ.
خەزايىن يىغىپ مەن ھەۋەس ئەيلەبان،
كى بىھۇدە ئىشلارغە بەس ئەيلەبان.
كى لەشكەر يىغىپ مەن جاھانبان ئولۇپ،
جاھان ئەھلىغە بەاكى سۇلتان ئولۇپ.
كى ئولتۇرمادىم ئىستىراھەت بىلە،
كى نۇش ئەيلەمەي سۇ فاراغەت بىلە.
ئەجەل قاسدى ئېمدى كەلمىش يەقىن،
قالۇر كىمگە ئېمدى بۇ تەخت نگىن.
بىناگاھ ئەجەل يەتسە ئېتكۇم دۇرۇر،
كى ئارمان بىلە ئاندا كەتكۈم دۇرۇر.
جاھان مۈلكىدىن ئەلۋىدائ ئەيلەسەم،
كى جان بىرلە ئولدەم② نىزائ ئەيلەسەم.
قالۇر ئاھ كىم تەخت بىگانەگە،
خەلەف بىزدە يوق قالغۇسى يانەگە.
كى فەرزەند جان بىزگە بولغاي ئىدى،
جاھان ئىچرە ئورنۇمدا تۇرغاي ئىدى.
جاھاندىن ئەگەر ئەيلەسەم ئىنتىقال،
ئاتا جايىدا ساھىبى مۈلكى مال.
بولۇپ ئەيلەسە بىزگە ھەردەم دۇئا،
كۆڭۈلدە بۇ ئېردى ئۇلۇغ مۇددىئا.
جاھان بىرلە ئەھلى جاھاندۇر ئەدەم،
ۋافاسىز جاھان ئىچرە قويمان قەدەم.
بۇ ئەندۇھدىن ئۈچ كېچە يىغلادى،
غىزا ئورنىغە دەرد ھەسرەت يىدى.
چۈساكىن بولۇپ چىقمادى تەختكە،
كى يۈزلەندى غەم ئول نىكۇ بەختكە.
ئۆتۈپ چىقمادى نەچە كۈن شەھرىيار،
كى ئەركانى دەۋلەت بولۇپ ئىنتىزار.
سىپاھلار كەلىپ ئەيلەدى غۇلغۇلە،
تۈشۈپ بارگاھىغە ئەجەب ۋۇلۋۇلە.

① بۇ سۆز ئەسلى تېكستتە «كەلىپ» دەپ يېزىلغان. مەنە ئېتىۋارى بىلەن «قىلىپ» قا ئۆزگەرتىلدى.
② ئەسلى تېكستنە «ئولدۇم» يېزىلغان. مەنە ئېتىۋارى بىلەن «ئولدەم»گە ئۆزگەرتىلدى.

Altunoq

نەدىن چىقماغاي شاھى ئالى مەقام،
نەچە ۋەقتدۇر قىلمادىلەر خىرام.
ۋەزىر ئىدى دانائى رەۋشەن زەمىر،
كى ھەر ئىشدا ئول شاھغە دەستگىر.
ۋەزىرنىڭ ياشى چوڭ ئىدى شاھتىن،
چۇ ھۆرمەت تاپىپ شاھى دىلخۋاھدىن.
ئاتام دىپ قىلۇر ئىردى ھەردەم خىتاب،
يەقىنلىقدا ئول شاھ ئالجاناب.
كىرۇر ئىردى شەھ قاشىغە بى ئەبا،
قىلۇر ئىردى شەھ ئۇوازامان مەرھەبا.
بىلۇر ئىردى ئىل شەھ مەھرەملىغىن،
كى ھەر ئۇمەرا يار ھەمدەملىغىن.
ۋەزىر كىردى شەھ قاشىغەبى ھىجاب،
دۇئالار ئادا ئەيلەدى بى ھساب.
تەكەللۇم تۈزۈپ شاھنىڭ قاشىدا،
ۋەزىر كۆردىكىم شاھ كۆز ياشىدا.
ئايا شاھى دەۋران گەردۇن خىرام،
نەچە كۈن بولۇپ كۆزگە ئۇيقۇ ھارام.
كى نازۇك تەبئىڭ بولۇپدۇر مەلال،
مۇبارەك دىلىڭ ئىچرە تۈشمىش خىيال.
رەئايە ھەمە تارتادۇر ئىنتىزار،
نەچە كۈن جامالى ئىمەس ئاشكار.
جاھان بولدى بىزلەرگە زۇلمەت نەما،
چىراكىم قۇياش ئەيلەدى ئەنزەۋا.
فەقىرگە ھەمە ئەيلەدى ئەرزھال،
خەبەرسىز ئالىڭ شاھ نىچۈن مەلال.
ئەگەر خەسمدىن يەتسە ئازارلىق،
بۇ قۇللەرغە يەتكۈرسەلەر يارلىق.
ئانىڭ دەفئىگە قىلغۇمىز جان فىدا،
كى خىزمەت قىلىپ ئەزبىرايى خۇدا.
كى سۇلتانغە يەتسە ئەگەر شادلىق،
رەئىيەت ئارا ئانچە ئابادلىق.
سەبەب نە ئىكىن غەمگە ئەي شەھرىيار،
پەرىشان خاتىر قىلىپ ئۆزنى زار.
كى پىنھان خىيالىڭنى قىلغىل ئايان،
كى بولسۇن فەقىرلارغە رەۋشەن جاھان.
تۆكۈپ ياشىنى شاھى ئازادە بەخت،
چەكىپ ئاھلار، قان يۇتۇپ لەخت ـ لەخت.
دىدى ئەي پەدەر، كۆڭلۈمە تۈشتى غەم،
خۇدا بەردى بىزگە بۇخەيلى ھەشەم.
كۆڭۈلدە بۇ ئىردى ماڭا ئارزۇ،
كى فەرزەندغە ئەيلەدىم جۇستۇجۇ.
تىلەپمەن خۇدادىن ئەتا قىلمادى،
كى فەرزەندغە بىزنى ئاتا قىلمادى.
خەزايىن يىغىپ لەشكەر بىئەدەد،
تەسەررۇف قىلىپ مەن دىيارى بەلەد.
كىيىن قالسە مەندىن ئەگەر تاجۇ ـ تەخت،
كى فەرزەند ماڭا بولسە نىكبەخت.
ئەگەر بولسە جايىمدا قايىم مەقام،
كى زىرى نىگىن بولسەلەر خاس ئام.
كۆڭۈلدە نەچە مۇددىئا ئەيلەدىم،
سەھەرلەردە دايىم دۇئا ئەيلەدىم.
كى ئۆمرۈم دەرەختىغە يەتتى خەزان،
دەرەختىمگە بولماي سەمەردىن نىشان.
ۋۇجۇدۇم گۈلىستانى بى بەرگدۇر،
بۇ ھەسرەت بىلەپەيكەرىم مەرگدۇر.
سەبەب بۇدۇرۇر بىزگە ئازۇردەلىك،
كۆڭۈل شاھغە يەتتى پەژمۇردەلىك.
تەلەبدە تۈرۈپمەن قىلىپ ئىلتىجا،
تاڭ ئىرمەس ئوغۇل بىزگە قىلسە ئەتا.
كى مەندىن كىيىن بولسە مىراسخۋار،
مەنىڭ شەھلىغىم بولغۇسى ئىئتىبار.
تۆكۈپ ئەشكىنى شاھ گىريان قىلىپ،
ۋەزىر ئالدىدا نالە فىغان قىلىپ.
تەكەللۇم قىلىپ شاھغە ئول ۋەزىر،
نەسىھەت دىبان رەئيى رەۋشەن زەمىر.
ئاغىز دۇرجىدىن بولدى گەۋھەر فىشان،
قىلىپ شاھغە مەئرىفەتلەر بايان.
چۇ شەھغە دىدى ئۆمرۈڭ ئولسۇن ئۇزۇن،
تەخى دەھر ئارادار دەۋلەت فۇزۇن.

کی بۇ ئىشلارنىڭ بارچە فاسىد خىيال،
بۇ ۋەسۋاس ئىلە ئۆزنى قىلماق مەلال.
بۇ بى سەبىرلىك نەفس شەيتانىدۇر،
كى شۇكر ئەيلەمەك نۇرى سۇبھانىدۇر.
يولۇڭدا ياتىپ يىغلابان ھىچ كار،
ھۆكۈمەت ساڭا بەردى پەرۋەردىگار.
چىقىپ تەختكە ئەيلەگىل دادى ئەدل،
ئۇلۇغلار بىلە ئەيلە ئىجلاس بەزل.
سوراپ ھەركۈنى كۈندۇزى دادخۋاھ،
كەچە ھەق تائالاغە بول ئۆزرەخۋاھ.
تەسەددۇق بەرىپ بەندە ئازاد قىل،
فەقىرلارنى مەمنۇن ئېتىپ شاد قىل.
سەخاۋەت تەرىقىغە قويغىل قەدەم،
ھەمە ئەھلى ھاجەتكە قىلغىل كەرەم.
خەلايىق ئارا باردۇرۇر ئەھلى ھال،
سوراپ ئىستەپ ئانى دۇئاسىنى ئال.
ئەگەر بەرسە ھەق سىزگە قابىل خەلەف،
تاڭ ئېرمەس بەھەم بولسە ئۇشبۇ شەرەف.
كى شەھغە قىلىپ مەئرىفەتلەر بايان،
قىلىپ شاھنى سۆز بىلە شادىمان.
كى سىھىن سىز رەئايە بولۇپدۇر مەلال،
چىقىپ تەختكە ئېمدى كۆرگۈز جامال.
دىل ئەفكارلارغە قىلىڭ مەرھەمەت،
كى سىزنى خۇدا ئەيلەگەي مەغفىرەت.
دىدى شاھ ئېرتە چىقاي تەختكە،
باقاي ئېمدى مۇندىن كىيىن بەختكە.
نە كەلتۇرسە دەۋران ئانى مەن كۆرەي،
ئۆزۈمنى خۇدا جۇيىغە يەتگۈرەي.
بولۇپ شاد چىقتى ۋەزىر تاشقارى،
كەلىپ ئالىغە بارچە ياشۇ قارى.
سوراپ شاھنىڭ بارچە كەيفىيەتىن،
كى خىلۋەتدە راز ئەيلەگەن نىيەتىن.
ۋەزىر بىر تەرىقە جاۋاب ئەيلەدى،
نەقۇلاتنى بىھساب ئەيلەدى.
كى خۇرشىدىك تاڭلاسى چىقتى شاھ،
مەقام ئەيلەدى تەخت ئىلە بارگاھ.
يارۇتتى جاھاننى چۇ خۇرشىدىك،
چىقىپ . تەختكە شاھى جەمشىدىك.
ھەمە كەلدىلەر شەھغە تەئزىم ئۈچۈن،
ئەقىدات ئىلە بەلكى تەسلىم ئۈچۈن.
نەۋازىش قىلىپ سوردى ئېل ھالىنى،
رەئايە ۋە تۇججارلار مالىنى.
تەھنىيەت ئەدا ئەيلەدىلەر ھەمە،
تۇتۇپ توھفەلەر شەھغە لايىق نىمە.
قىلىپ بەزلى شاھانە ئول پادىشاھ،
كى بەرپا قىلىپ چادىرى بارگاھ.
يىغىپ بارچەنى لۇتفى ئېھسانىغە،
كى تەكلىف ئېتىپ بەزل ئىلە خۋانىغە.
كى ئېھسان بىلە ئېلنى مۇمتاز ئېتىپ،
فەقىرنى فاراۋان سەرەفراز ئېتىپ.
كى ئىلم ئەھلىنى قىلدى ئىززەت بەسى،
كىتاپ ئەھلىنى قىلدى ھۆرمەت بەسى.
كى ئىلم ئەھلىغە ئېمدى راغىب بولۇپ،
كى ئىجلاس ئەيلەپ مۇساھىب بولۇپ.
قىرائەت قىلۇر ئېردى ھەردەم كىتاب،
ئىبادەت بىلە شاھى ئالىجاناب.
كىتابىنى بىر كۈن ئوقۇپ ئېردى شاھ،
خاسى كۆزىگە بولۇپ جىلۋەگاھ.
چۇ شەھ كۆردى ئانى ئوقۇپ سەربەسەر،
ئانىڭ مەئنىسىدىن بولۇپ باخەبەر.
بىتىپدۇر: ئەگەر كىمگە يۈزلەنسە غەم،
جاھان ئەھلىدىن يەتسە جانغا ئەلەم.
كى مۇشكۈل مۇھەيىيىغە بولسە دۇچار،
ۋە يا ئەيلەسە زالىمى تار-مار.
گۆرىستانغە بارغاي دۇئا قىلغالى،
كى ئەرۋاھغە ئىلتىجا قىلغالى.
رەسۇلى خۇداغە ئوقۇبان دۇرۇد،
كى ئاندا خۇداغە قىلىبان سۇجۇد.
گۆرىستان ئېلىگە تىلەپ مەغفىرەت،
تەلەپ قىلسا قىلغاي خۇدا مەرھەمەت.

کشگه ئەگەر شادلق یەتسە هەم،
گۆرستان ئارا ئولکی قلغاي قەدەم.
گۆرستانغه قلغاي دۇئا بئەدەد،
کی ئەرۋاهلار قلغۇسدۇر مەدەد.
زیيارەت کۆڭلنی مۇسەففا قلۇر.
هەقىقەتدىن ئەهۋال پەیدا قلۇر،
بۇ یاڭلغ کۆرۇپ نۇسخەدە تاج بەخش،
خاسنی قلدی زەرىغە نەقش.
کەچپ شاهنڭ خاترىغە بۇ ئش،
قەبۇر ئەهلغە کەچەلەردە کەلش.
ئەگەر کۇندۇزی ئوغراسام ناگاهان،
کی لەشکەر مەنڭ برله بولسه راۋان.
گۆرستان ئایاغدا بولۇر پایمال،
تىرىكلەرگە بولغاي ئۆلۆکدىن ۋە بال.
کی تۇندە نهان بارغانم خوبدۇر،
ئۇلۇغلۇقغه بۇکار مەرغۇبدۇر.
کی تەغیر بەرىپ خلئەتمغه کەچە،
تانۇتماي ئۆزۇمنی قلىپ ئۆزگەچە.
فەراغەت بله مەن زیيارەت قلاي،
گۆرستاندا هەقغه ئىبادەت قلاي.
دېبان شاه قویدی کەچە بر قەدەم،
ساخاۋەت ئۇچۇن ئالدی ئالتۇن دەرەم.
فۇقرانە خلئەت کییپ چقتی شاه،
شەهەردىن چقىپ یۇردی بر مۇنچە راه.
مازاراتغه کەلدی سۇرئەت بله،
چەکىپ ئاهنی دەردۇ هەسرەت بله.
قلىپ شاه ئاسۇدەلارغه دۇئا،
تەلەپ برله تۇردی قلىپ ئلتجا.
ئنهاتە ئارا بار ئدی تۆرت تاق،
بەنا تاپقان ئېردىکی تاقی راۋاق.
قەدىم بر جاهانبان بنا ئەیلەگەن،
کی بۇ بەقئەنی جا بجا ئەیلەگەن.
مۇسافر غەرىبلارغه مەئۋا ئدی،
بۇ ئەیۋان قەدىمدىن مۇهەییا ئدی.
بناگاه کەلىپ شاهی ئازادە بەخت،
ئشتتی گۆرستان ئارا ئاهی سەخت.
قاراپ کۆردی تاق ئچرە یانىپ چراغ،
کی شەه ئول تەرەفکە قویۇپدۇر ئایاغ.
یەقن کەلدی کۆردی شەه کامران،
کۆزىگە بولۇپ تۆرت دەرۋش ئایان.
کی هەر تاق ئارا بر مۇسافر ئدی،
کی هەر بردىن ئشق زاهر ئدی.
تەئەننی قلىپ تۇردی شەه بر زامان،
کی دەرۋشلەرغه کۆرۇنمەي نهان.
گۇمان ئەیلەدی شاه بۇدۇر ئەۋلیا،
ئبادەت قلۇر ئەزبرایی خۇدا.
خیال ئەیلەدی دېپ باراي قاشغه،
تەزەررۇئ بله تۇردی کۆز یاشغه.
دۇئاسن ئالاي زارلق ئەیلەبان،
رىزاسن ئالاي خارلق ئەیلەبان.
یەنه کۆڭلگە کەلدی فاسد خیال،
زامانی قلاي مۇندا بردەم هایال.
مۇبادا بۇلار بولماسۇن راهی زەن،
نەچە گۆرنی کورلاپ ئوغۇرلار کەفەن.
ۋەیا کەلدی بولغاي پەرىزادلار،
ئانڭ سۇرەتی ئادەمزادلار.
بلىپ بولماغاي بۇ نېچۇك ئادەم،
کی چقماس سەدا بەلکی یوقتۇر کەمی.
بارىشغه داغی ئەیلەمەي دەبدەبە،
کەمندە تۇرۇپ بەس قلاي تەجرىبە.
تەۋەققۇف بله سالدی پنهان نەزەر،
بۇلار ئولتۇرۇپ شاهدىن بخەبەر.
تەفەککۇر قلىپ باش سالىپ هەربری،
کی خۇنابی غەمدىن چېکەر ساغەری.
تەکەللۇم بۇلاردىن پەدىدار ئېمەس،
بری برگە مەنزۇری دیدار ئېمەس.
کی بر قەبر یاندا ساهىپ ئاساس،
تۇرۇپ ئېردی ئاندا ئۆتۇپ ئکی پاس.
بری ئەتسە ئۇردی سەدا ئەیلەدی،
کی هەمدۇسەنالار ئادا ئەیلەدی.

کی ـ بىدار ئولۇپ ئۆزگەسی سەسکەنىپ،
بىری ئەلۋىداﺋ ئەيلەدی ئويغانىپ.
چىراغىن چىقاردی بىری ئولزامان،
غەنىمەت بۇگۇن، كەتكۇمىز ھەرقايان.
بۇ كەچە گۆرىستاندا بولدۇق غەرىب،
كی ھەسرەت بىلە قان يۇتۇپ سارغارىپ.
كەتەرمىز تاڭ ئاتقاندا بىز ھەرقايان،
بىرىمىز بۇيان، بىرىسىمىز بىر سويان.
كی بىزگە بۇ كەچە غەنىمەت دۇرۇر،
كی مۇڭداشقالی بىزگە فۇرسەت دۇرۇر.
ساڭا نە كەلىپدۇر فەلەكدىن ماڭا،
دىگىل، مەن دىگەيمەن غەمىمنی ساڭا.
كەلىپ باشىغە ئۆتكەننی قىلساق ئايان،
قىلىپ بۇ كەچە سەرگۇزەشتی بايان.
تاڭ ئاتغۇنچە بىدارلىق ئەيلەسەك،
كی باشىغە نە كەلگەننی بىر بىر دىسەك.
بۇ ئەفسانەدىن بولغۇسی دەفئ غەم،
يارانلار كی بىزگە غەنىمەت بۇ دەم.
بۇ دەرۋىشلەر ئەيلەدی ئىتتىفاق،
مەقامی بۇلارنىڭ بولۇر چاری تاق.
قىلىپ سىزكی بۇ مەسلەھەتنی ئادا،
كی ئەۋۋەل قىلىڭ سۆزنی سىز ئىبتىدا.
كی سامىئ بولۇپ ئەيلەگەيمىز سۇكۇت،
سۇخەن شەرتىن بەلكی ئامادە تۇت.
بۇ سۆزلەرنی شەھ ئاڭلادی ناگىھان،
تۇرۇپ ئاڭلاي ئەفسانەسىن بىر زامان.
نە سۆزلەرنی قىلغاي بۇ دەرۋىشلەر،
كی ئاۋۋارە بىچارە دىلرىشلەر.
تەۋەججۇھ بىلە ئولتۇرۇپ شاھ جەم،
تامام ئولدی سۆز ئۇرمادی ھىچ دەم.
چۇ سەھبا كەرەم قىل ماڭا ساقىيا،
ئانىڭ نەشاسی بىرلە ئەيلەدی ھەۋا.
كی زەۋقی ئانىڭ ئىشقىغە باشلاسۇن،
مەنی يارنىڭ كويىغە تاشلاسۇن.

ئەۋۋەلقی دەرۋىشنىڭ بۇ فەلەك نافەر جام گونا گون ھەۋادىسی باشىغە يۆزلەنىپ، ئاۋۋارەئی جاھان بولغان كەيفىياتىنی بايان قىلغانی

چۇ ئەۋۋەلقی دەرۋىش قىلىپ ئىھتىرام،
ئەدەب بىرلە ئولتۇردی قىلدی كەلام.
تۆكۆپ ئەشكىنی سۆزنی قىلدی بايان،
ھەمە ماھۇۋەلۋاقىئەنی بايان.
ئەزىز دوستلار سۆزگە سالغىل قۇلاق.
بۇئەفسانە مەزمۇنی ھازەلفىراق.
بولۇرمەن يەمەن شەھرىنىڭ ئادەمی،
ئاتام ئىردی ئول شەھەرنىڭ ھاتەمی.
پەدەرنىڭ ئاتی خۋاجە ئەھمەد ئىدی،
ۋىلايەت ئارا بەلكی سەرمەد ئىدی.
كی تۇججارلىقدا ئەجەب ئىئتىبار،
جاھان ئەھلی ئىچرە بەسی نامدار.
كی دۇنيا فاراۋان ئىدی بىئەدەد،
مەدەد قىلغالی يوقتۇر ئىنسانغە ھەد.
ھسابی ئانىڭ ئىردی قىرق مىڭ تۇمەن،
يەنە كۆپ ئىدی ئانچە دۇرری سەمەن.
گوماشتە ئىدی بارچە تۇججارلار،
كی چاكار ئىدی ئەھلی بازارلار.
ئاتامدىن تولا خەلق ئالىپ مەنفەئەت،
قىلۇر ئىردی ھەرئەمرىدە مەسلەھەت.
يوق ئىردی غەنىلىقدا ئەسلەن كەمی،
كی باشىدا بار ئاخىرەتنىڭ غەمی.
بار ئىردی ئاڭا بىر قىزۇ بىر ئوغۇل،
بەرىپ قىزنی ئىرگە، قالىپ مەن خەمۇل.
ئاتام خىزمەتىنی قىلىپ جا بىجا،
دۇئاسىنی ئالىپ قىلىپ مەن رىزا.
ئاتامدىن جەۋانلىق كەتىپ بولدی پىر،
قارىغاندا مەن بولمادىم دەستگىر.
بىناگاھ ئاتام بولدی بىر كۇن كىسەل،
زۇكامۇ ھەۋا تىگدی بولدی يۇتەل.

یاتىپ نەچە كۈن ئاغرىقى بولدى كۈچ،
ھەمە دەۋلەتى ئولزامان بولدى فۇۋج.
ساقاپماي كىسەلدىن بولۇپ نەزئى جان،
كى تەندىن كەتىپ بەلكى روھى راۋان.
یاتىپ ھەفتە بولدى ئەجەلگە قۇرب،
قۇتۇلدى جاھان مۇلكىدىن جان بەرىپ.
كى جان ئالغالى ئاغرىقى قىلدى زور،
ئانىڭ مەنزىلى ئاقىبەت بولدى گۆر.
بۇ دارۇلفەنادىن قىلىپ ئىنتىقال،
كى ئۆمرى قویاشى ھەم ئولدى زاۋال.
یىغىلدى ھەمە ئەقرەباخىیشلار،
تۇتۇپ تەئزیەت شاھۇ دەرۋىشلەر.
ھەمە سۇگۋار ئولدى ماتەم تۇتۇپ،
فىغان ئەیلەدى دوستلار قان یۇتۇپ.
چۇ تەییار ئەیلەپ جەنازە كەفەن،
قىلىپ غۇسلىنى پاك ئەیلەپ بەدەن.
سالىپ نە ئىشكە پىرفەرتۇتنى،
كۆتەردى ئالىپ یۇردى تابۇتنى.
ھەمە بولدىلار رەخمە سارى راۋان،
یاقا چاك ئەیلەپ قىلىبان فىغان.
ئۆلۈكنى لەھەت ئىچرە پىنھان قىلىپ،
ھەمە یاندىلار خەتمە قۇرئان قىلىپ.
یىتىملىك بىلە قالدى ھالىم مەنىڭ،
كىچىك ئىردى ئول ۋەقت سالىم مەنىڭ.
تۇتۇپ تەئزیەت بارچە یاخشى - یامان،
خوشامەد سۆیى بولدى كۆزدىن راۋان.
نەچە بى سەرۇپایى ئەۋباشلەر،
كى شەیتان نەما رىندەقەللاشلەر.
كى یىغلاپ ماڭا یارۇ ھەمدەم بولۇپ،
مەنىڭ بىرلە تەڭ ئەھلى ماتەم بولۇپ.
نەچە كۈن مۇسىبەتنى ئەیلەپ تامام،
ئاتام روھىغە ئەیلەدىم ۋەسسالام.
كى ئەۋباشلەر بىزنى جاھىل كۆرۈپ
كى لەھۋ تەرەپ ئىچرە مایىل كۆرۈپ.
كىرىپ یانىمە كۆپ نەسھەت قىلىپ،
ھەۋایۇ ھەۋەسكە دەلالەت قىلىپ.

دەلىللەر بىلە سۆزنى مەئقۇل ئىتىپ،
مەنى مەي پەرەستلىككە مەشغۇل ئىتىپ،
دىدىلەر بۇلار ئەي ۋەلى نىئمەتىم،
ئاتادىن كىیىن بولغاي ھەركىم یىتىم.
كى مىراسدۇر بىزگە ئۆلمەك ئاتا،
ئاتا ۋە ئانا ئاخىر بولغاي فەنا.
ئۆلۈمگە دەۋا تاپمادى ئەبۇلبەشەر،
جاھان مۇلكىنى قویدى كەتتى بەدەر.
ئەزىز ئۆمرى بىزگە غەنىمەت دۇرۇر،
جاھان خوبلۇغى ئەیش - ئىشرەت دۇرۇر.
جاھان كار بارى ئىرۇر بى ۋەفا،
كى مالۇ مىنال ھەمەسى بى باقا.
فەرىفتە قىلىپ بىزنى ئەر زاللار،
تەخى سادde ئەیلەپ ئالىپ ماللار.
فۇسۇن بىرلە مەیخۋارە ئەیلەپ مەنى،
ھەۋەس ئىچرە ئاۋۋارە ئەیلەپ مەنى.
مەنى قویمادى باقغالى ھەرقایان،
بولۇپ فىئلى بىدئەتكە تۇرلۇك زىیان.
ھەمىشە مەنى مەي پەرەست ئەیلەدى،
كى غەفلەت مەیى بىرلەمەست ئەیلەدى.
چىكىپ مەن بۇلار بىرلە جامى غورۇر،
غورۇر ئىچرە دۇنیاغە یەتتى فۇتۇر.
كى قىرق مىڭ تۈمەن بولدى دۇنیا تەلەف،
كى مەیخۋارەلىقدا چالىپ چەڭ، دەف.
یىدى - ئىچدى كەیدىیۇ مىندى بۇلار،
مەنى یوق قىلىپ كوڭلى تىندى بۇلار.
كى ئاز كۈن ئارا قالمادى ھىچ مال،
یەتىپ روزگارىمغە تەغییرى ھال.
گادالار كەبى بولدى ھالىم مەنىڭ،
كى ئول ۋەقت ئارتىپ مەلالىم مەنىڭ.
باي ئىردىم بۇلار ئىرگەشۇر ئىت كەبى،
ئۆلۈكدىن چۇ كىم تارقاشۇر فىت كەبى.
ھەمە قاچتى مەندىن ھارامزادەلەر،
چىراكىم فەقىردا تۈگەپ بادەلەر.
قالىپ مەن كى ئالەمدە مۇھتاج ئولۇپ،

تاپالماي غزا قۇرساقىم ئاچ ئۇلۇپ.
قارا كۈن تۇشۇپ باشىمە ئۇلزامان،
قاراڭغۇ بولۇپ كۆزگە رووشەن جاھان.
پۇشايمان يېدىم فايدە بەرمەدى،
ماڭا ھەركىشى دەرد ھەسرەت يېدى.
باشىمغە كەيىپ ئەسكى قالغاقنى،
ئۇچامغە كەيىپ ئەسكى شىرداقنى.
كى بىر مەسجىد ئىچرە ياتىپ مەن كىرىپ،
كى غۇربەت ئارا ئاندا بولدۇم غەرىب.
كى يىغلاپ تۇتۇبمەن ئاتامغە ئەزا،
ياتىپ ئۈچ كۈن ئاندا تاپالماي غىزا.
خىيال ئەيلەدىم ئىمدى قايدا باراي،
بارىپ ئىمدى ھەمشىرەگە يالباراي.
مەنى چىرلادى قاشغە بارمادىم،
كى ھەمشىرەنىڭ قەدرىنى بىلمەدىم.
مەنى قىلدى بىچارە بى پاكلەر،
سالىپ مەئىسىيەتكە بۇ ناپاكلەر.
جاھان ئىچرە شەرمەندە بولدۇم بەسى،
ئۇياتدىن سەرئەفكەندە بولدۇم بەسى.
باراي ئىمدى ئاندا بولۇپ نائىلاج،
قاچانغە ياتاي مەن بۇ مەسجىددە ئاچ.
كى ياتلار ئاراسىدا باردۇر ئۇيات،
قارىنداشىمىزدۇر ئىمەس بىزگە يات.
چۇ ئاندا بارىشغە ماڭا ئەيىپ ئىمەس،
ھەمە مۇددەئا ئاندا بار غەيب ئىمەس.
چىقىپ تەشنەلەب ھەم كەرەسنە شىكەم،
كى ئاندا بارىشغە قويۇپمەن قەدەم.
بارىپ ئاندا قاقتىم چۇ دەرۋازەنى،
كى ئەيلەپ ئىشىك ئاچتى ئاۋازەنى.
كى ھەمشىرە بىزنى كۆرۈپ ئۇلزامان،
ياقا چاك ئىتىپ ئەيلەدى كۆب فىغان.
كى نەئرە ئۇرۇبان سەراسىمەۋار،
كى ساچىن يۇلۇپ يىغلادى زار - زار.
قۇچاقىغە ئالدى فەقىرنى سۆيۈپ،
ئاتا — ئانادىك ماڭا ئىچى كۆيۈپ①.
تۇتۇبان قولۇمنى كىرىپ ئىچكەرى،
باشىمدىن نىسار ئەتتى سىمۇ زەرى.
تائامى مۇھەييا قىلىپ دەرمەھەل،
كى مەخلۇت ئىتىپ بەلكى قەند ئەسەل.
يېدۇردى ماڭا كۆب تەكەللۇف بىلە،
باقار ئېردى ھەردەم تەئەسسۇف بىلە.
يەنە كەلتۇرۇپ نەچەرەڭ خىلئەتى،
ماڭا كەيدۇرۇپ ئەيلەدى شەفقەتى.
بۇ كەچە ئىكاۋ ئولتۇرۇپ مۇڭداشىپ،
فەلەكدىن شىكايەت قىلىپ يىغلاشىپ.
دېدى: ئەي قارىنداش نېچۈك بارسېن،
فەلەك زۇلمەتىغە گىرىفتار سېن.
نەچە مەرتەبە يوقلادىم تاپمادىم،
كى بى پاكلىكدە ئىشىڭ ئاڭلادىم.
ئاتام ئورنىدا بىزگە ئېردىڭ ئاتا،
ئاتالىقنى تاشلاپ قىلىپ سېن خاتا.
كى ياشلىقدا قىلدىڭ ھەۋايۇ ھەۋەس،
ھەۋايۇ ھەۋەسنى قىلىڭ ئىمدى بەس.
تەسەددۇق دۇرۇر كەتتى دۇنيا ھەمە،
يەنە بەرسە ھەق تاڭ ئىمەس غەم يېمە.
قىلىپ تەۋبەلەر ئىمدى تاشلاڭ ھەۋا،
ئاتام روھىغە ئەيلەگىز ئىلتىجا.
قوشۇلماي قاچىڭ رىندى ئەرزالدىن،
قىلىڭ تەجرىبە ئىمدى بۇ ھالدىن.
نەسىھەت بۇدۇر تۇرماگىز شەھر ئارا
يامانلار بىلە دىلنى قىلماگىز يارا.
ئاتام ئېردى سوۋداگەرى نامدار،
بولۇپ ئېردى دۇنيا بىلە ئىئتىبار.
جاھاندا تولا قىلدى گەشت سەفەر،
كى تۇججارلىقدا شەھەردىن - شەھەر.
كى مەۋجۇد ئىتىپ سىم زەر بىھىساب،
ئۆزى كەتتى دۇنيانى قىلدىڭ خاراب.
تىجارەت ئىشىن ئىمدى بۇنياد قىل،

① ئەسلى تېكستتە "كۆب" يېزىلغان. مەنە ئېتىۋارى بىلەن «كۆيۈپ» كە ئۆزگەرتىلدى.

ئاتا ۋە ئانا روھىنى شاد قىل.
كەلىپ بۇ جاھاندا نەقىلسە پەدەر،
كى ئۇل ئەمرىنى قىلسە ئەۋۋەلى پۇسەر.
ئاتا قىلغان ئىشلارنى قىلماق كەرەك،
بۇلۇگدا ياتىپ بولماغىل شەب فەرەك.
كى سىن ئىركىشى ياتغانىڭ خوب ئىمەس،
سەفەر قىلماغان ئەسلا مەرغۇب ئىمەس.
بۇ ياڭلىغ نەسىھەتنى كۆب باشلادى،
كى بىر كىسە زەر كەلتۇرۇپ تاشلادى.
بۇ ئالتۇننى جابدۇپ يۇرۇك شامغە،
بارىڭ ئۇل شەھەرگە يەتىڭ كامغە.

كى ياخشى ـ يامانغە قىلىڭ تەجرىبە،
ھەۋا يولغە قىلماڭىز دەبدەبە.
كى ئەلىك تۈمەن ئىردى زەرگە ئەدەد.
ئانى جابدۇبان بىزگە قىلدى مەدەد.
نەچە كۈن تۇرۇپ ئىستىراھەت بىلە،
كى جابدۇغ قىلىپ مەن فاراغەت بىلە.
ئايا ساقىيا جامى مۇھەببانە تۇت،
كى ئۇل مەي بىلە ئەكس جانانە تۇت.
بولۇپ مەست ئاندىن تاپاي ۋەجد ھال،
كى جانان ھەرىمدە تاپغۇم ۋىسال.

خۋاجەزادە يەمەنى شام شەھرىگە ئەزم قىلغانى ۋە ئۇل شەھەرگە كەچە كەلىپ، سەفىلدىن تاشلاغان ساندۇقنى ئالىپ، ئاغزىنى ئاچقاندا، بىر دەھرۇي پەرى پەيكەر چىقىپ ئاڭا ئاشىق بولغانى ۋە ئانى شەھەرگە ئالىپ كىرىپ، داۋا قىلماقغە مۇقەييەد بولغانى

كى دەرۋىشلەر ئاڭلاڭىز ئىمدى راز،
كەلىپ باشىمە ۋاقىئە جان گۇداز.
قازارا كىرىپ راھغە بىرسەھەر،
كى پەدرۇد ئەيلەپ قىلىپ مەن سەفەر.
قالىپ ئاندا ھەمشىرە ھەسرەت بىلە،
نە ھەسرەت دۇرۇر داغى فۇرقەت بىلە.
تاپىپ شەخسىنى ساھىبى ئىئتىماد،
ئاڭا تاپشۇرۇپ ئەيلەدىم خەيرى باد.
كى تەفۋىز ئىتىپ بارچە مالۇ ماتائ،
يارانلار بىلە ئەيلەدىم ئەلۋىدائ.
كى تەنها ئۆزۈم يولغا بولدۇم راۋان،
قالىپ ئارقەدە ئۇل سۇرۇك كارۋان.
قىلىپ تەي مەنازىل مەراھىل تامام،
كى سۇرئەت بىلە ئەيلەدىم ئىزدىھام.
شەھەرگە يەقىن بولدى كامىم مەنىڭ،
كى بۇي ئالدى ئاندىن مەشامىم مەنىڭ.
شەھەرگە كىرىشكە قىلىپ ئىزتىراب،
ۋاخا قىلمادى كۈن كىرىپ ئافتاب.
كەلىپ مەن كەچە شەھەر ئەتراففىغە،
قاراپ قەلئەنىڭ بارچە ئەكنافىغە.

جاھان كەچە ئايدىن مۇنەۋۋەر ئىدى،
چۇخەندەق لەبى بىزگە مەنزەر ئىدى.
تۇرۇپ مۇنتەزىر ئەيلەبان ھەقنى ياد،
قاچانكىم بۇ دەرۋازەئى بولغاي كۇشاد.
شەھەرگە كىرەي ھەمەدىن ئىلگەرى،
مەقام ئەلەيىن ياخشى بىر مەنزەرى.
بۇ ئەندىشەدە ئولتۇرۇپ غەم بىلە،
ئاتام يادىدا بەلكى ماتەم بىلە.
كۆزۈم تۇشتى ناگاھ سەفىل باشىغە،
بىراۋ بىر نىمە تاشلادى تاشىغە.
كى قىلماي تەۋەققۇف يانىپ كەتتى ئۇل،
كى دەھشەت بىلە ئاندا بولدۇم مەلۇل.
خىيال ئەيلەدىم ئوغرىنىڭ مالىدۇر،
يانىپ كەتتى ئۇل، بىزگە يول خالىدۇر.
تۇرۇپ بىر زامانى تەھەممۇل قىلىپ،
قەدەم① باسىتىم ئۇل يان تەۋەككۇل قىلىپ.
چۇ خەندەق سىراتىدىن ئەيلەپ مۇرۇر،
كۆكۈل ئاغدى ھەم بەلكى سالدى تومۇر.
كى ئاھىستەلىك بىرلە باردىم يەقىن،
كىشى كۆرمەگەي دىپ قىلىپ مەن كەمىن.

① ئەسلى تېكىستتە «قەدىم» يېزىلغان. «قەدەم» گە ئۆزگەرتىلدى.

نە كۆردۈم كى ساندۇق ئېرۇر ئۆزگەچە،
خۇدا بەردى بىزگە يولۇقتى كەچە.
يەنە ئەيلەدىم كۆڭلۈم ئىچرە خىيال،
تەخى ھەم قىلاي مۇندا بىردەم ھەيال.
مۇباداكى ئوغرى يەتىپ كەلسەلەر،
فەقىرنى بۇيەردە ئەگەر بىلسەلەر.
بۇلار يەتكۇرۇرلەر فەقىرغە زىيان،
ئۆزۈمنى قىلاي مۇندا بىردەم نىھان.
تەۋەققۇف بىلە ئولتۇرۇپ ئىكى پاس،
سەفىل باشىغە چىقمادى ھىچ ناس.
دىدىم بۇ نەسىبە ماڭامۇ ئىكىن،
خۇدا بىزگە قىلغان ئەتامۇ ئىكىن.
سەبەب بىرلە ھەق بىزنى ئەيلەپ غەنى،
كى قىلسە تاڭ ئېرمەس ئاتامدىك مەنى.
كۆتەردىم ئۇچامغە بۇ ساندۇقنى،
زىيادە ئەيلەگەن زوۋق ئىلە شوۋقنى.
كى لاھۇلە ئوقۇپ مەن كەلىپ جايىمە،
خىيال ئەيلەدىم كى كۆرەي بۇ نىمە.
كى بۇ دۇرج ئاغزىن قىلىپ مەن كۇشاد،
تەۋەككۇل قىلىپ ئەيلەبان ھەقنى ياد.
بۇ ئەقدىنەدۇر دىپ كۆڭۈل بولدى خوش،
كى ئاقىتارغالى ئانى قىلدىم خۇرۇش.
بىناگاھ كۆزۈم تۈشتى بىر ماھغە،
فىدا جانىم ئول ماھى دىلخۇاھغە.
كى مەدھۇش ياتىپ ئاندا شىرىن سەنەم،
چۇ بىر زالىمىدىن يەتىپدۇر ستەم.
كى سۇنبۇل ساچى، قەددى ئەرئەرمىسال،
نە ئەرئەركى سەرۋى سەنەۋبەر مىسال.
ئۇزارى ئانىڭ كىم قىزىل گۇل كەبى،
كىشى كۆرسە بولغاي ئاڭا قۇل كەبى.
ئانىڭ سۇنبۇلىدىن كەلۇرجان ئىسى،
كەلۇر لەئلىدىن بەلكى ئىمان ئىسى.
ئانىڭ تيرى ئىشقى تەگىپ جانىمە،
فەلەك يىغلادى ئاھ ئەفغانىمە.
كى مەجرۇھدۇر ھۇشىدىن يوق خەبەر،
بولۇپ ئاغۇشتەئى قانغە ئول سىمبەر.

قىلىپ زۇلفى مۇشكىنلارى پىچۇتاب،
ياتىپ تەلئەتى گوييا ئافتاب.
گۇمان ئەيلەدىم كى بولۇپدۇر ھالاك،
كى ئاھى چەكىپ ھەر زامان دەرد ناك.
ئەزىز دوستلار يار دەرۋىشلار،
باشىدىن ئۆتۈپ نەچە رەڭ ئىشلار.
كى يىغلاپ باشىدا تۇرۇپ ئىنتىزار،
قاراپ يۈزىگە يىغلادىم زار - زار.
ياغىپ ئەشك گۇل ئوزرە شەبنەم كەبى،
ياتىپ سەرۋ قەد سەبزە خۇررەم كەبى.
دىدىم: ئاھ كىم كۆرمەسەم كاشكى،
كى ئىشق ئوتىدا ئۆلمەسەم كاشكى.
ھەزىن ئۇن بىلە يىغلادىم ئولتۇرۇپ،
كى بۇ دۇرجىغە خەستە باشىنى ئۇرۇپ.
بىناگاھ سەھەر ۋەقتى كەلدى نەسىم،
كەلىپ ھۇشىغە زۇلفى ئەنبەر شەمىم.
قاراپ كۆردى مەن خەستەنى ئول سەنەم،
دىدى: ئەي جافا پىشە قىلدىڭ ستەم.
نە قىلدىم ساڭا ئەي خۇدا بى خەبەر،
ئەزىز جانغە مۇنداغ قىلۇر سىن ھەزەر.
ۋافا ئەيلەگەننىڭ جازاسى مۇدۇر،
كى بى مىھرىلارنىڭ بالاسى مۇدۇر.
نە ئىشغە قىلىپ سىن بۇ ياڭلىغ مەنى،
تاڭ ئېرمەس خۇدا قىلسە مەندەك سەنى.
ئەجەب نامۇۋافىق ستەمكار سىن،
كى نامەرد زالىم دىل ئازار سىن.
كى تۈز ساقلاماي بى ۋەفا كۆرنەمەك،
كى نازۇك بەدەننى قىلىپ سىن شەبەك.
قىلىپ ئۆشبۇ سۆزنى ئاھى سەرد ئەيلەدى،
قىزىل يۈزنى ھەسرەتدە زەرد ئەيلەدى.
بۇ سۆزدىن كۆڭۈل بولدى ھەيران بەسى،
چەكىپ ئولزامان نالە ئەفغان بەسى.
بۇ سۆزدىن ئىچىمگە تۈشۈپ ئىزتىراب،
كى ساندۇق باشىدا ئۇرۇپ خىتاب.
دىدىم: ئەي نىگارا نە ھەددىم بولۇر،

بۇ ياڭلىغ جافا ھۆرگە كىم قىلۇر.
بۇ خۇنرىزلىق نامۇسۇلمان ئىشى،
ئېمەس بۇ ئالەم ئەھلى ئىمان ئىشى.
كۆرۈپ بۇ ياڭلىغ سەنى بى ھوزۇر،
بۇ رەڭ كۆرگەچە كۆزلەرىم بولسە كۆر.
ئايادىلبەرى يارى سەرۋى سەمەن،
مەنىڭ كى ۋۇجۇدۇم دىيارى يەمەن.
مەنى كەلتۈرۈپ مۇندا تەقدىرى ھەق،
قىلىپ ئاھ ئىشق ئەھلىگە ھەم سەبەق.
جاھان ئافەتى يارى شىرىن زەبان،
بۇ بىچارەگە قىل ئۆزۈڭنى ئايان.
ئەزىز پەيكەرىڭ قايسى گۈلشەن گۈلى،
شەرەف زاتىڭىز قاي چەمەن بۇلبۇلى.
بۇ ياڭلىغ ستەم قايسى زالىم قىلۇر،
كىشىگە بۇ ياڭلىغ جافامۇ بولۇر.
كى ئەسرارىڭىز ئەيلەڭىز ئاشكار،
دىبان يىغلادىم ئالدىدا زار - زار.
مەنىڭ سۆزلەرىمنى ئىشىتتى سەنەم،
تۆكۈپ ئەشكىنى ئەرزىن قىلدى ھەم.
دىدى: ئەي جەۋانمەرد ئازادەگان،
خۇدا ھەققىدە مەنى قىلغىل نىھان.
كى تۇفراق ئارا قىل سىپارىش مەنى،
جاھان ئەھلىگە قىلمە سەزدىش مەنى.
كىشىگە داغى ئۇرماغىل ھىچ دەم،
كى رەھىم ئەيلەبان بىزگە قىلغىل كەرەم.
كۆڭۈلدىن چىقارغىل مەنى ئۇلزامان،
كى تاپغىل بالادىن ئۆزۈڭ ھەم ئامان.
بۇ سۆزنى دىدى باز بولدى خامۇش،
كى ئول زەخمىلەر زور ئىتىپ كەتتى ھۇش.
تۇرۇپمەن زامانى تەھەييۇر قىلىپ،
سەرانجامىغە كۆب تەفەككۇر قىلىپ.
كى دەرماندەلىكدە بولۇپمەن مەلال،
كۆڭۈل شاھىغە يەتتى ئۇشبۇ خىيال.
بۇ نەقدىنەنى تاشلاغان خوب ئېمەس،
كى ئاشىققە بۇ كار مەرغۇب ئېمەس.

چۇ ئاشىق. كەرەك بولسا سابىت قەدەم،
قىدا ئەيلەسە يارغە جاننى ھەم.
كى ئول زەخمىلەرغە ئىلاج ئەيلەيىن،
ساقايسە ئانى باشقە تاج ئەيلەيىن.
كى ئاخىر ئۆزۈمگە دىدىم مەسلەھەت،
كى ئىشق ئەھلى ئىچرە بولاي يەكجىھەت.
تاپاي بۇ سەنەمگە ۋافادارلىق،
ئەقدە بىلە ئەيلەيىن يارلىق.
خۇداغە تەۋەككۈل قىلىپ ئول سەھەر،
تۇرۇپ ئېردىم ئەمما كۆرۈندى شەھەر.
چۇ مەركەبكە يۈكلەپ ئوشۇل دۇرجنى،
قاراپ تۇردۇم ئەمما تاپىپ بۇرجنى.
ئاچىپ قۇفل دەرۋازە بولدى كۇشاد،
كى ئول ۋەقت قىلدىم ئادا بامداد.
تەۋەككۈل بىلە يولغا قويدۇم قەدەم،
ئانىڭ ئىشقى تۇغيان قىلىپ دەمبەدەم.
كەلىپ رۇستايى شەھەرگە ھەمە،
بۇلارغە قوشۇلدۇم دىمەي ھىچ نىمە.
كىرىپ مەن شەھەرگە بولۇپ بىقارار،
كى بىر جايىدا بولمادىم پايدار.
كى بىلمەس ئىدىم ھىچ بىر جايىنى،
قوياي ئېمدى قايدا سەمەن ساينى.
خۇداغە قىلىپ مەن مۇناجاتنى،
كى بازاردا ماڭدۇرۇپ ئاتنى.
كۆزۈمگە كۆرۈندى كارۋان ساراي،
ئانىڭ ئالدىدا ئولتۇرۇپ نەچە باي.
دىدىم: شۈكر ئەي خالىق زۇلجەلال،
مەنى ئېمدى يارەب پەناھىڭغە ئال.
كەلىپ تۇردۇم ئاندا ئاچىلدى ئىشىك،
كىرىبان - چىقىبان ھەمە چوڭ - كىچىك.
فەقىر ھەم كىرىپ تۇتتۇم ئول خانەنى،
قويۇپ ئاندا ساندۇقدا دۇردانەنى.
بەرىپ مەن سارايبانغە بىر مۇشت زەر،
نىمە كەلتۈرۈڭ لازىمە ئەي پەدەر.
ئۇلاغقە ئەلەف، بىزگە شىرىن تائام،

مۇھەييا قىلىڭ ئانچە لازىم تامام.
سالىپ ئاندا شاھانە ياخشى بىسات،
كى سەرۋى سەمەن ئاندا قىلغاي نىشات.
قىلىپ ئىچرەنى تۇرفە ئاراستە،
كى ئالتۇن، كۈمۈش بىرلە پىراستە.
بولۇپ جەمئ خاتىرى تاپىپ چۈن ئامان،
پەرىۋەشنى ساندۇقدىن ئالدىم راۋان.
چۇ بالىن ئۈزە ياتقۇزۇپ ماھنى،
تولا گىريە قىلدىم چېكىپ ئاھنى.
تەخى كەلمەدى ھۇشىغە سىمبەر،
كى جەرراھ ئىستەپ چىقىپ مەن بەدەر.
گۈزەرلەردە مەن ئەيلەدىم سەر ھىساب،
يۈرۈپمەن ھەكىمنى ئىستەپ سوراپ.
كۆزۈمگە نامايان بولۇپ بىر دۇكان،
ئىشىتتىم ئاندىن سەدايى ھەيۋان.
بىناگاھ بارىپ ئاندا سالدىم نەزەر،
سەلايە قىلۇر دارۇنى نەچچە ئىبر.
كۆرۈپمەن كى مەردكەلان ئولتۇرۇپ،
كەسەللەرگە قىلغاي داۋا قول ئۇرۇپ.
تەلەممۇزلارى خىزمەتىدە مۇقىم،
تۇرۇپ ئول ھەكىم ئالدىدا مۇستەقىم.
چىراكىم بۇ ھىكمەتدە ھازىق ئىدى،
داۋاسى كەسەللەرگە سادىق ئىدى.
سەلاھەت بىلە ئولتۇرۇپ ئول تەبىب،
بارىپ ئالدىغە يالبارىپ سارغارىپ.
ئەدەب بىرلە ئالدىدا قىلدىم سالام،
جەۋابىن بەرىپ سوردى مەندىن كەلام.
دىدىكىم ئوغۇل نەدۇرۇر ھاجەتىڭ،
بايان ئەيلەگىل بارمۇدۇر ئىللەتىڭ.
دىدىم:① ئەي ھەكىم ساھىب ئىئتەمىد،
كى دەرگاھىغە كەلدىم ئەيلەپ ئۈمىد.
مۇسافىر ئۆزۈم شەھرىڭىزدە غەرىب،
كى لازىم بولۇب بىزگە سادىق تەبىب.
غەرىبلىق دىيارىدا قاتتى باشىم،
ۋە ساقىمدا باردۇر بىر ئاغرىق كىشىم.
چىقىپ مۇندا كەلمەككە يوقتۇر ئىلاج،
جەراھەت بىلە بولدى نازۇك مىزاج.
مەنىڭ مەقسىدىم ئاندا سىز بارساڭىز،
ئول ئاغرىق كىشىگە داۋا قىلساڭىز.
ئۈمىد ئولكى بولغاي ساڭا كۆب ساۋاب،
يەنە مۇزدىغە زەر بەرەي بى ھىساب.
دىدى ئول ھەكىم باشلاغىل كىم باراي،
كى بىمار ئەھۋالىنى مەن كۆرەي.
تەرەھھۇم قىلىپ بولدى يولغە راۋان،
كەلىپ كۆردى بىمارنى ئول زامان.
كۆرۈپ ئول تەبىب ماھنى زەخمىناك،
گۇمان قىلدى ئول رەنج قىلمىش ھالاك.
تەفەككۇر قىلىپ بىر زامان ئول تەبىب،
كەتىپ ئۆزىدىن باز ئۆزگە كەلىپ.
دەمىنى چىقارماي بولۇپ دەرغەزەب،
بەنا گوشىمە بەردى قاتىغ ئەدەب.
كى قۇۋۋەت بىلە ئۇردى ئول سىللىنى،
كى زەربى بىلە ئىششىتىپ شىللىنى.
ئەجەب زەخمىناك ئەيلەدى غەم مەنى،
تىلىن ئاچتى ئول قىلدى مۇلزەم مەنى.
سىياسەت بىلە ئول دىدى نەچە سۆز،
ئاچىپ ئاغزىنى سۆزگە ئول يۇمدى كۆز.
دىبان بۇ نە ئىش بىۋەفا سەنگدىل،
تەئدى قىلىپ بىزنى قىلدى خىجىل.
رەۋامۇ بۇ ياڭلىغ قىلىپ سىن ئانى،
مۇنى ھەيف ئىتىپ كەلتۇرۇپسەن مەنى.
نە ئىشقە مۇنى ئەيلەدىڭ زەخمىناك،
بۇ جان راھەتىنى قىلىپ سىن ھالاك.
ئەجەب بىۋەفا تاش بەغىر مەرد سىن،
جاھان ئىچرە بى مىھر بى دەرد سىن.
كى ئىنسافنى قىلمادىڭمۇ شىئار،
چۇ ياد ئەتمەدىڭ زات پەرۋەردىگار.
بۇ سەرۋى سەمەنگە قىلىپ سىن ئەلەم،

① ئەسلى تېكىستتە «دىدى» يېزىلغان. «دىدىم» غا ئۆزگەرتىلدى.

AltunOq

ئۇرۇپ سىن ئاڭا بەلكى تىغى سىتەم.
بۇ ياڭلىغ سەنەمدىن چىقارغۇنچە قان،
فىدا ئەيلەسەڭ ياخشىراق ئىردى جان.
ئىشىتتىم بۇ سۆزنى كى ئول پىر،دىن
ئۆمىدىم ئۆزۈلدى بۇ تەقدىردىن
گۇمان ئەيلەدىم كەتتى قولدىن ئول ئاي،
كى جايىم بولۇر ئىمدى ماتەم ساراي.
تاتۇپدۇر بۇ دىلبەرنى كۆرگەن زامان،
مەنى ئۇلتۇرۇپ ئالغۇسى ئىمدى جان.
يىقىلدىم ئاياغىغە باشىم قويۇپ،
ئاڭا يالبارىپ كۆز ياشىم قۇيۇپ.
دىدىم ئەي ھۆكىما نە ھەددىم بولۇر،
كى ئاجىز نە مۇنداغ جافانى قىلۇر.
گۇمان قىلماڭىز مەن ئىمەس قاتىلى،
بۇ رەڭ ئەيلەمىش ئانى بىر جاھىلى.
قەسەم ئول خۇداغە سۆزۈمدۇر سەرىھ،
مۇنىڭ جىسمىنى قىلمادىم مەن جەرىھ.
كى سۆز ئاڭلاغىل قىلمە بىزگە غەزەب،
بەرىپ سىن ماڭا ئەسلى سورماي ئەدەب.
بولۇپ بىزگە مۇۋلۇد شەھەرى يەمەن،
كى ھەمشىرەدۇر بىزگە ئول زەخمى تەن.
ھىكايات بۇدۇر ئاڭلاڭىز ئەي ھەكىم،
نە ئىشلار كەلىپ باشىغە بولدۇق يىتىم.
زىيارەتكە نىيەت قىلىپ ئەقرەبا،
كىم ئەۋلاد بىرلە ئاتا ۋە ئانا.
كى بەيتۇلمۇقەددەس تاۋافى ئۈچۈن،
ھەمە جۇرم ئىسيان مەئافى ئۈچۈن.
چىقىپ يولغە بىر مەنزىل ئولدۇق راۋان،
قاراڭغۇ تۈشۈپ مىھر بوالدى نىھان.
كەمىن كەزا تۇرغان ئىكىن راھى زەن،
كېلىپ تەگدى ئۇلتۇردى ئول گەردە زەن.
ھەراەى قولىدا كەتىپ بارچە ئىل،
ئالىپ مالنى كەتتى بولمادى ھەيەل.
قاچىپ مەن ياقاغە تۇرۇپ مەنى ماراپ،
ئانىڭ ئىشلارىگە يىراقدىن قاراپ.

ئۇلار قويمادى ھىچ كىمنى تىرىك،
كى يەئجۇج خەيلىغە بوالدى شىرىك.
چۇ غارەت قىلىپ مالۇ ئەمۋالنى،
ئوغۇرلۇق بىلە تويغۇزۇپ گالنى.
يانىپ كەتتى ئاندىن ھەمە بەدىسكال،
قىلىپ گىريە ھەردەم بولۇپمەن مەلال.
كەلىپ مۇردەلارنى كۆرۇپ يىغلادىم،
قىلۇرغە ئىلاجىم نە مەن بىلمەدىم.
بۇ ھەمشىرەمىز ياتقۇسى قان بىلە،
ھەمە مۇردەبى جان بۇ جان بىلە.
چۇ مەئلۇم ئۆلۈپدۇر نەفەسىدىن رەفىق،
تىرىك ساقلابان لۇتف ئاتىپ بەردى ھەق.
ئادا ئەيلەدىم ھەققە ھەمدۇ سەنا،
قىلىپ مەن تەخى شۈكر بى مۇنتەھا.
باشىنى تىزىمدا قويۇپ يىغلادىم،
بۇ گۈلچېھرەدىن قان زار يىغلادىم.
بىناگاھ كۆزنى ئاچىپ كۆردى ئول،
تانۇپ ئول دىدى ئىمدى ئاگاھ بول.
كى ۋەقتى ئىمەس گىريە ۋە زارىڭ،
ئىلاجىنى قىل ئىمدى بىچارەنىڭ.
بۇ سۆزنى دىدى يەتتى بىھۇشلۇق،
كەتىپ ئەقلى، كەلدى فەراموشلۇق.
چۇ ساندۇقغە سالدىم ئانى دەرمەھەل،
كىرىپ دەرمەھەل يولغە بولماي ھەيەل.
ئانى بىر ئۇلاغ ئۈزرە بار ئەيلەدىم،
كى مەركەبنى ھايداپ قارار ئەيلەدىم.
مۇنى كەلتۈرۈپ مۇندا سۈرئەت بىلە،
تۈشۈردۈم ساراي ئىچرە ھەسرەت بىلە.
نە بولغاي داۋا ئەيلەسەڭ ئەي ئەزىز،
مۇسافىر غەرىب زار بىچارە بىز.
چۇ ئول مەرد جەرراھ تەسكىن تاپىپ،
تەرەققۇف قىلىپ ئاندا تەمكىن تاپىپ.
دىدىم: ئەي ئاتا، ئەيلەگىل بىر سەبەب،
يوق ئۇلسە ئول ئايدىن بۇرەنج تەئەب.
تولا زەر بەرىپ سىزنى رازى قىلاي،

كى رازى قىلىبان دۇئاڭىز ئالاي.
ئەتا ئەيلەگەي تەڭرى ئەجرى ئەزىم،
كى تەۋەققۇف ئەيلەگەي مۇستەقىم.
دىدى ئول ھەكىم ئاڭلاغىل ئەي جەۋان،
بۇ ھەمشىرەڭىز ياتغۇسى نىسف جان.
كىشى قول ئۇرۇپدۇر بۇ بىچارەغە،
شەرىك قانىغە بەلكى ئازارەغە.
بۇ سۆزنى قىلىپ ئارقەسىغە يانىپ،
سارايدىن چىقىپ كەتتى ئول ئايلانىپ.
ماڭا يۈزلەنىپ ئولزامان كۆھى غەم،
تۆكۈپ ئەشكنى ئەيلەدىم كۆزنى نەم.
كى مەجروھ يارىمغە يىغلار ئىدىم،
فۇتنى كۆزۈمدە قىچىغلار ئىدىم.
كۆڭۈل ھەر زامان ئەيلەدى ئىزتىراب،
ئۇرۇپ ئىشق ئوتى ئىچرە كۆب پىچۇتاب.
كى جەرراھ ئالدىغە باردىم يەنە،
تەزەررۇئ بىلە گىريە قىلدىم يەنە.
كەلۇر شايەد ئانىڭ ماڭا رەھمەسى،
شىفا تاپغۇسى ناتەۋان زەخمەسى.
چۇ بازار ئارا باز قىلدىم گۇزەر،
چۇ ئاندا سالىپ ھەر تەرەفكە نەزەر.
بارۇر ئىردىم ئەمما تەفەككۇر بىلە،
ئىلاجىمنى بىلمەي تەھەييۇر بىلە.
بىناگاھ بىراۋ يولدا قىلدى سالام،
خەرىدار مەتائلارنى ئالىڭ تامام.
كى ئۇشبۇ ئامانەت سالامەت دۇرۇر،
سالامەت ئالىڭ بى خىيانەت دۇرۇر.
يەتىپ كەلدى ئول ۋەقت مالۇ مىنال،
ئىبەردى تەرەھھۇم قىلىپ زۇلجەلال.
سارايغە تۈشۈردى كەلىپ مالنى،
كى مەندىن سوراپ ھالۇ ئەھۋالنى.
بولۇپدۇر شىكەستە كۆڭۈل شادمان،
قىلىپ شۈكر بىر مۇنچە غەمدىن ئامان.
بۇ نەقدىنەلەرنى سەرانجام ئىتىپ،
باشىدىن نىسار دىل ئارام ئىتىپ.
ھەكىم ئالىغە ئەيلەدىم ئىنتىقال،
بارىپ ئەيلەدىم ئالىغە ئەرزۇ ھال.
ئايا پىر دانا قىل ھاجەت راۋا،
تەرەھھۇم قىلىپ خەستەغە قىل داۋا.
ئۈمىد ئەيلەبان كەلدىم ئالىڭغە مەن،
قىلىپ بىرنى نائۈمىد ياندۇرمە سىن.
شىفا تاپسە ئول خەستە بىھەد جاۋاب،
داغى مۇزدىغە زەر بەرەي بى ھىساب.
مەتائ قوماشىمنى بارىپ كۆرۈڭ،
ئالىڭ مۇزدىنى خەستەغە قول ئۇرۇڭ.
ئۈمىد ئولكى تاپقاي شىفا ئول پەرى،
كى جانۇ جاھانىم كۆزۈم گۆۋھەرى.
ھەكىم ئاڭلادى سۆزنى بولدى راۋان،
ئانى كەلتۈرۈپ دەرمەھەل مىزبان.
زىيافەت بىلە ئانى مىھمان ئىتىپ،
كى سوۋغات ئىلە ئاڭا ئىھسان ئىتىپ.
كۆرۈپ مالنى خاتىرى بولدى شاد،
ياساپ خەستەغە نەچە تۈرلۈك زەماد.
دىدى: ئەي ئوغۇل كەلتۈرۈڭ بىر قازان،
قويۇڭ ئول قازان ئىچرە ئاب راۋان.
قىلىڭ كەرەم ئول ئابنى دەرمەھەل،
بولۇڭ تىز توند بۇلماي ئەسلەن ھەيەل.
كى ئول خەستەنىڭ رەنجىدىن باررەمەق،
ھايات ئەيلەسە تاڭ ئىمەس ئانى ھەق.
مۇھەييا قىلىپ بۇيرۇغىن ئولزامان،
ئاڭا يالبارىپ بولدى ئەشكىم راۋان.
ئىلاج ئىتكەلى ئەيلەدى جۇستۇجۇ،
جەراھەتلەرنى قىلىپ شۇستۇشۇ.
زەرافەت بىلە قىلدى ئانداغ ئەمەل،
سىھھەتكە مۇبەددەل بولۇپ ئول كىسەل.
چۇ زەخمىلەرى قانىنى پاك ئىتىپ،
يارا تىككەلى بەلكى ئىدراك ئىتىپ.
كى مەرھەم ياساپ قويدى ياراگە،
داۋا ئەيلەدى خەستە بىچارەگە.
يەنە سەفتى ئەئزاسىغە مۇشك يىد،
كى ھۇشىغە كەلمەكنى ئەيلەپ ئۈمىد.

دىدى: ئەي يىگىت ئېمدى هۇشيار بول،
كى بۇ زەخمىلەردىن خەبەردار بول.
كى سائەت ـ سائەت ساچىلىڭ مۇشكناب،
كى هەلقۇمىغە تامىزىلىڭ هەم گۇلاب؛
ئۆزۈم هەم كېلەي هەر كۈنى ئىكى يول،
مەدەد قىلسە تاڭ يوق خۇدا ۋە رەسۇل.
دىدى كەتتى، قالدىم ئول ئاي قاشىدا،
كى پەرۋانە دېك ئۆيرۈلۈپ باشىدا.
تۆكۈپ ئەشك هەردەم قىلىپ ئىلتىجا،
مۇناجات ئەيلەپ قىلىبان دۇئا.
تەۋەججۇه قىلىپ باشىدا تەلمۈرۈپ،
زىيادە بولۇر ئىشقى هەردەم كۆرۈپ.
سەهەرلەردە يىغلار ئىدىم زار ـ زار،
بولۇپ چەشمىلەر مىسال ئەبرى باهار.
كەلىپ ئىكى يول هەر كۈنى ئول هەكىم،
كى مەرهەم قويار ئېردى بى ۋەهىم بىم.
چۇ ئون كۈن ئۆتۈپ هۇشىغە كەلدى ئاي،
ئاچىپ كۆزىنى كۆردى ياخشى ساراي.
ماڭا ئەيلەدى ئول سەنەم بىر نىگاه،
تەبەسسۇم قىلىپ ناتەۋان چەكتى ئاه.
كى بىر ئىشق بىزگە بولۇپدۇر هەزار،
كى بوغزۇم تۇتۇپ يىغلادىم زار ـ زار.
ماڭا هەر زامان ئىشقى تۇغيان قىلىپ،
جۇنۇن كويىغە سالدى هەيران قىلىپ.

ياقا چاك قىلماقنى ئەيلەپ هەۋەس،
ماڭا نازىنىن خىزمەتى بولدى بەس.
كى زور ئەتتى ئىشق قالمادى تاقەتىم،
كى جان تاپتى مەهبۇبى جان ئافەتىم.
كۆرۈپ ئىزتىراپىمنى شىرىن زىهىن،
ماڭا لۇتف بىرلە قىلىپ ئول سۇخەن.
دىدى: سەبر قىل ئۇرماغىل هىچ دەم،
تاپىپ مەن سىههەت سىزگە ئېمدى نەغەم.
قىلۇر ئېردى دىلدارلىق ئول پەرى،
جاهان شاهى مەهبۇبلار دىلبەرى.
يۈزۈمنى ئاياغىغە سۈرتەر ئىدىم،
كى مىژگان بىلە جارۇب ئەيلەر ئىدىم.
كى جەرراهىغە سىمۇزەر ئىلتىفات،
قىلىپ مەن قوماشى بەرىپ نەچە قات.
تامام بولدى دۇنيا خىراجەت ئېتىپ،
باقىپ قالدىم ئاندىن مۇناجات ئېتىپ.
ياتىپ دىلبەرىم قىلدى فەرمان ماڭا،
تەكەللۇم بىلە لۇتف ئېهسان ماڭا.
كى تەييار ئېتىلىڭ بىر غىزائى لەتىف.
بولۇپ جىسمىم ئاچلىقدا بىهەد زەئىف.
قىلىپ شۇكرى هەققە چىقىپ دەرمەهەل،
كى ئاشفەزگە بۇيرۇپ غىزائى كىسەل.
چۇ مەي زەرفىنى ساقى ئامادە تۇت،
ئانى سىقاراي ياندۇرۇپ يانە تۇت.

خۇاجە زادە يەمەنىگە ئول پەرىۋەش غىزائى لەتىف بۇيرۇغانىدا، دەرەم يوقلۇقىدىن خىجالەت باشىنى يەرگە سالىپ تۇرغانىدا، ئول مەهۋەش فەهم قىلىپ، تەبەسسۇم بىرلە بىر رەقئە پۈتۈپ بىراۋگە ئىبەرگەنىدە، غۇلامىدىن دۇر جەۋاهىر ئىبەرگەنى

ئانىڭ زەۋقىدىن تەرك ئېتەي سىمۇ زەر،
يەمەن تاجىرىدېك بولۇپ دەر بەدەر.
چۇ ناقىل بۇ نۇۋۇئ سۆزنى تەهرىر ئېتەر،
خىرەد خەيلى سەمئىغە تەقرىر ئېتەر.
كى تەييار ئېتىپ نەچە تۈرلۈك غىزا،
ئانى كەلتۈرۈپ نۇش ئېتىپ دىلرەبا.
بۇ ياڭلىغ قىلىپ قىرق كۈن پەرۋەرىش،
قىلىپ تەربىيەت ئاقىبەت پۈتتى ئىش.
كى ئاگاه بولۇڭ بارچە دەرۋىشلار،
فەلەك بىزگە نى ئىشنى قىلمىشلار.
بەدەن زەئىفدىن بولدى فارىغ تامام،
قوپۇپ ـ ئولتۇرۇپ ئەيلەدى هەمە خىرام.
دىدى: ئەي ۋافادار جان ئۈلفەتى،
مۇهەييا قىلىڭ دەرمەهەل شەربەتى.

بولۇپ تەشنە مەن ئانى ئاشام ئېتەي،
فەراغەت تاپىپ دىلغە ئارام ئېتەي.
بۇفەرمانىنى ئاڭلاپ بولۇپپەن خىجىل،
خىجالەت ئارا بولدى پەژمۇردە دىل.
چىراكىم دەرەمدىن نىشان قالمادى،
دەرەم ئالغالى كارۋان قالمادى.
ئۇياتتىم دەرەم كىمسەدىن سورغالى،
مەجالىم يوق ئېردى كى دەم ئۇرغالى.
باشىمنى قويى سالىبان چەكتىم ئاھ،
چۇ تەڭلىكتە ھالىم بولۇپدۇر تەباھ.
كى فەھىم ئەتتى ھالىمنى مەھبۇبى جان،
تەبەسسۇم قىلىپ دىدىكىم ئەي فەلان.
نېدىن مۇنچە تەڭلىككە بولدۇڭ قەرىب،
كى دۇنيا ئۇچۇن غەم يىمە ئەي غەرىب.
ماڭا كەلتۇرۇڭ تېزرەك خامەنى،
كى تەييار ئېتەي مەن پۇتۇپ نامەنى.
قوپۇپ جۇست خىزمەتگە قويدۇم قەدەم،
قىلىپ ئاندا ھازىر دۇۋەتۇ قەلەم.
ئالىپ ئىلكىگە خامەنى نازىنىن،
يازىپ ھەرف قىرتاسغە گۇل جەبىن.
دىدى: ئەي مۇسافىر يىگىت غەم يىمە،
بۇ خەتنى ئالىپ بار دەمەي ھېچ نىمە.
نىشان بەردى بازارغە قىل خۇرۇش،
كى چارسۇ باشىدا جەۋاھىر فۇرۇش.
ساقالى ئانىڭ مەسالى كافۇردۇر،
تەخى چېھرەسى ھەم ئانىڭ نۇردۇر.
ئانىڭدىن نىشان دېبان بەردى خەت،
بارىڭ ئالدىغە ئەسلەن قىلماي غەلەت.
چۇ ئول ھەرنىمەرسە بەرۇر قىل قەبۇل،
ئانى مۇندا كەلتۇر بولماي مەلۇل.
يۇگۇردۇم كى خىزمەت فەرمان تۇتۇپ،
داغى رەشكىدىن ھەر زامان قان يۇتۇپ.
كەلىپ مەنكى سۇرئەت بىلە ئالدىراپ،
نىشان بەرگەن ئادەمنى تاپتىم قاراپ.
كەلىپ ئالدىغە ئەيلەدىم ئەسسالام،
بەرىپ رەقئەنى ئاڭا قىلماي كەلام.
تۇرۇپ ئالدىدا كۆز تۇتۇپ تەلمۇرۇپ،
جەۋابىغە مۇھتاج ئولۇپ ئولتۇرۇپ.
ئوقۇپ كۆردى ئول رەقئەنى ئاقساقال،
سۇرۇپ كۆزگە ئول خەتنى بۇ پىرسال.
قوپۇپ دەرمەھەل تۈشتى دۇكانىدىن،
مەنى كۆردى بەھراق ئەزىز جانىدىن.
قولۇمنى تۇتۇپ باشلادى جايىغە،
ئالىپ كەلدى پاكىزە مەئۋايىغە.
كى تەكلىف ئېتىپ مىھمان خانەگە،
زىيافەت قىلىپ زار ھەيرانەگە.
ئۆزى ئىچگەرى كىردى ئول ئاقساقال،
كىرىپ ئاقساقال بولدى بىر دەم ھايال.
ئاڭا كۆز تۇتۇپ ئولتۇرۇپپەن مەلال،
بولۇپ رەشكىدىن ھەرنەفەس ئۆزگەھال.
زامانى ئۆتۈپ چىقتى جەۋھەر فۇرۇش،
كى ئالتۇن تاباق ئىچرە پۇر زەر كۆمۈش.
بۇلۇرى لەگەن ئىچرە دەربەر قىلىپ،
كى زەررىن ماتائ بىرلە چەنبەر قىلىپ.
غۇلام باشىدا قويۇپدۇر ئانى،
بۇ قۇل بىرلە ئولدەم① ئۇزاتتى مەنى.
دىدى: ئەي غۇلام بۇ يىگىت بىرلە بار،
قايان بارسە بار بولمە بى ئىختىيار.
.... داغى، ②
بۇ ئەسرارنى ئەيلە پىنھان داغى.
تولا ئۆزرى بىرلەمەنى ياندۇرۇپ،
فەقىر باشلادىم قۇلنى ئايلاندۇرۇپ.
كەلىپ ئول ساراي ئىچرە سىمەن بەدەن،
قاشىغە كىرىپ قويدۇم ئالتۇن لەگەن.
بۇ قۇل ياندى ئول ماھدىن بى خەبەر،
دىدىم ئاقساقال كارىنى سەر بەسەر.

① ئەسلى تېكىستتە «ئۇلدۇم» يېزىلغان. «ئولدەم» قىلىپ تۈزىتىلدى.

② كۆپ چېكىت قويۇلغان ئورۇندىكى سۆزلەر ئۆچۈپ كەتكەن.

ياقامنى تۇتۇپ يىغلادىم رەشكىدىن،
تولۇپ دامەنىم ئاھ كىم ئەشكىدىن.
بۇ غۇسسە مەنى ئاخىر ئەيلەر ھالاك،
بولۇر پەيكەرىم دەرد ئىلە زىر خاك.
كى بەختىم كەلىپدۇر مەنىڭ ۋاژگۇن،
قالىپ مەن فىراق ئىچرە تالىئ زەبۇن.
فەلەكدىن يەتىپ باشىمە ئۇشبۇ ھال،
كى بوھران جافاسىدا بولدۇم مەلال.
كۆتەردىم لەگەننى ئاغىر ئىردى ئول،
سەنەم ئالدىدا قويغۇچە تالدى قول.
خىيالىمنى بىلدىكى ئول مەھۋەش،
دىدى: ئەي يىگىت قىلمە كۆڭلۈڭنى غەش.
كى ئىشق ئىچرە، سىن بەدگۇمان بولماغىل،
گۇمان بىرلە ئازۇردە جان بولماغىل.
كى ئاچقىل ئوشۇل زەرف سەرپۇشىنى،
كۆرەي مەن ئىبەرگەن كۆڭۈل خوشىنى.
ئاچىپ ئالدىدا قويدۇم ئانى كۇشاد،
پەرىۋەش كۆرۈپ ئانچىنان بولدى شاد.
كى ئالتۇن كۈمۈش ئاندا بىھەد ئىكەن،
كى لەئلۇ جەۋاھىر، زۇمۇررۇد ئىكەن.
كۆرۈپ ئانى تەسكىن تاپىپ خاتىرىم،
ماڭا ئۆزرى دىيىپ مەھۋەش نادىرىم.
كۆڭۈلدە دىدىم بۇ ئۇلۇغ خاندان،
گۇمان ئەيلەدىم ئۇشبۇ فەرزەند جان.
كى بىر رەقئە ئىرسال ئىتىپ سىمبەر،
نىسار ئەتتى باشدىن كى بۇ سىمۇ زەر.
ماڭا دىدى ئول ئاي كى چىكمەڭ فىغان،
كى ئىشق ئىچرە سىن بولماغىل بەدگۇمان.
ماڭا سەرف ئىتىپ سىن ھەمە مالنى،
كى ھەققىمدە بۇلدۇڭ پەرۇ بالنى.
كى سەرمايەڭىز بىزگە بولدى نىسار،
ئانى ياندۇراي بىر دەرەمگە ھەزار.
مەنى خۇش قىلىپ ئەيلەدىڭ تەربىيەت،
كى ئاشىق ئولساڭ ئىمدى بول يەكجىھەت.
قەبۇل ئەيلەگىل مەسلەھەت ئەيلەسەم،
كى فەرمان تۇتۇڭ مەشۇەرەت ئەيلەسەم.
مۇھەييا قىلىڭ بىر تائامى لەزىز،
تەناۋۇل قىلىپ بولغايمىز باتەمىز.
قويۇپ دەرمەھەل باردىم ئاشخانەگە،
ئالىپ مەن تائامنى جانانەگە.
ھەمە دارۇ دەرمان غىزايى لەتىف،
كى رۇۋغەن شىكەر بىرلە قىلغان رەغىف.
كى جانانەنىڭ ئالدىغە كەلتۈرۈپ،
قويۇپ ھۆكمى فەرمانىغە كۆز تۇتۇپ.
تەناۋۇل قىلىپ ئاشنى سىمەن بەدەن،
كى مەندىن بولۇپ شاد گۇل پىراھەن.
دىدى: ئەي فەلانى مۇھەببەت شىئار،
كى ئىشقىمدا سادىق ئىمىسەڭ ئىمدى بار.
ماتائ نەفس ئال كى خىلئەت ئۇچۇن،
ئانى ئال باھاسىگە قىممەت ئۇچۇن.
كى ئالغان ماتائ بولغاي ئىكى ئىگىن،
قويۇپ، تىز بار قالمە ئەسلەن كىيىن.
بۇ فاخىر لىباس سىزگە لازىم بولۇر،
بۇ جانانەڭىز ئىمدى خادىم بولۇر.
باشىمنى سالىپ ئولتۇرۇپمەن مەلال،
تۈشۈپ كۆڭلۈمە تۈرفە نازۇك خىيال.
دىرەڭ ئەيلەدىم ماھ فەرماننى،
مەلال ئەيلەدىم خوبلار خاننى.
تەكەللۇمغە تىل ئاچتى شىرىن زەبان،
سەنىڭ بۇ مەلالىڭ ئۆزۈڭگە زىيان.
مۇھەببەتنى دەئۋا قىلىپ سىن ئەجەب،
ساڭا نە ئىكىن مۇنچە رەنج تەئەب.
مەنىڭ دىگەنىمنى قىلىپ سىن خىلاف،
كى ئاشىقلىغىڭ بىزگە ئىرمىش گەزاف.
مۇھەببەتتە سادىق ئىمەسەڭ ئەي فەتا،
مەنىڭ بۇيرۇغۇم ئەسلەن قىلمە خەتا.
كى ئەھدىمىز سىندۇردۇڭ ئەي نوۋجەۋان،
خىلاف ئەيلەدىڭ، ئىشقدىن ئىمدى يان.
قەسەم ئولكى قىلدىم ئۆزۈم جانىدىن،
كى چىقساڭ بۇ مەئشۇق فەرمانىدىن.

بۇ جان بىرلە رەنجىدە بولغۇم دۇرۇر،
ئەلەمناك سەنجىدە بولغۇم دۇرۇر.
كى ئەمرىمنى قىلماك تەجاۋۇز يەنە،
بولۇر ئىشق ئىلىگە بۇ ئىشلار گۇنە.
يوق ئىرسە يوق ئولغاي سەزاۋارلىق،
ئىمەس يارلىق بەلكى ئەغيارلىق.
تاپالماي ئىلاجىمنى قىلدىم سۇكۇن،
تۇرۇپ يارنىڭ ئالدىدا سەرنىگۇن.
ئايامەھۋەشىم قىلمادىم مەن خىلاف،
بۇ سەھۋەنلىگىمنى قىلىڭ سىز مۇئاف.
نەھەددۇركى ئەمرىڭنى قىلسام دەگەر،
خىجالەتدە بۇ ئىش قىلىپ مەن مەگەر.
كى مەن تەلبەدە بارمۇ ئەقلۇ قىياس،
ئىمەس سىزگە لايىق بۇ قىممەت لىباس.
جەھەت بۇ ئىدى ئەيلەمەكلىك دىرەڭ،
نەدىن تەڭ قىلۇرسەن مەنى شوخ شەڭ.
باراي ئىمدى بازارغە فەرمان تۇتۇپ،
ئانى كەلتۈرەي ھۆكمى جانان تۇتۇپ.
بارىپ تىز توند ئاندا بازارغە،
يولۇقتۇم كەلىپ نەچە ئەتتارغە.
كى قىممەت باھالىق ماتائى ئالىپ،
كى مەھۋەشنىڭ ئالدىدا قويدۇم كەلىپ.
قەبۇل ئەتمەدى بەئزەسى كەم باھا،
ئانى ياندۇرۇپ بەردى ئول دىلرەبا.
باھاسى ئىگىز كەلتۈرۈپمەن لىباس،
ئالىپ ئەيلەدى ياخشىسىنى قىياس.
پىسەند ئەيلەدى ئىكى خىلئەتنى ئاي،
باھاسىنى بەردىم دىمەي ئاھۇ ۋاي.
مەنى بۇيرۇدى بارغىل ھاممامغە،
كى قۇللۇق قىلىپ نىك گۇلفامغە.
سەرابغە بارىپ پاك ئەيلەپ بەدەن،
كەلىپ بەئدزان نەزد سەرۋ سەمەن.
ئەدەب بىرلە تۇردۇم بولۇپ ئىنتىزار،
كى ھىجران ئارا يىغلادىم زار زار.
بولۇپ شوۋق غالىب ماڭا ھەر نەفەس،
كى ھۇجرە بولۇپدۇر بەجايى قەفەس.
ماڭا مىھرەبانلىق قىلىپ ئول پەرى،
بەلىمنى يەشىپ ئولتۇرۇپ ئىلگەرى.
يەگىدە ئەرتتى كۆزۈم ياشىنى،
مەنىڭ ھالىمە ئىرغاتىپ باشىنى.
تولا مىھرەبانلىق قىلىپ دىلرەبا،
تەرەھھۇم بىلە ئەيلەبان مەرھەبا.
بۇ ياڭلىغ قىلىپ لۇتف ئىلە مەرھەمەت،
مۇھەببەت ئارا بولدى ئول يەكجىھەت.
كەرەم قىل ماڭا راھنى پۇر دەير،
قىلاي زەۋقى بىرلە بۇ ئالەمنى سەير.

خۋاجەزادە يەمەنگە پەرۋەش دىل ئاسالىق ئەيلەپ، شەھەر مەھەلاتىدا بىر قەسىر خۇش ھەۋا بەيئ قىلىپ ئالماقغە فەرمان قىلغانى ۋە لىباس فاخىرە تەييار قىلدۇرماق ئۈچۈن سوۋداگەر بەچە تەرەفىگە ئىبەرگەنى

تاپاي يار بەزمى ئۈچۈن بىر ۋەساق،
تۇتاي ئاندا مەھۋەشكە جامۇ ئاياق.
كى دەرۋىشلەر سۆزگە سامىئ بولۇڭ،
رەفاقەت بىلە بىزگە تابىئ بولۇڭ.
ئول ئاي مىھرەبان بولدى مەن بەندەسى،
تۇرۇپ ئالدىدا مەن سەرئەفكەندەسى.
خىيال ئەيلەدىمكى قىلاي جان فىدا،
ئۆلەي ئىشق ئىلە ئەزبىرايى خۇدا.
باشىمنى قىلىپ ئالدىدا پايمال،
تۇرۇپ يىغلابان ئەيلەدىم ئەرزۇھال.
بۇ جانىمنى ئىشقىڭدا قىلسام نىسار،
سەنىڭ يولىڭا تەننى قىلسام غۇبار.
كى ھىجران ئارا قالمادى تاقەتىم،
ۋىسالىڭدا ئۆلسەم مەنىڭ ھاجەتىم.

بۇ جاننى بەرىپ جان تاپاي ئۆزگەچە،
كى فۇرقەت ئارا قىينالىپ ئۆلگۈچە.
دىدى: سەبر قىل، قىلماغىل ئىزتىراب،
كى ھەققىڭدەكى لۇتفىنى بى ھىساب.
ساڭا سۆز بۇدۇر ئەيلەگىل ئىتتىفاق،
كى جانۇدىلىڭ بىرلە سالغىل قۇلاق.
ئىشىت سۆزنى ئولدەم قەبۇل، ئەيلەگىل،
مەنىڭ بۇيرۇغۇمغە جەھۇل ئەيلەگىل.
خىيالىم بۇ كىم ئەي كۆزۈم رووشەنى،
بەنا ئەيلەسەڭ ياخشى بىر مەئىەنى.
كى ئالغىل چىقىپ خانەئى مىھمان،
ئانى ئەيلە چۈن قەسرى نۇشىرۋان.
ئىمارەتنى قىل ئانچە ئاراستە،
كى ئالتۇن ـ كۈمۈش بىرلە پىراستە.
خىراجەت قىلغىل تۈمەندىن تۈمەن،
داغى غەم يىمە چىقسە دۇرر سەمەن.
بىساتىنى قىلغىل مۇزەييەن داغى،
قىلىپ شىشە بىرلە مۇبەييەن داغى.
زەرافەت بىلە قىل ئانىڭ تەرھىنى،
سىزىبان بايان ئەيلەگىز شەرھىنى.
قوپۇپ تىزرەك ئەيلەگىل جۇستىجۇ،
تامام ئەيلەسەڭ ياخشىراق گۇفتىگۇ.
ئاڭا ئەرزۇ ھالىمنى تەقرىر ئىتىپ،
مەنىڭ سۆزلەرىم ئاڭا تەئسىر ئىتىپ.
كەرەكدۇر ماڭا ياخشى مىھمان سارای،
نۇزۇل ئەيلەگەي ئول سارای ئىچرە ئاي.
چۇفەرمان تۇتۇپ ئىشقە قويدۇم قەدەم،
كى ھىجران بەلاسىن چەكىپ دەمبەدەم.
تاپىپ مەن سوراپ مەرد تەرراھنى،
تاپىپ ئىردىم ئانداغكى جەرراھنى
كى ئول جاي بولسۇنكى قىممەت باھا،
ھەۋاسى ئانىڭ خۇش داغى دىلفەزا.
كى ئول مەرد تەرراھ ئاڭلاپ بۇ سۆز،
تەفەككۇر قىلىپ بىر زامان يۇمدى كۆز.
مەنى باشلادى بىر مەھەلات ئارا،
تاپىپ جاينى بىر سۇرۇك يات ئارا.
ماڭا قەسرەنى كۆركۈزۈپ ئولزامان،
ئىچىگە كىرىپ ئەيلەدى مىھمان.
ھەمە تەرھىنى كۆردۇم ئاندا كىرىپ،
كى تەھرىر ئىتىپ كاغەز ئۈزرە سىزىپ.
دىدىم: بىزگە مائقۇل دۇرۇر بۇ ئىمار،
تەخى شەكلىنى كۆرگۈسى ئاندا يار.
دىدىم: شەكلىنى كۆركۈزەي ماھغە،
كى فەرمان تەئەللۇق ئىرۇر شاھغە.
كەلىپ يار ئالدىغە مەن دەرد مەند،
كۆرۈپ قەسر شەكلىنى قىلدى پىسەند.
باھاسى بۇدۇر قىممەتى بۇدۇرۇر،
ياساڭلار تەخى زىننەتى بۇدۇرۇر.
تەئيىن قىلىپ بارچە ئىشنى بەرى،
خىراجاتىغە بەردى سىمۇ زەرى.
كى ئول خانەگە ئىشلەدىم ئىكى ئاي،
چۇتەييار ئولۇپ مۇندا تۈشتى بىر ئاي.
تامام ئەتگۈچە ئىشنى ھەيران ئىدىم،
گۇل ئەندامدىن ئىراد گىريان ئىدىم.
تامام ئولدى مىئمار ئىشى ئاقىبەت،
كى ئەرز ئەيلەمەكنى قىلىپ مەسلەھەت.
كەلىپ ئەرز ئىتىپ ماھۇۋەلۋاقىئە،
بۇ كەيۋان ئىشى بولدى چۈن رافىئە.
ئىمارەت باھاسى بولۇپ مىڭ تۈمەن،
ئادا ئەيلەدى ماھ سىمەن بەدەن.
چۇ بۇرقەئ ئىچىگە كىرىپ ماھدىك،
خىرام ئەتتى ئاندا ئۇلۇغ شاھدىك،
كىرىپ شەمئى فانۇس ئارا ئولزامان،
كى مىھمان ساراغە بولۇپدۇر راۋان.
سارايىبانىغە بەخش ئەتتى دىنارلار،
تەئەججۇپ قىلىپ يارۇ ئەغيارلار.
تەئەللۇقنى ئالىپ خۇرۇج ئەيلەدۈك،
سارايدىن ئىمارەتكە كۆچ ئەيلەدۈك.
بارىپ ئاندا ئولدەم تاپتۇق قارار،
بولۇپمىز تۈشۈپ ئولتۇرۇپ پايدار.

ئول ئاي پەردەدىن ئۆزنى قىلدى جۇدا،
يۈرۈپ كۆردى مىئمار ئىشىن جابىجا،
ھەمە كارۇ بارىنى قىلدى پىسەند،
بولۇپ شادىمان ئەيلەدى خۇشخەند.
نۇزۇل ئەيلەدى ماھى تابان كەبى،
ئۆلۈك تەنگە كىرگەن ئەزىزجان كەبى.
دىدى: ئىمدى تەييار ئەتىلىڭ بىر لىباس،
كى شاھانە خىلئەتكە قىلغىل قىياس.
كى سەرۋى قەددىمىنىڭ بولۇپ لايىقى،
ھەمە ياخشى خىلئەت بولۇپ فايىقى.
دىدىم: قەددىڭگە ھۇللەھاي بىھىشت،
ھەمە زىب ئايىن چۇ گۆۋھەر سىرىشت.
تاپىلسە ئەگەر دەھرى بازارىدا،
تاپاي جان بەرىپ قۇۋۋەتىم بارىدا.
دىدى: خايەنە بىر ساراي باردۇر،
كى لايىق لىباس ئاندا تەييار دۇر.
سارايىنىڭ ئاتى قەيسەرىيە دۇرۇر،
كى شەھ ئەيلەگەن مەنزەرىيە دۇرۇر.
ساراي ئالىدا باردۇرۇر بىر دۇكان،
دۇكان ئۈزرە ئولتۇردى بىر نۇۋجەۋان.
لىباسىكى شاھانە ھاسىل دۇرۇر.
زەرافەت بىلە ئىشنى كامىل قىلۇر.
كى ئول نۇۋجەۋان پادىشاھ ئادەمى،
ھەمىشە رەفاقەت بىلە مەھرەمى،
دەۋامەت ئۇلۇغلارغە لايىق لىباس،
قىلۇر ھەر زامان ئول يىگىت ئىقتىباس.
ئەگەر ئاندا بارساڭ تاپىلغاي قەبا،
ساڭا ئەيلەگەي ئول داغى مەرھەبا.
ماڭا زوۋقى غالىپ بولۇپ ئولزامان،
بولۇپ مەن نىشان ئەيلەگەنگە راۋان.
بارىپ قەيسەرىيە سارايىغە مەن،
دۇكانىنى كۆرۈپ مەن، تۇرۇپ ئانچە مەن.
ئاڭا ئىشلەتىپ زەر بىلە لاجۇەرد،
مۇزەييەن قىلىپ زەربىلە قىلدى زەرد.
كى زەربەفت كىمخاب ئەتلەس ھەمە،
ھەزاران ھەزاران تۈرلۈك نىمە.
بۇ ئالەمدە يوق ئەقمىشى باردۇر،
كى مالۇمىنال ئانچە ئىزھاردۇر،
فۇزۇل ئالدىدا ئەيلەدىم سەرھىساب،
كى رەئناجەۋانىنى كۆردۇم قاراپ.
ئۆزىگە بەرىپتۇر ئەجەب زىننەتى،
جاھان يارۇتۇر ماھدىك تەلئەتى.
دەمىدە قىلىپ سەبردە خەت لەب ئۈزە،
تۇشۇپ گىسۇسى جاھ غەبغەب ئۈزە.
نىگاھى بىلە قىلغاي ئالەمنى قەيد،
مەنى ئولزامان ھۆسن ئىلە قىلدى سەيد
ئۆتۈپ سالىدىن ئىكى ئون ئىكى يىل،
جاھان يارۇتۇپ شاب روشەن جەمىل.
جاھان ئەھلىدە ئانچە زىبا جامال،
كىشى كۆرمەس ئادەمى مۇنداق كامال.
چىقىپ ۋەزئىدىن ئانچە خۇشخۇيلۇق،
كى مەئلۇم بولۇر ئانچە دىلجۇيلۇق.
بارىپ ئالىغە بەلكى قىلدىم سالام،
جاۋابىن بەرىپ ئەيلەدى ئىھتىرام.
دىدىكىم كەلىڭ مەرھەبا ـ مەرھەبا،
كى تەشرىف ئىتىڭ خانەگەبى ئەبا.
تەۋازۇئ بىلە بىزنى تەكلىف ئىتىپ،
كى ئەسبابى مىھمان تەسنىف ئىتىپ.
ئۆزى ئولتۇردى سەندەل ئاچ ئۈزە،
كى دۇرج ئەيلەگەن دۇركەبى تاج ئۈزە.
كى بىر جايدا بىزگە بەردى نەشىست،
قىلىپ مىزبانلىق ئۆزىن قىلدى پەست.
بولۇپ شۈكر ئەفشان كەلام ئەيلەدى،
سۇلۇكەت ئىشنى تامام ئەيلەدى.
ئەجەب مىھرەبانلىقنى ئىزھار ئىتىپ،
قىلىپ مىھمان بىزنى سەرشار ئىتىپ.
زىيافەت تەرىقىدا ھاتەم كەبى،
قىلىپ بەزل شاھانەئى جەم كەبى.
دىدى لۇتفى بىرلە مىرادىڭ نىدۇر،
كى بۇ بەندەگە ئىنقىيادىڭ نىدۇر.

بايان ئەيلەگىل دىلدەكى مۇددىئا،
قىلاي جان بىلە خىزمەتىڭنى ئادا.
دىدىم: ئەي جەۋانا سۆزۈم باردۇرۇر،
ساڭا دەي ئانى، دىلدا ئەسرار دۇرۇر.
كى باردۇر ۋە ساق ئىچرە مەستۇرەمىز،
كى سوتۇرە ئىچرە نىهان بۇ مەزكورەمىز.
ئاڭا بىر قاتار بولسە ياخشى لىباس،
كى قىممەت باها بولسە هازەلقىياس.
ئانىڭ خىلئەتى بولسە قىممەت باها،
باهاسىغە ئانىڭ بولۇر جان فىدا.
كى هاجەت بۇدۇر ئىلتىماسىم بۇدۇر،
لىباس ئۆزرە قىلغان قىياسىم بۇدۇر.
مۇنى ئاڭلادى ئول يىگىت دەرمەهەل،
مۇهەييا قىلىپ سۆزنى تۇتماي سەهل.
كى بىر خادەمىغە ئىشارەت قىلىپ،
مەنىڭ بىرلە ئولتۇرۇپ ئىشرەت قىلىپ.
چىقاردى كىرىپ بىر تاڭىق ئول غۇلام،
مۇئەتتەر قىلىپ ئۆينى ئول مۇشكىفام.
ئاچىپ بوغچەنى قويدى ئالدىمدا ئول،
كۆڭۈل خاهلاغاننى دىدى قىل قابۇل.
نەچە قىسىم خىلئەت قىلىپ جىلۋەگەر،
كى ئىلغاپ ئانى ئەيلەدىم مۇختەسەر.
لىباسىكى شاهانە قىمەت باها،
ئانى ئەيلەدىم لايىقى دىلرەبا.
بۇ ئەجناسدىن ئانچە مەرغۇبدۇر،
ئالىپ مەن ئانى هەمەدىن خوبدۇر.
يەنە ئەل دىدى: بۇيرۇغىل خىزمەتى،
قولۇمدىن كەلۇرچە قىلاي شەفقەتى.
دىدىم: ئايتغىل مالىڭ قىممەتىن،
قىلاي ئىمدى سودا ئىشن بىيئتەيىن.
دىدى: قىممەتى بولدى ئوتۇز تۈمەن،
بەرىپ مەن ساناپ كىم سىمۇ زەرنى①مەن.
غۇلامغە بەرىپ ئىكى ئۈچ ئەشرەفى،
كى ئالتۇن بىلە سۇرخ بولدى كەفى.

يەنە بۇ خەرىدلارنى پنهان قىلىپ،
كۆتەرىپ ئانى ئۆيگە جەۋلان قىلىپ.
كى مەندىن كۆرۈپ ئول يىگىت مەردلىك،
مۇهەببەت بىلە بىزگە سۇندى ئىلىك.
قولۇمنى تۇتۇپ ئالدى ئول باي بەچە،
كۆرۈپ مەن سەنى خەلق ئارا ئۆزگەچە.
ئەجەب ئىشنى قىلدىڭ خەرىدار ئولۇپ،
كۆڭۈلنى ئالىپ سىن پەدىدار ئولۇپ.
ئەجەب رەسمنى بىزگە قىلدىڭ ئايان،
خەرىدىمدا كۆب هاسىل ئولدى هايان.
دەلالەت قىلۇرغە كىشى قويمادىڭ،
بۇ سودا ئىشىن كۆزۈڭگە ئىلمادىڭ.
بەسى ئالى هىممەت دەلىرانە سىن،
دىيارىڭ قايان كىمگە هەمخانە سىن.
دىدىم: ئەي بۇرادەر ماڭا باق دەمى،
بولۇرمەن يەمەن شەهرىنىڭ ئادەمى.
كى پىشەم بۇ ئالەمدە تۇججارلىق،
جاهانگىر سەييا ه دەۋۋارلىق.
دىدى ئول يىگىت ئارزۇم باردۇر،
مۇهەببەت كۆڭۈل ئىچرە بىسياردۇر.
سەنىڭ بىرلە بىرشام بەزم ئەيلەسەك،
ئارادا مۇهەببەتنى جەزم ئەيلەسەك.
دىدىم ئاڭا ئەي ئادەملىق گۈلى،
گۈلۈڭغە ئاتىلدى كۆڭۈل بۇلبۇلى.
نە هەددۇر سۆزۈڭنى كى قىلماققە رەد،
كى فەهم ئىكۇسى سۆزنى ئەهلى خىرەد.
كى ئۆزرۈمنى ئاڭلاڭ كى بەهەد قەۋى،
كى مەستۇرەنىڭ مەن بولۇپ پىيرەۋى.
غەرىب مەن دىيارىڭدا بىچارە مەن،
بۇ شام ئىچرە غەم بىرلە سەييارە مەن.
قويۇپ ئانى چىقماق بەسى مۇشكۇل ئىش،
بارىش ئۆتكەيۇ ئانچە قاتىغ كەلىش.
كى ئىنسافدىن تاشقارى تاشلاماق،
ئاڭا بىۋافالىق ئىشىن باشلاماق.

① ئەسلى تېكىستتە، سىم ئىلە زەر يېزىلغان. تۇراق ئىپتىۋارى بىلەن سىمۇزەر قىلىپ ئېلىندى.

ئەگەر بەرسە رۇخسەت كېلەي ھەم يەنە،
سەنىڭ بىرلە ئىشرەت قىلاي ھەم يەنە.
دىدىكىم باھانە قىلۇرسىن داغى،
كى بىزنى فىراق ئىچرە قويدۇڭ داغى.
دىدىكىم ۋەئدە قىلدىم ۋافا ئەيلەيىن،
بارىپ يارغە ئىلتىجا ئەيلەيىن.
ئەگەر بەرسە رۇخسەت كېلەيىن بارىپ،
ماڭا ئول داغى كۆب قەسەملەر بەرىپ.
كى بدورۇد ئىتىپ قالدى ئۆز جايىدا،
كۆڭۈلنى ئالىپ قالدى مەئۋايىدا.
غۇلامىن قوشۇپ بەردى ئول شۇل‌زامان،
كى ئول قۇل بىلە ئۆيگە بولدۇم راۋان.
بەرىپ مالنى باز كەتتى غۇللام،
كىرىپ ئۆيگە ئول ۋەقت قىلدىم سالام.
ھەمە زەر خەرىدنى قويۇپ ئالىغە،
تۇرۇپمەن قاراپ چىھرەئى ئايغە.
دىدى: ئېمدى ئەي يار نىكۇ قەدەم،
نە كۆرگەننى قىلغىل بايان دەمبەدەم.
ھەمە ماھۇۋەلۋاقىئەدۇر ئايىت،
نەئەفئال قىلدى ساڭا ئول يىگىت.
دىدىم: ئەي سەنەم، بار ئىكەن ئادەمى،
كى يوق ئول يىگىتنىڭ جاھاندا كەمى.
مەنى كۆردى ئول ئانچە ھۆرمەت بىلە،
زىيافەت قىلىپ ئەيش ـ ئىشرەت بىلە.
دىدى ئول ئەيا تاجىر دىلپەسەند،
كى مېھرىڭ بولۇپدۇر كۆڭۈل ئىچرەبەند.
سەنىڭ بىرلە بىركەچە بەزم ئەيلەسەك،
مۇدەت تەرىقىنى جەزم ئەيلەسەك.
دىدىم: يوقتۇرۇر بەندەدە ئىختىيار،
فەقىر بەندەگىمىز ئادەمى بىقارار.
كى ئىسمەتدە مەستۇرەمىز باردۇر،
ئانى تاشلاماق بىزگە دوشۋاردۇر.

ئەگەر بەرسە رۇخسەت جۇلۇس ئەيلەيىن،
قىلىپ خىزمەتىڭ پايى بوس ئەيلەيىن.
دىدىم: نۇكتە ئۇزرى تەمەللۇق بىلە،
كەلىپ ئالدىڭا بۇ تەئەللۇق بىلە.
دىدى ئول پەرى: ئېمدى بارماق كەرەك،
كى غەمنى كۆڭۈلدىن چىقارماق كەرەك.
ۋافا ۋەئدەگە قىلماغان خوب ئېمەس،
يىگىتلەرگە بۇ كار مەرغۇب ئېمەس.
دىدىم: قۇللۇغۇڭ بەس ئەي پەرى،
كىچىكمەك نەھەد غەير ئىلە ساغەرى.
يىراق ئولماسام مەقسەدىم سۇبھ ـ شام،
كىئەغيارنىڭ بىزگە بەزمى ھەرام.
دىدى: ئەمر قىلدىم بارىپ جەزم قىل،
كى بەزم ئەيلەمەككە قوپۇپ ئەزم قىل.
چۇ ئاشىق ئېسەڭ بىزنى قىلغىل رىزا،
بارىپ ئاندا كۆرگىل نە قىلسە قەزا.
دىدىم: ئەي نىگارا ساڭا زارمەن،
ساڭا يارمەن، ئاڭا ئەغيارمەن.
دەلالەت قىلۇر ئېردى شىرىن سەنەم،
تۇرۇپ ۋەئدەگە ئاندا قويغىل قەدەم.
قەبۇل ئەتمەسەڭ ئانچە رەنجىدە مەن،
كى سەندىن ئەلەم بىرلە سەنجىدە مەن.
قەسەمدۇركى كۆڭلۈم مەلال ئولغۇسى،
مۇھەببەت ئارادا زەۋال ئولغۇسى.
نە دېپ مەن ئانى دىلدا تۇتساڭ قابۇل،
كۆڭۈل بولماغاي ئەسلەن سەندىن مەلۇل.
كى مەئشۇق رىزاسى ساڭا فەرزدۇر،
كىم ئاشىق ئېسەڭ بۇيرۇغۇم قەرزدۇر.
كىم مەھبۇبى جاندىن ئىشىتتىم بۇ سۆز،
چۇ خۇنابى غەمنى چىقاردى بۇ كۆز.
ئايا ساقىيا تۇت ماڭا جامى بەزم،
تاپاي زوۋقىدە ۋەقت ئەيىامى بەزم.

خۋاجەزادە يەمەنگە پەرۋەش ئىتاب ئەيلەپ ئول خۋاجە سوداگەر بەچەنى زىيافەتىگە ئىبەرگەنى، خۋاجەزادە سوداگەر بەچە بىلە ئەيش ـ ئىشرەتكە مەشغۇل بولغانى

قىلاي دىلرەبا بىرلە ئەيش نىشات،
كى ئول يار ئىلە ئەيلەيىن ئىرتىبات.
ئايا يارا ساھابى دەرۋىشلەر،
تۇشۇپ ئەقلىغە تۇرف ئەندىشلەر.
قوپۇپ ئول يىگىت سارى بولدۇم راۋان،
كەلىپ مەن كۆرۈپمەن ئەتىگلىك دۇكان.
فۇزۇلىنىڭ فەزاسىغە قىلدىم نىگاھ،
تۇرۇپ مۇنتەزر ئاندا ئول نىكخاھ.
تۇرۇپ ئىرى ئاندا ماڭا ئىنتىزار،
مەنى كۆردى ئول لايىقى تاجدار.
بولۇپ شاد ـ خورام كەلىپ پىش باز،
كى تەكلىفى ئەتىشكە قىلىپ ئىمتىياز.
قولۇمنى تۇتۇپ باشلادى خانەگە،
مەنى كەلتۇرۇپ ياخشى كاشانەگە.
يۈرۈپ ئالدىمىزدا ئۆزى ئىلگەرى،
ئالىپ كىردى ئول مەنى ھەم ئىچكەرى.
چۇداخىل بولۇپ قەسرى جەننەت نىشان،
كۆرۈپمەن داغى باغ ئىلە بوستان.
كى ئول باغ ئارا بىر ئىمارەت دۇرۇر،
ھەمە تەرزۇ تەرھى نەزاكەت دۇرۇر.
قىلىپ زىبۇ ئايىن شاھانە ۋار،
كى ئەسباب ئالەت ئىرۇر بى شۇمار.
كى ئىنسانغە لازىم مۇھەييا ھەمە،
كەم ئول باغ ئارا، كەم ئىمەس ھىچ نىمە.
كى بىر ھەۋزدۇر ئاندا كەۋسەر مىسال،
جۇۋاردا جارى بولۇپدۇر زۇلال.
لەبىدە ئانىڭ ھەم سالىغلىق بىسات،
بار ئەترافىدا ئانچە جايى نىشات.
چۇ تەييار قانۇن ئىلە چەڭۇ نەي،
كى نوقلى ناباتۇ سۇراھىدا مەي.
قويۇپدۇر يەنە يوقغارى تەختنى.
كى فەرش ئەيلەگەن كۆرمەگەن رەختنى.
ياپىپ سەبز بەخمەل بىلە چىرماپان،
قىلىپ ئىردى ئوۋرەنگى كۆزدىن نىھان.
ئاچىپ پەردەنى ساھىب ئىئتىمىد،
بولۇپ ئولزامان تەخت كۆرگەن پەرىد.

يىگىت تەندىن ئەيلەپ لىباسىن كۇشاد،
مۇھەببەتنى بىزگە قىلىبان زىياد.
لىباسىنى سالغاندا قىلدىم نەزەر،
گىرىبانىدىن چاك ئولۇپ جىلۋەگەر.
كۆرۈپمەن لىباس ئىچرە نىھان ئانى،
كى ئول بەزمىدە كۆردۇم ئوريان ئانى.
بولۇپ شىفتەجىسمۇ ئەندامىغە،
ياپۇشتى كۆڭۈل خەددى گۇلفامىغە.
ئۆزى بولدى ئۇريان مەنى ھەم قىلىپ،
چىقىپ تەخت ئۈزە يارۇ ھەمدەم قىلىپ.
مەنى تۇتتى ئىززەت بىلە جانىدە،
كى ئولتۇرغۇزۇپ تەخت ئۈزە يانىدە.
نەچە نۇكتە بىرلە كەلام ئەيلەدۇك،
كى ئۇيقۇنى كۆزگە ھەرام ئەيلەدۇك.
شىرەئاچ ئىرۇر يەشىمدىن مىجمەرى،
سىپەند ئورنىغە كۆيدۇرۇپ ئەنبەرى.
بۇللۇرى سۇراھىدا گۇلرەڭ راھ،
كى نۇش ئەيلەبان زەۋق ئىلە تا سەباھ.
ئۆزى تۇتتى جامىنى ساقى بولۇپ،
كى مەيخۋارەلەرنىڭ ئاياقى بولۇپ.
قىلىپ مىھرەبانلىق قىلىپ مىزبان،
بولۇپ ئىشق ئىلىدىك ماڭا ھەمزەبان.
زامانى ئۆتۈپ قىلدى سەرگەرم مەي،
چۇ باشدىن رەھا ئەيلەدى شەرم مەي.
دەماغىم قىزىپ ئىشق تۇغيان قىلىپ،
چەكىپ يار ئۇچۇن ئاھ ئەفغان قىلىپ.
ئۆتۈپ ئىردى تۈندىن داغى ئىكى پاس،
مۇزەييەن موشەككەل كىرىپ تۆرت ناس.
بۇلار ھەر بىرى ماھ سىمادۇرۇر،
كى تەزيىن بىلە بارچە رەئنادۇرۇر.
بۇ خۇددامىلارغە قويۇپ تۇتتى جام،
بەرىپ تەختنىڭ سايەسىدا مەقام.
بۇلار ئول يىگىتنىڭ غۇلامى ئىدى،
ھەمە زەر خەرىدى خوددامى ئىدى.
بولۇپ مۇسىقى ئىچرە ئەھلى نەغم،
بۇلار نەغمەسىدىن بولۇپ دەفئى غەم.

کی جەمئ بولدی ئاندا نەۋا سازلار،
مۇغەننی ۋە مۇترەب خۇش ئاۋازلار.
بۇلار نەغمەسی سۇۋتىدىن جانىۋەر،
تاڭ ئېرمەس تەبىدە قىلىپ تۆكسە پەر.
تۈزۈپ نەغمەسىن بىر - بىری قىلدی ساز،
کی مۇترەب نەۋاسی هەمە جان گۇداز.
نەۋا نەقشنی قىلسەلەرکىم ئادا،
کی ئىشق ئەهلی قىلغاي ئاڭا جان فىدا.
قىلىپ نەغمەسىن بەزم ئارا پەي بەرپەي،
پەياپەي بۇلارغە جەۋان تۇتتی مەي.
بولۇپ کەيف ئانداغ تەرەننۇم قىلىپ،
کی شەھ بىيت بىرلە تەکەللۇم قىلىپ.
بولۇپ بىزگە بىردەم نىگۇنسازلىق،
يىگىت ئەيلەبان ئانچە دىلدارلىق.
تۇتار ئېردی دەم - دەم ماڭا ساغەری،
ئىچىپ دىلنی ئەيلەپ ئىدىم غامىری.
نەغم بىرلە مەي زورىدىن کەتتی هۇش،
چىراکىم پەياپەي قىلىپ بادە نۇش.
کۆڭۈلدە خىيالی سەنەم رۇز ئىتىپ،
قالىپ مۇندا تەن، دىل ئاندا کەتىپ.
ئەجەب مەست قىلدی بۇ هىنگامی بەزم،
چۇ بىهۇش قىلىپ ساغەری جامی بەزم.
بىناگاھ کۆزۈم تۈشتی ئول يارغە،
تۆکۈپ ئەشکنی چىهری گۈلنارغە.
کی سۇندۇم قولۇم مىهرەبانلىق قىلىپ،
ئەرتىنم ياشىن قەدىردانلىق قىلىپ.
سۆيۈپ جەبەهىسگە بۇرادەر سۈفەت،
تەۋازۇئ قىلىپ مەنکی چاکار سۈفەت.
تەفەککۇر بىلە باشنی سالدی جەۋان،
بولۇپدۇر راۋان ...... زامان......
کی بىرلەمىهدە کىردی بولماي هايال،
کىرىپ ئەقەبىدىن ماھ رووشەن جامال.
مۇنەۋۋەر قىلىپ ئۆينی ئول ماھ تاب،
نە ماهتابدۇر بەلکی ئول ئافتاپ.
کۆرۈپ هۆرىۋەشنی قىلىپ ئىنتىزار،
کەتىپ يىغلادىم هۇشىدىن زارزار.

ئىشارەت قىلىپ ماهخە نىك پەي،
تۇتۇپ ئەمری بىرلە ... مەي.
سۈمۈردۈم ئانی کۆپ بەشاشەت بىلە،
کی ئىلکىگە سۆيدۈم بىشارەت بىلە.
کەلىپ ئولتۇرۇپ يانىمىزدا ئول ئاي،
کی هۇسنی ... بىلە قىلدی باي.
دىدی ئول يىگىت بۇ دىل ئارامغە،
نەغم قۇشلارىن کەلتۈرۈڭ دامغە.
نە بولغاي ... ئەيلەسەڭ بىر زامان،
ئەزدىز ....
زامانی بۇ مىهمان دىلىن شاد قىل،
کی غەم قەيدىدىن بىزنی ئازاد قىل.
چۇ هازىر قىلىپ نەغمە ئەسبابىنی،
ئاچىپدۇر فەرەهلىك .... - نی.
ئەجەب شوخلۇق بىرلە ئول شوخۇشەڭ،
ئالىپ ئىلکىگە چۇنکی ساز ئەتتی چەڭ.
کەتىپ زوهرەدىن هۇش ئاڭلاپ مۇنی،
کی جاننی ئالىپ مەهۋەشنىڭ ئۈنی.
تەبىدە قىلىپ ئەيلەدىم ئىزتىراب،
کی ئول نەغمەدىن بولدی هالىم خاراب.
يىقىپ ئول زامان مەنی ئاۋازی نەي،
پەياپەي ئىچىپ ساغەری باستی مەي.
کی بىزنی نەغم بىرلە مەي رۇز ئىتىپ،
يىقىلدىم مەلالەتدە ئۆزدىن کىتىپ.
بىلىپ ئول يىگىت مەندەکی هالنی،
کی مەهبۇبی هەم بىلدی ئەهۋالنی.
سالىپ فەرش زەرىننی ئول تەخت ئۈزە،
مەنی ياتغۇزۇپ تەخت ئارا رەخت ئۈزە.
کی قەندىل ئارا شەمئ کافۇرنی،
ياقىپ ئاندا قويدی تۆکۈپ نۇرنی.
رەئايە قىلىپ ئول يىگىت هەم پەری،
تۈشۈپ تەختدىن مەنزىل ئەتتی يەری.
مەقامی بولۇپ تەختنىڭ پايەسی،
تۇرۇپ ئالدىدا بارچە سەرمايەسی.
تۆبەن ئولتۇرۇپ سالدی سەججادەنی،
سۇراهی بىلە کەلتۈرۈپ بادەنی.

تۇتۇپ سۆھبەتى خالى دىلبەر بىلە،
كى مەي ئىچتىلەر ماھى پەيكەر بىلە.
ئەسر بار ئىدى ئانداكى ھۇشىدىن،
بۇلار سوۋتى ماھى ئولمادى گۇشىدىن.
دىدىم كۆڭلۈمە ئىش قىلىپ مەن ئەجەب،
كىشى قىلماغاي مۇنچە تەرك ئەدەب.
قوپۇپ سەسكەنىپ ئانچە بولدۇم خىجىل،
كى ئول مىزبان ئالدىدا مۇنفەئىل.
تۇشۇپ ئولزامان سەندەل ئاچدىن،
كۆڭۇل يارۇتۇپ خەددى ۋە ھاجدىن.
بولار سھھەتىدا نەشست ئەيلەدىم،
تەۋازۇئ بىلە ئۆزنى پەست ئەيلەدىم.
مەنى ئول يىگىت ئالدى ئاغۇشىغە،
كى سەھبائ تۇتۇپ يارمەد ھۇشىغە.
دىل ئارام ئاياقچى بولۇپ تۇتتى دۇر،
تۇتۇپ ئابى كەۋسەرنى ئانداغكى ھۆر.
تەكەللۇف بىلە جۇرئەنى دەمبىدەم،
تۇمەن جىلۋە بىرلە تۇتۇپ ئول سەنەم.
ئەجەب گەرم سۆھبەتكە مەشغۇل ئولۇپ،
جاھان كارۇبارىدا مەجھۇل ئولۇپ.
كۆڭۇلنى ئالىپ بەزم ئارا دىلنەۋاز،
قىلىپ لۇتف ئىھسان بىلە سەرەفراز.
بۇ ياڭلىغ شەبىستاننى كىم كۆرمەگەن،
بەشەر جىنسىدىن ئادەمى بىلمەگەن.
بۇ ھىنگام كىم سۇبھ قىلدى تۇلۇئ،
يەنە تاپغۇسىدۇر نە ئىشلار ۋۇقۇئ.
كى سەرسار ئولۇپ ئانچە باشدىن ئاياغ،
كى مەي زورىدىن تازە بولدى دەماغ.
تانۇماي ئۆزۈمنى كى مەي زور ئىتىپ،
بولۇپ مەست ئانداغكى ئۆزدىن كىتىپ.
ئۆتۇپ ئۈچ كەچە ئۇشبۇ دەستۇر ئىلە،
بىھىشت ئىچرە غىلمان بىلە ھۆر ئىلە.
كۆڭۈلدىن چىقىپ دەھرنىڭ قايغۇسى،
كى مۇستەۋلى بولدى بەشەر ئۇيقۇسى.
كى تۆرتۈنچى كەچە ياقىپ شەمئنى،
كى ئاندا مۇھەييا قىلىپ جەمئنى.
قۇرۇپدۇر يەنە بەزم سەججادەسىن،
سۇراھى ئارا كەلتۇرۇپ بادەسىن.
مەنى ئولزامان ئۇيقۇ غارەت قىلىپ،
يىقىتتى مەنى كىم شىجائەت قىلىپ.
ئاغىر ئۇيقۇدا ئانچە بولدۇم گىران،
ياتىپ ئاندا بىخۇد بولۇپ ئولزامان.
بىناگاھ يارىم شەبدە بىدار ئولۇپ،
كۆزۈمنى ئاچىپ ئاندا ھۇشيار ئولۇپ.
يەتىپ خاتىرەمگە پەرى پەيكەرىم،
ئالىپ ھۇشنى ھۆردىك دىلبەرىم.
كى تەنھا قالىپ ئىردى ئول خانەدە،
دەۋامى خىيال ئىردى جانانەدە.
كۆڭۈل ئاغدى ئولدەم① بولۇپ بى ھوزۇر،
خەبەر ئالماقىم بولدى ئىمدى زۆرۇر.
نەلەر كەلتۇرۇپ باشىغا بۇ فەلەك،
كى خاتىرەغە كەلتۇر ئانى يەك بىيەك.
كى سىز مۇندا ئەيش ئىچرە مەسرۇر ئولۇپ،
قالىپ ئاندا ئول بەلكى بىھۇزۇر ئولۇپ.
قەنى سەندە ئىنساف ئەي باغرى تاش،
تەخى تۆرت كۈن مۇندا قىلدىڭ مەئاش.
قارار ئەيلەگىل يارنىڭ قاشىغە،
چۇ پەرۋانە بول ئۆيرۈلۈپ باشىغە.
باھانە قىلىپ ئۇيقۇلاپ مەن قەۋى،
بۇلار ھەم بولۇپ ئۇيقۇنىڭ پەيرەۋى.
چۇ قىلماي بۇلارغە سەزاۋارلىق،
يەتىپدۇر بۇلارغە دىل ئازارلىق.
كى سەبر ئەيلەدى ئول يىگىت بىرلە ئاي،
كى بەزم ئىتكۈمىز ئۇيقۇدىن قوپسە باي.
تەۋەققۇف قىلىپ ھەر زامانى تەۋەل،
فەقىر ئۇيقۇدىن قوپمادىم كىم دەلىل.
تۇلۇئ ئەيلەدى فەجەر ھىنگامەسى،
سۆكۈلدى تۇرۇپ سۇبھنىڭ جامەسى.
دىدى ئول يىگىت يارىغە ئەي پەرى،
بۇ ئۇيغانمادى كىرگۈمىز ئىچكەرى.

① ئەسلى تېكىستتە ئولدۇم يېزىلغان. مەنە ئېتىۋارى بىلەن «ئولدەم» قىلىپ تۈزىتىلدى.

قولىن تۇتۇشۇپ كەتتىلەر ئىكى يار،
قالىپ مۇندا مەشرەبدەكى ھەرنە بار.
قوپۇپ مەن غەنىمەت بىلىپ ۋەقتىنى،
ئىچىمدە چەكىپ نالەئى سەختىنى.
غۇلامىدىن ئالدىم ھەمە خىلئەتىم،
كى ھامىمغە مەيىل ئەتىپ رىتبەتىم.
چىقىپ تاشقارى ئەيلەدى سەرھىساب،
كى لازىم بولۇپدۇر بەدەنگە سەراب.
كى ھامىمام بارماق كۆڭۈل خۋاھىشى،
بولۇپدۇر يۇسام شۇرب ئالايىشى.
كىرىپ چىقتىم ھامامغە ئۇوازامان،
يۈگۈردۈم فەقىرخانەگە بەئىدزان.
ئۆزۈمگە دىدىم ئاغرىسە يارىڭىز،
نە قىلماق كەرەك يەتتى ئازارىڭىز.
ساڭا ئۇزرى ئايتۇرغە باردۇرمۇ تىل،
ئۆزۈڭنى خىجالەت ئارا قەتلى قىل.
ھەمە قىلغانىڭنى تەباھ ئەيلەدىڭ،
كى بىگانەلەرگە نىگاھ ئەيلەدىڭ.
تۇشۇپ كۆڭلۈمە ئانچە فاسىد خىيال،
خىيالى ئانىڭ مىنى قىلدى مەلال.
بىناگاھ ئىشىككە كەلىپ تەلمۈرۈپ،
قاقىپ مەن ئىشىكنى بۇ باشنى ئۇرۇپ.
چۇ ئاچتى ئىشىكنى چىقىپ گۈلئۇزار،
ئۇرۇپ باشنى پايىغە قىلدىم نىسار.
يىقىلدىم ئاياغىغە مەجنۇن كەبى،
ئەلفدېك قەددىمنى قىلىپ نۇن كەبى.
تەبەسسۇم قىلىپ ھۆرى جەننەت مەئاب،
دىدىكىم نېدىن كەلدىڭىز ئالدىراپ.
دىدىم مەھۋەشا ئىشقىڭ ئەتتى خاراب،
كى بىدۇرۇدغە قويمادى ئىزتىراب.
ئايا جاھىلا ئىزتىرابىڭ نېدۇر،
سوئالىمغە ئېمدى جاۋابىڭ نېدۇر.
ئەگەر بولسە خۇشخۇد ئول مىزبان،
رىزاسى بىلە چىققۇسى مىھمان.
دىدىم مىھرەبانا كى ئىشق ئەتتى زور،
سەنىڭ يادىڭ ئەمما قىلىپ بى ھوزۇر.

قاچىپ مەن قاشىڭغە بولۇپ لائىلاج،
كۆڭۈلنى بەرىپ مەن خىيالىڭغە باج.
ماڭا نە ئىكىن غەيرنىڭ سۆھبەتى،
سەنىڭ بىرلە ھەردەم قىلىپ رەغبەتى.
كەلىپ مەن جەنابىڭغە، سېن ھەر نە قىل،
نە قىلساڭ تۇرۇپمەن خىيالىڭدا بىل.
كى بارمۇدۇرۇر ئەقل دىۋانەدە،
دەۋامەت ئانىڭ كۆڭلى جانانەدە.
دىدى گۈلئۇزارىم، قىلۇرمەن سوئال،
جەۋابىنى بەرمەككە قىلغىل خىيال.
نە كۆردۈڭ بۇ ئۈچ كۈندە ئول بەزم ئارا،
نە رەڭ كار ئۆتتى نە رەڭ ماجرا.
ئىشىتكەننى ھەم ماڭا قىلغىل بايان،
داغى كۆرگەنىڭنى قىل ئېمدى ئايان.
نە كۆرگەنلەرىمنى بايان ئەيلەدىم،
ھەمە ئىشنى بىر بىر ئايان ئەيلەدىم.
جەۋانى خىرەد مەند دانا ئىكەن،
ئانىڭ يارى بىر سەرۋ رەئنا ئىكەن.
سۆلۈكەتدە ماھىر ئەجەب با ئەدەب،
تەكەللۇم قىلۇر سۆۋتكە غۇنچە لەب.
ئانىڭ سۆۋتىدىن جان قۇشى قىزغالۇر،
پەرىزاد ئۇلار باشىدىن ئايلانىزر.
كى سۆزنى تەخى ئەيلەيىن مۇختەسەر،
نە كۆرگەننى قويماي قىلىپ مەن خەبەر.
دىدى نۆكتەران ماھ سىما پەرى،
قەۋائىد بۇدۇر ئاڭلا ئەي تاجەرى.
سەنى ئادەم ئەيلەبان زىيافەت قىلۇر،
قىلىپ مىھرەبانلىق رەفاقەت قىلۇر.
كى ئۈچ كۈنغەچە قىلدى مىھمان بەسى،
كى ھۆسنى بىرلە لۇتف ئىھسان بەسى.
قەۋائىد ئېلى رەسمىدۇر ئاڭلاغىل،
كى ھۇشۇڭ بىلە سۆزلەرىم تىڭلاغىل.
كىشىكىم بەرىپ كىمگە بىر قەترە سۇ،
كى ياندۇرسە ئانى كىشى مەردى بۇ.
تەۋانالىقىڭ بولسە ياندۇر ئانى،

زىيافەنت قىلىپدۇركى قانداغ سەنى.
ئەگەر قۇدرەتىڭ يەتمەسە غەم يىمە،
مۇھەييا بولۇر مۇندا بارچە نىمە.
دىدىم: ئەي نىگارا كىنايەت نىدۇر،
كى دىۋانەگە بۇ شجائەت نىدۇر.
دىدىم سۆز ساڭا بۇ كىنايە ئىمەس،
بۇ سۆز ئەسلىدۇر ئەسلەن سايە ئىمەس.
ساڭا تەئنەنى تۇتماغايمەن راۋا،
قىلۇرمەن تەخى ئىشلەرىڭنى ئادا.

يىغى باشلادىم ئالدىدا تەلمۇرۇپ،
خىجالەتدە يەرگە باشىمنى ئۇرۇپ.
كى تەقسىر مەندىن ئۆتۈپ قىل مۇئاف،
ئۆزۈم جۇرمىغە ئەيلەدىم ئىئتىراف.
تۇتۇپ بەر ماڭا ساقىئى دىلرەبا،
سەبۇھى كى ئاندىن بولۇر جانفەزا.
ئىچىپ ئانى يارىمغە مەھرەم بولاي،
كى ئىشق ئەھلىغە يارۇ ھەمدەم بولاي.

خۇاجە زادە يەمەننىڭ مەلىكە مەھۋەش ئول سوداگەر بەچەنى تەكلىف قىلغانى ئىبەرگەنى، ئول سوداگەر بەچە مەھبۇبى بىلە كەلىپ مىھمان بولۇپ، بەزمى شاھانە ئەيلەپ، ئول بەزم ئىچرە مەقتۇل ئولۇپ سەراي فانىغە رەھلەت قىلغانى، ئول تاجەر ئۇسرۇك ئۆلۈكدىن بىدارا ئولۇپ ھەسرەت يىگەنى

دىدى سۆز ساڭا ئەسلا باۋەر ئىمەس،
بىلىپ مەن كى سەن يار ياۋەر ئىمەس.
كى ۋەللاھ كىم سۆزنى قىلدىم دۇرۇست،
كى ئەمرىڭگە بەل باغلادىم ئىمدى جۇست.
مەنىڭ كۆڭلۈم ئول ئىشنى خۇاھىش قىلۇر،
ئانى چىرلاماغلىقغە تابىش قىلۇر.
بارىپ ئول ئەزىزلەرنى تەكلىف ئەتىڭ،
زىيافەت تەرىقىنى تەسنىق ئەتىڭ.
دىدىم ئەي نىگارا قەبۇل ئەيلەدىم،
كى ئەمرىڭگە ئۆزنى غولۇل ئەيلەدىم.
كى ئەسبا بۇ ئالەت قايدىن تاپاي،
خىجالەت يۈزىن نىمە بىرلە ياپاي.
تەئەججۇب قىلىپ ئاي چەكىپ خەندەلەر،
قىلۇر خىزمەتىڭنى تۈمەن بەندەلەر.
ئىشىڭنى خۇداغە قويۇپ تەكلىف ئىيت،
ئاڭا بەزمىڭ لايىقىن نەسىق ئىيت.
كۆرۈپمەن ئانىڭ قولى مەھكەم دۇرۇر،
بويۇن سۇنماسام جانىمە غەم دۇرۇر.
دىدىم رەشكدىن ئاھ نە ئىش بۇدۇر،
فەلەك بۇ جەفا بىزگە قىلمىش مۇدۇر.
تەفەككۇر قىلىپ چىقتىم ھەيران بولۇپ،

چوتەكلىف ئىيتەرگە خىرامان بولۇپ.
ئول ئاي شەرتىنى دەفئ قىلماق ئۈچۈن،
غەم‑ۇدەردنى رەفئ قىلماق ئۈچۈن.
بارىپ ئول يىگىت قاشىغە زور ئىلە،
چۇ دەئۋەت قىلىپ ئۆزر مەئزۇر ئىلە.
مەنى كۆردى ئول بولدى مەسرۇر ھال،
سوراپ ھالنى ئانچە قىلدى سوئال.
تەۋازۇئ قىلىپ يوقغارى ياندا،
كى ئولتۇرغۇزۇپ قەسرى ئايۋاندا.
غۇلامىغە قىلدى ئىشارەتنى ئول،
سۇراھىدا كەلتۈردى شەربەتنى ئول.
ئەجەب زەرق شاھانە جەۋھەر بىلە،
كى سەرپۇشنى ئەيلەمىش زەر بىلە.
كۈمۈشدىن پىيالە بوللۇرى سۇراھ،
كى بۇتۇن سۇراھىدا گۈلرەڭ راھ.
مۇئەتتەر قىلىپ مەي ئىسى خانەنى،
مۇفەررەھ قىلىپ ئۇشبۇ مەستانەنى.
چۇساقى بولۇپ نوش ئەتىپ ئول جەۋان،
كى ئاندىن تۇتۇپ مەينى ئول مىزبان.
لەبىمنى قويۇپ جۇرئە نوش ئەيلەدىم،
چۇ نوش ئەيلەبان تەرك ھۇش ئەيلەدىم.
ئەجەب شەربەتى ئىبردى بىھەد لەزىز،

نابات ئەسەل شىرىدىن مىڭ لەزىز.
ئانىڭ بۇيى جاننى مۇئەتتەر قىلىپ،
داغى تەئمى دىلنى مۇنەۋۋەر قىلىپ.
كىم ئول شاراب تەركىبى ھىكمەت ئىدى،
كىسەلگە شىفا بەخش شەربەت ئىدى.
ئىچىپ ئانى رەفئ ئولدى باشدىن خۇمار،
دەماغىم قىزىپ چۇن بولۇپ بىقارار.
چۇ ئول شارابدىن باز قىلدىم تەب،
كى ساقى بولۇپ بىزگە ئول نۇش لەب.
نەچە دەۋر نۇش ئەيلەدۇك يار ئىلە،
كى ئول مىزبان يار دىلدار ئىلە،
زامانى قىلىپ يار ئىلە سۆھبەتى،
كى بىخۇد قىلىپ بىزنى كەيفىييەتى.
بولۇپ مەست ئانداغ ئۆزۈمدىن كەتىپ،
ئاڭا ئۇزر ئايتارگە سۆزۈمدىن كەتىپ.
قوپۇپ ئالدىدا ئەيلەدىم ئىلتىجا،
تەۋازۇئلار ئىلە قىلىپ مەرھەبا.
ئايا يارى جانىم كەمىنە قۇلۇڭ،
كى ھۇسنۇڭ گۈلىستاندا بۇلبۇلۇڭ.
راۋا قىل ساڭا باردۇرۇر ھاجەتىم،
راۋا قىلماساڭ يوقتۇرۇر تاقەتىم.
كى تەكلىف ئېتەرمەن فەقىر خانەمە،
نىسارىڭ قىلاي جان جانانىمە.
بۇ بەندە فەقىر كۈلبەسىگە بارىڭ،
غەرىب بىنەۋا كۆڭلىنى ئاختارىڭ.
كى بۇ ئېمەس ئارادا بەھانە پەزىر،
بارىپ ئاندا بىزگە بولۇڭ دەستىگىر.
كى تەشرىف ئەتىپ شاد قىلماق كەرەك،
ھەمە غەمدىن ئازاد قىلماق كەرەك.
دىدى ئول يىگىت، ئەي جۇۋانمەرد بىل،
بارۇرمەن سارايىڭغە مەن بى دەلىل.
ئىكى دوست ئاراسىدا يوقتۇر فىراق،
كۆرۈشسە زىيادە بولۇر ئىشتىياق.
ئەگەر خۋاھىش ئەتسەڭ باراي جان بىلە،
قىلاي بەزمنى ئاندا جانان بىلە.
بۇ سۆزنى دىدى تۇتتى دەۋرنەچى مەي،
كۆڭۈلنى سۆلۈكەت بىلە قىلدى ھەي.
بۇ رەڭ ئۆتتى ئولكۈن بۇ سۆھبەت بىلە،
چەكىپ شەربەتى ئەيش - ئىشرەت بىلە.
بولۇپ ئەسر ۋەقتى تەخى يەتتى شام،
بىزنىڭ كۈلبە ئەھزانىغە قىلدى خىرام.
جانان مەستۇ مەدھۇش باشدىن ئاياغ،
تەفاۋۇت ئېمەسدۇر نە باغۇ نە تاغ.
مەنى مەست چاغلاپ كى ئول با خىرەد،
قولىن سالدى بوينۇم ئەيلەپ مەدەد.
يۈرۈيمىز ئىكاۋلان راۋانە بولۇپ،
جۇنۇن ئەھلىدىك بىخۇدانە بولۇپ.
كى مەي زورىدىن يوق ئىدى ئەقلۇ ھۇش،
خىيالىمدا يوق ئانچە بارىش - تۇرۇش.
كەلىپ يولدا بىر زەررە ھۇشيار ئولۇپ،
كى فەھم خىرەددىن خەبەردار ئولۇپ.
باسىپ غەم يىقىلدى باشىمغە ساما،
چەكىپ مەن خىجالەت ئارا ئاھ ۋا.
يەتىپ خاتىرەمغە چۇ ناكامىلىق،
كى ئۆيىنىڭ ئىشى بى سەرەنجاملىق.
داغى يوق ئىدى ئۆيدە ئالەت بەزم،
كۆڭۈلدە بار ئېردى خىيالەت بەزم.
قۇرۇق ئۆيگە مىھماننى تەكلىف ئەتىپ،
كەلىپ ئېمدى ئول يار تەشرىف ئەتىپ.
خىجالەتدە تىترەپ بولۇپ رەئشەئى،
قاچار فىكرىگە قىلدىم ئەندىشەئى.
ئەگەر بولسە بىردەم قاراڭغۇ جاھان،
ئۈزۈپ رىشتەنى مەن كەتەي بىر سويان.
بۇلار ئالدىدا بولغۇچە شەرمسار،
ئۆلۈم ياخشىراق ياكى خوبراق قارار.
كى ئالەم يۈزىنى قارا قىلدى داج،
ئۈزۈپ رىشتە قاچماقغە قىلدىم ئىلاج.
ئۆزۈمنى جۇدا ئەيلەدىم ياردىن،
بولۇپ بىخەبەر يار ئەغياردىن.
قەزارا يۈرۈپمەن كىرىپ بىر كوچە،
كى ئول كوچەدە ئازىقىپ بۇ كەچە.
مەھەلات ئارا بار ئىدى زەر گەرى،

كى ئاندا بار ئېردى ئانىڭ مەنزەرى.
بىناگاھ يولۇقتى ماڭا ئول كىشى،
تۇشۇپ ئولزامان مېھرەبانلىق ئىشى.
دىدى: ئەي يىگىت سەبىر قىل بىر زامان،
بۇ ھالەت بىلە بارماغىل ھېچ قايان.
كى يولدا يىقىلساڭ قەباھەت دۇرۇر،
ئەزىز باشىڭا ئاندا ئافەت دۇرۇر.
كى بۇ كەيفىياتدىن زامانى ئېل،
كى ھۇشيار ئولۇپ جايىڭە ئەزم قىل.
تۇرۇپ ئاندا بىردەم كەلىپ زەررە ئەقل،
قىلىپ مەن قوپۇپ ئەنجۇمەن سارى نەقل.
كۆرۈپمەن كەلىپ خانە دەرۋازەسىن،
كى ھىنگام مەجلىسنىڭ ئاۋازەسىن.
كى ھەۋلى فەزاسىغە سەپمىش گۇلاب،
بولۇپ ئەتر بىرلە ھەمە مۇشكناب.
تۇرۇپ ئاندا سەقتا ۋە خەراشلار،
كى تەييار ئىتىپ رەڭ بەرەڭ ئىشلار.
يەنە نەچە سەركارىبېك باردۇر،
كى فەرمان پەزىر ئانچە سەركاردۇر.
جەمائەت تولا، خىزمەت ئەھلى تولا،
كىشى بار خىزمەتىدىن ئېرمەس خەلا.
ئۆزۈمگە دىدىم بۇ نە ئەسراردۇر،
بۇ كەچە كۆزۈمگە پەدىداردۇر.
تۇشۇمۇ ئوڭۇمۇ نە ھالەت ئىكىن،
كى باشىمغە تۇشكەن خىيالەتمۇ ئىكىن.
غەلەت ئەيلەدىممۇ يولۇمنى كەچە،
بۇ جايىم بولۇپدۇر بۇگۇن ئۆزگەچە.
تەئەننى بىلە ئەيلەسەم سەر ھىساب،
ئۆزۈم جايى ئېركەن تانۇپمەن قاراپ.
تۇرۇپدۇر ئىشىكدە ياساۋۇل كىشى،
چۇ خىزمەت قىلۇرغە چاقاۋۇل كىشى.
ئۆيۈم سارى ئولدەم① قىلىپ مەن خىرام،
كەلۇر ئارقەدىن بارچە زەررىن غۇلام.
رەئايەت تەرىقىدا فەرمان تۇتۇپ،
بولۇپ تابەئىم بىزنى سۇلتان تۇتۇپ.

تەئەججۇب بىلە كەلدىم ھەيران ئولۇپ،
سارايغە كىرىپ مەن پەرىشان ئولۇپ.
چىقىپ ئالدىمە ئەيلەدى ئىھتىرام،
بىر ئىكى يەنە ھىندۇ بەچە غۇلام.
كەيىپ ئىگنىگە ئانچە فاخىر لىباس،
ھەرىفانەلىكدە ئېدۇر بىقىياس.
بىرىدە سۇراھى بىلە ساغەرى،
بىرىدە كاباب لەھمىسى جانىۋەرى.
كەلىپ ئېردى ئالدىمدا ئول نۇۋجەۋان،
تاپىشتۇق ئىشىك ئالدىدا ئولزامان.
كى ساغەرنى پۇر ئەيلەبان تۇتتى مەي،
چەكىپ بادەنى ئاندا ئول نىكۇ پەي.
كەزەكدىن تەناۋۇل قىلىپ ئىكىمىز،
كىرىپ ئىچكەرى ئىكى يار ئەزىز.
سەرەنجامى ئۆيگە سالىپ مەن نەزەر،
مۇھەييا بولۇپ بارچەسى سىمۇزەر.
قىلىپدۇر بىھىشت ياڭلىغ ئاراستە،
مۇزەييەن قىلىپ، يوق كامۇ كۇستە.
ياقىپ كافۇر رووشەن چىراغ،
چىراغ ئىچرە كافۇردۇر بادە ياغ.
قەنادىل شوئائى مۇنەۋۋەر قىلىپ،
داغى ئۇ دۇئەنبەر مۇئەتتەر قىلىپ.
چۇ گۇلگۇن قىلىپ سەقفۇ دىۋارەنى،
قىلىپ دۇرج تاقى ئۇزرە گۇلنارەنى.
كى ئاۋىزدۇر ئاندا ئالتۇن قەفەس،
مۇزەييەن دۇرۇر كۆرمەگەن ھېچ كەس.
كى بۇلبۇل قىلۇر ئاندا نەغمە نەۋا،
كى تۇتى ۋە قۇمرى ۋە شارەك سەدا.
ھەدىقە ئىچى مۇنچە ئايىن دۇرۇر،
ئىمارەتدە يۈز مۇنچە تەزيىن دۇرۇر.
ئىمارەت ئىچىگە كىرىپ يار ئىلە،
كۆرۈپ بارچەنى يار دىلدار ئىلە.
كى فەرش ئەيلەبان ئاندا شاھان بىسات،
كىشى مۇندا شاھانە ئەيلەپ نىشات.

① ئەسلى تېكىستتە «ئولدۇم» يېزىلغان. «ئولدەم» قىلىپ تۈزىتىلدى.

كى زەر بەفت ئەتلەسكە نازۇك هەرىر،
ماتائ جاهاندا ئىرۇر بى نەزىر.
جەۋاهىر مۇرەسسەئ قىلىپ خانلار،
قەمەر قورسىدېك ئاندا كۆب نانلار.
قەدەھ لەئلىدىندۇر سۇراهى بۇللۇر،
ئانىڭ لەمئەسىدىن هەمە تاپتى نۇر.
يەنە نوقرە تىللا بەرەنج شەمئ دان،
ياقىپدۇر ئانى بارچە بولمىش ئايان.
يەنە نەچە خوشرۇ بارى شوخۇشەڭ،
ئاغىز ئاڭا تارۇ قاباق ئاڭا كەڭ.
كى مەتبۇئ مۇترىب خۇش ئەلهان بارى،
كۆڭۈلنى ئوغۇرلارغە جانان بارى.
كى ئەتراف مەجلىسدە قىلمىش مەقام،
بۇلار هەر بىرى ئانچە شىرىن كەلام.
تۇرۇپدۇر بۇلار ئەمرىگە مۇنتەزىر،
مەنىڭ قۇللۇغۇمنى بىلىپ مۇفتەخىر.
چۇ مىهمان سەرا ئىچرە تەكلىف ئەتىپ،
كىرىپ ئىچكەرى يار تەشرىف ئەتىپ.
مۇغەننى ۋە مۇترىب نەۋا سازلار،
كى بۇلبۇل مەسەللىك خۇش ئاۋازلار.
كى قانۇن، تەنبۇر، بەربەت، ئەجەك،
يەنە چەڭ ـ سەمتۇر ياشىل چەنبەرەك.
داغى نازەنىن ئىلكدە سازۇ مەي،
بىرىنىڭ قولىدا سۇراهىدا مەي.
بىرىنىڭ قولىدا كۈمۈش ساغەرى،
ئالىپ مۇرغ بىريان كەبابنى بىرى.
بۇلار هەربىرىدۇركى زەررىن كۇلاه،
هەمە خادىمان لايىق پادىشاه.
چۇ مىهمان كىرىپ ئاندا قىلدى نەشەست،
بولۇپ بەزم ئارا هەمەئىل مەي پەرەست.
كى رەققاس سەماغە كىرىپ هەر بىرى،
تۇتۇپ مىڭ سۈلۈكەت بىلە ساغەرى.
چېكىپ نەغمەسىن ئەيلەدى تومتۇراق،
كى سۆهبەت قىزىپ ئارتىبان ئىشتىياق.
يىگىتكە تۇتۇپ جامى مەي دەمبەدەم،
كى مەي راهەتىدىن بولۇپ دەفئ غەم.
كى ئولتۇرغۇزۇپ ئانى بالىن ئۈزە،
نە بالىن ئۈزە تەختى زەررىن ئۈزە.
يەتىپ خاتىرىمغە پەرىزادىمىز،
جاهان ئافەتى سەرۋ ئازادەمىز.
تەفەهھۇس قىلىپ جايىدا تاپمادىم،
تەرەددۇد بىلە جۇستۇجۇ ئەيلەدىم.
كى مەهۋەش ئۈچۈن ئانچە بولدۇم مەلال،
قوپۇپ مەسكەنىمدىن قىلىپ ئىنتىقال.
تۈشۈمۇ ئەكىن بۇ ئەجەب كاردۇر،
دىدىم ۋاي دەرىغانە ئەسراردۇر.
چىقىشدا ئۆيۈمدىن يوق ئىردى ئەسەر،
كى پەيدا بولۇپدۇر بۇلار سەربەسەر.
كى شايەئ بولۇپدۇر بۇ ياڭلىغ ئەسرار،
ۋەيا مەستلىكدىن كۆرۈندى سەرۋەر.
سەراسىمە بولدۇم ئۇرۇپ باشىمە،
تولۇپ دامەنىم كۆزدەكى ياشىمە.
چۇ يەتتى ماڭا ئانچە بى تابلىق،
كى ئالۇدەلىكدىن كۆزۈم خابلىق.
تەجەسسۇس قىلىپ ئاختارىپ كوشەلەر،
ئەلەم خىرمەنىدىن تەرىپ خوشەلەر.
هەمە كارخانە مۇهەييا ئىدى.
كى هەر جىنس شاهانە زىبا ئىدى.
يەنە ئوتۇز ئۈچ كارخانە پەدىد،
كىرىپ هەر بىرى ئىچرە ئەيلەپ ئۈمىد.
تەماشە قىلىپ بارچە ئەجناسنى،
دەرك قىلمادىم گۆۋهەرى ناسنى.
چۇ مەتبەخ ئارا سالدىم ئانچە نەزەر،
كۆزۈمگە پەرى بولمادى جىلۋەگەر.
كىرىپ مەن يۈرۈپ خانەدىن خانەگە،
كى ۋەسل ئولمادىم يار جانانەگە.
داغى ئىچكەرى ئەيلەدىم سەرهىساب،
كى بىرخانە بىر جايدادۇر ئافتاب.
كۆزۈم تۈشتى ئوليان، كەتىپ ئەقلۇهۇش،
چىراكىم پەرى چىهرە بولمىش خەمۇش.

ياقىن كەلدىم ئالىغە ئەيلەپ سالام،
مۇھەببەت بىلە ئاڭا قىلدىم كەلام.
بولۇپ ئالدىدا مەن سەر ئەفكەندەئى،
قوياشىم كىيىپ ئىگىنگە ژەندەئى.
قولىدا ئىرۇر سىخلاردا كاباب،
نەبىدك ئورنىدا سىركە بىرلە گۇلاب.
كى ئاھۇ بەررەلەھمسى جانىۋەر،
ئىزافە قىلىپ ئاڭا شەھدۇ شەكەر.
چۇ تەييار ئىتەر ئىردى ئول سىم تەن،
بۇ ئىشنى كۆرۈپ ئانچە ھەيرەتدە مەن.
كەلىپ باشىدىن ئۆيرۈلۈپ بەندەۋار،
ياقامنى تۇتۇپ يىغلادىم زار زار.
سۆيۈپمەن كەلىپ دەست ئىلە پايىغە،
ئۆزۈمنى ئۇرۇپمەن يۈزى ئايىغە.
سوراپ ھالىنى ئول پەرىزادنىڭ،
كەلىپ ئاچچىنى سەرۋى ئازادنىڭ.
دىدىم سەبۇكلۇق قىلىپ سىن ئەجەب،
كىشى ئادەمىدۇر بولۇر با ئەدەب.
كى سەندىن ئۆتۈپ بى ئەدەبلىك داغى،
قىلىپ بى خىرەدلىك تەئەبلىك داغى.
كى مىھمانىنى تەنھا قويۇپ سىن بەسى،
بۇ ئىش قىلماغاي سەندىن ئۆزگە كىشى.
دىدىم: ئەي نىگارا ساڭا جان فىدا،
كى سىن شاھ، ئالدىڭدا مەن بىر گادا.
يۈگۈردۈم جامالىڭغە دىۋانە مەن،
كى شەمئى جامالىڭغە پەرۋانەمەن.
تۈشۈپ ئىشق ئارا ئانچە ئاشفتەلىك،
كى ھىجران بەلاسىغە ئالىفتەلىك.
كى مەجنۇن بولۇپ لەيلىگە ئاشنا،
ئانىڭدىك ساڭا خانىمانىم فىدا.
قىلىپ خەندە ئول ئاي دىدى: يارسىن،
مۇھەببەت تەرىقى ئارا بارسىن.
ھەلى ۋەقتى يوق، قىلمە سوزنى تەۋدل،
كىيىن تۈركى مىھمان بىلە بەزم قىل،
بولۇپ سىن ئاڭا بۇ كەچە مىزبان،
كى سىندىن كەرەك بولسا خۇش مىھمان.
مەنى رازى قىلساڭ، ئانى خۇش قىل،
ئانى شاد قىلساڭ، مەنى يارقىل.
كۆڭۈل خۋاھىش ئىتكەنچە قىلغىل كەرەم،
لىباسۇ كۈمۈش بىرلە ئالتۇن دەرەم.
كى بايەدكە شايەد ئاتا ئەيلەگىل،
بۇ ئىھسان ئىشىن بى خەتا ئەيلەگىل.
خىيالىڭغە كەلتۈرمە ئانداغ خىيال،
دىمەيكىم ئىمەستۇر مەنىڭ ئۇشبۇھال.
بۇلاردۇر ساڭا بارچە فەرمان پەزىر،
سەنىڭدۇر بۇ كەچە ھەمە دەرگىر.
يەنە سۆز بۇدۇر جان بىلە سال قۇلاق،
پەياپەي جەۋانمەردكە تۇتغىل ئاياق.
كى سەرخۇش قىلىپ جامى ئىشرەت بىلە،
فەرەھلىكنى يەتكۈركى سۆھبەت بىلە.
كى مەئشۇق سىن كەلتۈرۈڭ زىنھار،
ئەگەر كەلسە ئول خۇش ئىرۇرئىكى يار.
چىقىڭ تىزرەك مىزبانلىق قىلىڭ،
مەنىڭ ھۆكمۈمە خوردەدانلىق قىلىڭ.
چىقىپ ئالدىدىن يارنىڭ شادىمان،
تاپىپ خاتىرەم ئانچە غەمدىن ئامان.
بولۇپ خاتىرەم جەمئ مەئشۇقدىن،
داغى بادە نۇش ئەيلەبان زوۋقدىن.
كى مۇترەب مۇغەننى نەۋا سازغە،
چۇ ئىنئام ئىلە تۇردۇم ئەئزازغە.
ساخاۋەت تەرىقىدا ھاتەم بولۇپ،
شىجائەتدە مەي بىرلە رۇستەم بولۇپ.
ھەمە بولدى سەرگەرم مەي زورىدىن،
يەتىپ كەيفىيات كەتتى ماقدۇرىدىن.
جەۋانمەردكە ئەيلەدىم ئىلتىماس،
ئايا دوست جانى يەتىپ بۇ قىياس.
كىشى يارسىز جامى ئىشرەت ئىچەر،
كى ئول مەي ئىمەس خۇنى ھەسرەت ئىچەر.
فەقىرا ھەقىرنىڭ خىيالى بۇدۇر،
كى سىزلەرگە قىلغاي سوئالى بۇدۇر.

كى ئول خوبلار شاھى ئاندا قالىپ،
كىم ئول يارسىز مۇندا ئىشرەت قىلىپ.
كۆڭۈل كۆرمەدى كىم بۇ ئىشنى راۋا،
نىگارىڭ بولۇپ مۇندا سەندىن جۇدا.
ئانى مىھرەبانلىق بىلە كەلتۈرۈك،
كى ئول بالىن ئۇزرە ئىكاۋ ئولتۇرۇك.
يىگىتكە بۇ سۆز ئەينى مەئقۇل ئولۇپ،
كىشى بۇيىرۇدى ئانچە مەقبۇل ئولۇپ.
غۇلامىنى بۇيىرۇپ ئانى كەلتۈرۈپ،
پەرى چىھرە بىرلە ئىكاۋ ئولتۇرۇپ.
مەجالىس قۇرۇپ ئەيلەدى بادە نۇش،
كى مەي كەيفىدىن ئەيلەدى تەرك ھۇش.
كى بۇ بەزمى مەشرەپ بولۇپ ئانچە گەرم،
ئىچىپ جامى ئىشرەت رەھا بولدى شەرم.
كەچە - كۈندۈز ئۈچ كۈن چەكىپ جامنى،
سەھەرگە ئۇلاپ ھەر كۈنى شامنى.
بولۇپ مەست لايەئقەل ئول ئىكى ئاي،
كى مەي كەيفىدىن بولدى بى ئىختىيار.
ھەمە بولدى بىھۇش گويا مامات،
گۇمان قىلغاي ئېل كۆرسە، ئېرمەس ھايات.
يىقىلدىم ئۆزۈمدىن كەتىپ مەست ئولۇپ،
ياتىپ كۈنجىدە ھەمەدىن پەست ئولۇپ.

كى تۆرتۈنچى كەچە ئۆتۈپ چىقتى كۈن،
كى ئول بەزم ئارا چىقمادى ھېچ ئۈن.
بىناگاھ كەتىپ ئۇيقۇ، ھۇشيار ئولۇپ،
كۆزۈمنى ئاچىپ ئاندا بىدار ئولۇپ.
كۆرۈپمەن قاراپ بارچەدۇر ناپەدىد،
كى ھەيرەتدە بولدى ۋۇجۇدۇم قەدىد.
سەراسىمە بولدۇم قوپۇپ، ھەرتەرەف،
كىم ئەسباب ئالەت بولمىش تەلەف.
بولۇپ مۇزتەرىب چۈنكى دىۋانەۋار،
باشىمغە ئۇرۇپ يىغلادىم زارزار.
تۈشۈممۇ بۇ ئىش، يا خىيالەتمۇ،
كى نەيرەڭ ئېلىدىن ئالامەتمۇ.
كى يوق ئەيش ئەسەردىن ھىچ خەبەر،
تەخى تاپمادىم دىلبەرىمدىن ئەسەر.

يۈگۈردۈم ھەمە جاينى ئاقتارىپ،
كى بىر كۈنجى تاقنى كۆردۈم بارىپ.
بۇ تاق ئۈزرە كۆردۈم تۇرۇپ بىرگىلەم،
ئانىڭ جانىبىغە قويۇپمەن قەدەم.
گىلەمنى تۇرۇپ شەكلى تومارىدېك،
ياتىپ تاق كۈنجىدە ئول مارىدېك.
ئالىپ تاقدىن كۆردۈم ئانى ئاچىپ،
ياتىپ ئول يىگىت يار ئىلەقان ساچىپ.
ھەرىفلەر يىگىتنىڭ كەسىپ باشنى،
ئانىڭدېك قىلىپ يار يولداشنى.
ئىكى مۇردەنى ئەيلەمىش ئاندا جۇفت،
چۇ ئول تاق ئارا ئانى قىلمىش نەھۇفت.
كۆرۈپ ئولزامان مەن كېسۈك باشلار،
تۆكۈپمەن قاراپ دىدەدىن ياشلار.
بولۇپمەن بۇ ئىشنى كۆرۈپ ۋەھمناك،
خىيال ئەيلەدىم ئېمدى بولدۇم ھالاك.
چۇ ئول خەۋفدىن يەتتى بىھۇشلۇق،
ئۇچۇپ ئەقل، كەلدى فەرامۇشلۇق.
كى يۈزلەندى كۆڭلۈمگە بىھەد ھەراس،
تەفەككۇر بىلە زايىل ئولدى قىياس.
زامانى يەتىپ ئەندەكى يەتتى ھۇش،
قىلىپ مەن بۇ ئىشغە فىغان خۇرۇش.
تەفەككۇر قىلىپ دىلغە بەردىم قارار،
كى ياخشى مىكىن ئېمدى قىلسام فەرار.
چۇ بۇ خۇن ناھەقى ماڭا بولغۇسى،
بۇ مەشرەب باشىمغە بالا بولغۇسى.
قاچىپ بىر تەرەفكە كېتەي باش ئالىپ،
تەرەددۇد بىلە كۆزۈمە ياش ئالىپ.
يەنە ئىشقى تۇغيان قىلىپ ئولزامان،
تۈشۈپ كۆڭلۈمە يارى جان جاھان.
پەرىشان بولۇپ دەمبەدەم چېكتىم ئاھ،
جاھان داج بولدى فورۇ كەتتى ماھ.
تەۋەججۇھ بىلە يىغلابان ئالدىراپ،
تۈشۈپ جانىمە يار ئۈچۈن ئىزتىراب.
يۈگۈردۈم باقىپ دەر بەدەر شوۋق ئىلە،

تاپاي جان، تاپىپ يار مەئشۇق ئىلە.
چۇ ئەغيار ھەم يار ماڭا مەئلۇم ئېمەس،
بۇ ئىش سىررى كۆڭلۈمگە مەفھۇم ئېمەس.
تەرەددۇددا ھەيران، تەفەككۇر دالال،
كى ئول يار ئۈچۈن ئانچە بولدۇم مەلال.
فەلەك ئەيلەدى ئانچە ماتەم زەدە،
كى ھىجران سىپاھى قىلىپ ئەربەدە.
بىناگاھ كىمەرسە كۆرۈندى ئايان،
ئىشىكدىن كىرىپ ئول ئىمارەت سويان.
ئانى كۆرگەنىمدىن بولۇپ شاد مەن،
كى بىرمۇنچە قايغۇدىن ئازادمەن.
يەنە كۆڭلۈمە يەتتى فاسىد خىيال،
بولۇپ ئول يىگىتنىڭ قۇياشى زاۋال.
ئانىڭ ئادەمى بولسە ئۈشبۇ غۇلام،
مەنى كۆرسە قىلغاي ئانىڭدىن كەلام.
جەۋابىنى بەرمەكلىك ئاسان ئېمەس،
كى ئۆلگەن ئۆلۈك ئەسلەن پىنھان ئېمەس.
مەنى مۇندا ئول كۆرمەگەي بۇ زامان،
بارىپ ئالدا ئۆزنى ئەيلەي نىھان.
كىرىپ باغ ئارا ئانچە ھەيرەت بىلە،
تۇرۇپمەن ماراپ دەرد ھەسرەت بىلە.
ئەتىگىلىك كۆرۈپمەن چۇ دەرۋازەنى،
ئىشىتمەي قۇلاق ھىچ ئاۋازەنى.
يۈرۈپ ئول غۇلام ئارقەسىدىن كىرىپ،
سەياسەت قىلىپ مەن ئانى قىچقارىپ.
كى غافىل تاپىپ چەك سالىپ دەرمەھەل،
يىقىتتىم زەمىن ئۆززە بولماي ھەيەل.
تانۇپمەن ئانى خىزمەت ئەھلى ئىكەن،
كى ئول يارنىڭ ئۈلفەت ئەھلى ئىكەن.
سوراپمەن ئانىڭدىن ئەجەب ھالنى،
كى ئول نازەنىندىن قىلىپ فالنى.
دېدىم① كىمنى ئىزدەپ يۈرۈپ سېن تەخى،
جەۋابىن ئېيت راستلىقدىن ئەخى.
كى ئول سەھرى پەرداز جان ئافەتى،
كى نەيرەڭ ئىلە كۆرگۈزۈپ لۇئبەتى.

قويۇپ جانىمە داغى ھىجراننى ئول،
پەرىدېك قىلىپ جىننى ئىنساننى ئول.
بولۇپدۇر دەرىغاكى كۆزدىن نىھان،
بولۇپدۇر قاراڭغۇ بۇ رووشەن جاھان.
دېدى ئول غۇلام ئول نېدۇر ماجرا،
ئول ئاي ھەققىدە ئەيلەدىڭ ناسەزا.
ئانىڭ جانىدىن بولۇپ سېن مەلال،
كى ئول سېن ئۈچۈن ئەيلەمىش كۆپ خىيال.
تۇرۇپدۇر ئول ئاي ئانچە فىكرىڭ بىلە،
نە فىكرىڭ بىلە بەلكى زىكرىڭ بىلە.
دېدىم: ئاھ، يارىمدىن ئايتىڭ خەبەر،
قەدەر مۇڭغە جانىم فىدا ئەي پىسەر.
ھەلى قايدادۇر ئول كۆزۈم رووشەنى،
خۇدا ھەققى ئاگاھ قىلغىل مەنى.
دېدى: كېل سەنى يارغە يەتكۈرەي،
كى بىدىلنى دىلدارغە يەتكۈرەي.
كى ئول مۇژدەدىن جان تاپىپ بۇ بەدەن،
دېبان ئۆزرى بوينۇمغە سالدىم رەسەن.
دېدىم: يارغە مەنى تېزرەك يەتكۈرۈڭ،
يوق ئېرسە بۇ يەردە مەنى ئۆلتۈرۈڭ.
دېدى: بول مەنىڭ بىرلە ئېمدى رەۋان،
سىزگە مۇنتەزىر ئاندا سەرۋى رەۋان.
يوق ئېردى ماڭا ئۆزلۈگۈمدىن خەبەر،
نە ئەقلۇ نە ھۇش خىرەددىن ئەسەر.
مۇسافەت يۈرۈپ بىر فەرازغە يەتىپ،
كۆرۈپمەن كى دارۇلقەرازغە يەتىپ.
كۆرۈندى كۆزۈمگە سەفىل تاغدېك،
جۇۋارىندا ئەشجاردۇر باغدېك.
كى دەرۋازەدۇر بى نىھايەت بەلەند،
كۇشادە ئېمەستۇر ئېرۇر قۇفل بەند.
كى دەرۋازە ياندا بىر مەسجىدى،
ئىبادەت قىلۇر ئېردى پىر ئابىدى.
كى ئول مەسجىد ئالدىدا نھاردۇر،
سۇيى ساف چۈن كەۋسەر ئاساردۇر،
كى ئەترافىدا بار شەجەردىن نىشان،

بۇ ئەشجارنىڭ بارچە دامەنى كەشان.
تۇشۇپ سايەسى ئاب جارى ئارا،
ئەجەب دىلفەزادۇر ئەجەب خۇش ھەۋا.
مەنى ئاندا ئولتۇرغۇزۇپ ئول غۇلام،
تۇرۇڭ مۇندادىپ ئۆزى قىلدى خىرام.
تۇرۇپ ئېردىم ئول يەردە بىر سائەتى،
تەفەككۇر قىلىپ ئىشقىنىڭ سامتى.
غۇلام ئۆزنى نەچە دەرۇن ئەيلەدى،
سەنەم ئىشقى بىزنى زەبۇن ئەيلەدى.
تۇرۇپ ئېردىم ھەيرەت بىلە كۆزتىكىپ،
بىناگاھ ئىكاۋ نەفەر كەلدى چىقىپ.
بۇ قۇل بىرلە بىر خۋاجەمەردى كەلان،
خىرامان قەدەم كەلتۇرۇپ مەن سويان.
يۇلەندى كەلىپ ھۇلى دىۋارىغە،
ئىشارەت بىلە سۆز قىلىپ زارىغە.
قاشىمغە كەلىپ تېز توند ئول غۇلام،
نەچە ھەرفنى قىلدى شىرىن كەلام.
دىدى① ئەي مۇسافىر ساڭا مۇژدەئى،
كۆڭۈل شاھىنى قىلمە پەژمۇردەئى.
بۇ مەسجىد ئىچىدە قىلىڭ ئەنزەۋا،
كەچە چىققۇسىدۇر بۇ خۋاجە سەرا.
ئول ئاي سارى ئول رەھنەمالىق قىلۇر،
ساڭا ئول ئاتادىك ئاتالىق قىلۇر.
دىدى سۆزنى ياندى قىلىڭ ئېھتىيات،
ئەگەر بولسە تالىئ قىلۇر ئىسھزات② (؟)
كىرىپ مەسجىد ئىچرە تەزەررۇئ بىلە،
تۇرۇپ ئاندا سائەت تەخەششۇئ بىلە.
ئول ئاي يادىدا كۆزلەرىم خۇن فەشان،
چەكىپ ئاھلار دەمبەدەم ھەر زامان.
پەرىشان خاتىرى قىلىپ مەن نەشەست،
قىلىپ مەن ئۆزۈمنى ئۇرۇپ يەرگە پەست.
تەۋەججۇھ قىلىپ مەن ئول ئاي سارىغە،
قىلۇرمۇ ئىكىن رەھم خۇنخارىغە.
ئۆتۈپ ئېردى تۈندىن بولۇپ ئىكى پاس،
باسىپ ئېردى مەن ناتەۋاننى ھەراس.
خەلايىق مۇرۇرى ئۈزۈلدى ھەمە،
گۈزەرگاھدا قالمادى ھېچ نىمە.
تەۋەككۇل ئىلللەللاھ دېبان دەمبەدەم،
كى ئول ھەۋلى سارى قويۇپمەن قەدەم.
چۇ دەرۋازە ئالدىغە كەلدىم يەتىپ،
كى رۇب ئەيلەدىم كۆزدە ئەشكىم ساچىپ.
تۇرۇپ ئېردىم ئاندا بولۇپ ئىنتىزار،
بولۇرمۇ ئىكىن بۇ كەچە ئىختىيار.
ئوتۇپ سائەتى بولدى ئول دەرى كۇشاد.
پەرىشان كۆڭۈل ئولزامان بولدى شاد.
كەلىپ ئالدىمە ئاندا خۋاجە سەراي،
بۇكەچە فەقىرغە بولۇپ رەھنەماي.
ئالىپ كىردى ئول باشلابان ئىچكەرى،
بولۇپ ئول كىشى خىزىردېك رەھبەرى.
كىر بىر باغ ئارا كەلتۇرۇپ قويدى ئول،
ئۆزى ياندى مەن قالدىم ئاندا خۇمۇل.
ئەجەب باغ ئىكەن مىسالى خۇلد بەرىن،
جاھان باغىدا يوق يەنە ئانچىنىن.
كى باش تارتىبان ھەر تەرەفدىن شەجەر،
شەجەر شاخىدا ئانچە پۈتمىش سەمەر.
ئارام باغى گۈلشەنلەرىدىن نىشان،
داغى ئالدىدا جان فەزا بوستان.
چەمەنزار ئارا ئاب جارى زۇلال،
ئاقىپ ھەر تەرەف ساف سۇيى مۇلال.
ئارىقنىڭ جەنابىدا شەھ سۇففەئى،
سەفاسى ئانىڭ گۇييا ئەففەئى.
كى ئول سۇففەئەتۋارى جايى نىشات،
قىلىپ ئاندا شاھانە فەرشىن بىسات.
كى زەر شەمئ دان ئىچرە كافۇرى شەمئ.
مۇنەۋۋەر قىلىپ باغنى نۇرى شەمئ.
كۆزۈمنى تۇتۇپ كۆردۈم ئول ماھغە،
ئاغىزنى مۇھەييا قىلىپ ئاھغە.
شەرەف بۇرجىدىن قىلدى ئول ئاي تۇلۇئ

① ئەسلى تېكستتە «دىدىم» يېزىلغان. «دىدى» قىلىپ تۈزىتىلدى.
② بۇ سۆزنى، «ئىھەزات ئىسخەرات ياكى ئىسخىرات» دەپ ئوقۇشقۇ مۇمكىن لېكىن مەنىسى ئېنىق ئەمەس.

ئۇلۇسدىن زامان ئۆزنى ئەيلەپ خۇلۇئ.
ئول ئاي نۇرى كۆزگە نەمۇدار ئولۇپ،
چىقىپ كەلدىم ئاهۇم پەدىدار ئولۇپ.
چۇ تاۋۇس دىك جىلۋە ئەيلەپ پەرى،
كى جان قۇۋۋەتى، كۆزلەرىم گۆۋهەرى.
كەرەشمە بىلە زۇلفىنى پىچۇتاب،
قىلىپ ئەيلەدى جانغە تۇرلۇك ئەزاب.
خىرامان ئولۇپ باغ ئارا ناز ئىلە،
قەدىمنى چەكىپ ناز ئىئزاز ئىلە.
لىباسىكى فاقىر هەمەسىمۇ زەر،
كى تاجى ئۇزە ئابدار گۆۋهەر.
كەلىپ قاشىمە ياردامەن كىشان،
ئۆلۈك تەن ئارا كىردى گوياكى جان.
كى بىر ئىشقى مىلك بولدى مەن خەستەگە،
دىلاۋەر ئولۇپ ئۇشبۇ دىل بەستەگە.
سوراپ هالىنى مىهرەبانلىق قىلىپ،
قىلىپ شاھ شىرىن زەبانلىق قىلىپ.
كۆڭۈل زەخمىگە قويدى مەرهەم ئول ئاي،
قىلىپ لۇتفى هۇسنى بىلە قىلدى باي.
كى دەم ئۇرماقىمغە يوق ئىردى ماجال،
يىقىلدىم بولۇپ خاك ئارا پايمال.
دىدى: ئەي ۋافادار تۇججارە مەرد،
زامان ئەهلىدىن ئەيلەدىڭ ئۆزنى فەرد.
چۇ بىزدىن ساڭا يەتتى ئازار كۆپ،
كى سەندىن ۋافا بولدى ئىزهار كۆپ.
قاچانكىم مەنى كۆرۈدڭىز ئەي جەۋان،
كى تاپماي بۇ دۇنيادا بىردەم ئارام.
رىزا قىلدىڭىز بىزنى شەفقەت بىلە،
كى خىزمەت قىلىپ سىز مۇهەببەت بىلە.
چۇ سەرف ئەيلەبان بارچە سەرمايەنى،
فەلەككە يەتىپ ئاھ ئىلە ۋاينى.
زامانىكى تاپماي فاراغەت بىلە،
بىزنىڭ بارىمىزدىن رىيازەت بىلە.
جاراهەتلەرىمگە داۋا قىلدىڭىز،
هەمە سىمۇزەرنى ئەدا قىلدىڭىز.

نەدىم مەن ئانى قىلمادىڭ ئەسلەن رەد،
ماڭا هەر نەچۇك ئىشدا قىلدىڭ مەدەد.
كەلىپ سىز دىيار ئىچرە سوۋدا ئۇچۇن،
سەفەر ئەيلەبان مالۇ دۇنيا ئۇچۇن.
خوش ئىردى ساڭا بولسە كۆپ مەنفەئەت،
سەرەنجامىڭىزغە داغى ئەمنىيەت.
هەمە بولدى بەرباد، بىزنىڭ سەبەب،
داغى تارتتىڭىز ئانچە رەنج ۋە تەئەب.
مەنىڭ جانىمدىن بولۇپ سىز كەيل،
كى بىهۇدە مىهنەتدە بولماڭ ئەلىل.
ساڭا لۇتف ئىهسان ئېتىپ ئانچە زەر،
كى بەخش ئەيلەدىم قەبز ئېتىپ قىل سەفەر.
دۇئا بىرلە دايىم مەنى ياد ئەتىڭ،
خىيال ئىچرە يادىمنى مىنقاد ئەتىڭ.
ئىشارەت قىلىپ ئىردى ئولدەم ئول ئاي،
كى فەرمان تۇتۇپ كەلدى خۇاجەساراي.
ئىكى كىسە زەر كەلتۈرۈپ شۇلزامان،
قويۇپ ئالدىمە ئۆزى بولدى راۋان.
يەنە ئەمر قىلدى پەرى، ئەي ئاتا،
داغى كەلتۈرۈڭ تىزرەك بادپا.
كى تەفۋىز ئەتىڭ ئاتنى تۇججارغە،
چىقىپ شەهەردىن كىرسۇ رەفتارغە.
بۇ سۆزنى دىدى قوپتى ئول سىمتەن،
كى هۇشۇم كەتىپ رەئشە بولدى بەدەن.
يەقىن بولدى قولدىن چىقارغە ئول ئاي،
ئۇرۇپمەن ئۆزۈمنى چەكىپ ئاھ ۋاي.
ئاڭا يالبارىپ باشغە ئۇردۇم كېسەك،
بولۇپ پايمال بەلكى تۇتتۇم ئېتەك.
دىدىم: ئەي نىگارا گۇناهىم نېدۇر،
كى هەققىڭدە قىلغان تەباهىم نېدۇر.
ۋافا ئەيلەگەنگە جەفامۇ بولۇر،
جاهان ئىچرە مۇنداغ بەلامۇ بولۇر.
تۇتۇپ دامەننى تولا يىغلادىم،
ئول ئايغە قىلىپ ئىلتىجا يىغلادىم.
دىدىم: سەبر قىل ئەي كۆزۈم رەۋشەنى،

قايان بارغۇڭىز زار ئەيلەپ مەنى.
كى لۇتف ئەيلەبان سۆزگە سالغىل قۇلاق،
ئۆلۈمدىن بەتەر بىزگە هازەلفىراق.
تەبەسسۇم قىلىپ تۇردى ئول مەھۋەش،
تەكەللۇم قىلىپ يالبارىپ دەرد كەش.
چۇ فەرمان قىلىپ بار شىرىن سەنەم،
سۆزۈڭ نە ئېرۇر دىگىل ئىمدى بۇ دەم.
ۋەسىيەتلىرىڭنى ئادا ئەيلەيىن،
كى هاجەتلەرىڭنى راۋا ئەيلەيىن.
دىدىم: ئەي نىگارا ۋەسىيەت بۇدۇر،
كى ھەققىمدەكى مېهر ـ شەفقەت بۇدۇر.
بۇ كەچەمەنى ئەيلەگەيسىن هەلاك،
ۋۇجۇدۇمنى دەفن ئەيلەگىز زىرى خاك.
بۇ ئەسرارنى هېچكىم بىلمەسۇن،
كى ئىشقىمنى هەركىم گۇمان قىلماسۇن.
كى ئىشق ئىچرە ئۆتكەن ئېرسە خەتا،
ماڭا تىغ زەربىنى ئەيلەڭ ئەتا.
مۇكافات بولسۇن گۇناهىمغە ئول،
كى جۇرمانەغە ئۆزر بولماس قەبۇل.
ئەگەر ياخشىلىق قىلغان ئېرسەم ساڭا،
نېدىن بۇ جەفانى قىلۇرسەن ماڭا.
راۋامۇ ۋافاغە جەفا ئەيلەمەك،
كەرەكدۇر جەفاغە ۋافا ئەيلەمەك.
ئۈمىدىم بۇ ئېرمەس ئىدى ئىشق ئارا،
كەلىپدۇر بۇ باشىمغە نەرەڭ ماجرا.
جامالىڭنى مەن كۆرمەسەم كاشكى،
كى هىجرىڭ بىلە ئۆلمەسەم كاشكى.
كى سېنى سىز ماڭا بۇ تىرىكلىك هارام،
مەنى قەتل قىلماققە قىل ئىهتىمام.
مىڭ ئۆلتۈرگۈچە هەر كۈنى ئەي سەنەم،
بىر ئۆلتۈر خالاس ئېت، ماڭا قىل كەرەم.
ئەگەر نەڭ قىلىپ سۆرمەسەڭ تىغى ئىشق،
بۇ يۈرغىل غۇلامىڭنى ئول قىلسۇن مەشق.
كى ئىشقىڭدا گەر قىلغان ئېرسەم تەبە،
يولۇڭدا بەرەي باش، تاپاي مەرتەبە.

ئۆتەر يولىڭا دەفن قىلسۇن مەنى،
باسىپ ئۆت ۋۇجۇدۇمغە گۈل خىرمەنى.
ئەگەر سۆرمەسەڭ تىغى ئىشقىڭنى ئاه،
ئاياغ ئاستىدا بولغايمەن خاكى راه.
ۋەيا رەهم ئەتىپ ئىمدى قىلغىل غۇلام،
غۇلامىڭ قاتارىدا بەرگىل مەقام.
سەنىڭ خىزمەتىڭدە قىلاي جان فىدا،
كى ئىشقىڭدا بۇ جاننى ئەيلەي ئەدا.
دىدىكىم ئول ئاي مەقسەدىڭ نەدۇرۇر،
دىدىم: ئاه، قەتلىڭ كۆڭۈل تىندۇرۇر.
دىدى: ئۆلگەنىڭدىن ساڭا دۇرنە سود،
دىدىم: تاپغايمەن ئاندا باقى ۋۇجۇد.
دىدى: يان جۇنۇندىن ئەيا پۇلدۇس.
دىدىم: يانماغۇم ئىشقدىن بىر نەفەس.
دىدى: ئەي گادا چېكمە بىهۇدە رەنج،
دىدىم: ئىشق ئېرۇر بىزگە نايابى گەنج.
دىدى: رازى بولغىل ئالىپ سىمۇ زەر،
دىدىم: ئىشقىدىن خوش ئېرۇر بىر شەرەر.
دىدى: ئەي فالانى ۋىسالىڭ مەهال،
دىدىم: مەن باراي دەهرىدىن ياخشى قال.
تەبەسسۇم قىلىپ باشىنى ئىرغاتىپ،
تەرەھھۇم قىلىپ بىر زامان سۆز قاتىپ.
دىدى: ئىشق سەرمايەسى سەبرىدۇر،
بۇ بى سەبرلىك ئىشق ئارا جەبرىدۇر.
كى ۋەسلىم ئۈچۈن ئەسلەن قىلما خىيال،
كۆڭۈل ئىچرە كەلتۈرمە ئەمرى مەهال.
قابۇل ئەيلەمەس بۇ ئىشىڭنى خىرەد،
بۇ فاسىد خىيالىڭنى قىل ئىمدى رەد.
بۇ خوشلۇق بىلە يان بۇ دەرگاهدىن،
كىرىپ يولىڭا قالمە هەمراهدىن.
بۇ سۆزنى دىدى ئەيلەدى ئىنتىقال،
فەقىر ناتەۋاندا بولۇپ ئۆزگە هال.
دىدىم① ئەي نىگارا تەكەللۇم قىلىپ،
بۇ كۆڭلۈمنى خۇش قىل تەكەللۇم قىلىپ.
سوراي سەندىن ئەي خوبلار سەرۋەرى،
قىلىڭ پاش ئەسرارنى ئەي پەرى.

① ئەسلى تېكستتە «دىدى» يېزىلغان. «دىدىم» قىلىپ تۈزىتىلدى.

كى نازۇك بەدەن زەخمىنىڭ فائىلى.
كىم ئىردى ئىكەن يار قاتلى.
ئالىپ ۋاقىئە سەندىن ئەيلەپ زۇھۇر،
كى مەئلۇم ئىمەس بىزگە ئۇشبۇ ئۇمۇر.
بايان ئەيلەسەڭ بولسە روشەن ماڭا،
بۇ ئىشلار ۋوقۇئى مۇبەرھەن ماڭا.
دىدى: ئەي جەفا پىشە ئازادەگان.
بۇ، ئەسرارلار جەۋھەرىدۇر نىھان.
دىدى بۇ ماقالات قىلدى خىرام،
چۇ مايىل بولۇپ ماھى بەيتۇلھەرام.
قالىپ ئاندا مەن دەردۇ فۇرقەت بىلە،
باشىمغە ئۇرۇپ ئاھۇ ھەسرەت بىلە.
كۆزۈمدىن بولۇپ غەيب ئانداغ پەرى،
چىقاردى ئىرەمدىن مەنى تاشقارى.
يەنە ئول غۇلام بىرلە خۋاجە ساراي،
دىدى: ئال بولۇپ زەرنى ئالەمدە باي.
كېت ئىمدى ئوغۇل تۇرماغىل بىر زامان،
چىقىپ شەھەردىن يولغە بولغىل راۋان.
ماقالاتغە ئىمدى يوقتۇر مەھەل،
تولا سۆز قىلىپ ئىمدى قىلماڭ جىدەل.
چىقاردى مەنى ئوردادىن تاشقارى،
قالىپ ئاندا بارچە سىمۇ زەرى.
قەبۇل قىلمادىم مۈلك مالۇ مىنال،
بولۇپمەنكى ئازادە ئۇفتادە ھال.
كىرىپ مەسجىد ئىچرە قىلىپ ئەنزەۋا،
جاھان خەلقى ئىچرە بولۇپ بىنەۋا.
ياتىپ مەن چەكىپ ئاندا مىڭ دەردۇغەم.
كى سائەت بەسائەت ئەلەم دەمبەدەم.
ئۆزۈمدىن ھارام ئەيلەدىم ئۇيقۇنى،
قىلىپ جارى كۆز چەشمەسىدىن سۇنى.
چەكىپ دەمبەدەم ھەر زامان ئاھى سەرد،
كى خاك مەزەللەتدە جىسمىمنى گەرد.
كى مەئبۇد ئارا ئەيلەدىم ئىئتىكاف،
چۇ غەم لەشكەرى بىرلە قىلدىم مەساف.
غىزا ئورنىغە يەمەكىم دەردۇ غەم،
كى شەربەت ماڭا زەھەر بىرلە ئەلەم.
كى ئىشق ئوتىدا بولدى جىسمىم كاباب،
شىكەنجى فىراق ئىچرە تۈرلۈك ئەزاب.
ھارارەت ۋۇجۇدۇمنى قىلدى زەئىف،
جۇنۇن پەھلىۋانىغە بولدۇم ھەرىف.
گاھى يىغلاماق، گاھى كۈلمەك ئىشىم،
بۇ ھالىمنى ئايتۇرغە يوقتۇر كىشىم.
چەكىپ دەردلەر قالمادى قۇۋۋەتىم،
زىيادە بولۇپ ھەر كۈنى ئىللەتىم.
يىقىلدىم نىتەي يەرگە ھەمۋار ئولۇپ،
كى ھىجران جەفاسىدا بىمار ئولۇپ.
كەلۇر رەھمەسى ئادەمى زادەنىڭ،
جەفاسى يەتىپدۇر پەرىزادەنىڭ.
مەنىڭ ياشلىقىمغە نەدامەت چەكىپ،
كى يىغلار ئىدى ھەر كىشى كۆز تىكىپ.
كەسەل بولدى بىر كۈن قەۋى ئۆزگەچە،
قۇلاق ساغىرا، كۆز قارا، تىل گاچە.
ئۆتۈپ نەچە كۈن بولدى ھالىم زەئىف،
ۋۇجۇدۇم ئوقۇبەتدە ئانچە نەھىف.
كى ئول رەھبەرى پىر خۋاجە ساراي،
ئىبادەت ئۈچۈن ئەزبىرايى خۇداي.
چىقىپ ئىردى مەسجىدكە بىر شام ئارا،
نەماز ئىتكەلى خاس ئىلە ئام ئارا.
كۆرۈپتۇر مەنى مۇنچە مىھنەت بىلە،
كەلىپ رەھمەسى مىھر ـ شەفقەت بىلە.
سوراپ خەلقدىن بۇ نەچۈك ئادەمى،
كەلىپدۇر قاچان، يوقمۇدۇر ھەمدەمى.
دىدى خەلق: ئەي خۋاجە، ئۇشبۇ غەرىب،
ياتىپدۇر بۇ مەسجىد ئارا سارغارىپ.
بۇ بىكەس كەلىپ ياتقالى ئالتە ئاي،
بولۇپدۇر ئايا پىر خۋاجە ساراي.
نەۋازىش قىلىپمىز ئاڭا بى ھىساب،
يىغىدىن بۆلەك ئاڭا يوقتۇر جەۋاب.
كەسەل بولدى ھەردەم چەكىپ ئوتلۇق ئاھ،
غىزادىن قالىپ بولدى ھالى تەباھ.

غەربىنىڭ يوق ئىنسان بىلە ھېچ ئىشى،
خەبەردار ئېمەس ھالىدىن ھېچ كىشى.
ئىچى كۆيىدى ئول پىر ئەربابىنىڭ،
سۆزى قىلدى تەئسىر ئەسھابىنىڭ.
تەفەھھۇس قىلىپ ئەيلەدى سەرھىساب،
تانۇب خۋاجە ئەۋۋەل نەزەردە قاراپ.
تەئەسسۇف قىلىپ ئىلكىنى تىشلەدى،
تەئەججۇب بىلە ئولتۇرۇپ يىغلادى.
قوپۇپ چىقتى مەسجىددىن ئول ئاقساقال،
كىرىپ ماھى پەيكەرغە دېىپ ئەرزى ھال.
مەلىكە جەنابىدا باشىن سالىپ،
تۇرۇپ يىغلابان يەرگە باشىن سالىپ.
دىدى: ئەي نىگارا خەبەردار بول،
كى بىچارە بىدىلغە دىلدار بول.
يەمەنلىك يىگىت ئانچە بىماردۇر،
كەسەلگە سەبەب سەندىن ئازاردۇر.
بولۇپدۇر كەسەل ئول يىگىت ئاتە ئاي،
غىزادۇر ئاڭا ھەر كۈنى ئاھ ـ ۋاي.
بۈگۈن ئۈچ كۈن ئولمىش كەتىپ ھۇشىدىن،
كى جان بەرگۈدېك ھەجرى سەر خۇشىدىن.
كەلىپ رەھمىم ئول زار بىچارەگە،
ۋەفا يولىدا ئۆلگەن ئاۋۋارەگە.
مەلىكە دىدى: ئەي خۋاجە تېز بار،
مۇسافىر باشىدا تۇرۇپ ئىنتىزار.
ئەگەر ئۆلسە ئول ياخشى ئەئزاز ئەتىڭ،
كى تەكفىن تەجھىزلار ساز ئەتىڭ.
فەلان يەردە دەفن ئەيلەگىل جىسمىنى،
بەجا كەلتۈرۈڭ مۇردەلەر رەسمىنى.
ئەگەر روھىدىن بولسە زەررە رەمەق.
كى بىچارەگە جان ئەتا قىلسە ھەق.
ئانى كەچە گۈلشەن ئارا كەلتۈرۈڭ،
كى ئول ناتەۋاننىڭ باشىدا تۇرۇڭ.
كەرەكدۇر ئانى ئەيلەمەكلىك رىزا،
بۇ دۇنيادا ھەققىنى قىلماق ئەدا.
چۇ فەرمان تۇتۇپ خۋاجە چىقتى راۋان،
كەلىپ مەسجىد ئىچرە نەچە خادەمان.
كۆرۈپدۇر كەلىپ خۋاجە ئولدەم مەنى،
كى خان مەزەللەتدە ھەمدەم مەنى.
نەدامەت چەكىپ باشىم ئۇزرە تۇرۇپ،
كى ھەسرەت بىلە يىغلابان ئولتۇرۇپ.
ياساپ شەربەتى كىم مۇقەۋۋى ئىدى،
ئانىڭ نۇشىدىن دىلغە تەقۋى ئىدى.
تامىتتى مەزاقىم ئارا دەمبەدەم،
قۇرۇغان ئاغىز دەمبەدەم بولدى نەم.
كەچە لەشكەرى قىلدى ئولدەم زۇھۇر،
بۇ ئالەم يۈزىدىن فەرار ئەتتى نۇر.
ھەمە خەلقى ئالەم بولۇپ ناپەدىد،
يەتىپ كەلدى مۇندا ئىكى ـ ئۈچ سەئىد.
كۆتەرمىش مەنى ئانچە ھۆرمەت بىلە،
قىلىپ مېھرەبانلىق مۇھەببەت بىلە.
كى ئاھىستە يەتكۈردى رىزۋان ئارا،
سىكەندەر كەبى ئابىھەيۋان ئارا.
باشىمغە كەلىپ دىلبەرىم سۆز قاتىپ،
قولىن تىشلەبان باشىنى ئىرغاتىپ.
تەرەھھۇم قىلىپ ئول مەنى زارغە،
ئىچىن كۆيدۇرۇپ ناتەۋان يارغە.
چۇ بالىنىم ئۇزرە تۇرۇپ ناز ئىلە،
داغى ئۆلتۈرۈپ تۇتتى ئەئزازئىلە.
ئۆزىن ئەيلەبان ناتەۋان ناز يەقىن،
تەرەھھۇم قىلىپ ئول زامان مەھجەبىن.
ئۆزىنىڭ ھەكىمنى ھازىر قىلىپ،
بۇيۇردى ئاڭا ئىشنى زاھىر قىلىپ.
دىدى: ئەي ھەكىم مەئلۇم ئەيلەپ مىزاج،
بۇ بىچارەگە ئەيلەگەي سېن ئىلاج.
تەبىب كۆردى نەبزىمنى دىققەت بىلە،
كەسەلگە ئىلاج ئەتتى شەربەت بىلە.
تەبابەتدە ھازىق ھەكىم ئېردى ئول،
ھەمە قولى سادىق ھەكىم ئېردى ئول.
بۇندا كەسەلنى چۇ مەئلۇم ئىتىپ،
ھەمە دەردنى بىلدى مەفھۇم ئىتىپ.

دىدى: ئەي مەلىكەم شىفا تاپغۇسى،
بۇ ئاۋۋارە سىزدىن دۇئا تاپغۇسى.
مۇقەۋۋى ياساپ شەربەتى جانفەزا،
كى تەرتىپ ئەيلەپ لەتىفە غىزا.
قويۇپ ھەلقۇمە ئول شىفا شەربەتى،
چۇ روھ بەخش ئەتىپ ئول غىزا لەززەتى،
ئۆتۈپ ئۈچ كۈن ئېردى كەلىپ ھۇشىمە،
بىلىپ مەن ئۆزۈم ئەكىل ئىلە نۇشىمە.
يىدۈردى ماڭا ئەكىلھاي لەتىف،
قەمەر قورسىدىك شەھد ئولۇر رەغىف.
كەلىپ ئەقلىمە تۆرت كۈندىن كىيىن،
كۆرۈپمەن باشىمدا تۇرا مەھ چەبىن.
تەلەتتۇف قىلىپ ئول زىنھارى ئەسىر،
كى رۇخسارىغە ئەشكىنى قىلدى نەسىر.
قولى بىرلە شەربەت ئىزىپ دىلرەبا،
قىلۇر ئېردى ھەردەم ماڭا مەرھەبا.
مىسال ئولكى دەرۋىشلەر فەھم ئەتىك،
كەلامىنى ئاڭلاپ ماڭا رەھم ئەتىك.
ئەگەر يەتسە ئاشىقغە بىمارلىق،
يوق ئاغرىق سەنەم قىلسە دىلدارلىق.
چۇ فەرھادغە يەتسە بىر ئىللەتى،
لەبى لەئلى شىرىن ئېرۇر شەربەتى.
كى مەجنۇنغە يەتسە دىل ئازارلىق،
نە غەم لەيلى قىلسە ئاڭا يارلىق.
چۇ ۋامىق بولۇپ ئىشق ئارابى خىرەد،
تاپار جانىكى ئۆزرادىن ئولسە مەدەد.
نەۋازىش قىلىپ مۇشفىقانە ماڭا،
تىرىكلىك بولۇپ جاۋىدانە ماڭا.
ئىزىپ گىردى كۆزلەرنى رووشەن قىلىپ،
كۆڭۈل باغىنى خۇلقىئى گۈلشەن قىلىپ.
قىلىپ ھەر زامان تۈرفە دىلجۇيلۇق،
سۆلۈكەت بىلە ئانچە خوشخۇيلۇق.
يىگىرمە كۈن ئۆتتى باقىپ ئول سەنەم،
سىھھەت ھاسىل ئولدى ماڭا دەمبەدەم.
ۋۇجۇدۇمدا قالماي كىسەلدىن نىشان،
كى بۇ زار ھەيران ياڭى تاپتى جان.
كى ئولدەمدە بولدۇم ئۇياتدىن خىجىل،
باشىم يەرگە سالىپ بولۇپ مۇنفەئىل.
بولۇپ ۋەقتى خۇش يار جانانەنىڭ،
سوراپ ھالىنى زار دىۋانەنىڭ.
تەكەللۇم قىلىپ ئولزامان غۇنچە لەب،
تەبەسسۇم بىلە لۇتف ئەتىپ سۆزنى دېپ.
دىدى: ئەي فەلانى مۇرادىڭ نەدۇر،
تولا دەردكە ئىنقىيادىڭ نەدۇر.
خىيالىڭداكى مۇددىئا نە ئىكىن،
كى بىمار ئولۇپ ئاھ ـ ۋا نە ئىكىن.
نە بائىس ئىكىن بولماقىڭ بىقارار،
نە ھادىس ئىكىن يىغلاماق زار ـ زار.
دىدىم: ئەي نىگارا ساڭا جان فىدا،
كى يالغان ئېمەس ئەزبىرايى خۇدا.
كۆڭۈل دەردى پىنھان تۈگۈندۈر تۈگۈن،
تۈگۈننى يەزىپ چارە ئەيلە بۈگۈن.
كى باسقان ئىزىڭنى قىلىپ تۇتىيا،
كۆڭۈل ئەينىكە ئەيلەگەي سۈرمە سا.
نە كۈن كىم مۇشرىف بولۇپ مەن ساڭا،
ھارام ئولدى ئىشقىڭدا ئۆزگە ماڭا.
چۇ دىۋانە قىلدىڭ جامالىڭ بىلە،
قىلىپ جاننى تاراج ھىلالىڭ بىلە.
مۇژىڭ ئوقلارى جاننى قىلدى فىگار،
نىگاھىڭ ھەلاك ئەتتى ئەي مەھ نىگار.
كۆڭۈل ئىچرە ۋەسلىڭ بولۇپ ئارزۇ،
خۇدادىن تىلەپ ئەيلەدىم جۇستىجۇ.
ئولۇپ ئېردىم ئەمما تىرىلدىم يەنە،
فەقىر ناتەۋانىڭدا يوقتۇر گۇنە.
بۇ سۆزنى ئىشىتتى چۇ ئول ماھى فەرد،
دىلى جانى بىرلە چەكىپ ئاھى سەرد.
دىدى: ئەي يىگىت مەندە ھەققىڭ تولا،
مەنى دەپ چەكىپ ئانچە جەۋرۇ جەفا.
ئەقدە بىلە ئەيلەدىڭ خىزمەتىم،
كى رەنجىدە بولدۇڭ چەكىپ زەھمەتىم.

ماڭا ۋەھىم ئولدۇركى رۇۋزى جەزا،
مۇكافاتىڭا ئەدل قىلسە خۇدا.
ئانىڭ ئەھدىدىن چىقماق ئاسان ئىمەس،
كۇدۇراتىدىن جۇز ھەر ئاسان ئىمەس.
كى تەقدىرگە بەندەدە چارە يوق،
خۇدا كارىغە ئەسلەن ئىنكار يوق.
ئارادە نە ئىركىن ماڭا ئىلمى غەيب،
سەنى نارىزا ئەيلەمەك ئانچە ئەيب.

تەۋەققۇف قىلىپ سەبر قىل نەچە ئان،
تۇرۇپ خىزمەتىڭدە بەش-ئالتە زامان.
قىلاي مەسلەھەت دىل ئارا سىن ئۈچۈن،
خىيالىڭ بولۇپدۇر كۆڭۈلدە تۈگۈن.
ساڭا ئىيدى ئەيلەي ئۆزۈمنى ئايان،
كى ئۆتكەن ھەمە ۋاقىئەنى بايان.
تەرەھھۇم قىلىپ تۇت ماڭا ساقىيا،
قوياش زەرفىدىك مەي قۇيۇبان تولا.

شام پادىشاھىنىڭ قىزى خۋاجەزادە يەمەنىگە ئۆزىنى ئاشكار ئەيلەپ،
باشىدىن ئۆتكەن سەرگۈزەشتىن بايان قىلغانى

ئىچىپ ئەيلەيىن شەرھ ھالىنى مەن،
كى ئۆتكەن غارايىب مەقالىمنى مەن.
چۇ ئول يارى گۈلفام قىلدى كەلام،
سورۇپ نۇكتەئى ساف جەۋھەر تامام.
دىدى: ئەي جەۋانمەرد بىچارەئى،
قەزا قىلدى بىزنى ئەجەب يارەئى.
ئاتام بۇ ۋىلايەت ئارا شاھدۇر،
كى شام ئەھلىگە شاھى دىلخۋاھدۇر.
تولادۇر ئاڭا دەبدەبە ئەسئەسە،
كى دانا دۇرۇر شاھ با تەجرىبە.
ئاتامغە خەزايىن ئىرۇر بىئەدەد،
ۋە بەلكىم دەفايىن ئىرۇر بىئەدەد.
كى فەرزەندى يوقتۇر مەنىڭدىن بۆلەك،
كەلىپ كەتتى فەرزەندلەر يەك بىيەك.
ئاتام كۆڭلىنىڭ خۇشلۇغى مەن ئىدىم،
ئانام چارى باغىغە گۈلشەن ئىدىم.
كۆرەر ئىردىلەر بارچەدىن خوبراق،
ھەمە خوبدىن بەلكى مەھبۇبراق.
بولۇپ غەررە دەۋلەتكە قىلدىم ھەۋەس،
كى ئىشرەت ئىلىگە بولۇپ ھەمنەفەس.
مەدامەت چەكىپ بادە جامى غۇرۇر،
قىلىپ ئەيش-ئىشرەتدە ھەردەم سۇرۇر.
ئەكا بىر ئەمىرزادە ساھىب جامال،
بولۇر سۆھبەتىم بىرلە مەسرۇرھال.

مۇغەننى كەنىزەك دىل ئارامىلار،
كى مۇترەب نەۋاساز گۈلخامىلار.
ھەمىشە ئولۇپ جەمئ مەجلىس قۇرۇپ،
كى شاھانە مەشرەب قىلىپ ئولتۇرۇپ.
ئاشىپ ھەددىدىن ئانچە لەھۋ تەئەب،
ئالىپ ھۇشنى بادپايى ئىنەب.
ئۆتۈپ غەفلەت ئىچرە بۇ ئۆمر شەرىف،
بولۇپمەن ھەۋەس بادەسىگە فەرىف.
قازارا ئۆتۈپ نەچە كۈن ئەيش ئارا،
كۆرۈنمەي كۆزۈمگە نە ئاق ۋ قارا.
قىلىپ مۇتتەسىل نەچە كۈن بادە نۇش،
كى مەي زورىدىن كەم بولۇپ ئەقلۇھۇش.
بۇ ئەييام ئارا يەتتى ئەيد زۇھا،
ئانىڭ ۋەھمىدىن كەتتى ھەبس قۇۋا.
كى زۇلھىججە ماھى تۇلۇئ ئەيلەدى،
ھەمە ئەھلى مەجلىس خۇشۇئ ئەيلەدى.
قىلىپ تۆۋبەئى تەرك سەھبا قىلىپ،
كىرىپ مەن ھەرەم ئىچرەئى مەئۋا قىلىپ.
چۇ مەي تەركىدىن بولدى غالىب خۇمار،
سودائىم ۋۇجۇدىمنى ئەيلەپ فىگار.
كى رەئشە بولۇپ تىترەدى دەستۇپا،
بۇ رەنجىگە يوق مەيدىن ئۆزگە داۋا.
ئەجەب ھال يۈزلەندى مەن زارغە،
خۇدا بەرمەسۇن يارۇ ئەغيارغە.

كى ئۇلدەم مازاقىمدىن ئۆتىەي غىزا،
غىزا بولسا ھەم كەلمەيىن ئىشتىھا.
گەران سەر بولۇپ ئانچە بولدۇم مەلال،
سۇ كەتتى بۇرۇندىن ئاغىزدىن شەھال.
كى خۇاجە سەرا بىلدى دانىش بىلە،
چۇ ئەرز ئەيلەدى كۆپ ستايىش بىلە.
دىدى: ئەي مەلىكەم بۇ خوماردۇر،
مۇنىڭ دەفئى بەلكى كۆكناردۇر.
كىنايە قىلىپ ئانچە تەكلىف ئىتىپ،
كى خەشە خاشنى بەلكى تەئرىف ئىتىپ.
كى بىلمەس ئىدىم ئەسلەن كۆكنارەنى،
ھالا ئاڭلادىم دەفئى بىمارەنى.
دىدىم: ئانى ھازىرقىلىڭ نۇش ئېتەي،
كى غەم دەفئىگە ئۆزنى سەرخۇش ئېتەي.
يۇگۇردى خۇاجە ھۆكم فەرمان تۇتۇپ،
ئانى كەلتۇرۇپ تۇتتى ئۆزى يۇتۇپ.
خۇاجە بىرلە ھەمراھ ئىدى بىر بالا،
كى ئەقرانى مەرەزگە ئىدى مۇپتىلا.
ياشى ئېردى سەكىزدە ئول تازنىڭ،
كى ئەسكى چافان شۇئبەدە بازنىڭ.
ئۇچاسىدا بىر ژەندە بولغان لىباس،
كى ئول كەلدۇرۇر بى تەمىز بى قىياس.
لىباسىدۇر ئالۇدە خەشەخاشغە،
ئانى كۆرسەكىم ئۇرغۇسى باشغە.
كى رەنگى بۇزۇق ئانچە مىھنەت سىرشت،
فەلاكەت باسىپ ئانچە ئەئزايى زىشت.
نەمەددىن كىچىك بۆرك باشىدا بار،
بەلىدە ئانىڭ كۆزەئى كۆكنار.
كى شەلۋارىدىن ئاچىلىپ مەقئەدى،
بولۇپ مەسخەرە ئەيلەگەي شۇئبەدى.
مەلىكە دىدى: خۇاجەئى باشەفتى،
نەچۇك كەلدۇرۇر سىزگە بولغان رەفىق.
مۇنى كۆرگەنىمدىن تەبىئەت مەلال،
چىقارغىل مۇنى ئەسلەن قىلماي ھەيال.
مۇنىڭ تەلئەتىدىن كۆڭۈل بولدى غەش،
نە قىلغاي جانابىمدا بۇ دەرد كەش.

تەبەسسۇم قىلىپ خۇاجە ئۇلدەم قاراپ،
دىدىكىم كەرەم قىلسە، بولغاي ساۋاپ.
خۇدا خەلق ئەتىپدۇر ئۆزىچە ئېبەس،
خۇدا كارى بەندە سۆزىچە ئېبەس.
ھاقارەت بىلە ئاڭا قىلمە نەزەر،
ئانىڭ خالىقىدىن بولۇڭ با خەبەر.
جاھاندا ھەمە بىر خۇدا بەندەسى،
يامان - ياخشى بارچە سەر ئەفكەندەسى.
ئېرۇمىزكى بىر جاددىنىڭ سالەكى،
خۇدادۇر ھەمە شەيئىنىڭ مالىكى.
ئانىڭ قۇۋلى كۆڭلۈمگە تەئسىر ئىتىپ،
قىلىپ پەرۋەردىش تازنى تەدبىر ئىتىپ.
نە سائەت ئىدى سۆزگە قىلدىم يەلى.
كى سىنسۇن بەلى ھەم كەسىلسۇن تىلى.
چۇ بائىس بولۇپ دەردى سەرگە خۇاجە،
كى فائىل بولۇپ شورۇ شەرگە خۇاجە.
ماڭا كۆركۈزۈپ ئەۋۋەلەن تازنى،
مۇشەئبەز فۇسۇنساز تەننازنى.
دىدىم: رەھم ئىتىپ مەن سەرۇپا قىلاي،
كى ئول بەچەگە ئېمدى پەرۋا قىلاي.
بولۇپ ساقى ئۇلدەم كى خۇاجە سەرا،
قەدەھ كەلتۇرۇپ ئەيلەدى مەرئەبا.
ئۆزى نۇش ئەتىپ تۇتتى خەشخاش مەي،
ئانىڭ كەيفىدىن بولدى كاۋۇس كەي.
ئىچۇردى قىزلارغە ھەم ئاز - ئاز،
كى تۇتتى ماڭا ئەرز ئەيلەپ نىياز.
چۇ ئول جۇرئەنى نۇش ئەتىپ ئولارامان،
كى خۇماردىن تاپتىم ئەندەك ئامان.
زامانى ئۆتۇپ دەفئ ئولۇپ دەردى سەر،
ئۆزارىمدا رەگلەر بولۇبان شەغەر.
كودۇرات كەتتى، يەتىپ شادلىق،
چۇ راھەت تاپىپ، غەمدىن ئازادلىق،
كەلىپ ھۇشىمە نۇش ئەتىپ ئانى پات،
بولۇپ شەربەتى بىزگە خەيرۇلنجات.
ئىمارەت تاشىغە خىرام ئەيلەدىم،
كى بىر لەمھەئى تەركى جام ئەيلەدىم.

يىغلىمىش ھەرەم قىزلارى تازغە،
تۇرۇپ مەسخەرە ئەيلەبان بازغە.
بەرىپ شوخلار تازغە ئازارنى،
كى يىغلاتتى بىچارە ۋە زارنى.
تۇرۇپ يىغلابان ئاندا ئول تاز ئىدى،
ئانىڭ گىردىدە شوخ تەنناز ئىدى.
تۇرۇپ ئاڭلادىم نالە ئەفغان چىقار،
غەرىب سۆۋت ئىلە ئاھۇ گىريان چىقار.
دىدىم كىم دۇرۇر مۇنچە شۇرى شەئب.
قىلىپ ئەيلەدى مۇندا تەركى ئەدەب.
دىدى خۋاجە: ئول تازدۇرۇر مەسخەرە،
كى قىزلار بولۇپدۇر ئاڭا رۇبەرە.
كىچىكدۇر ئۆزى ئۆزىدىن يوق ۋۇقۇف.
كى ياخشى-يامان سۆزىدىن يوق ۋۇقۇف،
پەدەر ناموشەخخەس ھەرامى دۇرۇر،
چۇ كۆتنارخانە مەقامى دۇرۇر.
كى ئۇلفەت دۇرۇر بارچە كۆكنارغە،
چۇ خىزمەت قىلۇر رىندلەر يارغە.
دىدىم: مۇندا كەلتۇر، كۆرەي تازنى،
مۇشەئبەز ھارامزادە غەممازنى.
ئالىپ كەلدى ئالدىغە خۋاجە سەراي،
كى ئەسكى چافان تاز جىرتۇق چىراي.
قىلىپ گۇفتىگۇ خۋاجە چۇن كەل بىلە،
كىچىك تىلدا سۆز قىلدى كەل كەل بىلە.
ئويۇنچى ئەجەب شوخ شىرىن زەبان،
كى دەشنام ئەتىپ خۋاجەنى ئولزامان.
مۇتايىب بىلە كولدۇردى بارچەنى،
تەكەللۇم بىلە قەبز ئەتىپ خۋاجەنى.
قىلىپ ئاندا تاز مەسخىرە بازلىق،
تۇمەن جىلۋەلەر بىرلە غەممازلىق.
مۇنىڭ فىئلى كەلدى تەبئىيەتكە خۇش،
فەرەھلىك يەتىپ ھەم تەمەم قىلدى جوش.
كى لۇتفى ئەيلەمەككە قىلىپ مەن شوئار،
ئاڭا كەلتۇرۇپ سىمۇ زەر بى شۇمار.
ئانىڭ كۆزەسىن پۇر قىلىپ زەر بىلە،
ئەتا ئەيلەدىم جامۇ ساغەر بىلە.

دىدىم: كەلتۇرۇڭ ھەركۈنى بى ئەبا،
نىگاھبان ساڭا ئۇشبۇ خۋاجە سەرا.
بۇ سۆز بىرلە تاز ھەر كۈنى ۋەقتى شام،
ئالىپ كەلدى كۆكنار بەيتۇلھەرام.
قىچغلاپ ھەرەم قىزلارى تازنى،
ئىچىپ مەينى ئالداپ قىلىپ نازنى.
ئۆتۈپ نەچە كۈن ئۇشبۇ رەفتار ئىلە،
چەكىپ جامى ئىشرەتنى كۆكنار ئىلە.
ئۆتۈپدۇر ئۇلۇغ ماھى ئەيياملار،
تامام ئولدى ھەج بەلكى ئىھراملار.
كۆكۈل شاھى فەرمان قىلىپ ئەقلنى،
دەلالەت قىلىپ شورىنىڭ نەقلنى.
مۇشەۋۋەش قىلىپدۇر خىيالاتى مەي،
مۇھەييا قىلىڭ ئىمدى ئالەتى مەي،
قۇرۇپ شوروب ئىجلاسنى ئولزامان،
يىغىلدى ھەمە شوخ پىستە دەھان،
يەمىنۇ يەسار بارچە مەتبۇئلار،
نەۋا ساز بەزمى ئىچرە ھەبلۇئلار.
كى مارجان شىرە ئۈززە زەرىن سۇراھ،
كى ئول زەرف بەتىندە گۈلرەڭ راھ.
ھەرەم قىزلارى ئاندا ساقى ئىدى،
قولىدا جەۋاھىر ئاياقى ئىدى.
پىيالە تۇتۇپ ھەربىرى پەيبەرپەي،
كى نۇش ئەيلەبان تۇتتى دۇرجى مەي.
كى مەي كەيفىدىن بولدۇم ئانداغكى مەست،
ۋۇجۇدۇمنى بىلمەي قىلىپ مەن نەشەست.
ماڭا ئارىز ئولدى يەنە دەردى سەر،
خۇمارىنى خەشخاش بەردى خەبەر.
يەتىپ ۋەقتى كۆكنار ئاشامىنىڭ،
خىيالى كۆكۈلگە كەلىپ جامىنىڭ.
كى ئول تازنى يەنە قىلدىم تەلەب،
كى خەشخاش مائىن قىلاي نۇشى لەب.
كى فەرمان قىلىپ مەن نىگاھبانغە،
بارىپ تازنى كەلتۇرۇپ بۇ ئايۋانغە.
بارىپ كەلتۇرۇپ تازنى بولماي ھايال،
كى خادەملىقدا بولۇپ پايمال.

ئىچىپ شەربەتىن دەفئ ئولۇپ دەردى سەر،
يۈرەك تىترەمەكتىن يوق ئولدى ئەسەر.
دىدىم كۆندە كەلگەي قارارى بىلە،
كەلىپ كۆندە تاز ئاھۇ زارى بىلە.
كى ئولتۇرغۇزۇپ تازنى مەشرەب ئارا،
ئورۇن ياقىن ئەتتىم مۇقەررەب ئارا.
بىرەر لۇتفى قىلدىم ئاڭا جامى مول،
كى ئىھسانىمە شاد ئولۇپ بولدى قۇل.
ئۆتۈپ ئالتە ئاي ئۇشبۇ دەستۇر ئىلە،
نەچە ۋەقتۇ ئەييام ئۆتۈپ شۇر ئىلە.
قاراپ ئەيلەدىم تازغە چۇن سەرھساب،
ئانىڭ ھالىنى ئانچە كۆردۈم خاراب.
كى ئەسكى چافان بەلكى تاقى نەمەت،
جاھان مىھنەتىگە بولۇپ يەكجىھەت.
بۇ شەش ئىچرە بەربىپ كۆندە زەر،
يەنە ئەسكى خىلئەت ئىلە دەربەدەر.
دىدىمكى ساڭا كۆندە قىلدىم ئەتا،
ئەتالار قانى، ئەيلەدىڭمۇ خەتا.
كى دۇنيانى يۈزغان بۇزۇق تازسىن،
ۋەيا ئەھلى سادىق قىمار بازسىن.
تەھييەت قىلىپ يىغلادى زار-زار،
مەنى قۇلغە لۇتفۇڭ ئىرۇر بى شۇمار.
يىتىم بىكەسۇ بىنەۋا خەستە جان،
زىھى نامرادۇ زىھى ناتەۋان.
بىراۋ خىزمەتىگە گىرىفتارمەن،
ھەمىشە ئانىڭ قەيدىدە زارمەن.
كى ئول خۋاجەدۇر، مەن ئانىڭ چاكرى،
ئانىڭ خىزمەتىدە بولۇپ لاغەرى.
بەرۇر يىللىق ئىجرىگە دىنار يەك،
داغى ھەر كۆنى ئىكى نان كەفەك.
نە تاپسام ئالۇر، مەندە يوق ئىختىيار،
يۈرۈپ خىزمەتىدە ئانىڭ خارۇ زار.
ئەجەبدۇر فەلەكنىڭ ئىشى نارەۋا،
ۋافا قىلسە ھەر كىم قىلۇر كۆب جافا.
كى مەندىك يىتىم ئالدىدا خاردۇر،
مەنىڭ تاپقانىم بىرلە زەر داردۇر.

سەرەفراز قىلغان فەقىر تاز ئىدى،
فەقىر تازدىن ئول سەرەفراز ئىدى.
چۇئىنسافى يوق ھەقنى قىلماي قىياس،
ۋۇجۇدۇمغە بەرمەدي تۈزۈك بىر لىباس.
دىدى ئاھ ئۇردى باشىن سالدى ئول،
باشىن سالدى يەرگە باشىن سالدى ئول.
تەرەھھۇم قىلىپ ئول زامان تازغە،
كى لۇتفى ئەيلەبان تۈردۈم ئەئزازغە.
سوراپمەن كى تاز خۋاھىشىڭ بارمۇدۇر،
چۇ كۆكنارغە دانىشىڭ بارمۇدۇر.
دىدى: ئەي مەلىكەم بىلۇرمەن ئەمەل،
ئىزەرمەنكى خەشخاشنى ھەر مەھەل.
دىدىم: ساقلاغىل تازنى خۋاجە سەرا،
ئورۇن ياقىن ئەتتىم مەجلىس ئارا.
قىلىپ جەمئ ئەسبابى كۆكنارنى،
مۇئەككەل قىلىپ ئاڭا سەردارنى.
ئانىڭ خىلئەتىنى ياساپ ئۆزگەچە،
دىدىم: ئەيلە خىزمەت تۈرۈپ ئۆلگۈچە.
مۇئەتتەر قىلىپ جىسىم ئەندامىنى،
بىرەر نۇش قىلدىم ئانىڭ جامىنى.
كى ئەقراڭ مەرىزىگە قىلدىم داۋا،
ھەكىمى ئىلاج ئەتتى تاپتى شىفا.
يىدۈردۈم ئاڭا كۆب غىزايى لەتىف،
ئىچۈردۈم داغى ھەم دورا ئىزىپ.
قىلىپ پەرۋەرىش مىھر-شەفقەت بىلە،
ساقايتىپ مەرىزنى دىققەت بىلە.
چۇلۇتفى ئەيلەبان ئەيلەدىم تەربىيەت،
ھەمە دەردىدىن تاپتى ئولدەم سىھەت.
ئۆتۈپ نەچە كۈن، نەچەئاي، نەچەسال،
تەرەققى قىلىپ بەچە تاپتى كامال.
جامالى بولۇپدۇر ئانىڭ ماھدىك،
شارافەتدە شەھزا دەئى شاھدىك.
زىيادە بولۇپ ھۇسن ئىلە دانىشى،
ماڭا ياقتى ھەردەم ئانىڭ سازىشى.
قىلىپ شوخلۇق ساز مەتبۇئلۇق،
كۆڭۈل كوشىغە ساز مەسمۇئلۇق.

بۇ مېھنەت توندىن چىقىپ بولدى يار،
سەدەفدىن چىقىپ گەۋھەر ئابدار.
ئانىڭ سۆھبەتىدىن كۆڭۈل بولدى خوش،
كى تاپىپ بولۇبدۇر ئاڭا ئەقلۇ ھوش.
ئانىڭدىك ھەرىفلارغە ئىرز تەمام،
مەئاشىدە ئول تۇرفە شىرىن كەلام.
ئانىڭ بەزمىدىن زوۋق ھاسىل بولۇر،
نەفىس رەمزىدىن شەۋق ھاسىل بولۇر.
ئۇزارى بولۇپ ماھى تابان كەبى،
بولۇپ كۆزلەرى بەلكى چولفان كەبى.
نىگاھى بىلە دىلنى قىلدى ئەسىر،
بولۇپمەن ئاھا ھەر زامان دەستىگىر.
كى مىژگان ئوقى سىنەدە تاپتى جاي،
كى ئىشقىدا قىلدىم نىھان ئاھ ـ ۋاي.
كۆڭۈل تەختىگە پەيدا سۇلتانى ئىشق،
مەقام ئەيلەدى ئولچە ئىمكانى ئىشق.
ئانى كۆرمەسەم بىر نەفەس، بىر زامان،
بولۇر ئىردى فۇرقەتدە ھالىم يامان.
كۆزۈم يارۇپ ئانىڭ جامالى بىلە،
ياشى جان تاپىپ مەن ۋىسالى بىلە.
زامانى كۆزۈمدىن ئەگەر ناپەدىد،
تىرىكلىك زامانىدە يوقتۇر ئۇمىد.
ئانىڭ مېھرىدىن جان ئىررۇر پىچۇتاب،
ئاقىپ قان ياشىم يۈز ئۇزە سەھاب.
بىناگاھ ئەگەر قىلسە بىزگە نىگاھ،
كى بى ئىختىيارمەن چەكىپ ئوتلۇغ ئاھ.
چۇ ئىشقى مەنى قىلدى زەئفەر كەبى،
كى ئۆرتەپ ۋۇجۇدۇمنى ئەخگەر كەبى.
مەلامەت ئوقىغە بولۇپ مەن نىشان،
بولۇپ ئاشكارا بۇ سىررى نىھان.
بۇ ھالىمنى ھەركىم گۇمان ئەيلەدى،
مەلامەتدە باغرىمنى قان ئەيلەدى.
چۇ ھەرنەچە كىم بولسە پىنھان ئىپار،
قىلۇر ئانى ئاخىر بۇيى ئاشكار.
كىشى ياقسە ئوت دۇدى بولغاي پەدىد،
يوشۇرماقىغە ئانى يوق ئىرمىش ئۇمىد.

ئۆتتۈپ ئۈچ يىل ئەمما بۇ ھەنگامى ئىشق،
ئەزاب شەدىد بولدى ئەييامى ئىشق.
ئۇلۇغلۇق ماڭا بولمادى ئىئتىبار،
ئىلىكىدىن كەتىپ ئولزامان ئىختىيار.
قىلىپ مەسلەھەت ھەر كۈنى خادەمان،
جاھاندا بۇ ئىش بولدى ئانچە يامان.
كى يول بەرمەسەك كىرگەلى تازغە،
ئۇرۇپ قوغلاساق كەلسە دەرۋازەغە.
ئانى كۆرسە ھەركىم گۇمان قىلماسۇن،
مەلامەت ئوقىغە نىشان قىلماسۇن.
ئەگەر ئىشقى زور ئەتسە يوقتۇر ئىلاج،
كى پىنھان تاپىشسۇن جاھان بولسە داج.
يوق ئەتتى بۇ ئىش نەنگ نامۇسنى،
دىبان قويدى يولدا جاسۇسنى.
ماڭا بولدى تەڭلىك مىزاجىم زەبۇن،
كى تاراج ئەتىپ ئەقلۇ ھۇشنى جۇنۇن.
يەنە مەشۋەرەت قىلدى ئول دايەلەر،
ماڭا ھەمنەفەس ھەمدەم سايەلەر.
كى پىنھان تاپىشماقنى قىلدى قارار،
قولامدا مەنىڭ قالمادى ئىختىيار.
دىدىم: بىلگىل ئەي خادىما ھەرەم،
كى خادىم قاتارىدا تۇت مۇھتەرەم.
نەچە كۈن ئول ماڭا مۇخادەم بولۇپ،
تۇرۇپ خىزمەتىمدە مۇلازىم بولۇپ.
كى مەخفى كۆرۈشتۇم مۇھەببەت قىلىپ،
بولۇپمەن ياقىن مېھر ـ شەفقەت قىلىپ.
خىيالىمدا كەچتى بۇ ياڭلىغ ئۇمۇر،
كۆڭۈلدە قىلىپ ئىشقى ھەردەم زۇھۇر.
دىدىم مۇئتەمەدلارغە فەرمان تۇتۇڭ،
دىرەك ئەيلەمەي ھۆكمى سۇلتان تۇتۇڭ.
چاھار سۇ باشىدا قىلىڭ بىر دۇكان،
بۇ مەھبۇبىغە بولسۇن ئول جا ماكان.
مۇزەييەن قىلىڭ سەندەل ئاچ ئىلە،
كى قەندىل ئاسىڭ شەمئى ۋەھھاج ئىلە.
ئىكى مىڭ تۈمەنگە قىلىڭلار خەرىد،
قارايۇ قىزىلۇ ياشىلۇ سەفىد.

قىلىڭ جەمئ دىۋانغە لايىق ماتائ،
هەمە ئەقمشى ئىچرە فايىق ماتائ.
چۇ خۋاجە سەراكار فەرما ئىدى،
سەرەنجام ئەتىپ جابىجا ئەيلەدى.
كى لۇتفۇم بىلە ئەيلەدىم تەربىيەت،
مۇرۇۋۋەت بىلە يەتكۇزۇپ مەنفەئەت.
رەئايە قىلىپ ئەهلى بازارلار،
تاپىپ سۇد كىم ئانچە دىنارلار.
مەنىڭ خاتىرىمدىن ئۇلۇغ بولدى ئول،
جاهان ئىچرە ئادەم بولۇپ تاپتى يول.
نىمە لازىم ئولسە بۇ دىۋان ئارا،
كى بارغاي ئاڭا كۇندە خۋاجە سەرا.
باهانە قىلىپ كەلتۇرۇپ قاشىمە،
كى جاندىن ياقىن بولدى سىرداشىمە.
يەنە ھىممەتىم ئانچە تۇغيان قىلىپ،
بۇيۇردۇم يەنە هۆكىمۇ فەرمان قىلىپ.
ئالىڭ قەسرى كىم بولسۇن ئول خۇشنەما،
ئۆزى دىلكۇشا بەيئى قىممەت باها.
تەرەددۇد قىلىپ ئالدى جايى بەلەند،
بولۇپدۇر ئىمارەت ماڭا هەم پىسەند.
يىبەردىمكى ئەسبابۇ ئالەتنى،
كى مەرجان شۇرە ئابنۇس كاتنى.
كى تەئيىن قىلىپ ئاندا زەردىن بىسات،
مۇهەييا قىلىپ بەلكى جايى نىشات.
هەدىقە ئىچىدىن قويۇپ راهنى،
كى پىنهان قىلىپ بەزمى ئەسباهنى.
بىلۇر ئىردى دايە ۋە خۋاجە سەرا،
ئانىڭدىن بۆلەك هەمەگە ئىختىفا.
نىگاهبان ئولۇپ ئول ماڭا هەر كەچە،
بولۇپ پاسبان جارىيە بىر نەچە.
كى تۇندىن داغى ئۆتكەزىپ ئىكى پاس،
قەمەر لەمئەسىدىن قىلىپ ئىقتىباس.
ئانى كەلتۇرۇر ئىردى مەهردەملەرىم،
كى سۆهبەت قىلۇر ئىردى هەمدەملەرىم.
چەكىپ يار ئىلە ئاندا جامى ۋىسال،
قۇياش ئاشكار ئەيلەگۇنچە جامال.
كى بەزم ئەتتى مەئشۇق ئاشىق بىلە،

قىلىپ ئەلۋىدائ سۇبهى سادىق بىلە.
نەچە مۇددەت ئۆتتى بۇ ياڭلىغ ئۇمۇر،
كى نۇش ئەيلەبان كۇندە جامى غورۇر.
ئانىڭ ئىشقى هەر كۇنى زىيادە بولۇپ،
يۇگۇردۇم يولىدا پىيادە بولۇپ.
خىرام ئەتتى دىپ كەلسە ئاندىن خەبەر،
بەپىش نىگارىم دۇۋ يەدەم بەسەر.
نىهۇفتە ئۆتتۇم باشىدا قىلدى شىگىفت،
شىگىفت ئۆلدى ئوت دىلدا ئىردى نىهۇفت.
مەلامەت ئوقىغە بولۇپمەن هەدەف،
بەلا گەۋهەرىغە ۋۇجۇدۇم سەدەف.
خىجالەتدە ئۇستۇن باقا ئالمايىن،
كى هىجرانىغە چارە تاپا ئالمايىن.
تۇشۇپ كۆڭلۇمە هەر زامان ئىزتىراب،
چەكىپ ئاه ئاندا تۇرۇپ پىچۇتاب.
ئۇياتدىن يەتىپ ئانچە شەرمەندەلىك،
قىلىپ خاسلارغە سەرئەفكەندەلىك.
ماڭا بىر كۇن ئول يار ئولدى ۋىسال،
كى ئول يارنى ئانچە كۆردۇم مەلال.
پەرىشانلىغىدىن سوئال ئەيلەدىم،
تەۋازۇئ بىلە قەدنى دال ئەيلەدىم.
دىدى: ئەرز ئولدۇركى ئەي گۇلئۇزار،
جەنابىڭغە لايىق ئىرەم باغى بار.
شەهەرنىڭ كەنارىغە دۇر مۇتتەسىل،
كى ئول باغ ئارا دەردۇ غەم مۇزمەهىل.
كى تەرهى ئانىڭ كىم ئىرۇر خۇشهەۋا،
هەمە تەرزى گوياكى جەننەت نەما.
ۋىلايەتدە يوقتۇر مىسالى ئانىڭ،
جانان هەۋزى كەۋسەر زۇلالى ئانىڭ.
خەرىد ئەيتكۇسىدۇر ئانىڭ ساهىبى،
ئانى ئالغالى كۆب ئىرۇر تالىبى.
كى بەيئ ئەتكەلى قىلدى كۆڭلۇم هەۋەس،
جەنابىڭدا تۇردۇم بولۇپ مۇلتەمەس.
باهاسى ئانىڭ بولدى ئۈچ مىڭ تۇمەن،
تۇمەنگە بەرۇر ئالسە سەرۋى سەمەن.
دىدى بولدى خامۇش يەرگە قاراپ،
تۆكۇپ چەشمىدىن ئەشكىدۇر خۇشاب.
چۇ فەهم ئەيلەدىم دىلداكى رازنى،

كەرەم ئەيلەبان قىلدىم ئەغرازنى.
تۆمەن مىڭ دەرەم قىلدىم ئىنئام ئاڭا،
ئالىپ باغنى بولدى ئارام ئاڭا.
ئۆزۈمنىڭ قىلىپ ئالدىم ئول باغنى،
مۇزەييەن قىلىپ باغ ئارا لاغنى.
شەبىستاندا گۈلشەنگە قىلدىم خىرام،
چۇ ئەزم ئەيلەدىم رۇۋزىگە ۋەقتى شام.
كۆرۈپمەن كەلىپ شەمئى فانۇس ئىلە،
كى داخىل ئولۇپ نەچە مەئيۇس ئىلە.
كى باغ ئىردى گويا خۇلد بەرىن،
شەجەردىن ئاقىپ شىرەئى ئەنگەبىن.
زۇلالى ئانىڭ كەۋسەر ئاسا دۇرۇر،
گىياھى داغى ئەنبەر ئاسا دۇرۇر.
بۇ گۈلشەندە گۈللەر شىگىفت ئەيلەگەن،
نەسىم سەبا غۇنچە سۇفەت ئەيلەگەن.
مۇزەييەن قىلىپ قەسرئى خۇسرەۋان،
مۇئەييەن قىلىپ ھەر تەرەف بوستان.
قىلىپ ئاندا ئول كەچە ئەيش سۇرۇر،
يانىپ مەن ھەرەم ئىچرە ۋەقتى سەھۇر.
ھەمىشە ئانىڭ ھىجرىدە نالەشىم،
ئانىڭدىن بۆلەك كىمگە يوقتۇر ئىشىم.
رىزاسىنى ئىستەر ئىدىم ھەر زامان،
قابۇل ئەيلەر ئىدىم سۆزىنى بىجان.
يەنە ئەرز قىلدى ماڭا دىلبەرىم،
كى يوقتۇر مىرادىمغە سىمۇ زەرىم.
كى رۇمى كەنىزەكنى قىلساڭ باھا،
نەۋا ساز مۇترەب ئەجەب خۇشنەما.
جەنابىڭدا خىزمەتكە لايىق دۇرۇر،
كى بەزم ئىچرە ئۇلفەتكە لايىق دۇرۇر.
ئانى خىزمەتىڭگە ئالىپ بەرسەڭىز،
كى خىزمەتدە تۇرسە ئەگەر كەلسەڭىز.
بۇ سۆزنى بايان قىلدى ئول نازىنىن،
قابۇل ئەيلەپ ئانى ئوقۇپ ئافىرىن.
دىدىم: ھەر سۆزۈڭگە بولۇرمەن رىزا،
قىلۇرمەن كەرەم ئەزبىرايى خۇدا.
ئانىڭ خۇشلۇغىن ئىستەبان ئولزامان،

ئىكى يۈز تۆمەن زەرنى قىلدىم ئايان.
بەرىپ قىممەتىنى كەنىزەك ئۈچۈن،
فوسۇنساز پۇرمەكىر بەدرەگ ئۈچۈن.
ئانى ئالدى يارىم بولۇپ شادىمان،
مەنىڭ خىزمەتىمدە بولۇپ خادەمان،
كۆرۈپمەن كەنىزەكنى تابان كەبى،
كى ئىشق ئەھلىگە جانۇ جانان كەبى.
چۇ تەئرىفىدىن تاشقارى ئول كەنىز،
مۇنۇڭ ھۆسنۈنچە يوقتۇر ھىيچ قىز.
قىلىپ مەن تولا لۇتق ئىھسان ئاڭا،
مۇخەننىلىقىدا فىدا جان ئاڭا.
قىلىپ ھەر كۈنى بەزمى شاھانەنى،
چىقاردىم ئانىڭدىن بۆلەك يانەنى.
كى ساقى بولۇپ ھەرزامان ئول كەنىز،
نەمەك بولدى مەشرەبكە مەيگە تەمىز.
بۇياڭلىغ ئولۇپ نەچە كۈن، نەچە تۈن،
بولۇپ مۇزتەرىب مەن نە كەچە، نە تۈن.
بىر ئاي بىرلە مەشرەب قىلىپ ئىكى ئاي،
ئىكى ئاي ئاراسىدا ئۆتتى بىر ئاي.
بىناگاھ كەچە ئىشقى تۇغيان قىلىپ،
كى بىر دايەگە نالە ئەفغان قىلىپ.
دىدىم: كەلتۈرۈڭ تىز ئول يارنى،
ئاۋتىسۇن كەلىپ ئاشىقى زارنى.
ئىبەردىم كىشى ئانى ئەيلەپ تەلەب،
قىلىپدۇر ئىبەرگەنگە تەركى ئەدەب.
باھانە قىلىپدۇر مەكرى تەدبىر ئىلە،
ئانى ياندۇرۇپ ئۆزرى تەقسىر ئىلە.
باشىم ئاغرىدى بارغۇچە يوق مەجال،
مەلىكەمگە مەندىن دەگىز ئەرزۇ ھال.
كى ئەفۇ ئەيلەسۇن ئەيلەدىم شاخلىق،
ئۇلۇغ ئالدىدا بولدى گۇستاخلىق.
بۇ سۆزنى ئىشىتىپ بولۇپمەن مەلۇل،
چىراكىم قۇرۇق كەلدى بارغان رەسۇل.
گۈلىستانغە بارماقنى جەزم ئەيلەدىم،
كى تەنھا ئۆزۈم ئاندا ئەزم ئەيلەدىم.
كىرىپ بەزمگە كەچە بى ئىختىيار،

كۆرۈپپەن نىشات ئىچكۇسى ئىكى يار.
چۇ ئول دىلبەرىم باشى بالىندا،
كۆزى ئارىزى شەمئى يالىندا.
كەنىزەك جامالىغە بولمىش ئەسىر،
بولۇپدۇر ئانىڭ ئىشقىغە دەستىگىر.
مەنى كۆردى تۇردى تەۋازۇئ قىلىپ،
ئەدەبنىڭ ئۇمۇرنى شايەئ قىلىپ.
بىرى بۇلۇڭدا، بىرى بىر سويان،
ئۇياتدىن چىرايى بولۇپدۇر سامان.
كى شەرمەندەلىكدىن بولۇپدۇر خىجىل،
خىجالەتدە مۇزتەرر بولۇپ مۇنفەئىل.
تىلى سۆز قىلۇرغە كەلالەت بىلە،
مۇلاقات ئولۇپدۇر مەلالەت بىلە.
چۇ فەھم ئەيلەدىم ئۆزگە بولمىش نىيەت،
بولۇپدۇر كەنىزەك بىلە يەكجىھەت.
كۆڭۈلنى بەرىپدۇر ئاڭا مىھر ئىلە،
ئىگاۋلان باقىپدۇر ماڭا قەھر ئىلە.
بىلىندۇرمەدىم ئەسلەن ئەسرارنى،
چەكىپ مەن نىھان ئاھ ئىلە زارنى.
سۇلۇكەت بىلە ئەيلەدىم مەرھابا،
كى يىغلار ئىدى ھەر زامان دىلرەبا.
ۋۇجۇدۇمغە ئوت تۇشتى باشدىن ئاياغ،
كى ھىجرىدا ئانىڭ قىزاردى قاراغ.
يانىپ مەن ھەرەمگە چۇ فەرياد ئىتىپ،
كۆڭۈل ئىچرە فۇرقەتنى بۇنياد ئىتىپ.
فاراغەت كەتىپ، كەلدى فۇرقەت ماڭا،
ھەمە دەردۇ غەم بولدى ئۇلفەت ماڭا.
تولا كەچە فۇرقەتدە ئەفغان چەكىپ،
ئۇرۇپ باشىمە سۇۋتى ئەھزان چەكىپ.
شەبىستانىمە كەلمەدى نەچە تۈن،
بۇ تۈنلەر ئۆتۈپ بولدىكىم نەچە كۈن.
يەتىپ جىسمىمغە ئانچە بى تابلىق،
نە ئاشاملىق نە خۇرۇ خابلىق.
كىشى بۇيرۇدۇم كەلتۈرۈڭ يارنى،
كەلىپ كۆرسۇن ئەمما بۇ بىچارەنى.
بارىپ ئول ھەرەم كەلدى ئاندىن يانىپ،

ئانى كۆرمەدىم كۆيدۈم ئوتدىك يانىپ.
دىدى: يوق ئىكەن ئۆيدە ئول جەۋان،
گۇمان ئولكى بەزم ئىچكۇسىدۇر نىھان.
ئۇرۇپ جىلۋە سىنەمدە تەشۋىشى رەشك،
ئاقىپ ئارىزىم ئۈزرە خۇنابى ئەشك.
داغى شامى ھىجراندا بى ئىختىيار،
كەچە باردىم ئاندا بولۇپ بىقارار.
كى مەھكەم دۇرۇر دەرۋازەئى،
چۇ مەئلۇم ئىمەس ھىچ ئاۋازەئى.
مۇشەققەت بىلە باغقە داخىل ئولۇپ،
كى دىۋاردىن يەرگە نازىل ئولۇپ.
غۇلامنى تاپتىم سوئال ئەيلەدىم،
ئاڭا يار ئۈچۈن ئەرزۇ ھال ئەيلەدىم
دىدى ئول ماڭا يارىڭىز ئىچكەرى،
كى پىنھان چىكەر بادە ھۆرۇ پەرى.
بۇ سۆزنى ئەشىتتىم ماڭا بولدى دەرد،
بۇ ئەھمەر چىرايىم بولۇپ ئانچە زەرد.
تاپىپ مەن ئانى خاس خىلۋەت ئارا،
گۈلىستاندا ئول ئەيش ـ ئىشرەت ئارا.
بولۇپ ئىكىسى ئانچە ئامىختە،
بولۇپ بىر ـ بىرىگە جانانى شىفتە.
كى بىر بۇرجدا ئولتۇرۇپپەن ماراپ،
بۇلار ئىتتىفاقىنى كۆردۈم قاراپ.
بولۇپدۇر ئىكى تەنگە بىر پىراھەن،
داغى بىر بولۇپ مۇندا ئىكى تەن.
ئالىپدۇر بۇلار بىر بىرىدىن كەنار،
بۇ ئىشنى كۆرۈپ يىغلادىم زار ـ زار.
تەھەممۇل قىلىپ ئەيلەدىم سەر ھىساب،
ئىچەر بىر بىرى بىرلە جامى شاراب.
قازارا ئىگاۋ باقتىلار مەن سىيان،
مەنى كۆردى گۈلشەن ئارا ئولزامان.
ئۆزۈم ھالىغە ئوقۇدۇم بىر غەزەل،
ئىشىتتى ئۈنۈمنى مەنىڭ ئول مەھەل.
كەنىزەك قوپۇپ سىلكىبان دامەنىن،
كى ئەغراز ئەتىپ قوپتى تۇردى كىيىن.
كىنايە قىلىپ سۆزلەدى يارغە،
دۇرۇشتلۇق قىلىپ **تۇردى** ئازارغە.

AltunOq

دېدى: ئەي يىگىت مەھۋەشلىك باردۇر،
كى بار ئالدىغە ئول ساڭا زاردۇر.
نە بائىس بولۇپ سېن ماڭا ئىشقىباز،
بول ئېمدىكى ئول يار ئىلە سەرەفراز.
چۇ تەئنە بىلە سۆزلەدى ئول كەنىز،
يىگىت مەن تەرەفكە بولۇپ رۇستەخىز.
كەلىپ ئالدىمە ئول جەفا پىشەئى،
كۆڭۈلنى قىلىپ سۆز بىلە رىشەئى.
دېدى: ئەي مەلىكەم كەچىك بىر يولى،
كى باغلاندى ئېمدى مۇھەببەت يولى.
غۇلامىڭ ئېمەس بەلكى ئازاد مەن،
كى ئول يار بىرلە بولۇپ شاد مەن.
كۆڭۈلدىن تامامى چىقاردىم سەنى،
كى ئۆز ھالىمە ئېمدى قويغىل مەنى.
چۇ سەندىن ئۈزۈپمەن كۆڭۈل رىشتەسىن،
كى تەرك ئەيلەدىم ئىشق ئاغۇشتەسىن.
دېدىم: ئەي جەفا پىشە نامەرد شۇم،
بۇ ياڭلىغ خۇنۇك سۆزدە ئاغزىڭنى يۇم.
ساڭا ئۇشبۇ دەۋلەتنى قىلدىم ئەتا،
كى نەقدىنەلەرنى قىلىبان فىدا.
ئالىپ بەخش قىلدىم ساڭا جارىيە،
يەنە گۈلشەنۇ باغ ئەشجارىيە.
كى تۇز ساقلاغىل ياخشىلىق پىشە قىل،
داغى ئاخىرەت كارىن ئەندىشە قىل.
كىشىگە جەفا ئەيلەگەن خوب ئېمەس،
كى ئاشىقغە بۇ كار مەرغۇب ئېمەس.
ماڭا بەھرىئى يەتسە سەندىن نېدۇر،
ساڭا مېھرەئى يەتسە مەندىن نېدۇر.
نە بولغاي زامانى بولۇپ ئۇلفەتىم،
كى دەفئ ئەيلەسەڭ دىلداكى فۇرقەتىم.
كەنىزەك تۇرۇپ فىتنە ئاغاز ئېتىپ،
يامان سۆز بىلە يارغە ناز ئېتىپ.
قىلىپ خەندە تەئنە ئەنگىز ئىلە،
يۈرەككە ئۇرۇپ نەشتەرى تىز ئىلە.
دېدى ئول قىلاي مەن ئۆزۈمنى ھەلاك،
بېرىپ جاننى ئېمدى بولاي زىرى خاك.
نىيامدىن ئەيلەپ فىچاقنى جۇدا،
ئۇرۇپ سىنەگە ئۆزنى قىلغاي ئەدا.
بارىپ ئالىغە ئۇشلادىم ئىلكىنى،
يىقىلدىم ئاياغىغە ئۆلتۈر مەنى.
يولۇڭدا قىلايمەن بۇ جاننى فىدا،
قالۇر ئىنچۇلۇك ئول پەرى دىلرەبا.
تۇرۇپ يىغلادىم ئالدىدا سارغارىپ،
تەۋازۇئ بىلە ئانچىنان يالبارىپ.
دەرىغا ماڭا كەلمەدى رەھمەسى،
يەتىپ گۈل بەدەنگە ئانىڭ زەخمەسى.
بولۇپ قەھر كىيىن ئۇردى خەنجەر بىلە،
يىقىلدىمكى ئاللاھۇ ئەكبەر بىلە.
ئۇرۇپ بارچە ئەئزاغە تىغى ستەم،
جاراھەت قىلىپ ئانچە قىلدى ئەلەم.
ئۆزۈمدىن كەتىپ مەن چۇ بىخۇد ئولۇپ،
كى بودۇم ئانىڭ بىرلە نابۇد ئولۇپ.
قالىپدۇركى مەندە نە ئەقلۇ نە ھۇش،
ئۆلۈكدېك ياتىپ نە زەبانۇ نە گۇش.
ئۆزۈمنى كورۇپمەن چۇ ساندۇق ئارا،
كۆزۈمنى ئاچىپ مەن ۋۇجۇدۇم يارا.
سەنى كۆردۇم ئول دۇرجىنىڭ باشىدا،
خىيال ئەيلەدىم كى شەھەر تاشىدا.
سەنى تانىماي ئانى قىلدىم گۇمان،
چۇ سۆز بىرلە قىلدىڭ ئۆزۈڭنى ئايان.
كى ھەيرەت ماڭا يۈزلەنىپ ئولزامان،
دېدىم: ئەي فەلانى مەنى قىل نىھان.
چۇ فەھم ئەيلەدىم ھىلەگەرنىڭ ئىشىن،
مۇقەررەر بىلىپ مەن ئانىڭ قىلمىشىن.
كىم ئول باغ ئېردى شەھەرگە مۇتتەسىل،
كى بىر جانىبى ئېردى ئانىڭ سەفىل.
ۋۇجۇدۇمنى ساندۇق ئىلە تاشلامىش،
ئۆزىنىڭ مۇكافاتىنى باشلامىش.
چۇ باقى ئىكەن مەندە ئۆمۈر ئەزىز،
تاپىشتۇق جاھاندا ئىكاۋ — سىز ۋە بىز.
كى بۇ ناھەق ئىشغە قىساس ئۇچۇن،
زەرافەت بىلە بەزم ئەتىپ نەچە كۈن.
كى يارى بىلە ئۆلتۈرۈپ تازنى،
كى بىر چىرمادىم ئىكى غەممازنى.

قويۇپ تاق ئارا ئانی کەتتىم بەدەر،
ياتىپ مەست سىن ئىشدىن ئالماي خەبەر.
ئىشتىتىڭمۇ ئەسرارنی ئەي غەرىب،

دىدىم باشغە كەلگەننی بىر - بىر تەرىپ.
كېل ئەي ساقىيا ئىلالی جامی شاراب،
ئىچىپ شارابنی مەن تاپاي ۋەسل قاراب.

خۋاجە زادە يەمەننىڭ سوئالی ئول مەلىكەدىن ئول بابدا كىم ئول كەچە مەقتۇللار بەزمىدە مۇھەييا كاخائە شاھائە مۆۋجۇد بولغان كەيفىييەتىن بىلمەك ۋە پادشاھی شام سۆۋالتىدىن بی ئەبا بۇ ياڭلىغ ھەۋادىسنی سەرەنچام بەرمەكنىڭ ئىستىفسارى

بۇ مەي كەيفىدىن ئەقل زايىل ئېتەي،
ئۆزۈمنی پەرىۋەشغە سايىل ئېتەي.
رەفىقاكی ئەسھابۇ ياران مەن،
زامانی بولۇك مۇندا گۇشی سۇخەن.
تەئەججۇبكی ئول سىمبەر غەيرەتی،
كی مەردانەدىن كەم ئېمەس غەيرەتی.
ئول شۇل ۋەقت سۇردۇم يەنە بىر ئۇمۇر،
ئەجەپ ۋاقىئە سىزدە تاپتی زۇھۇر.
چۇ مەقتۇل ئىلە بەزم قىلغان كەچە،
كی ئەيۋان - گەيۋان بولۇپ ئۆزگەچە.
كی ئەسباب ئالەت ھەددىدىن فۇزۇن،
كۆرۈپمەن بۇلارنی كەلىپ كەچتۇرۇن.
يەنە ئىش تامامىدا غايىپ ئىدىڭ،
كی ئول يارغە ئانچە تالىب ئىدىڭ.
دىدى ئول سەنەم: ئەي ۋەفا مەنبەئی،
ساڭا مەئلۇم ئولسۇن بۇ ئىش مۇتتەلئ.
چۇ يوق بولغانىمدا تەجەسسۇس قىلىپ،
كی ئىستەب مەنی كۆب تەھرىس قىلىپ.
تاپالماي مەنی كۆب مەلال ئېردىلەر،
تەلەف بولغانىمدىن كی لال ئېردىلەر.
ئانامغە ئۆزۈمنی قىلىپ ئاشكار،
كی تەقرىر ئىتىپ ئانچە كىم كارۇ بار.
تەئەللۇق باری شاھ دىۋانىدىن،
ھەممە ئىش ئانام لۇتف ئېھسانىدىن.
دىدىم: ئاندا بارغاننی مەن بىلمەدىم؛
كی ھەيرەتدە ئەسلەن گۇمان قىلمادىم.
دىدی بۇيرۇدۇم ئانی دەئۋەت قىلىڭ،
قىلىپ بەزمنی ئەيش - ئىشرەت قىلىڭ.

ئىبەردىم سەنی ئاندا مېھمان ئۈچۈن،
بارىپ مەن ئانام قاشىغە ياشۇرۇن.
ئانامغە دىدىم: ئەي كۆزۈم گۆۋھەری،
كۆزۈڭدىن بولۇپ غەيب ئانداغ پەری.
ئۆزۈمچە يوق ئالماپ ئىدىم ئەي ئانا،
كی ئاگاھدۇر خالىق رەببەنا.
ئانام ئەيلەدی غۇنچەنی ئىمتىھان،
سەباگە چىدىن لىك ئېردی ئامان.
گۇماندىن چىقىپ قىلدی ھەمدۇسەنا،
خۇداغە قىلىپ شۇكر بی مۇنتەھا.
ھەۋادىس ماڭا يەتكۈزۈپ بۇ فەلەك،
كی ئىشنی بايان ئەيلەدىم يەك بىيەك.
يەنە ئەرزۇ ھالىمنی ئىزھار ئىتىپ،
خىجالەت بىلە پاش ئەسرار ئىتىپ.
تىلەپ كەلتۇرۇپمەن ھەمە كەردارگىر،
قىلىپ ئول كەچە مەشرەب دىلپەزىر.
بۇ كۆڭلۇمدەكی ئىشنی قىلدىم تامام،
بولۇپ بەئىدزان مۇندا قايىم مەقام.
دىدىم: ئەي نىگارا ئاتاڭ شاھ ئېسە،
ئۇلۇس كاردىن شاھ ئاگاھ ئىسە.
بۇ ئىشلارغە يوقمۇ ۋۇقۇفی ئانىڭ،
بۇ ياڭلىغ ھەۋادىسدا ھالىڭ سەنىڭ.
دىدی: ئاڭلاغىل سۆز ئاتام ھالىدىن،
خەبەردار بول شاھ ئەفئالىدىن.
كی تەخت ئۈزرە شەھلىق قىلۇر ئالتە ماھ،
يەنە ئالتە ئاي تەرك زەرىن كۇلاھ.
خۇداغە ئىبادەت قىلىپ ساباھ - شام،
چىقار تەختكە ئىشنی ئەيلەپ تامام.

بۇ ھىنگام ئارا شاھ ئىدى بى خەبەر،
كى فەھىم ئەيلەگىل سۆز بۇدۇر مۇختەسەر.
بۇ سۆزنى قىلىپ يىغلادى زار - زار،
فەقىر ھەم بولۇپ ئالدىدا ئەشكبار.
دىدىم: ئەي نىگارا ساڭا جان فىدا،
لەتافەت بىلە سۆزنى قىلدىڭ ئەدا.
كۆڭۈل تىندى ئىمدى خىيالدىدىن،
بولۇپ ئىمدى ئاگاھ ھالاتدىن.
دىدىم: ئۆلگۈچە خاكى پايىڭ بولاي،
مەقام تەلەبدە گادايىڭ بولاي.

دىدى مىھرەبانلىق قىلىپ ئول سەنەم،
رىزا بولغىل ئىمدى ماڭا ئۇرمە دەم.
دىدىم: سۆز بىلە خۇش قىلىپ سىن مەنى،
سىپارىش قىلىپ مەن خۇداغە سەنى.
خۇدا يار بولسۇن ساڭا ئەي نىگار،
قۇلۇڭ مەن بۇ ئالەمدە جان تەندە بار.
تولا ئۆزرى بىرلە شىكەستە بولۇپ،
يىقىلدىم ئاياغىغە خەستە بولۇپ.
تەلەتتۇف قىلىپ ساقىئى شوخۇشەڭ،
تۇتۇپ مەينى شىرىن تەكەللۇمنى دىك.

مەلىكە خۇاجە زادە يەمەنىگە ۋىسالدىن مۆژدە يەتىپ قەرار ئەيلەگەندە، يولنى كەمۇ قىلىپ خۇاجە يول يەفتىشىغە بارغاندا، مەلىكە لەنگەردىن غايىپ بولغانى

ئانى نۇش ئەتىپ مەست بى ئەقىل ئولاي،
كى يارىم جامالىغە مەن ۋەسل ئۇلاي.
رەفىقە كەلىپ رەھمى دىلدارىنىڭ،
شەمسىنى يەتكۈردى ئەسرارىنىڭ.
دىدى: سەبىر قىلغىل تەلەب بىرلە بول،
بۇ مەھرەم سەرادا ئەدەب بىرلە بول.
سەنى رازى قىلماق ماڭا قەرزدۇر،
ئەدا ئەيلەمەك قەرزنى فەرزدۇر.
كى تەرك ئەيلەمەك ياخشى ئىمدى دىيار،
چۇ بىر ۋەقت - سائەتدە قىلساق قەرار.
بۇ شەھەر ئىچرە ۋەسلىڭغە يەتتۇر ئىلاج،
كى چىقساڭ كەرەك ئىمدى ئەيلەپ خىراج.
كى تەقدىر ھەق ئۇشبۇ بولسە نىتەي،
سەنىڭ بىرلە باشىمنى ئالىبان كىتەي.
تەۋەققۇف قىلىپ كۆز تۇتۇپ نەچە كۈن،
تۇرۇپمەن چىقارماي يەنە ھىچ ئۈن.
قازارا ئۆتۈپ نەچە كۈن بىر كەچە،
كەلىپ ئالدىمە سۆز قىلىپ بۇ غۇنچە.
قوپۇپ تىز تۇند ئەيلەدى ئىزتىراب،
كىرىپ ئارقاغە مەن يۈرۈپ ئالدىراپ.
تەۋەللا ئارا كىردى ئول دىلرەبا،
ئالىپ چىقتى ناگاھ ئىكى بادپا.

بۇ ئاتلاركى شاھانە جابدۇق بىلە،
كى فىتراكىدا ئىكى ساندۇق بىلە.
ئەجەب زىبۇ زىننەتدە زەررىن لىجام،
كى سەمىن رىكاب ئەبرەش خۇشخىرام.
ماڭا تاپشۇرۇپ ئۆزى كىردى ھەرەم،
ئىكى كىسەدە نەقد زەررىن دەرەم.
جەۋاھىرلار ئىردىكى قىممەت باھا،
تولا ئالدى خورجۇنغە قىلماي ئەبا.
سەلاھىنى قىلدىكى مەردانە ۋار،
بولۇپ چۈنكى شاھزادەئى شەھسۇۋار.
سەۋارە بولۇپ ئىككە ئىكىمىز،
تەكۈپۈ بىلە ئەيلەدۈك رۇستەخىز.
نەچە كۈن، نەچە تۈن بولۇپ بى مەلال،
يۈرۈپ مۇگداشىپ ئانچە مەسرۇر ھال.
شىكار ئەيلەبان دەشتى ھامۇن ئارا،
تاماشا قىلىپ رەبئ مەسكۇن ئارا.
تۈشۈپ كۈندۈزى خۇش ھەۋا جايىغە،
كى مەشغۇل ئولۇپمىز ئۇقۇ يايىغە.
قويۇپ بادپالارنى ئوتلاق ئارا،
قاراپ تۆرت ئەتراف ئافاق ئارا.
قاچىپمىز كىشىدىن قىلىپ ئىھتىيات،
كى يولسىز يۈرۈپ نەسراتۇ رەبات.

کەچە ماھی بىرلە خىرام ئەیلەدۈك،
کی ئۈیقۇنی کۆزگە هارام ئەیلەدۈك.
کىنایە بىلە سۆز قاتىپ دىلبەرىم،
بۇ سۆزنی دىبان ئول پەری پەیکەرىم.
سەنی دىپ کەچىپ مەنکی مۈلکۇ دىیار،
ئاتا ۋە ئانا ۋە یەنە دوستۇ یار.
بولۇپ سىن ئۈچۈن ئىمدی نە خانىمان،
فەنا قافىغە ئىمدی بولدۇم راۋان.
کی سىن هەم قىلامسەن ستەمکار دىك،
کی ئول بىۋافا مەردۇم ئازار دىك.
ۋەیا ئىشقدا سەنمۇ سابىت قەدەم،
سەفا ھۆکدۈرتتىمۇ سەندە رىشەم.
فەقىر یاش تۆکۆپ ئەیلەدىم ئىلتجا،
نە هەددىم بولۇر ئەیلەمەکلىك جەفا.
چۇ ئىزهار ئولۇپ بىۋەفا شىۋەسی،
کی ئەشجار بەردی جەفا مىۋەسی.
ئانىڭدىك جەفا ئەیلەمەککە نە هەد،
تاپىپ مەن ۋىسالىڭدا ئۈمۈر ئەبەد.
بىر ئاي یۈل یۈرۈپ چۈن بولۇپ بىقارار،
کی بی راه چۆللەردە قىلدۇق فەرار.
یۈتۈردۈك کەچە یولنی پىنهان قىلىپ،
چاقىپ هەر تەرەفلەرگە جەۋلان قىلىپ.
کی سۈرئەت بىلە تیز ئەیلەپ سەمەند،
خىرام ئەیلەدۈك بارچە پەست بەلەند.
چۇ خورشىد چىقتی فۇرۇ کەتتی ماه،
کۆرۈپمىزکی مەئلۇم ئىمەس هیچ راه.
هەۋا ئانچە گەرم ئولدی ئاتلار هارىپ،
راباتی کۆرۈپ تۈشتۈك ئاندا بارىپ.
کی ئول ئەسبلەر قالدی رەفتاردىن،
مەلىکەم داغی لەفزی گۈفتاردىن.
چۇ بار ئىردىکىم سال خوردە چىنار،
کی ئاتلارنی قىلدۇق ئاڭا ئۇستۇۋار.
زامانىکی ئاندا فەراغەت بىلە،
بۇ یۈل رەنجىدىن ئىستراهەت بىلە.
دىدىم یارغە: ئەي کۆزۈم رووشەنی،

بۇ یەرنی زامانی قىلىڭ مەئمەنی.
بۇ یولنی یۈرۈپ مەن تەرەددۇد قىلاي،
کی سىزنی زامانی تەجەررۇد قىلاي.
تاپىپ یولنی کىرمەك کەرەك راهغە،
تەۋەککۇل قىلىپ بەلکی ئاللاهغە.
پەری چىهرە ئولتۇردی ئارام ئالىپ،
سۇ ئىچمەك ئۈچۈن ئىلکىگە جام ئالىپ.
سەۋارە بولۇپ ئەیلەدىم جۇستجۇ،
بایابان ئارا راه بولماي نەمۇ.
دەۋدە قىلىپ ئاتنی سۈرئەت بىلە،
چۇ یۈل ئاقتارىپ ئانچە دىققەت بىلە.
تاپالماي سەبىلنی چۇ کەلدىم یانىپ،
کی ئول یار ئىشقدا ئوتدىك یانىپ.
کەلىپ کۆردۈم ئەمما یوق ئولمىش پەری،
نە ئاتۇ نە کىسە نە سىمۇ زەری.
چەکىپ ئاهی ئەفغان ئۇرۇپ باشىمە،
فىراق ئوتی تۈشتی ئىچۇ تاشىمە.
یۈگۈردۈم باقىپ هەر تەرەف، ماه یوق،
کۆڭۈلنىڭ سىپىهردەکی شاه یوق.
کی توفراق ساچىپ باشغە هەیران ئولۇپ،
یۈگۈردۈم چۇ غول بایابان ئولۇپ.
کی تەفتىش ئەتىپ مەن یوق ئىرمىش ئەسەر،
باقىپ کەچغەچە تاپمادىم هیچ خەبەر.
کی مەرکەبنی ئاندا رەها ئەیلەدىم،
کەیىپ ژەندە ئۆزنی گادا ئەیلەدىم.
خىیالىمغە کەچتی کی بۇ مەسلەهەت،
ئالىپ قاچتی بولغاي ئانی بەدنیەت.
کی ئەییارغە ئۇچرادىمۇ ئىکىن،
یانىپ شاهغە یۈترادىمۇ ئىکىن.
تەکۈپۈي ئىتىپ قەلئەئی شاهغە،
خىرام ئىچرە بارماي ئامان کاهغە.
یاقىن مۇددەت ئىچرە کەلىپ مەن یەتىپ،
یۈرۈپمەن ئانی ئىستەبان سەیر ئەتىپ.
یۈرۈپ یاردىن مەن نىشان تاپمادىم،
فىراق ئىچرە بىر دەم ئارام تاپمادىم.

دېدىم: ئىمدى ئۆلمەك ماڭا فەرزدۇر،
ۋافاسىنى قىلماق ئۇلۇغ قەرزدۇر.
چىقىپ مەن شەھەردىن باش ئالىپ كىتەي،
كى ئىشق ئەھلىگە مەردلىك كۆرستەي.
يۈرۈپەن بايابانىدا مەجنۇن مىسال،
بىناگاھ كۆرۈندى كۆزۈمگە جەبال
دېدىم: كۈھنىڭ دامەنىغە باراي،
چىقىپ باشىغە يەرگە ئۆزنى ئۇراي.
چىقىپ قەلئەنىڭ چەنبەرىغە كىرىپ،
كى دىۋانەدېك يارنى قىچقىرىپ.
گاھى يىغلاماق گاھى كۈلمەك ماڭا،
مۇقەررەر بولۇپ ئىمدى ئۆلمەك ماڭا.
ئانىڭسىز تىرىك يۈرگۈچە دەھر ئارا،
ئۆزۈمنى ئۇراي كۈھدىن بەھر ئارا.
كۆزۈم تۈشتى بىر خۇش ھەۋا جايىغە،
كى بىر فەيزى ئاسار مەئۋايىغە.
جانان ئابى جارى شەجەرى شاخسار،
قىيا دامەنى ھەر تەرەف لالەزار.
چەكىپ ئەندەلىب ھەر تەرەفدە فىغان،
كى سۇۋتى دۇرۇر نالەئى ئاشىقان.
چۇ بىر زاھىدى ئاندا قىلمىش مەقام،
بولۇپ جايى ئانداغكى بەيتۇلھەرام.
ئىبادەت قىلىپ ئانچە تەجەررىد ئولۇپ.
ئۈزۈلگەن جاھاندىن كى تەفرىد ئولۇپ،
تەلاۋەت قىلۇر ئېردى ئاندا كەلام،
كى تۈندە ناماز كۈندۈزىدۇر سىيام.
چۇ ئول پارسا كۆردى مەن زارنى،
فەقىر ھەم كۆرۈپ ئول خۇدا يارنى.
بارىپ مەن جەنابىغە ھەيران بولۇپ،
كۆزۈم ئەشكىدىن دامەنىم قان بولۇپ.
تۇرۇپ ئالدىدا يىغلادىم دەرد ئىلە،
كى ئىشق ئوتىدىن چىھرەئى زەرد ئىلە.
دېدىم سەرگۈزەشتەمنى باشدىن ئاياغ
فىغانىمنى ئاڭلاپ سەدا قىلدى تاغ.
دېدى پىرى ئەر باب ئەھلى يەقىن،
ئايا ناتەۋان ئۆزنى قىل مۇتمەئىن.

كى ئىشق ئەھلىگە سەبر قىلماق كەرەك،
بەلا يەتسە كۆب شۈكر قىلماق كەرەك.
سەنىڭ تالئىڭغە كۆرەي فالنى،
كى مۇژدە بەرەي ئاقىبەت ھالنى.
دېدى ئالدى ئىلكىگە قۇرئى كىتاب،
ئاچىپ، خۇش بولۇپ راست بەردى جەۋاب.
دېدى: ئەي يىگىت قىلمە زايە ئۆزۈڭ،
كۆرەر يارنى ئاقىبەت بۇ كۆزۈڭ.
ساڭا سۆز بۇدۇر بولغىل ئىمدى راۋان،
كى قۇستەنتىنە ئارا تۇت ماكان.
ئانىڭ ياندا باردۇرۇر بىر مازار،
تاپىشغايسىز ئاندا يەنە تۆرت يار.
سەنىڭدېك تەخى دەردلىك ئۈچ كىشى،
ئۈچۈنىڭ سەنىڭ بىرلە پۈتكەي ئىشى.
بولۇرسىز گەچە بىر گۆرستاندا جەمئ،
كى بولغايسىز ئول تاق ئەيۋانىدا جەمئ.
كى ئول شەھەر ئارا پادىشاھى جاھان،
كى باردۇر، ئانىڭ ئانچە ھۆكمى راۋان.
كى ئىسمى ئانىڭ شاھى ئازادە بەخت،
ئاتادىن ئەتا خۇسرەۋانى دەرەخت.
كى ھاجەتلەرىڭدۇر ئاڭا مۇشتەمىل،
بولۇر تۆرت دەرۋىش ئاڭا مۇتتەسىل.
ئانىڭ ھاجەتىگە قىلۇرسىز دۇئا،
دۇئا بىرلە ھاسىل بولۇر مۇددىئا.
چۇ مەئشۇقەگىزلەرنى ئول تاپقۇسى،
كى سىزگە فەنا پەردەسىن ياپقۇسى.
بۇ سۆزلەرنى ئايتىپ مەنى قىلدى خۇش،
خەبەر بەردى ھالىمغە گويا سۇرۇش.
چۇ تەسكىن تاپىپ جۇملەئى خاتىرىم،
بەلا تاغىدا بولدى ئول ياۋەرىم.
قۇتۇلدۇم زامانىكى ئەندۇھدىن،
ۋىداﺋ ئەيلەدىم سەكرىدىم كۈھدىن.
چەكىپ ئاھلار يۈلىغە ئەزم ئەيلەدىم،
بايابانىدا يۈرمەكنى جەزم ئەيلەدىم.
مەراھىل كەزىپ تەي قىلىپ دىشتنى،
كەچە ـ كۈندۈزىن ئەيلەبان گەشتنى.

چۇ داخىل بولۇپپەن كەلىپ بۇ كەچە،
چەكىپ يار - يار يەد ياھۇ كەچە.
بۇ كەچە ۋەلى سۆزى بەردى نىشان،
گۇمان ئۆلكى بەرگەن نىشان بۇ ماكان.
يەنە بىرى بۇ كىم كۆردۇم ئۈچ يارنى،
بۇ ئۈچ يارغە ئايدىم ئەسرارنى.
كۆرۈشتۈك بۇ كەچە غەنىمەت دۇرۇر،
تاڭ ئاتغاندا كىمگە ئەزىمەت دۇرۇر.
سەبەب نە ئىكىن شەھ مۇلاقاتىغە،
تەلەب نە ئىكىن ئانىڭ ھاجەتىغە.
غەرىب سەرگۈزەشتىنى قىلدى تامام،
تامام ئەتتى سۆزنى دىدى ۋەسسالام.
قولاق سالدى دەرۋىشلەر يىغلادى،
نەدامەت ياشىن كۆزدىن ئارىغلادى.
سۆزىن ئاڭلادى شاھى ئازادە بەخت،
ئىچى كۆيدى شەھنىڭ چەكىپ ئاھى سەخت.
رەفىقا قولاق سال، ۋاپاسىز جاھان،
بۇ ئالەمدە ئەھلى ۋاپا باغرى قان.

جاھان ئىچرە بولساڭ مۇھەببەت شۇئار،
كى مەردەم بولۇپ سېن بەلاغە دۇچار.
بەلادۇر كەرەم بەھرىنىڭ گەۋھەرى،
كى ئىشق ئەھلىگە بەلكى تاج سەرى.
ئانى كىمگە بەرمەس خۇدايى جاھان،
مۇھەببەت ئىلە ئەيلەمەس ...-گان.
كىشى تاپسە چۇن پاك ئىشقى مىجاز،
ھەقىقەتكە ئاندىن قىلۇر ئىمتىياز.
كىشى زاتىدا جىلۋەگەر بولسە مېھر،
ئانىڭ ئەكلى قەھر بەلكى ئاشامى زەھر.
كىشى ئىشقسىز، دېيدۇر ئانى ئېشەك،
داغى دەردى يوق ئادەمدۇر كېسەك.
مۇھەببەت تەرىقىن شىئار ئەيلەگىل،
كى ئىشقدا جاننى نىسار ئەيلەگىل.
كەرەم قىل ماڭا ساقىيا جامى ئىشق،
ئانىڭ شۆۋقىدىن ئەيلەگىل رامى ئىشق.
ئانى نۇش ئىتىپ ئىشقدا جان بېرەي،
كى ئۇششاقلار جۇملەسىگە كىرەي.

لۇغەت

ئا

ئابى جارى	سۇيى راۋان ئېقىۋاتقان
ئابنۇس	پوستى قارا، قاتتىق ۋە خۇشبۇي دەرەخ
ئاھۇ بەررە	كىيىك بالىسى
ئاھى سەخت	قاتتىق ئاھ (ئۇرۇش)
ئاسار	نىشانلار، بەلگىلەر
ئاشىقانە	مۇھەببەتلىك، ئىشقى - مۇھەببەتكە بېرىلگەن
ئارىز ئول -	پەيدا بولماق، يۈز بەرمەك
ئازادەگان	① ئالىجاناپ، مەرت، مەردانە ② ئەركىن

ئازاره	قىينالغان، خارلانغان، ئازاپ چەككەن، ئېزىلگەن
ئازۇردە	قىينالغان، خارلانغان، ئازاپلانغان
ئاۋنتسۇن	خۇشال قىلسۇن
ئاۋىز	ئېسىلغان
ئايىن	بېزەلگەن، ياسالغان، رەتلىك
ئالايىش	① پاسكىنا قىلىش ② داغ تەككۈزۈش
ئالۇفتەلىك	① ئاشىقلىق، ھەيرانلىق ② پەرۋاسىزلىق

ب

باشەرەف	ئالىجاناپ
باشەفىق	شەپقەتلىك، ھەسداشلىق قىلغۇچى
باشۇكۇھ	ھەيۋەتلىك، سەلتەنەتلىك، كاتتا
بازار مەئنى	بازار ئەھمىيىتى، بازارنىڭ مۇھىم نوختىسى
بايەد	① جەزمەن، زۆرۈر ② مۇمكىن ئېھتىمال
بە	...قا، ...غا، بېرىش، يېتىش
بەدسىگال	نىيىتى يامان، بۇزۇق، مۇتھەم
بەدرەگ	پەس، سۈيىقەستچى
بەخەل	ئاققۇ ماموقى
بەھانە پەزىر	بانا قىلغۇچى
بەھەم	بىرلىكتە
بەسەر	سەرەنجام
بەشاشەت	شاتلىق، خۇشاللىق، كۆتۈرەڭگۈ روھلۇق
بەربەت	چالغۇ ئەسۋابىنىڭ نامى
بەرەنج	سېرىق مىس، مىس بۇيۇم
بەررە	كىيىك بالىسى
بەقئە	① جاي، رايون، ئورۇن ② ئىبادەتخانا ③ قەۋرە، قەۋرستان
بەئىدزان	شۇندىن كېيىن
بەيئە	ئېلىم - سېتىم، باھالىشىش
بەنا گوش	قولاق تۈۋى

بەندەۋار	قۇللارچە
بودۇم	بويۇم، تېنىم، گەۋدەم
بۇرج	مۇنار، قەلئە
بۇرقە	چۈمبەت
بۇللۇرى	① خرۇستال ② قوغۇشۇن ئەينەك. گۈل چېكىلگەن ئەينەك
بى تەمىز	پاسكىنا، مەينەت
بىدۇرۇد	ساراڭ! ۋەيرانە
بى ئەبا	تارتىنماي
بىھەد بىگەران	چەكسىز ـ ھىساپسىز
بىھىجاب	① پەردىسىز، ئوچۇق ② يالىڭاچ، ئۇياتسىز
بىشە	توقايلىق، ئورمان، قۇمۇشلۇق
بى ۋەھىم بىم	ۋەھىمىسىز، قورقۇنچىسىز
بىيئتەيىن	پۈلىنى (نەرقىنى) بېكىتىش
بى مۇنتەھا	ئاخىرى يوق، چېكى يوق

پ

پاس	كۆزەد (قەدىمقى كىشىلەر تۈننى ۋاقىت ئېتىۋارى بىلەن 5 كە بۆلگەن. ھەر بىر بۆلەك تەخمىنەن 2 سائەت ئەتـ-راپىدا بولۇپ، قەدىمقى ئۆيـتۇرچىدا كـۆزەد، خەنـزۇچىدا 更دىيىلىدۇ. بۇ يەردىكى «پاس» سۆزى كۆزەدكە تـوغـرا كېلىدۇ.)
پەي بەرپەي	ئەگىشىش، ئەگەشكەن ھالدا
پىراستە	زىننەتلەنگەن، بېزەلگەن
پۇترا ــ	تارقالماق، چېچىلماق، پاراكەندە بولماق، ئۈركىمەك
پۇرقىل ـ	توشقازماق، تولدۇرماق

ت

تاجىر	سودىگەر
تەئەننى	ئاستىلىق، كېچىكتۈرۈش، ئەزمىلىك
تەجھىز	تەييارلىق، ھازىرلىق
تەجەررىد	① ئايرىلىش ② يالىڭاچ
تەخەششۇئ	كەمتەرلىك، ھۆرمەت بىلەن باش ئېگىش
تەھەررىس	قۇتراتقۇلۇق، كۈشكۈرتۈش
تەسنىف	① تۈرگە ئايرىش ② تەھرىرلىك، ئىجادىيەت ③ ئەسەر

تەرھ	لايىھە، ياسىلىش، پىلان
تەرراھ	خەرىتە سىزغۇچى، لايىھىلىگۈچى ئارخىتېكتور، كېسەمچى
تەرزۇتەرھى	شەكلى ۋە ياسىلىشى
تەرك سەھبا	هاراقنى تاشلاش
تەرىق	① يول، ئىز ② ئۇسۇل، يوسۇن، قائىدە ③ مەسلەك ④ ۋاسىتە
تەزەررۇئ	يىغلاش
تەۋانالىق	كۈچلۈك، قۇدرەتلىك
تەۋەققۇف	ئارام ئېلىش، دەم ئېلىش، توختاش
تەۋەللا	يالۋۇرۇش، يېلىنىش
تەفاۋۇت	پەرق، ئوخشىماسلىق
تەفەھھۇس	ئىستەش، سوراش
تەفرىد	① يالغۇز، تەنھا ② تەركى دۇنيا بولۇپ ياشاش
تەفۋىز	هاۋالە قىلىش، تاپشۇرۇش
تەقسىر	① قىسقارتىش ② كەمچىلىك، سەۋەنلىك، گۇنا
تەقۋى	تەقۋادار، ئىخلاسمەن، دىندار
تەكۇپۇ (ي)	هەر تەرەپكە يۈگۈرۈش، تەرەپ - تەرەپكە چېپىش
تەئدى	① ئېزىش، تاجاۋۇز ② تەھدىت سېلىش، قورقۇتۇش
تەلەف	نابۇت بولۇش، هالاك بولۇش، يوقىلىش، زىيانغا ئۇچراش
تەمەللۇق	خۇشامەتكۈيلۈق
تەمىز	① تازا، پاك، ساپ ② پەرق ئېتىش③ ئايرىش
تەمم	تۈگەش، ئاياقلىشىش
تەنناز	مەسخىرىۋاز ② ئەكە، جىلۋىگەر
تۇمتۇراق	هەشەمەتلىك، كۆركەم
تىز	ئۈچلۈق، ئۆتكۈر
تىز تۇند	تېز، چاپسان، ئىلدام، ئىتتىك، چاققان

داخىل	① ئىچىدىكى ② كىرىش ③ ئىچى
دارۇلفەنا	پانى دۇنيا، بۇ دۇنيا
دادۇلقەزا	قازا ئۆيى، هۆكۈم ئۆيى، تەغدىر ئۆيى
دامەنى كەشان	① مەيلى بار، خالىغۇچى، بارغۇچى ② ئېتەكى سوزۇلغان
دەبدەبە	تەنتەنە، سۆلەت، هەيۋەت، يۇقۇرى ئاۋاز
دەھان	ئېغىز
دەستۇپا	پۇت ۋە قول

دەربەر	ئۆز ئىچىگە ئالغان، ئىگە بولغان
دەردى سەر	باش ئاغرىقى، باش قاتۇرۇش، ئاۋارىچىلىق، خاتىرجەمسىزلىك
دەرۇن ئەيلە-	(ئۆي) ئىچىگە كىرمەك
دەرك	چۈشىنىش، بىلىش، ئىگەللەش
دەرگىر	قوبۇل ئەتكۈچى، قوبۇل قىلىش
دەرماندەلىك	① قىيىن ئەھۋالدا قالغانلىق، ئارا يولدا قالغانلىق ② ھەيرانلىق
دەۋۋارلىق	ئايلىنىش، پىقىراش، چۆگىلەش
دەۋىدە	دىۋىتىش، يۈگۈرتۈش، چاپتۇرۇش
دەگەر	باشقىچە
دەلىرانە	باتۇر، جەسۇر، قورقماس
دەماغ	① بۇرۇن ② مېڭە، كاللا ③ كىبىر دىمىغى ئىگىزلىك، تەكەببۇرلۇق
دەمىدە قىل-	ئۆسۈپ چىقماق
دىشۋار	① قىيىن، تەس، مۇشكۈل، ئازاپلىق ② خەتەرلىك ③ ئېغىر
دۇرجى مەي	مەي ئىدىشى، مەي قاچىسى، قەدەھ
دۇرۇشتلۇق	قوپاللىق، قاتتىقلىق
دۆۋ	① يۈگۈرۈش، مۇسابىقە ② كۈچ - قۇۋۋەت ③ بىلىم، مال - مۈلۈك
دىرەڭ	① ئىككىلىنىش، ئاستىلىق، ئاستىلىتىش ② كېچىكىش ③ توختاپ قېلىش
دىيارى بەلەد	دۆلەت، شەھەر
دىل ئاسارلىق	تەسەللى بېرىش، كۆڭلىنى تىندۇرۇش
دىلبەستە	ئاشىق بولغان، سۆيگەن
دىلجۇيلۇق	مۇلايىملىق، نازاكەتلىك، يېقىملىق كىشىنى جەلپ قىلىش
دىلرىش	ھەسرەت چەككەن، يۈرىكى پارە بولغان
دىلفەزا	كۆڭۈلگە ياقىدىغان، كۆڭۈلدىكىدەك، مۇناسىپ

ئە

ئەبا	رەت قىلىش
ئەبرەش	كۆك، تاغىل، تېرىسى چىلان رەڭگىدىكى ئاق تەڭگە

	گۈللۈك ئات
ئەبۇلبەشەر	ئىنسانلارنىڭ ئەجدادى، ئادەم ئەلەيھىسسالام
ئەتسە ئۇر -	چۈشكۈرمەك
ئەسبابۇ ئالەت	ئەسۋاپ، ئۈسكۈنە، سايمان - جابدۇق،
ئەسباھ	سۈبھىلەر، ئەتىگەنلەر، چۈشتىن بۇرۇن
ئەسئەسە	داغدۇغا
ئەسھاب	① ئىگىلەر، ئەھل ② سۆھبەتداشلار، دوستلار
ئەسلەن	زادى، ئەسلا
ئەشجار	دەرەخلەر
ئەشرەفى	قەدىمقى ئىران تىللاسىنىڭ نامى
ئەربەدە	جىدەل، ماجرا، جاڭجال
ئەرئەر	قارا ئارچا، تاغ كىپارىسى
ئەزا	هازا، تەزىيە، ماتەم
ئەۋباش	بىزار، ساياق
ئەفئال	ئىش - ھەركەت، پېئىل
ئەقەب	① كەينى، ئارقىسى ②كەيندە، ئارقىدىن ③ ئەگىشىش
ئەقرائ	تاز، پەينەك باش، ئايپاڭ باش
ئەقرا باخىيشلار	ئۇرۇق - تۇققانلار
ئەقىدات	ئەقىدىلەر
ئەقمىشى	رەخ، توقۇلما
ئەكل (ئەكلىھاي)	يېيىش، ىىقىش
ئەكناف	ئەتراپ، تۆت ئەتراپ
ئەئراز	① يىراقلاش، ئايرىلىش، ئۆزىنى چەتكە ئېلىش ② بىزار بولۇش
ئەئزاز	ھۆرمەتلىك، قەدىرلىك
ئەيا پۇلدۇس	ھەي پۇلپەرەس، پۇلنى دوست تۇتقۇچى، پۇل - مالغا چوقۇن- غۇچى
ئەيۋان - گەيۋان	پىشايۋان، بالكون، ئۈستى ئوچۇق كارىدور
ئەغراز	غەرەزلەر، مەقسەتلەر
ئەلەم رەسىدە	ئەلەمگە تۇلغان
ئەلىل	ئاغرىقچان، ئاجىز، زەئىپ
ئەمر	ئىش، كەسپ، مەسىلە
ئەندام	بەدەن، تەن، گەۋدە
ئەندەك	ئاز، ئازراق، بىرئاز
ئەنزەۋا	① يالغۇز ياشىماق، تەركى دۇنيا بولۇش ②يوشۇرۇنۇش

ئەنگىز	①قەست ② سۆز بىرىكمىلىرىدە قوزغىغۇچى مەنىسىدە كېلىدۇ

ج

جادە	① كاتتا يول ② قائىدە، نىزام
جاھانبان	دۇنيانىڭ ئىگىسى، جاھان پادىشاھى، پادىشا
جارۇب	سۇپۇرگە
جارىيە	① قىز، قىز بالا ② دىدەك
جاۋىدانە	مەڭگۈ، مەڭگۈلۈك
جافاكەشدە	ئۇزۇن جاپا چەككەن
جەبال	تاغ (جەبەل سۆزى بۇزۇپ ئىشلىتىلگەن)
جەبەھ	پىشانە، ماڭلاي (بۇ سۆزنىڭ ئەسلى مەنىسى ماڭلىيى تومپىيىپ چىقىش)
جەھۇل ئەيلە—	(جەھۇل: نادان، بىلىمسىز)، جەھۇل ئەيلە دىگەن سۆز، نادانلىق قىلما، دىگەن مەنىدە ئىشلىتىلگەن
جەم	قەدىمقى پىرسىيە پادىشاسى جەمشىدنىڭ نامىنىڭ قىسقارتىلىپ يېزىلىشى
جەمىل	① گۈزەل، چىرايلىق ② ياخشى
جۇرمانە	① جەرىمانە ② جازالاش ③ خاتالىق، گۇنا
جۇۋار	ئەتراپ، ياقا
جۇملەئى خاتىرەم	پۈتۈن ئەس-يادىم، پۈتۈن كۆڭلۈم
جىسمۇ ئەندام	جىسىم ۋەتەن، تەن، بەدەن
جىرتىق	يىرتىق
جىلۋەگاھ	① يېڭى ئۆي ② گەمە

چ

چارتاق	تۆت گۈمبەز
چارسۇ	تۆت كوچا
چەشم	① كۆز ② كۆز نۇرى ③ مەنبە ④ كۆز يېشى
چەنبەر	بەنت، چەمبىرەك، گەردىش
چىدىن	① كېسىش، ئۈزۈش ② سۆيۈش
چىراكىم	چۈنكى، نىمە ئۈچۈندۇر

خ

خان	① تاماق ئۈستىلى ② چوڭ ياغاچ تاۋاق

خەددى ۋەھاج	يۈزى نۇرلۇق، نۇرلۇق چىراي
خەددى گۇلفام	قىزىل يۈزلۈك، مەڭزى قىزىل
خەسم	دۈشمەن، رەقىب، قارشىلاشقۇچى
خەشخاش	ئەپيۇن گۈل
خەزەر	ئالىيىش
خەرىد	سېتىۋېلىش، سودا، سېتىۋالغان مال
خەيرۇلنجان	ياخشىلىق، نجاتلىق بەرگۈچى
خەيرى باد	خەيرلىك تىلەش، ياخشى تىلەك
خەلائ (خۇلۇئ)	بوش، بىكار، خالى
خەلق ئەتـ	ياراتماق، ئىجات قىلماق
خۇداجۇي	خۇدانى ئىستىگۈچى
خۇددام	خىزمەتكارلار، كۈتكۈچىلەر («خادىم» نىڭ كۆپلۈك شەكلى)
خۇشاب	تازا، تىنىق، يالتىراق
خۇشخەند	خۇش كۈلكە، خۇشال بولۇپ كۈلۈش
خۇشخرام	يۈرۈشى چىرايلىق
خۇشۇئ	كەمتەرلىك، كىچىك پېئىللىق، ھۆرمەت بىلەن باش ئېگىش
خورۇخابلىق	يەپ-ئىچىش ۋە ئۇخلاش
خۇن فەشان	قان چاچقۇچى، قاتىل

ھـ

ھازەلفىراق	پىراق سەۋىۋىدىن، جۇدالىق تۈپەيلىدىن
ھازىق	يېتۈك، پىشقان، ماھىر، ئۇستا
ھامۇن	تۈزلەڭلىك
ھەبس	نەزەربەنتلىك، تۇتقۇنلۇق
ھەبلۇئ	ئالىم
ھەدىقە	باغ، گۈلزار
ھەجر	ھىجران، ئايرىلىش، جۇدالىق
ھەرامى	① دىنىي قائىدىگە خىلاپلىق قىلغۇچى ② قاراقچى، ئوغرى ③ قانۇنسىز، ھارامدىن بولغان
ھەرىفانەلىك	شېرىكچىلىك، ئۈلپەتچىلىك
ھەۋلى	ھويلا، قورو
ھەۋلى فەزاسى	ھويلا مەيدانى
ھەكم	تىۋىپ
ھەي	جانلاندۇرۇش
ھەيۋان	ھاياتلىق
ھەمزەبان	① تىلى بىر، بىر تىلدا سۆزلىشىدىغان ② پىكرى بىر

③ دوست

هۇشمەندان — ئەقىللىق، هۇشى بار، هۇشيار

هۇللىهاي بىهىشت — جەننەتكە لايىق كىيىم

هىچ كار — ① كىرەكسىز، يارىماس ② هورۇن

هىنگامى — ① بىر توپ كىشى ② ۋاراڭ - چۇرۇڭ، شاۋقۇن - سۈرەن، قا-
لايمىقانچىلىق

ئو

ئوغرا — دۈچ كەلمەك، يولۇقماق

ئولچە — قەدەر، شۇنچە، بارىچە

س

ساز — ① ماسلاشتۇرۇش، تەڭشەش ② تەرتىپ، رەت، ئورۇنلاشتۇ-
رۇش ③ تەييارلىق، تەرتىپكە سېلىش ④ زىياپەت ⑤ قو-
رال، ئەسلىھە. ⑥ كىيىم ⑦ سوغا ⑧ ئۇسۇل، چارە ⑨ هىد-
لە - نەيرەڭ ⑩ پايدا - مەنپەئەت

سازىش — ① سۈلهى تۈزۈش، ئىناقلىق ② كېلىشىم ③ تىل بىرىكتۈرۈش،
مۇرەسسەلىشىش ④ ماسلىشىش، مۇناسىپلىق

سالەك — بىرەر سوپىلىق مەسلىگىگە مەنسۇپ، سوپىلىق يولىنى تۇتقۇچى

سال خۇردە — ① قېرى، ياشانغان ② كونا

سالىھ — چارە، تەدبىر

سامىت — سۈكۈت قىلغۇچى، ئۈنسىز، تىۋشسىز تۇرغۇچى

سامىئ — ① ...نى ئاڭلايدىغان ② ئاڭلىغۇچى

سەبز — يېشىل، ساپ ياش

سەبزەدە خەت — بۇرۇتى ئەمدىلەتىن خەت تارتقان

سەبز، خۇررەم — گۈللىگەن، ياشنىغان

سەبۇهى — تاڭ پەيتىدىكى ئىچىملىك

سەبۇكالۇق — يېنىكلىك، تەنتەكلىك

سەبىل — ① ۋاستە، ئۇسۇل ② يول، نىشان

سەججادى — ① كىچىك گىلەم ② داستىخان

سەهبا (سەهبائ) — هاراق (قىزىل هاراق)

سەهور — ئىپتالىق، ئىپتا

سەهل — سەل (قاراش)، ئاسان، ئوڭاي، يېنىك

سەرپۇش — ① قاپقاق ② ئايالىلارنىڭ باش ياغلىقى ③ ياپقۇچ ④ يوپۇق

سەرئەفكەندە	① بېشى ئېگىلگەن، ئىزا تارتقان ② يەرگە ئۆرۈلگان، كەمسە- تىلگەن ③ ئىتائەت قىلغان
سەرھساپ	ئەھۋال ئىگەللەش، تونۇشۇش
سەرسار	مەس كاللا، قاپاق كاللا
سەرشار	① تۇقلۇق، تولۇق، مول
سەرۋەر	باشلىق ② خوجايىن، ئىگە ③ يولباشچى، يېتەكچى
سەرۋى رەۋان	يۇرۇشى چىرايلىق
سەرۋى سەمەن	قەددى - قامىتى كېلىشكەن
سەركار	ئىش باشقۇرغۇچى
سەرىھ	ئوچۇق، ئېنىق، كەسكىن، مۇتلەق، بىۋاستە
سەرگەرم	مەس، شىركەيپ
سەرمەد	① مەڭگۈ، ئەبەدى ② پۈتمەس - تۈگىمەس
سەۋارە	ئاتلىق، ئاتقا مىنگەن
سەقفۇدىۋارە	تام ۋە تورۇس
سەققا	سۇ توشۇغۇچى، سۇ سەپكۈچى
سەلاھەت	سالاھىيەت
سالايە	ئېزىش، يەنچىش
سەمتۇر	سەنتۇر (چالغۇ ئەسۋابى)
سەمىن	سېمىز
سەمەن	باھا، نەرق، قىممەت
سەمەن سايى	ياسمەنگە ئوخشاش، گۈزەل
سەندەل ئاچ	سەندەل ياغىچى
سەنجىدە	جىددى، ئېھتىياتچان
سەنگدىل	تاش يۈرەك، كۆڭلى قاتتىق، باغرى تاش
سۇتۈرە	يېپىش، قاپلاش
سۈرۈش	پەرىشتە، خەۋەر كەلتۈرگۈچى
سۈرۈر	خوشلۇق
سۈرمەسا	سۈرمىگە ئوخشاش، سۈرمىدەك
سۈكۈن	تىنچ، جىمجىت
سۈگۋار	① ھەسرەتلىنىش، ئازاپلىنىش ② ھازىدار
سۈلۈكەت	قائىدە - يوسۇن
سپارش	تاپشۇرۇش، بېرىش
سپەند	سۈزاپ (بىر خىل خۇشپۇراقلىق ئۆسۈملۈك)
ستايىش	① ماختاش، مەدھىيىلەش ② چوقۇنۇش
سىرات	① يول، چوڭ يول ② كۆۋرۈك
سىرىشت	① خاراكتىر، تۇغما مىجەز ② ماھىيەت ③ مەۋجۇت نەرسە

سقار—	ئىچىۋەتمەك، سىڭدۈرمەك، سۈمۈرمەك
سيام	روزا، روزا تۇتۇش
سىننى سال	ياش (ئۆمۈر)

ش

شاب	يىگىت
شارەك	مەينە قۇشى
شايەئ	ھەممە بىلگەن، ئاشكارە، تارقالغان
شەبەك	ئوۋ
شەبرەۋ	① كېچىسى كەزگۈچى ② ئوغرى، قاراقچى
شەب فەرەك	شەپەرەڭ
شەددد	① كەسكىن، شىددەتلىك، كۈچلۈك ② ئۆتكۈر، قاتتىق ③ جاپالىق ④ مول شالا، شۆلگەي
شەھ بىيت	ئەڭ ئېسىل مىسرالار
شەھ سۇففە	ئېسىل سۇپا
شەش	ئالتە (بۇ يەردە «ئالتە ئاي» مەنىسىدە كەلگەن)
شەرەف بۇرجى	ئاسماندا سەييارىلەر ھەركەتلىنىدىغان چەمبەر شەكىللىك ئاي-لانما يول
شەرىك	① قاتناشقۇچى ② شېرىك ③ ھەمرا، ئۈلپەت
شەڭ	① گۈزەل، چىرايلىق ② شوق ③ تېتىك، خۇشخۇي ④ قا-راقچى، ئوغرى
شوخۇشەڭ	① شوق ② چىرايلىق، گۈزەل ③ رەسىم ساتقۇچى ④ ھو-رۇن ⑤ تېتىك
شوق	كۈچلۈك ئارزۇ، ئىنتىزارلىق تەلپۈنۈش
شۇئائ	نۇر، يورۇقلۇق
شۇستۇشۇ	يۇيۇش، تازىلاش
شۇرب	① ئىچىش، ئوتلاش ② ھاراق ئىچىش
شۇرە	شورلۇق يەر
شورۇشەر	پىتنە - پاسات
شۇرى شەئب	كىشىلەر توپىنىڭ ۋاراڭ - چۇرۇڭى، شاۋقۇن - سۈرەن
شۇئبەدە (شۇئبەدى)	نەيرەڭ، ھىلىگەرلىك
شۇئبەدە باز	سېھىرگەر، ھىلىگەر، ئالدامچى
شىرە ئاچ	ياغاچ شىرە ئورۇندۇق
شىرەئى ئەنگەبىن	ھەسەل شىرنىسى
شىۋە	① ئۇسۇل، چارە ② ئىستىل ③ ئۆرپ - ئادەت ④ پوزىتسى-يە ⑤ ھىلە، مىكىر

شىفتە	① قايناق ھىسسىياتلىق، ئاشىقلىق، شەيدالىق ② ئەجەپلەنگەن
شىگفت	ئەجەپلىنىش، ھەيران قىلىش

ر

راھزەن	قاراقچى
راۋيان	① ھېكايە ئېيتقۇچى ② خەۋەر يەتكۈزگۈچى
رافئە	① كۆتىرىلىش، ئۆرلەپ چىقىش ② ئاساس سالغۇچى
رەھا	بوشىتىلغان، ئەركىن، قۇتقۇزۇلغان
رەسەن	ئاغامچا، ئارقان
رەفاقەت	يولداشلىق
رەقئە	① باغاق، خەت - چەك ② سالام خەت قەغىزى
رەئشە	تىترەش، لاغىلداش
رەئيى	① پىكىر ② قارار، ھۆكۈم ③ ئاگاھلاندۇرۇش ④ كېڭەشىش ⑤ چىچەن، ئەقىللىق
رەغىف	نان، توقاچ، قاتلىما
رەگ	تومۇر، قان تومۇر، مۇسكۇل
رەمەق	ئاخىرقى نەپەس
رەمزى	ئىشارەت
رەنج تەئەب	قىينىلىش ئازاۋى
رۇب	تازىلىماق، سۈپۈرمەك
رۇرئەت—	ۋاقتى كەلمەك، ۋاقتى بولماق
رەۋزى	① گۈللۈك باغ، يايلاق، ئوتلاق ② جەننەت ③ گۆر قەۋرە
روۋزى جەزا	قىيامەت جازاسى
رۇۋغەن	ياغ، ماي
رىشە	جاراھەت، يارا
رىشەم	يىپەك، تاۋار، يىپەك توقۇلما
رىزۋان	① رازى بولۇش، كۆڭۈلدىكىدەك ② بەخت تىلەش ③ جەننەت ④ پەرىشتە
رىكاب	① ئۈزەڭگە، تاسما ② ياساۋۇل
رىند	نازۇك تەبىئەت، بىپەرۋا، بىكار تەلەپ

ز

زايىل	يوقاتقان، يوقىتىش، تارقىلىپ كېتىش
زەدە	① زەربىگە ئۇچرىغان ② تەسىر قىلغان
زەرافەت	① نەپىس، نازۇك ② سىپايى، سىلىق، نازاكەتلىك، ئەدەپلىك،

	ئەقىللىق، زىرەك
زەرد	سېرىق
زەر خەرىد	قۇل، ئالتۇنغا سېتىۋالغان قۇل
زەررىن كۇلاھ	شاھنىڭ كۇتكۇچىسى، ئاقسۆڭەكلەرنىڭ ئۆيى خىزمەتچىسى
زەرف	① قاچا - قۇمۇچ ② تاماق، سەي
زەرف بەتن	قاچىنىڭ ئىچى، قاچىنىڭ قوسىقى
زەماد	مەلھەم دورا
زەمىر	قەلب، زېھىن
زۇھا	①كۈن چىققىدىغان چاغ، ئەتىگەنلىك تاماق ۋاقتى ② كۈن
زۇلھىججە	ھىجرىيە ھېساۋىدا 12 - ئاي
زىب ئايىن	بېزەش، بېزەك، ياسىنىش، زىننەت
زىشت	خۇنۇك، يامان
زىرى نگىن	قول ئاستى، قول ئاستىدىكى
زىنھارى ئەسر	زاماننىڭ پانالىغىنى تەلەپ قىلغۇچى

ژ

ژەندە	جەندە

ۋ

ۋەجدھال	ھاياجانلىنىش، ئۆزىنى يوقاتقاندەك دەرىجىگە كېلىش
ۋەھھاج	چاقناپ تۇرىدىغان، ئېنىق، يورۇق
ۋەساق	ئۆي، خانا
ۋەزئ	قىياپەت، تەقىي - تۇرۇق
ۋەلى نئمەت	نىمەت ئىگىسى، باققۇچى، خوجايىن
ۋۇلۋۇلە	چۇقان - سۇرەن

ئۇ

ئۇدۇ ئەنبەر	(ئۇد: خۇشپۇراقلىق ياغاچ، ئەنبەر: قارا رەڭلىك خۇشپۇراق ماددا.)
ئۇستۋار	مەھكەم باغلاش
ئۇفتادە ھال	كەيپىياتى تۆۋەن، روھى چۈشكەن
ئۆمر شەرىف	شاراپەتلىك ئۆمۈر، قىممەتلىك ئۆمۈر، ئەزىز، قەدىرلىك
ئومۇر	ئىش، كەسپ، مەسىلە

ف

فائىق	① غەلىبە قىلغان، غالىپ، ئۈستۈنلۈكنى ئىگەللىگەن ② مەشھۇر، مۇنەۋۋەر ③ ئۇلۇغ، ئالىجاناپ
فەتا	① ياشلىق باھارى ياشىرىش ② مەرت، سېخى
فەجەر ھىنگامىسى	سەھەر پەيتى، سۈبھى ۋاقتى، تاڭ مەزگىلى
فەرار	قىسقا ۋاقىتلىق
فەرتۇت	ناھايىتى قېرى، قېرىپ ئىشتىن چىققان
فەراموش	ئۇنتۇغان، ئېسىدىن كۆتىرىلگەن، ئۇنتۇش، ئۇنتۇغاق
فەرەھلىك	خوشاللىق، شاتلىق
فەرىفتە	قايمۇقتۇرۇلغان، ئالدانغان
فەرىب	① ئالدىنىش، قايمۇقۇش ② مەستانە
فەزا	مەيدان، كەڭ بوشلۇق
فۇسۇنساز	ئەپسۇنچى، ھىلىگەر
فۇرۇ	① تۆۋەنگە، پەسكە ② ئولتۇرۇش (كونا)
فۇۋج	گۇرۇپپا، توپ، گۇرۇھ
فىئلى بىدئەت	ئادىتى، قىلىقى ئۆزگە
فىتراك	ئىگەر تاسمىسى

ق

قاباق	قاپاق
قايىم مەقام	پادىشا
قەبز	ئېلىش، تۇتۇش
قەدەر	① مىقدار، دەرىجە ② كۈچ ③ تەغدىر
قەدىد	قۇرۇغان گۆش، تۇزلىغان گۆش، سۈرلىگەن گۆش
قەسرىئى خۇسرەۋان	پادىشالارغا لايىق قەسر، شاھانە قەسىر
قەسرى نۇشىرۋان	نۇشىرۋان ئادىلنىڭ قەسرى (دەك)
قەۋائىد	قائىدە، يوسۇن
قەللاش	كور، ھورۇن، ھارسىز
قەمەر قۇرسىدېك	تولغان ئايدەك، يۇپ - يۇمۇلاق ئايدەك
قەنادىل شۇئائى	ئاسما شامدانلارنىڭ نۇرى
قۇرب	① يېقىنلىق، يېقىنلاش ② تۇققانلىق مۇناسىۋىتى
قۇۋۋا	قوشۇنلار، لەشكەرلەر، ئەسكەرلەر
قۇۋل	① سۆز، پىكىر، تەشەببۇس ② ۋەدە
قۇفل	قۇلۇپ
قۇفل بەند	قۇلۇپ سېلىنغان، قۇلۇپلانغان

قۇماش	① ئۆي جابدۇقلىرى ② رەخ، توقۇلما
قىرتاس	① قەغەز ② خەت، ھۆججەت

ك

كارۇبار	خىزمەت، ئىش ـ كۈش
كاۋۇس كەي	كەيكاۋۇس (قەدىمقى ئىراندىكى 2 ـ سۇلالىنىڭ پادىشالىرىدىن بىرىنىڭ نامى)
كەس	كىشى
كەشدە	① ئۇزۇن، ئۇزۇنغا سوزۇلغان ② ئىگىز ③ ھەركەت قىلـغۇچى، ئىش قىلغۇچى
كەزا	شۇنداق، مۇشۇنداق
كەزەك	نۆۋەت، نۆۋەت بويىچە
كەف	ئالقان، قول
كەيل	ئېگىلگەن، قىڭغىر، قىيسىق، مۈكچەيگەن
كەلالەت	ھارغىنلىق، بىزارلىق
كەلان	① چوڭ، زور ② ياشانغان، قېرى
كەمىن	خىلۋەت جاي، پانا جاي
كەمىين	① ئەڭ ئاز، ئىنتايىن ئاز ② ھېچنىمىگە ئەرزىمەس
كورنەمەك	تۇزكور
كوزە	كوزا، چەينەك
كۈزى	① غوزا، غوزەك ② پاختا
كىسە	خالتا، ھەميان
كىرسۇ	كىرسۇن
كەيۋان	ساتۇرىن (يۇلتۇز)

ئى

ئىجلال	ھۆرمەت قىلىش، ھۆرمەت
ئىختىفا	يوشۇرۇنۇش، بېكىنىش
ئىھرام	ھەج قىلىش
ئىستىفسار	ئىزاھ سوراش، تەلەپ قىلىش، سوراپ بىلىش
ئىسمەت	① پاك، ساپ، گۇناسىز ② ئالدىنى ئېلىش، قوغداش
ئىراد	ئەيىپلەش، تەنقىتلەش، قۇسۇر چىقىرىش
ئىرتىبات	ئالاقە، مۇناسىۋەت، بېرىش ـ كېلىش
ئىرسال	ئەۋەتىش، يوللاش

AltunOq

ئىزافە	قوشماق، قاتماق، كۆپەيتىش
ئىزز	ئەزىزلىك، ئىززەت، قەدىر - قىممەت
ئىقتىباس	تاللاش، ئارىيەتكە ئېلىش، ئوخشىتىش
ئىئتەمىد	ئىشەنچ، ئېتىقات
ئىئزاز	ئىززەت قىلىش، ھۆرمەتلەش
ئىلاج	دورا، داۋا
ئىنتىقال	يوقىلىش، يۆتكىلىش
ئىنەب	ئۈزۈم، ئۈزۈم ھارىقى
ئىنچۇلۇك	مىراسلىق، مىراس بولۇپ قېلىش
ئىنقىياد	بوي سۇنۇش، باش ئېگىش، ئىتائەت قىلىش

ي

يارمەد (يارمەند)	① دوست، ياردەمچى ② دوستانە
يەد	① قول ② كۈچ - قۇدرەت ③ قوغداش، ئاسراش
يەشىم	زۇمرەت
يەز—	يەشمەك، ئاچماق
يەك - بىيەك	بىرىنى بىرىگە ئۇلاپ، كەينى - كەينىدىن
يەكجىھەت	① بىردەكلىك، بىردەك قوشۇلغان ② قەتئىي، ئۇزۇل - كېسىل
يەلى	غەيرەت، شىجائەت
يوق ئالماپ	يوقالمىغان، يوقىلىپ كەتمىگەن
يىقىپ	يىقىتىپ

غ

غامىر	① چۆل، قاقاسلىق ② تاقىر يەر
غۇلۇل	① زەنجىر، كىشەن ② بويۇنتۇرۇق ③ باسماق، بوغماق
غىزائى لەتىف	ئېسىل غىزا، لەززەتلىك تائام

گ

گەران سەر (سەرگەران)	باش ئېغىرلىشىش
گەردە زەن	قاتىل، قىرغىن قىلغۇچى
گەردۇن خىرام	ناھايىتى تېز يۈرۈش
گەرم	① ئىللىق، قىزغىن ② كۆتىرەڭگۈ روھلۇق ③ كىشىنى تەسىرلەندۈرىدىغان

گەزاف	① ناھايىتى كۆپ، سانسىز، ئارتۇقچە ② ئاساسسىز، بىمەنە ③ سەپسەتە، قۇرۇق گەپ
گوناگون	خىلمۇ - خىل
گۇش	قۇلاق
گۇرسنە شىكەم	قوسىقى ئاچ، ئاچ قالغان
گۇزەر گاھ	يول، كوچا ئاغزى
گۇلنار	① ئانار گۈل ② باھاردا خىلمۇ - خىل ئېچىلىدىغان خۇش - پۇراقلىق ياۋا گۈل.
گىران	① قىممەتلىك ② ئېغىر ③ قىيىن ④ چىدىغۇسىز
گىرد	ئەتراپ، ئايلانما
گىردى	يۇمۇلاق، دۈگىلەك
گىرىبان	ياقا

ل

لاجۇەرد	زەڭگەر رەڭلىك ئىسىل تاش
لاھەۋلە	«كەلىمە تەمجىت» ئايىتىدىكى «لاھەۋلە ۋەلاقۇۋۋەتە ئىللا بىللاھى» دېگەن سۆزلەرنىڭ قىسقارتىلىپ ئېيتىلىشى بولۇپ، «ئاللانىڭ قۇدرىتى ھەممىدىن زور» دېگەن مەنىدە.
لاغ	ھەزىل، ئەرمەك، ئويۇن، چاقچاق، نەيرەڭ
لاغەر	ئورۇق، جۇدەڭ، زەئىپ
لەتىفە غىزا	ئىسىل غىزا، مەزىلىك تاماق
لەزىز	لەززەتلىك، تەملىك
لەمھە	بىر دەقىقە، پەيت، شۇئان
لىباس فاخىرە	ئىسىل كىيىم، ھەشەمەتلىك كىيىم - كېچەك

م

ماھى ئۇلمادى	يوقالمىدى
ماقالات	① ماقالا ② نۇتۇق، سۆز
مائى	سۇ تەركىۋى كۆپ، سۇيۇق
مالۇ ئەمۋال	مال - مۈلۈكلەر، مال - بۇيۇملار
مەئاب	① يوشۇرۇنىدىغان جاي، پانا جاي 2) - دەك، - تەك
مەئاش	① ياشاش، تۇرمۇش، ۋاستە ② ئىشلەپچىقىرىش ۋاستىلىرى ③ مائاش
مەتبۇئ	ياخشى، ياخشى ئاڭلىنىدىغان، يېقىملىق

مەدامەت دائىملىق، داۋاملىق، ئۈزۈلدۈرمەي

مەدھۇش ھۇشسىز، بىھۇش

مەخلۇت ئارىلاشتۇرۇلغان، قېتىشتۇرۇلغان

مەھال ① جاي، ئورۇن ② ۋاقىت، زامان، پۇرسەت (بىر مەھەل دېگەندىكى مەھەل)

مەھەلات مەھەللىلەر، كوچىلار، رايونلار

مەساف ① جەڭگاھ ② ئۇرۇشۇش، ئېلىشىش ③ سەپ تارتىش

مەستۇرە ① ئىپپەتلىك ئايال ② ئىپپەتلىك، دىيانەتلىك، ۋاپادار

مەسمۇئ ① ئىشلىتىلگەن ② سالمىقى بار، قايىل قىلىش كۈچى بار

مەشام بۇرۇن، دىماغ

مەشۋەرەت كېڭەش، مەسلىھەت

مەراھىل مەنزىللەر

مەردۇم ئازار ① خەلقنى ئەزگەن، خەلققە زىيانكەشلىك قىلغان ② ئەز-گۈچى، زالىم

مەرغۇب ياخشى، يارىشىملىق

مەفھۇم ① چۈشىنىشلىك، بىلگىلى بولىدىغان ② ئىگەللەنگەن

مەئيىبەت ① خاتالىق، گۇنا ② ئاسىلىق، نومۇسسىزلىق، ③ توپىلاڭ

مەئزۇر ئۆزرىلىك، ئەپۇ قىلىنغان، كەچۈرۈلگەن

مەنازىل مەنزىللەر، قونۇپ ئۆتىدىغان جايلار

مەلال ① ھېرىش، بىزار بولۇش ② خاپىلىق ③ ئازاپلىنىش

مەلالەت ① ھېرىش - چارچاش ② بىئارام بولۇش دىلخەستىلىك ③ ئازاپ

مەنزەر ① كۆرۈنۈش ② نەزەر تاشلىنىدىغان جاي

مۇئاف ① بوشىتىلغان، ئەمەلدىن قالدۇرۇلغان ② كەچۈرۈلگەن، ئەپۇ قىلىنغان

مۇبەددەل ① ئۆزگەرگەن، ئالماشقان ② ۋاكالىتەن

مۇبەرھەن ① ئىسپاتلانغان، ئېنىقلانغان ② روشەن، ئېنىق

مۇبەييەن ① شەرھىلەنگەن، ئەمەلىلەشتۈرۈلگەن ② ئىپادىلەنگەن

مۇتايىب چاقچاق، ھەزىل

مۇتتەلىئ ① ئىشتىكەن، بىلگەن ② پىششىق ئۆزلەشتۈرگەن، ھەممە-دىن خەۋەردار

مۇترىبە ناخشىچى، كەسپىي ناخشىچى

مۇخادىم خىزمەتچى، خىزمەتكار

مۇدەققىق دىققەت بىلەن تەكشۈرگۈچى، تەتقىق قىلغۇچى

مۇھەييى تەييارلىغۇچى، ئالدىن تەييارلىغۇچى

مۇھىببانە دوستانە، سۆيگۈچى، دوست تۇتقۇچى

مۇساھىب ھەمسۆھبەت، دوس، ئۈلپەت

مۇسافەت ① ئارىلىق، يول ② ئۇزۇنلۇق

مۇستەقىم ① توغرا، راس، تۈزۈك، ھالال ② بىر جايدا تۇرغۇچى

مۇستۇۋەلى بوي سۇندۇرۇلغان

مۇشتەمىل ئۆز ئىچىگە ئالغان، تەشكىل قىلغان

مۇشت ① مۇش ② ئازراق، بىر ئۇچۇم

مۇشەۋۋەش پەرىشان، تەشۋىشلىك

مۇشەككەل شەكىللەنگەن

مۇشرىف ① يۈكسەلگەن، يۈكسەك يەر ② يېقىن، يانداش ③ باشقۇرغۇچى

مۇشكخام ① ئىپار رەڭلىك ② قارا رەڭلىك

مۇشك بىد ئىپار

مۇشكناب ساپ ئىپار

مۇرەسسەئ ياقۇت ئورنىتىلغان

مۇرۇر ئۆتۈش، يۈرۈش، قاتناش

مۇرغ بىريان توخۇ كاۋابى

مۇزد ھەق، ئىش ھەققى

مۇزمەھىل ئاغدۇرۇلغان، يوقىتىلغان، يوقالغان

مووۋلۇد ① تۇغۇلغان، تۇغۇلۇش، تۇغۇلغان كۈن ② پادىشالىق

مۇفتەخەر شەرەپلىك، ئىپتىخار، پەخىرلىك

مۇفەررەھ ① كىشىنى خوشاللاندۇرىدىغان ② كىشىنىڭ كۆڭلىنى ئازادە، كەيپىنى خۇش قىلىش

مۇقەررەب ① يېقىنلاشقان، قەدىرلەنگەن، ئىلتىپاتقا ئىگە ② يېقىن دوست

مۇقەۋۋى تەنگە قۇۋۋەت بېرىدىغان، قۇۋۋەت دورىسى، تەننى كۈچەيتىدىغان دورا

مۇقەييەد باغلانغان، ئۇلانغان، بەنت بولغان

مۇئتەمەد ئىشەنچلىك، تايىنىشقا بولىدىغان

مۇئزىل ① قىيىن، قىيىنچىلىق

مۇلال شوخ سۇ (كۆچمە مەنە) («مۇلال»نىڭ ئەسلى مەنىسى: ① تار، قىستاڭ ② بىئارام بولۇش ③ ساراسىمىگە چۈشۈش، ئالاقزادە بولۇش

مۇلتەمەس ① تەلەپ قىلىنغان، ئىلتىماس قىلىنغان ② تەلەپ، ئۆتۈنۈش ③ تەلەپ قىلغۇچى

مۇلزەم قىلـ سۆز بىلەن يەڭمەك، خىجىل قىلماق، ئۇيالدۇرماق

مۇنفەئىل ئىزا تارتقان، ئۇيالغان، خىجىل بولغان

مىجمەر ① كۈجىدان ② ئاتەشدان

مەھنەت سىرشت	جاپاغا يارىتىلغان، جاپاغا تۇغۇلغان
مىنقادئەت -	بويى سۇنماق، ئىتائەت قىلماق

ن

نازىل ئولماق	① چۈشمەك ② پەسەيمەك، كېمەيمەك
نافەرجام	نەتىجىسىز، پايدىسىز
نافىز	ئۆتكۈر، تەسىرى كۈچلۈك، تەسىرلىك
نەبز	تومۇر، تومۇرى سوقۇش
نەبز كۆر -	تومۇر تۇتماق
نەدىم	نىمە دىسەم
نەھىف	ئورۇق، زەئىپ، قاخشال، قورۇق ئۇستىخان، ئاجىز
نەسر (نىسار)	تۆكۈش، چېچىش
نەشا	مەس قىلىش، كەيپ قىلىش
نەز	... غا يېقىنلىشىپ، ... يېنىدا
نەزئى جان	جاننى ئېلىش
نەۋاھى	① رايون، ئوبلاست ② تەرەپ
نەۋازىش	مېھرىۋانلىق
نەقل	① بايان قىلىش، ھىكايە ② يۆتكەش، كۆچۈرۈش
نەنگ	① ئار - نومۇس، ئۇيات ② كەمتەرلىك
نەمەت	ئۇسۇل، شەكىل، ئەندىزە، پاسون
نەمەد	كىگىز
نەمەك	تۇز
نۇرى سۇبھانە	تاڭ نۇرى
نۆۋئ	① خىل، تۈر، شەكىل ② ئۇسۇل
نۇقرەتىللا	كۈمۈش، ئالتۇن
نۇقۇلات	ھىكايە، بايان قىلىش، سۆزلەش
نۇقلۇناباتۇ	قەن - گېزەك، مىۋە - چىۋە، تاتلىق يېمەكلىك
نىمۇفت	يوشۇرۇش، يوشۇرۇن
نىسف	يېرىم
نىشات	سۆيۈنۈش، شاتلىنىش
نىك پەي (نىكۇپەي)	خەيرلىك، سائادەتلىك، ئوڭۇشلۇق
نىكخاھ	ياخشىلىق ئاتا قىلغۇچى
نىكۇ	① ياخشى، ئېسىل ② چىرايلىق
نىكۇقەدەم	مېڭىشى چىرايلىق، قەدىمى ياراشقان
نىيام	غىلاپ
نىگاھبان	قارىغۇچى، كۆزەتچى، قاراۋۇل، قوروقلىغۇچى
نىگۇنساز	بېشى ئېگىلگەن، بېشى چۈشكەن

غەزەل ۋە مەسنەۋىلەر

مۇھەممەت سادىق قەشقەرى

نەشرگە تەييارلىغۇچى ئا. مەتنىياز

مۇھەممەت سادىق قەشقەرى — 18 - ئەسىر ئۇيغۇر ئەدەبىياتىدا مۇناسىپ ئورۇن تۇتقان ئەدىپ، شائىر، تەرجىمان، تارىخشۇناس ۋە ئەخلاقشۇناس. ئۇنىڭ 18 پارچە ئىلمىي ۋە ئەدەبىي ئەسىرى بار.

زامانىسىنىڭ بۇ مەدەنىيەت ئەربابى 1740 - يىلى قەشقەردە دېھقان ئائىلىسىدىن دۇنياغا كەلگەن. ئۇ كىچىكىدىلا دېھقانچىلىق ئەمگىكىگە قاتناشقان.

مۇھەممەت سادىق قەشقەرىنىڭ قايسى يېزىدا تۇغۇلغانلىقى ۋە قايسى مەكتەپ — مەدرىستە ئوقۇغانلىقى نامەلۇم، ئۇ مەشھۇر شائىر ۋە شاھزادە خوجا جاھان ئەرشىنى ئۇستاز سۈپىتىدە ھۆرمەت بىلەن تىلغا ئالىدۇ.

مۇھەممەت سادىق قەشقەرى ناھايىتى ئۇزۇن ئۆمۈر كۆرگەن، ئۇ جۇڭغار خانلىقى ۋە ئۇنىڭغا بېقىنغان خوجىلار دەۋرىدىكى پۈتكۈل جاھالەت، نادانلىق، پىتنە - ئىغۋا، نىزاھ ۋە ئۇرۇش، ساتقۇنلۇق ۋە ئىجتىمائىي پاجىئەلەر تارىخىنىڭ شاھىدى سۈپىتىدە ياشىغان، ئۇنىڭ ۋاپاتى 1849 - يىلى دەپ كۆرسىتىلىدۇ.

مۇھەممەت سادىق قەشقەرىنىڭ ھازىرغىچە ساقلىنىپ كەلگەن «تەزكىرەئى ئەزىزان»① ۋە ئۇنىڭ ئىخچام ۋارىيانتى «تەزكىرەئى خوجىگان» ناملىق چوڭ ھەجىملىك كىتاۋى؛ «تەزكىرەئى ئەسھائى كەھەف»، «زۇبدەتۇل مەسائىل دەلئە قائىد»، «ئەدە بۇس سالىخىن» ناملىق كىتاپلىرى بار. ئۇ يەركەن ھاكىمى يۇنۇس تاجىبېك ئىبن، ئىسكەندەربېك ئىبن ئىمىن ۋاڭنىڭ ئەمرى بىلەن مىرزا ھەيدەرنىڭ فارىس تىلىدا يېزىلغان ئەسىرى «تارىخىي رەشدى» نى جۈملىدىن «تارىخ تابارى»، «ئىسكەندەرنامە»، «تاجى نامەئى شاھى» قاتارلىق ئەسەرلەرنى ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلغان.

---

① بۇ ئەسەر ھىجرىيىنىڭ 1182 - يىلى (مىلادىيىنىڭ 1768 — 1769 - يىللىرى) ئۇنىڭ قەشقەر مەدرىسلىرىدە ئوقۇۋاتقان چېغىدا قەشقەر ھاكىمى ئوسمان بېيىس بېك ۋە ئۇنىڭ ئانىسى رەخىمە ئاغىچىنىڭ ئىلتىماسى بويىچە يېزىلغان. ئوسمان بېيىس بېك يەركەن ھاكىمى كۆچارلىق مىرزا ھادى بېكنىڭ ئوغلى بولۇپ، ھادى بېك چەنلۇڭ پادىشانىڭ يېقىن ئەمەلدارلىرىدىن ئىدى.

مۇھەممەت سادىق قەشقەرىنىڭ ئەسەرلىرى چەتئەل شەرقشۇناسلىرى ۋە ئۇيغۇرشۇناسلىرىنىڭ دىققىتىنى خېلى ئىلگىرىلا جەلپ قىلغان ئىدى. ئىنگلىز ئالىمى ن. ئىلىئاس 1891-يىلى ئەدىپنىڭ «تارىخىي رەشىدىنىڭ داۋامى» دەپ شۆھرەت قازانغان نادىر ئەسىرى «تەزكىرەئى ئەزىزان» نى كالكوتتىدا ئىنگلىزچىغا نەشر قىلدۇرغان. نېمىس ئالىمى م. خارتمان بۇ كىتاپنى 1905-يىلى ئىزاھلىق شەكىلدە نېمىسچە ئېلان قىلغان. روسىيە ساياھەتچىسى چوقان ۋەلىخانوۋنىڭ ئەسەرلىرى (1962-يىل نەشرى) 2-توم، رۇسچە 298—337-بەتلىرىدە بۇ مەنبەلەر تىلغا ئېلىنغان. سوۋېت ئالىمى ئا. ئا. سېمېنوۋنىڭ 1925-يىلقى كۆرسىتىشىچە، بۇ كىتاپنىڭ فارسچە نۇسخىسى بارلىقى مەلۇم. سوۋېت ئالىمى م. ئا. سالاھىدىنوۋ 1959-يىلى «سوۋېت ئىتتىپاقى پەنلەر ئاكادېمىيەسى ئاخباراتى» مەجمۇئەسىدە «تەزكىرەئى ئەزىزان» دىكى قىرغىز مەنبەلىرىنى روس تىلىدا ئېلان قىلدى. مۇھەممەت سادىق قەشقەرىنىڭ «زۇبدەتۇل مەسائىل ۋەلئەقائىد» ۋە «ئەدەبۇس سالىھىن» ناملىق ئەتىكىغا دائىر كىتاۋى 1895-يىلى رۇس ئالىمى ن. س. لىكوشىن تەرىپىدىن رۇس تىلىدا نەشر قىلىنغان. بۇ ئىككى كىتاپنى خىۋە مەدرىسلىرىدە رەسمى دەرسلىك قىلىش ئۈچۈن ھىجرىيىنىڭ 1320-(مىلادىيە 1902-) يىلى خىۋە خانى مۇھەممەت رەھىمخانىمۇ بۇيرۇق چۈشۈرگەن ئىدى.

مۇھەممەت سادىق قەشقەرى «سادىق» تەخەللۇسى بىلەن كۆپلىگەن لىرىك شېئىرلار ۋە سىياسىي-تارىخىي مەزمۇندىكى غەزەللەر، مەسنەۋىلەر، مۇسەممەن ۋە مۇخەممەسلەر، رۇبائىي ۋە ساقىنامىلەرنى يازغان. ئۇ، ئۆز ئەسەرلىرىدە ئۇيغۇر خەلق ماقال-تەمسىللىرىدىن كۆپلەپ پايدىلانغان. ئۇ ئەلىشىر ناۋائىينىڭ «مەجالىسۇن نەفائىس»، «نەسائىمۇل مۇھەببەت»، دەۋلەتشاھ سەمەرقەندىنىڭ «تەزكىرە تۇششۇئارا» قاتارلىق تەزكىرىلىرىدىن كېيىن بىزگە ئۆز دەۋرىنىڭ مۇھىم ئەدىپلىرى، شائىرلىرى ۋە ئۇلارنىڭ ئەسەر نەمۇنىلىرى توغرىسىدا تەزكىرە قالدۇردى. ئۇ ئەدىپ ۋە شائىرلارنىڭ مۇھىمراقلىرى — لىرىك شائىر ئەرشى (خۇجا جاھان، ئەسلى ئىسمى ياقۇپ ئىبىن دانىيال)، ئۇنىڭ ئوغلى خۇجا سىددىق فۇتۇھى، ئاخۇن موللا مەشھۇر (ئىبراھىم بەلخى)، موللا مىرئابىدىن، خۇجا نىزامىدىن خامۇشى (شائىر ۋە «شاھنامەئى تۈركى» نىڭ تەرجىمانى)، شائىر ئۇلۇغ ئەزىزەم ۋە باشقىلاردىن ئىبارەت.

بىز تۆۋەندە ئۇنىڭ بىر قانچە غەزەل ۋە ساقىنامىلىرىدىن نەمۇنە كۆرسەتتۇق.

× ×

قايسى بىر دەردىم بايان ئەيلەيكى قايسى كۆلفەتى،
بىلمان يا كەلمەگەي مۇنداق بىر ۋۇغا مىھنەتى.

ماتەممىنى ئەيتايىنمۇكىم مۇسىبەت غۇسسەسى،
يا دەيىنمۇ خانۇۋەيرانلىق بالايۇ شىددەتى.

ياكى دۇشمەنلەر ھۇجۇم ئەيلەپ جەۋانبىدىن ماڭا،
قەستى جانىم قىلغىنى دەيمۇ خەتەرلىك ئاپىتى.

بارچە غەم بىر سارىيۇ بىغەم رەقىبىم تەگدىل ئول،
يەتكۇرۇپ ھەردەم مەلامەتدىن تۇمەنمىڭ زەخمىتى.

سادىقا، شاھزادىلەرگە يوق جاپايى قالدىمۇ،
نە ۋاپا قىلدى ئاڭا خەيلى ھەشەم، نە دەۋلىتى.

× ×

سەففىلەر ئارا ھەر يەردە ئۇرار جەڭ چىكەرلەر،
مەنسى بۇكىم جەڭگاھ كۇنى ئىلغانۇر ئەرلەر.

ھىممەتلىك ئەرەنلەرنىڭ ئىچىگە جۇش چۇشۇبان،
مەيدان ئارا جەۋلان ئېتىپ سىنە يارارلەر.

جاندىن كېچىبان نەرە ئۇرۇپ ھەملە قىلىبان،
شىرانە، دەلىرانە كىرىشىپ تىغ ئۇرارلەر.

خاتەم سىفەتى ھەيز مىسلى خۇنسى تەبىئەت،
بى ھىممەتۇ كەجدىن كەج قاچارلەر.

ئات كى جىگەرلىكتۇر ئىچىگە تۇشۇبان ئوت،
مەيدان ئارا جەۋلانباز ئېتەر ھاردى بۇ خەرلەر.

غەيرەتلىك ئەرەنلەر بۇ كۇنى ئۆزگىچە سادىق،
بى غەيرەت ئەرەنلەردىن ئېرۇر ياخشى چۇ سەگلەر.

× ×

ئىلاھى قىلغىنىسەن بۇ دەمر ئارا ئۆمرنى جاۋىدان،
بەلەند ئەيلەپ تەقى ھەم شەۋكىتى-شەنىنى يۈز چەندان.

ھۇمايى ئەۋجى ئىززەت باشى ئۇزرە سايىبان ئەيلەپ،
ئادالەت تاجى باشى ئۇزرە قالغاي مىسلى نۇشىراۋان.

زەفەر بەرگەچ ھەۋادىس خەيلىنى دۇشمەن سىپرى پۇترات،
نە چاغلىق مۇشكۇل ئىش تۇشسە ئۇ شۇلدەم ئەيلەگىل ئاسان.

دىماغىن تازە، تەبئىن خۇش، قەلەمنى خۇش بەيان ئەيلەپ،
مۇتىئى - تابىئى تۇران زەمىن ئولغاي يەنە ئىران.

تۇفەيلىدىن رەئىيەت ئىچرە كۆپ ئەمنۇ ئامان ئولدى،
جەھان مەمۇر بولدى ئەيلەگەچ كۆپ لۇتف ئىلە ئىھسان.

جەفايۇ جەۋر بۇنيادىن تۇز ئەتكەن ئەل قىچىپ ھەر سۇ،
ئەدەم دەشتىدە ھەيران ئولدىلەر رەسۋايۇ سەرگەردان.

مۇرادى ھاسىل ئولغاي، ھۆكىمى نافىز ئۆمرى بەر خوردار،
دىگىل سادىق: ئىجابەت ئەيلەگىل يا ھەزرەتى راخمان.

× ×

بىۋافا سەن ئەي فەلەك گەردۇنى كاج رەفتارسەن،
سەكۇدلەر قىلغۇم سىينىگدىن مۇنچە ھەم غەددارسەن.

قايدا بىر نادانى بەدنىيەد مۇرادىن بەرگىسەن،
ئالى ھىممەت، مەردى دانا ھەققىدە مەككارسەن.

زۇلم پىشە، كىنەكەشلەر سانى سەدىيى ئەكبەرلىك،
فەتھۇ نۇسرەتنى نەسىپ ئەيلەپ ئاڭا غەمخارسەن.

قايدا بىر ئازادىرەش بولسا قىلۇرسەن پۇر خەتەر،
نەھسى ئەكبەرنى نەسىپ ئەيلەرسەنۇ ئەييارسەن.

شاھىيۇ شاھزادىلەر قانىن تۆكەرسەن بى دەرىغ،
نە ئەجەپ بى رەھم سەن، خۇنرىزسەن، خۇنخارسەن.

كىمكى بولسا ئەندىكى خۇش فەھم ئىنىڭ سەن دۇشمىنى،
كىمكى شەككاكۇ فىتنىداز بولسا سەن سەريارسەن.

ساددىقا، گەر ئۇشبۇدۇر كارى فەلەكتە ئىمتىياز،
نە ئۇمىد ئەيلەرسەنۇ ئەلبەتتە خارۇ زارسەن.

× ×

بولسا ئەردى رۇستەم ئەۋلادىيۇ رۇستەم ئۇل كۈنى،
ھەرنىچە مەيدانغا فەرياد ئەيلەسە چىقماس ئۇنى.

ئوتتۇردا گەر شەست تەھمۇرەس، تەھەمتەنلەر قىچىلىك،
بىر يولى چابۇك سۇۋارىم قەتل ئېتەر ئانى، مۇنى.

قىلسا تىرەندازلىق مەيدان ئارا قانىن تۆكۈپ،
ئالەم ئەھلى گەر ھۇجۇم ئەتسە تۇمەنمىڭ بىر يولى.

سەف ۋە سەف جەۋلان قىلۇر جاندىن كېچىكلەر زاھىدا،
شۇرى شەر پەيدا قىلۇر بىرلىك سالاھىيەت تونى.

ساددىقا، سەن كىم سەن ئۇل شاھئى مەدھى كىم دۇرۇر،
لىك مەدھى شاھنى دىمەك رەسمى گادادۇر قانۇنى.

× ×

ئاتەشگەر بى مۇرۇۋۋەت چەرخى كەجرەفتار بۇ ئالەم،
ئانىڭدا زەررە ۋەفا يوق ئەنى بىل ئەي بەنى ئادەم.

ئەي شاھى گادايى فانى بىلسە ئۇشبۇ ئالەمنى،
يۈزىگە لۇتفى نەيساننى چاچقاي قەترەئى شەبنەم.

قەنى ئىسكەندەرۇ، دارا، قەنى جەمشىد، فەرىدۇن،
يامانلىق ئەيلەگەنگە ياخشىلىق قىل ئەي بەنى ئادەم.

× ×

ھەيكى، بارسەن زىنھار ھىچكىمگە ئازار ئەيلەمە،
نەفئى ئىستەپ ھەم بىرەۋگە زۇلمى بىسيار ئەيلەمە.

قايماغىل بىجا قەدەم قىلما ھىكايەت كىمسەگە،
ئىككى ئالەم ئىچرە جانىڭغە قاتىغ كار ئەيلەمە.

هەر نە قىلكىم بىر يىتىمنىڭ كۆڭلىنى ئاغرىتماغىل، .
دەر، ھەقىقەت شاھدۇرۇر ئول سەن ئۇنى خار ئەيلەمە.

نەچچە دۈشمەننى ئۆزۈڭگە مەھرەمى راز ئەيلەدىڭ،
سىينى ئەيلەر فاش كىم، ئەغيارنى يار ئەيلەمە.

گەر ساڭا ئەھلى ھەقىقەت كارى خۇد مەلۇم ئەمەس،
جانۇ دىل بىرلە ئەقىدە ئەيلەگەنلەر غەم يىمە.

ھەر نىچە جەۋرۇ جاپا كەلسە فەلەك ئەغياردىن،
بىل ئۆزۈڭ دەردىڭ يۇتۇپ، دۈشمەنگە ئىزھار ئەيلەمە.

سادىقا، ئۆتكەن ئەزىزلەر روھىدىن ئاگاھ بول،
ئىتلەرى سۆلكىدە بولسا فەخرى بىل ئار ئەيلەمە.

× ×

يۈز تۈمەن تۇپراق بولسۇنكىم بۇ دۈشمەن جانىغە،
ھەم قۇرۇپ تەنىغە ئوت تۈشكەيكى خانۇ مانىغە.

ئاشنالىق قىلماڭىزلەر ئاشناسى يوقتۇرۇر،
نە ئانىڭ بولغاي ۋەفاسى ئەھد ئىلە پەيمانىغە.

تائەتى ئانىڭ ئوغۇرلۇق ھەم قاراقچىلىق ھۆنەر،
ھەم ھارامخورلۇق فەزىلەت مۇخلىسى سۇلتانىغە.

ئاشناسى دۈشمەنىدۇر، مىھرىبانى قاتىلى،
ھەممىنكى تاراج ئەيلەپ زەخمەت بىرۇر مىھمانىغە.

ھىچ قەۋمى سادىقا، ئۇشبۇ سۇفەتلىك بارمىدۇر،
دىۋە ھايۋان ئەر ئىبتەر بۇ شۇمنىڭكى كارىغە.

كىتۇر ساقى ماڭا بىر نەچچە ئى مەي،
فەلەك جەۋرى ستەمدىن مۇنچە سۆز دەي.

قىلاي ئۆتكەن زاماندىن كۆپ شىكايەت،
ئەزىزلەر سەرگۈزەشتىدىن **ھىكايەت**.

نە ئىشلەر كەلتۈرۈپ شاھزادىلەرگە،
ھەمە نازۇك بەدەن ئازادىلەرگە.

يامان ۋەسفىن بايان بىرلە تۈگەنمەس،
نە چاغلىق دىسە بولغاي ئەيىۇھەنناس.

ئەدۇۋلەر خەيلىدىن ئىستەب ئامانلەر،
قەرىز ئەيلەپ ئەزىز خانەدانلەر.

كانارە تۇتتىلەر دەشتۇ ئەدەمگە،
ديارۇ خانە تاشلاپ شۇم قەدەمگە.

دىمە دەشتى بالايى جاڭگالى دەرلەر،
نە جاڭگاللاردىكى جاڭگالى شىرلەر.

دەرەختى خارناك مىسلى نەشتەر،
ئۇرار ئەزاغا ئانداغ تىر ـ خەنجەر.

كۆرۈك بۇ ئەكسىلىكنى بۇ زامانغا،
تافاۋۇت ئەيلەمەس ياخشى ـ يامانغا.

سۆزۈك قىل سادىقا، كەم ئىختىيارى،
مۇقەررەردۇر بۇ ئىشلەر ھەرنە بارى.

فەلەكتىن گەردىسەك يۈز مىڭ شىكايەت،
تۈگەنمەس چۈن ئاڭا يوقتۇر نىھايەت.

× ×

كەل ئەي جامىڭنى تۇت ساقى پەيا ـ پەي،
ئىچىپ سەرمەست بولۇپ بىر نەچە سۆز دەي.

بولۇبدۇر گەرم ئاتەشگاھ، جەڭگاھ،
كۆيەر نامەرت ئاندا خاھ، ناخاھ.

دەلىرەن، پەھلىۋانان شىرى سەفدەر،
يارەنلەر بولمىش ئاندا چۈن سەمەندەر.

چۇ ئوت كۆيدۇردى ئول نەمرۇدى مۇردار،
خەلىلۇللاغا چۇن بولدى گۇلزار.

چۇ نەمرۇد جاندىن بىزار بولغاي،
يارەنلەر ئۇيقۇدىن بىدار بولغاي.

چۇ مىرزا بولدى بۇ كۆن شىرى بىشە،
ۋەيا بولدى بوران ئول خەلقى تىشە.

ۋە ياكىم بولدى مىرزا پىلى مەھمۇد،
ئەدۇۋ خەيلىنى ئەيلەپ نىست نەبۇد.

ۋەيا پۇركەف ئىبغىز چۇن ئۇشتۇرى مەست،
قىلىپ ئەل پەيمالى زىرى يا پەست.

گاھى ئوك، گاھى سول، چۇن گاھى ئورتۇ،
قىلىپلەر چۇن ئول خۇشۇ نىكۇ.

قېچىپ ئەل ئىككى يانغا كوچا ئەيلەپ،
نە چۇككىم گۇرگ قەسدى رەممە ئەيلەپ.

سىپلىبان ئەل ئارا يۈز شۇرى ئافەت،
يېتىپ جانلەرغە ئاندىن نىشى زەخمەت.

ئەدەۋ خەيلىگە سالىپ شۇر غەۋغا،
بەسى جانلارنى ئايرىپ تەندىن ئاندا.

تەمام ئالماس ئەگەر تەرىق قىلسا،
ۋەرەقغە سىغماس ئاق تەۋسىق قىلسا.

كەل ئەي ساقى كى مەقسەت سارى يۈرگىل،
سېنى كىملەر دىدى بۇ سۆزدە تۇرغىل.

غەنىمەت ۋاقتدۇر بۇ سۆز تامام ئەت،
بىلەرسەن تاڭلانىمۇ ۋەسسالام ئەت.

تامام ئەت سۆزنى بۇ ۋاقتى غەنىمەت،
كى بىلمەم تاڭلا ئەيا بارمۇ فۇرسەت.

دىيارى مەملىكەتتە ھاكىمنىڭ خوپ،
سىنىڭدەك ناتىۋانغا شەپقىتى كۆپ.

خۇسۇسەن ۋالدە بەس مىھرىۋانى،
ئەجەپ دانا بۇ زىرەك نازەنىنى.

ئەزىز شاھلەرغە ساھىبى ئىخلاس،
ماشايىخ ئەۋلىياغا مۇخلىسى خاس.

نازاكەتلىك سۇخەنغە ئول خەرىدار،
ھىكايەت ئۇ قىسسەسىغا ئاشىقى زار.

خۇسۇسەنكىم ئەزىزلەر سەرگۈزەشتى،
بەسا مەرغۇپ ئاڭا مەھبۇب تۇشتى.

خەرىدار ئالسا سەردارى ۋىلايەت،
نە خۇش دەۋلەت ئەمەسمۇ تۇرفە ئىززەت.

كىشى مۇنداق مەھەلدە قىلمىسا سۆز،
قىيامەتتە دىگەيمۇ: ئەي سۇخەنداز.

يەنە قويغىل قەدەم مەقسۇد سارى،
سۇخەن ئاغاز قىلغىل ئەمدى بارى.

مۇبارىزلەر بىرىدۇر مىرزا قاسىم،
نە بولغاي ۋەھم ئاڭا، نە خەۋف، نە بىم.

شىجائەتلىك دىلاۋەردۇر يىگانە،
دىلاۋەرلىكدىن ئول رۇستەم نىشانە.

چۇ ھەق سارى تۇتۇپ كۆڭلىنى ئاگاھ،
ئىغىزدا: ۋاھۇسۇينا، ۋا غەرىباھ.

ئۇرۇپ ئۆزنى ئەدۇۋغا بى تەۋەققۇف،
چىپىپ، سانچىپ، ئىتىبان بى‌تەكەللۇف.

نە خۇشتار كىمسە تاپسا گەر شاھادەت،
ئىكى دۇنيادىن ئارتۇق كۆپ شارافەت.

يەنە مىرزالاردىن ئول مىرزا شىرداغ،
قويۇپتۇر شىرلار كۆكسىگە يۈز داغ.

دىلاۋەرلىك قىلىپ مەيداندا چالاك،
قوبۇپ ئەل جانى تىغىدىن چۇن خاشاك.

ئاڭا ئۆز جانىنىڭ خەۋفى قاچان بار،
ئەگەرچە يالغۇز ئەرسە ئول خۇدايار.

يەنە بىر مىرزا ئابدۇلۋاھاب ئەردى،
ئەجەب بازۇئى ھىممەت يارى بەردى.

قىلىبان زىكرىنى ئاللاھ، ئاللا،
رەسۇلىللا، ھۇسەينا ۋە شەھىدا.

يانا ئوردانىڭ ئول خەيلى ھەشەمدىن،
دىلاۋەر ھەم مۇبارىز مۇھتەشەمدىن.

باھادۇر پەھلىۋانى بى تاقابۇل،
شىجائەتلىك شاھابىددىن باقاۋۇل.

سىپەھسالار قەۋمى چابۇك ئەنداز،
دىگەيمەن بىر بەلەند پەرۋاز شەھباز.

دەلىرانۇ دىلاۋەرلەر دەلىرى،
دىسە بولماس ئىنىڭ رۇستەم نەزىرى.

ئەجەب ئىرمەس دىسە رۇستەمگە مانەند،
چىراكى فىتنىلىك ئاخىر زامانەند.

گۇرۇھى لەشكەر ئىچرە شىرى غىرران،
ئىرۇر ئول ئەۋۋەلى چابۇك سۇۋاران.

ئۇلۇغ باباسى كىم ئۇشتۇر خەلفە،
زوهۇر ئەردى كارامەتى ئەجبە.

شهابەت شىن ئانىڭ زۇهۇرى،
كامالى مەست بۇغراچۇن شۇتۇرى.

خالايىقلەر ئىنىڭ زەربىدە نالان،
قىلۇر ئەل جەڭدە فەرباد - ئەفغان.

گاهى ئوك گاهى سولنى كۇشتە ئەيلەپ،
گاهى ئوترۇنى تۇدە - پۇشتە ئەيلەپ.

دىلى، جانى بىلە ئاللا گىريان،
قىلىپ دۇشمەننى سەرگەردانۇ هەيران.

بار ئەردى دوستى بازۇدە بارابەر،
نىچە هەم ئوردا خەيلىدىن دىلاۋەر.

سۇخەنگە بولمىغاي هەددۇ كەنارە،
ئەگەر نامۇ بەنام ئەتسەم شۇمارە.

يەنە قىرغىز دىلاۋەرلەر ئىدى بار،
ئورۇس ئاتلىغ، توقالۇ هەم خۇجامىيار.

مۇبارىز نامدارى، پەهلىۋانى،
يەنە مىڭدىن بىرى بەردىم نىشانى.

× ×

تۇت ئەي ساقى ماڭا جامىڭنى دۇ بارە،
زەمانى چەڭدۇر، ۋاقىت نە قارە.

قىلۇرمەن شىكۋەلەر مەككارەلەردىن،
نە بەدكاردار بەدخۇنخۋارلەردىن.

بار ئەردى بىر نىچە سەردارلەردىن،
دىيانەت، بەلكى ئىمان بىخەبەرلەردىن.

شەرئەتنىڭ خارابىدىن ئىشى يوق،
تەرىقەت ئىستەگۈچى ئەسل كىشى يوق.

كىچە ـ كۈندۈز ئۇلەرگە كارھەرفە،
ئاداۋەت ئەيلەمەكدۇر بەغىزكىنە.

خۇدانىڭ خەلقىغە كۆب جەبىر ئەيلەر،
كى باتىن كۆزلەرىن كور ئەيلەر.

پاسات ئىشلەرگە ئول بىسيارى مائىل،
بىراۋنى باشلاماققا تۇرفە كامىل.

ئاداۋەت سارىگە بەد مەسلىھەتلەر،
ئىلاج كورىدەن كاج مەسلىھەتلەر.

ئىككى شاھلەر ئارا شەككاكىدۇرلەر،
سالۇرغاكىن بەسى چەلاقىدۇرلەر.

ۋەزىر ئەر بولسالەر مۇنداغلەر ئۇباش،
دىسە شاھ بورىكىنى ئال ئول كىسەر باش.

ۋەزىرى زالىم خۇنخار بولسا،
خىيانەت بابىدا مەككار بولسا.

يىتەر زۇلمى بىرلە شاھلەرگە بەدنام،
نىزامى مەملىكەت تاپماس سەرەمجان.

بىرىب سۇلتان ھۇسەيىنگە ياخشى ئاتى،
ناۋائى مىر ئەلىشىر ھىراتى.

ۋەزىر بەدبەيانغا ھاجەت ئەرمەس،
مىسال ئەتمەك ئايانغا ھاجەت ئەرمەس.

بۇلار ئۆز شاھىغا يەتكۈردى بەدنام،
ئۆزى گۇمراھان بولۇبان بولدى كام نام.

خوُدايا كمگه سهردار ۋىلايهت،
ۋهزىرى ئاقىلى دانا نهسىب ئهت.

خارابى موُلك بولماس ههم رهئىيهت،
راۋاجى شهرىدىن ئولغاي دىيانهت.

بى ههمدوُلىللاكى هالهن خوُش زاماندوُر،
ههممه خهلق خوُدا ئهمىن ئاماندوُر.

ئهنان سۆزنى توُت سادىق سۆزۈڭگه،
قاياندا يۈرگهيسهن كىلگىل ئۆزۈڭگه.

× ×

كېتۇر ساقى ماڭا جامىڭنى تىزراق،
كى موُنداق سۆزدىن بىخوُد، مهست خوُشراق.

بولوُپ بوُ سۆزده ئانداغ تاقهتىم تاق،
قاچانى قىلمىش بوُ ئىشلهرنى قالماق.

ماڭا يۈز كېلتىرىبدوُر توُرفه هالى،
تىلىمده قالمادى سۆزده ماجالى.

كۆزۈمده قهتره-قهتره تىنمهدى ياش،
گۆزهر ئولدى دىل، جانوُ باغرى تاش.

تىلىم يىغلاپ ههم ئهتتى سىنهسىن چاك،
ههم ئاندىن روهى قاغاز بوادى نهمناك.

بوُ سۆزلهردىن غهرهز تهرىف ئهمهسدوُر،
قوُياشگه هاجهت تهۋسىف ئهمهسدوُر.

غهرهز ئولكىم بوُ يهڭلىغ شاهلهرگه،
ههقىقهت سىرىدىن ئاگاهلهرگه.

جافا ۋه جهبر يهتكۆزمهك راۋاموُ،
ئوقوُبهت بىرله ئۆلتۈرمهك راۋاموُ.

رىسىدە، نارەسىدە شىر خارە،
زەئىفە ئاجىزىدىن بىشۇمارە.

بار ئەردىلەر بۇلارنىڭ جۇملەسىدە،
كى بۇ خۇنخارلەرنىڭ ھەملەسىدە.

نە كافىر، نە مۇسۇلمان قىلمادى رەھم،
نە ياخشى، نە يامانغا قىلمادى فەھم.

كۆرۈكلەركىم بۇ نە ئىنسافلىكتۇر،
سەراسەر چەشمەسەر نا سەفلىكتۇر.

ئىلاھا، بۇ زاماندىن تا قىيامەت،
بەنى ئادەم باشىدىن ئال مىھنەت.

ئەزىزلەر ۋەجىدىن دەفئى ئەت بالانى،
كېتۇرمە كىمسەگە بۇ ماجەرانى.

تامام ئولسۇن بۇلار بىرلە بۇ ماتەم،
قۇتۇلسۇن بۇ بالادىن ئەھلى ئالەم.

كەل ئى ساقى تامام ئەت بۇ سۆزۈكنى،
كېتۇرگەن سۆزۈكگە ھەم يۈزۈكنى.

لۇغەت

بىشە كۇرەيىپ — بىگۇمان، گۇمانسىز
دەفئى — قايتۇرماق
نەشە — شاتلىق
رەم — چۆچۈش
رۇتبە — دەرىجە
تىرەنداز — ئوقچىلىق، ئېتىشۋازلىق
خاتەم — تامغا، ئۈزۈك
شورى — يول، كوچا
نەفئى — پايدىسى

ئۇيغۇر خەلق ماقال-تەمسىللىرىدىن

ئاغزىڭغا كەلدى دەپ دېۋەرمە،
ئالدىڭغا كەلدى دەپ يېۋەرمە.

ئاق چەينەككە چاي قۇيسام،
كۆك چەينەككە دەز كەتتى.

ئاچ قالمىغىچە ئاشنىڭ قەدرىنى بىلمەس،
پىيادە يۈرمىگىچە ئاتنىڭ.

ئاچنىڭ كۆزى ناندا،
توقنىڭ كۆزى ھېكمەتتە.

ئاخشام بولدى يات،
سەھەر بولدى كەت.

ئاخماققا توخماق.

ئاخماق ئاشتىن،
بالا قېرىنداشتىن.

ئاز بولسا يېتەر،
كۆپ بولسا كېتەر.

ئاز قىل،
ئۇز قىل.

ئاق ئۆيۈم — ئىسسىق ئۆيۈم.

Altunoq

ئالدىدا كەلگەن ئورۇن ئۆچۈن،
كەينىدە كەلگەن تاماق ئۆچۈن.

ئالسام بەرمىسەم،
كەتسەم كەلمىسەم.

ئانا سۈتى بىلەن كىرگەن خۇي ئۆلگەندە تۈزىلەر.

بىرى بۇدۇشقاقتىن قورق،
بىرى ئۇرۇشقاقتىن.

ئۆگەنگەن قەن يەيدۇ،
ئۆگەنمىگەن غەم.

بىرمو يەرگە ئون هاشا،
ئون مو يەرگە يۈز هاشا،
يۈزمو يەرگە تاماشا.

بالاڭنى كۆر،
جېنىڭنى كۆر.

بېلىقچى كېمىدە ئولتۇرۇپ ئىسسىغى ئېشىپ قالۇر،
تۆمۈرچى دۇكاندا ئولتۇرۇپ سوغىغى ئېشىپ قالۇر.

باغنى باقساڭ باغ بولۇر،
پاتمان - پاتمان ياغ بولۇر.

بىكارغا پۇل بەرسە، ساناپ ئال.

بالىسى بار ئۆي،
چىرىغى بار ئۆي.

بۇغداينىڭ بانىسىدا قاراموق سۇ ئىچىپتۇ.

بىر بىكار ئوننى بىكار قىپتۇ.

بازاردا كۆز يوق.

سەھەر قىلسا ناشتا،
كېسەل تۇرماس باشتا.

دوستنى سەپەردە سىنا،
قۇشنى قەپەزدە سىنا.

دۆلەت بارىدا ئاتنى كۆرۈك، مىنگىلى يول يوق،
دۆلەت كېتىپ ئات تۈگۈل نوختىسىمۇ يوق.

دەشنام يىگىنىم،
بەش نان يىگىنىم.

دەسلەپكى سودىدىن يانما.

دوق قىلىپ بەرگەن نان تەنگە سىڭمەپتۇ.

دۈشمەننى ئۆيۈڭگە يولاتما،
قارا ياغاچنى يېرىڭگە.

ئېتىڭدىن ئايرىلساڭ ئايرىل،
ئەگەر - توقۇمىدىن ئايرىلما.

گىجىڭ ئۇستىدىن، ئىلدام گاداي ياخشى.

گاچىنى ئىت قوغلاپتۇ.

خاماندا ئۇرۇق قالدۇ،
دۇنيادا نەسىل.

خانىڭ قىزى چۆمۈچ تۇتسا قولى قاپىرىپتۇ.

ئىشىنىڭ ئاسىنى يوق،
يەرنىڭ يامىنى.

ئېشەككە بىلىپ مۈڭگۈز بەرمىگەن.

ئېشىگى ئۈچ تەڭگە،
توقۇمى بەش تەڭگە.

ئىگىسى رازى بولمىغان ئاش قوساق ئاغرىتار.

جاننى كىپەككە سات،
ئابروينى ئالتۇنغا ئال.

جىم ياتقان ئىتقا چىقىلما،
ئويناۋاتقان بالىغا.

كۆنگەن خۇي،
مىنگەن ئۇي.

كاككۇكنىڭ دەردىنى ئورمان بىلىدۇ.

كۆزلۈكنىڭ چالمىسى،
ئەتىيازلىقنىڭ ئالمىسى.

كۆڭۈلدە نىمە بولسا، ئېغىزدىن شۇ چىقىدۇ.

كۈندە غوغا بېشىڭدا،
ئويلىماي قىلغان ئىشىڭدا.

كىشىگە سۆز قويما، ئۆزەڭگە ياتۇر.

كىشىگە كۈلمە، ئۆزەڭ يىغلايسەن.

كاللىنىمۇ يىمە، چىشىنىمۇ چاقما.

كەمبىغەل بولساڭ بول،
قەرزدار بولما.

مومايىنىڭ كۆزى غوزىدا،
چاشقاننىڭ كۆزى كوزىدا.

ماقۇلنىڭ نەرقى ئەرزەن.

مۈشۈكمۇ ياتقان يېرىنى سۈپۈرۈپ ياتىدۇ.

مەرتنى مەيداندا سىنا.

مەن ياخشى، سەن ياخشى،
تونۇ قىزدىغىدا ياخشى.

مېھمان قويىدىن يۇۋاش بولىدۇ.

مانتۇ كۆرمىگەن قاسقانغا دۇم چۈشۈپتۇ.

مېھماننىڭ كېتىشىنى سورىما، كېلىشىنى سورا.

موللام گۆش يىمەس،
يىسە بوش يىمەس.

نامراتقا پۇتلاش تولا.

ناس نامەرتنىڭ،
تاماكا سۆلەتنىڭ.

غوجامنىڭ قوسىغى توق،
قۇلى بىلەن كارى يوق.

غاز قوزغالسا، كۆلنى ئۆدەك ئىگەللەيدۇ.

غوجامنىڭ ئالماسلىغىنى بىلىپ،
خېنىم تەگمەس بولۇپ قاپتۇ.

ئوت — تىلسىز يېغا.

ئوتتۇنغا پانا،
پالتىغا شىنا.

ئوقۇمىغان ئادەم كۆزى ئوچۇق قارغۇ.

ئۆتۈنچىغا ئوت قالاتما،
سۇچىغا سۇ قۇيدۇرما.

ئوتنى كم تۇتسا، شۇنىڭ قولى كۆيەر.

ئوغۇل بالىنىڭ قوسىغىغا تاغ سىغار،

ئوغۇل بالا قەرز كۆتىرەر،
ئۆلۈگىنى يەر.

ئوقەت قىلغان ئەيىپ ئەمەس،

ئوتنىڭ تېشىدا كۆيگىچە، ئىچىدە كۆي.

ئوچۇق تۇرۇپ ياققان يامغۇردىن قورق،
كۈلۈپ تۇرۇپ يىغلىغان خوتۇندىن.

ئون بالىنى بىر ئاتا باقار،
ئون بالا بىر ئاتىنى باقالماس.

چۆپ بار يەردە سۇ يوق،
سۇ بار يەردە چۆپ (يوق).

پىتنىڭ ئاچچىغىدا چاپاننى ئوچاققا ساپتۇ.

پايپاققا ناھال قاققاندەك،
ھۆل تامغا ئېشەك تەپكەندەك.

پۇت يېرىلسا تۇزۇلىدۇ،
تىل يېرىلسا ئۇزۇلىدۇ.

پۇل دىگەن قولنىڭ كىرى.

چىچەكسىز گۈل يوق،
يامانسىز ياخشى.

چاقىرغان يەردىن قالما،
چاقىرمىغان يەرگە بارما.

چەتتە ئىشلە،
ئۆيدە يە.

چۈجە خوراز بىلگەننى چىللايدۇ.

چىراق يېقىپ يورۇق ئال،
ياخشى ئىشلەپ ھوسۇل.

چىقمىغان جاندىن ئۈمىت بار.

چىللىماقنىڭ ئېتى ئۇلۇق.

چىراقنىڭ ئۆچكىنى بورانغا غەم بولماس،
يىگىتنىڭ ئۆلگىنى جۇۋانغا.

تەلۋە بىلەن تەڭ بولما.

تەلبىي ئوڭ كەلگەن يىگىتنىڭ يەڭگىسى ئالدىدىن چىقىپتۇ.

تۇغۇلمىغان تايىنى يېغىر قىپتۇ.

تىكە ئۆيگە كىرمەستە سېسىغى تۆرگە چىقىپتۇ.

توڭغا يۆلەپ تېرى،
تاغارلاپ ئاش ئال.

تۇزغا كۆنگەن ئىت، قوپاغۇ ئاستىدا ئۆلۈپتۇ.

تۇتۇنسىز ئوت بولمايدۇ،
نۇقسانسىز يىگىت.

تۆگە تايلاقلىسا ھېچگەپ يوق،
توخۇ بىرنى قويسا ئۆگزىگە چىقىپ قاقاقلار.

تۆگىمەن سۇدا چۆگىلەر،
داۋا پۇلدا.

تۆگە چۆككەن يەردىن ئورۇن چىقۇر.

توخۇنىڭ چۈشىگە تېرىق كىرىپتۇ.

تۆگەڭ قانچە چوڭ بولسا يېغىرى شۇنچە.

تۆگىنىڭ مەيلى بولسا يانتاقتا بېشىنى ئېگەپتۇ.

تۇغۇلغان يەردىن تۇرغان يەر ياخشى.

تېرىشتا يوق، ئېرىقتا يوق، خاماندا تەييار.

تىكەنسىز گۈل بولماس،
مۇشەققەتسىز ھۈنەر.

تۇرۇپ ئۆلگىچە،
ئۇرۇپ ئۆل.

تىلىنىڭ ئاستىدا تىلى بار.

تىلگەنىنىڭ قېنىغا،
تىلىمگەنىنىڭ جېنىغا.

تىلى يۇمشاق ئاش يە،
تىلى قاتتىق مۇش.

تولغانىنىڭ تۇرى بار،
ئايرىلغانىنىڭ سۇرى.

تاتلىقتا تەن ياشىرىدۇ،
ئاچچىقتا جان.

بېخىل تۇز بەرمەس،
ۋالاقتەككۇر سۆز.

تاللاپ ـ تاللاپ تازغا ئۇچراپتۇ.

تىكەننى كىرگەن يەردىن ئال.

تاۋدىغىنى ئالساڭ، قوشۇغىنى قوي.

تۆت بۇلۇك،
بىر كولۇك.

تۆگىنىڭ مازار بىلەن ئىشى يوق.

تاز قوچقارنىڭ ئەنتى مۈڭگۈزلۈك قوچقاردا قالماپتۇ.

تۆگىنىڭ قۇيرۇغى يەرگە تەككەندە،
توخۇ جىرىم غاجىلىغاندا.

تاينىڭ ئازغىنى يورغا بولۇر،
ئەرنىڭ ئازغىنى موللا.

تاقىقا چىقماق ئاسان،
چۈشمەك قىيىن.

ئۈز خوتۇنغا جىتاق ئەر.

ئۈستىغا قىلغان ھەش - پەشنىڭ،
مانجىغا پايدىسى يوق.

ئاچچىق پىيازدىمۇ بار.

ئۈچرىمىغانغا سالام قىلماق،
سورىمىغانغا جاۋاپ.

شامالنىڭ ئالدى قۇيۇن،
جىدەلنىڭ ئالدى ئويۇن.

شور سۇ كۆتەرمەس،
ئەسكى گەپ.

شەيتاننىڭ ئىشىدىن رەمبال قىزغىنار.

شىرىن سۆز شىكەردىن تاتلىق.

ياغۇز تىرەككە جىن چاپلىشىپتۇ.

يامانىڭ ئارتۇقى يېرىم قوشۇق.

يەڭ دەسە چاچراپ قوپۇر،
ئىشلەڭ دەسە قۇلاق يۇپۇر.

يېمەكلىكنىڭ ئەسكىسى يوق، ئۇژمەدە قوساق تويىدۇ،
ئوتنىڭ ئەسكىسى يوق، سامان چوغىدا قول كۆيىدۇ.

ياش بۇزۇلسا قېرىغاندا تۈزىلەر،
قېرى بۇزۇلسا ئۆلگەندە.

يۈزۈمنىڭ قېلىنلىغى،
جېنىمنىڭ راھىتى.

يىگىت بولسا قەرزى بولمىسا،
چىنە بولسا دەزى بولمىسا.

يالغاچ سۇدىن قورقماس.

يېپىق قازان يېپىق قالسۇن.

ياخشىلىق راھەتكە يەتكۈزەر،
يامانلىق گۆرگە.

ياخشى دوست باشقا كۈن چۈشكەندە ئەسقاتىدۇ.

يەكچەشمىنىڭ يۇرتىغا بارساڭ بىر كۆزۈڭنى قىس.

ياخشى ئىش ئۆيىدىن چىقماس،
يامان ئىش ئالەمگە پاتماس.

يالغانچىنىڭ ئۆيىگە ئوت كېتىپتۇ.

يا ئوزى بولالمايدۇ،
بولغاننى كۆرەلمەيدۇ.

ياغاچنى ياشلىغىدا پۈك.

يازلىقتا ساراي سالاي،
قىشلىقتا نەگە باراي؟

يالىساڭ تويىسەن،
يامىساڭ پۈتىسەن.

يالغان سۆزلەپ ياشىغىچە،
راست سۆزلەپ ئۆلگەن ياخشى.

يامانغا ھاجىتىڭ چۈشسە يوق دەيدۇ،
ياخشىغا ھاجىتىڭ چۈشسە خوپ دەيدۇ.

دەرەخ يەرنىڭ زىننىتى،
كىيىم ئادەمنىڭ.

ياقىسىز چاپان بولماس،
قاتۇنسىز سۇلتان.

ياخشى بىلەن يۈرسەڭ كۈندە بازار،
يامان بىلەن يۈرسەڭ كۈندە ئازار.

ياخشى ھاۋا، تەنگە داۋا.

يىگەن كۆرۈنمەس،
كىيگەن كۆرۈنەر.

ياراتقانغا يېپىشقان.

ياش كەلسە ئىشقا،
قېرى كەلسە ئاشقا.

يامانلارنىڭ ھەممىسى بۇزۇق بولماس،
ياخشىلارنىڭ ھەممىسى تۈزۈك بولماس.

يولغا چىقساڭ ھەمرا تاپ.

يۇۋاشنىڭ مۈڭگۈزى ئىچىدە.

يېغىر نەدە،
چېۋىن شۇ يەردە.

زامان قايان،
سەن شۇ يان.

زېكىدا زاك كۆرمىگەن،
چۈشىدە نان كۆرمىگەن.

زۇلۇم بىلەن پۈتەر،
رەھمى بىلەن كېتەر.

ھەممە كىشى ئاندىن يالىڭاچ تۇغۇلغان.

ھۆپۈپ كامادا،
موللا تامادا.

ھەركىم ئۆز يىغىسىنى يىغلايدۇ.

ھايالىق باق قىزىڭنى،
يەرگە قارىتار يۈزۈڭنى.

ھورۇن بېشىنى يەر،
ئىشچان ئېشىنى.

ھورۇنلۇق قىلساڭ ئىشىڭنى كىم قىلۇر،
ئۇيالساڭ سۆزۈڭنى؟

ھەر نەرسە بەرسەڭ قولۇڭ بىلەن،
ئۇ بارۇر سېنىڭ بىلەن.

ھۈنەرۋەن باي بولماس،
قوسىغىنى ئاچ قويماس.

ھۈنەر — پۈتمەس گۆھەر.

ھاياسى يوق يىگىت،
توڭلۇگى يوق ئۆي.

قاشتېشى تاغدىن چىقار،
ئىشلىمىسە جابدۇق بولماس.

قۇلاقنىڭ ئالدى يۈزگە تەۋە،
غازاڭ سارغايسا كۈزگە.

قانچە مېھنەت قىلساڭ،
شۇنچە راھەت كۆرىسەن.

قاپاق كۆندە چېقىلماس.

قۇش قېرىسا ئۆز يۇرتىغا قايتار.

قارنى يامان يەگىنىنى سۆزلەپتۇ.

قولدىكىنى قىرىق قېتىم ئىزلەپتۇ.

قېرى كالا پىچاقتىن قورقماس.

قىچىشمىغان يەرنى قاشلىما.

قىزنىڭ جېنى قىرىق.

قېرىشقانغا يېپىشقان.

قەلەندەر ئىتتىن قورقماس.

قوش ئاتلىق پىيادە بېگىم.

قاشتېشى ياتار سايدا،
تونۇمىسا نىمە پايدا؟

قورقانچاقنىڭ كۆزى يوغان.

قەسەمخورنىڭ يۈزدە قان يوق.

قۇش تەلپۈنسە، بېغى چىگىمىدۇ.

قوغۇننىڭ ياخشىسىنى ئىت يەر.

قوي ئالساڭ قۇلاق ئال،
ئېشەك ئالساڭ تۇۋاق.

قارغۇ مۆشۈككە ئۆلۈك چاشقان ئۇچراپتۇ.

قاتاردىن قالغىچە،
خاتادىن قال.

قاشاڭ پىچاق قول كېسەر.

قاشاڭ ئۆدەك بۇرۇن ئۇچار.

قايناقسۇ ئىچ،
كۆڭلۈڭ تېچ.

قەرزدار بولاي دىسەڭ، نەق ئېلىپ نېسى سات.

قەلەندەرنىڭ خۇرجۇنى توشماس.

قۇشقاچنىڭمۇ كۆڭلى بار.

قونمىغان مېھماننىڭ كەتكىنى ياخشى،
ساقايمىغان كېسەلنىڭ ئۆلگىنى.

قىلغان ئەتكەننى ھالاللايدۇ.

قىشنىڭ غېمىنى يازدا قىل،
يازنىڭ غېمىنى قىشتا.

قىرىق يىلدا بىر ئېشەك ئويۇنى،

قىزغانچۇقنىڭ ئېشى پىشماس،
قازان بېشىدىن چوشمەس.

قول سۇنسا يەڭ ئىچىدە،
باش يېرىلسا بۆك ئىچىدە.

قىغلىساڭ تېرىلغۇ بولار.

قېرىنىڭ ئۆلگىسى كەلسە ياشقا تېگەر،
چىنىنىڭ سۇنغىسى كەلسە تاشقا.

قارغۇنى ھاسىسىدىن ئايرىماپتۇ.

قوغۇن تېرىغىن تۇزدە،
ھوسۇل ئالىسەن كۈزدە.

قوي يېمەيدىغان بۆرى يوق.

قەن تاتلىق ئەمەس،
پەن تاتلىق.

ئەتىگەنكى ناشتىدىن قالماڭ،
كەچكى تاماقتا ساقلىماڭ.

ئەلنىڭ ئالدىدا ئىلگىرىلىك قىلما.

ئەمىلىدىن قورقما،
ئەلىمىدىن قورق.

ئەردىن ئەرگە نەپ.

ئەرنىڭ ئىچىگە ئالەم پاتار.

ئەستىرىدىن پەۋزى چوڭ.

ئەسكى بولسىمۇ ئۆزىنىڭ چاپىنى ياخشى.

ئەرنىڭ يالغىنى — ئۆلگىنى.

ئەسكىلىكنى ئەل بىلەر.

ئۆزەڭنىڭ ئەسكىسىنى تاشلىما،
كىشىنىڭ ياخشىسىنى ئازلىما.

ئۆزىدىن ئاشسا ياتقا.

ئۆلگەنگە جىنازا كېرەك،
تۇغۇلغانغا بۆشۈك.

ئۆيدىكى توپاق ئۇي بولماپتۇ.

ئۆزەڭ نىمە يىسەڭ،
دوستۇڭغا شۇنى بەر.

ئۆلۈككە گۆر تېپىلار،
تىرىككە ئۆي.

ئۆلمىگىچە رەھمەتلىك بولماس.

قويغا يەم بېرىپ، ئەتىسىلا قۇيرۇغىنى تۇتۇپتۇ.

ئۆلۈشتىن قورقما، ئۆلەرمەن بولۇپ ياشاشتىن قورق.

ئۆزەڭ رۇست بولساڭ،
سايەڭمۇ رۇست بولىدۇ.

توپلىغۇچى: مەتسەيدى ھېلىمشا

قىزنىڭنى رەڭگە ئۇگەتمە،
ئوغلۇڭنى بەڭگە (ئۇگەتمە).

مەنسەپ تالاشقىچە، بىلىم تالاش.

پارىغا ۋىجدان بۇلغىما.

يەر — ھەممىنى يەر.

سۇ كىرمىگىچە يەر كۆكەرمەس،
ئەقىل تاپمىغىچە ئەر كۆكەرمەس.

پىياز پوستى بىلەن،
ئادەم دوستى بىلەن.

چىۋىندەك قاناتلىقتىن، سازاڭدەك قاناتسىز ياخشى.

كەپتەرۋاز ھاڭۋاقتى كېلەر،
قىمارۋاز يەر ۋاقتى كېلەر.

كۆپ ئۇيقۇ لەخمە قىلار،
كۆپ خىيال زەخمە (قىلار).

جاپا چەكمەي ھالاۋەت يوق.
ئەجر قىلماي دارامەت يوق.

كەپسىزنىڭ ئىشى ئەپسىز.

نىمنى خارلىساڭ شۇنىڭ قەدرى ئۆتىلەر.

يەل ھارۋا يەل بىلەن ئۆرە،
ھەر كىشى ئەل بىلەن ئۆرە.

ئاتنىڭ يامىنى تەپكەك،
ئادەمنىڭ يامىنى سەكسەك.

لاتاڭغا قارىغۇچە ئاتاڭغا قارا،
ھارۋاڭغا قارىغۇچە كاتاڭغا قارا.

باھار كەلمەي مۇز ئېرىمەس،
ھوت كىرمەي يەر تېرىماس.

ئەدەپسىز مىيەپنى دورايدۇ،
ئەدەپلىك ھالىنى سورايدۇ.

ئەدەپلىك ئېچىلىپ تۇرار،
ئەدەپسىز چېچىلىپ (تۇرار).

توپلىغۇچى: روزاخۇن خېلىل

بۇلاق (ئومۇمى 14 - سان)

源　　泉 （维吾尔文，丛刊，总第14期）

شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى تۈزدى ۋە نەشر قىلدى
شىنجاڭ شىنخۇا كىتابخانىسىدىن تارقىتىلدى
فورماتى: 1092×787 مىللىمېتىر 1/16
1984 - يىل 7 - ئاي 1 - نەشرى

(ئۈرۈمچى شەھەر ئازاتلىق كوچا № 306)
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇدىدا بېسىلدى
باسما تاۋىقى: 18.75
1985 - يىل 1 - ئاي 1 - بېسىلىشى

كىتاپ نومۇرى: M10098·897
تىراژى: 1—9,000 باھاسى: 1.45 يۈەن